

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

Sumner's Poem Parley, p. 5. Comp. Two John
Davis' Poem p. xxvi

1784 021

D E

LEGIBUS NATURÆ

Disquisitio Philosophica,

Will: IN QUA *Westly*Earum Forma, summa Capita, Ordo,
Promulgatio, & Obligatio e rerum Natura
investigantur ;

Quinetiam ELEMENTA

Philosophiæ *Hobbianæ*,Cum MORALIS tum CIVILIS,
considerantur & refutantur.

 Authore RICARDO CUMBERLAND, S. T. B.
apud *Cantabrigienses*.

DUBLINI:

 Typis JACOBI CARSON: prostant verò venales
 apud JOSEPHUM LEATHLEY, in vico vulgò
 dicto *Dames-Street*, & PATRICIUM DUGAN,
 in vico *Cork-Hill*, Bibliopolas, MDCCXX.

RECEIVED

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF

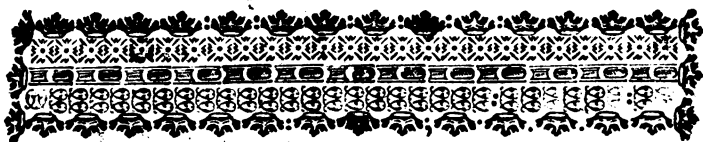

CHICAGO

ILLINOIS

1911

NOV 15 1911

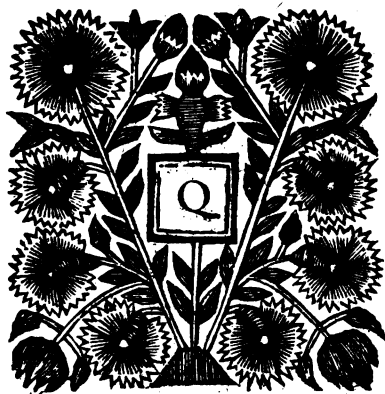
HONORATISSIMO

Illustrissimoque Viro

D^{no} Orlando Bridgeman,

EQUITI AURATO & BARONETTO :
Regiæ Majestati à Sanctioribus Consiliis, & Mag-
ni Sigilli ANGLIÆ Custodi.

Honoratissime Domine,

UÆ duæ res in
librorum Dedi-
cationibus pluri-
mum valere so-
lent, Operis nem-
pe materia, &
Auctoris condi-
tio, eæ ambæ
Tuo nomini in-

scribendum esse hunc librum efflagitarunt.
Quandoquidem Leges, de quibus agi-
mus, Naturales fundamenta sunt Æqui-
tatis,

Epistola Dedicatoria.

ratis, cujus Tu & ex indole Tua es
amantissimus, Optimi Regis designati-
one Supremus Judex ; iniquum sane
fuiſſet alium hujus operis Patronum qua-
ſiſſe. Verum non ſolius Æquitatis res
agitur in hac controverſia, ſed totius in-
ſuper Religionis, Juſtitia, & Societatis
Civilis. Principia quæ Tibi ſunt chariſ-
ſima querimur ab Hobbio impugnari.

Quanquam enim aliquando fatetur dic-
tata Rationis huc ſpectantia a

*Civ. c. 4.
ſec. 1.*

Deo unicuique pro actionum
ſuarum Regula eſſe tributa; hoc
tamen non obſtante, ea neminem obli-
gare contendit ad actus externos eis con-

Civ. c. 3.

ſect. 27. c. 5.

ſect. 2. 5. c.

6. ſect. 3. Le-

viath. Ang. c.

26. p. 143.

formes, nec proprie Leges
eſſe, niſi ea pars ſiant Legis
Civilis, adeoque pœnis a Ma-
giſtratu Civili muniantur ;
& niſi homines, quorum inte-
reſt hæc obſervari, ſub eodem

fuerint Imperio Civili. Nempe hæc eſt

κρῖτα δόξα, ſeu Rata illa Sententia doctrinae

Hob-

Epistola Dedicatoria.

Hobbianæ, cui stabiliendæ cætera ejus dogmata vel inserviunt vel ab ea tanquam satis stabilita deducuntur. Hinc infert quod Summis Imperiis, seu Civitatibus omnibus quicquid libet licet facere in alias quilibet Civitates ; quæ omnes in statu belli intercesserint. Hinc singulis hominibus contendit licere aliis quibuslibet vitam, omniaque eis necessaria eripere, si in statu (quem fingit) naturali considerentur, seu eidem Legislatori Civili se non subjecerint. Nos autem hæc contendimus non solum Dominio Dei in Actus hominum externos (quod Religio Naturalis agnoscit) repugnare : Verumetiam inde sequi Deum ad externos actus jus suum cuiq; tribuendi, fidemq; datam servandi neminem obligare ; sine quibus nec Societas Civilis, nec Commercium inter diversas Civitates consistere possunt. Sublata autem obligationis vi quam dictamina hæc Rationis a Deo accipiunt, mirum non erit si Hobbius nullam

Epistola Dedicatoria.

nullam aliam afferre poterit causam obligationis, quæ sufficiat ad coercendam quidlibet agendi licentiam. Omnis enim Auctoritas Civilis minor est Divina illa Legum Naturalium, & indiget Auctoritate Legum Naturæ ad actus externos obligante, ut licite fundari, & ut facta tecta conservari possit. Porro illi non est visum satis Civitatum, Legumque fundamenta evertere, nisi Leges omnes postquam scriptæ fuerint, in cujuslibet flagitii favorem flexiles fecerit ex arbitrio sui Leviathanis. Ideoque ut nullus relinquatur Jurisconsultis locus, Armatum introducit Legum interpretem, qui omnes Legum nodos gladio solvet :

*Leviath. c.
26. Anglic.
Edit. p. 143
¶ 147.*

Eodemq; in capite aperte docuit Legis Communis Anglicanæ non esse proprie judices, sed tantum jurisconsultos.

Quoniam

Epistola Dedicatoria.

Quoniam itaque notissimum est quam propitio Tu semper fueris animo in Pietatem, & Justitiam ; Tibi imprimis isthæc Dissertatio erat offerenda. Tu enim Bonum illud Commune totius Civitatis Dei assidue, & foeliciter prosequeris ; quod Pietatem, & Humanitatem universam in se continet, omnesque adeo Leges Naturæ adimplet. Pietatem Tuam in Deum, insigni Tua in ejus Ecclesiam munificentia testatam facis, tam Episcopatum Cestriensem, quam Parochiales Ecclesias complures prædiis ornando. Benevolentiam autem erga genus Humanum exerces, partim dum in Consiliis Serenissimi Regis (in quibus commercia aut foedera cum Gentibus plurimis transiguntur) Tu jura Gentium, Fidem, ac Pacem Sanctissime colis, & ab omni Invasione alieni abhorres : Partim vero dum Regno, cui Subditus natus es, adeo constanter te fidelem præstitisti, ut Tibi velut Catoni illius Causa etiam victa placereit,

Epistola Dedicatoria.

cuerit, nec voluisti Rebeli jam Victori Te
subditum facere ; cum Hob-
Lev. Ed. Angl. bius id licitum esse aperte do-
Conclus. p. 390. cuerit. Atq; has quidem De-
dicationis causas suggestit operis nostri
argumentum. Auctorem quod attinet,
fatis erit dixisse illum Tibi ut Patrono
adeo devinctum esse, ut hunc ingenii
sui foetum Tui juris esse libenter agnos-
cat, quia in Tua quasi nascitur domo.
Ego denique consilio libellum istum
ad Te dedi ut genti literatae (quae tota
tuo assurgit nomini) gratior sit : Fi-
liis autem tuis, Tuarum Virtutum hæ-
rædibus, hac ipsa de causa erit, sat scio,
longe acceptissimus. Restat ut veniam
supplex petam, quod ea palam dicere
ausus fuerim quae Tu in Ecclesiae com-
modum secreto præstiteris. Feci certe
nullo adulandi studio: sed quia visum
est Tuam Munificentiam in honorem
Reformatæ Religionis cedere posse, &
ut aliis omnibus quibus facultates sup-
petunt

Epistola Dedicatoria.

petunt rarissimum exemplum proponerem imitandum. Ignoscas mihi insuper obsecro, quod ab arduis Regni Negotiis Te diutius quam par erat distinuerim. Ad vota igitur quotidiana mea me recipio, ut Deus Te Ecclesiæ, Regi, Regno, nobis denique omnibus incolumem quam diutissime seruet.

Servus tuus humillimus multis

Nominibus devinctissimus,

R. C.

b

ALLO-

ALLOQUIUM

A D

LECTOREM.

CIAS velim, Erudite Lector; Auctorem in Philosophica hac dissertatione non id agere ut verborum lenociniis, & oratione calamistrata te captet. Non ille in elegantissimis undique conquirendis, non in concinnandis periodis navavit operam. Verum sicut non in amœnis Oratorum hortis, in suaveolentibus rosetis; ita nec in horridis Scholasticorum dumetis, inter vepres & sentes ambulabis. Nulla hic barbara Monachorum Vocabula, nullos aut paucissimos *Artis* (ut vocant) *terminos* invenies; nullis denique Sophismatum retibus illaqueaberis. Philosophus noster non adeo prolixam alit barbam, ut eum ab omni elegantia abhorruisse, nedum

Alloquium ad Lectorem.

nedum ut æstimationem a neglectu & squallore aucupari dixeris; licet nec ita comptam nitidamve, ut inter Aulicos censeri debeat. Fatetur se non esse purum putum Ciceronianum, neque in eo ingenium exercuisse suum ut iis placeret quibus *thesaurus in lingua situs est*: verum in eo duntaxat ut intelligere, ut intelligi posset. Nimirum omnia curare non potuit, maximum negligere noluit. Ac proinde ad rem attentus, ritu eorum qui ad rem paulo attentiores sunt, neglecta facie & inornato prodit habitu.

Ad hæc ut ab illo crimen penitus amoveam mihi ipsi scriptum hoc accurandum commisit. Ego vero sive per imperitiam, sive per desidiam, vel (quod perinde est) multiplices occupationes, partes meas non egi. Mihi igitur imputes velim, quicquid ab illo hac in re peccatum est. Et ob læsam Grammaticorum Majestatem, Capitale scilicet Crimen, pœnas a me gravissimas esse jure merito exigendas agnoscam oportet. Denique si nihil horum te moveat, ad Scioppium, aliosque rigidos sermonis Latini exactores me conferam: hos in hac causa appellabo, qui nullis unquam patrociniis repudiarunt. Supremi autem hi sunt iudices, penes quos est *jus & norma loquendi*. Solent illi phrasin, si qua sit, peregrinam, pro auctoritate qua pollent gravissima, civitate donare. Et proculdubio sermonem rudem argumento philosophico, & facili tractandi methodo congruum esse asseverabunt. Cave igitur, bone Lector, si me audis, ut, locutionem nostram increpando, classicum canas ad bellum Grammaticale.

Aliud

Alloquium ad Lectorem.

Aliud insper est quod te monitum vellem, nempe sales & facetias, acres, argutasque sententias hoc in Tractatu nequaquam esse expectandas, Nimirum Auctor noster tantum ab illo confutandi genere abhorruit, quo convitiolorum plaustra in Adversarium congeruntur, ut justæ quidem indignationi fræna non semper laxaverit. Profecto *difficile* admodum est *Satyram non scribere* in male moratam istam philosophiam, in qua omnis impietatis, injustitiæ, nequitiae, discordiæ denique jacta sunt fundamenta. Attamen placidissimi ingenii vir leni & temperata Oratione uti voluit, idque multis de causis. Primo enim apud se statuerat Hobbium, virum haud vulgariter doctum, & jam multa, tristisque *senecta tabescentem* comiter tractare. Non enim minus inhumanum esse duxit, si in moribundum, & mortem continuo horrentem senem vehementius inveheretur, quam si in sepulti ossa & cineres insultaret, aut si mortui vexaret manes. Deinde in studiis Mathematicis multum, diuq; versatus Auctor noster, ab illis didicerat pura, simplicique, nullis ornata elegantiss, nullis salibus interspersa dictione uti. Nec erat cur ab inficeto hoc dicendi genere abstineret, in alio licet Argumento; quoniam inde fit, ut in Mathesi (nisi forte *insaniat quispiam*, teste Hobbio) rarissime errantes deprehenderis. Ut igitur pacato, & tranquillo animo maximi momenti veritates, easque sane non obvias investigaret; utque eas perspicua & æquabili oratione aliis proponeret amplectendas, more Mathematicorum, incertos, & turbatos fluctuantis ingenii æstus sibi depellendos esse judicavit. Denique, ne molestus sim, quisquis Librum hunc

Alloquium in Lectorem.

hunc siccum, jejunum, omnium festivitatum, venerumque expertem esse cavillabitur, sciat is Auctorem id solum egisse, ut veritatem gravissimam dilucide explicaret, & ut confirmaret nervose: quod aut ille egregie præstitit, aut a quoquam alio posse perfici desperabo. Verum, ut id obiter moneam, quicquid dixerò in Authoris, operisve laudem meritissimam, noli tu ita accipere, quasi præcoci aliquo encomio tuam gratiam occuparem. Integrum (per me licet) esto cuivis judicare, si modo prius patienti animo & attento librum perlegerit, penitusque cognoverit; tum demum sententiam ferre (ex bono tamen & æquo) fas erit. Quicquid autem de eo dixerint indocti, malevoli, invidi, derisores; quicquid oggantiant stulti, oscitantes, *jurati in verba*, sophistæ; quicquid Athei, Dei, hominumque Osores cavillentur, eorum maledicta præconii in loco reponemus: certe optimi quique benigne agent, & causam quam agit (*i. e.* commune bonum) in se defendendam suscipient ad unum omnes. Immo omnibus non malis acceptum fore hunc librum nullus dubito, cum id unum agat, ut communem omnium sælicitatem unicuique esse pro virili promovendam probet. Itaque nisi me mea fallit conjectura, laudabit eum præsens ætas, admirabitur posteritas: siquid enim iudico, non uni scribitur ævo sed æternitati.

Tu autem, Præstantissime Vir, perge, pro ea qua charitate profusissima, de humano genere optime mereri: id est præclara illa cogitata *αὐτοδίδακτα*, quæ ex animo tuo, ceu ex perenni, & limpidissimo Notionum fonte, jugiter promanant, omnibus communicato;

Alloquium ad Lectorem.

nicato ; ut universi optatissimos illos prudentiæ, virtutis, tranquillitatis capiant fructus, quos nimium pauci hætenus percepimus.

Vos denique, quotquot estis, ubique gentium, Patres, fratresque mei ; Vos Indiarum, Scythiæ, Lybiæ, & ignotarum regionum incolæ ; vos qui Religionibus, qui opinionibus & affectibus magis quam locis diffiti estis : Audite hunc librum, audite Sacrum Codicem si ad vos pertigerit ; audite vestram ipsorum rationem, experientiam, sensum susurrantes ; imo totam Naturam audite clamantem, vociferantem, nihil esse utilius, excellentius, melius, nihil humanius, divinius nihil Charitate omnium in omnes diffusissima. Omnia hæc clara voce, & uno ore attestantur, Benevolentiam latissime diffusam esse officiorum nostrorum principium, mensuram, regulam, unicamque legem ; quin etiam eandem actionem nostrarum finem, amplissimum, quod expetimus, præmium, *summum* denique hominis *bonum* esse attestantur. Quousque igitur odium, invidiam, similtates fovebimus stulti mortales ? Quin potius deposita omni malevolentia, iracundia, nimia *perassia*, ardentes & infinitos in nobis omnibus amores excitemus. Tum demum sælicitatem humanam consequemur maximam ; ubi non nobis, non consanguineis, non juxta nobiscum sentientibus, non amicis solum, verum omnibus, quotquot sunt, vivemus, ubi in commune consulemus. *Rara erit illius temporis sælicitas*, quando omnes omnium beatitudinem summo studio, & junctis viribus promovebunt. *O præclarum illum diem ! O sæculum expetendum !*
Acceleremus

Aloquium ad Lectorem.

Acceleremus illud, fratres, quantum in nobis est; & benevolos nostros conatus adjuvare dignetur benignissimus Deus (Amor ille æternus, & prototypus) Spiritum suum, *φιλάνθρωπον* illud *πνεῦμα*, copiose afflando; ut sanata omni animorum exulceratione, universi hujus mundi incolæ ardenti *Omnibus benefaciendi* studio teneamur.

Sic ex intimis præcordiis vovet

Vestrum omnium amantiſſimus.

H. B.

CONTENTA

CONTENTA.

IN Primo capite statim Quæstionis proponitur: et Leges Naturæ omnes ad unam de Benevolentia erga Rationales omnes reducuntur, ejusque sanctio ex effectis ab Auctore Naturæ tali Benevolentia annexis breviter indicatur. Ostenditur etiam methodus quâ dictamina de effectis Benevolentia universalis, actuümque sub eâ contentorum (qui sunt Divitio rerum operarumque humanarum inter omnes, fidei datæ observatio, Grati-tudo, sui Prolisque cura) reducantur ad idoneam simi-litudinem cum Propositionibus Mathescôs Universalis de effectis Computationis Mathematicæ quâ omnes quan-titates inter se conferuntur. Inde verò deducitur, & ea-rum veritatem, & impressionem in mentes nostras fieri à Primâ Necessariorum omnium effectorum Causâ simili ratione innotescere. Hæc decem sectionibus primis ab-solvuntur. Ostenditur *Seçt.* 11, 12. Hobbium & modò dictis & sibi met ipsi aded repugnare, ut in Atheismum ruat & neget ullas Leges Divinas propriè dictas vel è Naturâ rerum disci posse, vel è sacris Scripturis, nisi Revelatio cuique particularitèr detur, quòd Scriptores Sacri fuerint Prophetæ. Deinde usque ad finem *Seçt.* 15. probatur Propositionis nostræ Generalis veritatem manifestò cognoscit è phanomenis ubique vulgò agnitis, eamque ab ipso Hobbio ut sibi constat agnoscendam esse *Seçt.* 16. Postea ostenditur Philosophicâ notitiâ Cau-saru. n.

Contenta.

farum Naturalium quæ effecta sua generant aut conferunt distinctam notitiam hauriri Bonorum quæ non tantum sed pluribus profunt, aut contra eorum quæ pluribus nocent seu mala sint. Et *Seçt.* 20. probatur Hobbianam Philosophiam evincere talem vim omnibus motibus Corporum inesse. Pari ratione ex cognitione finitæ conditionis creaturarum omnium deducitur necessitas limitandi usus rerum quarumlibet & operarum humanarum ad certas personas pro dato tempore; cujus vi obiter eruitur origo Divisionis rerum & Dominii ad finem *Seçt.* 23. §. 24. Legum Naturalium summa capita proponuntur, earum ordo inter se innuitur. Modusque omnes à primariâ deducendi indigitatur. *Seçt.* 26. Præmia pœnalisque cum observatione neglectisque harum è voluntate Primæ causæ in constitutione & gubernatione Mundi coherere ostenditur. Hobbiûmque hoc aliquando asserere, quandoque autem negare, ut jus Omnium in omnia Doctrinæ suæ Civilis ponat. *Seçt.* 27. Fundamentum illud doctrinæ Hobbianæ subruitur ad finem capitæ *Sectionibus* 35. absoluti.

C A P. II.

IN Secundo capite explicamus quid in hominis, quid in Naturæ nomine comprehenditur: & Sectione quartâ enumerantur distinctius animi humani vires quæ homines cæteris animalibus aptiores faciunt ad Societatem cum Deo hominibusque universis ineundam. Recta Ratio explicatur à 5. *Sectione* ad finem 10. Universalium notionum propositionumque vis huic fini inserviens, *Seçt.* 11. Actuumque in nosmet reflexorum indigitatur. *Seçt.* 12. Deinde ad corporis humani considerationem transimus, & ostendimus esse aliquid quod suadeat ut Commune Bonum nostrumque ei subordinatè quæramus; quoniam Corpora nostra

Contenta.

nostra naturaliter partes sunt Syſtematis Mundani à Primo Motore perpetuò pendentis, cujúsque omnes partes mutuis mortibus neceſſariò implicantur, aliæque aliis ſubordinantur ad Totius conſervationem, ad *ſect.* 16. 20 Animalia ſunt aliis hominibus congenera, adeóque pariter limitatos habent ſeſe conſervandi appetitus, qui facilitè conſiſtunt cum permiſſione conſervationis ſimilium, §. 17. Quinetiam ſimilitudo phantaſmatum, quibus ejuſdem generis animalia repræſentantur, diſponit ad effectus ſimiles iis quibus feruntur animalia in ſuam conſervationem. §. 18. Ipſe porro Amor erga congenera animalia jucundus eſt affectus, ideóque ejus exercitium cum *φιλαυτία* animalium conjunctiſſimum eſt. §. 19. Tandem idem è naturali earum propenſione ad prolem generandam & educandam. *ſect.* 20, 21. Objectiones Hobbii in argumentum à conſociatione aliorum animalium ſolvuntur, & eæ omnes in ipſum retorquentur. *ſect.* 22. Denique idem probatur ex iis quæ corpori humano peculiaria ſunt, qualia ſunt adjumenta aliquot phantaſiæ & memoriæ, adedque prudentiæ. Hic conſiderantur Cerebrum pro mole corporis multò majus quàm in aliis animalibus: Sanguinis inſuper Spirituúmque major copia, defacatio & vigor; Ætas etiam longior. 2. Quæ faciunt ut Affectus regere homines meliùs poſſint, ut Plexus nervorum homini proprius; aut ut eorum regimen ipſi magis neceſſarium ſit, ut pericardii cum diaphragmate connexio, aliæque cauſæ propter quas in affectibus vehementioribus præ cæteris animalibus periclitatur, ad finem *ſect.* 27. 3. Propenſiones majores humani generi ad ſobolis procreationem & educationem quàm in aliis animalibus obſervantur. *ſect.* 28. Denique conſideratur apta totius hominis conformatio ad Societatem; Vultus præſertim & manus humanæ: quóddque ſocietatis aptæque ſubordinationis adeóque Regiminis commoda è naturali conjunctione mentis cum corpore & illius in hoc imperio commonſtrentur.

C A P

Contenta.

C A P. III.

IN capite tertio *Seç.* 1. Definitur Bonum Naturale & dividitur in bonum uni proprium & pluribus commune. Actio habitúsve agentis naturalis communi omnium bono naturali inserviens in Legibus præcipitur: & quando existunt tales actus habitúsve propter convenientiam cum Regulis morum dicuntur moralitèr Boni. *Seç.* 2. Hobbii sententia bonum æstimantis in statu naturæ à solâ personâ loquentis traditur, & oppugnatur tam è principiis rationis Communis, quàm è scriptis illius propriis. Evincitur illum non aliis tantùm, sed sibi insuper hîc contradicere.

C A P. IV.

CApite Quarto *Seç.* 1, 2, 3. Innuitur definitio Dictaminum practicorum, sunt propositiones actionum humanarum connexionem cum effectibus suis enunciantes: & ostenditur tales propositiones, dum causam exhibent idoneam aut necessariam effectûs destinati, eâdem operâ medium sufficiens aut necessarium ad finem præscribere. Eorum autem variæ formæ inter se conferuntur. Præferuntur ea quæ actiones humanas ut causas & omnia inde pendencia velut effectus quosdam exhibet: quippe cæteræ in hanc ultimò resolvantur: hæc ex observatione facillimè discitur. *Seç.* 4. Res tota per comparisonem cum praxi Mathematicâ illustratur.

C A P.

Contenta

C A P. V.

Quinto Cap. *Seçt.* 1. Definitur Lex Naturæ in hanc Sententiam. Est propositio naturaliter cognita actiones indicans effectrices Communis Boni, quas præstitas præmia, neglectas pœnæ naturaliter sequuntur. Cujus prior pars Præceptum effectum finemve Legis Principalem, pars posterior sanctionem effectumque Legis subordinatum innuit. *Seçt.* 2. Ratio redditur cur obiter hæc definiatur Lex Nat. quam à J. Ctis. Cæsareis. *Seçt.* 3. Ostenditur definitio nostra eas vires habere quæ in Pandectis Legibus tribuuntur. Imperare &c. *Seçt.* 4. Effectum humanarum actionum, Bonum naturale publicum ulterius explicatur. *Seçt.* 5. Stoici reprehenduntur, quia Bonum Naturale sustulerunt ut virtutem unicè bonam esse affirmarent. Hobbius etiam ostenditur, secum pugnare qui Leges Civiles unicas esse vult regulas discernendi inter Bonum & Malum: & discrimen inter bonum Naturale ac Morale plenius elucidatur, ad finem *Seçt.* 9. & 10. Breviter attingitur Sanctio, quatenus in definitione datâ innuitur. §. 11. Obligationis definitio Justiniana consideratur & resolvitur in Legislatoris voluntatem legi suæ pœnas ac præmia annectentem: Ideoque §. 12. investigantur præmia cum studio Boni Communis naturaliter conjuncta. Ea imprimis quæ in Mentis Humanæ felicitàte continentur. Hic autem ostenditur argumentis multis Animi nostri statum beatissimum consistere in Benevolentia hujus amplissimæ exercitio & sensu intimo ad finem *Seçt.* 17. Deinde probatur Deum hunc finem vellet & præmia daturum esse hominibus secum cooperantibus, puniturum autem repugnantes: oppugnatúrque Epicuri ἀπρονοία ex principiis naturaliter notis & ab ipsis Epicuræis sæpe concessis ad finem *Seçt.* 23. Probatur etiam extra statum Civilem expectandas esse pœnas ab iis qui

Contenta.

qui contra Bonum Commune quicquam moliuntur, ad finem §. 31. *Secl.* 32. Illustrantur hæc ex oppositis. *Secl.* 33, 34. à paribus. *Secl.* 35. Deum hominésque cæteros præcipuas esse & quodammodo generales causas fœlicitatis, quam necessariò singuli expetunt, ideòque nunquam impunè negligi posse. *Secl.* 36. Objectiones duæ proponuntur. 1. Quòd incertæ videantur pœnæ præmiæque quibus præceptum de studio boni Communis sanciri diximus. Pœnarum sat certa indicia proferuntur ad finem *Secl.* 39. In illis autem sectionibus methodi nostræ discrimen ab Hobbianâ evincitur; & probatur, non posse dari jus quicquam sibi vendicandi, nisi concedatur priùs Leges naturæ in statu naturali obligare etiam ad actus externos iis conformes. Hobbiùmque adedò apertè sibi contradicere, dum jura naturæ valida esse contendit quoad actus externos; Leges autem Naturæ eo in statu ad actus externos non obligare. *Secl.* 40. Probatur præmia seu bona positiva certò sequi Communis boni studium. Speciatim autem Pacem inter rationales non necessariò præsupponere bellum, uti docet Hobbius. Sed eam è naturali concordia inter rationales circa media ad eundem finem consentientes definiendam esse, bellumque ex ejus absentia definiendum esse, contra Hobbiùm. *Secl.* 41. Majora recensentur præmia: & Epicuri principia Physiologica, quorum vi Providentiam Dei exterminare conatur, breviter refutantur. *Secl.* 43. Societates Civiles omnes è curâ Boni Communis fundari, adedq; omnia vitæ Civilis ornamenta inter præmia naturabilia hujus studii censenda esse. *Secl.* 44. Ex his ostenditur colligi posse Deum velle homines obligare ad tales actus: re totâ in syllogismum reductâ. *Secl.* 45. Tollitur objectio secunda & probatur methodum nostram indagandi sanctionem Legum Naturæ, ex annexâ fœlicitate nostrâ actibus bonum Commune promoventibus, non efficere ut nosmet ipsos Omnibus præponamus. Finis effectumque Legis adæquatam ab omni sapientèr

Contenta.

pièntèr judicante præfertur ejus sanctioni quatenus singularem illa quemlibet spectat: explicatur hoc ad finem §. 49. & 50. Examinatur Hobbii ratio propter quam negat Leges Naturæ in statu Naturæ obligare ad actus externos, nempe propter defectum securitatis. Probatur perfectam seu absolutam ab omni metu securitatem non requiri ut valida sit obligatio, nec eam dari in Civitatibus. Comparativam autem securitatem, quæ major sit quàm quæ oritur è Bello Hobbiano probatur dari in statu Naturæ. Ostenditur Legum Civilium præsumptionem quòd Homines Boni sint donec contrarium probetur, Hobbianam sententiam evertere, ad finem §. 52. & 53. Probatur hanc Hobbii assertionem jus dare unicuique committendi crimen Læsæ Majestatis, quippe quòd ipse asserit non esse transgressionem Legis Civilis sed Naturalis. §. 54. Probatur hinc tolli omnem obligationem, omnemque adeo usum fœderum inter Civitates diversas, quippe quæ respectu ad se invicem sunt in statu Naturæ & Belli. §. 55. Legatorum & Commerciorum omnium securitas tollitur ab Hobbio. §. 56. Ostenditur Civitatem constitui non posse aut conservari ab hominibus talibus quales omnes esse contendit Hobbius. §. 57. Ex his datis colligitur Dari unam Legem Naturæ Fundamentalem, Quærendum esse Commune Rationalium Bonum.

C A P. VI.

1. **S**EE. Derivantur è Generali illo præcepto Leges illæ quæ felicitàti 1. Gentium diversarum quæ ullum inter se commercium habent; 2. Civitatum singularum; 3. Minorum quarumlibet societatum, ut Familiarum

Contenta.

miliarum & Amicorum. §. 5. Ostenditur eandem Legem Generalem dirigere omnigenos actus humanos, tam Elicitos, Intellectus & voluntatis, quam Imperatos qui corporis motus à Mente determinatos complectuntur. Hinc deducitur hâc Lege imperari in intellectu, Prudentiam in omnigenis actibus circa Deum hominesque. E quâ oriuntur 1. Animi Constantia ejusque modi varii: 2. Moderatio vera quæ Integritatem & Industriam complectitur. In voluntate autem, Benevolentiam amplissimam. E prudentiæ autem & Benevolentiam concursu consurgere Æquitatem, omniumque Affectuum Regimen, & virtutes quæ speciales Leges Naturæ respiciunt, §. 9. Explicatur discrimen inter Actus ad finem Necessarios, & Indifferentes, in quibus & libertati locus est, & arbitrio seu Imperio summarum Potestatum.

C A P. VII.

1. **S**ECT. & 2, & 3. Fusiùs traditur origo Domini in res & personas, & deducitur à Lege Naturæ de jurium divisione faciendâ conservandâque. §. 4. Ostenditur hanc Legem in ipsâ definitione Justitiæ supponi. §. 5. Inde verò deducitur discrimen inter Res aut personas Sacras, & res personæve usibus communibus destinatas. §. 6. Domini divini origo è dictamine Sapientiæ Divinæ huic Legi Naturali analogo deducitur. Hæc autem dictamina Rationis humanæ consentire cum judicio Dei ostenditur. §. 7. Ratio redditur ob quam visum est aliquid adjicere iis quæ dici solent de derivatione Domini divini ab actu Creationis. §. 8, & 9. E Lege Domini introductionem & conservationem jubente plura deducuntur
circa

Contenta.

circa plenam Divisionem dominiorum tam in Res quàm in Personas earumve operas faciendam (vel per consensum, aut arbitros aut fortes) vel conservandam, de jurium translatione per Pacta; & ostenditur unde obligandi vim hauriunt pacta, eaque ad illicita neminem obligare. §. 10. Ostenditur ex eadem Lege derivari obligationem ad Benevolentiam, Gratitude[m], limitatam *φιλαυτίαν*, & *εὐσχήν*. §. 11. Atq; ad constituendam Potestatem Civilem, quæ subditorum potestate major sit. §. 12. Necessè esse ut Civitatum constitutio & conservatio imperetur Lege Naturali ad actus externos obligante, priusquam Civitas existat. §. 13. Alia inde deducuntur corollaria magni in rebus Sacris & Civilibus momenti.

C A P. VIII.

1. **S**EE. Ostenditur obligationem omnem ad exercitium Virtutum Moralium inde immediatè fluere, quòd tales Actus Lege Naturæ imperentur. §. 2. E Lege de constituendis ad Bonum Commune per divisionem dominiis deducitur, 1. Tribuenda esse aliis, 2. Nobismet reservanda esse quæ in hunc finem necessaria sunt, aut maximè conducunt. §. 3. Commune Bonum omnium partium Systematis Rationalium utrobique necessariò spectandum esse. Mediocritatis naturam in eo consistere ut nulli parti plus vel minus tribuatur quàm totius ratio postulat. §. 4. E priore deducuntur præcepta 1. De Donationibus, in quibus Liberalitas, & de Conversatione, in quâ Homileticæ virtutes conspiciuntur. §. 5. Definitur Liberalitas, & huic subservientes virtutes Providentia & Frugalitas, vitiisque his opposita. §. 6. Definiuntur Virtutes Homileticæ

Contenta.

in genere: Speciatim autem Gravitas, Comitas, Taciturnitas, Veracitas, & Urbanitas: Vitiisque his contraria. §. 7. E posteriore parte legis §. secundâ expositæ deducitur obligatio ad limitatam φιλαυτίαν; ejus partes Cultum nempe animi nostri, & corporis, cui præsertim prospicit Temperantia, quæ §. 8. definitur, ejusque partes enumerantur, quæ ad individui conservationem pertinent, §. 9. quæ ad speciei propagationem explicantur: & ab eadem Lege Ostenditur curam circa liberorum educationem imperari. §. 10. Transitur ad curam Mediorum, Divitiarum & Honorum, unde Modestia, Humilitas, Magnanimitas definiuntur. §. 11, 12, 13. Explicatur modus naturaliter investigandi dictamina rationis, quibus omnes actus secundum virtutes omnes diriguntur. §. 14, 15, 16, 17. Ostenditur Bonum Commune utpote omnium maximum, Mensuram esse naturaliter determinatam, & in partes divisam, cujus ope bonorum malorumque omnium ratio naturaliter æstimari possit; indeque affectuum omnium circa ea occupatorum mensura determinetur.

C A P. IX.

Confectaria deducit ex antea traditis, eisque spectant 1. Decalogum, 2. Leges Civiles. Decalogum ideo visum est considerare, quoniam in eo Fundamenta Politicæ Judaicæ ab ipso Deo collecta sunt. Necessè est autem ut in Fundamentis cujusvis Politicæ omnes Leges, quæ universos obligant, naturaliter contineantur. Quamquam non negaverim aliquid huic Genti proprium in his fundamentis Politicæ Judaicæ contineri. Id autem curavimus omittendum esse in nostrâ deductione quæ *Sectionibus* 4. prioribus absolvitur. §. 5. E principis

Contenta

cipiis nostris deducimus particulariùs Necessè esse ad Boni Communis profecutionem ut constituentur & conferventur Societates cum imperio, seu Regimen Civile.

§. 6. Imperii initia in Familiâ videantur. Viri in uxorem, Parentum in liberos potestas è respectu ad finem derivatur, Imperiisque justii limites inde petuntur. §. 7. Summa imperia à subditis suis licitè puniri non posse.

§. 8. Ampliſſimam juxta hæc principia ostenditur Principibus dari Potestatem: Hobbiana autem Principia Imperiorum omnium fundamenta subruere; 1. Quia Principum Naturam depingunt naturâ ferarum ferociorem & crudeliorem. §. 9. 2. Quia omnibus ipsisque adeo Principibus denegavit rectam Rationem quâ statuere possint juxta Naturam rerum seu effectuum, quales Actus Boni sint aut Mali aliis præter quàm sibi met ipsis. §. 10. §. 11. Refutatur ratio Hobbii quâ contendit ideo parendum esse Civitatis Rationi, quia nulla datur Ratio recta, seu quæ judicet secundum normam à rerum naturis sanctam. §. 12. Ostenditur Hobbianam doctrinam de jure omnium ad omnia non pati ut quisquam Societatem Civilem inire possit. §. 13. Ejus sententiam Cives armare ad rebellionem. §. 14. Hobbianam doctrinam de pactis, Imperiis summis periculosam esse. §. 16. Pernitiosa etiam est Principibus ejus doctrina de juramentis. §. 17. Ostenditur per jurium translationem in eandem Personam (quâ solâ Civitatem generari docuit Hobbiius) neminem teneri ad obedientiam Principi præstandam. §. 18. Hobbiius omnia Principibus adimere quæ adulationis causâ videri vult illis tribuere ultra alios Philosophos. Immo pessimorum flagitiorum illos incusat, dum nullis legibus astrictos esse contendit. §. 19. Omnem principibus adimit sapientiæ & justitiæ laudem, §. 20. Quæ Hobbiius iis tribuit, ab ipsis Principibus in plerisque Civitatibus apertè & constanter rejiciuntur, & ab ipso Hobbio iisdem denegantur, quod exemplis manifestis probatur

Contenta:

probatur. §. 21. Refutatur ejus dogma quòd Summa imperia pactis non obligantur suis subditis; §. 22. Nec aliis Civitatibus. §. 23. Ostenditur Hobbiam doctrinam de Crimine Læsæ Majestatis Cives ad hujus criminis perpetrationem animare.

PROLEG-

PROLEGOMENA.

§. I. **T**UA pariter ac mea interest (Amice Lector) ut paucis præmonearis de scopo ac methodo hujus opusculi. Indè enim statim intelliges quid à me aut præstitum sit, aut saltem allaboratum; cætera autem videbis vel è tui ingenii penu esse supplenda, vel ex aliorum scriptis adjicienda. Totius Moralis & Civilis disciplinæ fundamenta sunt Leges Naturales, uti in sequentibus fusè ostendimus. Illæ autem (ut omnes aliæ conclusiones naturaliter cognoscibiles) duobus modis investigari possunt. Nempe vel è manifestis quibusdam effectis indè prognatis, vel è causis è quibus ipsæ nascuntur. Nos in posteriore hoc modo illas quærendi operam hanc nostram collocavimus. Ad priorem autem modum commonstrandi illarum existentiam & vires pertinent illa quæ protulerunt Hugo Grotius, ejusque frater in Opere posthumo, & Sharrockius nostras, qui illas probant ex approbatis sententiis variorum Auctorum è Gentibus & seculis variis, nec non è consensu in Moribus & Legibus Gentium, si non omnium, saltem moratorum. Huc etiam referendum est Opus illud Seldeni *de Jure Gentium juxta placita Hebræorum*. Atque ego quidem existimo hos omnes de genere humano bene meruisse, præsertim verò opus illud Hugonis Grotii quod in hoc genere primum erat, Auctore suo, & immortalitate planè dignum esse reor.

Lapsus

Prolegomena.

Lapsus enim pauci, itque in rebus, in quibus Patriæ suæ mores virum summum transvertim rapuisse videntur, ab humano Lectore veniam non difficulter impetrabunt.

§. II. Nec sanè tanti sunt momenti objectiones, quæ contra hanc methòdum probandi Leges Naturales afferri solent, ut eam prorsus fallacem & inutilem esse evincant; quanquam libenter agnoscam eas tantisper apud viros cordatos valere posse, ut suadeant utile fore, tutissimùmque uberiorem quærere probationem ex indagatione causarum, quarum vi Legum Naturalium notitia mentibus humanis ingeneretur. Hoc autem luculentius patebit si illas summatim proponamus, & responsionum pariter summa capita breviter indicemus.

Objicitur itaque primò. Invalidam esse hujusmodi Inductionem quæ à verbis moribúsve paucorum hominum aut Civitatum conclusio deducitur de sententiâ seu judicio omnium. Quandoquidem vix quisquam est hominum qui vel unius Regni Leges Morésque omnes perfectè calleat, multò minùs scire poterit omnium Civitatum Leges, nedum singulorum hominum sensa interiora, ut iis inter se collatis colligere possit, quænam sint in quibus omnes inter se consentiunt.

Respondetur autem, Judicia diversarum Gentium de materiâ quotidie obviâ (qualis est Religio seu cultus aliquis Numinis, universaliter sumptus, & humanitas aliqualis, quæ sufficiat ad prohibenda homicidia, furta & adulteria) facile sine reconditâ illâ peritiâ in Legibus à quovis ubivis observari poterint; talia autem judicia sufficienter indicant earum consensum in Legibus Naturæ. Quod autem in multis Gentibus experimur agnitum esse velut Bonum naturaliter, præsumere licet à cæteris pariter agnosci propter Naturæ humanæ similitudinem, præsertim cum Adversarii nostri exemplum nullum, certâ experienciâ cognitum, afferre possunt quod ullam Gentem secùs sentire evincat. Mihi sanè dubiæ
aut

Prolegomena.

aut potius malæ fidei videntur esse illæ narrationes de paucis aliquot barbaris Americanis, atque de Souldaniæ incolis, quod nullum numini cuius cultum exhiberent. Nam negativa ejusmodi assertio vix unquam testimonio probari potest. Ideoque temerè videntur Acoſta aliſque de his pronunciare, quorum linguam & mores animique cogitata non potuerunt intimè callere tam brevi temporis ſpacio. Legimus enim Judæos & Chriſtianos quorum diſciplina cæterarum Gentium religione ſanctior erat, à multis tamen aliquando ſummæ impietatis falſò eſſe accuſatos. Utcunque, manifeſtum eſt eas veritates ſatis apertè omnibus propoſitas eſſe quæ à plerisque omnibus facilè fuerint agnitæ, eſſi eadem à paucis quibusdam aut neglectæ fuerint, aut etiam oppugnata. Hoc autem obſervâſſe tum demum utiliſſimum erit cum aliunde, quàm ex hujusmodi testimonio aut conſuetudine conſtiterit, has propoſitiones vera docere media ad finem optimum, omnesque ad ejus finis proſecutionem per hæc media indiſpenſaliter obligari. Id autem è contemplatione cauſarum dictata hujusmodi Rationis Mentibus noſtris proponendum fieri poterit commodiſſimè.

§. III. Objicitur ſecundò, Quòd eſſi à Mente noſtrâ, aliorumque plurimorum moribus approbentur dictata quædam rationis, deſideratur tamen noti Legislatoris auctoritas ut ea Legum vigorem apud omnes obtineant. Aliter enim (inquiunt) licet cuius ea contemnere volenti, aliorum quorumlibet judicium rejicere pari jure, quo illi ejus ſententiam dictis aut factis condemnant. Hunc fore in ſenſum objiciunt, præter antiquos Hobbius & Seldenus, ſed diſſimili admodum propoſito. Hobbius enim in eum collimat finem ut nemo dictaminibus Rationis ſe obligari credat circa actus ſuos externos antequam Magiſtratus conſtituatur Civilis; illius autem omnia dictata pro rectæ Rationis dictaminibus proſus obligatoriis habeantur: uti oſtendimus in ſequentibus

Prolegomena.

quentibus. Huc præterea pertinet illud ejus effatum quod habetur in *Lib. de Cive. c. 14. §. 15. Leges Naturales quanquam in libris Philosophorum discripta fuerint, non esse ob eam rem vocandas Leges scriptas, neque scripta Jurisprudentum esse Leges, ob defectum Authoritatis summa.* Noluit scilicet, Legum nomen iis adimere, quod jam iis dare dignatus fuerat; (licet improprie ut alibi fatetur;) innuere tamen voluit eas ab Authoritate sufficiente non promulgari etsi è naturâ rerum à Philosophis discantur, indèque in eorum libros transcribantur. Manifestum tamen est eas, si jam sint veræ leges quæ ab Auctore naturæ factæ fuerint, non indigere novâ auctoritate, ut, postquam à quouis scriptæ fuerint, fiant Leges scriptæ.

Seldenus autem ideo tantùm causatur defectum Authoritatis in dictatis Rationis Humanæ per se consideratis, ut ostendat opus esse, ut indè recurramus ad Potestatem Legislativam Dei; doceâtque ejusmodi dictamina indè tantùm propriam Legum virtutem acquirere quòd hominibus à Deo eorum omnis cognitio derivetur, qui dum hæc iis nota facit, suas Leges reipsâ promulgat. Atque hoc sanè (si quid ego judico) non imprudenter suggestit Philosophis Moralibus, qui Rationis suæ dictata velut Leges considerare solent absque idoneâ probatione, quòd aut formam habeant Legum necessariam, aut quòd à Deo stabiliantur. Verùm cum modus quo Deus Leges has suas esse humano generi patefaciat ostendendus est, duos proponit *Lib. 1. cap. 9. (1) Quòd Deus Adamo & Noæ sanctissimâ suâ voce illas pronunciaverit, & imperaverit eis perpetuam obedientiam: unde Noachidarum præcepta per Traditionem tantùm ad Posterios omnes manaverint. (2) Deum Animis rationalibus talem indidisse facultatem quæ saltem ope Intellectus Agentis ipsam illustrantis, Leges has nobis indicare possit, & propositas dignoscere ab omni jure positivo.*

Posteriorem hunc modum generaliter adèd propositum obiter tantùm indicat; qui tamen mihi multâ videtur egere

Prolegomena.

egere explicatione & probatione; sed ad priorem illum se totum recipit, & è traditionibus Doctórum quorundam Judaicorum probare nititur Deum filiis Noë septem præcepta dedisse, in quorum observatione omnis Justitia apud illos consisteret. Et sanè ea quæ tradidit in Libro illo *de Jure Gentium juxta disciplinam Ebraeorum* abundè evincunt Judæos censuisse omnes qui uspiam sunt Gentes (etsi Mosaicas Leges non reciperent) aliquibus tamen Dei Legibus obligari, quarum summa capita in illis Noachidarum præceptis indicari autumabant. Hoc autem hæctenus saltem valet, ut probetur, Gentis hujus nec exiguæ nec indoctæ testimonio, totum Genus humanum Legibus à nullâ Civitate latis obligari. Fatendum est insuper virum eruditum hunc præcipuè scopum spectasse, quem non infeliciter assecutus est; habetque hujus rei notitia usus quosdam in Christianâ Theologiâ non contemnendos. Interim tamen non satis foeliciter à Seldeno soluta est objectio quam ex ejus sententiâ antea proposuimus. Quanquam enim traditiones hæc Judæorum ipsi & penitus notæ fuerint & animitus fortasse creditæ; non tamen toti pariter generi humano illæ innotuerunt; & à multis rîsu ac ludibrio accipiuntur, quæ apud illos traduntur velut maxima Religionis mysteria. Et suâ sanè luce mihi videtur manifestum esse, traditionem non scriptam doctorum ex unâ Gente non esse sufficientem promulgationem Legis Naturalis cui omnes Gentes obedire teneantur.

§. IV. Quapropter ut dictatis Rationis de Re Morum sua luculentiùs constaret Auctoritas eaque Divina quâ Leges fiunt, visum est Philosophicè inquirere in earum Causas tam internas, quàm externas, proximas & remotiores, hæc enim serie deducemur tandem ad primum eorum Auctorem seu Causam efficientem, à cujus perfectionibus intrinsicis, & sanctione intrinsicâ per pœnas & pœnia eorum auctoritatem profluere ostendimus. Con-

e

tenti

Prolegomena.

tenti fuerunt plerique alii dicere generaliter. Hæc dictamina, aut actus iis consentaneos à Naturâ doceri; mihi autem necessarium (hisce saltem temporibus) est visum distinctiùs indagari quomodo Rerum extrâ nos & intra nos positarum vis concurrat ad ea nobis imprimenda & fancienda. Tale quiddam desiderari docuit Verulamius noster *de Augment. Scientiarum Lib. 8. c. 3.* Hoc, si solide præstitum fuerit, ideo utilissimum erit, quoniam inde innotescet & quo modo naturaliter instituitur Mens nostra in notitiâ Voluntatis seu Legum Dei, aded ut esse nequeat sine Conscientiæ synteresi; & quænam sit norma ad quam Civitatis cujuscunque Leges exigi possint; an justæ sint & rectæ, vel etiam à summo Imperio corrigi possint & emendari, sicubi erraverint ab Optimo Maximoque fine. Hinc etiam ostenditur esse aliquid in Naturâ Dei, aliorum hominum, nostrâque propriâ quod in rectè factis ministrat solamina & gaudia præsentia, nec non solida futurorum præmiorum præfagia: contra autem naturales esse causas acerrimi doloris metûsque post maleficia, unde Conscientiæ crisis velut flagellis in improbitatem armata meritò spectetur: ut pateat humanum Genus in Moralibus nec ab Ecclesiasticis nec à Politicis deludi.

§. V. Faciliore sanè methodo difficultatem hanc expediunt Platonici per innatas, quas ponunt, Rerum Legumque naturalium idæas. Verùm mihi certè non obvenit tanta fœlicitas, ut tanto compendio ad Legum Naturalium notitiam pervenirem. Nec visum est consultum totam Religionis Naturalis & Morum doctrinam illi hypothesei superstruere, quæ à plerisque tam Ethnicis Philosophis quàm Christianis fuerit rejecta, quæque Epicureis (contra quos præcipuè nostra instituitur disputatio) nunquam potest probari. Statui tamen hanc opinionem non impugnare, quoniam animitus exopto, ut valeat quantum valere potest quicquid pietati & bonis moribus favet; (atque his favere censeo Platonicos nostros;) & quoniam
niam

Prolegomena.

niam non est impossibile ut & nobiscum nascantur hujusmodi notitiæ, & ab extrâ denuo imprimantur.

§. VI. Eadem porro rationes quæ vetârunt innatas mentibus nostris supponere leges naturales, vetârunt pariter ne sine probatione supponerem illas ab æterno in mente Divinâ extitisse; sed necessarium duxi ab iis incipere quæ sensu & experientiâ quotidianâ cognoscuntur, atque indè evincere propositiones quasdam practicas immutabilis veritatis circa curam Fœlicitatis seu Boni omnium Rationalium simul consideratorum mentibus nostris necessariò imprimi à Naturâ Rerum, quam Prima Causa perpetuò determinat: atque in harum propositionum terminis intrinsecè includi denunciationem præmiorum observantiæ iis præstitæ, pœnarumque gravissimarum earum violationi annexarum in ipsâ Rerum constitutione à Primâ Causâ. Unde manifestum est eas esse veras Leges quæ nihil aliud sunt, quam ejusmodi Propositiones practicæ cum annexis pœnis præmissisque ab Auctore idoneo promulgatæ. Postquam autem hinc constiterit harum Legum notitiam, & praxim iis conformem naturalem esse perfectionem seu statum fœlicissimum naturæ nostræ Rationalis, sequitur perfectionem huic Legum notitiæ & praxi conformi Analogam, sed infinitè superiorem, necessariò inesse Primæ Causæ, à quâ proficiscitur tum nostra illa perfectio, tum etiam effectorum extra nos sapientissima ordinatio ad Communem totius Systematis conservationem & perfectionem, quam indies oculi nostri contuentur. Illud enim mihi inter certissime compertâ censetur, à nobis necessariò prius cognosci quid sit Justitia, atque ideo quæ sint Leges in quarum observatione ea tota consistit, quam distinctè scire possimus Justitiam Deo attribuendam esse, ejusque Justitiam velut exemplar à nobis esse spectandam. Deum enim non cognoscimus per intuitionem immediatam perfectionum ejus, sed ex effectibus illius sensu & experientiâ prius cogni-

Prolegomena.

tis; nec tutum est attributa illi affingere quæ aliunde non satis intelligimus.

§. VII. Ostensâ hactenus generaliter differentiâ inter methodum nostram, & illas quas secuti sunt alii, visum est hîc paucis indicare summa eorum capita quæ per totum opus fusiùs & sparsim tradidimus. Quæ à Physiologis (iis præsertim qui Mathematicis nituntur principiis) demonstrari solent, supponimus satis probata; quoniam Moralis tantùm Philosophiæ præcepta hîc tradere suscepimus, eaque è suppositâ aliquali Naturæ cognitione deducere. Præsertim verò supposui effecta omnia motuum corporeorum quæ naturaliter necessaria sunt, & fiunt absque interventu libertatis humanæ, à Voluntate Causæ Primæ fieri. Hoc enim nihil aliud significat quàm motus Corporum omnium à vi impressâ primi motoris primùm cieri, & ab eadem permanente, secundùm leges Motûs, perpetuò determinari. Supervacaneum enim visum est id probare, quod à Physicis plurimis antea probatum fuerit, quòdque ab Hobbio quem ad examen revocamus aperte agnoscitur. *Leviath. cap. 12.* ubi postquam Religionis in Hominibus causam ex anxietate circa futurum deduxisset (viderint alii an subdolè hoc factum fuerit necne) addit hæc verba. *Agnitio verò Unici, Æterni, Infiniti, Omnipotentis Dei ab investigatione Causarum, virtutum operationumque corporum naturalium, quàm à Curâ futuri temporis faciliùs derivari potuit. Nam qui ab effectu quocunq̃ quem viderit ad causam ejus proximam procederet, in causarum deinceps ordinem profundè se immergeret, inveniret tandem (cum veterum Philosophorum sanioribus) unicum esse primum Motorem, id est unicam & æternam Rerum omnium Causam, quam appellant omnes DEUM.* Dato autem quòd effectus quilibet naturalis Deum velut causam suam indicet, negari nequit omnes ejusmodi effectus ab ejus Voluntate determinari, nisi quis adeò insaniat ut Deum quidem Causam eorum agnoscat, sed eum non voluntariò agere contendat.

§. VIII.

Prolegomena.

§. VIII. Porro omnis motus organis sensuum nostrorum impressus (hujusmodi motus species sensibiles à Peripapeticis dicuntur) quo mens ad res apprehendendas & ad judicia de iis ferenda impellitur, est effectum planè naturale, adeoque mediantibus causis inferioribus Primæ tandem causæ originem suam acceptam refert. Indèque sequitur DEUM per hocce motus velut per penicilla rerum omnigenarum, causarum præsertim & effectum indè ortorum, notitias aut imagines in mentibus nostris delineare: eundemque postquam ab eadem re varias aliquantisper notiones eam inadæquatè repræsentantes nobis impressit nos excitare ad eas inter se conferendas & jungendas, itaque nos determinare ad propositiones veras de rebus intellectis efformandas. Sic eò quod res quævis aliquando tota simul oculis nostris exponitur, aliquando autem eadem secundum omnes ejus partes accuratius spectatur, sentitque animus notionem totius eandem prorsus rem referre cum omnibus singularum partium notionibus simul sumptis, impellitur ad propositionem faciendam de identitate inter totum & omnes partes; aut ad affirmandum quòd Causæ quæ conservant Totum, conservant etiam omnes Partes ejus Essentiales.

§. IX. Deinde verò à diligente contemplatione eorum omnium Propositionum quæ universalium Legum Naturæ honorem meritò sibi vendicent, observavi eas ad unicam generalissimam reduci posse, è cujus commodà explicatione limitationes omnes aut exceptiones, cum quibus singulæ intelligendæ sunt, petantur, & ex eisdem evidentiâ omnes lucem accipiant. Ea autem in hanc sententiam, aut huic parilem exprimitur. Studium, quoad possumus, communis Boni totius systematis agentium Rationalium conducit, quantum in nobis est, ad Bonum singularum ejus partium, quo nostra velut partis unius continetur foelicitas: Actus autem huic studio

Prolegomena

studio oppositi effectus etiam secum ducunt oppositos, nostramque aded inter alia miseriam. Quapropter operis nostri summa in his versatur, quæ vel (1) materiam spectant hujus propositionis; terminorum scilicet notitiam è naturâ rerum hauriendam; vel (2) formam ejus, horum nempe connexionem in propositione practicâ, & speciatim tali quæ propter annexas pœnas præmiâque à Naturæ Opifice Lex dici mereatur; vel (3) denique deductionem aliarum Legum Naturalium earumque limitationem naturalem è respectu ad Totius aggregati Commune Bonum seu statum scelicissimum.

§. X. Ad terminorum notitiam pertinent ea omnia quæ generaliter diximus de naturâ rerum, humanâ que præsertim; nec non de communi Bono. In his rogandus est Lector, ne iniquè ferat quòd Deo Rationem tribuamus, ipsùmque inter Rationales numeremus; quòdque dicamur aliquando Deum benevolentia prosequi, seu aliquid ejus naturæ conveniens *i. e.* bonum velle. Nempe profiteamur hæc non propriè & eodem sensu de Deo dici, quo utimur his verbis cum de hominibus loquimur. Sed absolutam in illo intelligimus Omniscientiam, & Sapientiam; nec ipse Cicero eam melius describere potuit, quam nomine adultæ rationis. Nec imaginamur nos affectus nostros erga Deum testari posse adjiciendo quicquam perfectionibus ab æterno infinitis. Verùm dubitare non possumus quin illius Naturæ gratius & convenientius sit in factis nostris obsequium & illius imitatio in curâ boni publici totius generis humani quod ab ipso indies conservatur; in dictis item nostris nec non in cogitationibus & affectibus honor, cultus & amor beneficæ ipsius naturæ manifestò magis conveniunt, quam illius neglectus aut odium aut *deopaxia*. Quoniam si abstractè comparemus duas naturas Rationales inter se, agnoscemus majorem convenientiam inter ipsas quand. altera alteri consentit

Prolegomena.

tit & cooperatur, quàm si dissensum inter eas supponamus, finemque ab una intentum ab altera oppugnari. Néc video quid impediatur, quò minus idem dicatur, si altera harum naturarum rationalium cogitetur esse Deus, altera autem Homo. Ideoque quemadmodum sensuum ope notum est, Gratius esse cuiusvis homini amari & honorari quàm odio haberi & contemni; ita rationi per manifestam analogiam compertum est, Gratius esse Summo Rationali, nempe Deo, Amari & honorari hominum obsequio, quàm odio haberi & contemni. Siquidem certum est, velle amari nullam imperfectionem in hominibus arguere; in Deo autem tantum abest ut imperfectionis suspicionem ullam habeat, ut è contrario benignitatem illius arguat, quoniam ipsum amando homines perficiuntur, & illi assimilantur. Hoc autem cum & ratione & experientia notum sit, exinde certò probatur Deum Amori sui præmium maximum annexuisse inseparabiliter, quod quidem nunquam fecisset nisi voluisset Amari.

Cæterum si placeat Lectori tria illa hujus Tractatus capita quorum titulos modò recensuimus perlegere, videbit nos dum terminos (ut loquuntur Scholæ) propositionis prædictæ explicamus, non occupari in verborum interpretatione, sed notiones & rerum è quibus oriuntur naturam quatenus ad rem nostram attinet proponere: eademque operâ ipse observabit me directe & immediate explicare vim & necessitatem earum actionum humanarum, quæ aut ad communem omnium hominum felicitatem, aut ad privatam singulorum requiruntur: quanquam utile visum fuerit adeò generalibus uti verbis, ut ea sano sensu Divinæ Majestati tribui possint; idque eo fine fecisse, ut ope analogiæ prudenter adhibitæ non modò obligatio nostra ad Pietatem, verum etiam natura justitiæ & domini divini exinde intelligi possit.

Prolegomena.

§. XI. Ad formam Propositionis illius quod attinet, manifestum est eam esse practicam, utpote quæ de effectu actionis humanæ pronunciat. Notandum autem, quod etsi verbum *conducit* in præsentī ponatur tempore, quoniam è rebus præsentibus edicitur, non tamen limitatur ad tempus præsens sed ab eo abstrahit; & quoniam ejus veritas cum primis dependet ab identitate inter totum & partes, æquè manifestò vera est de futuro (quod aliundè probamus in hoc tractatu) & cum respectu ad futura à nobis semper ponitur. Præterea ideo accommodatior est hæc thesis nostro proposito, quoniam nulli speciali hypothese innititur. Non enim supponit homines in statu Civili natos, nec extra eum. Non supponit natam esse inter homines universos cognationem propter eosdem è quibus omnes nascimur parentes primos, uti ex historiâ Sacrà didicimus: (demonstranda enim est obligatio Legum Naturalium apud eos qui Scripturas Sacras non agnoscunt:) nec contrà supponit (utī Hobbius *de Civ. cap. 8. §. 1*) homines plurimos subito è terrâ, fungorum more, exortos & adultos. Nostra autem propositio omniâque quæ indè deduximus intelligi posset & agnosci ab ipsis protoplastis sese cum Deo & sobole possibili considerantibus; nec minùs facillè intelligatur ab universis Gentibus quæ historiâ de primis parentibus non audiverunt.

§. XII. Nec pigebit hoc etiam annotare circa sensum prædictæ propositionis, iisdem verbis quibus causa effectûs maximi optimique traditur, tradi etiam breviter mediâ ad finem summum. Quippe effectus agentis Rationalis postquam animo ejus concipitur atque ei producendo operam suam navare decrevit, ejus Finis dicitur, actionesque seu causæ quarum vi id efficere conatur, dicuntur Media. Sic etiam in præxiis Geometricis causæ ponuntur effectuum Geometricarum, linearum scilicet ductiones præscriptæ: quod si effectio ejusmodi consideretur ut problema cujus solutio quaeritur,

Prolegomena.

tur, seu tanquam finis nobis proponitur, tum demum praxeos verba suggerunt Geometrae media fini assequendo idonea. Ex hoc autem observato ostenditur methodus reducendi ea omnia quae dixerunt Morales Philosophi circa media ad finem optimum, in theoremata de vi actionum humanarum in producendis effectibus; in hac autem formam facilius examinari possunt, & si vera sint, evidentiùs demonstrari. Pari ratione hinc etiam discimus quam facile omnis vera cognitio circa vim causarum (quas ullatenus flectere ad usus nostros possumus) medium suggerit ad finis noti assecutionem, adeoque ad praxin pro re nata applicari possit. Denique hinc etiam constat propositionem illam quam tractamus haecenus saltem ad Legis naturam accedere, quod finem respiciat Legge verè dignam, Commune Rationalium omnium Bonum; seu Honorem Dei cum publicam totius humani generis felicitate conjunctum.

§. XIII. Verum primam fortasse facie non conspiciantur in illa propositione duo illa necessario ad Legis vigorem requisita, Auctor nempe idoneus & Sanctio per poenas praemiave sufficiens. At si illa paulo attentius inspiciatur, videbimus illam hoc ipso quod a Rerum natura mentibus nostris imprimitur, Auctorem suum manifestò indicare, nempe Primam rerum omnium, simulque omnium veritatum inde ortarum, Causam. Inter eas autem veritates cumprimis censenda est vera haec propositio quam Legem Naturae fundamentalem in se continere asserimus. Nec quisquam cum ratione postulare potest ut evidentiùs probetur, Deum hujus propositionis esse Auctorem quam probatum est eum esse Auctorem Naturae Rerum è qua propositionis veritas exoritur. Quapropter noto jam ejus auctore, id unum restat ut sufficientem sanctionem ab eodem Auctore factam esse, eamque in ea propositione satis indicari, ostendamus.

f

§. XIV.

Prolegomena.

§. XIV. Non me latet sanctionem, strictissimo sensu verbi, à Cicerone & Papiniano dici eam legis partem quæ certam pœnam irrogat iis qui præceptis legis non obtemperaverint. Verùm paulò laxiore sensu verbum sumere visum est, ut etiam præmia complectatur quæ lex pollicetur obedientiam præstantibus. Quippe etiam his ab injuriâ hominum defenduntur & muniuntur leges, indeque sanctæ dicantur, juxta laxiorem Sancti definitionem quam habemus *D. lib. 1. tit. 8. leg. 8.* è Marciano, *Sanctum est quod ab injuriâ hominum defensum atque munitum est*; secundùm quam leges sanctas esse affirmat Ulpianus, lege proximè sequente propter sanctionem quâ confirmantur. Siquis tamen discedere nolit à strictiore verbi significatione, non est cur de verbo litigemus si modò de re constet. Addidimus itaque illorum gratiâ, propositionem de actibus studio Boni Communis oppositis, neglectu scilicet illius aut violatione, hinc mala singulis systematis Rationalium partibus inferri, ipsis autem maleficis maxima. Hæc autem pœnam, sine mentione præmii apertè satis exprimit. Diligentiam autem nostram totam penè erogavimus in probatione prioris propositionis quæ de præmiis agit in felicitàte inclusis, quoniam indè hæc posterior apertissimè demonstratur: & quoniam Pœnæ natura malum includit, id est privationem bonorum illorum quæ ex naturæ nostræ necessitate efflagitamus ad felicitàtem; privationes autem hæc intelligi nequeunt, nisi priùs intelligantur illa bona quibus opponuntur. Denique natura rerum (cujus vestigia à nobis in hoc tractatu accuratissimè erant premenda) tota fere est in immittendis positivis causarum & effectuum notionibus in mentes nostras per sensus externos qui negationes & privationes non capiunt; movétque affectus boni priùs potiùsque præsentis amoris aut futuri spe, quàm mali odio metivè. Nemo enim vitam, valetudinem, gratosque nervis ac spiritibus motus, qui Voluptates Corporeæ dicuntur, ideo amat, cupivè eorum causas, ut mortem, morbos, ægritudinèsq;

Prolegomena.

ægritudinésq; his oppositas evitet, sed propter intrinsecam ipsis bonitatem seu convenientiam (ut loquuntur Scholæ) positivam cum naturâ nostri corporis. Paritérque nemo mentis perfectiones, cognitionem nempe ampliorem magisq; distinctam objectorum nobilissimorum placidissimâ quâdam harmoniâ sibi met ubique consonam, benevolentia, spei solidâ, gaudiiq; in Univerforum Rationalium prospero statu, ideo expetit, ut solummodò effugiat ignorantia, malevolentia, invidia, & commiserationis molestias, sed propter summam quam in illis actibus habitibusq; experiëntiâ, degustamus suavitatem, quæ reverâ facit ut his privari ingratiissimum sit, taliûmq; privationum causâ molestâ judicentur. Hinc igitur patet ipsas etiam Leges Civiles cum sanciantur pœnis, morte v. g. aut multatione bonorum, si rem ipsam spectemus, homines impellere ad obedientiam præstandam ex amore vitæ suæ, aut divitiarum quas leges ostendunt per eam ulterius conservari posse. Sicilicet fuga mortis & egestatis est amor vitæ ac divitiarum; uti qui per duo negativa dicit se nolle vitâ carere (id est eam non habere) tantundem dicit ac si affirmaret velle se vitâ frui. Quibus hoc etiam adjicere placuit, ipsas leges Civiles mihi videri multò magis stabiliri è fine quem respiciunt tum earum Latores, tum etiam Cives optimi, Bono nempe Civitatis publico quod fœlicitatem quandam innuit, cujus pars aliqua singulis bonis Civibus communicatur, adeoque obsequii præmium naturalitèr secum affert, quàm per pœnas quas minantur, quarum metu moventur pauci tantum, pessiméque.

§. XV. Summulam autem tum præceptorum omnium Legis Naturalis, tum fauctionum eis annexarum in propositione nostrâ ejûsque consuetario de oppositis contineri sic brevitér ostendimus. Subjectum illius est studium, pro viribus nostris, Communis Boni totius systematis Rationalium; in hoc autem exprimitur Amor erga Deum & homines universos, qui scilicet sunt partes hujus systematis.

Prolegomena.

Deus quidem est pars præcipua: Homines sunt partes ei subordinatæ: erga utroſque Benevolentia Pietatem, & Humanitatem complectitur, hoc est, utramq; Legis Naturæ Tabulam. Prædicatum verò illius propositi-
onis est conducens ad bonum singularum ejus partium, quo nostra, velut partis unius, fœlicitas continetur. In eo verò, ut omnia quæ possumus omnibus bona dicuntur esse hujusce studii effectus, ita inter alia non omittitur illa bonorum omnium complexio è quâ nostra consistit fœlicitas: quæ obsequii præmiûm est summum, uti miseria ex oppositis actibus consequens pœna est summa nequitia. Nexus verò prædicati cum subjecto naturalis & fundamentum est veritatis propositionis & indicium naturalis nexûs inter obsequium & præmia, nec non inter transgressionem & pœnas.

Indè verò facilè observabit Lector veram rationem ob quam hæc practica propositio, omniq; quæ ex eâ deducantur, rationales eam intelligentes obligent, dum aliæ (puta Geometricas) à Naturâ atque idè ab ipso Deo mentibus humanis pariter impressæ, ad praxin secundum eas instituendam homines non obligent; sed à plerisque quibus praxis Geometrica necessaria non est, tuto negligi possint. Tota scilicet sumenda est è naturâ effectuum à praxibus his atque illis oriundorum. Effectus praxium Geometricarum tales sunt ut iis absque noxâ carere possint plerique. Effectus autem studii Boni Communis adèd intimè respiciunt Universos, quorum nos pars sumus, & à quorum voluntate uniuscujusque aliquatenus pendet fœlicitas, ut sine periculo illam aut illius spem amittendi illud studium abjici nequeat, idque ex ipsâ Rerum Naturâ Deus nobis notum fecit. Adeoque pœnarum præmiorumve nexum cum actibus nostris à se factum esse satis promulgavit; unde ipsius auctoritate tam hæc propositio quàm cæteræ omnes quæ in eâ continentur, in Legum dignitatem intelliguntur transivisse.

Prolegomena.

§. XVI. Verùm ex ipsis Propositionis nostræ terminis liquet effectum adæquatum & immediatum praxôs de quâ Lex hæc sancitur, esse id quod Deo gratum est, Hominibûsque universis salutare, quod Bonum est Naturale omnium partium totius systematis Rationalium, imò Bonorum omnium quæ iis præitari possunt maximum; utpote majus simili Bono cujuslibet partis ejusdem systematis. Quinetiam satis in eâ innuitur Hominum singulorum felicitàtem (è cujus prospectu vel privatione tota sumitur sanctio) è statu optimo totius systematis derivari; velut nutritio cujusvis membri corporis animalis, à nutritione totius massæ sanguineæ per omnia diffusæ derivatur.

Indè autem constat effectum hunc optimum, non autem exiguam illius particulam, privatam puta cujuslibet hominis felicitàtem, finem esse principalem Legislatoris omnisque qui ejus voluntati verè obsequitur. Pari ratione hinc patet eas Actiones humanas quæ ex vi aut efficacîâ suâ naturali aptæ sunt Communi Bono deservire meritò dici naturaliter bonas, & quidem magis bonas quàm quæ bono cujusvis hominis proprio inserviunt, eâ proportionem, quâ Bonum Commune proprio majus est. Paritèr etiam hujusmodi actiones quæ viâ transeunt brevissimâ ad hunc effectum velut finem naturâ suâ Rectæ sunt, propter naturalem similitudinem cum lineâ Rectâ quæ inter datòs terminos est brevissima. Eâdem tamen actiones postea dum comparantur cum Lege sive Naturali sive Positivâ, quæ morum est norma, eisque conformes reperiuntur, dicuntur Moraliter Bonæ, vel etiam Rectæ, id est, normæ congruæ; ipsa autem Norma, Recta dicitur quoniam viam docet brevissimam ad finem. Sic etiam quoniam status Universorum hominum omnibus animi corporisque bonis naturalibus, aptè inter se proportionatis & ad optimum finem ordinatis, cumulatissimus, naturalitèr pulcherrimus est (utpote definitioni pulchritudinis è partium figurâ & symmetriâ desumptæ planè congruus) manifestum est illas actiones quæ ita eliciuntur ut ad hunc statum constituendum aut conservandum ex intrinsecâ suâ vi sint idoneæ meritò dici
Pulchras

Prolegomena.

Pulchras seu Decoras: atque hinc explicari potest τὸ εὐλόν & τὸ πρέπον seu decorum, quod in actionibus virtutis toties celebrant Philosophi. Denique cum in capite de Bono late ostensum sit, illud distinctè intelligi posse & amari absque respectu ad nosmet-ipsos, dubitare nequit Lector quin agnoscamus per se amabile esse hoc Bonum, quod omnia omnium bona in se complectitur, ideoque minime idoneum est, ut unius hominis felicitati (quæ tanti Boni exigua est particula) subordinetur; parique ratione patet actiones huic fini idoneas, utpote optimas & pulcherrimas, per se esse amabiles, & ab omnibus rationalibus summè laudabiles, adeoque propter summum quo ex naturâ suâ omnibus beneficâ dignæ sunt honorem, meritò dici per se Honestas. Hæc autem diligentius monenda censuimus ne quis perperam existimaret nos non satis agnovisse intrinsecas Pietatis aut Charitatis perfectiones, quoniam sanctionem Legum Naturalium quibus hujusmodi actus imperantur investigavimus, ex annexâ obedientiæ felicitate singulorum, violationi autem miseriâ. Etiam in Legibus Civilibus Sanctiones Legum ab earum fine & effectu adæquato, Bono scilicet publico, manifestò distinguuntur; pars tamen effectus Legis Civilis est inflictio pœnæ, aut collatio mercedis quâ Lex firmatur.

§. XVII. Quoniam autem pœnarum præmiorumque connectio cum actibus publico bono inservientibus eive oppositis nonnihil obscuratur per ea quæ bonis mala, malisque bona contingunt, visum est necessarium ad rem nostram diligentius ostendere, eam (his non obstantibus) satis esse constantem & manifestam in Naturâ Humanâ ut inde certò colligatur Sanctio Legis Naturalis hos actus imperantis, illos prohibentis. Supponimus interim pœnam illam, illudve præmium ad sanctionem sufficere cujus valor, omnibus rectè perpensis, excédit lucrum ex actu legi contrario oriturum: in comparatione effectuum qui actus hinc bonos illinc malos sequuntur, æstimari non debere

Prolegomena.

bere bona illa aut mala quæ consilio vel industria nostrâ aut non possunt acquiri, aut non possunt evitari. Qualia sunt tum ea quæ naturali necessitate, tum quæ ex mero casu à causis externis cuiusvis contingant. Hæc enim pariter bonis ac malis accidere & possunt & solent. Illa tantùm hîc æstimabimus quæ à ratione humanâ provideri possunt, velut aliquatenus dependentia ab actibus nostris. Præmissâ itaque generali probatione, quæ deducitur ex eo quòd singuli qui inserviunt bono communi, aut illud oppugnant, sunt partes totius illius quod ipsorum operâ conservatur aut læditur, adeoque necessariò partem aliquam emolumentum vel detrimentum inde oriundi percipiunt, descendimus ad probationes speciales desumptas partim è causis ejusmodi actuum de quibus in capite *de Nat. Humanâ*, partim ex eorum effectis & consequentibus, de quibus in capite *de Oblig.* uberius tractavimus. Est autem caput illud cæteris prolixius & minùs perspicuum, quoniam in eo sæpè coactus sum Adversarium sequi in statum illum quem supponit confusissimum, ut ex confessis ipsum redarguerem; & necesse habui multas non illius solùm, verùm aliorum meliùs philosophantium objectiones diluere. Quapropter visum est hîc paucis ob oculos ponere Lectori, & scopum in quem ibi collimavimus, & viam quâ illa omnia in nostrum tendant finem, ne intantâ rerum sylvâ me à recto tramite aberrâsse suspicetur.

§. XVIII. Actuum humanorum Causæ sunt vires Mentis & Corporis humani. Quapropter, quoniam manifestum esse observavi foelicitatem seu summum præmium essentialiter connecti cum exercitio plenissimo & constantissimo virium nostrarum omnium circa objecta & effecta maxima optimâque eis adæquata & proportionata, hinc colligi, homines hisce facultatibus præditos sub pœnâ amittendi beatitudinem suam naturalitèr teneri eas occupare seu exercere circa nobilissima in Rerum Naturâ objecta, Deum scilicet & humanum Genus illi simillimum. Nec diu dubitari potest utrùm facultates

Prolegomena

tates nostræ foelicius exerceantur amicitiam cum his colendo an inimicitiam, Pacem cum eis ineundo an bellum. Constat autem nullum esse posse statum neutrum, quo Deus hominésque nec amentur nec odio habeantur & irritentur, seu quo horum neutri nec grata fiunt nec ingrata; præfertim cum rebus externis utimur. Quippe necessariò vel curabimus ut aliis, quæ ad suum finem necessaria sunt, non auferantur, id autem sine benevolentia esse nequit; vel libenter ea eripiemus, quod est animi malevoli certum indicium. At si concedatur manifestam esse necessitatem, si beati esse volumus, amicitiam cum Deo Hominibúsque colendi, statim agnoscitur Sanctio Legis illius Naturæ generalissimæ quam hîc unice investigare volumus. Ea enim unica & Religionem totam naturalem, & omnia ad humani generis foelicitatem necessaria stabilit; ea vero sunt præter Pietatem, (1) pacificam inter Gentes diversas commercia, quò spectant Jura Gentium omnium; (2) Societatis Civilis constitutio, aut conservatio, quò collimant Leges Civiles; (3) Domesticæ necessitudinis & amicitia omnis firmitas, de quibus tum generales regulæ quæ Gentium pacem firmant, tum speciales Oeconomica præcipiunt. Congessimus itaque valdè multa in capite de *Nat. Hum.* quibus singuli aliquatenus capaces fiunt tantæ Societatis, & ad eam remotè saltem disponuntur. Atque hîc Lectorem rogamus ut ea non separatim tantùm sed conjunctim consideret, ut ex omnibus conjunctis unum exurgat argumentum Sanctionem Legis Generalissimæ indè evincens, quòd homines necessariò excident summâ suâ foelicitate, quæ in actione seu usu facultatum suarum proprio & adæquato consistit, nisi eas exerceant in colendâ cum Deo Hominibúsque amicitia, ad quem effectum præ cæteris omnibus à naturâ adaptantur, quod quidem Legis transgressoribus excusationem nullam relinquit.

§. XIX. Ab effectibus autem actionum ad Bonum Commune Rationalium sic ostendimus sanctionem per præmia

Prolegomena.

præmia pœnâsq; iis annecti. Manifestum est tali studio imprimis Deum, utpote summè sapientem, aliisque Rationalibus summè beneficum, amari & honorari. Hominum verò è quâlibet Gente vitam bonâque omnia in tuto pro viribus nostris collocari. Regimen Civile hunc in finem, si opus sit, fundari libentèr; at ubi jam existit libentissimè conservari. Omniâque singulis (adeoque nobismet ipsis etiam) tribui commoda quæ totius ratio postulat, nihil cuiquam fieri quod totius cura non patitur. Nihil in homine cogitari potest præter voluntatem in omnium bona propensam prudentis intellectûs ductu gubernatam à quo tanta provenire possunt; nec, si hoc studium in nobis supponatur, quicquam expeti potest in hunc finem quod non libentèr, pro viribus, præstabimus. Quapropter cùm certo præsciri possunt hi effectus ex hoc studio secuturi, neminem latere potest in iis contineri Religionis solamina gaudiâq; præsentia, cum beatæ immortalitatis spe ubique terrarum conjuncta, multâque insuper pacati cum exteris commercii commoda, omniâque Regiminis civilis & domestici, nec non amicitia: emolumenta huic studio velut præmia annecti; eâque non aliâ ratione quæ in nostrâ est potestate acquiri posse: ipsumque adeò qui Boni Communis curam rejicit, eatenus rejicere has suæ fœlicitatis causas, & miseriæ seu pœnæ imminentis causas amplecti.

Breviter dicam; Quoniam manifestum est è rerum naturâ summam quæ à nostrâ potestate nobis procurari potest fœlicitatem è cura simul Pietatis ac Pacis, Commerciique inter Gentes mutui, Regiminis Civilis & Domestici, nec non firmæ amicitia: provenire; harum autem rerum omnium curas inter se consiliter posse in illius tantùm animo qui Bono Rationalium omnium Comuni studet; sequitur maximum, quod homo acquirere potest, præmium huic studio naturalitèr annecti, ejûsq; adeò privationem seu pœnam actibus oppositis adhærere. Horum prius, quod assignat causas fœlicitatis quam singuli obtinere aut solent aut possunt, probavimus ab
g effectibus

Prolegomena.

effectibus experiētiā cognitis; posterius, nempe Pietatem omnēque erga homines universos benevolentiam in studio Boni Communis contineri ex ejus definitione & partibus ostendimus in Confectariis. Et a libus autem præmissis deducta conclusio naturæ lumine nota.

§. XX. Agnosco interim hos effectus non omnes à solâ potestate nostrâ pendere, sed eorum multos à benevolentia etiam aliorum Rationalium; verum cum ex ipsorum naturâ, quia nostræ est analogâ, sciri licet, Commune Bonum finem esse optimum maximūque quem sibi possint proponere, & ipsorum perfectionem naturalem postulare ut agant & propter finem, & propter hunc potius quàm quemvis minùs bonum, & experiētiâ insuper notum est tales universalis benevolentia effectus ab aliis per actus nostros plerumque impetrari posse, æquum est ut illi inter eorum effectus, vel consequentia quæ contingunt saltem ut plurimum, numerentur & æstimentur. Quia id quisque facere posse censetur quod amicorum ope potest præstare. Integrum præmium quod actibus bonis per Naturalem hujus Universi constitutionem annectitur, simile est quodammodo retributibus Fisci à quibus Publicum Patrimonium constituitur, quod non è certis tantum constat pensationibus, sed è compendiis aliquam multis subindè contingentibus, quorum valor ingens est licet non planè certus, & certo sæpe talia locantur pretio: puta, vectigalia quæ ob portus, vias & pontes publicos solvuntur. Ideoque in æstimando hæc præmio in rationes venire debent non ex tantum ejus partes quæ immutabiliter actionibus bonis adhærent (qualia sunt beatitudo illa (ut loquuntur) formalis, quæ in Cognitione & Amore Dei (hominumque fortè cum illo consentientium) consistit, absolutum affectuum omnium Regimem, suavissimus consensus inter omnia actionum nostrarum principia, omnēque vitæ nostræ partes, Numinis favor & Immortalitatis beatæ spes ratione nixa;) verum etiam

in

Prolegomena.

in censum venire debent quæ contingentèr eis cohærent bona, quæ scilicet aut ex aliorum Religione nobis accedunt, aut fluunt è Societate sive Civili, sive inter Gentes diversas aut amicos quam his actibus, quantum possumus, procuramus. Pari ratione intelligimus è quibus partibus consistat integra pœna quæ actibus publico statui nocuis annectitur; nempe per omnia consequentia modò dictis opposita Lex illas prohibens propriè sancitur.

§. XXI. Discimus autem singuli è necessitate conditionis quâ nascimur vivimûsque bona contingentia, id est, causas contingentèr profuturas æstimare, & talium spe ad actiones impellimur. Quippe aer ipse ad quem hauriendum naturali ferimur impetu, non semper sanguini nostro spiritibûsque prodest, sed aliquando lethali imbuitur contagio: cibus, potus & exercitia non semper vitam conservant, immò sæpe morbos generant: ipsa agricultura aliquando labores humanos non lucro sed damno rependit. Non minùs itaque naturalitèr quàm ad tales actus ducimur è spe boni indè probabilitèr proventuri; pari spe movemur ad cultum Boni Communis, quæ tamen nec sola nec præcipuè nos impellit, sed cum præmiis (quæ diximus) intrinsecè & immutabilitèr annexis conspirat. Quàm probabilitèr autem speremus ex aliis hominibus conjunctim consideratis aliquid quo labores nostri in Bonum Commune collati rependantur, indè optime æstimabimus, si consideremus quid & præsentis temporis experientia & præteriti historia testetur de Gentium omnium quæ nobis innotuère praxi hunc finem spectante. In earum omnium moribus publicè observatur aliqua erga numen saltem unum reverentia, quâ à perjuriis post fidem datam arcentur: ubique vigent commercia inter notas invicem Gentes utilissima, nisi bello solenni abrumpantur: ubique Regimen Civile conservatur, & in eo contenta dominiorum distinctio: ubique familiarum & amicorum necessitudines

Prolegomena.

tudines observantur plerumque. Quoniam autem totum studium Boni Communis nihil aliud significat præter Cultum numinis, curam commercii pacisque inter gentes, Regiminis Civilis ac Domestici, nec non Amicitia, velut partes conjunctim sumtas, manifestum est boni illius studium quadantenus ubique inter homines reperiri, unde necesse est ut multa singulis conferantur pacis auxiliisque mutui commoda. Immo verò manifestum mihi videtur singulos qui ad virilem ætatem pervenerint, omnes illos quos exegerint annos multò magis debere aliorum operæ Bono Communi impensæ quàm suæ curæ, quæ in tenerâ adhuc ætate penè nulla est. Toti tum pendemus ab obedientiâ, quam alii præstant præceptis Oeconomicis, Legibus Civilibus, & Religionis, quæ omnes à Boni Communis curâ profluunt. Hinc fit ut si postea vitam nostram periculo exponamus, immò si moriamur pro Bono Publico, minus amittamus ejus causâ, quàm indè jamjam accepimus. Amittimus enim tantum incertam futurorum, si vixerimus, gaudiorum spem; immò potiùs certum est vix ullam singulis spem superesse posse, ubi Bonum Commune conculeatur; accepimus autem indè realem vitæ omniumque quibus ornatî fuimus perfectionum possessionem. Nec dubito quin maxima quæ experimur in statu Civili è mutuo auxilio commoda præsciri potuissent ex hominum naturâ à primis Parentibus, si supponamus ab illis deliberatum fuisse utrùm ipsorum filiis plus prodessent suadendo ut Pietatem erga Deum & Parentes exercerent, & mutuam inter fratres benevolentiam, in quibus Religionis, Regiminisque Civilis (quippe familia est prima Civitas) & Juris Civium summa continetur, quàm instituendo eos in atheismi mysteriis, eosque adhortando ut omnia sibi singuli vendicarent, adeoque in rapinas & cædes mutuas statim ruerent. Præcognita autem è Naturâ consequentia hujusmodi actuum humanorum bona & mala, quoniam à Deo hominibus de actionibus suis deliberantibus præmonstrantur ut ad agendum impellantur, aut indè deterreantur,

Prolegomena.

deterreantur, integram habent rationem præmiorum
pœnarumque quibus Lex sancitur.

§. XXII. Hæc autem idèd mihi videntur manifestissima, quoniam simillima sunt illi methodo quâ naturalitèr docentur omnia animalia conservandam esse singulorum membrorum corporis sui sanitatem & robur per alimentorum assumptionem & respirationem aëris, quibus crasis vitalis sanguinis totum corpus permeantis immediatè conservari solet, etsi vel morbi intra corpus, vel accidentia multa ab extrâ ut contusiones, vulnera, fracturæ impedire aliquando possunt, ne membris accedat illud robur quod ex alimentis quærebatur. Pari planè modo docemur per actus Communi Bono immediatè inservientes singulorum hominum (qui Systematis Rationalis membra sunt) perfectiones varias ordinariò expectandas esse; utpote quæ indè non minùs naturalitèr derivantur, quàm manuum nostrarum vires à justo sanguinæ massæ statu proficiscuntur. Fatemur tamen multa accidere posse propter quæ generalis hæc totius cura non semper efficiat ut expetitâ fœlicitate singuli intemeratè perfruantur, uti aëris & alimentorum cura utcunque necessaria toti corpori morbos omnes casusque non prohibet. Contingat enim tam per enormes concivium actus, velut per morbosam visceris alicujus diathesin, quàm per hostium invasiones, ut aliquibus rectè factorum præmiis priventur boni, malæque patiantur externa. At quoniam hujusmodi mala sæpe quidem Concordiæ & Regiminis viribus (quæ à studio Boni Communis semper profiunt) propulsantur, sæpe etiam post breviusculam perpeffionem excutiuntur nostrarum virium & judiciorum Civiliū ope, uti morbi solvuntur per crisin salutarem, sæpe etiam majoribus bonis pensantur, partim per aliorum virtutes, præcipuè verò per vim Regiminis Civilis, fœderumque cum externis Civitatibus initorum; hinc fit ut Genus humanum nullâ ætate extingatur, & ut imperia pleraque singulis hominibus & animalibus vel maxime

Prolegomena.

ximè longævis sint magis diuturna. Ex his perpenſis luculentum eſt pravos quorundam hominum appetitus, nec eos qui omnibus aliquando accidunt affectuum motus bono Communi oppoſitos, non magis impedire ne agnoſcamus valentiores propenſiones totius Generis humani ſimul conſiderati in id ferri quod ab eo reipſâ procurari fierique indies videmus, Totius nempe conſervationem & perfectionem ulteriorem; quàm impediunt morbi in partibus animalium quandoque naſcentes ne fateamur totam corporis humani compagem partiumque functiones naturales aptatas eſſe ad vitæ conſervationem, ſpeciei propagationem, & ad tuendum ſingulorum membrorum vigorem ad tempus ordinariò præſtitutum. Hinc enim non modo primùm conſtitutæ ſunt Civitates & Legationes, Fœderaque cum exteris, verùm etiam ſiquando violetur Fides cum unâ Gente, ipſe violator fidei ſtatim ſe confert ad fidem aliarum Gentium per fœdera cum iis inita, ſuoque facto ſeiſpſum damnat: & ſiquando una Religio in quâvis gente tollatur, alia ſtatim ponitur, quâ cum Deo amicitiam quærunt. Si cubi una Civitas ſeditione aut bello diſſolvatur, alia mox indè generatur aut augetur. Hæc autem evincunt totum Systema rationalium pariter, immò aptiùs, comparatum eſſe ad ſui fuorumque membrorum ſubordinatam conſervationem, ac Systema Corporum Univerſorum ad ſuam, dum è corruptione unius ſequitur generatio alterius, & in generatione ſingulorum animalium, dantur iis organa quibus ſe aliquandiu tueantur, ſpeciémque ſuam propagent.

§. XXIII. Tradidimus hoc compendio ſummam methodi quâ ſanctionem Legum Naturalium inveſtigavimus, in quâ felicitàtem ex actibus bonis naturaliter conſequentem conſideravimus velut præmium à Naturæ Auctore illis annexum: ejus autem amiſſionem velut pœnam non minùs naturaliter cum actibus malis coherentem. Quæ enim bona vel mala actibus hominum connectun-

Prolegomena:

connectuntur, eadem etiam in dictaminibus practicis actuum illorum consequentia verè enunciantibus contineri necesse esse. Ipse Deus, autem ea dictamina practica enunciare intelligitur, quæ à naturâ actionum nostrarum aliorumve rationalium necessariò mentibus nostris suggeruntur, & quæ verè prædicant effectus indè secuturos. Bona autem & mala in dictaminibus à Deo enunciatis actibus humanis annexa, quibus monemur hos prosequi, illos autem evitare, integram in se continent præmiorum pœnarumque definitionem. In his autem consensio tum cum illis qui virtutem fœlicitatem in se continere aiunt, sibi que aded esse præmium, tum cum aliis qui alia insuper spectant bona Mentis aut Corporis à Deo, à propriâ conscientia, à familia aut amicis, à Civitate suâ aut Gentibus exteris expectanda; sive illis in hâc vitâ fruamur, sive in futurâ speramus rationis jussu. Multumque videtur methodus nostra exinde confirmari quòd omnes utcunque diversa sentientes de Moribus in hoc tamen consentiunt, actus bonos idoneis præmiis necessariò cohonestandos esse & reipsâ cohonestari; malos autem pœnis necesse esse ut coerceantur & reverâ coerceri. In his idem sentiunt Philosophi utcunque aliàs inter se litigantes; idem etiam omnium Religionum fundatores; omniumque Legum Civilium latores. Ipsi etiam illi qui præmia videri volunt negligere, & è solâ gratitudine omnes deducere volunt virtutes, necesse tamen habent agnoscere gratitudinem è memoriâ acceptorum beneficiorum fluere. Tantundem autem amoris erga nosmet-ipsos arguit quòd stimulamur ad benè agendum per accepta jam beneficia, quàm quòd eadem faciamus propter talia posthac sperata; immò videtur aliquantisper generosiùs agere qui movetur bono tantum sperato, quoniam spei plerumque adhæret aliquid incerti, quàm qui tandundem facit propter bona paria quibus certò jam fruitur. Præterea autem præteritorum beneficiorum memoria dulcedine quâdam animum perfundit, quæ fœlicitatis, adeoque præmii pars est, quàm libenter agnoscimus

Frölegomena.

agnoscimus idoneum esse ad rectè agendum argumentum. Nec videtur fieri posse ut tantus esset omnium in his consensus, nisi communis omnium Natura seu Ratio idem omnibus diceret, Summum Finem Commune omnium Bonum non aliter à violatione tutum consecrari posse, quàm per pœnas & præmia; isque igitur illud ubique munitum esse.

§. XXIV. Porro utilis videtur hæc methodus quæ reduximus Omnia Naturæ præcepta ad Unicum; quoniam facilior & expeditior est unius hujusce propositionis probatio, quàm plurium illorum quæ à Philosophis proponi solent; & memoriæ meliùs consulitur, quæ unius sententiæ quotidianâ recordatione non gravabitur, & (quod longè maximum est) ex ipsâ Naturâ Communi Boni cui studere dirigimur in hæc propositione, prudentis judicio datur regula vel mensura certa cujus ope actibus suis & affectibus certum statuat modum in quo virtus consistit. Hoc sanè opus prudentis judicio demandavit Aristoteles in Virtutis definitione, verùm judicii ab eo ferendi normam non indicavit. Nostra propositio normam sumendam esse docet à naturâ finis optimi maximique, habito scilicet respectu ad omnes partes totius Systematis Rationalium, seu Civitatis illius cujus Caput est Deus, membra omnes Deo subditi. Hinc enim dirigemur ad tales actus Pietatis erga Deum, qui probè consistunt cum pace & commerciis inter omnes Gentes conservandis, cum constitutione Regiminis Civilis & obsequio illi præstando, nec non cum curâ privatæ felicitatis singulorum; paritèrque dirigemur ad tales diffusissimæ humanitatis actus qui exactè subordinentur veræ Pietati: & universalitèr, affectus actûsque nostri singuli eam habebunt ad summam virium nostrarum eamque inter se proportionem, quam habet bonum illud cui procurando illorum quilibet inservit, ad Bonum Commune maximum quod totus vitæ nostræ decursus possit efficere. Hinc certò cavebitur ne circa res levioris momenti diligentes

Prolegomena.

ligentes, nec remissi simus circa graviora, neve in publicis commodis ignavi, in privatis fervidi simus, sed à rerum efficiendarum dignitate effectuum nostrorum mensura determinabitur.

Ab hoc denique fonte derivandus est ille ordo inter Leges Naturæ speciales secundum quem prior posteriorem quodammodo limitat, quem prudenter admodum & solite observavit Doctissimus Sharrockius Legum Doctor in Libro *de Officiis*, capite præsertim 10. ut *prior habeatur ratio ab invasione alieni quam standi promissis; fidei licite data potior sit ratio, quam vices rependendi, &c.* Horum autem ratio ab hoc nostro principio petenda est, quoniam ad Bonum Commune magis conducit ut primaria Lex Naturæ specialis de dominiorum divisione facienda servandaque non violetur per invasionem alieni, quam ut promisso tali quispiam stare, quod fieri nequit sine invasione alieni: & par est ratio in cæterarum Legum comparatione quas secundum ordinem dignitatis suæ recensui in sequentibus. Qui plura hac de re velit, legat Auctorem jam citatum; mihi sufficit rationem Ordinis inter Leges Naturales è nostro principio deduxisse. Nisi forte hoc addendum esse videatur, Nemini id mirum videri debere quòd nullum uspiam jus, nullamque virtutem plane explicari posse diximus sine respectu ad statum omnium Rationalium seu totius Mundi intellectualis. Quippe videmus in Physiologia accidentia corporum quotidie sensibus obvia, qualia sunt Motus communicatio, Gravitatio, lucis & caloris actio, firmitas & fluiditas, rarefactio & condensatio plane explicari non posse, sine respectu ad Totum systema Mundi corporei, motumque in eo conservandum. Quinetiam in Geometria manifestum est nullius motus alius implicati, eisque continua serie subordinati effectum nullum accuratè investigari posse, nisi ii omnes & secundum suum ordinem quo, alii ab aliis pendent ad calculum revocentur, & inter sese conferantur. Denique ex hoc ordine inter Leges Naturæ quo

h

speciales

Prolegomena.

Speciales omnes Generali subordinantur & illarum posteriores prioribus, commodissime ostendi posse videtur de illarum nullâ unquam à Deo dispensatum esse, sed in iis casibus, in quibus posterioris obligatio tolli videatur, materiam ita mutari, ut priori tantum Legi observandæ locus sit. Sic patet non dispensari de Lege Dominiorum divisionem stabiliente, & alieni invasionem prohibente, si Deus licitum faciat Israëlitis Cananæorum in ipsum delinquentium terram invadere. Quippe eadem illa Lex decernit Necessè esse ad Bonum Commune ut Deo imprimis tribuatur dominium illud eminent in omnes & omnia, cujus vi ipse (quoties ad summum finem id conducere videbitur) auferre potest dominium cujusvis creaturæ in suam vitam; ac bona & illud in alteram transferre per idonea voluntatis suæ signa; quod in Casu proposito factum fuisse legimus; unde Israëlitz sua sibi vendicabant, non aliena invadendi potestatem accipiebant. Pariter etiam non dispensatur de Lege quæ propter Bonum Commune vetat innocentibus nocere, si quando jubetur innocens (cum ad hunc finem necessarium est) periculum noxæ, ipsamve mortem subire: Deo præsertim voluntatem suam hac in re satis apertè indicante. Hinc enim & Deo omnium Regi suus defertur honos; & aptissime, quia secundum ipsius iudicium summo fini consulitur. Adeoque unius incolumitas non est hoc in casu vel pars vel causa Boni Communis, sed è contrà ejus noxa ponitur esse medium ad illud necessarium. Hæc autem indè elucescent magis si consideremus veritatem generalis hujus propositionis, *Causa conservans, quoad potest totum, conservat ejus partes omnes*, non mutari in casu quovis particulari, etsi aliquando contingat ut manus sana in defensione capitis periculo exposita ab externa vi abscindatur. Ostendimus enim antea obligationem perpetuam harum Legum fundari in veritate propositionis practicæ quæ in hac fundatur, & ideo pariter est nullo in casu mutabilis.

Prolegomena

§. XXV. De Confectariis quæ in sequenti Tractatu deduximus nihil hîc dicam; quoniam non occurrit animo meo quicquam quo ea vel brevius, vel magis perspicue tradam. Dicam tamen me non omnia indicasse utilia quæ è nostris sponte manant principiis, nec possum sanè ea omnia enumerare. Quippe in his continentur generalissimæ æquitatis regulæ quæ novis circumstantiis Indies exorientibus applicari possunt tum à Magistratibus tum à privatis. Ex iis Magistratus intelligant quænam Leges Civiles æquæ sunt, adedque dignæ quæ retineantur, quænam opus habent correctione ab æquitate: percipiant etiam exinde quænam conditiones fœderum, quæq; causæ bellorum cum exteris æquæ sint, quænam iniquæ. Hinc etiam privati discent & perpetuam Legibus Divinis ac Civilibus quæ indè auctoritatem derivant præstare obedientiam, & in casibus per has Leges eorum libertati permissis, qui Indies occurrunt innumeri, ad optimum finem semper respiciendum dirigentur, & ab omnibus illicitis medijs suam fœlicitatem quærendi arcebuntur. Utrique autem percipient se ad majores in virtute profectus Indies faciendos obligari; idque eâ ratione quâ ipsorum pericia & vires bono publico inserviendi ex usu sunt majores, & quâ publica fœlicitas capax est alicujus incrementi.

§. XXVI. Civitatum genesis in duabus Legibus Naturæ quæ hunc in finem simul considerandæ sunt deduximus; nempe (1) ex illa quæ distincta constituere jubet dominia in res & personarum operas, sicubi nondum talia constituta reperiantur; at ubi reperiuntur eadem inviolata conservare, uti medium ad Bonum commune imprimis necessarium. Ado vèrò ex illa quæ peculiarem parentum erga suos liberos benevolentiam imperat, illa enim sese exerere non potest, quin parentes primi suis filiis jam adultis, & rem familiarem propriam concedant, è pleno quod per primam Legem haberent in omnia dominio, & paternam in posteros suos potestatem. Hinc faci-

Prolegomena.

faciè coningere potuit ut auctis familiis aliqui patresfamiliàs, aut dum viverent aut per testamenta jam moribundi, dominium suum dividerent inter plures filios, singulis dando absolutum in suam familiam, aut in multas imperium, undè plures nascerentur Monarchiæ: potuerunt etiam alii patresfamiliàs alicubi Aristocratiam, alicubi Democratiam constituere. Inter omnia tamen hæc summa imperia maneret obligatio tum ad studium Boni Communis, tum etiam ad præcepta indè necessariò consequentia, de divisione faciendâ alienisque non invadendis, de fide servandâ, de rependendis beneficiis, de limitatâ sese conservandâ curâ, de sobolis curâ, & de humanitate erga omnes exercendâ; in quibus summa Juris Gentium consistit. Verùm hæc est tantum possibilis & legitima Civitatum diversarum Generatio, quæque universales omnes Civitatum proprietates exhibet, nec alias hypothefes quærit vera Philosophia. Quæstio de actuali earum genesi tota est de re facta, ab agentibus liberis, ideòque non est è principiis rationis demonstrabilis. E solis testimoniis hîc petenda est prolatio. Facta autem intra viventium memoriam, vix voce testium probentur; at antiquiora ratio hominibus naturalis non aliter posteris tradere potest, quàm vel per traditionem oralem (qualis nulla fide digna hac de re reperitur;) vel per scripta ad memoriam rerum gestarum consultò inventa: Talia sunt in Civitatum archivis asservata monumenta, & historiæ.

Cùm itaque constet Civitatum quas novimus omnium originem antiquiorem esse quàm quæ è viventium memoria probari possit, restat ut de earum constitutione & statu judicemus è cujusque Civitatis Legibus antiquis & aliis monumentis publicè asservatis & approbatis: aut si altiùs libeat inquirere, ad historias antiquissimas & fide dignissimas recurrendum est. Inter has autem nullam reperimus, quæ paris antiquitatis aut fidei sit cum Mosaicâ, quæ infra Deum nullam agnoscit antiquiorem Potestatem in Res aut Personas, quàm sit illa Patrumfamiliàs

Prolegomena.

miliâs in conjuges & prolem, filiorumque post illos primogenitorum. Nusquam illic legimus Adamo & Evæ jus fuisse in omnia, unde liceret ipsis (si hoc ad suam conservationem facere falsò judicâssent) bellum cum Deo & inter se adhuc innocentes gerere, victumque adeò & vitam sibi mutuò eripere. Sed è contrariò ea omnia quæ ad Commune Bonum nascentis adhuc Civitatis Dei requiruntur, agnita fuisse subindicatur. Nam divisionem dominiorum (qualem quidem nos necessariam esse diximus) inde necesse est ut agnoscamus, quoniam Divinum ibi exercetur Dominium in Legibus ferendis, & humanum dominium è donatione Divinâ ibi derivatur. Quinetiam inviolatâ hâc donatione non potuit protoplastarum alter alteri victum ad vitam necessarium eripere, multò minùs ipsam vitam. Immò tantùm abfuerunt ab exercenda inimicitia, ut è primo aspectu ortam legimus amicitiam; quæ sine fide & gratitudine, sui amorem limitantibus esse nequit; & mox sequatur sobolis quærendæ, adeoque etiam conservandæ cura. Positâ autem singulari hâc amicâque necessitudine inter conjuges, & peculiari erga prolem futuram *σφεγν̄*, quoniam aliæ nullæ secundum hanc historiam esse possent partes humani generis præter conjuges & liberos à primis parentibus spectandæ, manifestum est humanitatem erga omnes in his contineri ut minus in majore. Ex his autem manifestum est Philosophiam nostram cum historiâ divinâ planè consentire.

§. XXVII. Verùm in sequente tractatu consultum duximus intra Philosophiæ fines nos tutos continere; ac proinde omnino abstinuimus à quæstionibus Theologicis, de jure Domini divini in re prædestinationis, aut satisfactionis à Christo præstitæ; nec consideravimus quantum detrimenti facultatès hominum qui nunc sunt, passæ sint è peccatis protoplastarum, de quibus è Scripturæ testimoniis judicium ferendum est; sed Legem Naturalem è sola cujus nunc conscii sumus ratione & experi-
entiâ

Prolegomena.

entiâ conati sumus probare. Certi interim sumus nihil unquam veris rationis nostræ dictatis contradictorium à Deo unquam revelari posse. Immo Sacras Scripturas ideo credimus à Deo seu Naturæ Auctore poscisci, quoniam Leges Naturales ubique illustrant, muniunt, promoventque.

Huic autem consilio abstinendi à Theologicis controversiis consonum est quod nolimus cum ipso Hobbio circa Scripturæ sensa litigare. Addo tamen hoc ideo præcipue frustraneum esse visum, quoniam credere non possum illum earum auctoritate animatus moveri, quippe quam à voluntate singularum Civitatum totam derivari statuit, adeoque earum arbitrio esse mutabilem; hic validam, alibi nullam esse docuit.

§. XXVIII. De aternitate Legum Naturæ fere nihil diximus: eidem tamen summâ quâ potui diligentia ubique prospeximus, dum harum propositionum immutabilem veritatem è naturali nexu inter earum terminos conamur demonstrare. Aternitas scilicet è necessaria illarum veritate unice innotescit. Dubium enim non est quin propositiones necessariæ veritatis quodcumque cogitari potuerint, veræ fuerint; nec minus manifestum talium veritatem ab aeterno Divinæ menti cognitam fuisse. Hujusmodi aternitatem mathematicis propositionibus etiam recens inventis seu notis inter homines nemo (quantum scio) denegat. Illud itaque unicum in hunc finem inculcandum esse censemus, non minus necessarium esse nexum inter actus humanos (utcumque liberos) postquam exerantur, & suos effectus, quam inter actus morisve merorum corporum & effectus inde demonstratos. Tres scilicet rectæ liberè ductæ ab homine juxta præscriptum elementi primi Euclidis non minus necessariò triangulum constituunt, quam si eadem à causis planè necessariis ducerentur. Nec dissimili ratione Amor erga Deum hominesque universos, etsi liberrimè eliciatur, postquam tamen elicitur necessariò unumquemque (quantum in ipso

Prolegomena.

ipso est) beatissimum facit, uti latius explicavimus. Nec minus manifestum est consensum de dividendis rebus & operis hominum, aut de facta divisione conservanda per innocentiam, fidem, gratitudinem, curam limitatam nostrum ipsorum, proliisque, latamque erga omnes humanitatem esse partes universalis illius Amoris, suaque adeo proportione ad felicitatem tum omnium, tum singulorum, illius imprimis cui insunt, quam quod quadrantes alive minores arcus vel sectores sunt partes circuli. Ideoque harum atque illarum coeva est aeternitas.

§. XXIX. Haecenus de re tractata praefari visum est; de modo illam tractandi paucula tantum adjiciam. Multa sunt in stylo nostro quae candore tuo (Amice Lector) egent, eundemque efflagitant. De re admodum solliciti tuimus, de verbis nimis incuriosi. Scripsimus haec raptim & per intervalla, qualia quidem nobis permitterent sapienter vacillans corporis valetudo, & Sacrae functionis cura gravissima. Illustravimus rem nostram, comparisonibus subinde à Mathesi desumptis; quippe alias fere omnes disciplinas rejiciunt illi contra quos disputamus. Praeterea vero visum est operae pretium ostendere Pietatis & Moralis Philosophiae fundamenta à Mathesi & Physiologia quae illi innititur non convelli (uti nonnulli mussitant) sed confirmari; adeoque Physiologos illos qui Mechanices armis praecipua Morum evertere conantur, suis armis oppugnari posse & debellari. Ab hypothese qualibet Physica de mundi systemate consulto abstinui, cum propter alias rationes, tum ob hanc praecipue, quoniam, salvo fine nostro, liceat Lectori quamcumque libuerit summere hypothesein, modo talis sit quae ex ordine inter Causas phaenomenorum naturales nos deducat ad primam. Respexi tamen aliquando ad hypothesein Mechanicam, cujus specimen nobis dedit ingeniosissimus Cartesius, (aliae tamen hypotheses juxta Mechanicae leges excogitari possunt & de-

bent,

Prolegomena.

bent, si id postulent phænomena) quoniam viâ brevissimâ ad primum nos deducit Motorem, & ab adversariis plerisque admittitur.

Rogatum insuper hoc velim, ut Lector non prius iudicium ferat admodum rigidum de hoc opere, quàm illud totum perlegerit, ejusque partes inter se omnes contulerit; quippe certum est quòd siquid sit aut roboris aut formæ in hoc ingenii nostri fœtu, illud è firmo partium omnium inter se nexu, aptaque singularum proportionem tam ad proprium quàm ad communem finem confurgit. Nusquam in ejus facie conspicias floridos Rhetorum colores, nec in eo videbis nitentes ac ludibundis oculos volatilis ingenii indices, sed ad Naturalis Philosophiæ studia, ad Morum gravitatem, & ad cultum severiorum Musarum totus est compositus, ac si illiço natus fuisset senex.

§. XXX. Denique scribendi scopus præcipuus is erat ut Publicis inservirem commodis, Virtutis & Societatis normam à Natura Rerum omnium animis humanis propositam apertè exhibendo. Non enim operæ pretium esse duxi totum librum ejusve partem majorem in refutandis Hobbi erroribus infumere, quanquam necessarium duxi illos diligenter refutare qui tam multos adeo corruerint. Hunc itaque in finem satis est visum doctrinæ illius fundamenta tam in Libro *de Crive* quàm in *Leviathane* tradita funditus diruere, & apertè ostendere illa non solùm Religioni, sed & omni Civili Societati è diametro repugnare. His certè sublatis, corruunt omnia quæ iis superstruxit Hobbius nefaria dogmata. Quid autem reipsâ præstitum fuerit Lectoris tandem iudicio permittimus. De refutatione quam dedi parùm sollicitus sum, nec Lectoris candorem imploro, cersuram exerceat quantumlibet severam. In confirmatione autem sententiæ meæ, quoniam me scio non omnia distinctè intelligere quæ Rerum Naturâ aliquo modo suggerit ad mentes hominum instituendas in Virtute,

Prolegomena.

tute, nec potuisse opportunè in memoriam revocare ea orania quæ ipse distinctè aliquando consideravi, voluſque hoc ſcripto exprimere; exorandus eſt Lector ut non noſtra ſolùm perpendat verba, ſed Naturam Dei Hominumque ſcrutetur, ſuùmque diligentè exequiat pectus; hinc enim innumera indies obſervabit quæ ad eundem ſcopum per virtutum tramites pleniùs dirigent. Porro autem quoniam ſcio me de cauſis quæ Leges Naturæ animis noſtris imprimunt, diverſum ſentire à viris aliquot doctiſſimis, hoc adjiciendum eſſe cenſui, æquum eſſe tamen ut amemus nos mutuò, atque adeò impleamus illam Legem quam utrique agnoſcimus Deum cordibus noſtris inſcripſiſſe. Ego certè hæc mea cogitata ſcripto nunquam commiſſiſſem, multò verò minùs publici juris feciſſem, niſi amicorum aliquot Cantabrigienſium (quibuſcum hiſ de rebus ſermones libentiſſimè miſcere ſoleo) importunitas id mihi extorſiſſet. Inter hos autem primi, & præ aliis omnibus animum meum devicerunt viri optimi doctiſſimique Dr. Hezechias Burton, & Dr. Johannes Hollings, egregium amicorum par, quibuſcum etiam ego artiſſimam amicitiam, eamque fructuoſam, & jucundam fanè per ſpatium viginti annorum lubentiſſimè colui. Horum judiciis tantum tribuo & amicitia tantum debeo, ut nefas eſſe cenſuerim illorum hortatibus diutiùs repugnare. Tu verò (amice Lector) conatibus hiſ noſtris aliorum bono utere, tuo fruere, & Vale.

D E
LEGIBUS NATURÆ

Disquisitio Philosophica, &c.

E T

Elementorum Philosophiæ *Hobbiana*
 Refutatio.

C A P. I.

De Natura Rerum.

Uamquam Nonnulli, Sceptici scilicet, & Epicuræi, Leges Naturales existere negarunt olim, & etiamnum pernegant, convenit tamen inter nos atq; illos quid hoc nomine significare velimus utrinque. Enimvero utrobique intelligimus Propositiones quasdam immutabilis veritatis, quæ Actiones voluntarias circa Bonorum Electionem, malorumq; Fugam dirigunt: et Obligationem ad actus externos inducunt, etiam citra Leges Civiles, & seposita consideratione paſtorum Regimen constituentium. Hujusmodi aliquot veritates a rerum, hominumq; Natura mentibus humanis necessario suggeri, ab iis percipi, & Memoria

(dum

15. 2. 4.
76.

(dum valent) retineri, adeoq; ibidem existere; hoc est quod a nobis affirmatur, hoc idem a dictis adversariis non minus disertè denegatur.

Quocirca ut harum Propositionum essentia, ac Forma melius innotescat, necesse est ut primo Rerum universim; deinde Hominum; denique Boni naturam; quatenus ad hanc Questionem spectant, inspiciamus: Postea verò ut ostendamus quales Propositiones Praxin Humanam dirigant ac Legum vim, seu obligationem naturaliter secum ferant, utpote indicantes praxin ad finem necessariò quæsitum necessariam. Tandem earum existentia, ex Caugarum illas generantium existentia; ac determinato influxu, satis evincetur.

§. II. Nec mirum cuiquam videri debet, quod primò, Rerum hujus universi Naturam respiciendam dixerim; quippe haud aliter Hominum amplissimæ Facultates rerum plurimarum indigæ, & ab omnibus ad operandum excitatæ intelligi possunt. Ecquis enim intelligere valeat quid Humanæ menti aut corpori maxime conveniat; quidve iisdem noceat; nisi consideret omnes (quoad posfit) Causas tam remotas, quàm proximas, quæ Hominem constituerunt ac jam conservant, quæq; eundem in posterum tueri, aut corrumpere possunt? Imo nec satis intelligitur quid optimum sit quod in dato Casu quispiam facere possit, nisi effecta tam remota quam proxima, quæ ab ipso in omni Circumstantiarum varietate proveniant, prospiciantur, & inter se comparentur.

Cogitatio autem tam Caugarum a quibus Homines pendent, quam Effectorum quæ ab eorum viribus aliquantisper concurrentibus produci possint, mentem cuiusque necessario perducet tum ad considerandos alios Homines ubicunquè sparsos, seipsum autem velut exiguam Humani generis partem, tum etiam ad perpendendam totam hanc rerum Compagem, primumque ejus Conditionem Regemq; Deum. His tandem pro virili expensis, generalia quædam Dictamina proferre poterit animus noster,

noster, quibus pronunciet quales-Actus Humani ad Commune Bonum Entium, præsertim Rationalium, (quo propria Fœlicitas cujusque continetur) maximè conducant. In hujusmodi autem Dictaminibus, si modo vera fuerint & necessaria, Legem Naturæ contineri postea videbimus.

§. III. Nihilominus instituti nostri Ratio non postulat, ut, rerum omnium Genera quæ sint, ostendamus. Gratulamur potius fœliciori doctioris hujusce sæculi Genio, quod Mundi pars Intellectualis plurimùm illustrata fuerit clarioribus Demonstrationibus, de Dei Existentia, & Animarum Immortalitate, quas indies crescens naturæ Inferioris Cognitio suggestit luculentiores. Gratulamur etiam tam nobis, quàm posteris, quod nunc tandem ejusdem Universi pars Corporea meliore Physiologia (Matheseos Principiis innitente) cœperit explicari. Grande profecto est opus mundum hunc Aspectabilem in simplicissima principia, materiam scilicet varie figuratam, motumq; diversimode implicatum resolvere, & post investigatas Geometrico calculo figurarum, motuumq; implicatorum Proprietates, e Phænomenis rite observatis, totius Naturæ Corporeæ Historiam cum Legibus motus, & Figurarum accuratè consentientem exhibere. Verum est, illud opus non unius tantum Hominis, sed & unius sæculi viribus impar. Dignum tamen illud conjuncta opera, & perenni Industria illustrissimorum Ingeniorum e Regali Societate: Dignum serenissimo Rege Carolo illius Fundatore, Patrono & Exemplari. Tutò itaq; manibus tam peritis, ac fidelibus rem tantam committamus. Sufficiet nobis in Opusculi hujus initio Lectorem monuisse, totam Moralis Philosophiæ, Legumq; Naturalium Doctrinam in observationes Naturales omnium Experientia notas, aut in Conclusiones a vera Physiologia agnitas, & stabilitas ultimò resolveri. Physiologiam autem tam lato hic sumo sensu, ut ea non tantum omnia quæ experimur corporum Naturalium

ralium Phænomena complectatur ; sed & præterea Animorum nostrorum Naturam ex observatis eorum Actibus, perfectionibusque propriis investiget ; tandemq; ex ordine Causarum Naturalium ad Primi Motoris notitiam homines deducat, cumq; Effectuum omnium necessarium Causam esse agnoscat. Enimvero Natura, tam creata, quam Creatoris notiones, illas omnes, adeoq; materiam e qua Leges Naturales constantur, ut propositionum practicarum veritatem suggerit : Creatoris autem agnitio iisdem plenam insuper præstat authoritatem. Atq; hæc quidem hoc loco paulo uberius veniunt illustranda.

§. IV. Quamquam autem Innumera sint quæ e cognitione Universi desumi possint in materiam particularium Dictaminum ad mores formandos dirigentium, visum est tamen pauca tantum, eaq; Generalissima seligere, quæ generalem, quam initio proposui, Legum Naturæ Descriptionem aliquatenus explicant, & in unico Dictamine, omnium Legum Naturalium parente, paulo apertius continentur. Illud autem ita se habet.

“ Benevolentia maxima singulorum agentium Rationalium erga omnes statum constituit singulorum, omniumq; Benevolorum, quantum fieri ab ipsis potest, felicissimum ; & ad statum eorum, quem possunt assequi, felicissimum necessario requiritur ; ac proinde, Commune bonum erit suprema lex.” Sensus hujus propositionis (1) Rectè explicandus est. (2) Ostendendum est quomodo ea e rerum Natura discatur ; tandem ex iis quæ in sequente Libello continentur eam vim habere Legis, imo & omnia Naturæ præcepta inde profluere liquidò, uti spero constabit. Sciant itaque Lectores me nusquam Benevolentia nomine intelligere languidam illam & emortuam eorum volitionem, quæ nihil efficiat eorum quæ dicuntur velle, sed illam solùm cujus vi quamprimum & quantum possumus exequimur, quæ animitus volumus. Liceat interim hoc nomine complecti affectum tiam illum, quo superioribus grata volumus, qui Pietatis

tatis in Deum, Patriam, Parentes, nomine ſpeciatiim inſignitur. Atq; ideo hoc verbo uti placuit potius quam [Amor] quoniam vi ſuæ compoſitionis actum voluntatis noſtræ cum objecto ſuo generaliffimo conjunctum innuit, & in malum ſenſum non uſurpatur, quod Amori contigit. Maximam autem Benevolentiam hic ſumpſimus, ut idonea Cauſa ſummæ Fœlicitatis poneretur. Alibi indicabimus quomodo ſcrupuli, qui inde oriuntur, facile eximantur. Verbo [omnes] Totum illud innuo quod conſtituitur e ſingulis ſimul conſideratis, in ordine ad unum finem, quem ſtatus fœliciſſimi nomine ibidem indigitamus. Deum autem homineſq; Rationaliſimum nomine complecti liceat: idq;, Cicerone præeunte, feci, quem in uſu verbi Latini tutò mihi videor ducem ſequi. Is enim i. de Legibus, Rationem Deo, Homini-
bùſq; communem agnoſcit, & ſapientiam (quam omnes Deo tribuunt) nihil aliud eſſe docuit præter rationem adultam. Uſus ſum verbo [conſtituit] ut innuerem Benevolentiam illam & cauſam eſſe intrinſecam præſentis, & efficientem futuræ fœlicitatis, & utriuſq; reſpectu neceſſario requiſitam. Addidi autem [quantum ab ipſis fieri poteſt] ut innuerem rerum Externarum adjuncta in noſtra ſæpe non eſſe poteſtate, quanquam illa ad vitæ animalis Fœlicitatem requirantur; & a Legibus Naturæ moralisq; Philoſophiæ non alia expectanda eſſe vitæ Beatæ auxilia, quam præcepta circa actiones, & ea actionum objecta quæ in noſtra ſunt poteſtate. Et quanquam contingat ut diverſi Homines pro diverſis animorum, & corporum viribus, immo ut iidem in diverſis Circumſtantiis poſiti, nunc plus nunc minus poſſint ad commune bonum. Lex tamen Naturalis fatiſ obſervatur, & Finis ejus obtinetur, ſi quantum quiſq; in datis Circumſtantiis valeat, præſtetur. Verum latior hujus ſententiæ explicatio in ſequentibus occurret.

§ V. Illud nunc agendum eſt, ut oſtendatur, & quo pacto notionem in illa contentam in animos hominum neceſſario penetrent, & ſum ibi exiſtunt, neceſſario inter ſe cohæant,

cohereant, hoc est, veram faciant propositionem, quam postea practicam esse, legisq; vim habere docebimus. Quandoquidem igitur omnium experientia notissimum est, duobus modis Notiones seu Cogitationes, quæ Apprehensiones simplices a Logicis dicuntur, in animo Hominis excitari, (1) Scilicet per immediatam præsentiam, & operationem objecti in mentem; quo modo suarum Actionum, necnon motuum Imaginationis, seu phantasmatum sibi obversantium mens est conscia; & ex analogia ad hæc de mentibus aliorum Rationalium Dei, Hominumq; judicamus. (2) Mediante sensuum externorum, nervorum, membranarumq; ministerio, quo pacto alios Homines, reliquasq; Mundi hujus aspectabilis partes percipimus; statim patet Propositionis quam exhibui Terminos partim per internam, partim per externam Sensationem innotescere. Enimvero Benevolentia quid sit, & quinam sint ejus gradus, adeoq; quæ sit cujusq; Benevolentia maxima non aliter quispiam intelligit, quam in sese animum reflectendo; nec opus est aliis auxiliis, quippe ea est mentis conditio, ut actus, affectusque suos utpote intimè sibi conjunctos non possit non perferentiscere. Agnoscimus interim quod sensuum externorum beneficio debemus Bonorum extra nos cognitionem, quæ inter omnes Benevolentia distribuit, de quibus postea. Eodem plane modo Rationis naturam ex interno ejus sensu cognoscimus, adeoq; quæ sint agentia rationalia, quorum mentio fit in subjecto Propositionis; quædã autem alii sint præter nosmetipsos qui Ratione utantur, ex indiciis per sensus externos observatis colligimus. Causas autem rem quamlibet, sive intrinsece sive per modum Efficientis constituentes, plerumq; externorum sensuum ministerio, ac Ratiocinatione in eorum phænomenis fundata assequimur. Mentis autem nostræ naturam intrinsecam, ac vim Effectricem qua motus corporum nostrorum voluntarios ad Boni apparentis prosecutionem determinat, ipsa partim aciem suam in se convertendo, partim sensuum ope, observando effecta voluntatis nostræ
putum

Resid

nutum consequentia percipit. Deniq; statum Hominum ejuſq; Fœlicitatem iisdem modis intelligimus, quibus innuimus eorum Naturam, & Bona cognosci. Quippe status rerum naturis nihil adjicit præter notionem aliqualis durationis, aut permanentiæ; Fœlixq; dicitur e bonorum plurimorum maximorumq; confluxu.

§. VI. Quod attinet ad nexum terminorum hujus Propositionis in quo neceſſaria ejus veritas conſiſtit, is mihi videtur admodum evidens. Idem enim ſignificat ac ſi diceretur: Ea volitio, ſeu proſecutio Bonorum omnium in noſtra poteſtate ſitorum, quæ maxime efficax eſt ad noſtrum aliorumq; Rationalium fruitionem, maximum eſt quod Homines efficere poſſunt, ut ipſi, aliique iis fœliciffime perfruantur. Seu nulla vis in hominibus major eſt, qua ſibi, aliisq; omnium Bonorum complexionem comparent, quam voluntas ſuam cujuſq; Fœlicitatem, ſimul cum Fœlicitate aliorum proſequendi. In quibus verbis illud primo patet, Nullam eſſe in hominibus majorem vim quicquam efficiendi, quam ſit voluntas ad ultimum virium ſuarum determinata. Deinde & illud liquido conſtat Fœlicitatem ſingulorum *v. g.* Socratis & Platonis & cæterorum individuorum (de qua prædicatum loquitur) ſigillatim non poſſe ſeparari a Fœlicitate omnium (cujus Cauſa in ſubjecto continetur) quippe Totum a partibus ſimul ſumptis non differt. Intelligenda autem eſt hæc Propoſitio Univerſalis de omnium Benevolentia pronuncians, hætenus cum legibus convenire, quod indicet, non quid unus quiſpiam aut pauci faciant ad ſuam ſejuñctam ab aliorum cura Fœlicitatem, ſed quid & omnes ſimul facere poſſunt ut ſint beati, & quid ſinguli abſq; ulla inter ſe repugnantia (quippe quæ cum ratione, cujus omnes participes ſunt, non conſiſtit) faciant, ut communem omnium fœlicitatem aſſequantur, in qua maxima ſingulis Poſſibilis continetur, & efficaciffime promovetur. Prius & plenius notum eſt in genere, utpote e communibus & eſſentialibus Humanæ naturæ attributis

tributis fluens, quid omnes facere possint, aut non possint ad communem finem conducens, quam quid singulari alicui in determinatis Circumstantiis possibile est; hæ enim infinitæ sunt, & ideo nemini cognoscibiles. Ut productis pluribus in Campum exercitibus, notius est non posse omnes pugnando vincere, quam quis Exercitus vincet.

Tertio deniq; singularis cujuspiam, aut paucorum fœlicitatis cura exuitur de præsentis, & nulla probabili ratione sperari potest in posterum, dum quæritur per oppugnatam, aut posthabitam aliorum omnium rationalium beatitudinem. Quippe & animo ita affecto pars quædam essentialis suæ Perfectionis deest; nempe Pax interna ex uniformi sapientia secum semper consentiente. Repugnat enim sibi, quum aliter circa se agendum esse statuit, aliter circa alios ejusdem naturæ participes. Deest etiam magna illa Lætitia, quæ in animo benevolens ex alienæ Fœlicitatis sensu nascitur: Ne quid nunc dicam de Invidia, Superbia, cæterisq; omnibus vitiis quorum Legiones omnes malevolum obsident, & necessario miserum constituunt, utpote pessimis animi morbis laborantem.

Præterea vero non est cur quis merito speret se fœlicem fore, siquidem Causas externas cæteras Rationales (Deum nempe & Homines a quorum auxilio spes illa necessario dependet) negligit; immo in suam perniciem lacessit. Non alia ergo est via quæ quemlibet ad suam ducat Fœlicitatem, quam quæ omnes ducat ad communem. Sufficiat hæc hoc loco breviter indicasse, quod eo tantum consilio feci ut ostendam ex hujusmodi observatis, vulgari Experientia notissimis, veritatem prædictæ propositionis admodum luculenter constare. Hæc autem latius postea deducemus.

§. VII. Agnosco interim hanc propositionem non prius efficacem esse posse ad cujusvis mores formandos, quam ille Effectum, de quo hic pronuntiatur, nempe
Fœlicitatem

Fœlicitatem suam cum aliorum fœlicitate conjunctam in finem sibi proposuerit, & varios, quos Benevolentia in se continet, actus pro mediis sumpserit. Veritas tamen illius necessaria priùs innotescere potest, & earum omnium Propositionum quæ exinde justâ consequentiâ deduci possunt; quales sunt illæ minùs generales, quæ pronunciant de vi fidei, gratitudinis, *soppyis*, & cæterarum virtutum particularium, ad partem aliquam humanæ fœlicitatis obtinendam. Tota enim tam generalis illius propositionis, quàm earum, quæ inde sequuntur, veritas dependet à naturali, & necessaria vitalium actuum, velut causarum, ad tales effectus producendos. Abstrahunt autem ab existentia ejusmodi actuum, quæ quidem à liberis pendet causis. Interim sufficit ad eandem veritatem quòd quodocunque tales causæ existent, effectus ejusmodi inde enascentur. In confesso res est in solutione omnigenorum problematum Mathematicorum. De qua tamen quin vera detur scientia, nemo dubitat. Nòrunt omnes actus ducendi Lineas, eâsq; inter se conferendi in calculatione Geometrica à libero Hominum arbitrio produci. Liberè addimus, subtrahimus, &c. interim necessariò quisquis secundum Regulas operatur, verùm reperit Summam, quæ æquatur partibus inter se additis. Similia de Differentia, Facto, Orto, Radice dicantur: & generatim in omni quæstione, cujus solutio possibilis est è datis, necessariò ex his operationibus ritè peractis quæsitum invenitur. Certus est nexus inter Effectum desideratum, ejusq; Causas ab hac scientiâ indicatas. Ad hoc Exemplar conformandæ sunt aliæ disciplinæ practicæ, idq; in principiis morum emendandorum tradendis, conati sumus assequi; reducendo ad unum generale nomen [Benevolentia] actus Voluntarios à morali Philosophia dirigendos: Ejus species quærendo, nexum denique ostendendo hujus actûs cum effectu expetito.

B

§. VIII. Quum

§. VIII. Quum autem voluntarii tantum actus à ratione humana regi possint; itaque tantum qui ad entia intelligentia spectant, in moribus considerentur, & objectum voluntatis sit Bonum (nam malum ex boni privatione aestimatur) patet nullum actuum huiusmodi conceptum magis generalem formari posse, quam qui Benevolentiae nomine indigitatur: Siquidem bonorum omnigenorum volitionem, adedque malorum omnium amolitionem illa complectitur. Præterea vero vis Benevolentiae se extendit ad omnes actus tum considerandi & conferendi inter se bona, ac disquirendi de mediis in quibus Intellectus nostri viribus liberè utimur, tum etiam facultatum corporearum quas Imperio voluntatis ad bona procuranda determinamus. Universaliter autem verum est quod non certius fluxus puncti Lineam producit, aut additio numerorum summam, quam quod Benevolentia Effectum (personæ cui bene volumus) præstat bonum, potentiae agentis in dato casu & affectus gradui proportionatum. Pariter etiam certum est fidei datæ observationem, gratitudinem, *σπουδήν* &c. esse partes efficacissimæ erga omnes benevolentiae, aut ejus modos certis casibus accommodatos; easque certissimè bonum suum effectum producere; eodem modo quo certum est Additionem, Subductionem, Multiplicationem, & Divisionem esse Calculationis partes seu modos; ac Rectam, Circulum, Parabolam, cæterasque curvas varios Effectus exprimere, quos motu puncti Geometria producat. Eadem igitur methodo quæ generalia Mathesiōs Theoremata Problematum constructioni deservientia liberantur ab incertitudine præfagiorum, quæ fiunt de actibus contingenter futuris, abstrahendo nempe ab affirmationibus de Futura existentia talium constructionum, & demonstrando proprietates & effecta inde secutura (si quando fiant) visum est primò principia quædam clara de Effectis propriis, Partibus, variisque Respectibus amoris universalis tradere, nihil interim pronuntiando de ejus existentia; certus interea

eo, quòd possibilis sit, multa inde deduci posse, quæ in praxi morali nos dirigant, quod Theoremata præstant in possibili constructione Problematum. Fatemur interim, quòd dum prudentissimè nonnulla conamur quæ aliorum concursum postulant, fieri posse ut pro voto res non succedat, salvâ tamen regularum veritate. Invenitur enim tentando effectum illud in nostra non fuisse potestate, vel, ut loquuntur Mathematici, Problema propositum è datis non posse solvi, seu penitus determinari; quo invento ut acquiescunt illi, ita meritissimè prudentes animi tranquillitate perfruantur. Verùm præteritorum Experientia, & virium nostrarum observatio brevè efficiet, ut possimus in plerisq; casibus judicare an Effectus quilibet in datis Circumstantiis nobis sit possibilis, necne; idq; plerumq; sine experiendi molestia. Atq; hoc equidem ut fiat ratio postulat, quoniam Stultitiæ crimen vix evitare poterit, qui magno conatu finem prosequitur, quem non novit vires suas unâ cum auxiliis merito expectatis assequi posse; aut saltem opus est ut certò constet spem probabilem finem suum obtinendi pluris valere, quàm Effectus ullus quem eodem tempore conatu suo certò possit producere. Ostendimus enim in sequentibus propositiones quasdam immutabilis veritatis fieri posse de valore bonorum contingentium.

§. IX. Quinetiam rerum Natura priùs in ordine distinctæ cognitionis docet quis optimus est Effectus in nostra potestate, quàm quis Finis est summus quem præ cæteris respicere oporteat. Responsum enim ad priorem Quæstionem è terminis consistit simplicioribus, adèdque magis certò significantibus. Responsum ad posteriorem, sicut id omne complecti debet quod in priore continetur, ita insuper denotat agentem rationalem secum statuisse Effectum illum usu mediorum producere. Quoniam autem ex eo quòd Effectus aliquammulti in commune Bonum cessuri in nostra sunt potestate, iidemq; ad assecutionem Fœlicitatis nostræ à voluntate Primæ Cause

facti.

facti sunt necessarii, oritur tum obligatio ad intentionem eos producendi, tam & ipsa actualis illa intentio quandocumq; in Hominibus reperitur; necesse est ut in observatis evidentissimis de viribus humanis, quarum usu determinato se invicem beare possint, immò certissimè beabunt, *Fundamenta Legum Naturalium* jaciamus. Harum autem summa, [Benevolentia,] aut [Amor universalis] dicitur. Observavi itaque Mathematicos de fine quem Doctrina ab illis tradita respicit, in principiis Scientiæ suæ tradendis nihil dicere: Quanquam eorum præcipui finem longè nobilissimum diligentissimè prosequuntur. Propositum enim est illis omnigenorum corporum & motuum rationes investigare, undè & omnia quæ mirari solemus naturæ Phænomena, & utilissimi in vita hominum communi Effectus exoriuntur. Contenta interim est *Mathesis Universalis* (qualem illam in *Geometria* sua *Cartesius*, ejusq; Commentatores tradiderunt) id tantum in principio ad suorum Theorematum veritatem stabilendam breviter suggerere, omnigenas rationes Rectarum ope, quas ducere possumus, exhiberi posse, ignotæq; è quibusdam facilius notis calculatione Geometricâ non admodum difficulter investigari. Specialiter autem monet ad *Lineas* quæ quærentur præparandas ut cognitæ fiant; nihil aliud faciendum esse quam ut inter se quædam addantur, subtrahantur, multiplicentur, aut dividantur, ac tandem extractionem, quæ præcipuè utendum est pro *Divisionis* specie quadam reputandam esse. Longâ paranesi ad accuratam rerum omnigenarum cognitionem ex earum rationibus inter se collatis investigandam non utitur, licèt is ejus Finis sit præcipuus; sed eam & per se expectandam esse, & ad vitæ usus optimos plurimum facere posse supponit. Satis se officio suo functum fuisse autumat, si paucis indicaverit, quomodo hujusmodi operationes ad omnigenorum Problematum solutionem applicentur. Nec quicquam suæ veritatis, aut dignitatis imminutum iri existimat, si pleriq; hujusmodi monitis per imperitiam aut ignaviam

uti noluerint, aut ea contentur impugnare. Pariter feres habet in disciplina morum quæ Legibus Naturæ continetur. Ea quippe tota versatur in æstimandis rationibus vitium humanarum ad commune Bonum Entium Rationalium quicquam facientium, quæ quidem variant in omni casuum possibilium varietate; meritorumque dici possit muneri suo satisfecisse, si initio summatim dixerit Benevolentiam diffusissimam eas omnes comprehendere: Postea vero ostendat sigillatim Rerum omnium divisionem, Fidem, Gratitude, sui, proliisque Curam, &c., in hac contineri; & quibus in casibus hæc in usum veniant, & quo pacto exinde Virtus, Religio, Societas, cæteraque quæ vitam faciunt Beatiorem, necessariò succrescant. In hoc enim consistit utilissimi illius Problematis solutio, quam investigare docet Philosophia Moralis. Nec ullatenus hujusmodi monitorum veritas aut autoritas imminuitur, quòd iis obsequi noluerint plurimi, vel ea voluerint impugnare; hoc tantum inde sequitur, quod ipsi suæ Fœlicitatis jacturam facient, & alios fortè aliquatenus in eandem secum miseriam rapiant. Nihilominus postquam perspicuum est factum, effectum adèd insigniter Bonum ab actibus in nostra potestate positus certo produci posse; non est dubium quin facilius id Hominibus persuasum erit ut hunc effectum, in quantum possibilis est sibi, velut Finem proponant, & Actus, è quibus ut Causis producitur, velut media sumant necessaria. Quemadmodum excitantur Homines ad conatus specula parabolica aut Telescopia Hyperbolica faciendi, propter effecta quæ inde secutura demonstrarunt Mathematici.

§. X. Hic illud solum adjiciam, veritatem hanc, ut & cæteras pariter evidentes, præcipuè verò quæ hinc derivantur necessariò, a Deo provenire, & annexum habere ejus observationi præmium, transgressioni pœnam; talesque esse ut dirigendis nostris moribus aptæ sint naturæ suæ. His præstitis, non video quid desit, ut Legis habeat vigorem,

vigorem. Addam tamen in calce hujus operis in ea contineri & in Deum Pietatem, & in homines Charitatem: In quibus utriusq; Tabulæ Legis Divinæ Mosaicæ, & Evangelicæ summâ continetur. Eâdem operâ ostendam hinc omnes Moralis Philosophiæ virtutes desumi posse; ac Jura Gentium tam quæ pacem, quam quæ Bellum spectant. Quod autem à Deo authore evidens ad eò veritas imprimatur, brevissimè ostenditur ex illa Physiologia, quæ impressiones omnes in sensus nostros fieri ostendit, juxta Leges (utì vocantur) motûs naturales; Motum autem & primitivum a Deo systemati huic corporeo fuisse impressum, & immutatum ab eo conservari. Hâc methodo, quæ mihi videtur certissima, totaq; Demonstrationibus nititur, citissimè fit Resolutio effectuum omnium necessariorum in primum Motorem. Impressio autem Terminorum hujus Propositionis (quatenus saltem provenit à materia mota) est effectus naturalis; & Perceptio Identitatis sive Cohærentiæ Terminorum istorum prout in Imaginatione existunt, nihil aliud est quam Perceptio quod uterq; Terminus est impressio quædam ab eadem causa in nos facta. Ipsa autem mentis perceptio quâ vel terminos in imaginatione positos apprehendit, & quâ eorum nexum perspicit, & vires suas, actionesq; persentiscit, ad eò naturaliter & necessario sequitur præsentiam eorum in Imaginatione, & propensionem mentis intrinsicam, naturalem & inculpabilem ad observanda ea quæ coram posita sunt, ut mentis Causæ efficienti, id est, Deo, non possint non ascribi, ab illo, qui Deum Creatorem rerum omnium Primumve Motorem agnoscit. Aliæ autem omnes Methodi naturam explicandi quantumcunq; aut ab hac, aut inter se differant, in hoc conveniunt, quòd necessariorum hujusmodi Effectuum Causam primam Deum esse concedant: Quanquam plurimi non videntur hoc satis observasse, & Terminorum simplicium apprehensionem, & eorundem cum evidenter coincident, compositionem (unde necessaria gignitur Propositio) numerandas esse

inter

inter effectus necessarios (*i. e.*) tales qui non possint non fieri, positis impressionibus motuum naturalibus, & positâ naturâ Intelligente, cui clarè ac distinctè proponuntur: Quod tamen ad rem nostram facit plurimum, quoniam necessariis veritatibus practicis (quæ scilicet actus ad finem necessarium necessarios indicant) ab agnito auctore Deo Legum asserit autoritatem.

§. XI. Quid autem sentiat Malmesburiensis noster de Resolutione Effectuum hujusmodi necessariorum in Deum tanquam causam eorum primam, & de Legum vigore inde profluente, nemo poterit tutò pronunciare; quippe scripta illius, & hæc videntur alicubi agnoscere, & tamen multa habent quæ pugnant, tam cum existentia Dei (quæ hoc ipso argumento investigatur) quam cum autoritate Legum naturalium, quæ hoc eodem modo stabilitur. Primum quod attinet; certissimum est hunc syllogismum esse planè Atheisticum. Quicquid non est corpus ejusve accidens non existit: Deus non est corpus, ejusve accidens. Ergo &c. Hobbius autem utramque præmissarum plurimis in locis sollicitè admodum docuit. Conclusionem autem illam nefandam negat, & imprudentiæ scilicet peccatum esse contendit, vel eam asserere, vel aliam contumeliam in Deum evomere. *Lib. de Cive. Cap. 14. §. 19.* Sensum Majoris illius propositionis nimis apertè tradit, ubi substantiam incorpoream contendit verba esse quæ juncta sese mutuo destruunt, acsi quis dixerit corpus incorporeum; & nullam esse realem universi partem quæ non sit corpus. Leviath. c. 34. p. 207. & pag. 17. lin. 5, 6. Libri de corpore §. penultimâ, Quod quispiam à substantia incorporea moveri, aut produci dixerit, nequicquam erit dictum. Minorem autem *viz.* Deum non esse Corpus satis videtur tradere, ubi omnes corporis proprietates Deo denegat; nempe Figuram, Locum, Moveri aut Quiescere; *de Cive. Cap. 15. §. 14.* Verum quidem est quod in *Appendice ad Leviathanem* nuper editâ apertè profitetur Deum esse Corpus *Cap. 3. initio; idq; conatur probare,*

probare: Oblitus interim se ejusdem *Appendicis Cap. 1.* promississe se non negaturum Articulum primum Ecclesiæ Anglicanæ in quo disertè dicitur, Deum esse sine corpore & sine partibus. Quòd si ea authoritas pro qua videri vult unicè pugnare, apud illum minùs valeat, seipsum audiat, *Lib. de Civè c. 15. §. 14.* ubi docet Philosophos indignè de Deo locutos esse, qui ipsum mundum, aut mundi animam (*i. e.*) partem, dixerunt esse Deum: Non enim quicquam ei attribuunt, sed omninò esse negant. Nonne autem-Hobbius, dum Deum esse corpus docet, eundem mundi partem esse dicit, aut totum? Certissimum enim est ipsum asseruisse *Leviath. Cap. 34. Universum esse Aggregatum omnium corporum, nullamq; habere partem quæ non sit etiam Corpus; neq; propriè dici corpus, quòd non sit totius Universi pars aliqua.* Mundum autem & Universum apud ipsum esse synonyma facilè videbit qui legerit, *Lib. de Corpor. Cap. 26. de Universo & syderibus hæc verba; Objectum omne universi mundi vel Pars est, vel partium Aggregatum &c.* Vereor itaq; ne suiipsius iudicio vincatur se Deum esse negare. Sed nostri non est instituti hæc pluribus persequi. Non tamen dubito quin adèd nota sint Hobbio, aliisq; ferè omnibus nunc dierum, corporum attributa cum perfectione divina minimè congruere (qualia sunt, mensurari posse, ac dividi saltem secundum partes, omnesq; generationis ac corruptionis mutationes subire, aliaq; omnia suo loco excludere) ut citiùs plerisq; persuaserit Deum non omninò esse quàm esse corporeum. Hoc tamen gratum nobis accidit, quòd etsi præmissis ejus contradicat, apertè tamen Dei existentiam profitetur, & argumenti etiam, quo eam investigamus, vim agnoscit. Concedit enim necessariò existere unam primam, æternamq; rerum omnium Causam, *Lev. c. 12. p. 53.* De autoritatè autem dictaminum rationis hinc fluente, quòd etsi immediate à ratione nostra fiant, eà tamen mediante, à Deo, necessitate naturali nos ad eas agnoscendas determinante, proficiscuntur, nec sibi nec veritati constat Hobbius in

Leviath.

Leviath. c. 26. p. 138. Leges (inquit) Naturæ, quæ consistunt in Æquitate, &c. in conditione meræ naturæ non sunt propriè leges, sed qualitates Homines disponentes ad pacem, & obedientiam. Rationem reddit *De Civie Cap. 3. §. 33.* Quoniam Lex, accuratè & propriè loquendo, est oratio ejus, qui aliquid fieri vel non fieri aliis jure imperat. Hinc ibidem infert quodd, quatenus à Natura procedunt, non sunt Leges. Ac si Deus Naturæ nomine non propriè contineretur, aut ac si propositio cujus Essentia consistit in enunciando nobis quæ faciendæ, aut omittendæ sunt sub pœnia & præmio minuendæ, augendæve Fœlicitatis, quæq; à mente humana fit ex Naturæ à Deo acceptæ necessitate, Divinæ voluntatis sufficiens signum non esset; aut satis accuratè ejus oratio non diceretur, qui jure imperat. Quid enim aliud facit apertis verbis imperans, quàm ut efficiat, ut nos intelligamus certissimè eum ita constituisse de rebus ad nos pertinentibus, ut si hoc vel illud fecerimus, pœnia, sin aliter, præmium consequatur? Idq; pro Domino quod in nos habet. Ibidem autem contendit non aliter Leges esse Dei quàm quatenus in Scripturis latæ sunt. Siquis autem quærat quo pacto innotescat Scripturas à Deo datas esse, vel ullum omnino extitisse prophetam, qui vel eas, vel aliam ullam Revelationem à Deo accepit; in responsione ad hanc quæstionem à seipso propositam disertè asserit: Evidentè impossibile esse ut quispiam certus sit de Revelatione alteri facta, sine Revelatione sibi particulariter datâ, ne per miracula quidem, *Leviath. Par. 2. c. 26.* editionis Anglicanæ. Eodem tamen in loco affirmat, de essentiâ esse Legis, ut obligandus de autoritate legem declarantis certus fiat: atq; hoc frustraneum illud facit, quod tam in loco Libri modò citato, quàm in *Leviathanis cap. 15.* paragrapho ultimo, pronunciavit. Proindè si velimus ipsi in utroq; loco credere, negabimus eas Leges esse, & quatenus à Naturâ sunt, & quatenus in Scripturis revelantur, quoniam quod sint revelatæ certi esse non possumus. At

C

potius

potius nulla fides ejus dictis habenda est, qui sibimet-ipsi contradicit. Idem enim, acsi de industria hoc fecisset, ut conjectarent Lectores alteram Contradictionis partem propter Christiani magistratus Reverentiam, alteram ex animi sui sententiâ scriptam esse, in eodem Libro *de Civitate* §. proximè insequente; *cap. 4. §. 1.* profitetur eandem, quæ Naturalis & Moralis Lex appellari solet, non immeritò Divinam appellari; tum quia Ratio, quæ est ipsa Lex Naturæ immediatè à Deo, unicuique pro suarum actionum Regula tributa est; tum quia vivendi præcepta, quæ indè derivantur, eadem sunt, quæ à Divinâ majestatem pro Legibus Regni cœlestis, per Dominum nostrum Jesum Christum, & per sanctos Prophetas & Apostolos tradita sunt. Hic scilicet (ut videant fortè Lectores quantum concedere potest moribus eorum inter quos-vivit) eas conclusiones agnoscit non immeritò Leges appellari solere, quæ paulò antè propriè, & accuratè loquendo Leges esse negarat. Acsi, cùm is, qui de jure Rector est subdito suo immediatè actionum suarum Regulam cum annexis præmiis & pœnis tribuat, non propriè ei aliquid fieri aut non fieri imperaret, seu Legem ferret.

§. XII. Verùm his inter se committendis diutiùs immorari nolo; illud solum monebo Lectorem, cujus opè plenius Authoris hujus sententiam ubiq; intelligat. Posteriora hæc, quæ, in Favorem regularum moralium, ab illo dicta sunt, hoc habent *τεκμήριον*, quo quis ea ob aliorum metum dicta esse conjiciat: nempe quod his Rationem non addit, quâ probet id quod videtur concedere. Rationem *viz.* à Deo tributam fuisse pro actionum Regulâ: imò & earundem promulgationem ex Revelatione, alibi (uti ostendimus) ratione suâ conatur destruere, licet hinc videatur asserere: iis autem quæ, è contra dixerat, rationem qualem qualem, à suâ nempe Legis Definitione, adjunxit; ut scire possis ex animi sui sententiâ cum pronunciare, conclusiones rationis, quæ ad Æquitatem, modestiam, ceterasq; virtutes dirigunt, non esse, (uti

(ut) haberi solent) Leges Naturæ propriè dictas: Scilicet hic videtur id fecisse, quod à viris cautis in alia re ad Religionem spectante fieri docuit; nempe eos de Deo dicere quod aliorum sententiis consonum est, non quidem dogmaticè, sed piè. *Leviath. c. 12. p. 53.* Sed de his satis. Illud tantùm mihi proposui evincere, auctoritatem, seu obligandi vim completam, quam ab authore suo Leges Naturæ sumunt, ex contemplatione universi, unde prima omnium causa investigatur, constare posse. Agnoscimus interim obligationis indicium quoddam legibus naturæ esse intrinsicum, & planè Essentiale. Illud autem sumendum est è præmiis, seu auctâ Fœlicitate, quæ à naturali actuum suorum influxu Benevolùm comitatur, sequiturq; virum eas leges summo studio observantem; & è pœnis, seu miseræ gradibus, quas velint nolint in sese accersunt, qui Dictatis rectæ rationis vel non parent, vel repugnant. Enimverò horum præmiorum nexus cum Benevolentia, quæ Legum Naturæ summa est, in eâ, quam præmisi, propositione apertè exprimitur, per statum omnium fœlicissimum; atq; aded ejus Carentia, miserâq; ei opposita satis indicatur constitui à Malevolentia omnium in omnes.

§. XIII. Suppositis itaq; his, quæ breviter prælibavimus de Deo authore Effectuum naturalium, idedq; etiam Legum Naturalium (ex hypothesi, quam innuimus quod illæ necessariò in hominum mentes, maturâ saltem ætate in hoc rerum statu, introducantur) progrediemur jam ad Distinctionem & explicationem necessariæ Generationis tam notionum simpliciorum, è quibus hæc propositio, ejusq; consèctaria constant, quam etiam veritatis illius Complexæ, quæ ex horum Terminorum compositione resultat. Subjectum autem illius est Benevolentia erga rationales omnes maxima, quam patet consistere in constante volitione bonorum maximorum erga universos, quantum quidem naturæ nostræ, rerumq; aliarum conditio à nobis fieri posse permittit. Visum est hoc loco

co considerare, quomodo cum ipsa Mundi aspectabilis (cujus pars est corpus nostrum) cognitione, ingeritur in sensus, animosq; nostros notitia (1) Bonorum; (2) & quidem multis communium: (3) Quorum aliud alio sapere majus est (idq; quo nullum est (quantum percipere possumus) majus, dicimus maximum;) (4) Quorum aliqua nostris viribus indies fieri, adeoq; practica esse; alia virium nostrarum angustos limites in datis circumstantiis excedere facile intelligimus. Quandoquidem autem duobus modis rerum harum natura cognoscitur; (1) Scilicet confusius per experientiam plane obviam, ac quotidianam observationem: (2) Distinctius per Contemplationem, ac ratiocinationem Philosophicam experimentis cautiùs factis, & diligentius inter se collatis superstructam. Utroq; modo imprimatur aliqualis Legum Naturalium Cognitio. Hinc fit, ut vulgo quidem innotescant, sed pro modulo cognitionis quam habent de Natura, confusè & imperfectè. Philosophis autem accuratius observanda veniunt & generalissimarum (è quibus illæ constant) notionum nexus cum universalibus rerum causis ac principiis, & consequentiarum series, quæ particularia præcepta ab universali omnium Fonte deducuntur; Cognatio item mutua inter singula, & ordo dignitatis, secundum quem unum alteri cedit, cum in eodem casu plurimum simul observatio videatur impossibilis. Priorem modum Leges Naturales intelligendi non duxi prorsus prætereundum, quoniam is, est quo eas discunt pleriq; omnes, & quia principia, in quæ Natura Philosophicè resolvenda est, variis disputationibus agitantur; ut periculum sit, ne, si solis principiis, quæ mihi placent, physiologicis fulta tradatur doctrina Morum, eo nomine à plurimis rejiciatur, quoniam mecum in Philosophiâ naturali non consentiant. Quin igitur vulgaria, in quibus nemo ferè dissentit, in memoriam revocemus phænomena, & ex iis, terminorum prædictæ propositionis notitiam simplicem, eorumq; coherentiam, quæ in veram propositionem coalescant, hauriri posse paucis, hoc in capite, ostendamus.

§. XIV.

§. XIV. Indiès conspiciunt omnes & plurimarum rerum circa Terram nascentium, quæ victûs, vestitûs, tectorum nomine veniunt, usum ac fruitionem, &, modo paritèr naturali, operam hominis alteri commodatam efficere posse, ut Homo vivat, conservetur aliquandiu, corroboretur, exhilaretur, ac animo degat tranquillo. Et hujusmodi quidem effectus, communi quâdam notione, isti naturæ, cujus causâ fiunt, convenire concipimus, id est, Bonos esse reputamus; atq; aded affectus hominis, unde actus externi proveniunt, à quibus hi Effectus produciuntur, Benevolentia conceptu repræsentatur. Sentunt insuper omnes Benevolentiam hanc suam non se tantum aut paucos, sed & valde multos juvare posse, partim consilio, partim etiam viribus, & industria; cumq; alios videant sibi prorsus similes, ab illis vicem rependi posse, plurimisq; ope mutuâ bonis singulos cumulari posse non possunt non cogitare; quæ quidem omnibus defutura sint, eorumq; loco singulis innumera impendere vitæ discrimina, summamq; egestatem, si sibi solis prospicientes, singuli in alios essent semper malevoli. Opera autem hujusmodi, pluribus rationalibus proficua, necessariò in mente gignit Boni communis notionem, quæ ex obvia similitudine rationalium inter se, facillimè paritèr respiciato mnes, quos quidem cognoscendi ulla unquam occasio offeratur. Adâmne & illud, notissimum esse perpetuâ experientia, plura nos posse in auxilium, hominum quàm aliorum animalium, ne quid dicam de Inanimatis. Hominum quippe natura (adeoque ejus Bona, ac mala) è nostri notitia (quam effugere nequimus) magis nota est; verum etiam pluriùmque bonorum est illa capax, in quibus assequendis illos juvare possumus; majoribus etiam calamitatibus eadem est obnoxia, in quibus amoliendis vires nostræ utilissimè occupentur. Adde quòd prudentia nostrâ & consilio aptis signis communicato, innumera hominibus commoda apportemus, quorum cætera animantia sunt prorsus incapacia.

Quinetiam

Quinetiam propter naturæ aliorum rationalium cum nostrâ similitudinem, similia iis velle, quæ naturali impetu nobis appetimus, ratio non potest non judicare magis consentaneum esse internis actionum nostrarum principiis (quæcunq; illa sint) quàm similia velle rebus longè dissimilibus. Præterea, paritèr atq; sentimus nos similibus libentiùs prodesse, cùm ratione sperabimus illos, quibus beneficiamus, beneficiis motos iri, ut paria nobis referant, aut majora, ut illi nos itidè m obligare possint.

Denique omnium Experienciâ compertum est nullam in terris Possessionem locupletio rem esse, nullum Decus, aut Præsidium majus esse posse Hominibus, quàm sit omnium in omnes sincera Benevolentia; quæ cum singularis amicitie necessitudine inter paucos, quos quisq; sibi feligere potest, benè consistit: quoniam cætera omnia, cum ipsâ vitâ, Homines, si fuerint malevoli, facillè eripiant. Nec ullâ ratione efficacius harum alterutra conciliari potest, quàm si unusquisq; ita se affectum in alios factis ostendat, ut illos in seipsum animatos esse exoptet, id est, benevolè pro datâ occasione in omnes, sed singulari studio in selectos aliquot. Quòd si, uti par est, & ubiq; Tarrarum, ab ipso etiam vulgo, fieri solet, causæ primæ opem sollicitare curemus ad fœlicitatem humanam stabiliendam, nihil in nobis reperiemus divinius, quo numini placeamus, quàm sincerus ille, latissimèque diffusus (de quo hætenùs locuti sumus) Amor, qui Deum ipsum amplectitur ut Rationalium Caput, ac Patrem, aliòsque rationales tanquam ejus Filios, ipsi, præ cæteris Creaturis, simillimos, adèoque dilectissimos. Τὸ γὰρ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἄρατι Cilicis est dictum apud Athenienses adhuc Ethnicos agnitum. Innumera in hanc sententiam Testimonia proclive esset citare, verùm frustra quispiam Lucernam in sole accenderet.

§. XV. Hæc, quæ modò proposui de Fœlicitate humanâ, ad eò communi Experientiâ, aut facili Ratiocinio conspicua videntur, ut nihil noverim in rebus ad humanam naturam spectantibus evidentius; & eam habent rationem ad praxes in Ethicis dirigendas, quam ad Problematum Constructionem habent Geometrarum Postulata, qualia sunt ad problemata Plana à quovis puncto ad quodvis ducere nos posse rectam Lineam: Aut quovis Centro ac Intervallo Circulum describere. Alique difficiliora ad constructionem problematum solidorum & Linearium. In his omnibus supponuntur Actus à liberis Facultatibus humanis dependentes, non interim ullis controversiis, à Liberi Arbitrii explicatione oriundis, incerta sit Geometria. Paria etiam de Arithmeticis operationibus dici possunt. Sufficit enim ad harum Scientiarum veritatem, quòd inseparabilis sit nexus inter tales actus (quos supponit elici posse, quòsq; cum ad praxes Geometricas nos accingimus) reperimus in nostrâ potestate sitos) & effectus quæritos. Ad effectus autem hujusmodi quærendos vel insita illorum contemplationi amœnitas, vel vitæ usus multiplices homines satîs invitant. Pari sanè ratione & Doctrinæ Moralis veritas fundatur in immutabili Cohærentiâ inter fœlicitatem, summam quam Hominum vires assequi valent, & actus illos Benevolentia Universalis, seu Dilectionis erga Deum & Homines, quæ sese exerit in Virtutum Moraliû apparatu. Supponuntur interim hæc, nempe & quæri ab hominibus Fœlicitatem, quam possunt, summam, & posse illos Amorem exercere non solùm in seipsos, sed & in Deum, Hominaesq; ejusdem secum naturæ rationalis participes.

Illud solum hîc adjiciam, eandem Experientiam, quæ testatur Benevolentiam singulorum erga omnes efficacissimam esse causam Fœlicitatis eorundem Benevolorum, necessario testari à paritate Rationis, amorem cujuslibet

bet numeri erga quemlibet numerum effectum habere proportionatum, & Malevolentiam pariter in omnes certissimam singulis (quantumlibet seipfos diligant) perniciem accelerare; Quippe quòd Fœlicitatis causas necessariò requisitas tollit, & causas Calamitatum omnigenarum ponit, nihil infra summam miseriam minuitur.

§. XVI. Hujusce autem confectarii sensum ubiquè agnoscit Hobbius, dum ex eo quòd supponat unumquemque suæ solùm vitæ prospicere, sibiq; jus in omnes & omnia arrogare, Bellum statim infert omnium in omnes, indèq; imminere omnibus omnes miseras, ipsamq; mortem, ubiq; clamat. Quin & omnes homines hoc intelligere supponit, antequàm in pacta Societatis cum aliis consentiant. In mali, metùsq; causis est Lynceus; at in Boni, Fœlicitatisq; sperandæ causis Tiresias; quantum sunt hæc certè æquè obviæ, imò ordine distinctæ cognitionis priores, quippe causæ rerum naturas constituentes, ac conservantes (quæ Bona sunt) causis easdem corrupendi, dissolvendiq; (quæ Mala dicuntur) priùs investigandæ veniunt. Non possum itaq; dubitare quin ipsi Hobbio pateat Communis Boni studium, prudenti rationis consilio gubernatum, tantundem posse ad omnium Securitatem, Fœlicitatèmq; quantum ejus neglectus ad omnium faciat perniciem, dum suis tantùm singuli inhiant commodis: Aut, quicquid ipse sentiat, dubium non est, quin ex cognitione nostrum ipsorum, veritas hæc facillimè à quovis homine discatur, modò maturæ sit ætatis, & mentis compos. Ex eo autem ipso quòd experiantur suam voluntatem efficacem bona procurandi, & sufficere ut sibi, aliisq; prosint, prout res tulerit, & ad hunc finem necessariò requiri, nequeunt non intelligere, ejusmodi etiam voluntatem in aliis hominibus ad eundem finem nec minùs valere, nec minùs esse necessariam. Verùm tædet rem adeò perspicuam pluribus inculcare; nec tamen licuit eam silentio præterire, quoniam

niam ab his veluti Postulatis reliqua, quæ sequuntur omnia deducuntur. Quandoquidem autem Deductio Legum Naturæ specialium ex hac Generali, Philosophicæ Contemplationis fit, adeoque ad secundum modum eas investigandi pertineat, visum est ei præmittere considerationes aliquot Physiologicas, quæ manifestum faciant, Contemplationem Naturæ Philosophicam ad generalem illam Legam distinctius percipiendam animos humanos plurimum adjuvare.

§. XVII. Imprimis autem illud innuendum censeo Notiones illas generalissimas, quæ transcendentales dici solent, quarumque usus est frequentissimus in omnibus Naturæ Legibus, in rebus corporeis observari, adeoque etiam sensuum ministerio pervenire posse ad animum. Tales sunt conceptus universales Causæ & Effectus, Nexûsque inter eos intercedentis: numeri ex unitatibus coalescentis, adeoque summæ (unde notio omnis collectiva) differentiæ, &c. Ordinis Durationis, &c. Quamquam autem existimem hoc observasse ad rem nostram multum facere, quippe è talibus notionibus velut partibus essentialibus constantur Leges naturales, tamen quoniam hoc in confesso est inter nos & adversarios, & omnibus obvium, non libet hac de re plura scribere. Secundo, Physiologia distinctissime docet intelligere quæ res, rerumve vires, ac motus aliis bonæ sint aut malæ, & quam necessariò & immutabiliter hoc fiat. Cum enim illud unice agat hæc Scientia, ut investiget causas Generationis, Durationis, Corruptionisque, quæ omnia corporibus plerisque, præsertim hominibus contingere indies conspiciamus, & necessariam effectuum hujusmodi cum causis suis cohærentiam demonstrat; cumque certum sit Causas hominem v. g. Generantes, Conservantesque; Efficientes ut aliquandiu perduret, ac vigeat facultibus corporis, mentisque auctis, ac determinatis ad sua munera, illi bonas dici; Causas autem corruptionis, ac

D

ægritu-

ægritudinum, molestiarúmque ei malas naturalitèr esse ; certissimè sequitur Physiologiam explicare, quam illi sint naturalitèr bona ac mala, eaque necessariò esse talia demonstrare.

Scientiæ naturalis partes esse autumo cognitionem eorum omnium, quæ natura fert ad Hominis Victum, Amictum, Habitationem, ac Medicinam utilia. Liceat etiam ad scientiam naturalem referre omnium Operationum humanarum Cognitionem & Effectuum ad usus vitæ humanæ indè profectorum. Quanquam enim actus hominum voluntarii, qui ad extrà transeunt, non eodem modo incipiunt, quo motus meri naturales ; nempe ab aliorum corporum pulsione, sed à ratione, ac liberà voluntate mentis nostræ determinantur ; tamen cum veri motus à viribus corporis nostri, quæ ejusdem sunt naturæ cum viribus aliorum corporum naturalium, mensuram suam accipiunt, ideo pari necessitàe, eodémq; profus modo, ac alii quilibet motus naturales Effectus suos secundum Leges motûs assequuntur, postquam existunt. Luculentissimè, generalissimèq; hoc patet in operationibus machinarum Simplicium (quales sunt Vectis, Trochlea, & Planum inclinatum in quas cæteræ resolvantur) quæ eisdem effectus præstant, cum viribus humanis impelluntur ; quos exhibent, cum iis loco potentiæ applicantur corporum inanimatorum pondera, quod fatès norunt omnes.

§. XVIII. Vulgaritèr etiam notum est humanam Industriam corporis sui motibus (quos in mechanicam vim Philosophus non difficultèr resolvit) suæ aliorúmque Conservationi inservire posse, & solere in cibus, medicamentis, vestibus, domiciliis, navibúsq; parandis & conservandis. In hos effectus impenditur omnis vis hominum, quæ in Agricultura, Architectura, *ναυπηγία*, Mercatura, cæterisq; operationibus Fabrilibus, & Textoriis exeritur. Quid, quodd species Propagatio, Lactatio, Nutritioq; infantum in eadem principia, ipso Hobbio fatente,

fatente, (nec me habebit reclamantem) resolvatur. Nec ab his motûs Legibus profûs immunes sunt illæ etiam Artes Liberaliores, in quibus signorum sensibilibum, sonorum articulatorum, ac literarum, numerorumq; ope, hominum animi Scientiis locupletantur, aut ad operationes diriguntur. Enimvero manuum & oris, velut instrumentorum vi naturali juvamus, quum scribimus aut loquimur, & ad contractus faciendos, ad jurium Distributionem, Translationem, & Conservationem, in quibus tota ferè Justitia consistit; quæ est præcipuus effectus Ethicæ & Politicæ. Non enim contemnenda est vis verborum, ac literarum; ne quid dicam de Actione ad erudiendos animos, & ad regendos affectus, quæ tamen cum exercetur, tota fit organis corporeis; quantum & primæva verborum institutio ad res significandas, & eorum delectus, ac compositio tota sit mentis opus, imaginationem, linguamq; dirigentis; & quantum sit locus Libero Arbitrio, postquam oratorum conciones audiverint, Legesq; scriptas perlegerint. Exempli causâ consideremus, quâ ratione Leges scriptæ, aut ab imperante dictatæ operentur. Quæcumq; certè est, Legum istarum vis in subditorum animos tota se exerit, partim per promulgationem, partim per præcognitam Executionem, quâ pœnæ ac præmia secundum minas, ac promissa in legibus expressa, distribuuntur; horum autem utrumq; hominibus innotescit sensuum ope, qui à motu corporeo summâ necessitate effectum sibi proprium attingente afficiuntur: Quod ideò hic annotandum censui, quoniam cum Legum Promulgatio & Executio bona sint, seu ad omnium Rationalium Fœlicitatem ut causæ efficientes adjuvantes conducant; hinc evincatur necessariò & naturalitèr talia esse; atque hoc sciri potuit ante leges ullas ab hominibus conditas: nempe signa hæc ad mores formandos eo modo faciunt, quo Cynosura, reliquorumque Siderum Motus observatio, acus Magnetica, et chartæ Hydrographicæ, aliæque instrumenta Mathematica ad navium tutelam; etfi

etsi per incuriam negligi possunt. Mentis autem Opera & Concursus cum viribus corporeis ad hos effectus producendos comparari potest cum operâ Gubernatoris ad clavem in navi sedentis ; & Mercatoris in eâ vecti rerum pretia & usus æstimantis ; sed nihil possunt efficere sine ope interpretis & signorum ; sine portuum, ventorumque commoditatibus : nisi navis & compacta sit juncturis, & funibus, ac velis instructa ; nisi etiam Regionum diversitas mercimonia ferat, quæ mutuam levent egestatem, quæ tamen à causis necessariis pendere nemo non fatetur.

§. XIX. Quanquam autem hujusmodi Artes ante initas Societates non putandæ sunt, eam quam videmus perfectionem habuisse, immò nec earum incrementa, ac maturitatem distinctè præsciri potuisse ; necesse est tamen ut & opem mutuam valdè utilem fore, prævidisse omnes, & sufficientè voluntatem suam signis indicare potuisse Hobbjus quoque agnoscat ; quia in pactis eum in finem initis societatem fundat.

Pari ratione Actiones, Motûsque omnes his contrarii, illi scilicet quibus aut corpora humana corrumpuntur, subducendo necessaria ad vitam & robur, victum, vestitum, domicilia, aut horum loco, nocua inducendo. Et quibus à mentibus humanis arcetur Cognitio ac Virtus, aut, eorum loco, Errores, ac effrænati Affectus, Boni communis studio oppositi introducuntur, naturâ suâ & necessario mali sunt. Interim cum de Bono aut Malo in legibus naturæ pronunciamus non unci cujuslibet hominis, aut paucorum corpus aut animum spectamus (horum quippe diminutio, aut pœna quandoque ad Bonum publicum faciat) sed Aggregatum humani generis ; idque Deo Reçtori subordinatum, seu illius Civitatem naturâ suâ constitutam ; quod postea clarius intelligetur : Aggregati tamen Bonum non aliud est, quàm summum quod omnibus aut majori totius parti accrescit.

III

Illa autem quæ de naturali efficaciâ, plurimorum actuum hominum ad alios conservandos aut adjuvandos hîc protulimus, eo tantum diximus fine, ut distinctius consideremus Homines ex observatione Facultatum, actuumque aliorum Hominum naturaliter acquirere posse notitiam Bonorum naturalium, & quidem magnorum ac necessariorum: atq; ita quæ in illarum potestate sunt aliorum tam corporibus, quam animis præstare. Non erit nunc difficile ostendere earundem Facultatum, Actuumque; vires non aded limitari, ut uni tantum profint, sed diffundi ad plurimos. Ut unius viri Scientia, Ars, & Industria, nec non Benevolentia, Fides aut Gratitude innumeris gratificentur, adeoque; quoniam ipsa sunt plurimis Communia Bona, Communis Boni Idæam observantium animis naturaliter imprimant: Quinetiam, per mentis cum humano corpore societatem, latius se diffundit vis humana, & majora præstat, quam aliorum Animalium vis corporea longè major. Quippe illa & navigandi artem excogitavit; & pacta cum hominibus longè diffitis inire novit, & observare; ac Literarum, Numerorumque; beneficio Commercia celebrare docuit cum Indis, & Americanis, & eousque; pacis conditiones, aut bellicos apparatus mittere potest: innumeros autem hinc motus determinari necesse est. Nihilominus non est insolitum in aliis causis, quæ vi tantum corporeâ pollent, efficaciam conspicuam pluribus commoda aut incommoda afferentem observare. Hoc enim agnovit Philosophia Peripatetica, ac communis Experientia quæ solis radios innumeris ubiq; Terrarum vegetabilibus succum vitalem, omnium Animalium Sanguini calorem salutarem subministrare docet. Accuratior autem Physiologia passim demonstrat omnem cujuslibet particulæ corporeæ motum vim suam latissimè spargere; atq; aded aliquatenus (licet vel tantillum) necessariò tamen cum Causis plurimis concurrere ad Effecta etiam plurima. Et facilis sanè est hujus assertionis probatio; nec à re, quæ præ

præ manibus est ullatenus aliena : Verum, quia principiis id nititur Physico-mathematicis, quæ à doctrinâ morum plurimis videbuntur nimis remota, & quoniam hoc ab adversariis nostris libenter concedetur, visum est, quæ hunc in finem parata habui, omittere.

§. XX. Id solum hîc annotare libet Hobbium hâc in re mihi videri plus satis largiri, cum Libri *de Corpore* paragrafo penultimo disertis verbis asserat ; *In Medio pleno motum existere nullum posse, quin cedat pars Medii proxima, proxima & deinceps proxima sine fine ; adeo ut ad quemcunque Effectum conferant necessario aliquid etiam singularum rerum motus singuli.* Interim non videt illud hîc sequi posse, Actum aliquem humanum ad effectum hoc, nempe Conservationem, Perfectionemve plurium, illud non appetentium, aliquid conferre naturâ suâ : hoc est naturaliter Bonum esse pluribus. Aliter enim non tam crudè assereret, *Bonum tantum respicere appetentem, & hinc inferret Naturam Boni & Mali variam esse pro arbitrio singulorum Hominum in statu Natura, & pro arbitrio Principum in omni Civitate ; quæ sunt Fundamentalium dogmata Ethicæ & Politicæ Hobbianæ, uti ostendam in capite de Bono.*

Mihi hoc loco id tantum dicere propositum est quosdam Motus, quasdamve Vires, & Actiones rerum quarumlibet, adeoque etiam hominum, Notionem Boni pluribus communis nobis naturaliter imprimere ; unde sentimus aliquid fieri in aliorum conservationem & conditionem magis florentem : & quoniam Liberum nobis non est per rerum naturam quoslibet motus, actumve judicare in hunc effectum pariter valituros esse ; ideò naturam satis docere discrimen aliquod esse inter bona & mala, sive illa ad plures pertingant, sive ad singulos. Immo verò quandoquidem Generatio, Conservatio, & matura Perfectio Corporum naturalium (Homines exempli causâ sumantur) & è contrâ Degeneratio & Corruptio nihil aliud sint, quam Motus quidam variè implicati particularum

larum, è quibus constant, motusq; hi omnes à causis fi-
ant secundum Theoremata quædam Geometricè demon-
strata; liquidò constat omnia generari, ac conservari,
& perfici à suis causis eadem necessitate, quâ Geometricè
demonstrata sunt vera. Causæ autem constituentes,
conservantes, & perficientes rerum, hominûmve ea sunt,
quæ nos dicimus Bona; & his contraria sunt mala;
sive earum efficacia ad unum tantum pertigerit sive ad
plures, omnésque. Quare supposito quòd existant tales
motus, actûsq; hominum aliorum circa alios, quales
nunc videmus ad aliorum conservationem aliquid efficere,
illi eadem necessitate hunc effectum assequuntur, quâ
Theoremata Geometrica de tali motu sunt vera, ideòq;
Boni sunt naturaliter, etsi nullæ adhuc supponantur Le-
ges, à quibus juberentur.

Pessimè itaq; cohæret Mutabilis, quam finxit Hob-
bius, natura Boni & Mali cum necessariis & Immutabi-
libus causis constituendi, conservandiq; homines; qua-
les idem ubique asserit. Nec poterit evadere dicendo,
(quod tamen sæpe inculcat) nullam esse mensuram ante
Leges civiles; eadem enim est mensura Boni, Maliq;
quæ mensura est Veri, Falsiq; in Propositionibus pro-
nunciantibus de efficacia motuum ad rerum aliarum
Conservationem, & Corruptionem facientium. Nempè
Natura rerum, & quæcunque Propositio veram causam
conservationis indicat, eodem spiritu Verum Bonum
ostendit.

§. XXI. Vidimus jam paucis quo pacto natura
rerum Boni, Malique etiam Communis notitiam im-
primat, non minus certam stabilémque, quam ea est
quâ Generationis, Corruptionisque causæ nobis exhibentur.
Pergo jam ad Considerandum materiam, &
motum illum (in quibus vires humani corporis æquè ac
cæterarum Mundi aspectabilis partium consistunt) fini-
tam habere quantitatem, certòsq; limites; ultra quos se
nequeant extendere. Hinc autem fluunt notissima illa
de

de corporibus omnibus naturalibus effata : Quod non possint esse in pluribus simul locis; nec eadem in plura simul loca contrario præsertim situ posita moveri, ut oppositis plurium hominum voluntatibus inserviant; sed ita limitari, ut ab unius tantum voluntate determinari possint, nisi in eundem aliquem effectum, usumque; plures consentiant. Neque hoc corporibus solummodo est proprium, sed mentibus humanis, rebusque omnibus creatis, utpote quæ finitæ sunt, commune. Exindè autem duo colligere vellem magni in rem nostram momenti. (1) Ex naturæ, præsertim nostræ, Cognitione discere nos posse Distinctionem illam Stoicorum celeberrimam inter τὰ ἐφ' ἡμῶν (qualia sunt Actus mentis Motusque; quidam corpori, qui voluntati nostræ obsequuntur: quorum utrumque; ex effectis indies percipimus, & exindè paritate rationis non difficultè colligamus, quid in posterum facere poterimus) & τὰ ἐχ' ἐφ' ἡμῶν, qualia sunt Motus longè maximi, plurimisque; quos indies conspiciamus in naturâ universi hujus contineri; quibus nos (exigua animalia) obsistere non possumus, quorum vi & omnia in perpetuò sunt fluxu; perpetuisque esse hominibus etiam ipsis rerum Adversarum & Prosperarum, Ortus, Maturitatis & Interitus vices. Insignem autem usum in moribus formandis, regendisque; affectibus, & conatibus nostris, præstat distinctio inter hæc constantè observata. Hinc enim docemur non aliam nobis in laborum solamen quærere sælicitatem, quam quæ nascetur è prudenti facultatum nostrarum Regimine, & è suppetiis illis, quas novimus Providentiam Divinam in Universi hujus administratione nobis esse allaturam. Hæc ratione liberamur à frustraneis laboribus, in quos spes vana plerisque sollicitat; nec nosmet unquam inquietabimus: ob mala, quæ, sine nostrâ culpâ, nobis antehac obtigerunt, aut posthac obvenire poterunt; adeoque magna pars molestiarum, quæ ex Affectibus illis irrequietis, Dolore, Irâ, Metuque oriri solent, præcidetur. Nec ob mala solum evitanda hinc dirigemur, verum insuper hinc nobis

nobis monstrabitur via maximè compendiosa, quâ ad bona, quæ à nobis obtineri possunt, maxima pedetentim progrediamur. Animi nempe nostri cultum, & dominium in Affectus. Verùm non est animus fusiùs hæc hoc in loco prosequi: Hoc tantùm quod in rem nostram faciat annotabo, Omnium *Experientiâ* notissimum esse cujuslibet hominis singularis vires respectu *Felicitatis* cujus ab extrâ & capax est, & eget, adedò exiguas esse ut plurimarum rerum, plurimarum etiam personarum operâ indigeat, ut beatè ævum suum transigat, nihilominùs tamen posse quemlibet multa in aliorum usum præstare, quibus nosmet nullatenùs egemus, quæque adedò nulli nobis futura sunt usui.

Quandoquidem autem è notis virium nostrarum limitibus certi sumus, nos cogere non posse omnes, quorum ope caremus, (Deum putâ & homines) ut nobiscum ad *felicitatem* nostram cooperentur; id solùm in hunc finem nobis relinquitur, ut nostram illis operam offerendo, ac præstando fidelitèr, eos nobis conciliemus. Summa autem illa *Benevolentia* (cujus mentionem fecimus in generali propositione præmissâ) consistit in voluntate sic faciendi animitùs, constantèr & effusissimè; adeoq; etiam in casibus in quibus nulla sæpe retributio expectatur; ac dum in genere notum est nobis spem reciproci amoris multoties cassam fore. Eadem vera *Benevolentia* non prohibet quin cum iis amicitiam colamus præcipuè, à quibus mutuæ *Benevolentia* messem non ingrati ratio suadet ut speremus; hoc primum est quod è finitâ rerum omnium (nostri præsertim) naturâ colligimus. Sequitur indè.

§. XXII. 2um. Si quid Homines, aut res aliæ, in hominum usum præstant naturaliter, & necessariò, id fieri limitatè ad certas personas pro dato loco & tempore. Ideoq; si recta *Ratio* rerum usus, aut hominum operas omnibus hominibus utiles fieri præcipiat, necessariò præcipit, ut pro quovis dato tempore, aut loco li-

E

mitetur

mitetur ille rerum, aut operæ humanæ usus ad certas personas. Consequētia manifesta est, quoniam ea recta Ratio est in præcipiendo, quæ præcipit, ut fiat, quod per naturam rerum fieri potest. Consequens autem eò tendit, ut probetur necessariam esse ad omnium utilitatem, rerum, & operarum humanarum inter omnes Divisionem, saltem ad tempus quo usui sunt aliis.

Et fanè Limitatio illa necessaria usûs rei unius ad unum hominem pro tempore, quo cuiquam prodest, est naturalis Divisio, seu Separatio ab usu ullius alterius ad idem tempus. Manifestum autem est me res unas eas hęc vocare, quæ totæ in uno usu ad tempus necessario occupantur. Alia enim una dicuntur, quæ in plurimorum simul usum cedere possunt; ut una insula, sylva una &c. de quarum divisione nondum pronunciamus. E naturali autem illâ, quam dixi, divisione rerum, & illius necessitate ad omnium conservationem, ortum ducit jus illud primævum ad res, postquam quispiam eas occupaverit, de quo loqui solent Philosophi ac J. Cti.; quòdquæ locum habere docent suppositâ rerum omnium communiōne, (Jus enim est Facultas aliquid agendi à lege concessa;) at in statu illo supposito Lex non alia est quàm Dictamen rectæ Rationis, de actibus ad commune Bonum necessariis, à Deo promulgatum. Ideoque hoc ipso quòd recta Ratio, rei cuiuslibet, vel operæ humanæ usum cuilibet assignat ad tempus, velut necessariùm ad Commune Bonum, in quantum is ei deservire potest; hoc inquam ipso, Jus ei datur ad usum illius rei aut personæ ad illud tempus. Voluntas etiam, seu Benevolentia huic dictamini conformis Justitia est, quemadmodum illa, quæ jura sua post hæc in statu Civili nata, cuique tribuit. Eadêmque Benevolentia in quantum talia quibusq; jura permittit, affectûsque cohibet in contrarios actus pronos, Innocentia est laudabilis. Evidentissimum autem est neminem Bono Communi ullatenus deservire posse, nisi Vitam, Valetudinem, ac Vires conservet usu rerum ac operæ manæ;

manæ; ideòq; occupationem ejusmodi esse medium ad illud planè necessarium. Conservatio enim totius ex divisis à se invicem partibus aggregati (quale est genus humanum) consistit in partium diversarum conservatione (ne quid dicam nunc insuper de ordine aliquo inter ipsas conservando:) Partium autem divisarum *i. e.* singulorum hominum Conservatio, divisum rerum & operæ hominum usum postulat. Ergo ad totius conservationem id ipsum est necessarium. Hujusmodi autem divisio, quæ est instar proprietatis, post rerum occupationem, & earundem applicationem ad usus cuivis verè necessarios, facilè consistit cum aliqua communitate; quæ nempe similis sit illi, quæ in convivis ac theatris conspicitur; qualem non contra rationem (licet minùs congruè cum Historia Sacra) supposuerunt multi ex antiquis Philosophis. Repugnat autem directè juri illi omnium in omnia, quod finxit Hobbius, ut ante constitutas Civitates Bellum inter omnes, & quidlibet in alios faciendi licentiam & justam esse & necessariam probaret. Ex his autem colligi obiter potest, quomodo unicuique nascitur jus ad vitam suam, membrorumq; integritatem conservandam; nempe ex eo quòd hæc certissima sunt media, quorum usu, Deo, Hominibusq; inserviamus, in quo Bonum quod dixi Commune consistit. Patet etiam jus illud cujusque hisce limitibus claudij, ut, si Religio, aut Salus hominum communis postulet, parati simus ipsum sanguinem nobis vitalem profundere; nec lædendum esse innocentem quemvis ut nobis ipsis prodesse valeamus.

Hoc autem clarissimè è principiis, quæ hîc breviter suggesti, deducitur, & totam Hobbii Doctrinam de Legibus Naturæ & Imperii subruit. Illa enim tota primo supponit, non probat, nec limitat jus ad vitam hanc mortalem conservandam tanquam Legum omnium naturalium, & societatis fundamentum, & in mediis quibusquam, sæpe sanè enormibus, ad eum finem applicandis tota versatur: *Lib. de Cive. c. 1. §. 7. & deinceps.*

Atque

Atque ita pronuntiandum est de origine Mei & Tui: Proprietatis & Domini (lato sensu verborum) si abstrahamus à Revelatis in Historiâ Mosaicâ, quod necessariò fecerunt Philosophi, qui eam non acceperant. Dato autem à Natura hoc Divisionis introducendæ exemplo, facile est & mentis genio congruum, a Paritate rationis, ex observatis, quæ singuli experiuntur, communionis incommodis procedere ad ulteriorem rerum, & operarum humanarum Divisionem, atque ad plenius Dominium in utròque, quod perpetuum quodammodo sit introducendum, progredi, ut omnim utilitati consuleretur.

§. XXIII. Non expectabit, opinor, Lector ut recenseam gravissima mala quæ ex paritate posita inter omnes, aut ex communitate Uxorum, Liberorum, Bonorumq; omnium; de his enim abundè scripserunt alii. Vide Aristotelem *Politicorum* 2. ejusq; Commentatores. Quæ enim ille de Civitate particulari dixit, facilè accommodari possunt ad universalem Civitatem ex humano genere subditis, Deoq; Rectore constitutam. Satis est quòd perpetua docet Experientia in rebus, ubi aliqua Communitas adhuc relinquitur, propter immensas contentiones plerumque rem ad Divisionem pervenire. Ut in *pandectis* Paulus, Titulo de servitutibus præd. urb. Lege in re communi. Quòdque Theodosius olim *Codicis Lib. 10. tit. 34.* observavit, Naturale esse vitium negligi quod communiter possidetur, utque se nihil habere qui non totum habeat, arbitretur. Enimvero pericula quæ è contentionibus, & penuriâ, quæ è neglecta Terræ cultura oriantur, præsertim postquam auctus est Hominum numerus, & abundarint vitia ex ignorantia & neglectu disciplinæ orta, res humanas eò redigerent, ut omnibus non minus obvium esset judicare, æquè necessarium esse ad omnium fœlicitatem, ut & rerum possidendarum, & officiorum ab hominibus sibi mutuo præstandorum divisio fiat in futurum permanens, quàm fuerit ut necessariis ad vitam, postquam ad manus suas devenierint, ad tempus uterentur. Indè

Indè autem sequitur Naturam eodem modo concedere jus ratæ cujusdam, & durabilis rerum & officiorum divisionis, (quod directiùs Dominium dicitur) quo supra ostendimus ipsam conferre jus utendi præsentibus necessariis. Notissimum certè est futurum rerum aut operæ humanæ usum eandem habere Relationem ad vitam cujuslibet, ac Valetudinem futuro tempore conservandam, quam habet præsens earundem Fruitio ad vitam hodiernam; utrobique scilicet est Relatio causæ necessariæ. Quapropter idem ferè hîc fit quod in proportionibus Geometricis, ubi è datis tribus terminis invenitur quartus; & meritò existimemus, Naturam humanam in statu Naturæ, quàmq; Hobbius supposuit, ita ratiocinari posse, Quemadmodum jus ad vitam hodiernam evincit jus ad necessarias ejus causas conservantes; limitatum scilicet divisumque rerum & operæ hominum usum, dum nunc ad manum sunt: Ita jus etiam ad vitam in Tempus futurum, jus ostendit ad usum rerum, & personarum pro futuro limitandum. Non opus est hîc artificiosâ Multiplicatione & Divisione quæ requiruntur ad quartum inveniendum in numeris majoribus; sed obvia est cuivis homini sano ejusmodi ratiocinatio, quæ indies ab omnibus fit, etiam dum non advertunt animum, nec terminos distinctè in hujusmodi formam disponunt. Ostendimus autem duos priores terminos dari à Natura. Tertium autem Terminum ideò patet dari, quoniam nihil habet quod non notum sit ab omnibus. Omnes enim Homines prospiciunt in futurum; & tanquam probabile quid supponunt se, aliòsque Homines, aut etiam suos aliorumq; posteros, aliquandiù in Terris permansuros esse, & jus habere vitam sibi conservandi. Immò futura providere è longinquo, & de iis sollicitè meditari hominibus, præ cæteris animalibus, peculiare est, & de causis rerum, quæ menti suæ obversantur, disquirere. Pervenient itaque ad quartum proportionalem prædictum, causas scilicet certas & limitatas vitam suam in futurum conservandi, quæ aliæ

non

non sunt, quàm divisi rerum & operarum humanarum usus, communi consensu rati certisque faciendi in futurum, sublatis contentionum periculis, & exulante penuriâ quam supposuimus experientiam docuisse è neglecto rerum cultu ortum traxisse.

Est autem ratiocinatio hujusmodi à casuum exacta similitudine adeò firma ut evidentia sua æmuletur methodum Geometricam Euclidis 6to. doctam, quâ, datæ parallellam ducendo, quartam reperit proportionalem, & facilitate eandem superet; quam tamen à ratione naturali suggeri nemo negabit. Hoc autem divisionis ulterioris exemplo illud primò ostendetur, quomodo è mutatis hominum circumstantiis (aut consideratis quibusdam, quæ quia essentialia non erant, in universali primâque humani generis notione non continentur) necessitas novarum actionum humanarum in ordine ad bonum publicum oriatur; & quâ ratione, è necessario earum influxu in hunc effectum, jus eas eliciendi nascatur, in statu quo regimen Civile nondùm constitutum supponitur. Nec ullum, his suppositis, jus erit quicquam faciendi, præterquàm quod recta Ratio aut ad commune bonum necessarium esse dicitaverit, aut saltem cum eo consistens; quorum primum ideò à ratione jubetur, posterius permittitur; quod latiùs explicamus in *cap. de Legibus Nat.* Illud tantùm hîc diligenter inculcandum censui, jus omne, etiam ad usum eorum quæ verè necessaria sunt ad cujusq; conservationem (quatenùs à mera vi hæc arripiendi distinguitur, quo sensu ejus origo nunc quæritur) fundari in jussu, aut saltem in permisso Legis Naturalis, i. e. rectæ Rationis de necessariis ad bonum commune, juxta rerum naturam, pronunciantis. Ideòq; sciri non posse quenquam jus habere semetipsum conservandi, nisi sciatur hoc ad Commune Bonum conducere, aut saltem cum eo consistere. Si autem hic sit ortus juris nostri ad nostram conservationem; ex eodem fonte, adeò limitabuntur vires nostræ ut in aliorum paria jura nequeamus involare,

lare, nec in bellum contra omnes, hoc est in commune omnium perniciem, erumpere.

Breviter assero, jus à merà potentiâ distinctum, etiam ad nosmet tuendos, intelligi non posse sine respectu ad concessâ à Lege Naturæ, quæ omnium salutem consultat; omniâque vera argumenta quibus quisquam jus sibi ullum arrogare possit evincere, dari Legem illam, eamque valere pariter ad alios simul tutandos. Secundo autem quoniam jus ad hujusmodi divisionem faciendam è Boni tantum Communis cura deduci potest, aperte sequitur tum Dei dominium in omnia intactum servari, tum etiam nullum jus domini in alios cuivis homini, ex hoc principio, concedi posse, quo licitum illi fiat aliis innocentibus Necessaria sua adimere; verum è contra, jus Imperii illis idè dari, ut omnium jura muniantur à malis contentionum, & augeantur quantum rerum natura, obstetricante hominum industriâ, patietur.

§. XXIV. Deductâ hætenus breviter, è Lege Communis Boni studium imperante, singulorum rationalium proprietate in rebus saltem necessariis, datur jus aliquod quod quisque suum esse merito asserat; eademque lege alii omnes id illi tribuere tenebuntur, quod in definitione justitiæ innui solet. Visum est porro distinctius ostendere quales actus naturaliter idonei sunt ad publicam felicitatem promovendam; inde enim innotescet, quales singulis & permittendi sint & imperandi. Manifestum autem est, imprimis Necessè esse ut abstineamus à noxâ quâlibet cuilibet innocenti inferendâ. Partis enim cujuslibet damnum cedit in detrimentum totius, nisi propter culpam in publica commoda admissam infligatur. Hinc omnis Invasio alieni prohibetur, omnisque Noxa menti, corpori, bonis, aut famæ cujuslibet illata, toti aliquid detrahit. Hinc etiam eadem lege naturali necesse est propter bonum publicum imperari reparationem damni injuriâ dati, quâ suum

Suum cuiq; tribuendum esse pronuntiatur. Secundò autem manifestum est maximum hunc nobilissimúmq; effectum produci non posse solâ abstinentiâ à maleficiis: verùm necesse esse, ut Symbolum quisq; suum conferat, per verum, certum, & perpetuum rerum viriúmq; suarum usum hunc in finem. Aliter enim fœlicitas publica non erit maxima quam possumus efficere, nostrâq; similiter decrimus Beatitudini. Hoc itaq; nomine præcipitur, ut siquando Finis summi natura postulat, ut jus aliquod nostrum in alium transferamus, sive per donationem in præsens, sive per promissum, pactúmve de futurâ præstatione, translationem illam validam ratámq; faciamus, non delusoriam. Sola enim valida quam dixi rei operæve nostræ translatio in usum alterius quicquam conferre potest ad effectum nobis præstitutum. Hinc oritur Fidci dandæ servandæq; obligatio. Collocatur autem opera nostra sapientissimè fœlicissimèq; in prosecutione Boni Communis omnium Rationalium, si secundum hunc ordinem actus nostri exerantur.

Primò ut causis perceptivis boni communis, nostrisq; adeò, primúm grata fiant; hoc est ut quisq; se gratum præstare curet erga Deum, Rectores, & Reipublicæ summam (posito cumprimis quòd existant,) Parentes aut quoslibet Beneficos, præsertim verò Mediatores Pacis, seu Legatos. 2. Ut suam quisq; conservationem quærat, ac perfectionem ulteriorem. Salvis semper aliorum juribus, per innocentiam illam quam antea imperari ostendimus. Huc refero ut quilibet studeat Mentem suam utili cognitione ac virtutibus ornare, & corporis sui Vitam, Sanitatem, & Pudicitiam tutari. 3. Ut Familiæ Prolisq; consulant, quâ (præterquam quòd ea parentum est substantia in eandem cum ipsis speciem efformata, unde communia humanæ naturæ jura meritò sibi vendicent) & præsentis sæculi ingruetis senectus, & futuri spes omnis fulcitur. Ad proliis autem curam amorem refero erga consanguineos, (qui
parentum

parentum sunt proles) & erga posteros quoscunque. 4. Ut curent singuli alios omnes mutuis officiis demereri; commodos se præitare iine cuiusvis detrimento, in ejusmodi actibus, qui humanitati tribui solent, quales sunt viam monstrare, lapsum erigere. In horum autem probationem non opus est quicquam adjicere, præterquam quòd ad conservationem cujuslibet aggregati cujus partes sunt in motu (adeoque totius humani generis) necesse est ut illud corruptentia, præsertim quæ in intimis illius partibus contingant, tollantur: Utq; certa fiat motus communicatio inter ejus partes, nec non ut ejus conservandi causæ, ejusq; partes essentialies omnes foveantur, non solum ea quæ nunc existunt, sed & illa, quæ post-hac per motum eidem aggregato intrinsecum generabuntur, utq; cedant partes ejus, motusq; qui ad totum minorem habent rationem, iis quæ ad idem proportionem habent majorem. Vix enim quicquam dici potest apertius quàm generalis hæc propositio, quæ à definitionibus contrariorum seu corruptentium, totius & partis, causæ & effectus immediatè fluit; quæ tamen per omnia respondet iis quæ ad generis humani conservationem, in sectione præcedente, diximus esse necessaria.

§. XXV. Ne tamen quicquam desit, quod hujusmodi cogitationes in animos hominum introduceret, earumq; inter se nexum necessarium evinceret, exemplorum abundè satis in variis rerum generibus ob oculos ponit Natura. Cujuslibet animalis natura consideretur velut aggregatum è partibus admodum diversis coagmentatur; ea verò sese iis quos dixi modis ad tempus a Natura Universali præstitutum tuetur (1) expellendo, quantum valet, noxia quæ diligenter admodum à succo vitali secernit; (2) Sanguinis, aliorumq; fortè liquorum utilium ut lymphæ, bilis, & laticis nervosi, motu in se reslivo; (3) partium absumptarum reparatione per similia quasi progeniem novam; (4) & mutuis singulorum officiis secundum generales motus leges

F

præstitis,

præstitis, quæ tamen non obstant quo minùs singulæ sibi fumant quod ipsis alendis & roborandis sufficiat: Quòd si diversorum animalium, ejusdem tamen speciei, acus erga se invicem spectare libeat, manifestum est ea suam speciem conservare, innocentia quâdam, aliquali beneficiorum compensatione, limitatâ *φιλαυλία*, & prono in prolem suam affectu. *Parcit cognatis maculis similis fera.* Juven. Sta. 15.

Deniq; si Mundum hunc aspectabilem velut machinam pulcherrimam cum Cartesio, aliisq; libeat contemplari, videas hunc in quo versamur vorticem non aliâ ratione indies conservari, quàm obnitendo contrariis vicinorum aliquot motibus; corpora figuris, aut motibus minùs congruis prædita mutando, aut summovendo; reciproco partium suarum in se motu; species rerum varias propagando, ejusmodi motibus quibus individua quæ nunc sunt produxerit; & efficiendo ut ejus partes aliæ aliis cedant, pro ratione quam earum dimensiones & motus inter se & ad totum habuerint. Verùm statui hujusmodi hypothesebus non immorari, quamquam nôrim quòd etiam ficto argumento utili ceat, si modò leges motùs naturales accuratè in ejusmodi figmentis fuerint observatæ; id autem à Cartesio summâ fide & industriâ præstitum fuisse, in plerisq; hypotheseôs suæ partibus, liceat affirmare. Interim quæcunq; tandem hypothesis sumatur, quâ Naturæ phænomena explicentur, necessario agnoscendæ veniunt tales leges motùs, quæ inter omnes mutationes naturales, iis quos dixi modis Systematis Mundani statum conservant. Hoc autem cùm fit, exemplo exhibetur nobilissimo quænam necessaria sunt ad Aggregati maximi pulcherrimiq; conservationem; cujus consideratio non potest non homines deducere in certam cognitionem, quòd actus humani his non absimiles, causæ sint non minùs idoneæ universam compagem humani generis conservandi, beandique. Quapropter ego etiam specialia de motu Theoremata (quæ ejus Leges dici con-

confueverunt) è quorum necessariâ observatione effecta, quorum memini, generalia oriuntur, non inutiliter in hunc finem considerari posse iudico : Verùm quia hoc nimis longè distat à scopo in quem præcipuè collimo, rogandus est Lector Philosophus, ut hæc potiùs ab experienciâ velit haurire, aut apud Galilæum, Cartesium, Wallisium, Wrennium, Hugenum, Scriptores celeberrimos, eadem legere. Omnia tamen ex hoc supposito deduci possunt, Quòd motus, postquam materiæ à primâ causa imprimitur, non annihilatur ; eo autem ipso quòd in Mundo pleno existit, necessariò usq; propagatur & in se recurrit. Vice versâ autem omnia motûs Theoremata in Rerum Naturâ sensuum ope observata suppositionem prædictam veram esse demonstrant. Mihi impræsentiarum sufficit, quòd in quocunq; statu supponantur Homines existere, potestas ea quæ dixi faciendi planè necessariò iis permittenda est, ut eorum Aggregatum seu genus Humanum conservari possit ; & quòd voluntas sic efficiendi non minùs necessaria sit ad actualem hominum foelicitatem : Quinetiam ad hæc capita quicquid necessarium est ad hunc effectum reduci potest.

§. XXVI. Ea autem omnia quæ de necessario nexu inter Actus prædictos & commune Bonum diximus, in hunc perpetuò collimant scopum, ut per Relationem ad hunc effectum immutabiliter determinetur natura actuum humanorum, in quibus Pietas, Probitas, Virtusq; omnis consistit. Relatio enim inter causas integras (*i. e.* consideratas in omnibus suis circumstantiis ad efficiendum requisitis) & suum effectum est prorsus immutabilis. In omni statu tam communitatis, quàm rerum divisarum, Actus humanus, quo cavetur ne hominum universim aut animus mendaciis ac perfidiâ lædatur, aut ne eorum vita, fama, pudicitia violetur, & quo benefactoribus vices rependuntur, aut quo cuiquam ejusve posteris, sine aliorum noxâ consulitur, semper erat,

erat, eritq; Causa boni communis, ideóq; Virtutis nomine insigniendus. Id unicè curandum est, ut effectum spectetur satis amplum; ut nempe toti aliquid accedat, aut saltem nihil detrimenti illud patiatur, dum parti ejus alicui studemus gratificari: secus si quid fiat, vitio vertendum est. Eo autem ipso quòd rerum natura hominibus notum faciat, hujusmodi Actibus Commune Bonum (in quo ipsorum propria Fœlicitas continetur) obtineri posse, idq; in summo gradu, qui quidem ipsis sigillatim possibilis est; contrarios autem actus necessario pariter miserum rebus humanis statum introducere, atq; hæc fieri propter nexum à Primæ Causæ voluntate tactum inter tales actus & effectus suos; evidenter colligitur, eadem Primæ Causæ voluntate homines obligari ad virtutem exercendam, vitiúmque fugiendum sub pœnâ Fœlicitatis amittendæ, aut propter spem ejusdem acquirendæ. Innumera autem ipsi perpetranti mala cum actu quovis aliis nocivo naturaliter cohærent. Nam & ipse, quia principiis practicis (quæ ipsi nota sunt) melioribus contradicit, animum suum sibimet infensum reddit, ut se judice non absolvatur; & qui vel semel temeritate, ac cæcis affectibus potiùs quàm rationes suæ consilio se tradit ducendum, faciliùs ab iisdem postea abripietur, undè tandem facilè sibimet perniciem accersat: verùm etiam exemplo tali aliis præit, quòd mirum in modum in ipsius damnum trahatur: suspicionem & diffidentiam causas auget, quarum ipse aliquandò incommoda experietur.

Quinetiam omnis illa pœna in actu ejusmodi vitioso, velut in causâ procatartica seu meritoria continetur, ad quam infligendam (ut coerceantur malefici) agentia quælibet rationalia ex amore naturali boni publici, suisq; excitantur.

Causæ autem impulsivæ vis, quæ in actibus humanis latet, quamquam solos rationales, moveat, Deum puta, & Homines, magni tamen est momenti, & ideò semper consideranda priusquam actum aliquem exeramus, ne

eo vel inviti in caput nostrum perniciem accertamus. Quippe à Deo, hominibùsq; qui meriti aut demeriti vim, à relatione ad Bonum commune ortam, in actibus nostris expendent, tota pendet spes nostra: Deum autem occultè gestæ nequitiae conscium esse, eamq; punire, importunus fortè viderer, si post tot philosophorum veterunt, ac recentiorum, tot etiam patrum Christianorum scripta, probare aggrederer; præsertim cum is, cujus dogmata in examen revoco, id nusquam quod memini negaverit, Nihilominus modum, quo hoc naturalitè agnoscitur postea, indicavi, ubi plenius sententiam meam de obligatione legum Naturæ trado. Homines præterea (quorum interest universim ut amplissima vigeat Benevolentia, & Justitia) quia cognoscent, & punient iniquè facta licèt occultissima, securus esse non potest cujusvis flagitii auctor. Mille modis, quos nemo devitare possit, occulta scelera deteguntur. Ipsi sæpè se prodiderunt flagitiosi in somniis, in deliriis, in ebrietate, aliisq; affectibus inopinatò abrepti. Atq; hæc ipse Epicurus, ejusq; sequaces fassi sunt, qui Divinæ Providentiæ metum magnoperè conati sunt excutere, qui tamen hominum metum executi non posse passim docuerunt. Videantur ratæ Epicuri sententiæ cum Gassendi annotatis. Illud solùm adjiciam, quòd præter vindictam divinam, quam scelerum occultissimorum ultricem improborum ferè omnium Conscientiæ perhorrescunt. Inter homines, etiam extra regimen Civile consideratos, præstò est ut plurimum vindex nequitiae cujuslibet postquam fuerit detecta. Quippe cum omnium interstet ut flagitia puniantur, quilibet, cujus vires sufficiunt, jus habet pœnas illas sumendi, quas publici Boni ratio postulat ut ab alio sumantur. Substantia (scil.) per hypothesin omni imparitate inter homines, locum habet illud, Homo sum, humani nihil à me alienum puto. Nec certè Hobbius qui singulis eo in statu jus bellandi in omnes tribuit, Gladium justitiæ scelerum Ultorem iis meritò denegare poterit. Nec idoneam vi-

deo

deo rationem cur ille (qui regibus Civibus obligandi vim accedere docet ex annexis pœnis, metûq; indè exorto,) non aliquam legibus Naturæ obligationem, etiam ad actus externos, accrescere agnosceret, sive à pœnis quas prævidet conscientia à Deo infligendas, sive etiam à pœnis quas quilibet homo in statu naturali à legum Naturalium transgressore sumere jure potest. Formidandæ sanè essent tot ultorum manus, & mirum nisi ex iis aliquis & viribus & fortitudine satis instructus sit, ut Communis Boni contemptum possit ac velit ulcisci.

Quin & ipse Hobbius pœnas hujusmodi naturales observari posse, agnoscit alibi *Leviath. cap. 31.* propè finem; asseritque, quòd peccata non constitutione, sed naturâ consequantur. Nulla ferè est actio humana, quæ non sit initium catenæ cujusdam consequentiarum adeò longæ, ut ad finem ejus prospicere Providentiâ humana nulla possit. Concatenantur autem accidentia jucunda, & molesta adeò insolubiliter, ut qui juctandum sumit, molestum quod adhæret, quamquam improvisum, necessariò accipiat. In editione *Leviathanis* in linguâ vernaculâ apertiùs rem exponit, & addit, *eventus ejusmodi molestos, seu dolores naturales esse, pœnas earum actionum quæ pluribus malis, quàm bonis initium dant.* Sic Intemperantia morbis naturaliter punitur, Temeritas infortuniis, Injustitia violentiâ inimicorum, Vim inferentes punit vis aliena; & dein concludit pœnas hujusmodi naturales legum naturalium violationem consequi, ut effecta naturalia non arbitraria.

Idem tamen Hobbius, etiamsi belli classicum in omnes eo in statu canat, causam tamen hanc, in pœnam nempe commissorum in Bonum Publicum, seu in illius Tutelam contra invasores prorsus neglexit: sed omnes in prælia committit, ut auferant ab iis quæ jure possident aut sibi vendicant. *Lib. de Cive, cap. 1. §. 11, 12.* Cùmque effectus immediatus Juris invalorem v. g. puniendi sit obligatio ad abstinendum ab eo crimine,
Hobbius

Hobbius causam, nempe jus puniendi, in omnibus agnoscit, agnito jure belli; at effectum, nempe obligationem indè natam (aut potiùs indicatam) nullum videt. Agnoscit virtutes penè omnes ad pacem & mutuam defensionem esse necessarias, Hominèsq; convenire hunc statum pacis bonum esse, bellúmq; (in quo jus puniendi delicta includitur) naturaliter cohærere cum neglectu moralium virtutum; & tamen non videt belli illius velut pœnæ metu obligari homines ad actus externos earundem virtutum quarum actus interni soli pacem ac defensionem mutuam, quas natura dicat sequendas esse, non servabunt. Confer *cap 3. §. 27, cum §. 31.*

§. XXVII. Quoniam autem è generali hâc rerum omnium consideratione breviter ostendimus, Necessarium esse ad commune Bonum, ut rationales omnes constanter velint, ut rerum usus, ac hominum operæ mutæ, ad tempus saltem quo singulos juvant, dividantur seu velut illis propria spectentur; nec non dictamen, hoc rationis illud observantibus præmia, violentibus pœnas pronuntiare; idémq; necessariò humanis mentibus imprimi, Deùmq; ideò, naturalium effectuum omnium causam, auctorem habere, ac vindicem, in quibus vis tota legis continetur; opportunum erit, pari brevitate Hobbianum dogma, de jure omnium in omnia, examinare. Quippe uti nostra sententia universæ Justitiæ, addòq; omnis virtutis fundamenta stabiliri censemus; ita hâc illius hùc oppositâ eadem (quantum in ipso est) prorsus subruì arbitramur. Hobbius, tiq; libro *de Cive cap. 1. §. 10.* pronunciat *In statu naturali (i. e. semotâ Civitatis auctoritate) unicuiq; jus esse in omnia; idque sic explicat; unicuique licere facere quæcunq; & in quoscunq; libet, seu omnia habere & facere,* ut in conclusione istius articuli dicitur. Immanem hanc licentiam in jure naturæ necessariò contineri, probare ibidem ex iis quæ articulo nono tradiderat, alijsq; à septimo ad finem Annotationis decimo subnexæ. Quæ quia verbatim describere

describere non tanti esse reor, rogandus est Lector ut attentè consideret, an non eorum vim omnem in hunc Syllogismum rectè contraxerim. In Statu Naturæ unicuiq; jus est, seu licet, omnes habere, ac facere in omnes, quæ ipse ad sui conservationem necessaria judicabit. At omnia habere, & in omnes omnia facere, unusquisq; ad sui conservationem necessarium judicabit. Ergo unicuiq; hoc jus est, seu licet.

Immò, nè cui fortè ad manum non sit Hobbii Libellus, & ne suspicetur me illius argumentum non rectè exposuisse, transcribam compendium ratiocinii hujusce Hobbiani quod ipse hisce verbis conscripsit in Annotatione ad artic. 10. *Unicuiq; jus est se conservandi per artic. 7. Eidem ergo jus est omnibus uti mediis ad eum finem nec s. r. i. s. art. 8. Media autem necessaria sunt quæ ipse talia judicabit per art. 9. Eidem ergo jus est omnia facere & possidere quæ ipse ad sui conservationem necessaria esse judicabit. Ipsius ergo facientis judicio id quod fit jure fit, aut injuriâ : itaq; jure fit. Verum ergo est (quod propositum erat) In statu naturali unicuique jus esse, omnia facere in omnes, &c. Ex ultimâ illâ consequentiâ, unicuiq; jus est omnia facere & possidere, quæ ipse judicabit necessaria, &c. Ergo unicuiq; jus est omnia facere in omnes & possidere. Manifestum est subintelligendam esse hanc propositionem minorem : At omnia possidere, & facere in omnes unusquisq; judicabit esse necessarium ad sui conservationem : aliter enim ex data majore conclusio non sequeretur. Syllogismi autem illius utraq; præmissarum falsa est; & primò quidem minor illa subintellecta, quam videtur adedè evidentem præsumere, ut eam nè proferat quidem, nedum ut probet; nisi fortè existimet eam satis probari ex eo quod §. 7. dixit, *Ferri unumquemq; ad appetitionem ejus quod sibi bonum est, idq; naturali necessitate, non minori quàm quâ Lapis deorsum fertur.* Non enim video, etiam hoc concessio, cur unusquisq; judicet omne Bonum sibi necessarium esse : Certè ipse Hobbius alibi c. 1. §. 4. de nonnullis concedit*

cedit, eos aliter censere, his verbis, *Alius enim secundum equalitatem naturalem permittit ceteris eadem omnia que sibi, quod modesti est hominis, & vires suas recte estimantis.* Certè si secundum rectam rationem statuatur, qui aliis sibi paria permittit, nullam jus sibi acquirere potest ex irrationali suo judicio, quisquis sibi omnia, velut ad sui conservationem necessaria, arrogaverit. Ipse enim Hobbius *Jus* definivit c. 1. §. 7. *libertatem facultatibus naturalibus utendi secundum rectam rationem* : non itaq; jus erit cuiquam equalitatem naturalem (quam rectam rationem dictare modo fasius est) perturbandi.

Quinetiam si singuli secundum rectam rationem judicarent, cum eodem tempore statuerent plenam rerum omnium & personarum dispositionem, usum, & frui-tionem juxta suas sigillatim voluntates, ab invicem diversissimas, necessariam esse ad singulorum conservati-onem, liceret inde concludere rem ita esse. Sempèr enim res ita est uti recta ratio pronunciat. Contrà autem & corporum omnium, motusq; natura, & com-munis experientia testatur impossibile esse ut corpus quodlibet (nedum omnia) tot oppositis simul agitetur motibus, quot oppositæ essent Hominum de illius usu voluntates : adeoq; illud in rerum naturâ esse impossi-bile quod Hobbius supponit singulos secundum rectam rationem judicare necessarium.

§. XXVIII. Vident nunc, opinor, Lectores causam cur obvium illud observatum, limitatas nempe esse vi-res, usúq; rerum, & personarum, inter notitias impri-mis necessarias ad Legum Naturalium cognitionem posuerim. Hinc enim & fundamentalis error Hobbii detegitur, & infertur veritas utilissima, nempe & usus rerum, & hominum operas necessario dividendos esse, seu ad unum uno tempore determinandos, si quid ve-limus ut omnino efficiant, ideoq; si publico velimus in-servire: hinc etiam in pari jure plurium ad res communi-

ter perfruendas, primò occupantis potior temp. r fuerit ratio.

Atq; hæc sufficiant de minore prædicti Syllogismi dixisse, quòd generalissimis notionibus in quibus Leges fundantur, aduersetur. Major autem illius Syllogismi & ab Hobbio diligentius munitur, & à nobis pluribus oppugnanda est. Verùm non aded opportunè hæc fieri potest, quoniam juris hujusce natura non aded distinctè intelligi potest, nisi prius legis naturalis notitia supponatur. Quam ob causam contra leges Methodi videtur Hobbius peccasse, qui licet juris nomine apertè fateatur se libertatem intelligere à legibus relictam cap. 14. §. 3. eam tamen prius supponit in hominibus, isq; immentam ejus extentionem tradit, quam leges vel naturales tradiderit: & tamen certum est sine respectu ad illas velut priores jus intelligi non posse; quæ quidem res magnis illius erroribus occasionem dedit. Quòd autem hoc modo peccavit Hobbius, ex ipsius definitione intelligatur, qui Jus definiuit libertatem utendi facultatibus naturalibus secundum rectam rationem; quæ ipsissima est Lex Naturæ ab illo nondum tradita. c. 1. §. 7. Nihilominus quoniam hic Syllogismus præ manibus est, considerabimus breviter quomodo Majorem illam probet, ut ejus falsitas clariùs pateat. Probatio autem illius, in formam syllogisticam à me redacta sic se habet. Unicuiq; jus est omnia possidere, & in omnes facere quæ judex ad vitæ cujusq; conservationem necessaria esse judicaverit. At quæ ipse necessaria judicaverit, ea judex ad illius conservationem necessaria judicat. Ipse enim est judex de necessariis ad suam conservationem per art. 9. Ergo. Sensus majoris propositionis his verbis quæ reperiuntur art. 10. continetur. *Judicem autem an verè conducant necne ipsum constituimus; ita ut habenda sint pro necessariis, quæ ipse valia judicat: & per art. 7. jure naturæ sunt, & habeantur quæ necessario conducant ad tuitionem propria vitæ & membrorum.*

Ego

Ego verò Majorem illam falsam esse assero, (1) quia ob majus bonum, *v. g.* mentis salutem, Dei gloriam, & commune hominum bonum ipsa vita profundenda est. Isthæc deferenda non sunt, etiam si necessarium esset ad vitæ conservationem: (2) Quoniam potest iudex in statu naturæ falsò pronuntiare ea necessaria esse, quæ reverà necessaria non sunt. Nec ulla dari potest ratio cur in statu naturæ valeret sententia iudicis ad jus cuiquam conferendum, siquidem illa à iudicii normâ dissentiat. Iudicii autem norma illo in statu sunt leges naturæ, & rerum naturæ è quibus illæ hauriuntur: ita ut eodè res recidat, si utramvis harum pro normâ iudicii sumas. Cogitari non potest status in quo vel nulla sit norma iudicii humani, vel quicquid liberè mens statuat, res tales statim evadant, quales illas esse ea temerè iudicaverit. Utilitas rerum ad vitæ humanæ conservationem, multòq; magis necessitas rerum ad eum finem è rerum viribus naturalibus pendet, nec mutari potest ab arbitrio hominum. Si quis in statu naturæ aconitum iudicaverit herbam esse utilem, aut etiam necessariam ad corporis sui nutritionem, adeòq; ejus succo copiosè se ingurgitaverit, non ideo salubre fiet alimentum, sed (repugnante licèt iudicis hujus sententiâ) ipsum enecabit. Nec minùs determinata est efficacia eorum quæ toti hominum aggregato bona sunt aut mala, sive illa sint actiones voluntariæ hominum (de quibus pronuntiant leges naturales eduliorum, & pharmacorum (de quibus nos instituit medicina:) nec mutantur sententiis hominum, utut Iudices illi fuerint, à quibus nulla permittitur appellatio. Secundùm easdem inviolabiles motùs leges agunt causæ illæ universales, quæ multis simul profunt, aut obsunt, ac particularis quælibet causa, aconitum puta, quod unius tantùm vitam eripit.

§. XXIX.

§. XXIX. Error autem hic Hobbii de vi sententiæ illius (quæ falso pronunciat *dominium quoddam in omnes & omnia necessarium esse ad sui conservationem*) ad acquirendum cuilibet jus hoc immensum, inde natus est quod viderit in statu Civili supremi judicis sententiam valere apud subditos, utut pronunciaverit secus quam rei natura postulaverit. Verum hoc (probabili tantum fundamento nixum) ad finem litibus imponendum in civitatibus ex consensu partium introductum est. Nec tamen sententia Principis eò usq; valet, ut res suâ naturâ aut impossibiles, aut non necessariae ad vitæ cujusquam conservationem, fiant ad eum finem necessariae. Transfert sanè dominium in res, cui tentur cives omnes non repugnare: omnes quippe cives supremum (si opus est) judicem velut arbitrum omnibus æquum agnoscunt, ejusq; arbitrio in litibus se subjecisse intelliguntur. Præsumitur hic judex è peritissimis Jurisconsultis eligi, ut possit, & juramento se obstrinxisse, quod velit secundum leges notas, & allegata & probata in judicio statuere.

Omnes interim id secum reputant ad communem felicitatem magis conducere, ut pauci malum illud ferant, quod ex iniquiore sententiâ (si quando post summam hanc cautelam evenerit) sequi possit, quam ut lites, aut nunquam, aut bello finirentur. Aded ut boni communis major cura, quam singularis cujuslibet vitæ supponatur velut fundamentum prærogativæ hujusce summis civitatum imperiis concessæ. In statu autem Naturæ (quam supponit Hobbiius, & definit conditionem hominum extra societatem Civilem) manifestum est hæc locum non habere. Nam ubi quilibet est judex, ibi nulla excogitari potest peritia, aut prohibitio quâ judex alios antecellit, nulla potestas testes citandi, cæteraq; faciendi quæ ad accuratam causæ cognitionem requiruntur; quod in Civilibus judiciis reperitur. Nulla in eo statu omnium conventio supponenda

ponenda est, quâ singuli & se, & res sibi necessarias publico summarum Potestatum iudicio, & fidei permiserint. Nec ulla omninidè est ratio cur ingens hoc summarum Potestatum privilegium singulis in statu naturali existentibus; utcunq; ignaris, & improbis, indulgeamus. E contrâ autem certum est statum Naturæ non aliam admittere dubii ullius finalem determinationem, præter eam è rebus, aut à fide natam evidentiam, quâ hominis menti omnis excutitur scrupulus, eiq; planè constat se non falli: nullumq; disceptandi inter plures finem esse nisi pars altera aut rationum pondere, aut opinione scientiæ, veracitatisq; alienæ mota in alterius sententiam libens concedat. Hoc enim è naturâ iudicii (cujus intimè conscius sumus omnes) innotescit, ejus dubitationem nullâ vi coactivâ, sed solis argumentis tolli posse, eaq; omnia aut è rerum naturâ, aut docentium auctoritate, quam fides discentis amplexa est, deduci. Agnoscit Natura discrimen inter iudicium verum & falsum, rectam rationem & perversam; & habet hoc privilegium Veritas rectaq; Ratio quod homini jus ea faciendi quæ illa præcipit, naturalitèr competat. Quippe definitio juris indicat illud nihil aliud esse præter libertatem facultatibus naturalibus utendi secundùm rectam Rationem. Error autem, seu falsum animi iudicium, sive fiat de necessariis ad vitam tuendam, sive de aliâ praxèis materiâ, nemini jus facit id agendi quod falsò existimat ad vitæ suæ conservationem factu necessarium. Errantis enim ratio non est recta: nec potest quisquam secundùm rectam rationem facultatibus uti (quod est jure agere) dum secundùm errorem agit ei contradictorium. Crassus itaq; est hic error Hobbii, quo docuit habenda esse omnia pro necessariis ad conservationem cujuslibet in statu naturali, quæ ipse necessaria iudicat. Adòque jus indè cuilibet competere quidlibet faciendi in omnes & omnia. Hobbio autem indecorum erat maximè hâc in re, vel hoc in loco labi: cum quia status civilis peculiare privilegium, cuilibet

in

in statu naturali ut ibi esse turpe fuit, etiam tum cum statuum hujusmodi discrimina accuratissime tradere præ se fert; tum quia quod naturam impossibile est, nempe ut juxta oppositas hominum voluntates idem corpus in partes à diametro oppositas moveatur, ille necessarium esse jactat se demonstrasse; ea enim conclusio præmissarum veritatem merito suspectam reddet; tum quia omnia quæ Hobbio propria sunt in doctrinâ civili, subruto hoc fundamento sponte corruunt. Evanescit enim ille status belli quem cum statu naturæ necessario coherere hinc deduxit *art. 12.* quoniam ex arbitrariâ cuiusque sententiâ quemlibet alios omnes jus habere invadendi; quemlibet etiam inde pariter jus habere resistendi (è quibus bellum oritur) temerè conclusit. Collabuntur pariter cætera omnia quæ ex his principiis visus est sibi demonstrasse. Verùm ea opportunius venient refutanda ubi meliora plenius proposuero principia è quibus & leges Naturæ nascuntur, & libertas intra fines ab iis præscriptos relinquitur. Obiter hinc illud tantum dicam, angustum nimis finem ab Hobbio, primo hoc capite quod examinamus proponi, meram (scil.) vitæ, membrorumque tutelam. Hæc enim hominibus valde miseris salva satis esse possunt. Angusta pariter media *c. 1. §. 8.* nempe necessaria tantum ab eo spectari. Nam univèrsum hoc cuius incolæ nascimur, quodque primò se offert considerandum, innumera nobis suppeditat, quæ ad primæ suæ causæ cognitionem, ac honorem animum sollicitant: & si nosmet spectemus, mentium perfectionibus inserviunt, ac ipsi etiam corpori non modo vitam conservant, sed ad sanitatem, robur, agilitatem & pulchritudinem & ornatum sufficiunt. Hæc insuper omnia, æquè ac necessaria ad vitam, & legibus naturalibus in eorum usu nos dirigentibus materiam, & libertati, juxta rectam rationem exercendæ, locum præstant. Cum autem hæc ex observatione innotescant non admodum accuratâ, adeo ut Hobbium latere non possent, facile quilibet conjiciat quam

quam ob causam juri, legibúsq; naturæ finem assignárit non ampliorem quam caducæ hujusce vitæ conservati-
onem ; ac si hominibus ut suis anima tantum pro sale
data esset ad arcendam à corpore putredinem ; interim
ad obtinendum exiguum adeo finem omnia unicuiq; de-
dit tanquam media necessaria. Hic autem tantundem
in excessu peccavit quantum ibi in defectu : nec un-
quam turpius peccari potest à quopiam contra rectam
Rationem, quam finem optimum negligendo, & impos-
sibilia pro mediis necessariis reputando.

§. XXX. Frustrà autem à primævâ quam aliqui è
Philosophis supponunt, aut historiæ quædam docuerunt
rerum communitate, absurdissimo suo juri omnium in
omnia patrociniùm quærit Hobbius. Nam præterquam
quòd dominia privata ab Adæ temporibus juris recep-
tissimi fuisse docuit Seldenus ; probavitq; è donatione
divinâ *Gen. 1. 28.* uti videre licet *Mari clauso, lib. 8.*
c. 4. certum est insuper tum Philosophos, tum Histo-
ricos existimasse juris ejusmodi universalis usum hacten-
us vim habuisse proprietatis, ut quod sibi quisq; arri-
puerat, id ei eripere alter nisi per injuriam non pote-
rat. Similitudine hoc intelligi potest Ciceronis *de fi-
nibus 3.* Theatrum cum commune sit, rectè tamen di-
ci potest ejus esse eum locum quem quisq; occupárit ;
vid. *Grotium de jure belli, lib. 1. c. 2.* Nemo autem
mortalium ante Hobbium asserere ausus est Jus tale cu-
jusq; in omnia, quod, ipso teste, in se continet jus in
omnes regnandi, ipsi naturæ coævum *c. 15. §. 5.* sci-
licet ab infantia ; quamquam eodem teste in potentiâ
fundatur : quòdq; efficiat ut nihil sit alienum *c. 14. §.*
9. adeòq; ut impossibile sit alienum invadere, & simul
licitum omnia sibi vindicare : ut omnis concubitus sit
licitus, nè eo quidem excepto quem fides alteri data
prohibet ; cujus vi suscipere licet bellum in omnes, adeòq;
quemlibet licet occidere, etiam innocentissimum : undè
omnia proprio cujusq; judicio definienda sunt ; idèdq;
hones

honores etiam paterni pro libitu tribuendi, aut negandi. Oblitus est interim se alibi dixisse c. 1. §. 10. in Annotat: *Filium in statu naturali esse intelligi non posse, adeoq; nec jus hoc huic statui proprium in filiis locum habere.* Ejusdem etiam farinae est quod in calce ejus articuli noni c. 14. addidit, nullum usum esse testimonii dicendi neq; veri, neq; falsi in statu naturali, quia nulla erant judicia publica: ac si judex privatus non opus haberet testimoniis ad sententiam ferendam, si arbiter inter litigantes eligeretur; aut si falsum testimonium in tali casu non esset peccaminosum (utpote contra commune bonum) quamvis nullae adhuc existerent leges Civiles: quales ille praecipua secundae Tabulae Dacalogi esse ibi contendit. Addi possit huc illud Hobbii quod aliquando expressè agnoscit quod in ratiocinatione falsâ, *sive in stultitiâ hominum officia sua erga ceteros homines ad conservationem propriam necessaria non videntium (quidni & non observantium?) omnis consistit legum naturalium violatio* c. 2. §. 1. & in Annotat. c. 3. §. 27. *Leges naturæ in statu naturæ agnoscit obligare in foro interno sive in conscientia, ergo obligant saltem ad rectè judicandum omnia, & dominationem in omnes non necessariò requiri ad uniuscujusq; conservationem.* Quod si quis obligatur ita judicare, frustra erit iudicium illius qui contra sentit nec è crasso errore illi jus illud portentosum in omnia enascetur. Breviter dicam, nullum esse potest jus faciendi contra legem Naturæ, seu dictamen rectæ Rationis, quia *Jus definitur libertas agendi secundum eam.* Ratio autem recta, uti ostendimus indicat necesse esse ut fiat divisio rerum, & Hobbio fatente, vetat retinere jus ad omnia r. 2. §. 3.

§. XXXI. Pergamus itaq; ad examinanda cætera quæ protulit Hobbii ut vesanum hoc dogma stabiliret. In initio Annotationis suæ ad decimum articulum c. 1. hoc suggerit *quod quis fecerit in statu merè naturali, id injurium homini quidem nemini esse, quia injustitia erga homines*

mines supponit leges humanas, quales eo in statu nullæ sunt. Concedit tamen etiam tum in Deum & leges naturales peccari posse. Verùm frustra & sine probatione sumitur hoc quod falsissimum est, injuriam erga homines supponere leges humanas. Quippe à rectæ Rationis dictatis, quamquam sint solius Dei leges naturales, homini jus accrescit ad ea quæ Ratio hæc dictaverit ei à Deo concessa esse, v. g. innocenti jus accrescit ad vitam suam, ad membrorum integritatem, ac alimenta necessaria, sine quibus Bono Communi eum deservire non posse notissimum est. Ideoque ei fit injuria; si quis, ex sententiâ Hobii, eum mutilaverit, aut interfecerit, ut sibi omnia vendicaret. Omnis enim juris alieni oppugnatio, ac violatio injuria est, quâcunque tandem lege jus illud alteri accreverit, & magis certè si lege divinâ concessum fuerit illud jus, quàm si ex lege aut pacto humano. Supponit equidem Hobbius neminem posse alteri injuriam facere nisi post pactum, quo quis jus suum quidlibet agendi in alium transtulerit. Verùm hoc supponit probatum fuisse, *Jus illud quidlibet agendi unicuique competere; quod ostendimus impossibile esse.* Ideoque frustra quærit auxilium vacillanti doctrinæ fundamentali ab hoc consecrario, quod totum pendet à supposito (quod evertimus) jure omnium in omnia. Imò verò ipse Hobbius, quamquam hic & apertissimè cap. 3. §. 4. *nullam cuiquam injuriam fieri posse asserit. Quocum pactum non fecimus,* alibi tamen multo fanius, & uti ipsa veritas postulat, apertissimè docuit *injuriâ fieri quicquid fit contra rectam rationem, nempe cap. 2. §. 1. cum concedant omnes jure fieri quod non fit contra rectam rationem, injuriâ factum censere debemus quod rectæ rationi repugnat: eamque ideo legem esse ibidem agnoscit.* Scilicet hic Hobbius non requirit juris nostri in alium translationem ut injuria fit. Et cum hæc dictamina rationis leges esse divinas agnoscat, rogandus est ut ostendere velit, quid impedit quo minus hæc jus tale ad vitam cuius conferant, quod sine injuriâ ipsis oblatâ tolli non potest; aut quomodo fieri potest

H

test

tenet ut quispiam jus habeat ad jus alterius oppugnandum & violandum: Jus enim cuiuslibet est libertas à sectâ ratione concessa, quæ nunquam concedere potest ut hominum, qui ex ejus præscriptis loquuntur, aut agunt, alii aliis contradicant, aut repugnant. Frustrâ certe dicit soli Deo injuriam fieri cum illius tantùm leges violantur, nisi ostendat illas Dei Leges hominibus conferre non posse jus ad vitam suam & necessaria, & eadem vi non prohibere ne alii jus concessum violent. Obiter autem hic illud adjicere visum est, si in solorum pactorum de jure transferendo violatione consisteret injuria, ne Deo quidem injuriam ullam secundum principia Hobbiana fieri posse, quamquam leges illius naturales tum de pace querendâ inter homines, tum de cultu ipsi exhibendo, turpissimis peccatis, ipsâq; adeo blasphemiâ violentur. Quippe supponitur homo pactum cum Deo de observantiâ legibus illius præstandâ non iniisse; immò aperte testatur c. 2. §. 12, 13. pactum cum Deo iniri non posse, nisi quatenus visum est illi per Scripturas Sacras sustinere sibi aliquos homines, qui auctoritatem habeant pacta ejusmodi expendendi & acceptandi. Sunt itaque Deus & homines eo in statu (secundum Hobbium) ut sine injuriâ homines Deo hostes esse possint, habentq; jus (Giganteo more) bello eum aggrediendi, & odio illum prosequendi. Habebit equidem Deus (è principis Hobbianis) jus tales occidendi, quod etiam pari justitiâ licuisset facere si non peccassent: verùm illi, qui sic omnem simul erga Deum reverentiam abjiciunt, ut præcepta ejus nulla agnoscant, nec minas metuant, non spectantur ut subditi illius, sed ut hostes, seu ut extra fines regni Dei agentes, quos pro libitu possit aggredi: ut ipse innuit c. 15. §. 2. Ego vero etiam Atheos & Epicureos qui providentiam negant, lege naturali satis promulgatâ, quamquam ab illis neglectâ & negatâ, teneri arbitror ad obedientiam Deo præstandam, eosq; absque suo pacto subditos nasci, atq; adeo puniri à Deo ob crimen suum velut subditos rebelles, & non solum invadi posse, velut extra ejus ditionem natos. Verum hoc obiter. §. XXXII.

§. XXXII. Consideremus nunc, si libet, ea quæ idem auctor attulit in *Leviathane* ad jus hoc omnium in omnia stabilendum: id enim ex aliis principiis ibi conatur deducere. Interim tamen non possum non observare Hobbium non minus sibi met ipsi, quam aliis omnibus hæc de re in quæ motum & politix fundamenta jecit, contradicere. In libro enim *de Cive* è jure hoc omnium in omnia, Bellum omnium in omnes deducit, velut è causâ quæ illud & licitum faciat & necessarium, c. 1. §. 12. In *Leviathane* autem primò contendit statum naturalem esse statum Belli: deindè colligit quidlibet eo in statu licere: ut videre licet si illius libri *cap. 13.* consulere libeat, & ea quæ ibi præcedunt cum his in fine illius positis conferre. *Præterea (inquit) bello omnium contra omnes consequens est ut nihil dicendum sit injustum. Nomina justii & injusti locum in hæc conditione non habent. Vis & dolus in bello vitantes sunt Cardinales, &c.* Illic scilicet dixerat alterum jure invadere, alterum jure resistere, unde bellum oriri necesse erat, utrinq; justum. Hic autem, de jure bellandi parùm sollicitus, bellum è naturâ Passionum humanarum oriturum esse dicit; & posito bello, sequi contendit (sed sine probatione) nihil esse injustum, nullum esse Meum & Tuum &c. Popularior sanè hæc est in *Leviathane* ratiocinatio, sed infirmior. Notissimum enim est inter omnes sanæ mentis Scriptores prius probandum esse bellum quod geritur justum esse, quam inde deduci possit quicquam in hostes licere. Nec in bello justissimo omnia licent. Necessè est itaq; ut agnoscat lex naturalis, è cujus præceptis statuamus de bello suscipiendo utrum justum sit, seu à rectâ ratione saltem permiffum, priusquam inferre possimus, ea, quæ in ejusmodi bellis fieri necesse est, esse licita. Atque hoc equidem adeo manifestum est, ut ipsa Hobbii, quamquam in posteriore hujus capituli parte, in naturali statu hominum nullum esse inter justum & injustum discrimen contendat; in priore tamen ejus parte probare conatur hanc bellandi

bellandi potentiam ex in statu unicuique concedi debere, ut ad conservationem propriam necessariam: quod tantundem est ac si dixisset bellum ejusmodi esse justum, aut licitum. Quare ipse secum in eodem capite minime consistit. Quicquid enim aliquid justum licitumq; esse probat in statu hominum naturali, id evincit discrimen aliquod esse inter licitum & illicitum in eodem statu, & legem supponit existeri ac obligare, cujus saltem permisso bellum illud licitum fiat, quod quidem præcipue stabilire vellemus; quodq; Hobbius (ut vidimus) aperte negat, cum nihil justum esse aut injustum asserat.

Verum expendamus, quibus rationibus evincat Bellum, idque in omnes, necessarium esse, aut licitum: Desideramus autem in *Leviathane* pressam istam, ac strabactam ratiocinandi methodum, quæ in libro *de Civitate* uti conatur. Utcunque, è tribus causis præcipuis belli originem deduxit, quæ sunt Competitio, Defensio, Gloria. Ad eoque illud ex his Passionibus oriri necessario contendit; scilicet à Spe lucri est bellum ex Competitione: à Metu ne alii in nos dominantur, est bellum quo nos defendimus, aliosq; vi aut dolo præoccupamus: & à cupidine Gloriæ bellabimus ad quærendam famam.

Verum non libet ea omnia transcribere quæ laxè nimis scripsit, ut ex his affectibus necessitatem belli in omnes suaderet: ea legat chi est animus apud ipsum Antorem. Ego his sic universaliter respondendum esse censeo. Hominem his affectibus non necessario duci aut impelli, sed eos, aliosq; omnes ratione ac consilio temperari posse ac regi; adeo ut falsum sit hos naturali ac inevitabili impetu in ejusmodi bellum homines abripere, ac inde licitum illud esse colligere. In Passionibus equidem humanis, id quod ex impulsu rerum externarum necessario in homine generatur nulla lege naturali prohiberi potest, quoniam illæ actiones tantum quæ in nostrâ sunt potestate dirigunt. Verum hi affectus, è quibus Hobbius bellum necessarium esse, adeoque licitum colligeret, ejusmodi sunt qui, quoniam futura; & læpè quidem è longinquo proficiunt,

piciunt, ab hominum ratione, ac consilio pendent, eisq; adeo regi possunt: Ipse etiam Hobbius aliquando a-
pert fatetur, de Civ. c. 3. §. 31. *homines qui de presenti*
(propter appetitus diversos) *convenire non possunt, con-*
venire tamen de futuro. Cujus cognitio rationis est opus,
nam presentia sensibus, futura autem non nisi ratione percipi-
untur; atq; hinc eos in summâ Legum naturalium Pacem
quærendam esse convenire agnoscit. Incongruè itaq; in
Leviathane eos in bella committit, ex iis affectibus qui
à ratione futura per totum vitæ decursum prospiciente
pendent.

Præterea autem in fine hujus capituli 13. agnoscit ille
hominibus inesse Passiones quibus ad pacem perducantur,
eæq; sunt Metus præsertim Mortis violentæ, Cu-
peditas rerum ad bene vivendum necessarium, & Spes
illas per industriam obtinendi. Eadem certè sunt hæ
passiones; si penitiùs considerentur, cum iis quas paulò
antè dixerat homines in bellum impellere. Metus hic
idem est cum metu ne homines in nos pro libitu suo do-
minentur, ipsamq; adeo vitam quancumq; velint eri-
pian) à quo modo dixerat eos impelli ad quærendam
securitatem; alios anticipando & invadendo. Similiâq;
dici possunt de Cupiditate Gloriæ, quæ inter res ad hanc
vitam necessarias numeretur, nec non de spe lucri. Atq;
adeo eadem causæ, secundum Hobbiùm, Bellum & Pa-
cem efficiunt. Certè si quid in his affectibus est profusè
necessarium, diligenter illud utrinq; expendendum esset,
ut sciremus an illi potentiùs naturam humanam ad Pa-
cem ducerent an ad Bellum, quod Hobbius in scriptis
suis nunquam fecit. Est tamen non minùs ineptum
quicquam pronunciare de statu hominis, ejusve naturali
propensione in futuros actus, ex eorum tantùm conside-
ratione quæ ad bellum eum concitant, omissis iis omni-
bus quæ pacem potiùs suadent, quàm esset de futura bi-
lantis inclinatione quicquam prædicere è notitiâ ponde-
rum quæ unicam ejus lancem premunt. Mihi verò ef-
fectuum horum causas ac momenta utrinq; posita sum-
ma

mâ, quâ potui, diligentia comparanti, tunc quatenus naturales sunt motus ab impulsu rerum externarum, & à constitutione ac fabricâ humani corporis aliquantisper pendentes, tum verò, longè magis quatenus à ratione futura per totam hominis durationem prospiciuntur, cunctur & gubernantur, fortiùs videntur universalem Benevolentiam, & pacem, quæ ex illius exercitio sperari possit, suadere, quàm Bellum illud in omnes, in quo Hobbio fatentur, est violentæ mortis perculium perpetuum, vitæque solitaria, indiga, bruta, & brevis, adeoq; in quo nulla salus cum ratione speretur.

§. XXXIII. Illud unicum quod in hac deliberatione difficultatem aliquam præ se ferat, hoc est, quod perfectâ securitas de omnimodâ felicità nobis procurandâ obtineri non potest, etiamsi nos commune bonum ac pacem generalem benevolentiam exercendo, prosequamur, propter effrenatos quorundam aliorum affectus, qui eundem sibi finem per stultitiam, & temeritatem factam non proponunt. Verùm hæc etiam difficultas evanescet, si consideremus nos nihil profus, quod majorem de felicità nostrâ securitatem afferat inter homines facere posse, vel (quod tantundem est) perfectam illam securitatem ab omni calamitate per effrenas hominum cupiditates inferendâ nobis esse planè impossibilem, adeoq; necesse esse ut contenti simus id facere, quod inter omnia quæ in nostrâ sunt potestate ad hunc finem consequendum maximè conducit. Illud autem est, ut felicità omnium constantè querendo, illos ad amicitiam primò aliquam, dein ad societatem Civilem, aut Religiosam quantum in nobis est, perducamus, & eò perductos eadem benevolentia in hac conditione conservemus. Quicquid hoc studio minus est, aut illi contrarium, tantundem deficit à summo nostro conatu ad felicità nostram communemq; omnium promovendam per media, quæ naturali lumine cognoscimus esse maximè idonea, aut illi insuper repugnat. Hæc ratione sollicitamus omnes

omnes rationales in suavitatem nostram ac defensionem, quorum singulorum felicitas simul considerata est commune illud bonum quod querimus, quisq; ideo, nisi perturbatione aliqua animi exerceatur, & rationalem suam naturam eatens exuerit, nobiscum in hunc finem conspirabunt. Quod si per aliquam animi inconstantiam negligamus hunc finem, aut unum quemlibet innocentem laedamus, manifestum est omnes aliquatenus negligi, & laceffi. Quilibet enim merito reputabit sibi à nobis idem malum metuendum esse quod innocentibus fecimus. Atq; hoc ipse timuit Hobbius, cum in libro de *Hum. Nat.* misericordiam suo more explicat. Summam dicam, vis affectuum horum, Spei, Metus, &c. qui homines tam in Pacem quam in Bellum impellant, eliminanda est è vi causarum quæ hos in hominibus excitant. Cause autem tam sint bona, vel mala quæ ratio nostra possibilis iudicat aut futura ab aliorum agentium rationalium actionibus, earum vis non aliter fieri potest quam expendendo naturam eorundem agentium. Quapropter huc reducitur summa questionis discutienda cum regulas actionum nostrarum futurarum à Natura datas inquirimus, utrum (seposita regiminis Civili consideratione) hominibus manifestum sit ex iis quæ de Dei aliorumq; hominum naturâ facile cognoscunt, quod melius consulent omnium, suæq; speciatim felicitati ac securitati, universali benevolentia (quæ Innocentiam, Fidem, Gratitude, ceterasq; virtutes complectitur) quam Anticipatione Hobbiana (hoc capite ab ipso expositâ) quæ, propter præsumptam in aliis laedendi voluntatem, unusquisq; docetur vi & dolo ceteros omnes contra se conari sibi met. subicere, quamdiu alior. esse viderit, in quibus sibi cavendum sit? Affero autem nim manifestum esse quod quisquis optime consulit felicitati tam suæ, quam etiam alienæ, is Passiones eas omnes, quæ turbas movere possunt sine necessitate, scilicet Spes, Metus, inanes & car. componit sedatione. Nec minus manifestum est: quod felicitatis huiusmodi causæ

capitolo præcipue

præcipue sunt in agentibus rationalibus. Quapropter is huic fini obtinendo optimè consulit, qui causas has maximè conciliat, id autem facit qui fortissimis quæ eorum naturæ insunt actionum principis (Potentiæ scilicet agendi secundum rationem, & Voluntati) sese accommodat, illam tantùm quærendo fœlicitatem, quæ cum omnium vitâ beatâ conjuncta est, & eidem libentissimè inservit. Hinc enim fit ut omnes securè, & salvo rationali suæ fœlicitatis appetitu nobiscum consentire possint & in eundem finem cooperari.

Rationalitèr autem nemo majores fœlicitatis gradus appetit & ab extrâ quærit, quàm qui ex naturâ aliarum causarum rationalium, à quibus mutuo pendet, provenire possunt, atq; adeò qui cum earum omnium fœlicitate, naturalitèr ab ipsis appetitâ, consistunt. Et patet quidem Commune hoc omnium Bonum, singularis cujusvis, aut paucorum bono esse majus, ut totum parte aliòsq; ubiq; rationales à necessariâ rerum naturâ impelli ut ita sentiant.

Hinc etiã fit ut rationales, quicq; intellectum suum ita excoluerunt, ut Commune hoc Bonum maximum esse, nôrint, ejusq; causas omnes, singularis cujusq; fœlicitatem (quæ ex rerum naturâ possibilis) maximam effecturas esse certò cognoverint, certissimè eundem nobiscum finem velint; atq; adeò eos paratos esse ad opem nobis ferendam. Nec sanè adeò difficilia sunt cognitu hæc benè vivendi principia, quin meritò præsumantur à rationalibus plerisq; omnibus cognita & approbata, vel saltem eos doceri posse hæc credere, nisi certissimis signis pateat eos se totos affectuum irrationalium ductui tradidisse. Æquipollent enim his effatis quæ mihi videntur clarissima, nec multùm distare ab axiomatibus Mathematicis. “ Bonum totius est
 “ majus bono partis. Causæ maximè conservantes ac per-
 “ ficientes totum seu aggregatum, cujus partes mutuam
 “ desiderant operam, ejusdem partes paritèr conser-
 “ vant ac perficiunt. Eorum autem qui prima hujus-
 modi

modi recte agendi principia non agnoscunt, auxilia aut quærenda non sunt, aut eorum ope qui hæc agnoscunt, si usus postulet, procuranda. E contra Anticipatio Hobbiana conatur alios omnes ad ea cogere quæ factu sunt plane impossibilia, nec minus voluntati quam potentia hominum repugnant. Scilicet exinde singuli id agunt, ut contorqueantur omnes ad sibi solis tanquam summis dominis obediendum. Cùmq; singulorum imperia hujusmodi aliorum omnium imperiis è diametro repugnent, non minus impossibile est ut eorum plura simul valeant, quam ut idem corpus in mille oppositos simul locos moveatur. Pariter ferè repugnat ut impossibilia, postquam hæc clarè cognita sunt, sectari velint homines, ac ut ea exequi possint. Atque hæc equidem è natura rationalium, & principiis veri judicii practicis (quæ rationalibus in quantum tales sunt insunt) desumpta ostendunt, quòd indè sciamus Benevolentiam universalem egra eos magis prodesse quam Anticipationem Hobbianam. Plura quæ ad hoc caput reduci possint, suggeremus, ubi de Natura Humana de industria agimus.

§. XXXIV. Hic duo tantùm adjiciam ex effectis multà omnium sæculorum experientia observatis, quæ id ipsum confirmant. 1. Regna contermina majorem experiuntur securitatem, & dulciores pacis fructus vi fœderum de pace initorum, quæ solâ fide & aliquali benevolentia mutuâ consistunt, quam cùm apertum inter ea geritur bellum, & alii alios vi aut ex insidiis occupant. 2. In ipsa societate Civili innumeri sunt casus, in quibus authoritas & vis coerciva imperantium se nequeunt exerere; in quibus tamen sapissimè observamus homines erga se mutuò innocentia, fidei, gratitudinis, aliarumq; virtutum leges observare, & multò parcius quam in statu belli nocendi licentiam sibimet arrogare. Nemo majorem habet securitatem, quòd vita sua, aut patrimonium ipsi non eripietur concivium
I suorum

suorum perjurio, falsisq; testimoniis, quam puz nascitur ex hominum fide, cujus violationem Civilis Magistratus raro detegere possit aut punire. Verum non opus est plura respondere iis quæ suggestit Hobbius de necessitate, aut licentiâ bellandi in omnes ex natura Passionum humanarum. Novum est argumentum quod huic subnectit his verbis. *Passiones hinc peccata non sunt, neq; quæ inde oriuntur actiones, quamdiu, quæ illas prohibeat potestatem nullam, qui faciunt, vident: Neque enim Lex cognosci potest quæ non sit lata; neq; ferri quamdiu in legislatorem consensum non est.* Respondeo Actiones à recta Ratione (quæ Dei Lex est naturalis) prohibitas esse peccata; etsi homines hunc legislatorem non videant, nec in ejus imperium consentiant; modo satis iis manifestum fiat illum jus habere imperii in omnes, & leges illas tulisse, Quæ duo Hobbius alibi sæpe agnoscit. Quamquam hic nullis contendit homines teneri legibus in quas ipsi non consenserint.

Certè cum peccatum sit Legis violatio, si prohibentur leges Naturæ existere, quamquam quis non consenserit in Dei auctoritatem eas ferentem, earum violatio erit peccatum verum. At quoniam illius rei probatio breviter jam antè data est, & uberior è postea dicendis dabitur, non est quòd hic eidem immoremur. Nihilominus non dimittam hunc Cap. 13. articulum prius quam Lectorem monuero, quam præclaro argumento Hobbius Thesin hanc suam de *Jure bellandi in omnes extra Civilem Societatem* confirmavit, addiditq; cæteris prope ejus finem in Editione novissima, his verbis, *Sed quid hominibus doctis conatur demonstrare, id quod ne Canes quidem ignorant, quæ accedentibus oblatrant, interdium quidem ignoris, nocte autem omnibus?* Scilicet egregie! Jura Naturæ (i. e. potestas concessa à recta Ratione) discenda sunt ab exemplo canum irrationalium; Illi omnes in tenebris appropinquantes oblatrant, Ergò hominibus quoslibet etiam notos interdium obvios, extra Societatem Civilem, licet trucidari. At potius discant

discant Hobbiani, innoxio latratu alios monere, ut caveant; non autem, ut ille docuit, alios vi aut insidiis incautos preoccupare. Discant vigilare & excubare ante aedes proprias, non autem aliena invadere. Sed dimittenda sunt hæc leviora. Subtilius est illud quod postea eundem id finem adjicit. *Non sunt Justitia & Injustitia Corporis aut Anima facultates, nam si essent, homini inesse possent qui in Mundo solitarius esset & unicus.* Qualitates quidem (inquit) hominis sunt, non autem quatenus Homo est, sed quatenus Civis, &c. Verum falsum est quod innere vult, si de Civitate intelligatur pacto humano constituta. Fatemur equidem actus externos Justitiæ alterum plerumq; respicere (quæquam possit quispiam sibi esse injurius) verum propensio seu voluntas suam cuiq; tribuendi (in qua natura Justitiæ consistit) inesse potest & debet homini solitario. Possit homo si unicus existeret, animo esse parato ad paria aliis postmodum creandis tribuenda. Nec ulla est ratio cur hujusmodi propensio naturalis dicenda non sit, etsi in actus exerceri non possit dum inicus est aut solitarius homo: Quandoquidem ne Hobbius quidem (uti reor) diffitebitur quin propensio hominis ad Prolem generandam naturalis sit ei, in quantum est Animal, etsi supponatur adhuc solitarius (ut Adamus, Evâ nondum creatâ.)

§. XXXV. Deniq; quoniam tota hypothesis Hobbiana huic principio innititur, & (ut opinor) ipse vidit jus bellandi in omnes, & omnia sibi arrogandi non bene consistere cum definitione vera Juris quam ipse in loco antè citato tradiderat, ideòq; in initio *Cap. 14. Leviathanis Jus Naturale* aliter definivit, nempe *Est Libertas quam habet unusquisque potentiâ suâ ad naturæ suæ conservationem suo arbitrio utendi.* Scilicet non jam secundum *rectam Rationem*, aut ullam Naturæ Legem, sed suo arbitrio, seu quidlibet agendi liberatis Juris Nomine intelligenda est. Et tamen ne nimium
secum

secum pugnare videatur Hobbius, ad ipsum sibi met conciliandum dicam, quod res est, nempe ipsum *recta Ratio* nomine in *Lib. de Cive* olim intellexisse, *Sententiam uniuscujusq; propriam*, ut videre licet in Annotatione ad Caput 2. §. 5. *ne ea quidem excepta qua absurdissima est & ejusdem hominis alio tempore, aliorumq; omnium Judicio contradictoria.* Et hoc sane sensu *recta Ratio*, cum suo cuiusq; arbitrio consistit. Verum nec *recta Ratio*, nec jus ad cujuscumq; arbitrium flecti possunt, Sed hæc similia sunt rigida illi Lineæ rectæ, quæ libram in staticis exhibet. Illa enim in rigida cum rebus ipsis quarum *Natura* invariabiles sunt conformitate consistit, uti postea latius ostendemus; & jus se non extendit ultra ea quæ *recta Ratio* permittit, seu pronunciat consistere posse cum fine quem omnibus Rationalibus proponit. Frustra & nullo exemplo jus dicitur cuiquam competere ad ea faciendâ, quæ nulla leges sunt concessa, aut permissa. Nemo dubitat quin homini insit facultas *Naturalis*, seu vis arbitrii in quamcumq; libet partem ab ipso determinabilis. Verum cum de jure agendi deliberamus, queritur quanam inter actiones nobis possibiles licitæ sunt? (Hæc autem questionem frustrare respondetur sine respectu ad aliquam legem saltem naturalem. Potest quispiam innocentem quemvis, aut seipsum suspendere aut præcitem dare, verum nemo dixerit quemquam jus habere hæc faciendi, quoniam jus, & *recta Ratio* quæ illud dirigit bonum seu verum finem respiciunt; felicitatem eam scilicet, quæ consideratis aliorum juribus possibilis est, & media ad illum finem intervenientia. Arbitrium autem hominis temerè ab his utrisq; discedit. Alii omnes si quando juris naturalis nomine libertatem indigitare placeat, libertatem intelligant à Legibus *Naturæ* concessam & munitam. At si pertendat Hobbius licere sibi libertatem hujusmodi quilibet agendi ad propriam conservationem *Juris* nomine indigitare (quamquam nemo præter ipsum hoc sensu verbum illud postulaverit) quoniam scilicet licet Philosophantibus verborum significationes ad conceptus

conceptus definitionibus suis explicatos limitare; satis erit hoc illi respondere, Concessa illa limitatione; sensus illius vocabuli, quâ ipse solus utitur (non enim tenentur alii eodem sensu illud vocabulum accipere) probandum illi est talem Libertatem quidlibet ad suam ipsius Conservationem agendi, illo in statu existere aut extitisse; seu nihil esse quod prohibeat adeoq; impediatur homines ita agere semotâ consideratione Legum Civilium. Nos enim dicimus etiam in illo Statu esse discrimina quaedam rectæ Rationis quæ Deus per Naturam rerum suggerit hominum animis, quæ prædicunt poenas gravissimas illos manere, qui quicquam contra Bonum Commune attentant propter propriam conservationem. Nec hoc dicimus tantum sed & firmis Rationibus probamus.

Hobbius autem dari talem libertatem, quæ ab illo *Jus* dicitur, non aliter probat, quam dicendo nos aliter velle facere non posse, *de Cive Cap. 1. §. 7.* quod est contra manifestam cujusque Experientiam. Ego certè me aliter velle facere posse profiteor, & innumeros existimo propter commune bonum mortem libenter subisse; adeo infirmum est hoc fundamentum, cui reliqua omnis Moralis & Civilis ejus Philosophia innititur. Interim ea omnia quæ asserimus, ad Legem Naturæ, quatenus aliorum bonum spectat, stabiliendam, probabunt etiam ante Civitatum constitutionem, nemini licere se conservare illas violendo. Et frustraneum ac ridiculum faciunt illimitatum illud jus Hobbianum, quo nunquam licebit uti, nisi cum arbitrium cujusvis cum sententia Legis congruat, adeoq; limitatum fuerit.

Verum quorsum ego jus hoc quidlibet in omnes agendi frustraneum esse probare satago? siquidem ipse Hobbius, sibi licet hic contradictorius tantundem penè dixerit: agnoscit enim, *Lib. de Civ. c. 1. §. 11. Jus hoc inutile esse.* Ipse ille qui verbis hunc articulum immediatè præcedentibus concluderat, *Mensuram Juris esse*

esse Utilitatem, hęc tamen jus illud quod tantopere stabilire sudaverat, statim *inutile esse*, pronunciat. Immo verò, ipsa illa verba *Jus* (quale illud ipse definivit) & *inutile* (quod juri in articuli margine conjunxit,) sunt Ζῶν πολιτικὸν, *Jus* enim ad *Liberatis* usum in utraq; ejus definitione refertur; *inutile* autem nullum esse usum liberatis in eadem materia docet. Recta interim Ratio non solet contradictorias hujusmodi notiones componere, nec aded futuri est improvida, ut illud bellum ad conservationem uniuscujusq; necessarium esse statuat, quod statim videbit omnibus esse perniciosum. Hobbii itaq; ratio quā sua hęc dogmata stabilire conatur, non est recta.

CAPUT

CAPUT II.

De Natura Humana, & recta Ratione.

Hominis nomine Animal intelligimus mente præditum; & ipse Hobbiius mentem alteram è præcipuis hominis partibus in libello de Natura humana agnoscit, *cap. 1. §. 3.* Hujus autem distinctionem à corpore, in quo facultates Animales continentur, abundè satis demonstrarunt Physiologi tam Veteres quàm Recentiores, Cartesius, Digbæus, Morus; atq; id ipsum adversus Hobbium vindicavit clarissimus Wardus in *Exercitatione Epistolica* paulò antè laudatâ Sectione quartâ; ut lucernam in luce Meridiana accenderem, si quid ego adjicere conarer. Illud tamen adnotare visum est illum in ipso limine libelli *de Cræ* (malo omine) titubasse, dum Naturæ humanæ facultates ad quatuor genera reducit, vim corpoream, Experientiam, Rationem & Affectum: nam præterquam quòd horum primum [vis corporea] reliqua omnia ex illius sententia absorbet, quippe qui nullas vires præter Corporeas agnoscit: illud præterea invito verborum usu dictum est, Experientiam esse facultatem naturæ nostræ, cum propriè numeranda sit inter ea quæ accidunt Sensibus nostris tam internis quàm externis, gignatq; aliquando memoriam, non autem sit memoria, uti ab illo definitur in libello de *Nat. Hum.*, pag. 36. Præterea notissimum est ea quæ experti sumus aliquando, memoriâ nostrâ excidere: quòd si habitum experiendo acquisitum Experientiæ nomine intelligat, perperam eam inter facultates numerabit; nisi forsân Geometriam, Jurisprudentiam, aliâsq; Disciplinas tam

tam Theoreticas, quàm Practicas quia habitus sunt, inter facultates nostras vellet censerì. Verùm minutiora sunt hæc quàm ut iis diutiùs immorarer, quin potiùs evolvamus aliquantisper definitionem *hominis* præmissam: Animalis nomine id omne complecti velim quod in Brutis compertum est, & de quo convenit inter Philosophos, vim nempe nutritivam, locomotivam, generativam; quin & sensitivam eatenùs illis non illibenter concesserim, quatenùs liceat (ut nihil video quod hoc veter) Sensationis nomine insignire motus Organis impressos ab objectis, indeq; transmissos per nervos sensibus dicatos in cerebrum, quandòq; etiam inde communicatos musculis ubi motum cient aut cordi, aut pulmonibus aliisve forte visceribus quorum ope affectus varios concitent. Interim tamen menti propriam existimamus vim observandi, seu percipiendi distinctè hosce motus, ita ut liberè contempletur quid in iis, v. g. objecti figuram determinet, quid situm aliùm in objecto ab eo qui est in Retina, quid magnitudinem, quid ejus motum, quid in ejus superficie, aut quæ refractione in medio aded luminis motus variet, ut Colorum omnia exhibeat phænomena: Non enim video quid in Cerebri Corporea mole hæc (confertim & iisdem radiorum ictibus in oculos irruentia) ab invicem separare possit, inter se conferre, & distinguere, aut perhibere quominus semper cogitentur conjuncta, quemadmodum conspiciuntur in Camera obscurata, aut in fundo oculi Animalis; unde naturali impetu simul ruunt in thalamos Nervorum opticorum qui in intima Cerebri substantia conspiciuntur. Sed hæc Physicæ sunt contemplationis. Menti tribuimus Intellectum, & Voluntatem. Ad Intellectum reducimus Apprehensionem, Comparisonem, Judicium, Ratiocinationem, Dispositionem Methodicam, & horum omnium, rerumq; circa quas versantur Memoriam; Ad Voluntatem tam simplices volendi, nolendiq; actus, quàm eorum vehementiam quæ in affectibus præter motus corporeos se prodit.

In memoria propositionum Theoreticarum, & Practicarum consistunt habitus tam Theoretici, qui Scientiarum, quàm Practici, qui Artium nomine celebrantur. Hic Etnica quæ Ars est vitæ, seu dirigendi ad finem optimum summam omnium actuum humanorum, consideranda venit.

§. II. Hic etiam monendum est aliquid de variis singularum Gentium moribus, immò & plerorumq; hominum; habitus enim varii acquiruntur partim ex diversitate indolis seu ingenii naturalis ad hos vel illos mores proclivioris: partim ex temperamento Corporis, Climatis, Regionis, Educationis, Religionis, Fortunæ, negotiorum in quibus gerendis occupati sunt homines. Ex hujusmodi moribus altera fere hominibus constituitur natura, ideòq; considerandi sunt in Legibus ferendis; quod eò usq; verum est ut Leges pervertuntur, quanquam si abstractè considerantur, non sint usquequaque optimæ, retinendæ tamen sint vel eo nomine, quòd homines iis assueti meliores earum loco substitui sine perturbatione publicâ, atq; summo omnium Jurium periculo non patiantur.

Illud etiam hic loci adnotandum duxi, nos cum aliis omnibus Philosophis in sequente disquisitione de Legibus Naturæ humanæ necessario connexis & congruentibus, semper intelligere, seu supponere Naturam humanam ætatis jam adultæ, ubi mens est *Sana in corpore Sano*, saltem quatenus Ratio ac Virtus requirunt: non enim Leges feruntur infantibus, & amentibus, nec ex his Civem instituimus, nec ideo ex horum impotente appetitu, & factis statuendum est de Naturæ humanæ jure, aut propensione: quanquam licet opinor quicquid Naturæ sive animali, sive rationali postquam adoleverit congruum in iis videmus illud pro indicio sumere, hujusmodi Actus apprimè Hominibus esse con-naturales. Quemadmodum in iis videmus & expectationem misericordiæ ab hominibus, & sympathiam

è causis mox tradendis explicabilem, quâ cum lætantibus lætantur & plorant cum plorantibus. Frustrâ itaq; Hobbius, qui in Annotat: ad cap. 1. art. 2. explicans, quare dixerit contra plerosq; hominem non esse Ζῶον πολιτικόν, (quod ipse animal aptum naturâ ad societatem transfert) hanc assertentia suâ rationem, quòd cum Societates sint fœdera; horum autem ab infantibus, & indoctis, vis; ab aliis (quos postea indicat esse permultos, fortasse plurimos, morbo Animi, vel defectu disciplinæ) qui damnorum à defectu Societatis inexperti sunt, utilitas ignoratur: unde fit ut illi societatem inire non possint, hi non curent. Habent tamen illi tam infantes, quàm adulti Naturam Humanam. Ergo homo ad Societatem aptus non naturâ sed disciplinâ factus est. Hæc est sententia annotationis Hobbianæ, hæc verba, quanquam non omnia, brevitatis causâ: mitto impræsentiarum quod falsò supponit societates esse fœdera; quòdque disciplinam quæ tota se accommodat naturæ eiq; subservit, naturæ opponit: quicquid enim discimus ab aliis, illi à naturâ suâ & universi hauserunt; verùm id hîc moneo quòd ipsa etiam experientia (cujus defectu plurimos Societati ineptos esse causatur) in naturam resolvitur, quæ procul dubio docet quicquid experientia verum esse testatur. Quanquam igitur multi è verbis liberè constitutis discant plurima, notiones tamen seu sensus verborum, & notionum cohærentia in quâ omnis veritas affirmata continetur, à naturâ sunt; unde & eadè sunt ubiq; gentium, licèt verba sint diversa. Oblitus interim est Hobbius se Experientiam fecisse facultatem naturæ humanæ cum illi opponit. Illud tantum dictum velim Philosophos omnes & Scriptores de Rebus publicis non ignorasse, nec oblitos fuisse quàm sint inidonei infantis, & adulti morbo animi laborantes ad ineunda fœdera aut munia Societatis obeunda; sed tamen existimasse hominem ad id natum esse quod naturâ tandem ætate naturæ impetu perveniet, nisi quid præter naturam, quale est morbus animi, acciderit.

ciderit. Notum est illud Juvenalis, *Non aliud Natura, aliud Sapientia dicit*; & Aristoteles *Politic. 1. c. 2.* naturam ex fine seu ex perfectione existimandam esse tradit; & certè puerilis est illatio & Grammaticam sapit non Philosophiam moralem, homines nati sunt infantes, ergo ad societatem inepti nati. Sane similis ei quâ in suâ Physiologiâ Hobbius deducit fragorem fulminis à fractâ glacie, quam mediâ ætate, invitâ staticâ suspendit. Quanquam enim vox illa *Natura* à nascendo ducatur, notum tamen est naturam (humanam dico) eam exprimere rationis vim cùjus inchoata tantùm femina in recens natis reperiuntur. Sic ad speciei suæ propagationem naturâ suâ comparatus est homo, & tamen nec infans ad hoc sufficit, nec si morbo sterilis evadat; nec sine ope fœminæ hunc finem assequitur. Sic plantarum & fructuum vires tam alimentum, quàm medicinam nobis subministrandi naturales dicimus, quæ in iis non reperiuntur, statim postquam è terrâ germinârint aut ex arboribus effloruerint, sed tum demum postquam solis ac imbrium ope ad maturitatem provenerint, & periculosos maligni aeris afflatus effugerint. Quòd autem Ratio sit humanæ Naturæ facultas, adeòq; nobis naturalis, id sanè agnoscit Hobbius primo *Artic. hujus libri de Cive, immò & recta Ratio, de quâ loquitur Cap. 2. Art. 1.* ubi hæc sunt verba; *Est igitur lex quædam recta Ratio, quæ (cùm nominis sit pars humanæ Naturæ quàm qualibet alia facultas vel affectus Animi) naturalis quoq; dicitur.* Hoc tamen ipsum idem Hobbius aliquando negat *Leviath. c. 5. p. 21.* ubi ait; *Non est Ratio nobiscum nata (veluti sensus & memoria) neq; Experienciâ solâ acquisita, verùm Industriâ, &c.* Liberet ille semet (si libet) à contradictione. Nolo ego operâ meâ abuti probando id quod evidentissimum est; præsertim cùm antea apertè dixerim hominis ætate jam maturâ Naturam me considerare quâ usus Rationis per naturam accedere solet.

§. III. Nobis

§. III. Nobis videbimur sententiam nostram satis probatæ, si evicerimus Naturam humanam eo modo suggerere quasdam certas vivendi Leges, quo suggerit peritiam numerandi. Omnes rationales postquam adoleverint sponte suâ, nisi morbus animi intervenerit, res diversas numeris distinguunt, eosq; addunt, subtrahunt, multiplicant etiam, dividuntq; absq; artis regulis, si numeri sint minutiores. Idem profus sentiunt, idq; necessario omnes gentes duorum numerorum summâ additione reperiâ, de eorum differentiâ subtractione inventâ, quamquam in nominibus, notisq; numerorum plurimum discipent, quæ cujusq; gentis arbitrio constituuntur. Pariter etiam Naturâ duce existimo omnes necessario agnoscere Bonum omnium rationalium majus esse simili bono cujusvis partis illius aggregati; hoc est verè maximum esse bonum, & in Bono totius hujusce aggregati quærendo, singularum partium bonum continere, quærendumq; esse. Partium etiam singularum Bonum divisum postulare usum rerum & operarum rationalium quibus grata iis fiant. Deo scilicet Honor exhibeatur, & singulis hominibus Vita, Valetudo, & Vires conseventur. In his autem Legum omnium Naturalium semina viresq; contineri reperiemus. In numerandi peritiâ multum juvant industria, & artificiosè constitutæ notæ, earumq; loci: verum hæc ipsa à Naturâ ceu fonte proficiscuntur; nec unquam efficere possunt ut quæ sine arte noverimus esse verâ & necessaria ad usus vitæ, fiant falsa, aut refutentur ut vana. Immo postquam accesserit artis auxilium quælibet, effectus tamen totus Naturæ potius quàm arti tribuendus est. Profus uti postquam ars coquinaria cibos in alimentum idoneum præparavit, nemo negaverit alios naturæ viribus, aliter enim ipsa etiam vita nostra non esset naturalis.

Hæc autem præmittendum, censeo postulatum, quod nemo opinor existimabit iniquum, mentem humanam vel ejus facultatem quamlibet, præsertim intellectualem,
 pronam

pronam esse ad actus sibi proprios, quoties vel ab extrâ, vel etiam à corpore sibi conjuncto occasio, & materia suggeritur. Nempe perpetua id confirmat experientia quoties per sensus oculos v. g. aut aures Lux, Color, aut Sonus deferitur ad mentem, eam statim proclivem esse ad observandum quod offertur: & pariter se res habet in observatione dolorum, aut voluptatum ab intimo corporis statu provenientes. Necessariæ sunt quodammodo apprehensiones primæ, & magis obviæ collationes imaginum inter se, ac judicia quædam seu propositiones inde constitutæ, quin & evidens coherentia inter causas & effectus mentem ducit in compositionem propositionum eam affirmantium, eadèmq; vel invitis recurrunt in mentem occasione datâ ex interno Memoriam impetu seu vigore: nec arbitrii libertas hæc omnino impedire potest; quamquam hujusmodi actus potest juvare. Nempe possumus nosmetipsos excitare ad recolligenda ea quæ à Memoriam penè exciderant, & ad observata à sensibus curiosius consideranda, & ad comparationes diligentius faciendas, & è collatis inter se notionibus propositiones, è propositionibus collatis Sylogismos, adeoque novas Conclusiones constituendas. Unusquisq; autem hominum adulatorum prout vegetioris est animi à naturâ factus, ab eadem naturâ suâ sponte fertur in hujusmodi operationes summâ pariter cum animi lubentiâ, suâmq; necessitate. In hunc impetum plurima quæ naturalia dixerim rationis dictata (priora scilicet & per se manifesta) resolverem, atq; insuper eos actus voluntatis qui circa foelicitatem universaliter consideratam versantur, seu in toto bonorum possibilium aggregato; non enim opus est ibi comparato judicio, quia omnia bona includit, ut à Cicerone definitur bonorum omnium complexio; nec non circa partes varias foelicitatis nostræ quæ per se expetendæ sunt; qualia sunt sapientia, sanitas, visio luminis non nimii, & reliquæ sensibus congruæ impressiones, quæ se nobis offerunt. Nec hîc opinor reclamentem habebimus Hobbium (magnum licet necessitatis omnigenæ patronum) qui *conceptionem*

omnem

omnem motum corporalem esse docuit in capite, eundemque motum ad cor propagatum, siquidem ejus motum vitalem juvet, voluptatem, & amorem, sin impediatur, tedium, atque odium essentialiter constituere, *Human. Nat. pag. 69. 70, &c.* & huic motum naturaliter sollicitare seu impellere ut potius accedamus ad ejus causam, tumque est appetitus; vel ut recedamus. estque fuga. Ego vero mundi corporei in mentes nostras vim hujusmodi ex mechanicis Legibus, necessariam non agnosco: fateor tamen cum omnibus, quantum scio, Philosophis, animas nostras aliquali necessitate ferri in primas rerum cogitationes, & boni in genere appetitum, malique fugam. Quippe diviniore ejus naturae ingenitus vigor eam non permittit penitus torpere nihil agendo, nec potest aliud agere quam (prout materia suppeditatur) intelligere, velle ac nolle, & motus quosdam corporis, ad obtinenda quae vellet, determinare.

§. IV. Verum quoniam Leges Naturae ea tantum jubent quae ab actionum principiis naturaliter nobis insitis provenire possunt; ideo par est ut statum & vires tam mentis quam corporis, tum sigillatim tum conjunctim penitus introspeciamus, ut ad quid agendum aptus sit homo ex intima sui constitutione nobis innotescat.

Mentem autem longe majorem esse, & ad majora creatam quam ut unius animalculi tantum vitae tuendae deserviat, clarissima indicia veniunt exponenda.

Atque hic imprimis non tacenda est natura ejus spiritalis, incorporea & Deo cognata, quae officium nobilius flagitat quam quae animae suillae competit, ut salis instar a carne arceat putredinem. Generaliter etiam observari potest, & debet dotes animae longe minores sufficere ad vitam diu conservandam quam quae in homine reperiuntur, quod videre licet in longaevis aliquot Brutis: immo & in arboribus, ut quercu, quibus vita diuturna est sine sensu, multo magis sine mente: immo & mentis nostrae acumen non in eo consistere ut prospiciamus quae

nam

nam Alimenta, Medicamina, Exercitia, &c. ad longævam in hac statione commorationem faciunt, nam in his mirè cæcutiunt etiam præstantissimi Medicorum, sed in iis potius eminere quæ ad Numinis agnitionem, ac cultum & Moralem, Civilémq; doctrinam spectant. Verùm hanc Provinciam ornavit egregiè, & ab Hobbii invasionibus defendit Clar. Dr. Warus nunc Rev. Episcopus Sarisburiensis præter alios tam hujus quàm antiquioris Sæculi Philosophos.

Nihilominus necesse erit ut vires quasdam actionésq; Animi lectoribus ab oculis ponam, unde constet eum naturalitèr idoneum esse ad ineundam amplissimam Societatem, præcipuümque sui usum negligere, optimósque suæ indolis fructus amittere nisi in eam concedat; atque hoc petiore Ratione quàm dicimus Terram quæ sponte fundit hinc sparsas tritici aristas, illinc arbores frugiferas, naturalitèr idoneam esse ad excitandam alendamque cultorum Industriam. Quippe solo natura subest. Enimverò ex aptâ facultatum humanarum ad Societatem ineundam constitutione evincitur (1) homines posse & scire, & observare Leges Naturæ; quod primò manifestum sit oportet, quia alitèr frustra essent & monitiones aliorum, & nostri conatus: (2) earum observationem per se esse suavem, gratámque, & præcepta quæ ad hujusmodi actus nos dirigunt eo ipso quòd ad naturalitèr suavia nos ducunt, præmium obedientiæ præstandæ pollicere, & praxin secundùm eam institutam mercedem non contemnendam secum apportare; eam scilicet voluptatem seu felicitàtem nostræ partem quæ in facultatum homini peculiarium actibus connaturalibus ad vitæ optimæ finem, mediâque aptissima ducentibus necessariò continetur. Omne enim virium naturalium, præsertim summarum, exercitium, in quo nec à scopo erratur, nec à viâ desectitur, naturalitèr jucundum est: nec intelligi potest voluptas in motu, ut loquantur, consistens, alia quàm quæ in hujusmodi actibus percipitur. Liberatio à malo, & quies quædam, aut aliqua facta permissio non

non ingrata ab extrinsecis nobis obveniāt; verum à nobis ipsis non alia provenire potest quàm quæ ex actibus hujusmodi quos dixi, immediatè aut saltem mediatè dependet. Hæc autem sola est fœlicitas ad quam moralis Philosophiâ nos dirigit. Nec possumus fanè institui ad id quod ab actibus & facultatibus nostris nullatenus pendet. Ex his autem sequitur quòd quòd plura sunt in hominum facultatibus ad legum Naturalium notitiam, aut observantiam, adeoque ad virtutes exercendas apta, tot majora sunt præmia ejusmodi actibus animæ, seu tanto major, magisque propria homini fœlicitas secundum virtutem agendo obtineatur: beantur enim singulæ ejus facultates actibus iis publicè utilibus, ad quos eliciendos à naturâ fit idoneus. Ostendemus enim posthæc fœlicitatem ex actibus humanis qui à naturâ oriuntur necessariò fluentem, clarissimum esse indicium naturale, velle Causam primam, homines ad tales actus obligare, seu eos Lege suâ imperare. Selegi autem tanquam nostro instituto commodissimâ (1) rectam Rationem, & rectitudinis ejus mensuram (2) Apprehensiones à singularibus abstrâctas, v. g. Naturæ Humanæ, & inde orta judicia de attributis hujusmodi apprehensionib9 convenientibus, aut disconvenientibus, & appetitus universales, seu indefinitos hujusmodi judiciis congruos & consequentes. Huc etiam referenda est vis constituendi signa Arbitraria, ut sonos, & scripta universalibus conceptibus, judiciis, & volitionibus accommoda. Sermo etiam quoniam Memoriam rerum juvat, atque Rationem, Virtuti potiùs quàm Vitio, Societati magis quàm Seditionibus inservit. Hinc etiam fluit vis condendi regulas vitæ, seu actuum generales, ex noticiis actuum in generali naturâ suâ cum notione humanæ naturæ convenientibus: hujusmodi autem judicifaciliùs in Memoriam recurrunt, si verbis in hunc finem accommodatis exprimantur, & si hujusmodi verba notionibus accommodentur plurium hominum, & communi eorum consensu ad eas significandas adhibeantur.

Exinde.

Exindè sunt Regulæ plurimis communes, seu Leges publicæ, quæ, ut status rerum postulabit, rogari possunt, vela brogari, aut iisdem aliquid derogari: quemadmodum rectè præscribat Medicus eidem corpori variis temporibus diætam nunc tenuem, nunc copiosorem, medicamenta nunc analeptica, nunc autem evacuantia: (3) Cognitionem numeri, mensuræ, ponderumque & huic inclusam vim plura (*v. g.* minora bona) in summam colligendi, eadèmq; inter se comparandi, secundùm differentiam & Rationem. Hinc homo Summum Bonum, id est, aggregatum ex omnibus bonis; & comparatum, seu aliud Bonum alio majus esse aut minus investigare potest; & alia ex aliis detrahere, rationemque & proportionem inter æqualia & inæqualia æstimare valet: in hujusmodi autem actibus ita dirigendis, ut optimo fini inserviant, omnes versantur Leges Naturales. (4) Vim huic affinem ordinem vel jam existentem observandi, vel eundem constituendi in rebus faciendis, & cognoscendi quantum momenti sit in conjungendis viribus ad idem effectum, præsertim ad commune bonum, uti in Exercitu & Re-publicâ constitutâ videre est. Hæc ego dum penitus contemplari cupio, subiit animum cogitare, Ordinis naturam & vires distinctissimè intelligi posse, si illum considerarem in simplicissimâ materiâ, in quâ effectum ejus simplicissimum demonstratur. Nusquam autem mihi occurrit Ordo in materiâ simpliciore, nec effectum simplicius inde demonstrabile, quàm sit Geometricus ille ordo linearum rectarum, motuumq; complicatorum, è quibus Curvas suas Geometricas generari posse demonstravit Cartesius *Lib. 2. Geometria.* Ibi autem ex Analyticæ principis hoc deduxit, Naturam nempe & Proprietates Lineæ à complicatis motibus descriptæ, sub accuratum calculum seu demonstrationem non cadere, nisi ab uno motu reliqui, alii aliis subordinati, regantur. Quod autem ille de Lineâ simplicissimo sanè motuum complicatarum effecto observavit; paritèr verum est de effectis omnibus à plurium causarum concursu pendentibus, ne-

cesse esse ut inter causas illas aliæ ab aliis certo ordine re-
 gantur, omnésq; ab unâ summâ potestate; aliter enim
 incertum erit quidnam ex earum concursu futurum sit
 effectum; adeóq; finis vel nullus communi earum om-
 nium auxilio quæretur, vel per media, quæ nescimus an
 sint idonea necne. Hujus Notitiæ vi & è Causarum sub-
 ordinatarum serie sensibus observatâ Mens nostra di-
 stinctissimè primam deprehendit, quæ est Deus Rector
 Mundi; & futura ex vi Causarum omnium rationalium
 in subordinatione notâ positarum providere valet; quæ
 ambo suadebunt, ut homines in subordinationem amplif-
 simæ societatis (quâ omnes velut in Civitate Dei conti-
 neantur) se tradant. (5) Ex his sequitur eximium illud
 humanæ mentis privilegium magnarum virium ad hanc
 societatem conciliandam, conservandâque, nempe vis A-
 nimæ ad affectus excitandos, sistendos, moderandósq; &
 ad eos in majoris boni appetitum, malíq; fugam dirigen-
 dos, quàm quod cadit sub cognitionem cujusvis alterius
 animalis; quoniam & plura & universalia bona, eo-
 rumq; summas, & series ordinatas capimus, sentimúsque
 nos posse animum divertere à cogitationibus, & affectibus,
 quæ nostra privatim commoda spectant, eosdémq; deter-
 minare ad publici boni curam, in quo libertas eminent.
 Controversias de Libertate ab aliis pertractatas non at-
 tingam. Extra controversiam id videtur positum esse,
 hominis Naturam hoc in se involvere Libertatis, ut ad ni-
 hil (in actionibus externis, quales sunt Contractus, eo-
 rumq; Observatio & Violatio) determinetur, nisi inter-
 ventu sui judicii, in quo ferendo convocare possit auxilia
 non sensuum modò, sed & Memorix, adeóque expen-
 dere, hocine, quod facturus sum, conveniet cum Bono
 Publico, quod nisi sartum tectum sit, Bona Propria salva
 esse nequunt? Hocine consentit cum solidis virtutum
 incitamentis, &c? Observavi enim etiam illam, quam
 Hobbius instituit Politiam hoc postulatum nec immeritò
 supponere, posse homines inter se convenire seu pacisci
 de transferendis suis juribus in aliam Personam ad Com-
 mune

mune Bonum *Cap. 5. §. 6. de Cive* ; quanquam alibi eos nihil præter bonum sibi spectare posse contendat. Cum autem sit in hominibus naturaliter tam ampla nobilisque *Facultas*, quæ spectare possit & complecti ingens illud maximumque omnium rationalium *Conjunctum Bonum*, facile judicabit Lector, annon in ejus perpetuo vigore & exercitio summa cujusvis *Beatitudo* consistat. Distinctam ab intellectu & voluntatis viribus facultatem hanc esse non contendimus: Sufficit si ex earum concursu hæc, quam dixi, vis consurgat. Quam proximè autem hæc vis animi disponit aut idoneos facit homines ad se continendos à subitaneo quovis impetu, & ad *Mores* juxta *Legum* primò *Naturalium*, deinde *Civilium* normam dirigendos, adeoque ad firmandam amplissimam simul & arctissimam omnium *Societatem*, nemo non videt. De recta autem *Ratione*, & de *Notionibus* universalibus visum est paulò copiosius disserere ; reliqua paucis indicasse sufficiet.

§. V. De recta *Ratione* idèò magis sollicitè agendum est, tum quia *Rectum* sui index est & obliqui, etque in *Moralibus* idem concedendus est locus, qui sanitati in *Medicinâ*,cujus *Notitia* morborum *Theoriâ* prior, & *Naturâ* notior ; tum quia convenit inter reliquos *Philosophos* & *Hobbium*, eam esse *Actionum* humanarum *Regulam* etiam antequam *Leges* *Civiles* fiant. Vid. *de Cive. c. 2. §. 1.*, & *annotat.* Inò & si sibi constabit non magna erit inter nos de ejus *Definitione* dissentio. Nam *cap. 2. §. 1.* in *Parenthesi* (quam *Definitionem* videtur ponere velle) innuit eam esse *veritatem* à *veris Principiis* rectè *rationcinando* collectam. Ego quidem hæc in materiâ rectæ *Rationis* nomen paulò latius patere existimo. Tam *Principia* seu *Veritates* per se notas, quàm *Conclusiones* inde *deductas* complectitur, & significet effectum *Judicii* tam *noëtici* quàm *dianoëtici*. Fayet *Etymologia* Verbi, quæ ratam tantummodò innuit sententiam. (hoc est) certam, stabilem, rebus congruam, sive ea per se fuerit evi-

dens, sive Medio adhibito probata. Favet etiam usus, qui loquendi est Arbiter : omnes enim evidentissimas quasque propositiones (ut impossibile est idem esse & non esse) pro Rationis dictatis agnoscunt, non minus quam eas, quæ probatione carent. Nec repugnabit fortè Hobbius latiori huic usui verborum. Consentimus interim cum illo non intelligendam esse facultatem infallibilem (ut ille multos, sed nescio quos intelligere affirmat ;) sed tamen intelligenda est Facultas his iudicii actibus non falsa : nec propriè intelligitur rationandi Actus (ut ille temerè) sed iudicii Effectus ; nempe veræ propositiones in memoriâ repositæ, sive Præmissæ fuerint, sive Conclusiones, quarum aliquæ quæ Practicæ sunt, Leges dicendæ veniunt. Nam cum his conferuntur actiones ut examinetur earum bonitas, non cum actibus rationandi quorum vi fiunt; hos tamen connotari libentè concesserim.

Illud autem, quod mox in *Annotatione* (rationem redditurus cur propriam *Ratiocinationem in descriptione rectæ Rationis* posuerat) subjungit, falsissimum est. *Extra Civitatem ubi rectam Rationem à falsa dignoscere nisi Comparatione factâ cum sua nemo potest, sua cujusque Ratio non modò pro actionum propriarum, quæ suo periculo fiunt, Regula, sed etiam in suis rebus pro rationis alienæ Mensura censenda sit.* Nam extra civitatem potest quisvis rectam Rationem dignoscere absque comparatione factâ cum suâ. Quoniam datur Regula communis, ad quam exigenda est & sua cujusque Ratio (seu Sententia) & aliena. Nempe rerum Natura prout exponitur diligentèr omnibus nostris facultatibus, examinanda, & observanda: ea est norma, quâcum conferendæ sunt tam Præmissæ, quàm Conclusiones, sive à me sive ab alio quovis homine, imò ab ipsâ Civitate postquam constituta est, factæ. Certissimum enim est Veritatem, quæ ipsa est Rectitudo, propositionum de rebus actionibusque existentibus, aut mox extituris factarum, consistere in earum conformitate cum rebus, de quibus fiunt. Quippe, cum Cogitationes nostræ de rebus, seu Apprehensiones simplices sunt rerum Imagines

nes (imaginum autem Veritas, omnisq; Perfectio est in eo, ut exactè respondeant iis, quibus referendis destinantur) & Propositiones veræ sint apprehensionum ab eadem re in animum impressarum Conjunctio per Affirmationem, seu notionum res diversas referentium Sejunctio per Negationem; necesse est ut earum veritas ac rectitudo à conformitate cum rebus tota pendeat; uti apprehensionum veritatem indè petendam esse in confesso est.

Hoc igitur extra dubium ponendum est, hominem, qui aliter de rebus statuerit quàm res sunt, non statuere secundùm rectam Rationem, seu non rectè exercere judicium suum; eum verò qui, uti se res habet, affirmat, aut negat, secundùm rectam Rationem pronunciare.

§. VI. Nec refert in hac materiâ, quis sit, qui aliter judicat quàm res est, Judex supremus, an qui habet superiorem; quoniam Veritas seu Rectitudo propositionis factæ nullatenus pendet ab ordine inter homines constituto, sed à solâ cum rebus, de quibus fit, convenientiâ. Nec his obstat quòd dentur Propositiones quædam Mathematicæ, aliæq; his similes excogitentur; quæ veræ dicantur licet nihil existit, cui sint conformes. Hujusmodi quippe suppositiones, quia nihil pronunciant de rebus extra mentem, cum talibus non sunt conferendæ, sed consensus tantùm inter terminos, è quibus fiunt, est querendus, in eòq; veritas consistit earum: hæ tamen nullum habent in vitâ humanâ usum, nisi aliquid extra cogitationes nostras reperiatur factum, aut à nobis fiat, quod nihilo (quod quidem consideratu dignum) à conceptibus Animæ formatis differat. Si earum subjectum, aut aliquid quàm proximè simile non possit existere, nugatoriz sunt, & æquivocè tantùm Veræ dicuntur. Veritas enim Complexa, quæ in solò consensu terminorum consistit, si termini ne possint quidem existere, non est ejusdem naturæ cum illâ, quæ consensum terminorum possibilium saltem, si non futurorum & existentium, indicat. Prior illa planè inutilis est. Utcunque tamen de hac re statuetur, illud liquidò constat, propositionem
cujus

cujus Subjectum existit, aut extitutum est, hoc est, cujus Subjectum conforme est rebus extra mentem, quæ jam sunt, aut futura sunt, postulare etiam Prædicatum iisdem rebus conforme; adeoque; totum debere rerum naturis extra nos positis congruere, quod præcipuè jam contendimus.

Certum etiam est unumquemque hominem singularem, & cujusq; jus in res, & personas, qualescunq; tandem sit, quiddam esse non Chimæricum, animoque; tantum fictum, sed Reale, & tanquam extra cogitationem considerandum esse; quippe ad rerum usum & effectus hominibus gratos singulorum jura referuntur: ideoque; etiam necesse est ut Propositiones, seu dictata Rationis de his, ut vera sint, necessario esse debere rerum conditioni conformia. Quod imprimis stabilitum velim ad evertenda Hobbii fundamenta: hinc enim immediatè sequitur, Propositiones Contradictorias de duorum quorumlibet jure ad easdem res aut personas, non posse esse dictata rectæ Rationis, quæ Hobbianæ disciplinæ fundamentum est.

§. VII. Sciendum autem est obiter me per dictata Rationis Practicæ intelligere propositiones, quibus indicatur aut Finis, aut ad eum Media in cujusq; potestate posita: omnis enim praxis in hæc resolvitur. — Rationem autem practicam tum demum Rectam dici, cum illa verè, seu ita ut res se habet, statuit in propositionibus significantibus quis cujusq; Finis sit optimus ac summè necessarius, & quæ sint Media maximè idonea; vel (quod eodem recidit) quæ verè pronunciat quinam nostri consilii ac voluntatis effectus nos aliosq; beatissimos constituent, & quâ ratione eos certissimè producemus. Prorsus uti in Geometriâ, ea Ratio theoretica est Recta, quæ quantitatem aliâ majorem esse dictat, quæ re ipsâ ex Naturâ suâ est major: Ea autem Propositio practica Recta est, quæ modum docet construendi Problemata, quem si sequemur, effectum re ipsâ dabimus, quod erat faciendum: nec certior est hujusmodi sententia aut propositio, si ab Imperatore fiat, quàm si feret à Privato. Quoniam enim omnis recta Ratio rebus

bus

bus, de quibus Judicium fecimus, est conformis; res autem unæ sunt, sibiq; similes: Sequitur, Rectam Rationem in uno non posse id distare, quod Contradictorium est & repugnat rectæ Rationi iisdem de Rebus in alio quovis homine.

Ex hoc etiam principio sequitur quod generalitèr de omnium hominum Actibus præcipi potest & debet;
 “Actus humanos per totam cujusq; vitam esse debere uni-
 “formes & sibi consonos; eumq; non posse secundum
 rectam Rationem perpetuò agere qui, ut Horat. loquitur, *astuat & toto disconvenit ordine Vita*: Nempè intrinsicè includitur in conceptu veræ propositionis, (Practicam fume exempli gratiâ) atq; adeò hominis eâ in re rectè judicantis Perfectio est necessaria, ut cum aliis veris de materia simili factis conveniat, licèt similis ille casus aut alio tempore recurat, aut alterius fuerit hominis: adeòq; si quis actum suum sumendi sibi ad vitam necessaria ab aliis nondum occupata facere judicet ad perfectionem universi, necesse est ut judicium, quod alterius in simili conditione positi actus similis paritèr ducat ad eundem finem, sit unicè rectum; atq; idèò intrinsicè includitur in conceptu rectè judicantis, ut judicet eadem aliis licere in simili casu, quæ ipse sibi licere verè existimat. Quod extendendum est etiam ad illa, quæ circa opem sibi ferendam juxta rectam Rationem postulare quis se posse aut debere verè credat: æquum enim est, ut in paribus circumstantiis alium quemvis ejusmodi auxilia ab eo meritò debere postulare posse persuasum habeat.

Hic autem adeò cespitavit Hobbius, quoniam non observavit eandem esse omnibus Normam (rerum Naturam, finis præsertim omnibus rationalibus necessariis & mediis eò naturalitèr ducentium) ad quam exigenda est omnium Ratio ut innotescat utrùm recta sit necne.

§. VIII. Obiter autem hic notare licet quàm honorificè de Deo (per dictata rationis naturalitèr regnante) Hobbius
 fin-

fentiat; Deum nempe de jure Naturali homines instituentem per Rationis rectæ dictamina, pronunciare sibimet ipsi contradictoria; docere modò pugnandum esse adversus omnes, adeòq; in prælia committere homines utrinq; injustè (quia jura tantùm sua repetunt) occidendos; deindè autem vetare bellum eadem rectâ Ratione, eaq; Ratione jubere relinquere, quæ eadem etiãntùm pronunciat, quia jura sunt, rectè retineri, bello vindicari. Enimverò necesse est, ut Deo affingat omnes illas contradictiones, quas in rectâ (uti ille vocat) Ratione hominum contradictoriè de necessariis ad vitam suam pronunciantium esse agnoscit: quippè per hanc rationem Deum regnare docet velut per Legem, *de Cive cap. 15. §. 8.* adeòq; permittere ea omnia, quæ hæc ratio permittit, & docere omnia salvis legibus fieri posse, quæ recta Ratio de jure Naturæ fieri posse docuit. Ipse enim Hobbius jus non extendit ultra Libertatem facultatibus naturalibus secundùm rectam Rationem utendi, ubi de industria illud definit *de Cive c. 1. §. 7.*

Ex his autem perspicuum est, quòd Hobbii Deus primò jus dat aliena omnia invadendi, quòd illius recta Ratio flagitia quælibet perpetrandi licentiam complectitur; indè verò perniciosi belli miseris omnes implicat. Sed postquàm flagitiorum, bellorùmq; malis homines fecit miseros, meliore aliquantulùm viâ iter instituit ad Justitiam, qualis quidem legum Civilium pœnas effugiat; & ad Pacem, qualem scilicet illa justitia constituet, tandèm infelices mortales perducere conatur.

Ratio quam ego rectam dixerim imprimis felicitatis nostræ simul ac alienæ partes omnes meditatur, & causas in nostrâ potestate positas è longinquò prospicit; quas cum ex Naturâ suâ adeò complicatas inter se videt, ut *prudens* nostræ felicitatis Cura ab alienæ, communis nempe omnium societatis, studio divelli nequeat, summam statuit erga Deum, hominèsq; Justitiam colendam esse, Pacemq; indè beatissimam profecturam prælagit. Eadem autem

autem operâ actus hominum omnia sibi arrogantium, aut his similia facientium, bellis & summis calamitatibus omnia miscere præsentit; nec opus habet rem adeò manifestam suo periculo, & à belli temerè suscepti claudibus discere. Ideo jus talia perpetrandi nunquam concedet; sed contrà Amicitias inire, & regimen Civile constituere ubi defuerit, constitutum autem conservare jubebit, ut non solum hæc belli mala, quæ à quorundam hominum dementiâ nasci posse præsentit, propulsentur; sed adjuncta maxima ad summam virtutem simul & fœlicitatem comparentur. Hoc autem ideò fieri posse censuit Hobbius (imò & necessariò fieri) quoniam non observavit eandem esse omnibus Normam (rerum Naturam) ad quam exigenda est omnium Ratio, ut innotescat utrùm recta sit necne.

Hic autem ego Ædis Concordiæ lapidem angularem & fundamentalem à Naturâ jactum existimo; quippe hinc derivatur hæc Lex Naturalis uniens omnia Entia Rationalia (seu quæ sapiunt, nam adulta Ratio est Sapieniâ), inter se & cum Deo utpotè sapientissimo, quæ sic exprimitur, "Oportet unumquemq; rectâ Ratione utentem, Judicio & Appetitû inde determinato consentire cum aliis omnibus rectâ paritèr Ratione de eadem Materiâ judicantibus." Unde illud etiam hypotheticè sequitur (quod postea ex propriis Principiis probabimus) si quisquam rectè ratiocinando rationalis (i. e. si quisquam sapiens) suum singulis officium ad bonum Publicum assignaverit, alios omnes qui rectè senserint in idem esse consensuros. Verùm hæc de re postea plura.

§. IX. Illud autem postea monebimus, ut Ratio nostra recta sit, cavendum esse non modò à Paralogismis ubi discurremus, verùm præcipuè à temerariis judiciis, quibus aliquid tanquam luce suâ evidentè verum admittimus absq; ullâ probatione: curandûmq; est imprimis ut Apprehensiones nostræ simplices & clara sint, ex forti, *Locke*
ac

ac frequenti ejusdem rei per varios casus, & sensus, variâq; experimenta cognita, & distincta, per separatam ejus partium singularum observationem, & adequate insuper (quantum assequi possumus) per Memoriam & Intellectus auxilia, Sensuum explorationi superaddita. Sciendum est in his impressionibus ab extrâ propriè nullam falsitatem esse posse. Ex distantia quidem, refractione, aut coloratione radiorum in Ictericorum oculis occasio datur incautis falso judicandi; sed si omnia in Medio inter facultatem percipientem & objectum considerentur (ut oportet) antequam Judicium feramus (ipsum Sanguinis, Spirituum inde emanantium, nec non Cerebri temperies huc referatur) errorem poterimus evitare. In medio sunt causæ partiales impressionum factarum, adeoq; necessario considerandæ sunt. Deinde etiam antequam quicquam statuemus de Identitate & Cohærentiâ, vel etiam de Terminorum diversitate & oppositione diligentissimè inter se sunt comparandi; cavendumq; præcipuè cum de primis seu universalissimis veritatibus medetamur, ne ulli propositioni assentiamur absq; summâ, & ineluctabili necessitate. Non enim Arbitrio nostro constitui potest veritas, sed tota in rerum, & distinctorum conceptuum, qui a rebus imprimuntur cohærentiâ, conspicienda est, quæ autem conspiciamus necessario conspiciamus tum, cum facultas animadvertit: quanquam illa Animadversio sæpius ab arbitrio nostro dependeat. Atq; ab hac quidem Regulâ summa rei, de quâ desceptatur, dependet. Cum enim Propositionum affirmatarum veritas tota contineatur in cohærentiâ duorum terminorum; hi autem ideò naturaliter cohærent, quia res eadem utrumq; terminum menti imprimit, utq; ipsi eandem planè rem sub diverso respectu referant; patet non ab hominum arbitrio nomina pro lubitu fingentium, & conjungentium, sed à rerum naturis suas ipsarum imagines animo depingentibus Veritates pendere. Quicunque autem à Rerum Naturâ nobis imprimuntur motus, necessarii sunt, & à Motore Primo naturæ Authore

thore proveniunt. Quæcunq; notiones à rebus motu planè naturali sensibus, & imaginationi impressæ, veritatem menti exhibent practicàm de actionibus ad bonum commune maximè facientibus. Veritates hujusmodi Leges sunt naturales, uti postea ostendemus, & earundem impressio in animum est Legum Inscriptio & Promulgatio, eaq; eadem ratione à primo motore dicantur (rerum naturâ mediante) imprimi, quâ Theoretica axiomata (ut ejusdem circuli radii omnes sunt æquales) rectè dicantur à primâ Causâ, mediantibus secundis, in mentes nostras necessariò introduci. Meritò igitur naturali legi convenit illud, quod Marcianus in *Pandectis*, è Demosthene, legum generali descriptioni inservit, quod sit *ἔνθυμα καὶ δῶρον θεῶν* Qui Dëum non agnoscunt investigari ex necessitate primi Motoris (quod tamen agnoscit Hobbius) antiquissimum, & meo iudicio, firmissimum Religionis fundamentum subruere videntur. Nihilominùs, si ex ordine, respectibusve rerum ad se invicem & pulchritudine indè emergente, aut ex eo quod tot earum ad usus nostros, seu finem naturâ destinari videantur, Deum existere probari agnoscant, hoc nostro Medio Deum impressionum necessarium Authorem fateri cogentur.

§. X. Tanti momenti videtur esse hæc observatio, de veritate simplicium Apprehensionum, seu naturalium omnium Impressionum, ut aulim indè inferre, nec naturam externam, nec nostram unquam nos necessariò & inevitabiliter determinare ad falsam sententiam ferendam, adeoq; nec ad eligendum, aut faciendum malè, quod semper ab intellectu incertitudine, & errore proficiscitur. Sed quicquid unquam contra rerum omnium accuratè perpensarum naturam, vel indicationes judicamus, expetimus, agimusve, id totum præcipiti, temerario, intempestivòq; Liberi Arbitrii usui, præsentis plerumq; commodi titillatione delusi, & stimulantis iudicium ad pronunciandum de rebus nondùm satis com-

pertis, imputandum esse reor. Naturæ autem, & necessitati de evidentibus statuendi, debemus veritates omnes (etiam de moribus) quæ immutabiles sunt & nunquam fallunt: eiq; hæc sola attribuenda sunt, ne injurii simus & facultatibus nostris, quarum nulla unquam nos necessario ad falsa recipienda determinat, & rebus extra nos naturaliter agentibus fallere nesciis, & ipsi Deo quem repugnat nos decipere voluisse. Hæc autem statuimus potiore jure quam Medici, qui eos solummodo Humores *v. g.* motus secundum naturam esse dicunt, qui ad individui conservationem, & sanitatem faciunt, reliquos qui ad morbum tendunt & hominis corruptelam, Præternaturales appellantes: nec injuriâ quia naturam intelligunt particularem; cujus conservationem eorum ars spectat: nec tamen inficientur, quin perniciosissimæ humorum Metastases fiant secundum Leges Naturæ universi. In homine autem Judicii error & malitia Voluntatis nec congruunt particularis naturæ conatibus versus suam veram perfectionem, nec à necessitate influxus reum externarum quarumlibet in illum proficiscuntur: Sed à merâ primùm inadvertentia, & temeritate, mox à Møre seu Imitatione sui aliorumque.

Iniquissimus igitur est Hobbius, qui quicquid in male feriatorum Congerionum congressibus factum observavit, id velut gravissimam de Naturâ humanâ contemplationem, & novæ Politicæ fundamentum proponit. Nec Theoretica tantum axiomata, sed prima morum formandorum principia in hoc necessitatis gradu quærenda esse autumo. Dictata autem quæ particulares multas actiones, Circumstantiis suis vestitas, determinent, satis est, ut probabilibus nitantur rationibus, quales mentis nostræ imbecillitas, præ quâ omnia præsentia expendere non potuit, multò minùs omnia exindè sequutura prævidere, in ingruente agendi necessitate, esse sequi poterit: Naturæ necessariorum proximè accedunt ea, quæ ab Examine, & Deliberatione cautâ, ab Experi-

perientiâ , & expertorum vero Testimonio proficiscuntur ; qualia sunt Leges Civiles & Casus, seu Res judicatæ in foro Civili. Naturæ itaq; humanæ propensio ex his potiùs, quàm ex timerariis hominum actibus æstimanda est. Nam Deliberatio, Experientia, reliquaq; omnia veri cognoscendi Adjumenta propiùs sempèr nos deducunt ad eum animi statum, quo propter influxum rerum in ipsum non potest alitèr sentire quàm sentit, quod fit, cùm judicat ex sensuum Evidentiâ, vel perspicua Demonstratione : Atque adeò quò magis necessarium, & inevitabile est judicium quodlibet, eò magis naturale, aut naturali propinquum censendum est. Hobbianus autem error contrà è temerè factis de naturâ hominis statuit, acsi natura arboris dijudicaretur è fungis & musco cortici ejus quandoq; adnascentibus.

§. XI. 2. Observanda venit Vis peculiaris animi humani, quâ notiones universales, omittendo rerum accidentia discriminantia, efformat : Hinc enim ingens exoritur adjumentum Memorix, adeòq; Prudentix influenti, imò omni Virtuti huic connexæ, omniq; Actui, & Habitui, quorum auxilio constantior, ornatio, beatiórq; fit Vita humana : Attributa enim sive intrinsecam constitutionem, sive causas & effecta spectent, uni aut paucis Naturis universim consideratis convenientia, innumeris individuis, variisque eorum circumstantiis nullo penè negotio mens applicare valet. Hinc omnes Scientiæ, utpote ex universalibus conflantur. Horum ope Historix naturalis Compendia, & summa Capita facillè colliguntur, è quibus (ut alia mittamus) citissimè discimus quænam sunt aut nostræ aut aliorum naturæ conservandæ & perficiendæ necessaria. Paritèr etiam Artium præcepta, cùm sint universalìa, compendiosè instituunt, quibus mediis quilibet homines, quorum facultates eorum sunt capaces, ad fines illis propositos pervenerint, vel possint pervenire. Sic Logica, Medicina & Ethica, (seu ars Morum) Nautica, Architectura, non unum definitè homi-

hominem *v. g.* Aristotelem instituunt, quo pacto Rationem in singulari tantum materiâ dirigat ad Veritatis cognitionem; aut quomodo Hippocrates seipsum sanum conservet, aut si quando ægotaverit, ad sanitatem reducat: nec Nautica Palinurum tantum docet, ut unicum portum assequatur: Sed artifices omnes indefinitè cujusvis hominis finem in genere, adeoque bonum destinatum, considerant, mediâque pariter universalia eligunt, eorumque usum præscribunt; atque ideò generalia hæc primò meditantur tam qui has artes docent, quàm qui easdem discunt. Quod obiter evincit homines non modo posse, sed in omni arte solere prius spectare bonum generalius, quàm suum: quanquam nihil prohibet quin determinato ad particularia generalium præceptorum influxu suam *v. g.* Sanitatem tueatur Hippocrates juxta ac aliorum; sibi que Domicilium extrui curet Vitruvius, uti aliis ædes erigendas curaverit. Hoc præterea commodi habet observatio Universalium Conceptuum & propositionum Theoreticarum & Practicarum à Mente humanâ naturalitè factarum, quòd ex universalibus hujusmodi notionibus immutabiles, adeoque Eternæ quodammodo Regulæ humanis actibus constituantur. Hujusmodi Propositiones seu Regulæ aliquam-multas in sequentibus Lectori exhibemus, è quibus distinctè videat, quænam sint notionēs universales è quibus constituuntur, & quàm propriæ sunt menti humanæ, quantique sint usûs ad Pietatem, Regimen Civile, & Gentium diversarum Pacem ac Commercia. Verùm prius annotare oportet pauca de vi & propensione mentis humanæ ad Verba, Scripta, aliave Signa arbitraria constituenda, quorum ope ipsâ Notiones tum universales, tum singulares in Memoriam sibi revocet, aut eas aliis significet. Hoc autem inligne discrimen inter Homines & cætera Animalia plurimum confert ad Societates tum ineundas, tum conservandas: consensus autem inter Homines de hujusmodi signorum usu facillè intelligetur, si consideramus (utî Christianos decet) quid sacra refert

Pagi na

Pagina (*viz.*) ab unâ radice omnes germinâsse, adeoq; tum Evam non difficultè usam fuisse Vocibus in eundem finem, in quem Adamus eas primus instituisse, & eorum posteros cum lacte materno verborum significati-ones imbibisse. Quòd si placeat Hobbio homines in statu naturali considerare, tanquam si essent jamjam subito è terrâ (fungorum ritu) exorti, & adulti, sine omni unius ad alterum obligatione; etiam tum Ratio suaderet, ut consentirent plures (quotquot confortii occasiones haberent) de iisdem Verbis, aliisve Signis ad res eadem significandas. Nec omnino consideratu dignum esset quis primò hoc signum huic notioni vel rei adaptâset; plurimi autem singulorum interesset, ut de aliquâ saltem Notâ conceptus mutui inter eos conveniretur, cujus ope res singulæ omnibus innotescant. Hinc enim singuli suis observatis aliorum intellectui communicatis mentes eorum uberiori notitiâ locupletare possunt. Adeo ut præsentis Sæculi experientia, & studium Sæculis futuris ad prudentiam felicitatèque viam ostendat compendiosorem, virtutèsque omnigenas faciliùs ingeneret; de Pactis & Legibus inter se mutuò faciendis disceptare valeant; quæ conventa fuerint promulgare, examinare an fuerint, observata testimonia afferre, & recipere, & secundùm prabatam sententiam pronunciare poterint. Hæc autem & humanæ Naturæ propria esse, & ad societatem hominem reddere aptiorem ne Hobbis quidem negabit.

qui
Præ.
de Civ.
de Nat.
do

§. XII. Addámne Perfectionibus humani Intellectus, quòd possit aciem suam in se convertere? Habitus, dispositiones ex actibus præteritis fluentes expendere? Sua Dictamina memoriâ retinere? Recolligere? & cum Actionibus comparare? & quo Animus inclinè judicare? & sese dirigere ad ea prosequenda quæ factu videntur optima? Conscia mens est nostra & actuum suorum omnium, & observare potest, ac sæpè solet, è quibus consiliis fluxerint, naturalitèr de se judicat, sibi-que

que exindè affert vel Tranquillitatem, & Gaudia; vel Anxietatem, & Tristitiam. In hac autem mentis vi, actionibusq; indè manantibus tota Conscientiæ vis consistit, quâ leges sibi proponit, actus præteritos examinat, & futuros regit. Nec ulla vestigia in reliquis Animalibus tam nobilis Facultatjs conspiciuntur. Ingentes sunt hujus Principii vires ad Virtutem tum ingenèrandam, tum ad augendam, nec minores ad fundandas societates easq; conservandas, tam inter eos qui eidem Imperio Civili non parent, quàm inter Concives. Et sanè hujus opusculi scopus præcipuus hic est, ut ostendam, quâ ratione hæc animi nostri vis aut sese explicat, aut ab objectis excitatur ad componendas quasdam Propositiones practicas universales, quæ scèlicitatem hominibus possibilem distinctius indicent, & quibus tandem actionibus nostris in omni circumstantiarum varietate illa certissimè obtineatur, enuntient. Hic loci, nihil addam de iis quorum supra mentionem feci, de cognitione Numeri, Mensuræ, Ordinis, de Libero Arbitrio, &c. quanquam hæc homini peculiaris sunt, & ad rem nostram plurimum faciunt. Conferam autem meipsum ad coporis humani considerationem, in quo nonnulla ad institutum nostrum observatu digna occurrunt, quæ ab illis qui hoc Argumentum tractant negligi, vel saltem omitteri solent.

§. XIII. Quoniam enim humani coporis Vita, Valitudo, Statusque perfectissimus qui acquiri potest (curatis pro suâ dignitate cæteris omnibus) pars est illius finis quem recta Ratio sibi proponit, atq; insuper ejus vires usûsque varii sunt premia toti homini utilissima, tam ad mentis cujusque propriæ perfectiones acquirendas, quàm ad boni communis prosecutionem; fieri non potest ut ejus consideratio non aliquid suggerat, quo melius de fine & mediorem usu statuamus: in dictaminibus autem de fine illo, medijsq; illuc ducentibus toto consistit Lex Naturæ, cujus Originem & Partes præcipuas propositum est inquirere. Imprimis autem univer-

saliter

salitèr hoc pronuntiandum videtur, quòd quicquid è corporis nostri fabricà Divino artificio absolutà demonstrat possibilem hominis fœlicitatem à plurimis causis pendere, quarum præcipuæ sunt rationales, atque adeò eam sperari non posse nisi conjunctim cum communi; quicquid indicat insuper posse unumquemq; sui corporis viribus aliquid officere quo communis hic finis obtineatur; & aliorum auxilia procurentur, ipsòq; conatu hæc efficiendi hominem quemvis sese beare quantum in eo est; illud certè evincit in corporis naturâ sufficiens dari indicium obligationis ad hos conatus: idque ex obligationis naturalis legisque naturâ post hoc elucidandâ patebit. Præterea verò quòd clariùs ac constantius indicatur modus ac Ordo juxta quem necesse est ad nostram ut cum aliis cooperemur ad communem fœlicitatem, & quò majores cuique sunt vires, aut fortior propensio ad ejusmodi actus, eò facilius est debitam hanc publico operam persolvere, & gravius est crimen quod mandati violatione admittitur, unde luculentior majorque obligatio ad ejusmodi actus certissimè colligatur. Quapropter nonnulla hujusmodi indicia à corpore desumpta visum est proponere: aliorum observatio & sagacitas plura adjiciet, aut hæc ipsa fœliciùs persequetur. In humano Corpore consideranda veniunt (1) quæ illi insunt, ut est corpus; (2) quæ habet, ut animatum sensibile, instar reliquorum animalium; (3) quæ illi sunt peculiaria.

1. Cum omnibus hujus universi corporibus hæc habet communia: (1) Quòd omnes illius motus, adeoque etiam illi in quibus vita, valetudo, ac robur ejus consistit (quorum conservatio est pars magna finis unicuique propositi) à Primo motore proveniunt, & necessariò innumeris aliorum corporum, quæ in eodem versantur systemate, motibus implicantur, & ab iis aliquatenus dependent. Inter hæc autem præcipuè observanda veniunt aliorum hominum corpora, eorumque motus qui nostros limitare possunt, & à ratione gubernantur,

et quæ spes est quòd in concordiam cum ratione nostrâ
N duci

duci possit. (2) Quod (juxta ac ab aliis corporibus motus ab illis longè latèque propagatur, qui non perit sed cum aliis motibus concurret ad perpetuandas rerum successiones, seu ad totius conservationem. Atque uti prius finem privatum à viribus communibus pendere docuit, ita posterius hoc singulorum vires publicè latissimèq; utiles esse posse commonstrat; prius bonum singularium à bono omnium divulgum sperare vetat, adeòq; hortatur ad communem fœlicitatem quærendam, velut fœcundam privatæ Beatitudinis parentem; posterius ostendit communis Boni studium non irritum fore, siquidem cum conatu totius universi consentit. Porro autem in utroque hoc motu implicato, nempe & in illo quo pleraq; omnia concurrunt aliquatenus ad singulare aliquod corpus aliquandiu conservandum, & in illo quo singulare aliquod cum reliquis concurret ad totius systematis conservationem, certus quidam servatur ordo, quo alii motus ab aliis continuâ serie determinantur, omnèsq; à motu totius systematis in se recurrente reguntur. Nec opus est ut ab unâ quâlibet hypothese de mundi systemate petamus suppetias, ut hæc quæ de ordine necessario inter motus implicatos, eorùmque viribus diximus, probentur; hæc enim demonstrantur à principiis Geometricis, quæ in omni hypothese stare debent inviolata. Nihilominus etsi hujusmodi contemplatio ab usu videatur remotior, ea tamen non est rebus humanis inutilis; facit enim ut distinctè & è principiis generalissimis cognoscamus, quàm necessarius sit ordo certus inter causas quæ vi agunt corporeâ, ut earum plures ad effectum aliquem Animo præcognitum & destinatum concurrant. Præterea verò modum ostendit, quo certò æstimemus, quæ Causa plus, quæve minùs ad effectum expetitum, contulerit, undè è propriâ seu naturali vi causarum, ordo dignitatis, respectu ad quemlibet effectum, determinatur: Unde ab ipsâ Naturâ rerum docemur, tum quæ Causæ pluris æstimandæ sunt ob ea quæ jam effecerint, tum quarum auxilia ad ea quæ adhuc expe-

expetimus diligentius sint sollicitanda. Hæc ratione sci-
tur Causas illas quas Philosophi Universales appellare
solent (Materiæ cœlestis motum intelligo, &c.) earum-
que Primam, nempe Deum, præcipuos esse fontes com-
munis boni, quo vel fruimur omnes, aut quòd ex Na-
tura rerum speramus. Atque (ut seponamus ea ali-
quantispèr quæ à Viribus humanis nullo modo flecti
possunt) inter omnia quæ vel tantillum ab hominibus
moveri possunt, eadem ratione manifestum est motus
ab universali rationalium omnium erga omnes bene-
volentiam proficiscentes, publicæ inter eos Fœlicitatis
(unde oritur privata cujusque beatitudo) Causas esse
potissimas. Hinc enim profluunt actus omnes quibus
innocentia aut fides servatur, nec non quibus Humanitas,
gratitudo, virtutésq; omnino omnes exercentur
(quarum vi singulorum dominium in suâ, & omnia cum
aliis Commercium subsistunt) prout particulares Motus ab
Universali in systemate mundi determinantur; aut ut
omnes spirituum, viscerum, vasorum, & artuum fun-
ctiones in corpore animalis à sanguinis motibus pro-
fluunt. Hanc autem si ex naturâ rerum penitus in-
spectâ imbibamus sententiam, efficit proculdubio ut
boni publici studio omnibus Naturæ Legibus & ipsi ob-
sequium præstemus, & diligentèr curemus, ut idem ab
aliis præstetur; unde nihil deerit, quod quidem à no-
bis præstari potest, quo cum aliis etiam nos beemur;
nec majorem finem ratio cuiquam proponere potest.

§. XIV. Interim tamen, dum aggregatum hominum
quatenus vi agunt corporeâ, cum naturali coporum sy-
stemate comparamus, non me fugit manifestum illud dis-
crimen quod inter hæc intercedit, nempe effecta syste-
matum merè corporeorum produci per contiguitatem
inter corpora moventia & mota, & plerumq; quidem
sine sensu, semper sine interventu consilii ac libertatis; dum
inter homines multa sæpe intercedat distantia, multusq;
usus rationis & arbitrii cuiq; proprii. Nihilominus mani-
festum est paritèr, & singulorum hominum vim corpo-

ream dum exercetur, iisdem legibus motus subijci cum aliis corporibus; & quodcumque plures homines ad effectum quemlibet qui ad alios spectet, cooperentur, (id autem faciunt quotidie ultra quod quisquam perfecte providere possit) eandem esse vim, ac necessitatem subordinationis inter motus ab hominibus profectos, quæ est inter alios quorumlibet corporum: de his autem tantum locuti sumus in prædictâ comparatione; ea itaque legitime instituta est: non verebor tamen, hâc occasione oblatâ, affirmare, quod quoniam frequentes sunt hominibus opportunitates inter se mutuo conveniendi, quibus sibi invicem prosint aut obsint, multique insuper sunt modi quibus longè absentibus, distis aut factis, bene vel male faciamus, præsertim si totus vitæ humanæ, quæ viro superest, decursus spectetur (quod ab unoquoque naturaliter & perpetuo fieri certum est, quia omne tempus futurum fœlix sibi quisque appetit) totum genus humanum velut unum systema corporum considerandum esse; adeo ut nihil alicujus momenti à quovis homine fieri possit circa cujusvis vitam, fortunas, sobolemve, quod non aliquatenus pertingat ad ea quæ aliis pariter sunt chara, ut motus unius corporis in systemate mundano aliquem imprimet impulsus in alia multa, præsertim vicina. Vim enim contiguitatis ad communicationem motus in aliis corporibus requisitæ, supplet ingens illud latissimæ cognitionis, quod hominibus concessum est, privilegium. Cientur enim illi ad motus per minima quædam signa sive naturalia sive arbitraria, quibus quid ab aliis hominibus in locis distantissimis factum fuerit, aut fieri opus sit, citissime percipiunt. Præterea verò hæret in hominibus eorum, quæ erga ipsos, ipsive charos facta sint, memoria, à quâ excitantur ad paria referenda quamprimum occasio detur; atque insuper naturaliter providi sunt, sumuntque præsentia ex iis quæ norunt quemvis erga alios fecisse, similia planè expectanda esse tam à seipsis quam ab aliis quos diligunt; unde plurima agunt ad mala præven-

da

da, atq; adfirmandam bonorum è longinquò futurorum spem. Memoria autem hæc præteritorum, & futurorum prævioli efficiunt, ut commoveantur homines etiam distantes à se invicem iis, quæ erga alios fiunt, (magis quàm corpora inanimata vicinorum corporum motibus, qui nisi præsentés sint nihil agunt) quia utramque statim concomitatur certa admodum ratiocinatio quâ à naturæ & conditionis similitudine, quoad necessaria, colligunt similia ab ipsis expectanda. Hinc enim fit ut illi non possint non tangi eis quorumlibet hominum erga alios actibus, quorum vis naturalis ejusmodi est, ut si ab eodem sæpius repetantur, aut ab aliis in exemplum trahantur, notabilis sequatur conditionis hominum aliorum indefinitè mutatio, sive in melius sive in deterius.

Fatemur tamen non omnes paritèr eis affici, sed alios magis, alios minùs, prout sunt animo magis minùsve sagaci, & ad communis boni causas aut opposita intelligenda comparato. Nec tamen ideo minùs naturalis est inter homines communicatio in actibus qui communem omnium statum respiciunt, quàm est communicatio inter ejusdem systematis corpora in motibus naturalibus, quos constat à materiâ subtili & mobiliore uberiùs suscipi, à crassâ verò parciùs. Sufficit quòd vis intellectûs similitudinem naturæ, statûsque, quoad necessaria, inter omnes homines percipiens, quòdque ratiocinari à factis erga alios, ad similia facienda aut speranda, aut metuenda planè naturale sit, & perpetuum, nec minùs efficax ad homines commovendos, quàm contractus mutuus est inter moventia & mobilia ad communicandos motus inter partes systematis corporei: Nihil interim hinc colligere libet, præterquam quòd & aliundè manifestum est, & hinc sponte suâ succrescere mihi videtur, nempe hinc discant homines singulî securitatem suam à malis, & spem omnem auxilii ad felicitatem acquirendam ab aliis afferendi, à voluntariis multorum operâ necessariò pendere; hos autem non minùs multis adhuc aliis indigere, ut ipsis bene sit; unde

unde statim perducimur ad agnoscendum, omnium officia mutua omnibus esse utilia. Cui par est quòd corpora naturalia in eodem systemate aliorum indigent concursu & cessione, ut motus suos possint peragere. E necessitate autem mutuorum officiorum sequitur necesse esse, ut qui quantum potest suæ fœlicitati prospicere velit, aliorum omnium quantum potest operam ac benevolentiam pro virili conciliet. Est autem unicuique id cognitu facillimum, & inesse sibi vires quibus opem & officia innumera aliis præstare possit, ac cum toto rationalium systemate in eundem finem, motumque versùs commune bonum conspirare; & è contrà exiguas unius vires nequaquam sufficere ut tot causas quæ singulæ sunt ipsi circiter æquales, ad auxilia ipsi præstanda cogat, relicto neglectoque omni conatu naturali versùs ea, quæ ipsis sunt necessaria. Quemadmodum impossibile est, ut unius libræ pondus millenarum aliquid librarum æquâ balance contrà nitentium pondere sursum tollat. Certamen enim omne inter homines per vim merè corpoream secundum Leges Motûs naturales effectum suum perpetuò fortitur. Eas autem omnes in lance super uno centro aut binis oscillante exhiberi posse docuerunt Clarissimi viri, Wrennius, & Hugenius. Nec tanti est momenti unius supra alios omnes solertia, aut dolus, ut possit lancem innumerorum veris necessitatibus, viribus, & consiliis versùs commune bonum depressam in alteram partem (privata scilicet unius commoda) inclinare. Quapropter è virium humanarum generali naturâ non potest non manifestum esse, eas certius ad auxilium nobis ferendum duci posse per communis Boni studium, quàm per vim, ac dolum, seu ferinam rapacitatem; ad quam Hobbius etiam bonis recurrendum esse in statu Naturæ, eamque vitium non esse propter jus naturale se conservandi, docuit aperte in Epistolâ Dedicatoriâ Libri *de Cive*.

§. XV. Nostræ porrò sententiæ lucem foenerari videntur principia Physiologiæ Mechanicæ generalia, quibus Hobbius ipse unice videtur consentire, quæ hoc cum primis inculcant, velut in omni hypothesi necessariò observandum, nempe, Universi corporei motum per singulas ejus particulas dispersum conservari, eâ motuum omnium inter se communicatione, eâ cessione, acceleratione aut retardatione quam singulorum corporum vires & impetus accurato calculo computati seu librati postulant: ita tamen ut unus ille totius systematis motus circa centrum omnibus commune (qui è singulorum corporum motibus simul additis velut aggregatum conflatur) inviolatus idemque semper maneat, & partium suarum omnium impetus determinet, temperetque. Eadem est in omnibus corporibus in suo motu perseverandi vis, ac necessitas, quæ in uno quovis magnitudini, nempe figuræ, & soliditati suæ est proportionata; sed & vis hæc in singulis subordinatur motui totius systematis, atq; adeò ipsa, simul & totum conservatur ab illo à quo determinatur. Sic singulorum corporum motus cum generali totius motu conveniunt, eiq; deserviunt; & generalis ille systematis motus singulorum corporum vires regit conservatq; quoad fieri potest per rerum hujusmodi omnium, singulorumq; naturam, quæ in perpetuo motu seu mutatione consistit. Ita scilicet temperantur omnia, ut nec materiæ nec motus vel minima quantitas deperdatur; quod è principis Mechanicis demonstratur, & singulorum observatio, fidedeq; dignissimæ rerum præteritarum historiæ testantur eadem animalium genera perennari, & augeri potius quàm minui, nequicquam renitentibus ferocibus paucorum quorundam animalium passionibus. In hac materiæ, motusq; & omnium specierum perennitate, per rerum singularium successiones continuatâ, consistit universi corporei conservatio, seu bonum naturale in quod fertur secundum immutabiles motus leges. Nec ulla unquam sufficiens ratio afferri poterit, cur huma-
ni

ni generis conservatio non spectanda sit, ut munita ac stabilita vi causarum æquè certâ, naturalique, ac aliorum quorumvis animalium successiones, quæ ab universi corporei naturâ perenni, & à necessariis motibus legibus unicè pendent; quandoquidem in essentialibus animalium profus conveniunt. Mentis certè conjunctio cum hoc corpore conditionem illius meliorem sæpissimè facit quàm brutorum animantium, deteriorationem verò nunquàm; id quod constabit cuivis beneficia quæ à rationis regimine corpori suppeditantur consideranti, quæ abundè compensant nonnulla quæ ex errore mentis corpori contingant nocumenta. Immo certissimum est quòd errores animi circa victum, ac voluptatem, cæteraq; quæ corporis tutelam spectant, indè proficiscuntur, quòd mens præter suæ rationis monita cedit appetitui, & affectionibus corporeis seu animalibus.

Hæc autem omnia quæ de necessariis Causis conservationis universi corporei, & (prætermisissis rebus aliis) variorum generum animalium, humaniq; adèd generis diximus, hujusmodi cogitationes ac sententias animis humanis imprimunt, quæ ad rem nostram plurimùm faciunt.

Humani generis conservationem seu commune bonum rem esse non modò possibilem, sed à causis tot tam perfectè determinatis pendere, ut certò eam perenni naturam esse (velit nolit Timon quispiam *μισοδὲσπον*) summa cum ratione credamus.

Effectum hoc & suâ naturâ nobilissimum esse, & cum singularis uniuscujusq; conservatione, ac felicitate possibili conjunctissimum. Corporum omnium singularium, ipsorumq; adèd hominum materiam, ac motum universi corporei (quòd hominum corpora complectitur) conservationi naturalitèr & necessariò, velint nolint, aliquatenus inservire, quatenus nempè singula quæq; corpora in suis Motibus à generali totius systematis motu determinatur, quo illud suam tuetur perennitatem. Nonne autem

autem Natura rerum ejusq; adeò Author Deus, per illud humani generis communis boni studium potentè suadet imperatque, per quod indicat & illud possibile est, & maximum, & cum uniuscujusq; privatâ felicitàte magis conjunctum quàm aliud quodvis affectum, quod tanquàm possibile prævidere possumus, facitq; ut illud quadantenus promoveamus necessario etiam tum cum brutis affectibus paremus, illudque, ut possumus, oppugnamus? Nónne manifestum est eum rationi practicæ, seu impressis notitiis de Causis boni publici privatiq; convenientissimè facere, qui inchoatos corporeæ naturæ conatus prosequitur, altiúsq; evehit adjungendo mentium humanarum opem.

Præsertim verò ideò hoc satis manifestè omnibúsq; expositum videtur, quoniam tota mentis opera, quæ ad complendam humani generis felicitàtem necessaria est, ex iis quæ diximus de modo, quo mundus corporeus conservatur, hauriri potest. Consistit enim in his duobus (1) ut conatus singulorum versùs suam conservationem subordinentur ejusmodi conatibus, seu actionibus quæ ad totius conservationem manifestò sunt necessariæ: (2) ut hoc modo ita librentur vires singulorum quibus se adversùs aliorum Vim tueantur, ut nullus ab alio quovis, in totius periculum aut detrimentum, absorberi possit. His quiddam simile in motibus systematis mundani conspicitur, quod quidem è mundi plenitudine & contactu corporum oritur, adeoque ad omnia se extendit. Mentis autem & Rationis opus est observare uniuscujusque propriam felicitàtem nobiliore modo à cæterorum rationalium actibus voluntariis pendere, etiam cum longè distant, ideoque curare ut omnes actus humani paritèr faciant ad universorum rationalium commune bonam; ac faciunt omnium corporum motus ad systematis corporei conservationem. Id autem fiet si in omnibus actibus voluntariis qui alios spectent, illa duo, quæ modò dixi, observentur. Ideoque hoc modo à rerum natura docemur, quâ ratione com-

muni

muni felicitàti, nostræq; in eà inclusæ necessariò prospiciendum sit; quod tantundem est ac si dicerem, docerem, docemur quænam actiones lege naturali præcipiantur. Et sanè prudentes omnes in deliberationibus omnigenis, in quibus Lex Civilis locum non habet, aut arbitrio cujusq; rem permittit naturalitèr, in hæc oculos defigunt, hæc aliis suadere conantur, & his tantùm inter se convenire possunt, quæ ad commune bonum partium consultantium, & ad librandas adedò omnium potentias faciant, ut omnium intersit, ut nemo alterum opprimere possit. Sic inter vicinos populos; qui eidem imperio non subjiciuntur, id in omnibus legationibus, pactis & fœderibus agitur, ut Civitatum singularum vires mutuis auxiliis ita librentur, ut difficile sit alteri alteram absorbere, sed omnibus permittantur sufficientes rationes se conservandi, & aliquatenùs locupletandi, ad quem finem civitates primò constituuntur.

§. XVI. Pari ratione in primâ constitutione cujuslibet Civitatis omnium ordinum partiumq; vires diligentissimè inter se librantur, omnèsq; Summæ Potestati subjiciuntur, adedò ut mutuo sint auxilio, sed ut vix possint se invicem lædere. Conservatio præterea Civitatis tam à seditionibus malisq; intestinis, quàm ab invasionibus quæ ab extrâ metni possint, est tantummodò continuata earundem constitutio, & à causis planè similibus provenit. Quinetiam quandocunque Leges novæ sunt ferendæ, aut veteres emendandæ, aut secundùm æquitatem explicandæ, ad ea quæ dixi principia cordati omnes semper recurrent, ac, ut universalitèr loquar, in omnibus casibus in quibus Leges Civiles silent, aut opportunè succurrere non possunt, aut agendi libertatem concedunt personis publicis, privatisve (qui quidem casus, fatente Hobbio, sunt penè infiniti, *de cive c. 13. §. 15*) non aliunde sumi possunt actionum humanarum regulæ naturales, quàm à consideratione boni Communis tanquàm finis. & ab utilitate conservandi virium æquilibrium

ibrium, quod aut natura fecit, aut Civitatis constitutio firmavit.

Interim non diffiteor, quin vis ordinis & communis scopi, nec non necessitas finitæ librataeq; adeo potentia in singulis partibus ad systematis cujuscunque conservationem, observari possit & soleat, imprimis in rerum maximè obviarum compage à naturâ aut arte factâ absque Metheseds, & mechanicæ Physiologiæ de Mundi systemate peritiâ: quemadmodum multa de rerum numeris & magnitudine cognoscuntur absq; Arithmetica & Geometria aliâ, quàm quæ solo rerum usu, sine libris addiscitur. Nihilominus visum est in hac penitiorè causarum disquisitione, ubi accuratior rei totius notitia quæritur, subinde ad illas scientias digitum intentare, in quibus hæ notiones distinctissimè exhibentur, atq; adeo universalitè, ut indè ad res humanas cum multæ lucis sœnore facilè transferri possint. Sic scilicet solemus ad Arithmeticæ & Geometriæ præcepta secundum artem tradita recurrere, quando de iis rebus, quorum numerum aut mensuram naturali tantum solertiâ æstimaverimus, suboritur dubitatio molesta, aut cum perfectior earum cognitio expetitur. Ideo autem systematis mundani exemplo uti placuit, tum quia generalis quædam, licet confusa, illius notitia omnium animis obversatur semper, maximique finis, communis scilicet boni, & summæ omnium mediorum, mutui nempè auxilii, cogitationem aliqualem omnium animis ingerit; tum quia ex universalibus illis motibus machinæ Mundanæ quorum idæa distinctè doctiorum tantum animis insidet, tanquam è causis universalissimis, deducuntur minorum omnium motuum vires, ordines, limitésque; adeo ut in hac disquisitione causarum non licuerit prius quiescere quam pervenissemus ad causas has quæ inter Creatas primæ sunt, & ad Deum nos ducunt immediatè. Verùm sufficiat hæc generatim innuisse, è quibus facilè constat, vires quæ tum singulatim, tum etiam conjunctim cum aliis consideratæ, sunt admodum inæquales, posse tamen

In eâdem rerum compage inter se librari satîs com-
modè ad totius conservâtionem. Ab hypothefibus par-
ticularibus de hoc Systemate satîus duxi abstinere, tum
quia similitudo inter modum, causâsque, quibus hinc con-
servatur mundus corporeus, illinc genus humanum, ad
omnes circumstantias se non extendit, (nec illud necesse
est, ut mens indè aliquid publicè utile addifcat) tum
quia illa quæ dixi adeò manifestò vera sunt, ut in omni
hypothefi sint agnoscenda; denique quia plura adijcere
illis qui Geometricam amant Physiologiam non est ne-
cessarium, aliis verò ingratum esset, & planè importu-
num videretur.

§. XVII. Vis autem illa ac necessitas motibus aliorum
innumerorum deserviendi, dum in suo perseverant mo-
tu, quas omnibus corporibus inesse è generali corporis
motusq; naturâ ostendimus, in humanis quoque corpo-
ribus reperiuntur, & ut humano generi operam suam
præstare velint, singulis suadere videntur, eoque quasi
manuducunt: At si illis adjiciamus quæ naturæ anima-
lium à reliquis corporibus distinguunt, fortius move-
bunt, faciëntque ut causâm videamus sufficientem, cur de
congeneribus Animalibus ope nostrâ juvandis, missâ ferè a-
liorum corporum curâ, præcipuè solliciti simus. Anima-
lium autem natura ab eâ corporum inanimatorum distin-
guitur, eâ partium suarum temperie, & organorum con-
formatione quæ sufficiunt ad Alituram, Generationem,
Sensationem, Imaginationem, Affectus, Motusque sponta-
neos; & his quidem actionibus omnigena animalia suam
conari Conservâtionem, Perfectionem, seu Fœlicitatem,
ad tempus ab universalibus mundi causis præstitutum, om-
nes uno ore fatentur. Nec sanè difficile est hujus cogitâ-
tionis vim ac causâs quadantenus explicare ex iis quæ, ex A-
natomiâ, & Medicorum observatione, nota sunt de san-
guinis utilitumq; aliorum succorum circuitu, & nervo-
rum dispersione per universum corpus animalium, unâ
cum iis, quæ exindè deduxerunt Physiologi de causis Fa-
mis

mis, motusq; musculorum. Verùm non esset operæ pretium iis immorari quæ in confesso sunt, sed oportet ex his velut concessis aliquid deducere quod ad rem nostram faciat. Nempè quòd ex eadem intrinsecâ animalium constitutione, quâ determinantur ad conatus sese conservandi, dantur præterea primò manifesta indicia actus suos erga congenera animalia innoxios, beneficòsque ad sui tutelam, statùmque felicissimum esse necessariòs; ac demùm secundò, earundem internarum causarum concursu fieri, ut animalia non possint non hæc indicia sentire, & memoriâ retinere. Horum autem priùs sententiam, ac sanctionem Legum Naturalium summatim complectitur, postèrius, earundem promulgationem spectat, seu modum quo innotescant; utrumq; ideò suo ordine est explicandum. Imprimis itaq; observandum venit singulorum animalium corpora molèmq; intra fines valde angustos contineri, tempùsq; intra quod conservari possunt, exiguum esse; indè enim satis indicatur paucis tantùm opus esse, ut singulis benè sit; aut si aliquis rerum multarum concursus desideretur, illum non alium esse quàm qui multis simul communicetur. Atq; hinc naturalitèr ducuntur ad pauca tantùm sibi seorsim expetenda, & ad appetenda talia communitèr cum aliis, quorum usus multis sit communis, qualia sunt aëris lucisq; usura. Eadem cuticulæ superficies, quæ in unoquoq; animali limitat sanguinis ipsius Diffusionem, & Circuitum, eadem vi limites figit necessitatibus, quibus urgeri potest quodvis Animal ad quærendam sui conservationem. Clauduntur omnes corporis necessitates intra circumferentiam circuli à sanguine animalis descripti: pauca illa, quæ sufficiunt ad ventilandum, & reparandum hunc sanguinem Vitalem, sufficiunt ad Vitæ, Valetudinis, Roborisque naturalis conservationem. Exigua est quantitas succi illius, qui jejuni animalis stomachum faucèsque vellicat, ac famem sitimve excitat; proindèque non multo indiget cibo potùve, ut tota ejus vis retundatur. Ipsorum denique vasorum in quibus alimen-

ta

ta macerantur fermentanturque, Vasorum Chylum differentium, Venarum Arteriarumque illum excipientium Capacitas, adeò certâ parvâque mensurâ adimpletur, ut manifestum esse existimem nullum unquam brutum animal in Hobbii errorum incidisse, ut omnia ad sui conservationem necessaria esse judicaret.

Ex his itaque constat animalium partes intrinsecas hoc monere, necessarium esse ad suum ipsorum conservationem, ut pauca tantum sibi sumant ad sedandum Famen, aut Sitim, & ad arcendam Aëris Inclementiam; adeoque ut reliqua omnia (quorum ingentem copiam producit fecunda mater Tellus) aliis, quibus usui sint, permittant. Sic scilicet limitata naturaliter corporum animalium quantitas, eorum appetitus limitat ad pauca tantum necessaria sibi met quærenda, cæteris aliorum ususibus relictis; undè naturaliter oritur aliqualis rerum inter animalia varia Divisio, in quâ Concordiæ & Benevolentiæ illius, quam quæremus, mutæ fundamentum ponitur. Eo ipso enim quòd innata animalibus *φιλαυτία* hoc, quem jam ostendimus, modo fuerit limitata, atque ei satisfactum fuerit, nihil est, quod efficeret ut aliorum conservationi repugnarent, sive impediendo quòd minimè rebus aliis liberè fruantur, sive etiam recusando iis operam suam accommodare, quum ea sibi met amplius sit inutilis; quin potius è contrâ exindè disponuntur ad auxilium aliis ferendum, sive è voluptate (licet non admodum magnâ) quam sentiunt ex aliorum societate, & fœlicitate præsentè ab ipsis procuratâ, sive è spe parilis auxilii ipsis in compensationem posthæc fortasse præstandi. Ipsa (utî opinor) sentiunt (certè homines hoc latere nequit) provisus semel necessariis nihil restare, quod ipsis magis commodum sit quam Tranquillitas, Societasq; cum congeneribus Animalibus, quæ solâ erga ipsa benevolentia conciliari potest, aut conservari.

§. XVIII. Secundum indicium sumamus ab affectis Sensuum & Imaginationis ac Memoriz, quum circa ejusdem generis animalia occupantur: Quoniam enim impressiones in ipsorum sensus factæ indicant ejusmodi animalia naturam habere suæ naturæ valdè similem, eadem in Cerebrum mòx transeüntes (ubi Imaginationis nomen ferunt) ipsa disponunt ad effectus erga ea similes eis affectibus quos erga sese habent ex Naturæ suæ constitutione. Hic autem de industriâ vitabimus controversias de cognitione Brutorum animalium, qualis tandem illa sit, & de modo secundum quem ex Imaginatione Affectus moventur; illud tantum sumimus velut concessum quod Imaginatio affectus cieat, & similis quidem (quatenus talis est) similes: Posterius hoc è priore sequitur; ac illud tantum hinc colligere vellem, Naturarum similitudinem notam aliquid facere ad benevolentiam inter similes conciliandam, nisi cum aliquâ dissimilitudine quæ inimicitiam fortius suadeat, conjungatur. Hinc etiam fit, ut animalia aliorum, quæ ejusdem sunt generis prorsus oblivisci non possint, dum sui meminerint. Eadem enim imagine exhibentur similia, in quantum talia sunt; necessariò etiam cognoscunt illa pari fame sitique urgeri, adeoque Naturæ suæ stimulo pari excitari, ad querenda sibi met alimenta; adeoque gratum quiddam illis fieri, cum horum usus liber iis permittitur, aut cum in iis acquirendis juvantur. Quoniam autem perpetuò seu constantè locum habent in animalibus hujusmodi de congeneribus Phantasmata, & Affectus seu amoris Conatus aliquales ex Naturæ suæ conditione necessariò iadè orti, sequitur eatenus oppugnari naturalem ipsorum constitutionem, quatenus aut per Vecordiam aut Voluptatem, aut per violentas aliquas Cupiditates Passionesve, fit quicquam ejusmodi intrinsicis conatibus contrarium: ut omnes existimant Morbum esse, & præternaturalem Constitutionem Canis, qui rabie, aut insaniam correptus, ad mordendum canes quoslibet obvios præter solitum incitatur. Nec sanè ullam
rationem

rationem perspicere possum, cur non omnigeni affectus qui singularis cuiuspiam animalis statum adeo perturbant, præceps ruat in actus alios ejusdem speciei perniciosos ut (quales sunt Melavolentia, Invidia, vehementiores Ira, &c.) spectentur velut Intemperies quædam Sanguinis, Cerebrique fortasse, & rabidi Canis vesania aliquo gradu cognati. Manifesta sunt in iis morborum symptomata exundatio Bilis, Sanguinis effervescentia periculosa, livor Ictericus, tremores Paralitici aliæque Medicis satis nota. Nec irata tantum Rabies in congenera faviens animalia est Affectus morbosus; verum etiam Metus eorum nimius non minus est præternaturalis, id est præter animalium omnium morem, è naturali sanæque eorum temperie oriundum; & morborum instans, eorum Conservacioni adversatur, ea ad Tristitiam, Solitudinem, ac Vigilias intempestivas, ceteraque dominantis Melancholiz symptomata adigendo; unde Mors præmatura acceleratur; nec ullus huic Metui esse potest modus aut finis, qui fundatur in falsâ Imaginatione & Opinione, quod naturaliter & necessariò omnibus ejusdem speciei animalibus inest lædendi, belligerandique in ipsa voluntas.

Talium animalium status (tales autem omnes homines in statu naturæ fingit Hobbius) similis prorsus est conditioni eorum miserimæ qui hydrophobiâ laborant. Ab aquâ liquidisque omnibus abhorrent, quorum (quamquam aliquando ex accidente noceant) usus ad vitam est prorsus necessarius. Atque ut hæc opinio non è natura aquæ, sed è læsa imaginatione, per morsum canis rabidi, oritur, ita ex imaginationis, cerebrique intemperie provenit, quod de toto animalium specie singulare animal malè sibi metuat, cum revera nihil sit sane cerebro præditis societate ejusmodi jucundius. Notius est enim quam ut probatione egeat congenera animalia, si quo factò casu à consimilibus separentur, postea simulac se mutuò viderint vel è longinquè statim lætari, gessire, concupere, & libenter simul edere, bibere

bere, ludere, raro admodum inter se pugnare; ac li-
quando pugna contigerit, mox post victoriam sine noxâ
plerumque partam, eadem pacatè & suaviter admodum
confociari. Quoniam autem liquet placidæ hujuscæ Con-
fociationis & Concordiæ causas, quæ brutis animalibus
sunt intrinsecæ, esse planè necessarias, nec alias omnino
esse quàm quibus ipsorum Sanguis, Spiritus, Cerebrum,
& Nervi in statu sanitatis conservantur, manifestò ex-
indè sequitur eorum singulorum salutem propriam à
propensione ad amicam cum similibus confociationem
divelli non posse, sed simul cum eâ facillimè, ac natu-
raliter conservari; quod è secundo hoc indicio quod
animalibus omnigenis hominiquè adeò commune est,
erat colligendum.

§. XIX. Huic cognatum est tertium quod ex affectu-
um circa bonum pluribus commune versantium suavi-
tate & jucunditate desumitur: hoc autem ideò præce-
denti cognatum est quoniam affectuum ortus, virés-
que omnes ab Imaginationis nutu pendent. Physiologis
autem notissimum est, Quòd in Amore, Desiderio, Spe,
Lætitiâ, præsertim dum circa bonum *magnum* versantur,
Sanguinis, Cordisque motus, animali vitalis, juvatur; a-
deò ut Arteriæ Venæque succo suo jam mitiore, simul
& ocyùs fluente, repleantur, Spiritusque generentur
agiliores, totaque Circulatio atque adeò omnes anima-
lium Functiones faciliùs peragantur. Nec minùs mani-
festum est, Bonum, quod notum est, ad plurimos se dif-
fundere (inter quos ipsum animal de quo loquimur, com-
prehenditur) hoc ipso nomine *maximum* videri. Quare
necessariò iisdem illis affectibus, quibus congenere juvat
animalia, ipsum quoque plurimùm juvabitur: & eo ip-
so quòd hoc intimè in se naturaliter sentit, in hos af-
fectus velut ad sui conservationem valdè utiles & cum
eâ conjunctos fortiter propendebit, præmiùmque cum his
affectibus naturaliter cohærebit. Dixi autem animal quod-
vis suavem Effectum seu Jucunditatem hujusmodi Passionum,
sentire

sentire; modus interim, quo passiones hæc juvant, plerumque hominis Physiologiæ ignaros latet; multoque magis latet bruta: sufficit interim ad propensiones quas dixi generandas quod effectum sentiunt. E contrario autem in Odio, Invidia, Timore, Tristitiaque obstruitur Sanguinis Motus, & Cor gravatur, ut difficilius in Systole expellat, unde & pallidior conspicitur hominis vultus, & innumera in totâ corporis œconomia, in cerebri verò & generis nervosi functionibus præcipue, sequuntur incommoda, ut morbi, qui lieni & melancholiæ solent tribui. Medicæ considerationis est hæc res, ideoque libens eam relinquo illius artis filiis, qui illam in humani generis salutem nobilissimis inventis indies exornare satagunt. Unicam tantum transcribere libet historiam plenè mirabilem ex Harvæi *exercitatione anatomica de circulatione sanguinis*, quæ nobili exemplo ea, quæ diximus, illustrat. His autem verbis ab eo exprimitur pag. 89. editionis Cantabrigiæ. “Virum cordatum novi, qui pro irâ, & indignatione ob acceptam injuriam à potentiore, & illatam contumeliam, adeò æstuans exardescerebat, ut invidiâ & odio indies ob inhibitam vindictam auctis, & animi passione. vehemente quâ maximè exulceratus erat, nemini patefactâ, tandem in mirum morbi genus incidit, summaque oppressione & dolore cordis, & pectoris miserè conflictabatur, ut nullis adhibitis ex peritissimorum auxiliis proficientibus, in scorbuticam tandem post aliquot annos Cachexiam incidens contabuit, & moritur. Huic tantummodo aliquid solum lamini, accidit quoties & quamdiù tota pectoris regio comprimeretur. Huic quoque arteriæ jugularis pollicis magnitudine distentæ, tanquam utraque esset Aorta ipsa, aut arteria magna descendens, altè & vehementer pulsabant, & tanquam Aneurismata duobus oblonga apparebant; in cadavere dissecto inveni cor, & Aortam adeò distantem, & sanguine refertam, ut cordis moles, & ventriculorum cavitates bovini cordis magnitudinem æquabant. Hæc ille; à quibus observatur

servatur ex hujusmodi affectibus obstrui motum sanguinis, idque (ut videtur) in exiguis arteriarum ramulis, qui per cerebrum sparguntur, & ingentia inde cordi, totique adeo animali mala provenire, tristiâque morborum symptomata, à quibus ipsi vitæ (quæ homini cum cæteris animantibus communis) periculum imminet: Hinc itaque patet ex ipsa animalis, & affectuum naturâ, moneri homines, ipsis ex usu fore, ut benevolenti sint animo in alios, quoad fieri potest, omnes, quandoquidem Odium in unicum hominem æstuans tanta Orsoi attulerit mala.

§. XX. Sequitur indicium ejusdem rei quartum inde desumptum, quod animalia vi earundem Causarum, quæ singulorum vitam conservant, impellantur ad conatus speciem suam conservandi, adeo ut naturali planè vinculo hæc duo inter se connectantur: Hinc enim fit ut magno amore socientur inter se animalia congenera, sexu distincta, unde plurima sibi invicem gratia præstant, & ut procreetur proles quam velut suum sanguinem diligant & tueantur, nisi insolitum quiddam contingat quod naturales eorum propensiones immutet. Ea autem quæ raro adeo accidunt in rationes venire non debent, cum ordinatus naturæ status est æstimandus: Conjunctissima inter se sunt proles Procreatio, & σοφία, quæ ad studium illam nutriendi stimulat. Conservatio enim est tantum continua quædam rei Generatio; eadem ergo causæ naturales ad hanc atq; ad illam animal impellent: Manifestum autem est prolem conservari non posse, nisi Pacem, seu Benevolentiam inter se colant consimilia animalia. Ideoq; naturaliter volunt benevolentiam hanc non minus diuturnam esse quam cupiunt esse suæ sobolis durationem; in tali autem benevolentia, amplâ nempe & diuturnâ, consistit studium boni communis totius speciei, illud scilicet ad quod animalium ingenium assurgere queat; quod quidem, homines si excipias, hebes est admodum & minimè providum.

dum. Exigua tamen illa solertia umbra, quæ omnigera pollut animalia, sufficit ad efficiendum, ut sibi proliquet suæ ferè semper consulant, exercendo aliqualem erga congènera animalia benevolentiam. Quoniam autem naturalem Amorem proliis provenire innuimus ab iisdem causis, quæ efficiunt, ut animalia ad prolem generandam propendeant; ostendendum est hanc Propensionem animalibus jam ad virium suarum *αυμν* progressis intrinsicam esse, & ab iis causis profluere, quæ ad ipsorum singulorum conservacionem & vigorem sunt necessariæ: undè sequitur necesse esse, ut animalia simul cum suâ salute speciei suæ continuationem bonumque adeo commune querant: Hoc autem è modo, quo formantur ac nutriuntur liquidò constat: Certissimum enim est, quòd eadem causæ, quæ sive in utero, sive in ovo partes ad individui nutritionem requisitas efformant, ut Vetriculum, Cor, &c. simul etiam vasa spermatica, & sexuum discrimina, in primis animalium rudimentis fabricant, ut observavit Harveius de *Generacione Animalium*, *Excercit. 69.* Ex eadem succi nutritii massâ sanguini permistâ pars facessit in nutrimentum, pars in semen transit ad prolem generandam. Tota circulatio sanguinis, omniâque ejus auxilia, ut muscularis Cordis vis, valvularum in venis artificium, eodem opere privatæ individui nutritioni deservit, & publico officio fungitur ad generis propagationem, dum materiam è qua semen elaboratur, ad vasa spermatica demittit. Quicquid denique quævis viscera, aliæve partes corporis præstant & ad tuendum sanguinis statum naturalem, id simul & ad individui vitam servandam facit, & ad proliis procreationem saltem remotè disponit; ea enim omni magnâ sanguinis intemperie impeditur.

In latissimum hîc sanè liceret expatiari dicendi campum; verùm, ne nimius sim, visum est reliqua quæ huc spectant Lectoribus Physiologis, Medicisque relinquere ulterius prosequenda, & ex paritate rationis cum ipsis quæ suggestimus ad mores è naturæ indicis formandos appli-

applicanda. Ego hoc tantum adjiciam, manifestum admodum esse, animalia hoc modo in alterius sexus, & prolis amorem impelli, atque adeo angustam *φιλατίαν* exui, quæ semel seposita facile ducuntur ad alia atque alia adamanda, donec amor tandem omnia congenera ob naturæ similitudinem complectatur; atque adeo in communi animantium naturâ fundatum esse illud quod multiplici experientia observatum est, homines post susceptam prolem pacis esse amantiore; & propensiones ad prolem suscipiendam omnes ad pacis amorem disponere.

Interim prætereundum non est vulgare illud effugium, quo hoc aliâque indicia à propensionibus naturæ sumpta, & quibus ratio humana legem discat, eludere solent multi; quanquam ex his propensionibus sæpe id fiat, quod multis profit, eas tamen omnes à solo propriæ voluptatis amore provenire, actusque adeo omnes hinc profluentes alium nullum finem habere, ideoque nihil præter meram *φιλατίαν* indicare. Respondeo, (1) liquidò constat ex iis quæ præcedunt, me non desumere indicium legis naturalis de quærendo bono Communi è fine quem sibi proponunt animalia: nihil affirmo de eorum intentionibus. (2) Probari tamen non potest, quòd animalia in actionibus voluntariis, quibus aliorum bono juxta ac suo reipsâ inserviant, utrumque tamen non pari ratione prospiciant ac velint. Certè longè probabilius est utrumque effectum similiter intendi: liquidem ita se res habet in iis quæ homines consultò agunt, omnia scilicet effecta provisâ actionum suarum intendunt producere, quamvis eorum alia aliis magis eos moveant ad agendum, magisque eos delectant, postquam ab agendo quiescunt; ea autem efficere intendunt, meritò fines actionum dicuntur. (3) Dato, non concessò, quòd animalia suam tantum conservationem felicitatèmq; quærent, ut finem, & erga congenera animalia benevolentiam exercerent, velut medium ad eorum finem naturalitèr & perpetuò necessarium; etiâ hâc ratione evinceretur naturam indicare quærendum esse bonum toti generi commune, &

æquè

æquè valida indè narceretur obligatio ad usum medi-
 orum adeò necessariorum, ac esset obligatio ad supposi-
 tum finem, vitæ suæ nempe conservationem. Eadem
 enim est obligatio ad media necessaria, ac ad finem ip-
 sum. Hæc autem æquè valida est ac ulla quæ è pœnis
 legum civilium oriri potest; illa enim nihil majus quàm
 mortem minitari queant. Hanc obligationem longè
 maximam, seu potius unicam realem esse contendunt,
 qui hæc objiciunt. Hanc itaque ob causam præter ali-
 as non paucas, frustra est Hobbins, qui (ut tollat obli-
 gationem naturalem ad boni communis studium) omnes
 propensiones naturales eò facientes conatur resolvere in
 suæ solùm conservationis, vel sibi met ipsi placendi stu-
 dium. Sic partim in libello *de Humana Natura* Ang-
 liche Scripto, *cap. 9. §. 10, 15, 16, 17.* partim in
Cive, cap. 1. §. 2. non solùm amorem illum quo seran-
 tur animalia in speciei suæ propagationem, sed & *σοφην*
 illam quâ proles nata excipitur, & educatur, omnem-
 que charitatem erga quosvis, & misericordiam erga
 afflictos oriri affirmat exinde, quòd animalia his motibus
 aut *aliquod sibi commodum querent, aut saltem ut magna*
sentiant de suis viribus, seu bene de seipsis opinentur,
 quæ Gloriæ est definitio Hobbiana; verùm præterquam
 quòd horum effectuum vis intrinseca, & effecta quibus
 longè plus aliis præstatur, quàm ipsis agentibus, aperte
 reclamant; idque satis sentiant animalia in quibus vi-
 gent, adeoque non possint non plus aliis intendere
 quàm sibi: si daretur affectus hos animalibus necessa-
 riò inesse, ut sese commodis quibusdam & hæc Gloriâ
 imaginariâ bearent, maneret tamen obligatio ad actus
 cæteris proficuos ut sibi nullatenus deessent, in his quæ
 supponit neutraliter & necessariò ideòque perpetuò ap-
 peti. Fieri enim non potest quin spe his fruendi, me-
 túque ne hæc amittantur si negligentur, actus, qui ali-
 orum bonum respiciunt, teneantur; & agnoscit Hob-
 bins, obligationem naturalem locum habere ubi spe
 metúve libertas hominum coercetur, *de Cive. cap.*

15. §. 7. Valida sanè mihi videtur hæc ratiocinatio contra Hobbianos objectores; verùm in quo consistit obligationis moralis natura alibi explicuimus, hic tantùm dicam, in veris Morum regulis, è quibus obligatio naturalis nascitur, finem adeò angustum, unius scil. hominis conservationem non respici, sed communem omnium rationalium fœlicitatem. Contrà autem Hobbius exiguum hunc finem in humanarum actionum regulam proponit, eo concilio, ut ipsi negligere possint actionis quasilibet, propensionisque naturales in aliorum bonum utiles, quandoque ipsis non videbuntur in rem suam facere; etsi revera (quod tamen pleròsque *φίλαλβία* excæcatos frequenter latere solet) Publici boni studium actibus externis testatum nunquam non est medium necessarium ad singularis cujusvis hominis fœlicitatem summam. Denique, ne nimii simus in hujus objectionis solutione, considerandum est nos non ex actibus voluntariis, quorum fines in diversis animalibus, aut in eodem animali diversis temporibus sunt varii, iudicium nostrum sumpsisse; sed ex actibus, & propensionibus planè necessariis, quæ insunt animalibus etiam insciis, & quandoq; repugnantibus, quæq; uti paucis innuimus, ab ipsa corporis sui fabricâ, & temperie proveniunt; non enim ex eo quòd eligunt cupiuntque sese conservare, sed è naturali cordis systole amandatur sanguis in vasa spermatica, seménq; indè secernitur, atque fermentatur; unde etiam oriuntur veneris stimuli, & appetitus sobolem procreandi, tuendique: eadem enim causa appetitum utrumque generat: sicut ex eadem materia & formatur primitùs animal, & aliquamdiu nutritur, crescitque in utero vel ovo; adeò tamen insciis parentibus hæc fiunt, ut licèt operam suam ministrent, nesciant tamen antequam in lucem exeat soboles, mas an fœmina procreetur; ore, an umbilico, an utroq; nutrimentum hauriat: immò an omninò vescatur, aut etiam vivat necne. Ex his autem liquet in efformatione aut nutritione fœtus nondum in lucem editi, animalia non dirigi à sua cognitione effectum seu finem prospiciente: multò ve-

rò minùs à prospectu conservàtionis vitæ suæ hoc modo procurandæ; illa enim propagatiõne speciei potius labefactatur: sed & actus hos sine consilio ab illis fieri, & propensiones ad hos actus multò magis esse necessarias: scilicet in his actibus animalia planè sunt similia vegetabilibus, quæ licèt sensu careant, omniq; finis prospectu, non tamen sibi solis nutrimentum hauriunt, sed & semen proferunt in speciei suæ propagatiõnem: atque aded uti in ovis & pulli corpus continetur, & alimentum idoneum, quo nutriatur, donec maturus satifve strenuus evadat ut aliunde sibi cibum quærat, concoquatque; ita etiã in seminibus præter exiguum germen (quod futuræ plantæ est rudimentum) continetur etiã materia apta, quæ postquam humectata est, & calore idoneo in fermentationem quandam concitata, in teneras germinis radices sese insinuat, & illud nutrit, donec tantas vires acquisiverit, ut è terrâ vicinâ alimentum possit desumere. Postea verò cum in lucem prodit foetus, animalia jam sententiã animal sibi simile suo è sanguine, ipsorum operã naturali factum esse, indè intus disponuntur ut id nolunt actu, vel neglectu voluntario infectum facere; & sunt fanè quæ modò diximus Physiologis satis comperta; quæ si quis distinctius explicata videre velit, medicos nostros clarissimos legat, nempe Doctores, Harvæum, & Highmorum *de generatione*, & Needhamum in erudito opere *de formato foetu*. Sufficiunt illa quæ annotava pauca ad evincendum quòd ex ipsa fabricâ & temperie animalium (immò & vegetabilium) ab universalibus causis determinatis validæ oriuntur propensiones ad sobolem non modò generandam sed & nutriendam. Quinetiam experienciã notissimum est propensiones hæc in animalibus ætatè & usu invalescere, aded ut vehementes nascantur dolores, si quid iis contrarium acciderit: hinc ille hominum lachrymæ, quæ in frustrato amore, aut in sterilitate, aut amissione liberorum distillant: Ideòq; ex his, aliisque hujus generis innumeris quæ Indies occurrunt

currunt, faciliè quis colligat, ordinarium plerumque animalium statum ipsis ingratum admodum fore, nisi (quantum possint) per benevolentiam erga alia sibi congenera, societate cum iis utantur amicà, cujus beneficio prolem procreent, educèntque, quantum fieri potest, tutissimè. Deniq; integra animalium compages, (quoniam ea necessaria est consuetarum functionum actionumque causa) aperte indicat, ab iisdem causis internis provenire actus propter suam conservationem & affectus eatenus benevolos, quantum satis est ad amicam cum congeneribus animalibus consociationem: hæc enim duo ab omnigenis animalibus ut plurimum reipsâ fiunt, quanquam contingat aliquando, sed rariùs, per ignorantiam, aut affectus perturbatos, vel sibi, vel aliis ejusdem speciei nocere. Quoniam itaque frequentior est inter ipsa concordia, pauciores autem sunt discordiæ, sequitur causas naturales concordia ipsi intrinsecas esse fortiores; vel eorum naturam, ubi nulla sunt Civilis Societatis adjumenta, in hunc effectum potiùs quàm discordiam propendere; quod præcipuè contendimus. Hoc enim sufficit (nisi evincatur hominum naturam animale eadem in brutis ferociorem esse; paci que magis inimicam) ad probandum quòd in omnibus deliberationibus de futuro (in quibus tantum quid ut plurimum contingit statuendum est) generatim concludere liceat pacatam cum aliis consociationem propensionibus nostris gratiorem fore, eandemque in aliis potiùs expectandum esse, quanquam in aliquibus casibus res aliter eveniat. Quemadmodum verè quis pronunciet alex naturæ magis convenire ut non jaciatur Senarius primo jactu quàm ut jaciatur, quoniam quinque sunt casus possibiles qui huic jactui repugnant, unus autem qui favet. Quod autem animalia ratione carentia cum aliis sui generis plerumq; agant benevolè, id quidem facile est probatu, percurrèdo omnia illa quæ in capite primo requiri indicavi us, ut publico cujusvis generis bono quicquam inservire dicatur

catur. Abstinent enim à noxâ sibi invicem ferendâ ut plurimum. De Serpentibus hoc memoravit Juvenalis, quod

Parcit

*Cognatis maculis similis fera. Quando Leoni
Fortior eripuit vitam Leo? quo nemore unquam
Expiravit Aper majoris dentibus Apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tigride pacem
Perpetuam: Savis inter se convenit Ursis..*

Quinetiam benigniùs se gerunt erga ea quibuscum aliquamdiu vixerunt; notaque est Ciconiarum erga parentes ἀντιπελαργία, in quibus gratitudinis vestigia reperuntur. Limitatus in iis omnibus conspicitur tum erga se, tum erga prolem, amor, & parata sunt ad officia quaedam mutua præstanda, non leviora modò, ut cùm colludunt, sed & graviora, ut cùm sibi invicem opem ferunt adversùs hostes communes; idque se expectare indicant voce quâdam propriâ, quâ pleraq; animalia, ubi periculum imminere sentiunt, alia convocant in auxilium. Sunt autem hæc (substantiam actuum si spectes) eadem cum iis quæ in boni communis curâ necessariò includi diximus, quæ quidem modo valde imperfecto à brutis fiunt, sed verè proportionato tenuitati cognitionis quâ utuntur in rebus ad suam-ipsorum conservationem necessariis.

§. XXI. Causas si quæramus animalibus intrinsecas quæ ad hæc plerumque facienda ea determinant, præter eas à quibus priora sumpsimus indicia, hæc sunt ipsi propria quatenus ab inanimatis corporibus distinguuntur. Imprimis eorum compages è partibus admodum diversis coagmentata pluribus indiget ut conservetur, quàm mineralia aut plantæ. Sanguis enim cæteri; liquores iis vitales, ut Lympha, bilis succus, pancreaticus, & latex fortè nervosus, ac spiritus, adeò perpetuis
muta-

mutationibus sunt obnoxii, & ipsa diaphoresi exhalantur, ut novis continuo succis opus sit, nec non exercitio, quiete, somno, vigiliâ, pacatis affectibus, quibus ad justam temperiem restituantur, quæ fuerint mutata, aut quod est absumptum reparatur. Quoniam autem hinc in iis fit famis, sitis variaúmque; agritudinum sensus valde molestus, stimulantur ad quærendas, tentandásque; commodissimas rationes alimenta, & medelas, aliáque; subsidia sibi quærendi, quales scilicet suarum virium æstimatio, & rerum omnium quæ ipsis occurrunt notitia, suggererit. Occurrit autem nihil quod ipsis penitiùs notum sit quàm congenera animalia, quorum & vires, & necessitates è similitudine cum suis facillimè æstimant, & ex eadem naturæ similitudine amoris, auxiliúque; spem aliquam hauriunt. Causa autem istius spei est, partim quòd res similes similia de se phantasmata, adeóque; similes affectus (nisi gravis aliqua impediatur causa, ut passio, error, dissimilitudo valde displicens, &c.) generare soleant, adeò ut eodem quo sese amore complectantur, alia animalia sibi congenera: partim verò quia prospiciunt facillimè è discordia & contentione mala quidem ingentia ac innumera; boni autem vix quicquam sperari posse. Quippe propter virium æqualitatem, aut accidentia multa quæ vires majores minoribus exæquant, (qualia sunt somnus, lassitudo, morbi, confociationes plurium imbecillium, locorum opportunitates variæ, in quibus imbecilliores vincant fortiores) non rarò contingat ut sibi invicem noceant, ipsámve mortem inferant. Si enim potentia quæ inter se contendunt quovis modo fiant æquales, illæ sunt ad invicem uti pondera in æquilibrio posita, quorum utrumvis alterum distinare potest à loco quem petit inferiore, neutrum autem eò quo tendit potest pervenire. Atque hujusmodi mala contingunt in virium æquilitate, cum unum animal cum altero concertat, etsi cum aliis pax utrinque; colatur: At si cum omnibus susciperetur bellum, toties cum viribus longè superioribus certamen esset ineundum, ut vitæ nulla spes

relinqueretur. Breviter, verisimile est, ipsis brutis judicantibus, ubi omnibus in rerum naturâ suppetit quod magis conducit ad singulorum propriam aliorumq; conservationem, satius esse rerum usum inter se, ut occasio tulerit, per concordiam dividere, & præsentibus tantum necessariis ututi, quàm belli perpetui periculis sese exponere, ut rerum non necessariarum copiâ cumulentur.

In voluntate autem concedendî istiusmodi divisionem rerum, & operarum mutuarum, eamque conservandi postquam facta est, continetur summa actuum omnium quibus bonum suæ speciei commune procuratur; quare ipsa etiam bruta aliquatenus vident connexionem inter suam-ipsorum conservationem & actus ad bonum suæ speciei commune facientes, atque hanc ob causam inter se benevolè agunt; id quod aret explicandum. Hoc solum adjicere visum est, ea quæ in animalibus notavimus omnia simul esse consideranda, velut concurrentia ad subministrandas vires, & ad efficiendam propensionem versùs commune sui generis bonum, eamq; adeò fortem & constantem, ut nisi animalia ei obsequantur, caritura sint magnâ parte suæ fœlicitatis, quæ in eo consistit ut grata fiant naturalibus eorum inclinationibus, & dolorem sentient oriundum è luctâ passionum inanium quæ naturalissimis hisce principiis repugnant, quarum vis à nullâ imaginationis delusione dependet; adeòq; rectè distinguuntur ab istis passionibus quas inanès dixi, quoniam à delusâ proveniunt phantasiâ. In eum autem finem vitum est in causis benevolentia hujus erga congenera, animalia, quæ in brutis omnigenis conspicitur, inquirere, quoniam manifestum esse duxi eas omnes (aliasq; insuper majores) in hominibus reperiri, eosq; adeò ex his saltem causis à natura aptos fieri ad talem inter se consociationem, plerumque certè amicam, qualem inter bruta congenera videmus, quæ rationes auxilio ad majorem perfectionem eyehatur:

§. XXII.

§. XXII. Hobbium interim non latuit hoc cum suis principiis minimè consistere, ideoque sæpe hæc in contrariam sententiam insinuat: *Homines uris, lupis & serpentibus esse ferociores; statum eorum naturalem esse statum belli omnium in omnes; nullam inter eos esse naturam boni vel mali publici antequam civitates constituentur, adeoque nullam ejusmodi boni notitiam, nullum ejus appetitum.* Loca in quibus hæc tradit alibi citavimus; hîc autem considerandus locus quidam in *Leviathan* Cap. 17. cui consonat libri *de Cive* c. 5. §. 5. ubi sibi met ipsi objicit, *Animalia quadam bruta, ut Apes, & Formice, pacificè in eodem alveari, & eadem formicariâ inter se vivunt: rogâtq; quid impedit quò minus homines idem faciant?* Respondet autem sex articulis, quorum summa est hæc; 1. *Homines litigant de Honoribus, illa animalia non item.* Regeo autem; *Honores Civiles* (de quibus contentiones aliquando oriuntur) locum non habere in statu naturali, seu ante constitutas civitates inter homines, ideoque de his eos non posse contendere in statu naturæ de quo nunc agitur, magis quàm bruta animalia: Deinde, vera gloria, seu honos qui extra civile regimen haberi potest, definiente Cicerone, est consentiens laus bonorum, & incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. *Tusc.* 3. Virtutes autem omnes communis boni studium continent, indèq; solùm reportatur bonorum laus. Ex amore talis honoris tantum abest, ut bellum, idque in omnes oriatur, ut è contrario hoc veluti calcari stimulantur homines præ cæteris animalibus ad virtutum omnium exercitium, quæ, Hobbio teste, sunt pacis communis mediæ necessariæ. *Leviath. cap. 15.* Respondet 2do. *Inter animalia illa bonum publicum & privatum idem esse. Ergo ad bonum privatum dum feruntur naturaliter, simul procurant bonum commune; homini autem in bonis propriis nihil tantum jucundum est quàm quod alienis sunt majora.* Ego verò hæc repono; gratum nobis fecisse Hobbium quòd hîc imprudens agnoverit esse aliquod bonum publicum seu commune, extra regimen civile; & hoc ab ipsis brutis

tis reipsâ procurari. Aliter docuit alibi : vide *lib. de Homine c. 10.* verba ultima : existimamus autem cognitionem boni publici homines ad pacem & virtutem ducere aptam esse, quippe est illud suâ naturâ amabile, & boni privati firmissimum munimentum. Ejus etiam diversitas (aliquibus in casibus) à bono quorundam privato non est sufficiens ratio, cur homines potius inter se pugnarent quàm apes & formicæ, quarum bonum commune à privato pariter distinguitur. Quod autem addit de hominibus, si universaliter intelligantur, ut verba ejus sonant, falsissimum est, & sine probatione dictum: nisi fortè remittendi sumus ad generalem illam, ut vocat. demonstrationem rerum hujusmodi quam innuit in *Leviathanis* proœmio; scilicet novit Hobbius seipsum, & nihil sibi in rebus suis jucundius esse quàm quòd alienis sint majores, indèq; colligit omnibus easdem esse cogitationes. Verùm oportuit aliquid in rerum aut Hominum naturâ ostendisse, unde necesse sit ut omnes homines ita judicent. Nōrunt certè quotquot verè rationales sunt, è naturæ suæ necessitate, ac rerum usu, de rebus suis statuere, jucundæ sint necne; & quo gradu ipsos juvent sine comparatione cum rebus alienis. Stulti sunt aut invidi qui de solo rerum suarum excessu supra mensuram alienarum lætentur. Quòd si de hujusmodi tantum hominibus sententiam illam intelligi vellet limitatè, tum sufficientem non assignat causam universalis belli omnium in omnes, sed contentionis fortè alicujus à stultis & invidis movendæ, quàm prudentiorum ratio aut vis faciliè coerceat ne universis noceat. Tertio autem respondet quòd *Animalia cetera, quia ratione carent, in rerum suarum communium administratione nihil vident, aut videre sibi videntur quòd culpent: homines aliter: inde bellum.* Hic sic respondendum esse censeo. Rationem hanc nihil suggerere quò minùs homines pacatè inter se agerent, si nullum esset regimen Civile qui subjicerentur; quo casu propensiones naturales ad benevolentiam universalem, legesq; naturæ omnes locum habe-

haberent, his non obstantibus. Nec quicquam affert quò minus tales homines inter se consentirent ad constituendam civitatem, (hæc autem illa sunt quorum causas nos quærimus) sed objicit aliquid quod impediet ne constitutam per consensionem solam conservent. Videat autem Hobbius an non hæc quæ de permultorum hominum ingenio scribit, pariter concutient fundamenta pacis in civitate per unionem ab illo fictam constitutâ. *Permulti, inquit, sunt, qui se ceteris sapientiores & reganda civitatis capaciores esse putant, qui dum suo quisque modo reformare volunt, dissident inter se, & belli causa sunt.* Annon hujusmodi homines pacta quibus inter se uniti fuerint, violari solent, & in bella civilia erumpere? Deinde verò considerandum est Rationem hominum multò efficacius pacem & concordiam promovere, detegendo innumeras imposturas imaginationis, & passionum, quàm discordiam per suam fallibilitatem, in rebus ad pacem communem semper necessariis, quæ pauca sunt & admodum conspicuæ. Præterea homines non statim atque videre sibi videntur quod culpent in rerum communium administratione, bella movent; eadem ratio quæ culpam detegit monet etiam multa ferenda esse pacis servandæ causâ, suggeritq; modos varios quibus tentari possit pacificè emendatio talis culpæ. Tuum judicium appello (amice Lector) an hominis conditio deterior sit conditione brutorum quia ratione utitur? Annon potius iniquè de hominibus statuerit Hobbius qui eorum rationem ream peragit omnium miseriarum è bello & discordia ortum trahentium; & hac de causa contendit homines minus pacatè inter se agere, quàm bruta irrationalia? Verùm totum hoc quod respondet Hobbius est nihil ad rem. Quæritur enim de obligatione præceptorum rationis rectæ, ante civitates constitutas: Respondetur hominum multorum rationem ad eò falsam esse, ut civitates constitutas dissolvat. Quarto asserit ideo homines non posse pacificè inter se vivere aequè ac apes, &c. *quoniam illa animalia verborum arte illâ carent, quæ homines*

homines alii aliis suadere solent Bonum esse Malum, & Malum Bonum, &c. & alter alterius actionis ita reprehendit, ut inde turbæ oriuntur. Scilicet, quia aliquando contingit ut fucatae orationis usu concitentur turbæ; ergo homines (utpote qui eâ possint uti) certò nolunt inter se pacem tueri. Laxa certè nimis est consequentia. At probare oportuit homines necessariò, aut saltem certò velle uti, idq; constanter, ejusmodi seditiosis orationibus quæ ad bella movenda aliquid faciunt; præsertim cum tot sint causæ tum ipsis intrinsecæ, tum extrinsecùs conspicuæ quæ ipsis suadeant potiùs pacem querere. Probandum esset præterea ejusmodi conciones necessariò, aut saltem semper eò usque valituras esse apud auditores omnes, aut plerosq; ut statim in bellum ruerent. Fieri etiam potest ut perspicaciores sint, quàm qui fucatis verbis se illudi patiantur. Fieri potest ut prudentiorum orationibus pacificis, solidiore ratione fultis, fidem potiùs adhibeant. Fieri potest ut rerum momenta potiùs expendant quàm inanem verborum sonum. Atque huc certè ipsorum natura eos ducit: Sciunt enim se non verbis pacem posse, aut ab injuriis defendi, sed actionibus à benevolentia mutua proficiscentibus. Quid vetat quin potentior sit bonorum suada, cui & ratio tum oratoris, tum etiam auditorum, & ipsa rerum natura suffragatur? Quidni plus valeat lingua quæ legatione fungitur pacis, quàm quæ classicum canit? Cauti omnes diligenter potiùs attendunt ad ea quæ alii faciunt, quàm quæ dicunt; immo & insuper curant ut adeò libretur eorum potentia, quibus fidunt, aut sine summo suo periculo eos lædere nè possint quidem. Quod si insuper expendat lector quanti momenti sint verba tam ore prolata, quàm scriptis mandata ad contractus omnes faciendos, & ad Legum memoriã conservandã, (quibus duobus omnis pacata Societas continetur;) non dubito quin mecum sentiet eorum usum multò magis valere ad Pacem faciendam firmandãque, quàm ad eandem eliminandã; adeoque in humani generis

generis commodis numeranda esse; non inter ea quæ homines brutos magis humanos faciant. Verùm instat Hobbius Quintò, *Bruta inter injuriam & damnum non distinguunt: itaque quàm diu bene sibi est, cæteris non invident: Homo autem tum maxime molestus est quando otio opibusque maxime abundat. Tunc enim sapientiam suam in Regentium actionibus reprehendendis ostentare amat.* Scilicet, Antithesis hoc innuit, Homines brutis in minus pacificè agere, quia distinguunt inter injuriam & damnum. Ego verò longè aliter sentio, Homines libentius damnum ferre etiam ab hominibus datum, modò nè fiat injuriâ. Omnemq; distinctionem inter hæc duo fundari injuriis, legumque cognitione, quàm libentè agnosco hominibus propriam esse. Quod autem hæc cognitio efficiat homines ad pacem violandam proniores, seu ad conculcandum leges & aliorum jura suis similia, adferre nequeo. Fateor equidem jura ab hominibus violari posse per effrænes aliquorum cupiditates, hæc cognitione nequicquam seu incassum repugnante; verùm cognitio discriminis inter ea quæ jure sunt, & quæ injuriâ, efficere nequit ut ad injurias inferendas sint procliviores. At invidebunt aliis (uti innuit ex antithesi) & sapientiam ostentare amabunt reprehendendo Regentes: Certè non sine injuriâ, paucorum vitium toti generi humano objicitur: idque sine probatione nisi fortè in seipso hos affectus conspexerit, & indè eos hominibus omnibus naturales esse concluderit: nam hanc rationem cognoscendi humanum genus, gentium Rectoribus, aliisque omnibus commendat in Proœmio *Leviathanis*: hæc aliam ullam esse harum rerum demonstrationem; sed monet ut examinemus an nostris hæc congruant cogitationibus, Meis sanè non consentiunt. Sim ipse felix, sint alii feliciores, non equidem invideo, mihi nihil detrahetur. Modestiotem etiam censeo naturam humanam quàm quæ in reprehendis Regibus delectetur. Oportet ut longâ consuetudine quilibet audendi confirmetur illius audacia, qui ad perduellionem moliendam

R

pro-

procefferit, in quo crimine innumera cades, rapina, sacrilegia, omniaque simul flagitia continentur. Verum incongruè admodum ab Hobbio hoc scelus hominibus obicitur in statu quem supponit naturali, qui regiminis Civis constitutionem, secundum ejus hypothefin, præcedit; videamus itaque an in ultimâ responsione melius evincat, humanum genus ad pacificam consensionem brutis animalibus minus esse idoneum? *Animalium* (inquit) *illorum consensio à Naturâ est; consensio autem hominum à pactis est, & artificialis. Mirum ergo non est si ad firmitatem, & durationem ejus aliud præter pactum requiretur, nempe Potentia communis à qua singuli sibi metuant, & quæ omnium actiones ad bonum commune ordinet.*

Respondeo. Pares plenè esse causas naturales hominibus intrinsecas quatenus sunt animalia, quæ eos ad consensionem de exercendâ mutuâ inter se benevolentiam perducant; pares (inquam) iis quæ in quibusvis aliis animalibus reperiuntur, v. g. in hobus, leonibus, apibus; idque veluti in brevi specimen conati sumus ostendere in iis quæ paulò antè dicta fuere: & insuper majores ostendemus post hæc. Nihil autem ostendere potest Hobbius quod homini deest, & causa est pacificæ ejusmodi consensionis quæ in brutis reperitur. Id enim quod additur, eam esse pactitiam inter homines adeoque artificialem, vulgus fortè fallat, à philosophis facile redarguetur. Pacta enim illa vi naturæ tum animalis, tum rationalis sunt. Certè si homines nulla inter se fecissent pacta, nullaq; uterentur ratione, tantundem tamen valeret inter illos communis natura animalium ejusdem generis, ut consentirent in mutuam benevolentiam eatenus colendam quatenus inter omnia bruta ejusdem speciei, & est hæc consensio, & naturalis esse agnoscitur. Quid itaque vetat quin postquam accesserit hominibus ratio & verborum usus, maneat consensio illa adhuc naturalis? Ratio non tollit conatus & pro-

propensiones naturales ad concordiam, nec consensio naturalis minus firma fit aut inconstans, eò quòd verbis exprimatur: quemadmodùm appetitio & assumptio cibi potùsq; non desinunt esse actiones naturales in homine, etsi hunc appetitum verbis exprimat, & ratione suâ locum, tempus, genùsq; cibi sumendi constituat. Præterea verò quandoq; Hobbius concedit rationem esse humanæ naturæ partem ac facultatem naturalem, ut *de Cive cap. 1. art. 1. cap. 2. §. 1.* idque alii omnes (quantùm scio) constantèr agnoscunt; undè sequitur eam insupèr Societatem seu consensionem, quam ratio iuaverit per pacta stabiliendam esse, ex hominum naturâ scilicet rationali provenire; eamq; adeò naturalem dici posse meritò, etsi arctior longè fuerit, pluribusque conditionibus astricta quàm ulla uspiam inter bestias conspicienda. Patebit autem consensionem à ratione perfectam ideo aptius naturalem dici, si consideremus rationem practicam à naturâ optimi finis quem prospicere possumus, ac optimorum mediorem quibus uti valeamus, prorsus determinari. Atque insupèr rationis omni operâ nihil aliud effici, quàm ut propensiones illæ ad concordiam cum aliis sui generis, quæ omnibus animalibus naturales sunt (sed in brutis valdè confusè & cæco modo se exerunt) ad integrum suum objectum, Rationales scilicet universos, dirigantur, & ut singulæ actiones indè optimo loco, tempore, cæterisque circumstantiis eliciantur. Sic meritissimè illa cibi, potùsve sumptio naturalissima dicetur, quæ & generalitèr à constitutione animalis provenit, & in omnibus casibus particularibus à ratione animalis valetudinem curante perfectissimè dirigitur, absque ullo in diætæ errore. Possunt tamen præcepta illa diætâ regendæ, quorum vim & veritatem ratio ex naturâ rerum observat. Artis nomen mereri: Ars enim est habitus actiones dirigens, prout finis & mediorem natura indicârit: habitus autem huiusmodi agenti rationali planè naturalis dicatur, sequidem ejus partes, seu præcepta pauca fuerunt, adeoque

manifesta, ut facillè imbibantur è naturâ rerum, absque institutione, & dum aliud agimus; quemadmodum bruta victus sui regendi modum à solâ experientiâ colligunt; immò & plantæ sine ullius sensûs, nedum artis, adjuvamento congruos tantùm succos è terrâ, in suum nutrimentum sine errore hauriunt. Artium prima principia habitus sunt strictè dicti, & suarum quidem artium partes intrinsecæ; adeò ut hâc ratione possint fortè dici artificialia; verùm quia sine arte semper discuntur, ab omnibus agnoscuntur naturalitèr cognosci; quique de artibus scribunt ea supponunt, non docent. Sic peritia addendi numeros minimos, ac lineas rectas inter se ut fiat summa. Et subductio parilis in exiguis, notissimisque quantitatibus, habitus quidem dici potest & pars essentialis Arithmeticæ, & Geometriæ practicæ; eam tamen discipulos suos naturæ suæ viribus absque institutione acquisivisse supponunt Mathematici, adeòq; planè naturalem esse. Proindè Euclides in communibus notionibus quæ axiomata vocat, supponit æqualia æqualibus addita aut etiam ablata, notùmq; esse quòd summa, vel differentia erunt æquales. Quid idè tantùm observamus ut perspicuum fiat, peritiam quandam agendi (addendi *v. g.* aut subtrahendi) simul artis alicujus partem esse essentialem, & tamen prorsus naturalem esse homini utpotè rationali. Quapropter existimo Hobbium non rectè fecisse, quòd consensionem inter homines quæ pactis exprimitur, ita artificialem esse dixerit, ut opponatur naturali. Non negaverim equidem verba illa quibus pacta significantur ex arbitrariâ constitutione profluxisse: verùm consensio illa animorum circa mutua benevolentia officia, cujus verba sunt signa tantùm, est prorsus naturalis. In consensione autem illa animorum de commutandis *v. g.* officiis consistit natura tota pacti, omnisque ejus vis obligandi indè profluit. Scientia autem & voluntas insuper constituendi aliqua signa quibus hujusmodi consensio utrinq; indicetur, adeò facilis est & obvia homini etiam sine institutione, ut naturalis

turalis quoque dici mereatur, quanquam usus horum vel illorum signorum sit arbitrarius (ita enim mallet appellare quàm artificialem.) Breviter, consensus pactis expressa (præsertim circa generalissimos actus benevolentia, de quibus solis in disquisitione de legibus naturæ agitur) aut dicenda non est artificialis, aut si ita dicatur, intelligenda ita est illa appellatio ut conveniat cum naturali, non autem illi opponatur, uti minus firma & durabilis, ut fit apud Hobbium. Significatio enim naturalis consensus, per verba secundum artem aliqualem constituta, non minuit ejus firmitatem aut durationem.

Mænnet itaque inconcussum quod initio posuimus, inesse hominibus, hoc ipso quòd sint animalia, propensiones saltè tales ad benevolentiam erga alios, quales sunt in cæteris animalibus erga alia sibi congenera, in quibus præcipua capita legis naturalis in aliquibus casibus pro modulo suæ cognitionis observari animadvertimus. Operæ pretium autem, existimavi hæc Hobbiana responsa sigillatim considerare, partim ut videat Lector quàm crassum errorem defendere cogitur Hobbium, ut obliteret indicia sanctionis legum naturæ à propensionibus naturalibus desumpta: partim autem quoniam observavi hæc singula, è quibus Hobbium colligere vellet, hominem erga suum genus magis malevolum esse & infociabilem quàm bruta animalia, commodè admodum in ipsum retorqueri posse, veluti clarissima indicia quòd homo à naturâ aptus fuerit factus ad majorem erga sibi congenere benevolentiam, quàm aliud quodvis animalium genus. Amat enim Honorem, quæ è beneficentiâ ejusmodi naturalitèr provenit. Publici boni vim ad tutandum bonum ipsi privatam perfectiùs intelligit. Ratione utitur, quæ & ad obedientiam & ad imperandum, prout fors obtulerit, ipsum paritèr disponit: verbis aptissimis rationis suæ vim accuere novit & exornare. Legem novit, cujus vi injuriam à damno
citra

citra injuriam illato distinguit. Denique consensione inter homines semel factæ non natura tantum constantiam, sed naturæ auxiliatrix ars multifariam cautelam adversus casus minus opinatos, & durationem ultra ætatem hominis per scripturam impertit. Interim non libet his singulatim explicandis hic loci diutius immorari; sed integrum relinquo Lectori judicium, utrum Hobbianæ responsiones an hæc retorsiones fuerint veriores? seu, an non hæc hominibus peculiariora potius juvent propensiones ad benevolentiam, quas animalis naturæ constat perpetuò inesse, quam eas eradicent aut retundant?

§. XXIII. Postulat methodi nostræ ratio ut nunc nonnulla expendamus quæ hominum corporibus propria sunt, ut videamus an non illa homines cæteris animalibus aptiores faciant ad benevolentiam mutuam inter se exercendam, atque adeò ad societates magis amicas constituendas? Illud autem hoc in loco opportunè agemus, quoniam etiam hæc iis competunt quatenus sunt animalia; adeoque consideranda sunt non ut per se quicquam efficientia, sed ut cooperantia cum iis quæ antea in reliquis animalibus observavimus, unde ex auctis viribus ejusdem generis effectum, sed certius & majas, expectemus. Visum est itaque hæc eo ordine disponere quo facillimè referantur ad ea capita quæ modò vidimus indicare, animalium omnium naturam eadem operâ ad benevolentiam erga congenera animalia ferri, quâ ad suam conservationem propendit. Nihil autem reperimus in humano corpore exitium quod referendum sit ad primum indicium, à limitata partium magnitudine desumptum; sed ad secundum, quod ex imaginationis & memoriæ viribus, seu effectis sumitur, multa sunt quæ referantur, in quibus humanum corpus cæteris animalium corporibus præcellit. His autem hoc generalitèr præmittendum est, quod quicquid Phantasie & Memoriæ vires auget, easve facit diutius inesse hominibus

nibus quàm aliis animalibus, id omne multum contribuit ut si è naturali obviàque experientià plura discant circa causas boni tam sui, quàm communis, quæ in ipsorum sunt. potestate, adeoque efficit ut majore polleant prudentià quâ actiones suas dirigere possint & velint in prosecutionem boni tam privati, quàm publici; quæ duo inter se ex naturâ hominum intimè conjuncta sunt, & complicata. Quicquid autem prudentiam hujusmodi augere aptum est, id pariter disponit ad praxim omnium virtutum moralium, hoc est, ad omnium legum naturalium observationem.

His præmissis ex Anatomicorum scriptis, quin etiam observatis nostris aliorumque, nonnulla offeram in corpore humano conspicienda, quæ ad phantasiam, & memoriam in hominibus ampliandam, vegetandamque faciunt, quæ quidem, si sigillatim spectentur, minùs profint, considerata tamen conjunctim inter se, & cum iis quæ animalibus omnigenis communia sunt, nec non in subordinatione ad Mentem diviniorum, cujus corporis nostri partes hæ sunt instrumenta propria, insignem videntur asserre in finem nostrum utilitatem. Humanam autem Phantasiam & Memoriam juvant (1) Cerebrum, quod pro mole corporis longè majus quàm in alio quovis animalium genere conspicitur: (2) Sanguinis spirituumque animalium indè manantium major copia, defæcatio item major per erectum corporis situm; vigor, motusque major propter ascensum patentiorem in cerebrum per tabulos Carotidum integros; Memoriam verò peculiari- tère utilis est ætatis humanæ diuturnitas, tum puerilis, in quâ ingens rerum & verborum copia reconditur, tum etiam maturioris, in quâ majore cum judicio ea quæ pridem fuerint nota, quæque recens observantur, in suas classes disponuntur. De his autem singulis adjiciemus pauca ut res tota claris eluceat.

Cerebri

Cerebri autem nomine intelligimus hoc in loco totam illam substantiam albam quæ in meningibus involvitur intra Cranium, quæ quandoque dividitur in Cerebrum strictè dictum, & Cerebellum; de quo Bartholinus in *Anatomia Lib. 3, Cap. 3.* hæc habet. *Cerebri humani magnitudo insignis est in proportione sui corporis, ut habet Aristoteles. Et ut plurimum homo duplo plus cerebri habet quam bos, nempe ad librarum quatuor vel quinque pondus.* Indè verò sic ratiocinandum esse puto. Corporis humani mediocris pondus non assurgit ultra quartam partem ponderis corporis bovini, & tamen duplo plus cerebri ei concessum est in regimen tantilli corporis; indè sequitur octuplum Cerebri datum esse ad regendum æquale pondus membrorum. Ipse etiam comperi corpora ovium majorum, & porcorum corpora pondere corpus humanum æquare. Eorum autem cerebrum tantum octavam circiter partem habere ponderis Cerebri humani. Quid autem aliud monere potest tanta inter hæc animalia hac in re disparitas, quam quòd homo naturam suam aptus sit factus ut Cerebri vires in actuum suorum regimine longè sint majores, magisque conspicuæ? Certum autem est (ut alios usus cerebri communis cum reliquis animalibus taceam, è quorum consideratione nulla ratio superpondii peti potest) hominem hujus partis ministerio, primò res per sensus delatas accuratiùs observare, easque inter se conferre & perpendere (præter cætera minoris momenti naturalia effecta) quantum res quælibet quæ viribus nostris disponuntur, affere possint boni, aut mali hominibus singulis, vel pluribus conjunctim spectatis. Secundò verò quoniam omnes nervi à Cerebro, aut medullam spinalem quæ illi continua est & homogœna, oriuntur, evidentissimum est motus omnes corporis qui ullatenus à nobis regi possunt, cerebri operâ dirigi & gubernari. Id autem distinctiùs intelligatur ex iis quæ Willisus observat de origine omnium nervorum qui motui voluntario inserviunt à Cerebro strictè dicto. Ex his autem sponte suâ hoc sequitur, majorem & mo-

lem;

lem & vim Cerebri, quæ in homine conspicitur, ei naturaliter inservire, ut multiplicem actuum seu motuum varietatem indè pendentem diligentiore deliberatione, consilio, & curâ (qui usus sunt cerebri peculiare) dirigat. Hoc autem aliter fieri nequit quàm finem sibi maximum proponendo (commune nempe universi bonum, entium vero rationalium præcipuè) & optima media commodissimè ratione sollicitando, id est, efficaci benevolentia rationales sibi omnes devincendo. Simplicior certè organorum apparatus, qualis in arboribus reperitur, sufficit ad individui unius conservationem; illarum enim plurimæ diutiùs florent quàm vivunt homines; immò sufficit ad speciei suæ propagationem, in quâ tamen aliquid communis boni continetur. Tanta autem cerebri capacitas, cum tot admirandis instrumentis ei annexis, qualia sunt sensuum omnium, motusque voluntarii organa, ad usus nobiliores adaptatur. In avibus aliquot, & piscibus cerebri quantitas adeò exigua est ut ab oculorum suorum mole & pondere æquetur, quandoque etiam superetur (quod cum aliis multis ad rem Anatomicam pertinentibus ab integerrimo amico, Medicòque doctissimo ac fœlicissimo Doctore Hollings, primò mihi commonstratum est;) nec his tamen hoc deest ingenii, ut pacatè agant cum animalibus sui generis; quanto minùs hoc deesse potest (salvâ ipsorum fœlicitate) hominibus universim, qui amplissimis agendæ cognitionis instrumentis docentur; præsertim cum in Cerebri usu ad prosecutionem veri, boniq; maximi maxima pars fœlicitatis humanæ consistat? Huc pertinet quod Willisius libri *de Cerebro cap. 26.* tradidit, se in dissectione cadaveris cujusdam à nativitate fatui, nullum in Cerebro vitium reperisse, nisi quòd mole esset perexiguum: & in Cercopithecii anatome observavit quòd Cerebrum ejus parùm ab eo quod in Cane & vulpe cernitur, differebat, nisi quòd proportione ac sui corporis molem habitâ longè esset capacius, ejusque anfractus ampliores existent,

S

unde

unde ad ingenium hominis hoc animal propius quam cætera accedit.

§. XXIV. Secundò autem in humano corpore observanda est Sanguinis spirituumque animalium indè fluentium copia, defæcatio, & vigor, major quam in brutis reperitur, quæ inter Phantasiæ, ac Memoriam, ipsiusque adeò Prudentiæ causas adjuvantes meritò numeratur. Sanguinis autem mensura multis de causis in omnibus animalibus, ipsòque adeò homine variatur. Observarunt autem Anatomici, Charltonus, Lowerus, aliique, quòd rarò excedat viginti quinque libras, rarò minor sit libris quindecem, ideòque mediocris ejus quantitas æstimari potest viginti librarum. Itaque supponamus hujusmodi hominis corpus, post exemptum sanguinem, pondus habere ducentarum ejusmodi librarum (quod quidem mediocri hominum pondere majus est,) habebit sanguis ad reliquum corpus rationem unius ad decem, vel erit undecima pars corporis viri sanguine suo præditi. Non multum ab hæc computatione discedit Glissonius noster, qui libro *de Hepate cap. 7.* sanguinem totius corporis humani partem duodecimam esse scripsit. In ove autem, vitulo, porco sæpe expertus sum sanguinem ad corpus eorum exangue rationem habere unius ad viginti, aut minus ad octodécim. Hinc autem inferre licet, sanguinem humanum ad suum corpus rationem habere fere duplo majorem quam aliorum animalium terrestrium sanguis habeat ad sua corpora. In piscibus autem, & avibus longè adhuc minor est ratio massæ sanguinis ad corporum suorum molem. In confesso insuper est inter Anatomicos sanguinem calore superare. A copiâ autem & calore spirituum copiam & agilitatem cuivis pronum est colligere. Id solum hic adjicere visum est me nihil affirmare de formâ spirituum an sit ærea nèone, quam video Harvaum ejusque sectatores oppugnare, sed eo nomine intelligere partes quasdam agillimas ipsius primò sanguinis, quæ inde derivantur in cerebrum ut imaginati-
tioni

ioni, ac memoriæ, nec non in nervos, fibrâsque musculorum, ut motibus animalium inserviant: quales ipse Harveyus non denegavit. Modus autem quo spiritus seu partes sanguinis agiliores à reliquo sanguine secernantur, nondum fortè penitus, etiam peritissimis naturæ ministris (Medicos intelligo doctissimos) innotuit. Nostro sufficit instituto quòd inter eos fere convenit sanguinem, cujus partes spirituosiore, seu magis activæ fermentatione fuerint ab illis quadantenus dissolutæ, & liberatæ, ad cerebrum transmitti, ut ibi spiritus plenè separentur, seu extillentur. Ego hoc tantùm in rem nostram observatum velim, majorem cerebri humani molem, majorémque sanguinis copiam facilè intelligi posse efficere, ut copiosiores generentur ibi spiritus quàm in cæteris animalibus, quocunque tandem modo id fiat in utriusque.

Quinetiam, fortasse non prorsus importunum erit id inferere quòd Doctissimus noster Medicinæ Professor Dr. Glissonius in puerulis Rachitide affectis, caput majus fieri propter aliarum partium marcescentiam, ingeniùmque simul cum cerebro, ob majorem sanguinis copiam affusam, incrementum capere, observavit. Nec prætereundum censeo quòd erectus ut plurimùm corporis nostri, dum vigilamus, situs in hunc effectum aliquid contribuat. Hinc enim non solum symbolicè institui in contemplationem causarum sublimiorum, quarum influxus æquè respicit omnes ubique homines, totùmque adeò mundum hunc sublunarem, quòd antiquitùs à multis est observatum: verùm etiam hinc cerebrum humanum disponitur ad spiritus vegetiores, simul ac copiosiores generandos, unde ad amplissima quæque rationis munia meliùs fungenda naturaliter comperati simus. Summa autem omnium illarum functionum in amica consociatione cum rationalibus aliis continetur: Ratio autem ubi quam existimem hunc humani Cerebri situm aliquid conferre ad spirituum mobiliorum, & plurium generationem, è principiis petitur staticis ad officia, situmque

arteriarum, venarumque ad capita nostra pertinentium accommodatis; quæ quid quidem licet plerisque videantur heterogenea ac nimis à re nostrâ alienâ, mihi tamen videntur vim suam diffundere per totum mundum corporeum, adeoque in humanis corporibus locum habere non contemnendum. Videtur itaque mihi quod dum massa sanguinis ex impulsu à Systole cordis recepto in Aortam toto irruit, non tamen omnes ejus partes æqualem ob illo impulsu impetum recipiunt propter diversitatem magnitudinis figuræ, soliditatis, motuumque quæ in iis extitit; (est enim sanguis liquor ex admodum heterogeneis partibus constans, habentque illæ varios motus ut sunt fluidæ, nec non ut calidæ, & fermentatæ, ac majoris minorisve gravitatis participes) sed nonnullas aliis hinc celerius moveri, quas agiliores, levioresque sanguinis partes liceat appellare. Crediderim itaque harum partium numerum bene magnum à crassiorum consortio in divaricationibus arteriarum sese expedire, & facilius ad loca superiora evadere posse vi pulsuum perpetuò repetitorum, quâ inæqualiter urgetur earum motus, harum nempe magis, illarum verò minus. Hinc opinor ascendere sanguinem paulò agiliorem in truncum ascendentem, qui etiam angustior est, quam qui transit in patentiorem illum descendentem, per quem crassior sanguis & gravior facilius propellitur. E trunco autem ascendente purior adhuc in carotides, & vertebrales arterias unde Cerebro spirituum materia suppeditatur. Non ego magnum esse censeo discrimen inter sanguinem arteriosum qui caput alluit, eumque qui inferiores partes præterlabitur; sed tamen vel minima quæ è principiis claris & universalibus deduci posse viderentur, non sensui prorsus silentio præmenda, ubi opportunè cogitationibus meis occurrerant. Adjungam itaque quod huic cognatum est de venarum ad cerebrum pertinentium situ declivi, ex quo fit quod sanguis suâ gravitate descendat celerius et unde, quia citissime deplentur venarum jugularium, & verte-

vertebraliū rami, ideo citiū locus datur recentis sanguinis affluxui ex arteriis carotidibus, ac vertebralibus, qui aliter à venosi sanguinis resistentia impediretur. È fœlici autem concursu harum duarum causarum, nempe è vegetioris sanguinis ascensu per arterias cerebro destinatas, & è præcipiti descensu sanguinis ejusdem (post amandatos spiritus) per venas in erecto corporis humani situ, sequetur celerior sanguinis in capite circulatio quàm aliis in partibus corporis, aut quàm fiat in capitibus aliorum animalium; & è celeriore circulatione, recens sanguis ocyus suppeditabitur, è quo copiosiores spiritus extillentur:

Non esset difficile plurima afferre argumenta quibus sanguinis spirituosioris ascensus per arterias in caput penetrantes confirmari possit, eaque desumpta à frequentioribus in partibus infimi ventris obstructionibus, è sanguine fœculentiore natis, è tumoribus, & quandoque fluxu venarum hæmorrhoidalium, qui morbus soli (opinior) generi humano accidens, è situ corporis erecto, ex parte saltem, pendere videtur. Verùm compendio studendum esse censeo. Lector qui plura in hanc sententiam cupit, legat illa quæ Doctissimus Lowerus scripsit in erudito tractatu *de corde*, cap. 2. à pag. 133. ad finem capitis, quorum plurima (etsi in alium finem ab illo afferantur) ad rem nostram à prudente lectore faciliè poterunt accommodari. Nec his quicquam obest quòd volucres aliquot reperiantur quæ erecto incedunt capite, collòque prædita sunt longiusculo. Concedi enim potest quòd in illis etiam sanguis eò levior & spirituosior ascendat, nec tamen hinc magnum ad illorum ingenia subsidium erit expectandum, quia & Sanguinis & Cerebri in proportione ad reliquam corporis sui molem, per-exigua est illis quantitas. Quinetiam tantillum sanguinis, etsi non esset spirituosus, facili systoles impulsu per arterias earum carotides ascenderet, quoniam adeò exiguæ sunt ut ad tubulorum capilla-

capillarium è vitro factarum naturam accedant, per quos aquam communem, præsertim calefactam, suâ velut sponte ascendere vidimus ad aliquot pollicum altitudinem.

Restat ut aliquid dicerem de motu velociore sanguinis in cerebrum humanum, qui exinde provenit quòd arteria carotis in illis non finditur, ut in brutis plerisque, in mille furculos, & plexus retiformes qui ejus impetum in illis frangunt, sed uno amplo & aperto profluat alveo, donec in Cerebrum penetret; undè necesse est ut partes ejus omnes, ipsique adeò spiritus impetuosiùs moverantur; & ut circulatio ejus tota citiùs absolvatur; & ut recentis sanguinis accessui paratior sit locus: quæ omnia ad agilitatem & copiam spirituum procurandum plurimùm faciunt. Verùm hæc adeò plenè & accuratè tractarunt Willisius *ὄραδι*, & Lowerus loco citato, ut industriæ nostræ nullus relinquatur locus, sed ipsi velut fontes potiùs sint adeundi. Vide Willis. *Cerebri Anatom. cap. 7.* Mihi satis est hæc ex illis desumpta ad rem quæ præ manibus est accommodasse. Hoc solum visum est adjicere, quòd quanquam tot sint in humano capite imaginationes, & memoriæ adjuncta quæ Menti operam præstent non inutilem, hæc tamen nullatenus sufficiunt ad resolvendas ejus operationes (quarum antea mentionem fecimus) in vires materiæ & motus. Immo è contrà Malpighium reor verè dixisse, quòd quò meliùs innotescet nobis Cerebri natura, & officium, eò magis desperabimus operationes animi ex ejus motibus explicari posse. Vide Malpig. *de Cerebri cortice, cap. 4.*

§. XXV. Transeo nunc ad ultimum Memoriæ adeoque Prudentiæ auxilium, quod humano generi ordinariò concessum est ultra cætera animalia, quod ex ætatis nostræ consuetis conditionibus profluat. Certissimum est stupendam planè esse memoriæ nostræ vim, quæ in se com-

complectitur aliquot millia verborum, & insuper sententias, seu propositiones exinde factas ultra millies millenas, præter infinitam penè rerum, actionumque varietatem, quas intra vitæ nostræ curriculum observamus. Ea autem utcumque brevis sit, si comparètur cum æternitate quam expetimus, aut cum longævitate primorum hominum quam ex historia sacra discimus, est tamen multò longior quàm aliorum plurimorum animalium quæ nobis sunt nota. Illa enim citiùs ad maturitatem perveniunt, citiùs etiam occidunt, quàm ut ad sexagesimum aut septuagesimum annum perveniant, qui vitæ nostræ terminus figi solet. Opportunè autem à Natura cautum est, ut ætate adhuc tenerâ, tenax esset pueris memoria, cujus ope, antequam rebus gerendis maturi simus, multa tenemus de Deo, hominibusque plurimis, qui Causæ sunt communis boni, nostræque quam speramus felicitatis; indeq; discimus quàm sit necessarium, & maximum hunc finem prosequi, & diffusâ erga eos benevolentia, tanquam unico in eum finem medio, uti. Hobbio tamen hic ut alibi bruta præfert hominibus; ideòque in *Leviathanis cap. 3.* ubi de Prudentia agit, asserit; *Sunt (inquit) animalia alia, quæ earum rerum quæ ad finem suum conducunt plura observant, & prudentiùs persequuntur, unicum annum nata, quàm puer decennis.* Mihi certè qui sæpe cum admiratione observavi solertiam puerorum in lusibus suis, & in aptis ad quæsitâ responsis, nec non memoriæ insignem felicitatem in linguis ediscendis, nihil unquam in brutis videre contigit quod cum his comparari possit; ideòque lectoris iudicio relinquendum censeo, annon hoc ab Hobbio potiùs malignè, quàm verè & ingenuè dictum fuerit. Plurium autem annorum experientiam, ætate præsertim maturâ, naturalitèr prudentiam generare sæpe agnoscit; nec tamen videt quòd hinc aliquid hominibus accedit supra bruta, quòrum & ætas brevior est, & quibus parùm admodùm crescit ex ætate ingenium, quæque quod experientia didicerunt aliis, præ-

fertan

fetrim loco aut tempore multum distitis, adeo commodè communicare nequeunt ut homines possunt, & solent in maximum prudentiæ, ac fœlicitatis mutuæ incrementum.

§. XXVI. Verùm missis tandem iis quæ ad Imaginationem, & Memoriam hominis pertinent, accedamus ad illa humanis corporibus propria, quæ ad affectuum regimen, eorùmque determinationem ad bona potius quàm mala aliis quærenda, propius spectare videntur. In his autem illud supponitur velut fundamentum, quod in indicio tertio è naturâ animalium communi desumpto notavimus, Affectus qui circa Boni cujuscunq; prosecutionem occupantur, animalia omnia quibus insunt naturalitèr magis juvare, & delectare, eaq; ideo in hos velut vitæ suæ, & valetudinis tutelam magis determinantur, quàm ad procurandam sibimetipsis perniciem. Hoc supposito, duo sunt in humano corpore quæ efficiant ut tali affectuum suorum regimini præ cæteris animalibus diligentissimè velint prospicere; quorum primum efficit ut illud meliùs quàm alia efficere possit; secundum, ut ipsius valetudini, vitæque adeo magis hoc sit necessarium quàm cæteris animalibus. Siquid autem in alterutro minùs certum Lectori videatur, meminerit velim hæc superpondii loco adjecta fuisse, summamque rei nostræ aliunde satis stabilitatem esse, nec inutile hæc hominibus propria hinc recensuisse, ut alii saltem eorum usus fœlicius explicarent. Ipse certè non dubito, quin aliis insuper usibus hæc inserviunt: existimo tamen probabile esse quòd ad nobilissimos quos indicavi affectus non sint inutilia. Sunt autem illa (1) Plexus nervorum homini proprius; (2) Pericardii cum diaphragmate connexio, & huic affinis communicatio inter diaphragmatis nervum, ac plexum nervorum homini proprium, qui præcordiis præcipuè deservit. De his visum est tantùm Anatomicorum observata paucis repetere, & quæ illi de affectibus hinc pendentibus

gene-

generatim dixerunt, ad rem nostram accommodare. Patet autem affectus hominum vehementissimos in materia circa quam Leges, sive Naturales sive Civiles versantur, exeri; quoniam in his agitur de rerum & operarum humanarum divisione aut faciendâ, aut stabilienda, id est, de Meo & Tuo; quæ quidem homines maximè commovent; ideoque dubium esse nequit quid ea omnia in humano corpore quæ passionibus movendis, aut sistendis naturaliter inserviunt, muneribus suis in constituendo, & defendendo discrimine inter nostrum & alienum, id est, in totâ materia legum naturalium; strenuè fungantur.

Imprimis itaq; de plexu nervorum pauca è Willisio libro de Anatome Cerebri *Cap.* 26. transcribam. Lector cui ad manum est Liber ille, doctissimum adeat Authorem ut dulcius è fonte bibat, & tabulam nonam quæ hæc depinguntur, inspiciat. Est itaque plexus nervosus homini proprius, juxta mediam cervicem in trunco nervi intercostalis consistens, qui præter fibras in vasa sanguifera & œsophagum dimissas, & furculos quos dimittit in truncos nervi diaphragmatis, & paris vagi; & in nervum recurrentem, duos insuper utrinq; ramos dimittit versus Cor, quos alter paulò inferius oriundus assequitur; atq; hi pluribus tandem alterius lateris occurrentes plexum Cardiacum constituunt; indè proficiscuntur tum nervorum insignes rami Cordis regionem obducentes, tum ansulæ nervosæ quæ tam arteriam quàm venam pneumonicam (præcipuos canales sanguinis è quo spiritus, affectuum principia, ebulliunt) circumligant, idemq; nervus intercostalis arterias postea stringit subclavias ante ortum arteriarum vertebraliæ ad caput sanguinem deferentium. “ Nervus
 “ (*inquit Willisius*) intercostalis per hosce furculos inter-
 “ nuncii specialis loco est, qui Cerebri & Cordis sensa
 “ mutua ultrâ citraq; refert. Ex hoc comneatu cere-
 “ bri conceptus afficiunt Cor, ejusque vasa unâ cum di-
 “ aphrag-

“aphragmate commoveri faciunt, unde sanguinis motus & respiratio variè alterantur, & spirituum indè procreandorum conditio nonnihil immutatur. *Addit etiam*, ut cogitationes circa appetitùs aut iudicii actus (in quibus Prudentiæ ac virtutum vires conspiciuntur) ritè eliciantur, sanguinis fluctus in pectore cerce-ri, ac ipsius cordis inordinationes à nervis tanquam habenis regi, inque motus aptos componi oportet. Notavit etiam in dissectione, fœtui à nati-
 “tate plexum prædictum valdè exilem fuisse, & mino-
 “re satellitio stipatum. Ac præterea in Cercopitheco
 “(quod quidem animal solertiam & passiones hominis
 “maximè imitatur) reperit aliquot surculos in Cor, &
 “appendicem ejus, ab intercostali dimissos, antequam
 “inferebatur in plexum quem vocat thoracicum, secùs
 “quàm in cæteris animalibus. Plura non transcri-
 bam. Sufficit his indicasse hominem instrumentis hisce
 (præter vires mentis, aliæque fortasse in Cerebro non-
 dum detecta) ad affectuum regimen naturalitè instru-
 ctum esse; quod quidem ad institutum nostrum non
 esset inutile, etiam si his quadantenus similia in ipsis bru-
 tis ut pacatè inter se agerent, reperirentur. Verùm
 quandoquidem homini peculiariora sunt hæc, non potest
 non Mentem illius commonefacere curandum esse, ut
 gubernaculo in manus ipsius tradito diligenter affideat,
 eumque flectat peritè.

§ XXVII. Secundò autem attingenda venit connexio
 inter pericardium & diaphragma (quæ in aliis animalibus
 nulla est,) cui visum est adungere communicatio-
 nem inter plexum prædictum homini proprium & ner-
 vum diaphragmatis, quippe, ut Willisus ibidem nota-
 vit, bini & interdum tres nervi ab hoc plexu in Ner-
 vum diaphragmatis mittuntur: nec omittendum est quòd
 ab eodem nervo intercostali, in quo hic plexus consistit,
 sparguntur innumeri rami per omnes infimi ventris
 partes, ut Cor eum omnibus quadantenus consentiat.

Nimius

Nimius essem si hæc singula persequi conarer, immò & temerè facerem si de singulorum horum nervorum usu (qui mihi nondum videtur satis exploratus) pronunciarem. Sufficit ad nostrum institutum pauca tantùm de generali eorum usu dicere, de quo inter Anatomicos constat, eos scilicet (1) motibus imprimendis, aut sistendis inservire, (2) doloris aut voluptatis sensum cerebro deferre à partibus queis inseruntur, (3) & in consensum trahere alios nervos quibus implicantur. His suppositis assumo (id quod innumeris experimentis constat) Cor nostrum ac diaphragma, & omnia infimi ventris viscera, stomachum puta, hepar, lienem, vasa etiam spermatica, &c. variè affici in omnibus vehementioribus passionibus circa bonum aut malum, nostrum vel alienum, præsertim cùm res nostra alienis ex natura rerum implicari observatur, quod propter notam conditionis omnium hominum similitudinem semper facile est observatu. Constat autem motus hosce nervorum in hæc viscera implantatorum ministerio fieri, non excluso fortè sanguinis per arterias delati concursu. Ex his colligo, Cor hominis in ejusmodi passionibus ideo magis quàm cæterorum animalium affici, quia per peculiare quos dixi nexus nervorum & pericardii cum reliquis visceribus communicat seu consentit; & quia tam Cor ejus, quàm reliqua viscera in affectibus omnigenis à fortioris Cerebri viribus, Spirituumq; agiliorum impetu commoventur. Quoniam autem cor & sanguis indè propulsus est vitæ, ac valetudinis, omnîsq; adeo voluptatis quâ fruimur scaturigo, necesse est ut affectus qui vehementius ejus motum juvant vel impediunt in hominibus quàm brutis, sentiantur majoris esse in nobis momenti, quàm in illis sentiri possunt, quorum Corda tot modis cum visceribus suis non consentiunt: ac insuper eorum Cerebra sunt signiora; Spiritusque, sive in sanguine, sive in nervis considerentur, minùs agiles sunt minùsq; copiosi. Quanti autem sit ad rem nostram momenti, ex ipsa corporis nostri fabrica nos constanter moneri de necessitate affectus

nostros diligentissimè regendi, illi facilè intelligent qui hoc expendent, summam virtutum omnium, totiùsque adeò observantiæ Legibus naturæ præstandæ contineri in affectuum regimine, qui versantur circa divisionem rerum omnium inter omnes faciendam aut conservandam. Verùm quoniam ex Anatomicis nostris observavi, præter generalia de quibus egimus, duo specialia phænomena è vinculis his inter cor & alias partes nobis intrinsecas intercedentibus accuratiùs explicata, risum, nempe, & suspirium, cogitare subitè animum hæc esse quædam præcipuorum in nobis affectuum symptomata, illum effusæ lætitiæ, hunc autem doloris; reliquos autem omnes affectus his similes esse, ut è paritate rationis sperare liceat eorum quoque accidentia posthæc pariter explicari posse: statui igitur hæc velut specimina eorum quæ supra generaliter diximus breviter exhibere, & ad scopum nostrum dirigere. Imprimis itaque è Willisio in capite citato notamus quòd è communicatione suprâ tradita inter plexum homini proprium & Nervum diaphragmatis, patet causâ genuina cur risibilitas sit proprietas humanæ naturæ, nempe quòd unâ cum Corde, diaphragma è jucundo imaginationis motu afficitur, & nervorum ab hoc plexu exeuntem comœatu sursum trahitur, ac in iteratos veluti subsultus instigatur; unde, quia pericardium illi accrescit, Cor ipsum ac pulmones pariter commoventur; dein quia idem nervus intercostalis cum nervis maxillaribus superius continuatur, cachinno in pectore edito, unâ oris & faciei gestus patheticè respondent. Plura habet Willisius. Et ab his nonnihil diversa Lowerius: quæ tamen cum his conciliari possent. *Tract. de corde. cap. 2. pag. 90.* dignus est locus quem Lector inspiciat. Ezo in rem nostram adjicio risum suavissimum esse vitæ humanæ, amicæ præsertim societatis, condimentum, nullumque fere ejus usum esse in solitudine, aut in affectibus qui grave aliquod malum spectant, ut irâ, invidia, odio, metu, proindeque numerandum inter ea quæ sapienter hominum convictum gratum faciunt,

rarò

rarò autem insuavem. Quoniam autem hic motus per intervalla repetitus mirè placet, omnémque tristitiæ molestiam strenuè excutit, colligere licet humanam naturam, eò ipsò quòd ad moliendam sui conservationem aptè fabricata est, in hanc quoque societatis illecebram homini propriam propendere, adeoque hætenus connecti inter se naturaliter nostram ipsorum curam, & aliis placendi studium. Suspirium autem, etsi humano generi non est proprium, in hominibus frequentius observatur, nec in aliis animalibus, quantum memini, inter signa doloris aut melancholiæ numeratur; utcunque verò propter nexum inter pericardium humanum, & diaphragma (cujus motu efficitur) majus quàm aliis animalibus affert Cordi hominis noxumentum; ejus quippe motus vitæ humanæ necessarius, extraordinario diaphragmatis annexi motu turbatur: à raro quidem suspirio parùm tantùm molestiæ affertur, verum si frequens sit ac diu perseveret, Cor mirum in modum delassatur, & officio suo impar fit: Proximè accedit hoc malum morbo illi quem singultum medici appellant, qui, ut Lowerius in *Tract. de Corde, cap. 2.* rectissimè tradidit, licet ventriculo noxam atque occasionem sæpe debeat, diaphragmatis propriè affectus est, qui licet cum brevis est ejus mora nos parùm lædat, cum tamen preserverat, & aliis symptomatibus (quæ ex Hippocratis aphorismis Medicis sunt nota) supervenit, mortis sæpe est nuncijs & ex parte quidem causa. Cogitanti autem mihi de suspirio velut doloris consequente, in animum venit probabilis (utì videtur) conjectura de causa Lachrymarum quæ inter doloris effecta sunt, & humano generi fere propriæ. Opinor, scilicet, in dolore sanguinis motum, circa venarum & arteriarum extremitates in capite, obstrui aliquatenus, ut tam libere circuitum suum peragere non possit, (nec desunt alia harum obstructionum in hoc affectu indicia) quo casu glandulæ lachrymales, (quarum explicationem Stenoni debemus) partem aquosam è sanguine copiosius colare possunt, atque per suas in oculos aperturas effundere. Huic conjecturæ

jecturæ faciendæ primam mihi occasionem dedit egregium illud Lowerii experimentum, quo postquam ligasset in cane vivo venas jugulares, partes omnes supra Caput mirè intumescabant, Lachrymæ copiosè fluebant, & saliva tantâ copiâ ex ore profluxit, acsi mercurium sumpisset. Legatur experimentum multis nominibus utilissimum apud ejus auctorem in capite priùs laudato, & conjectura fortè non videbitur inanis: Ideò autem fortasse solus homo lachrymatur, aut quia majores illius sanguini in dolore contingunt Obstructiones, pro magnitudine cerebri, et animadversivæ facultatis acumine, aut quia sanguis ejus copiosior, calidior, & vicius in capite motus, obstructions ejusmodi minùs ferre potest, quin separetur liquor falsus è glandulis unde prorumpant Lachrymæ. Quinetiam si nullæ sint in dolore, qualis supponimus, in cerebro obstructions, si tamen eo in affectu vel crassior sit sanguis, quàm ut solitos meatus pari facilitate pertanseat, vel si contrâ magis rarefiat, aut tantillo celerius versùs caput à corde impellatur, quoniam per ejus anfractuosos canales transitus celerior in venas non conceditur, necessariò magis tumescant arteriæ, & eadem exundationis in lachrymas præbebitur causa, acsi obstructions, quales supponimus, ejus cursui sese opposuissent; quæ quidem è principiis hydragogicis facile possent probari. Quocunque interim modo res hæc contingat, eruptio lachrymarum ex his obstructionibus indicio sit, majus periculum hominis valetudini imminere è dolore admissò quàm aliis animalibus; fero enim toto evacuando, postquam alibi in capite eruperit, vix sufficient glandulæ Lachrymales, licèt nonnihil ex ea evacuatione levaminis accedat. Obnubilatio autem phantasæ, & variorum morborum symptomata quæ juxta varium dolentium statum & dispositionem corporis sequi solent, præsertim in melancholicis, manifestum faciunt, totum doloris malum non egeri lachrymis, quæ in paucis maturæ ætatis viris conspici solent. Observatum autem est Cervum, cujus sanguis

sanguis, præsertim cum per venationem incaluit, & in motum celeriore concitatus fuerit, ad sanguinis humani statum accedit, cum irruentium canum impetum repellere nequit, mortemque videt appropinquantem, in lachrymas prorumpere.

Verùm ut speculationes has abrumpam, hoc ultimò notandum est, manifestum esse multiplici experienciâ omnium passiones humanas, nisi rationis fræno coercentur, innumeris morbis, præsertim hypocondriacis, quibus homines præ cæteris animalibus obnoxii sunt, originem fomitemque dare, easdem autem à ratione gubernatas vegetos homines, agiles, ac vividos, & ad omnia munia idoneos, facere. Ideoque eorum regendorum studium ad vitæ nostræ suavitatem esse summè necessarium, siue horum affectuum causæ nobis fuerint nunc tandem inventæ, siue adhuc ignotæ maneant, aut ulterius quærendæ. Ab hoc effectu, satis certè noto, provenit necessitas quærendi regulas quasdam rationis, quibus illæ intra fines certos contineantur; illæ verò non aliæ sunt quàm quæ præcipiunt ut exercentur solummodo in mediis ad finem maximum optimumque, commune scilicet bonum, conducentibus.

Media autem ad hunc finem in hominum potestate posita, sunt illæ tantùm actiones liberæ quibus aut fit, aut conservatur divisio rerum & operarum multarum ejusmodi quæ ad omnium felicitatem plurimum facit. Regulæ autem illæ sunt ipsissimæ Leges naturales uti postea ostendemus, & actiones ejusmodi sunt actus justitiæ universalis, seu omnigenæ virtutis ejusmodi Legibus conformes. Quapropter ex his concludere licet, ea omnia in humano corpore quæ efficiunt, ut aut facilius possit affectus regere, aut ut hoc facere ipsi magis sit necessarium quàm brutis, plurimum conducere tum ut Leges naturales cognoscat, tum ut aliquantisper propendeat ad ea faciendæ quæ in illis imperantur.

§ XXVIII.

§. XXVIII. Quæ restant paucissimis absolvemus; ad indicium igitur quartum animalibus omnibus commune à propensione ad propagandum suum genus desumptum, hoc solum (quod observavi) habet corpus humanum quod ipsi peculiare est, nempe quòd ejus propensiones ad venerem, non limitatæ sunt ad quasdam anni tempestates, ut cæterorum fere animalium, sed quodammodo perpetuæ sunt. Hinc autem fit ut hominibus plerisque necessaria sint connubia, & prolis suscipiendæ appetitus vehementior hinc sequitur; nec ab his divelli possunt appetitus, immò & pacta, circa alimoniam & regimen familiæ. Quoniam autem hæc omnia à sanguinis humani partibus agilioribus, & à majore vi vasorum spermaticorum proveniunt, necesse est ut pariter majora sint inter homines quàm inter bruta, major itaque erit familiæ alendæ regendæque cura, quæ sine cognitione legum naturalium, & propensione aliquâ ad earum observationem nulla esse potest. Nihil enim in bonum familiæ præstari potest nisi fiat, & conservetur aliqua divisio rerum & operarum mutuarum in eum finem. Hoc autem in unius familiæ cura intellecto & approbato, evidens aded est rationis paritas in iis quæ pariter necessaria ad felicitatem aliarum familiarum, ut necesse sit, ut talis divisionis necessitas similiter intelligatur, nec ratio sufficiens dari potest cur non similiter approbetur, atque ita se extendat ad totum genus humanum. In cognitione autem & approbatione hujusce divisionis ad omnium bonum necessariæ, legis naturalis cognitio & approbatio continetur. Interim modus quo particulæ sanguinis seminales & activæ prolis generandæ conceptum, & appetitum faciunt secundum hypothesen quasdam physicas, à Physiologis explicandus est; nam cum hæc particulæ sensus nostros fugiant, ex observatis, ac historia naturali eorum effectus motusque singuli ordine suo explicari nunquam poterunt. Ego autem ab initio mecum statui ab ejusmodi hypothesibus abstinere.

abstinere; eam sibi quisque sumat quæ observatis & rationi suæ optimè consentit. Nostro enim instituto visum est satis ostendisse, *σοφία* seu appetitum conservandi educandique prolem in lucem editam, esse tantum continuatum appetitum eam generandi, seu efficiendi ut existat; qui in se continet oppugnationem causarum existentiam ejus prohibentium. Sed hac de re quantum sufficit antea dictum est. Illud tantum hinc adjiciendum est, quod quoniam proles humana diutius est imbecillis, & opis parentum indiga, certum est diuturnitate temporis, & longo usu seu exercitio amoris parentum, eum affectum in iis invalescere, ut eò ægrius ferant quodvis malum præcipuè mortem ei accidere, quò diutius ejus educationi operam navârunt; ipsaque adeò difficultas homines ad commune bonum instituendi, quoniam spe, in eorum natura fundatâ, vincitur, efficit ut majore studio & industriâ parentes id ipsum moliantur, & *σοφίας* specimina indies edant longè majora, quàm quæ in aliis animalibus uspiam conspiciantur.

Quinetiam, eò diligentius observanda sunt indicia omnia ex hoc capite deducta, quoniam in hoc ultimo resolvitur, & reciprocos amor liberorum erga parentes, & mutua consanguineorum benevolentia quæ ad amorem erga totum genus humanum tandem perducet. Postquam notum fuerit ex historiis optimæ fidei (quæ solum ratione, pridem facta cognosci possunt) omnes homines ex iisdem olim parentibus prognatos fuisse.

Ad ultimum indicium ab integra simul compage animalium, conjunctisq; actionibus sumptum, referenda est aptior adhuc generalis confirmatio hominum ad societatis amicæ munia obeunda, & manifesta arctioris inter homines quàm bestias consociationis effecta in Civili regimine conspicua, quod per universum terrarum orbem semper, saltem per patres familias, locum obtinuit. Fatetur tamen id soli corporum fabricæ non tribuendum

esse, uti in brutis, sed gubernatrici menti longè magis, quæ in iis velut in puppi clavum tenet. Hoc autem in loco non tam singularum aliquot partium edisserenda sunt privilegia, quàm aptissima omnium inter se dispositio, quâ plus possunt ad auxilium aliis ferendum, quæ tamen in effectis faciliùs sentiri quàm in ipsis explicari potest. Notandum tamen est, eas omnes fere ideo aliquanto majora præstare posse, quòd determinantur influxu amplioris Cerebri, Sanguinis, spirituùmque copiosiorum, & Cordis scèlicèt gubernati per nervos ei proprios. Visum est tamen in duabus hominis partibus insigne quiddam notare, quo ad amicam societatem homo magis fit idoneus, in vultu scilicet, & manu. De vultu observavit olim Cicero, eum in nullo alio animante reperiri, quippe in illorum facie tot cogitationum & affectuum indicia nusquam ostenduntur. Hæc autem communioni inter homines incipiendæ, servandæque admodum sunt opportuna, in solitudine nulli sunt usui. Ea sanè signa quænam sint percipimus omnes, exprimere autem sigillatim vix possumus; facillimè autem observantur hæc, Rubor faciei in verecundia, Pallor in metu & Irâ: hæc duo indè in homine sunt conspicua, quòd pellucida est illi faciei cuticula, adeò ut sanguinis qui ei suffunditur copia vel inopia, motùsque varii faciliè percipiantur. Quinetiam ex eadem cuticulæ illius pelluciditate, homini propriâ, provenit pars magna eximæ illius pulchritudinis quæ in humano vultu relucet, quæque ad benevolentiam conciliandam inter homines plurimùm valet; ideòque non erat silentio prætereunda. Hinc enim & sanguinis color vividus cuticulæ colori decorè admistus conspicitur, & ejusdem motus varii, pro affectuum varietate, jucunda admodum spectacula, percipiuntur. Accedunt insuper risus, fletùsque, passionum symptomata ad societatem condiendam, & ad arcedam savitiam non inutilia, quorum causas humano generi proprias jam antea inuimus. Reliquæ omnes in cujusque vultu diversitates pro affectuum varietate,

quæ

quæ, singulæ enumerari vix possunt, oriuntur aut è tot variis sanguinis nostri motibus qui aliquatenus percipiuntur per mutationem coloris in faciei cuticula, aut insuper è motibus muscutorum ad oculos reliquãq; faciem, pertinentium, qui cientur à nervis quinti aut sexti paris, qui originem præbent nervo intercostali, adeoque communicant præ cæteris cum plexu hominis proprio. Ex his fit ut quadantenus in Natura hominis propria fundetur illud dictum; vultus est animi imago, indices oculi. Quinetiam insignis illa facierum diversitas, à qua fit ut inter tot myriades vix duo reperiantur similes, utilissima est ad societates firmandas; hinc enim facilè internosci possunt omnes, ut discernat quisq; eum quocum pactum quodvis iniverit, aut negotium susceperit ab aliis quibuscunque, & testimonium minimè fallax ferri possit de iis quæ quisque dixerit, fecerit, aut perpetrare conatus fuerit. Hæc autem fieri non possent nisi esset aliquid in faciebus hominum, quo alii ab aliis distinguerentur. Manus autem humanæ cum brachio considerata fabrica planè singularis est, ejusq; vires multiplicès ad agriculturam, inferendas arbores, ad ædificia munimenta, navigiaq; extruenda, ac ad alia omnia artificia mechanica, nullius pene essent usus nisi homines alii aliis subsidia mutua pararent, & in amicas societates coirent. Defuit mihi opportunitas Simiam, aut Cercopithecum dissecandi, ut per omnia compararem eorum pedes anteriores qui manum nostrarum figuram imitantur cum hominis manu, brachio, humeròq; dissectis. Verùm absq; anatome constat & nulla effecta tantæ dexteritatis ab iis animalibus produci, quantam ostendunt hominum opera modò nominata, & musculos tam extremæ manûs, quàm brachii, humeriq; humani, pro mole corporis, robustiores esse, & articulos in omnem partem multò magis esse versatiles. Manifestum etiam est in homine os brachii propriè dictum, illud nempe quod inter cubitum & humerum intercedit, valdè longum esse adeò ut ossa cubiti in carpo terminata, longitudi-

tudine excedat; & adeo commodè scapulæ (quæ non à latere ut in brütis, sed à tergo sita est) inarticulari, e-
 jusque musculis regi, ut manus eo de causâ à se invi-
 cem longè magis deduci possint, aut etiam retrorsum
 verti, nec non retrorsum adeo incurvari, ut magnam
 molem aut pondus complexu suo tenere ac attollere
 possint. Hoc autem naturæ artificio planè singulari, &
 vere mechanico fit, ut manus hominis non solum ac-
 commodetur ad motus ac operationes longè plures, sed
 ut vires acquirat multò majores tam in sustinendis, &
 absportandis ponderibus, quàm in imprimendo rebus
 aliis impetu. Enimvero cum manu sustinendum est &
 portandum pondus grave, ipsa cum pondere quod pre-
 hendit, ita ad latus dimittitur per motum articulorum
 brachii, ut à linea directionis quàm minimè distet;
 unde fit ut pondus minimâ vi libretur super centrum
 gravitatis totius aggregati, quod è corpore nostro & pon-
 dere sustinendo constituitur. (Linea autem directionis
 est recta illa quæ duci concipiatur à centro prædicto
 gravitatis ad centrum terræ.) Atque hoc sponte faciunt
 qui principia Centrobaryca non degustârunt, solâ expe-
 rientia docti, quod fieri non posset nisi manus ita com-
 modè humero & erecto corpori adaptaretur. Contrâ
 autem cum à manu nostra impetus in corpus leviuscu-
 lum imprimendus est (in lapidem *v. g.* projiciendum,
 aut in malleum, aliudve instrumentum) è commodissima
 hæc manûs fabrica fit ut discamus eam elevare; unde
 quia longius à centro sui motûs distat, celerius movetur
 majorq; vis imprimitur. Quemadmodum in funda lon-
 giore, propter distantiam majorem à motûs sui centro,
 major vis lapidi projiciendo (cæteris paribus) commu-
 nicatur. Centrum autem motûs a quo manûs distantia,
 viriûmque adeo incrementum computatur, non semper
 est in articulatione brachii cum scapula (unde tamen ho-
 minis ictibus vis quædam accideret, cui par nulla in aliis
 animalibus reperitur,) sed multis in casibus, cum nempe
 totum corpus atque ideo humerus unâ cum brachio in
 feriendo

feriendo movetur, centrum illud est in pede cui insistimus, & distantia à manu elevata ad pedem computanda est ut intelligatur incrementum celeritatis, & impetus indè fluentis. Hinc autem major manibus nostris vis accedit, quæ etiam, quia erecta figura homini soli competit, nobis est planè propria. Adjiciendum tamen est, plurimorum per totum fere corpus nostrum musculorum vim elasticam & ad ciendos hujusmodi motus conspirare, et ad eosdem, postquam incepti fuerint, accelerandos, unà cum distantia prædicta à centro concurrere. Sunt equidem hæc potentia majoris instrumenta talia, quæ converti possunt in cædes, aliâque mala aliis inferenda. Nihilominus manifestum esse reor ea omnia quæ omnes generatim homines potentiores faciunt, servato in aliis hominibus potentia æquilibrio, singulis argumenta suppeditare, ut alios potentia suâ juvare potius velint quàm lædere, adeoque benevolentiam mutuam suadere, quam conamur stabilire : id autem his propositionibus probatur gradatim.

§. XXIX. 1. Potentia aliis lædendi quæ pari aliorum potentia lædendi (per defensionem aut ultionem) libatur, nemini qui sibi cautè prospicit argumentum præbet idoneum ut alios potius lædere conetur, quàm à noxa attentanda abstinere. Manifestum enim est quia paria utrinque supponatur potentiarum momenta, hactenus nullam poni causam cur lanx in unam potius partem inclinaret, quàm in aliam. Immodò è contrâ, quia si certamen ineatur, certum est utrumque decertantium interfici posse aut mutilari, certum etiam neutri è victoria tantum accrescere, quantum ille amittit qui in pugna occiditur ; nec quantum ille periculo exponit qui belli alex vitam suam committit, utriusq; interest certamen non iniri. Periculum vitæ meæ plus mihi detrahit boni, quàm mihi accedere potest ex eo quòd in pari periculo sit hostis mei vita ; nec illius ideo augetur securitas quoniam
incerta

incerta est mea, sed utriq; hinc aliquid decedit quod neutri cedit in emolumentum. Immò si missà aliquantisper vitæ ac valetudinis consideratione bona tantum spectemus externa, notissimum est non omnia victorum commoda victoribus in prædam transire, sed ab illis plura acquiri qui paci conservandæ student, quâ partis frui licet.

2. Potentia autem alios juvandi pari aliorum potentia juvandi librata, idoneum unicuique suggerit argumentum ut alios juvare velit, præsertim cum id absque detrimento nostro fieri posse certum sit. Æstimationem enim habet aliquam boni, adeoque sufficientem causam movendi voluntatem humanam compensatio possibilis: præsertim cum plerumque beneficentiâ nostrâ (cujus compensatio saltem, possibilis est) nihil nobis decedat quod in rationes venire dignum sit. E collatione hujus propositionis cum priore, patet consequentia (utut supponantur pariter contingentia) potentia in benevolentiam determinatæ majorem habere vim animum ea prospicientem impellendi in benevolentiam, quam habeant consequentia potentia in malefium determinatæ animum in eam partem alliciendi; quod ad rem nostram fati est. E provisis enim consequentibus actionum suarum mens præcipue movetur. In priore casu possibile esse prospicimus ut malum aliis interamus, pariterque possibile ut ab illis malum patiamur, utrinque malum est æquale, nihil autem quod voluntatem, quæ boni majoris est sequitur, alliciat; in posteriori bonum prospicimus quod & facere, & recipere possimus, nihil autem detrimenti quod lancem huc inclinantem retrahat: ne possibile quidem hinc est ut uterque hujusmodi actibus aliquid amittat, & plus hinc alteri accrescit quam mihi decedit. Innocentiâ humanitate, præstando pacta de tuendo communi bono, aliis prodesse possum, mihi interim, si ritè expendantur omnia, nihil detrahitur; immò hæc ipsa faciendo internè magis convalesco, & delector, & spes

spes feritur, non ingrati proventus ab aliis redituri; qui, si quis sit, omnino vix tantillus esse potest quantillum ejusmodi actibus mihi met detraho, ut omnibus illud impendam. Quippe, ipse (si spector qualis unusquisque est solus & absque aliorum benevolentia, pace permiffa, & auxilio) tantillum habeo, ut ne mihi quidem soli sufficiam, sed adeo sum extrema necessitate undique cinctus ut aliis inserviando conditionem meam deteriore facere vix possim; quod manifestò intelligetur ab eo qui statum hominis in bello omnium contra omnes, ex omni parte injusto, supponit. Non enim opusest cum Hobbio asserere, bellum hujusmodi justum esse, & per rectam rationem singulorum, omnia sibi met necessaria esse statuentium, necessarium ante quam Societas Civilis constituatur. Agnosco enim libenter, non sine fructu considerari posse, Quanta mala ex injustitia universali, & falsis hominum quodlibet cunq; judiciis omnia sibi met arrogantium, profuere possint. Hoc autem longissime distat ab Hobbii errore, qui rectam rationem omnium extra Civilem Societatem positorum omnes in hæc mala necessario deducere docuit, ut nullam ad benefaciendum vim rationi relinqueret, præterquam quæ à regiminis Civilis auctoritate proveniat. Nos autem contra affirmamus & impossibile esse ut recta ratio omnia nobismet solis arrogare doceat, immò eam jubere ut benevolè consentiamus in divisionem faciendam, & stabiliendam, quâ unicuiq; aliquid proprium fiat; idque ut aliis multis de causis, ita etiam quia facillè præsentit Iliades malorum omnibus communium, ipsisque adeo singulis imminere, supposito tantum quòd singuli sui solum rationem haberent, & inexplebili libidine omnia sibi arrogarent. Dux propositiones præcedentes ad rem nostram faciunt, si uniuscujusvis potentia, unci tantum alterius potentia librari consideretur. Verum res adhuc clarior evadet si consideremus.

3. Potentiam singularis cujuscumque lædendi aliis longè superari à potentia plurimum vel omnium quæ se defendant, aut injuriam illatam ulciscantur : & 4. potentiam cujuscumque quæ aliis beneficiat longissimè superari à potentia remunerandi quæ pluribus aut omnibus inest. Hæc enim vehementissimè nobis suadebunt ut vires nostras quantascunque ad alios potiùs conciliandos quàm lædendos determinemus. Nec sane cogitari potest quòd semper ita distraherentur omnium vires, ut unus in hoc bello cum unico dimicaret ; quocunque enim casu contingat, ut impar hominum numerus congregiatur, duo in unum (ex hac hypothesi) bellum gerent in certiorum ipsius perniciem ; & si par primò numerus inter se concurrerent, unius morte ad imparitatem res rederegetur. Verùm hæc videntur abundè sufficere ad probandum quòd vires ipsæ hominum dum circiter æquales supponantur, argumenta potiùs suggerant ad mutuam benevolentiam, quàm ad mutuam perniciem attentandam. Reliqua autem quæ naturæ humanæ propria esse ostendimus, id ipsum suadent fortius, ut ostensum est.

§ XXX. Hic autem Lector observari velim quòd Hobbius nihil usquam attulerit hoc modo naturale ac intrinsicum corpori aut menti hominis, quod necessarium suggerat unicuique argumentum, aut aliter necessario homines determinaret ut omnia sibi solis singuli vendicarent, sed aliquando passionibus id imputare, quod antea refutavimus, aliquando generaliter tantùm dicere quòd *æquas societatis Conditiones ferre nolint, etsi ipsam societatem appetant*, de Cive Cap. 1. §. 2. in annotatione primâ : Respondeo autem, etsi aliqui sint homines qui aliquando conditiones societatis necessarias, & æquas nolint accipere, natura tamen nec rerum omnium, nec quæ illis intrinseca est eos docet, aut determinat ut eas conditiones nolint ferre. Mores in quos quidem aliquando temerè incidunt, & à quibus aliorum plurimorum immò & ipsorum vita sapè discedet, non sunt imputandi natura

naturæ humanæ, aut universi, sed ut ipsi sunt contingentes, contingentem habent causam, temerariam nempe arbitrii illorum liberi determinationem. Qui de natura quicquam pronunciare velit, expendat oportet constantes, & necessarias, ac intrinsecas rerum omnium, hominis præsertim, vires & conatus quibus ipsius vita, & ordinaria felicitas conservatur, potiùs quàm perturbatio-nes illas accidentales quibus labefactatur: certum enim est dum vivimus & valemus, vitæ ac valetudinis causas esse fortiores iis quæ nos perturbant, adeoque naturam nostram ex iis æstimandam esse. Par est ratio in pronun- ciando de toto genere humano, seu de hominum omni- um sæculis omnibus quæ sibi invicem ut fluminis partes succedunt. De moribus autem hominem licet contin- genter, tamen ut plurimum verum est, quòd velint Conditiones æquas societatis accipere, quod è factis ma- nifestum est, quoniam videmus eorum voluntate societates tales ubique pridem factas, conservari sæpiùs & diutius, quàm dissolvi; velle autem conservare societatem Civilem, aut cum alia civitate pacem servare, est tantum constans seu continuata voluntas eam constituendi. Im- mo aliquantò difficilius est constantiam hanc tueri, quàm societatem primò inire; illa tamen difficultas à plerisque omnibus rationis & naturæ suæ viribus quotidie superatur.

Denique hominis Natura non Mentem tantum & Cor- pus, partes ejus essentielles, sed & earum inter se con- sociationem complectitur. Ideoque visum est observare, hincetiam perducì posse homines in cognitionem & ex- petitionem boni pluribus naturis communis, immò & Societatis & Regiminis, quòdque hæc voluntati Causæ Primæ congrua sunt & grata. Sentimus enim in nobismet ipsis corpus nostrum naturaliter ideoque divinitus, non tantum uniri Mentibus nostris, verum etiam illarum re- gimini subjici in actibus plurimis memoriæ, affectuum, & motuum præcipue muscularium. Hinc autem velut

X

affixà

affixâ Menti idæâ seu exemplari politiæ perpetuò admonemur, quàm diversæ res, propter subsidia quæ afferant mutua, velut unum aggregatum necessariò considerandæ sunt, dum causas quærimus. fæliciter vivendi; quàm necessarium est, ut è partibus nostris aliæ ab aliis determinentur; quantum profit ordo partium inter se, & quàm necessarius est ordinatus plurium causarum concursus ad omnes penè effectus naturæ nostræ gratos; quanto usui sint officia partium mutua, & quàm perniciofa sit aliarum ab aliis separatio, quæ mortem naturalem minitatur. His pertractatis, agendum est de Bono & quidem maximo, quod in nostra aliquatenus potestate positum est.

CAP.

CAPUT III.

De Bono Naturali.

Bonum est quod rei cujusslibet, vel plurium facultates conservat, vel insuper adauget & perficit. His enim affectibus se prodit peculiaris illa convenientia rei unius cum alterâ, quæ requiritur ut huic Naturæ, præter alias, quicquam Bonum esse dicatur.

Convenientiæ vocabulo non sum usus in definitione Boni, quoniam valdè Æquivocum est. Ea tamen quorum actus motusve ad aliorum conservationem, vel virium augmentum, salvâ individui Naturâ, faciunt, merito convenire dicantur. Siquidem non aliter judicare solemus an natura vel essentia cujusslibet rei, alteri conveniat necne, quàm per actionum inde profluentium effecta. Hæc scilicet facultates rerum latentes, & intrinsicam rerum omnium constitutionem pandunt; hæc sensus nostros feriunt, & rerum undè fluunt, nobis notitiam ingenerant: In actionibus respectum seu Relationum omnium continentur fundamenta, in quibus explicandis tota ferè versatur Philosophia. Sic homini Bonum est quod vires animi, & corporis, aut alterutrum sine noxa alterius tuetur, aut facit ampliores. *Καί τοι τό γε ἴδιόν ἀγαθόν ἐστὶ τῆς φύσεως* Arist. Pol. l. 2. c. 1. de urbibus dictum. Quod autem de unâ quâlibet re dicimus, intellectum etiam volumus de rerum plurium serie, in quâ inseparabiliter connectuntur quædam proficua cum noxiis.

Comparanda enim sunt quæ nocent cum eis quæ profunt & à nocendi, aut proficiendi vi majore danda est denominatio. Hujusmodi autem Bonum quod, abstrahentes à Legum quarumlibetcuq; consideratione, concipimus,

cipimus, Naturale Bonum libens dixerim, quoniam & Naturam quamlibet *v. g.* bruti, aut arboris respicit, quippe quorum vires servari possunt & augeri. Et præterea hujusmodi entia, ipsaq; Terra inservire possunt ad suas vel etiam nostras naturas conservandas, aut uberiore cognitione perficiendas. Distinguitur autem ut quoddam latius patens à Bono quod dicitur Morale quod actionibus tantum & habitibus entium Rationalium attribuitur, & immediatè connotat convenientiam actionum *v. g.* cum Legibus, sive Naturæ, sive Civitatis alicujus; ultimò autem resolvitur in naturale Bonum publicum, ad cujus conservationem perfectionemque omnes Naturæ, & Civitatum, quæ justæ sunt, Leges utricè nos dirigunt. Verum de Morali postea latius; nunc in Naturale aliquantisper animum intendamus. Postquam manifestum est factum Boni notionem, & Nomen non ad unum determinare illum qui de eo cogitat, aut loquitur, sed pariter referri posse ad singulos alios homines, immò & ad alia omnia quæ vitâ pariter fruuntur, (ne quid insuper dicam de aliis naturis inanimatis, quæ conservationis, aut perfectionis ulterioris in ordine, motûve partium consistentis sunt capaces) descendendum est ad considerationem aggregatorum quæ ex pluribus, immò omnibus ejusdem speciei, animalibus fiant; addo etiam & ex omnibus ratione utentibus, quomodocunque differant, ut *Homo*, & *Deus*. Nam quemadmodum mens notione indefinitâ singulis communiter applicabili ea considerat, potest etiam singula quæ novit individua simul contemplari, & notâ (*v. g.* omnis) ad singula sigillatim ut ut non cognita se extendente sibi representare, seu totum quod dicitur integrale singulos complectens componere, ac velut unum corpus (quod postea politicum dicemus) illud spectare, ut inquirat, quid illi bonum sit, aut malum, quod proinde bonum malumve commune, ac publicum humani generis vel etiam omnium Rationalium dicendum erit. Et è diversis quæ proponantur judicare quodnam possibile aut impossibile,

possibile, quodnam majus, aut minus fuerit. Nec illud in multis valdè difficile est, saltem generaliter statuere; Quippe cùm eadem sit singulis, quotquot fuerint, Natura, quæ uni competit; è nota unius fœlicitate, scire licet qualis sigillatim omnibus quærenda sit fœlicitas. Patet enim mentis perfectiones naturales, & corporis sanitatem, vegetamque vim in quibus unius fœlicitas tota est, complecti etiam, si universaliter diffundatur, omnem omnium fœlicitatem; adeoque & graduum diversitatem, & mediolorum generaliter necessariorum naturam parilem esse posse, & requiri ad omnes *v. g.* alimenta, exercitia, somnum, &c. propter identitatem inter partes & totum; hinc etiam quicquid vel uni totius hujus parti aliquid addit cæteris non mutatis, adeoque illæsis, id totum, ex illa aliisque partibus agregatum, adauget. Uni homini qui prodest illæsis aliis omnibus, toti aggregato prodesse meritò dicatur: quod ad nostram ipsorum curam aliis innocuam ex intuitu boni publici unumquemque meritò possit animare.

§. II. Bonum ideo fatemur dici quod alteri convenit, adeoque; relativè dici, verùm non semper refertur ad appetitam, nec semper ad unum, nempe ipsum appetentem. In his autem duobus turpiter sæpe erravit Hobbius (licet quandoque sibi contradicens vera scribat;) & his erroribus ceu fundamento innititur magna pars eorum quæ de jure Belli in omnes in statu Naturæ, & jure quilibet imperandi in statu Civili perperam conscripsit. De sententia Hobbiana quod Bonum ideo quivis dicitur quoniam appetitur, vide *de Homine Cap. 11.*
 §. 4. *Omnibus rebus (Inquit) quæ appetuntur Nomen commune est Bonum, &c. Cùm alia alii appetant necesse est multa esse quæ aliquibus bona, aliquibus mala sint, &c. Sunt ergo Bonum & malum appetentibus & fugentibus correlata, &c.* quibus paria scripsit Libello *de Humana Natura Cap. 7. §. 1:* comparatâ cum 3. ubi motum illum in quo rerum conceptus consistere vult, sine ullo Judicii interventu *de Cerebro*

bro in Cor tranſire docet, & ibi prout juvat, vel impedit vitalem ejus motum, placere (inquit) dicitur, vel diſplicere. Quod autem cuique ſic placet, id ipſe Bonum appellat, quod diſplicet malum; & hinc ex conſtitutionis, ſeu temperamentorum diverſitate diverſa ſunt de Bono ſententia; naturaliter ſcilicet adeoque neceſſario & in ſtatu Natura ex illius ſententia (quidni & in Civili ſtatu, ubi ſaniores Philoſophi naturæ neceſſitatem exiſtimant culpam tollere?) inculpatè. Et de Cive Cap. 14. §. 17. Ea eſt natura hominis ut uniſquiſque id quod ipſe ſibi cupit fieri, Bonum; quod fugit, malum vocet. Itaque diverſitate Affectuum contingit ut quod alter Bonum, alter malum; & idem homo quod nunc Bonum, mox malum; & eandem rem ſibi bonam, alii malam eſſe dicat. Bonum enim & malum delectationis & moleſtiæ noſtræ omnes æſtimamus. Scilicet hoc à natura hominis ideoque neceſſario & ſemper, immo inculpatè ante leges Civiles fieri contendit, non ab evitabili culpa voluntatis. In Leviathan. Cap. 6. his habet paria, additque Bonum, Malum & vile intelliguntur ſemper cum relatione ad perſonam qua illis verbis utitur, cum nihil ſit ſimpliciter ita; neque ulla Boni, Mali & vilis communis regula, ab ipſorum objectorum naturis derivata, ſed (ubi Civitas non eſt) à natura perſonæ loquentis, vel (ubi eſt) perſonæ civitatem repræſentantis; vel ab arbitro vel Judice conſtituto. Nos contrà cenſemus res primò Judicari bonas, deinde appeti quatenus videntur ſaltem bonæ. Quodlibet ideo verè judicari bonum, quia effectus ejus ſeu vis Naturam re verà juvat. Privatum bonum quod uni, commune quod multis prodeſt; non quia ex opinione ſive verà, ſive falſà appetitur, aut ad unum vel alterum, temporis, momentum delectet. Hominis natura poſtulat, ut Ratio rerum Naturas expendens & evidentiâ inde invariabiliter manante ſtatueret priùs quid ſit bonum, idemque judicaret, (ſive ſua ſive alterius res ageretur,) quàm id appeteremus, aut eo delectaremur: & brutorum eſt ſolo affectu, nullâ ratione, gubernato, rerum, actionumve bonitatem metiri. Talia tamen in ſe experiuntur homines jam brutefcentes, &

hæc

hæc naturæ consentanea esse illis placet ab Hobbio au-
 dire. Ex hoc grege Hobbianorum augetur numerus.
 Nihilominus certissimum est & dementem malum pati,
 etsi sua ipsi dementia mirè placeat; & contrà medela æ-
 gro bona est, quamvis illam pertinaciter refugiat. Quin
 & ipse Hobbius aliquando ad sanam mentem redit, &
 quanquam alibi quidlibet bonum esse aut malum pro ar-
 bitrio imperantium, aut cujusvis hominis, semotà civilis
 societatis consideratione, frequentissimè inculcat; tamen
Leviathanis Cap. 30. ubi inter officia summi Rectoris pon-
 nit ut bonas condant leges, apertè asserit *non omnes leges
 esse bonas, etiamsi ad utilitatem faciunt Rectoris, & eas de-
 finit esse tales quæ ad populi bonum sunt necessaria, ac perspi-
 cua.* En populi bonum! quod certè commune est mul-
 tis ab ipso agnitum, velut finem actûs Legislatoris; finis
 autem priùs cognitus supponitur, adeoque ejus natura
 priùs determinata est, quàm Lex quid bonum malumve
 fuerit, populo præscripserit. Sic etiam *Leviath.* Cap. 6.
 Benevolentiam ac Charitatem definit *per actus, aliis bo-
 num cupiendi*: nec definivisset, opinor, hunc effectum,
 nisi possibilem putasset. In Editione autem Anglicana
Leviathanis agnoscit hunc affectum, cùm se extendit ad
 homines universaliter, esse Indolem Bonam: In Latina
 Editione hoc omisit, ut non consistens (opinor) cum a-
 liis ejus opinionibus. Enimvero Natura boni & efficacia
 rerum ad Naturæ unius aut plurium conservationem,
 perfectionemque est prorsus determinata, & ex congrui-
 tate rerum cum omnibus Naturæ *v. g.* humanæ facul-
 tatibus, aut earum principiis, expenso etiam vel totius
 vitæ statu, vel partis ejus præstantioris, æstimanda est,
 non ex irrationali affectu & levi motu sanguinis, ex pri-
 ma rerum apprehensione aliquantisper juvato, aut etiam
 impedito.

§. III. Magni autem est momenti ratam & immobi-
 lem teneri Boni notionem, quoniam hæc concussa & flu-
 tuante necesse est ut incerta & instabilis sit omnis cog-
 nitio

tio nostra de Felicitate; quippe quæ maximum est cuiusque hominis Bonum, & de Legibus Naturæ, Virtutibusque singulis, Iustitiâ, &c. quæ nihil aliud sunt quàm ejusdem Boni assequendi Media, & Causæ quodammodo partiales.

Quanquam igitur propter peculiare quiddam in diversis hominum temperamentis aliquando contingit, ut alimentum, aut medicamentum uni noxium sit, quod plerisque innocuum, immò salubre esse experientia comprobavit; cui simile quiddam observatum est in genio & moribus gentium in aliquibus constitutionibus aliis planè dissimilium; hoc tamen non magis tollit consensum hominum de generali Natura boni, ejusque partibus vel specièbus præcipuis, quàm levis vultuum diversitas tollit convenientiam inter homines in communi hominum definitione, aut similitudinem inter eos in partium principalium conformatione & usu. Nulla gens est quæ non sentiat actus Deum diligendi, & præsentem jucunditatem, & futuræ spem ratam continere: & sic de cæteris quæ sequuntur instantiis. Atque hæc ipse Hobbius quandoque fatetur, ut *de Cive Cap: 15. §. 9.* & sequentibus: licèt aliquando in solo metu, ac opinione Potentiæ honorem Deo exhibendum consistere declamitet, ut in *Leviath. p. 1. c. 10, & 11.* Nulla gens non sentit gratitudinem ἀντιπελαργίαν erga parentes & benefactores toti humano generi salutarem esse. Nulla temperamentorum diversitas facit ut quisquam non bonum esse sentiat universis, ut singulorum innocentiam vitæ, membra, & libertas conservarentur; ideòque ubique prohibetur innocuorum trucidatio. Quæ ullius ἐλευθευκρασία non bonum esse judicabit singulis familiis, omnibusque adeò Gentibus ut illibata servaretur thori conjugalis fides? Atq; eadem de jure utendi, fruendique rebus externis ad vitam, valetudinem, famam seu honorem, prolis educationem, & amicitia cultum necessariis dici possunt. In iudicio de bonitate harum rerum de quibus toto Legum Naturæ

Naturæ & plerarumq; Civilium cura sollicita est, æquæ omnes ubique conveniunt, ac omnia animalia in motu cordis & arteriarum pulsu, aut omnes homines in opinione de nivis candore, & splendore solis. Ipse etiam Hobbius Leges Civiles, id docere ait. In omni casu Legibus scriptis prætermisso (quos ipse fatetur penè infinitos esse, (c. 14. §. 14.) & infinitas lites parere posse) sequendam esse Legem æquitatis naturalis: Concedit itaq; Leges naturalis æquitatis cognosci absque ope Civilis Legis, & casus plures sufficientè inde determinari posse, quàm qui à Legibus Civilibus, qui non sunt penè infiniti, determinantur. Nos hoc tantum contendimus, aliquot regulas æquitatis naturaliter adedò notas esse, ut in illis cordati ab invicem non dissentiant. Concedimus interim libentissimè multa esse adiaphora, seu in quibus ratio humana universaliter pronunciare non possit, Necesse esse ad commune bonum ut res hoc potius modo geratur quàm illo. In his autem locum habent variarum civitatum constitutiones variæ, quæ licet antequam sanciantur sine crimine poterant impugnari, postquam tamen auctoritate publicâ muniuntur, & propter conscientiam erga Deum, cujus vices gerunt Magistratus, & propter communem civium fœlicitatem, pacemque cujus securitas ab inviolatâ imperantium auctoritate præcipuè pendet, summâ religione sunt observandæ. Quippe evidenter magis conducit ad commune bonum, ut in adiaphoris & dubiis sententia Magistratûs valeat, idque pro bono habeatur à subditis, quod imperanti tale videtur, quàm ut æternæ inter eos lites ea de re maneant, unde bella cædesque, quæ extra dubium mala sunt, meritò forent expectandæ.

§. IV. Est & alius Hobbii Error circa Bonum, nempe quod objectum voluntatis humanæ sit id quod unicuique videtur bonum sibi, de Cive c. 1. artic. 2. Idem ferè sic exprimitur de Cive c. 3. §. 21. *Unusquisque presumitur bonum sibi naturaliter, justum propter pacem tantum & per accidens*
Y
quarere

querere. Nempe justum alienum respicit bonum, quod non existimat quemquam querere, nisi ex metu malorum è statu belli profluentium. His consentiunt quæ supra citavimus loca, & innumera passim per ejus scripta dispersa idem innuunt. Hinc manat illud *Cap. 2. §. 8. Quicquid voluntariè fit, propter aliquod bonum fit volentis.*

Hæc autem omnia eò tendunt, ut evincat homines ita comparatos esse, ut eorum Naturæ repugnet, adeoque planè impossibile sit ipsis quicquam appetere præter sua commoda, suamque gloriam, *Cap. 1. §. 2.* Hæc autem eam perspicuam sit unumquemque ex dominio in alios uberius assequi posse quam è societate cum aliis, omnes hoc naturaliter appetere, adeoque in bellum adversus omnes dominationis querendæ causâ ferri; solo autem metû bello detineri, & ad societatis condiciones accipiendas impelli. At si queramus quid eum in sententiam adeo omnibus Philosophis repugnantem duxerit, illud unicum videre possum, quod in eadem sectione ipse obiter innuit, ubi *Naturam* interpretatur per *affectus omni animali insitos, donec nocumontis vel præceptis fiat ut appetitus presentium, memoriâ præteritorum retundatur.* Æstimat ille naturam humanam, & objectum adequatum voluntatis, ex affectibus illis qui usum Rationis, experientiam & disciplinam antevertunt, quales reperiuntur in infantibus & amentibus; videatur ejus præfatio ad *Librum de Cive.* Ego verò cum Philosophis (quantum scio) omnibus naturam hominis è Ratione potius metiendam existimo, adeoque voluntatem se extendere posse ad ea quæ Ratio conventientia cuilibet naturæ esse dictaverit; siquidem affectus ejusmodi irracionales perturbationes potius animi (adeoque præternaturales) dicendi sunt; quod & ipse *Hobbius* etiam, post editum *de Cive* Librum factus est in *Libro de II mine cap. 12. §. 1. Evemur etiam nos fieri posse fortè per malum liberi Arbitrii usum, ut homo quispiam angusti (suo virio) pectoris, nihil præter se consideret, adeoque nihil fere velit, nisi quæ sibi judicat commoda; verùm in nullo unquam homine*

homine præter unum Hobbium talis voluntatis signa observare potui. Alii certè generosioris sunt animi, qui non tantùm id bonum existimant quod sibi bonum est, verùm quicquid facit ad conservationem aut perfectionem, ordinem & decorum humani generis, vel etiam totius quod cogitare possumus universi, id demum bonum existimant, id volunt ac cupiunt, id futurum sperant, eoque præsentem gaudent. Nec quicquam video quod impedire possit, quo minùs quod cuius Naturæ convenire posse judico, id illi fieri velle possim; immò & quantum in me est anniti ut fiat. Id autem omne intra fines objecti adæquati facultatis cujuscumque (adeoque & voluntatis) circa quod illa facultas possit exerceri. Huc pertinet quod præcipit Aristoteles de *Legislatore Pol. Lib. 7. c. 2. ad finem.* τὸ ἢ νομοθέτης τὸ σπουδαίον ἐστὶ τὸ θεῖον αἰσθάναι πόλιν, καὶ γένος ἀνθρώπων, καὶ πάσων ἄλλων κοινωνίαν, ζωῆς ἀγαθῆς πᾶσι μετέξουσιν καὶ τῆς ἐνδεχόμενης αὐτοῖς εὐδαιμονίας. Et alibi *Pol. Lib. 3. c. 8. n. 76.* τὸ δ' ἴσως ὀρθόν, πρὸς τὸ τῆς πόλεως ἕως συμφέρον, καὶ πρὸς τὸ κοινὸν τὸ τῶν πενήτων. Quod enim postremo hoc Loco Aristoteles de Civitatis legibus asserit in iis non partis bonum, sed totius tradendam esse, eamque mensuram recti à Legislatore spectandam; id, si mundus velut Civitas consideretur, quid rectum sit universaliter, ideoque in Legibus Universi, seu Naturæ spectandum satis docet. Enimvero cum quis legislator sit tantùm homo, is autem & possit & debeat bono communi prospicere, is quippe finis est in quem constituitur, quid vetat, quin idem facere in aliorum etiam hominum potestate situm esse concedamus? Quin & hoc à priori demonstrari potest apud illos qui agnoscunt voluntatis naturam consistere in consensu mentis cum iudicio Intellectus de rebus se convenientibus. Certum enim est Intellectum judicare posse quid aliorum commodis inserviat, juxta ac nostris; nec ulla suppetit ratio, cur non eadem velle possimus, quæ judicavimus bona. (Immò fieri vix potest ut quæ judicavimus esse bona, ea non velimus.)

Observandum autem est quòd quicquid homo velle potest, potest etiam statuere id, quantum in ipso est produrre; Bonum autem sic volitum à nobis dicitur intendi, & intentionis hujusce vi, finis notionem completam induit: potest itaque bonum commune universi, homini finis esse. Et quoniam est maximum quod possumus velle, Intellectus rectè judicans pronuntiabit hujusmodi volitionem magis necessariò & intrinsecè connecti cum perfectione hominis, bonum commune ritè intelligentis, quàm volitio cujuslibet minoris boni. Verùm sufficit inpræsentiarum ostendisse bonum commune posse esse hominis finem, & quidem præcipuum; si modo probetur esse quovis alio bono majus. An verò quispiam obligetur ad hunc finem quærendum postea videbimus, ubi de Legum naturalium obligatione disquiremus. Hic illud tantum adjiciam, ipsum Hobbium in *Leviathanis* editione Latinâ Cap. 31. Sectione ultimâ contradicere iis omnibus quæ de Bono tantum sibi proprio quærendo antea scripsit, & non tantum agnoscere Bonum publicum inspectari posse, sed ad apertè insinuare sese sperare *Leviathanem* suum illi aliquando fini inservituro esse. Ejus verba hæc sunt, *Non despero quin Regibus interius in sua jura, & Doctoribus in officia sua posthac attentius inspicientibus, hæc ipsa doctrina, consuetudine mitior facta, tandem aliquando ad Bonum publicum communiter recipienda sit.* Scilicet hic suam doctrinam, etsi nondum à Regibus stabilitam, Bono publico utilem futuram esse prælagit, nec unius tantum Civitatis Bono, sed omnium ubique populorum utilitati eandem adaptatam esse innuit. Hoc autem quam falsissimum mihi videatur, abundè tamen demonstrat hunc finem illius aliquando cogitationibus observari, eumque nosse eundem sincerè quæri posse, aliter enim cum non modo non quæreret, sed ne fingeret quidem se quævisse.

Quinetiam hominibus naturaliter jucundum esse, adeòque bonum videri aliis placere ex Hobbio probari potest, quoniam in *Libro de Naturâ Humanâ, Cap. 9. §. 15.* aperte

aperte docuit ipsam libidinis voluptatem, ex parte quidem esse voluptatem animi, indè scilicet perceptam quòd quis alteri se placere sentiat. Absurdissimum autem est quòd voluptatem animi agnosceret exindè sumi, quòd alteri gratum quiddam fieret uni & in re levissimi momenti, quum interim non agnoscat voluptatem animo humano majorem indè nasci, quòd plurimis simul impensius gratificemur, cùm illorum & mentibus & corporibus inservimus bonum commune procurando per fidem, gratitudinem, & humanitatem, etiam cùm non eidem potestati Civili subjiciamur.

Denique in libro *de Homine*, Cap. 11. §. 14. ubi de industriâ in bonis quodnam majus aut minus fit investigat, apertè testatur Majus esse (cæteris paribus) quod pluribus Bonum quàm quod paucioribus.

CAP.

CAPUT IV.

De dictaminibus practicis.

PRæmittendum est huic capiti, non omnes hominum actus dictamina, aut notiones dictaminibus æquivalentes supponere. Apprehensiones enim primæ, & motus quidam spirituum seu imaginationes, nonnunquam etiam motus Musculorum, ut nictus Occulorum, vel subitanea ab amicis resilitio sine dictamine fieri videntur; plurimè etiam infantis actus, ut comparationes, judicia &c. de jucundis & noxiis, quibus tamen thesaurus notitiarum augetur: & fortè volitio boni simpliciter huc accenseatur.

Scilicet ita nos finxit Natura universalis ut ætate adhuc tenerâ, vel invita plurima sensu percipiamus, & memoriâ firmiter teneamus, & comparatione spontaneâ an sint majora alia aliis, item similia an dissimilia, commoda an incommoda judicemus; præcipuè verò quoniam præsentibus nobismet ipsis semper sumus, & ex peculiari mentis (in se reflectentis) nostræ constitutione, actus Intellectus & voluntatis nostræ necessariò sentimus, & quantum possumus ad ciendos, regendosq; corporis quosdam motus, qui ideo voluntarii dici solent, adeoque necessariò, etiam experientiâ duce, cognoscimus, quinam harum facultatum actus nobismet ipsis noxam afferunt, aut commodum & perfectionem, cui notitiæ appetitio, & actio prosequendi, vel fuga & amolitio à naturâ conjuncta est. Quinetiam ex Rationis paritate, sponte facileque (sine alio præter naturam duce) talia etiam aliis entibus quatenus vel mente, vel corpore, vel utroque nobis fuerunt similia, paritèr commoda vel incommoda & esse & videri. Hinc nonnulla de actibus Deo gratis, longè plura de omnium hominum commodis, & incommodis statuimus.

Adultâ

Adductâ tandem ratione de summâ vitæ nostræ, seu omni futuro potentiarum nostrarum exercitio meditatur; & quia actionum probabiliter futurarum, nec non effectuum bonorum, quos inde speramus numerus major nunc quàm antea simul animo obversatur, & series rerum longior, quæ suo succedent ordine, & ab invicem pendēt, instituetur ab animo jam magis maturo; mens non signa tantùm simplicia in auxilium memoriæ advocat, sed & ope propositionum utitur, in quibus actionum nostrarum cujuscumque generis connectio cum affectibus inde propriè pendentibus distinctiùs exhibetur & affirmatur. Hæ propositiones practicæ dicuntur, nec necesse est ut proponantur in formâ Gerundii hoc aut illud agendum est, uti nonnulli è scholasticis volunt; quippe Debitudo illa, quæ Gerundii voce innuitur, explicatione eget: quæ vel à necessario nexu cum fine, vel à Legis obligatione petenda est. At à quærentibus Legum originem, earum obligatio non supponenda est jam nota. Nexus autem necessarius inter medium & finem satis exprimitur in nexu eorum veluti Causarum cum suis effectibus destinatis.

Quinetiam prout adolescimus, naturaliter comparamus inter se vires causarum ad effectus similes producendos, & effectuum etiam va ios perfectionis gradus inter se conferimus, è quâ collatione oritur iudicium hoc illo majus, minus, vel æquale esse. Hinc ideo, exempli causâ, actionum nostrarum possibilium alias aliis plus vel omnium maximè conferre posse ad nostram, aliorumque felicitatem concludimus. Tales autem propositiones practicæ, dicuntur Dictamina comparata.

Nobis qui Legum naturalium Generationem tantùm quærimus, non est necessarium asserere huiusmodi dictamina, etiam postquam ea Legum vim habere novimus, semper homines ad actus determinare; sufficit ut jus dicant determinationi futuræ. De vi etenim determinatrice aliter sentiunt alii, nec libet eâ de re contendere. Omnes interim, opinor, id agnoscent Dictamen practicum ad actus

actus deliberatos pręrequiri, & aliquo modo viam munire ac monstrare ad actuum futurorum determinationem. Nihilominus partes essentielles dictaminis practici, ejusque forma attentius paulo consideranda veniunt, inde enim ejus generatio in mente nostrā facile intelligetur. Propositio practica aliquando sic exprimitur. Actus hic humanus possibilis (benevolentia scilicet universalis) ad felicitatem meam, aliorumque communem prę reliquis eodem tempore possibilibus maximę faciet, vel ut pars ejus essentialis, vel ut causa, aliquando effectura pręcipuam ejus partem essentialem. Quandoque autem in formā Imperii Actus, qui intra tuam est potestatem, ad Commune Bonum in datis circumstantiis, omnium quos possis elicere, maximę deserviens, eliciatur; sæpe etiam in formā Gerundii Actus talis exercendus est. Apud me certę prorsus idem significant hæc loquendi formulę ad Legem naturalem relatę, sive Intellectus hoc factu optimum esse judicet, sive jubeat, sive ex vi Gerundii dicet me hoc teneri facere. Nam Intellectus (qui hoc agens dicitur Conscientia) obligationem satis innuit naturalem, dum dicit hoc factu optimum erit tibi juxta ac aliis. Quippe omittendo quod mihi optimum pronunciatum est, malum (quod pœna dici potest) in meum caput me accersere, inde constat. At si sub Imperii forma consideretur, eadem res docetur representando proprium cujusque Intellectum velut magistratum deputatum, & autoritate leges ferendi pręditum: quod quia Metaphoricum quiddam sonat, minus Philosophicum; utile tamen, quia similitudo habet fundamentum justissimum in Naturā. Forma autem Gerundii idem docet, sed velut Judex inferior, aut Consiliarius de lege jam latā monens, & actus futuri conformitatem cum eā postulans. Philosopho convenientior Primus modus qui, si formam spectes, propositionem theoreticam exprimit; si vim, practicam, utpotę fundamentum obligationis naturale dicens. Secundus Imperatorem magis decet; Tertius Theologum. Sed omnibus pro libitu uti licebit, si modō distincti-

finctionem, qualis qualis est, inter has formulas animo teneamus. Natura rerum exhibet animo quid factu optimum sit. Animus, rerum advertens Regimen, ex Ideâ Dei illud eum velle seu imperare factum concludit, sibi que, ejus nomine, imperat in secundâ Formâ : In terciâ reflectit in utrumque priorem, actumque imperio congruum iustum forum fore, adversum injustum, pronunciat.

§ II. Est & alius modus Leges naturæ exprimendi n. actus hic vel ille possibilis maximè convenit humanæ naturæ. Sed dubii sensus sunt; (1) humanâ naturâ vel singularem agentis denotat, & tum non satis exprimit ea quæ ante actionem consideranda sunt : non enim unius tantum agentis felicitas, sed maximum commune bonum spectari debet : vel, (2) humana naturâ omnes homines spectat, & sic non consideratur Deus. Aut si in hæc alterutra notione publicum bonum per consequentiam involvatur, tum hæc formula loquendi cum primâ coincidit : quæ tamen ideo præferenda est quia hæc ambiguitate caret. Et deinde illud, *convenit*, ambiguum est quò referatur : Actus enim naturæ alicui convenire dicatur, (1) cum convenit principiis agendi equalia sunt facultates ac habitus, objectaq; vel intus in Memoriam latentia, vel ab extrâ sollicitantia ad actus; atque ad hæc capita revocari debent dictamina practica, (propositiones, viz. quæ sunt Regulæ actionum) quorum termini ab objectis orti in memoriam continentur, & in propositiones ab animo formantur, unde actus determinant, & habitus constituunt. (2) Actus convenire dicatur Naturæ Humanæ cum ejus affectus naturam hominis unius aut plurium conservant, aut perficiunt. Posterior his sensus coincidit cum Formulâ quam primò proposui, quæ ambiguitate caret: immò & prior sensus convenientiæ actuum magnâ ex parte eò reducatur. Nam propositiones practica, quæ sunt inter interna actuum principia, omnes sunt de appetendo sine præcipue

cipuè maximo, & de usu mediorum. Quæque de ultimo fine appetendo pronunciant illud tantum dicunt, Hoc suâ Naturâ bonum est seu pars fœlicitatis humanæ, & quidem maxima possibilis in datis circumstantiis: Quæ autem de mediis statuunt illum tantum indicant, Hoc conducere ad ejusmodi bonum obtinendum; & in dato casu maximè. Atque hæc loquendi Formulæ cum primâ coincidunt. Præstat autem primâ Formulâ uti, quoniam Analysis hæc quam proposui propositiones de actûs convenientia non est obvia plerumque intellectui; & præterea is scopus noster est, ut Genesim Dictaminum primorum, quibus convenire actus debent, explicemus; adedque non sufficit nostro scopo dicere, Actum convenire dictaminibus jam factis, qualia tantum sunt principia proxima humanorum actuum. Fortasse tamen non inutile erit id annotare, verè affirmari posse omnes actus bonos seu virtutes perfectè & essentialiter consentire cum notione, seu Ideâ agentis rationalis, cujus Ratio in Prudentium jam adoleverit, quò naturalitèr tendit. Prudentia enim intrinsicè includit & finis optimi, maximique, quem cujusq; facultates respicere possunt, voluntionem; & ejusdem per media efficacissima prosecutionem. Finis autem maximus est commune omnibus rationalibus agentibus Bonum, & consensus omnium in mutua auxilia ad id obtinendum, est medium illius obtinendi efficacissimum. In actibus autem hujusmodi consensum consequentibus omnis Religio, & virtus continetur: præsumere autem licet etiam ante pacta inita quòd consentient omnes hunc esse finem maximum, atque hoc unicum esse medium planè necessarium, quia actuum humanorum ad opem mutuò ferendam nulla præter consensum voluntatis esse potest causa. Itaq; si hujusmodi dictamina Rationis (quæ dum in memoriâ reponuntur ad actus nos determinant) inter principia interna actionum humanarum numeremus, (quò quidem meritò fiat quoniam totam essentiam & vim habituum in se continent) tum rectè & secundum ea quæ tradidimus

mus, dici potest, id omne esse justum quod cum his principiis ac Legibus Naturæ rationalis consentit.

§. III. Considerandum etiam venit præsertim ad primam, quæ potissima est Naturæ formula leges suas proponendi, an satis doceatur & quasi promulgetur ea Lex, seu propositio practica, cum ejus termini (adeoque eorum nexus, seu veritas propositionis) obvii fiunt, & quasi coram expositi hominibus qui ad actuum suorum effectus velint animum advertere? An verò existimandum sit Naturam non sufficienter declarasse talem veritatem, ita ut obligationem ieroduceret, eis qui per injuriam, aliisque quibus animum suum distrahunt curas, terminos ejusmodi non comparant inter se, nec propositiones ejusmodi practicas ad actus suos futuros dirigendos constituunt? Prior sententia mihi verisimilior videtur, quia satis docetur duo latera Trianguli longiora esse reliquo, etsi quispiam eam propositionem non formet, sed Triangulum oculis exponit: Utcunque curandum est ut hoc scripto evincatur (1) Terminos Legum Naturalium in hac rerum compage hominum animis satis obvii exponi. (2) Hominum animos ita sive ex sua natura, sive ex conjunctione cum corpore, reliquoque systemate mundi ad eos advertendos, abstrahendos & comparandos inter se, & ad propositiones pro actuum determinatione constituendas, excitari; adeoque sanos omnes ejusmodi sententias in mente habere, licet quandoque cum heterogeneis, falsisque confusas, adeoque obscuratas. Termini autem earum propositionum practicarum, quæ Leges naturales dicuntur, sunt Actus humani qui consilio, seu judicio rationis regi possunt quique postquam exeruntur, simul aliquid conferunt ad statum felicissimum universorum Rationalium & ad nostram privatam felicitatem. Illi autem non incommodè dividuntur vulgò in (1) Elicitos Intellectus ac voluntatis, adeoque Affectuum saltem quatenus Affectus vehementiores sunt in ipsa mente, (2) Imperatos qui in corpore vi mentis exeruntur.

§. IV. Verùm antequam Leges particulariùs confideremus, operæ pretium erit diutiùs immorari tractandæ naturæ practicarum propositiõnum, primòque ostendere quàm affines sint, vel ejusdem planè sensus cum theoreticis, sive categoricæ fuerint, sive hypotheticæ; deinde in omnibus effectum ut finem, actus nobis possibiles ut media reputari.

Primò itaque observandum est practicas propriè propositiones eas dici, quæ Genesim effectus ex actibus humanis enunciant. Hanc definitionem visum est exemplis illustrare. Talis est hæc in Arithmetica, Additio numerorum eorum efficiet Aggregatum. i. e. Summam generat. Aut, Subductio numeri è numero eorum relinquet differentiam. Sic ex Elem. Geom. Praxis in prima propositione præscripta triangulum efficiet æquilaterum, est propositio practica de effectu plurium actuum humanorum, certâ serie sibi succedentium, pronuncians. Quinetiam eodem modo mens certò intelligit veritatem talis Practicæ, quo cujusvis Theoreticæ propositionis; nempe perpendendo terminos ejus quorum alter alterum includit. Sic, Constitutio totius Trianguli æquilateri fit constituendo omnes ejus partes inter se unitas, eodem modo cognoscitur esse vera, quo hæc theoretica, Totum Triangulum æquilaterum idem est cum omnibus ejus partibus inter se unitis. Eodem autem res recidit, si constitutio totius hujusce spectetur ut finis, & varii illi motus quibus tria illius latera constituuntur ac adaptantur, inter se spectenter ut media ad hunc finem necessaria. Eadem enim, quoad sententiam, propositio sic sonabit; Necessè est ad constitutionem totius trianguli æquilateri, ut constituentur omnia ejus latera & inter se uniantur modo ab Euclide indicato, aut alio simili. Finis enim reipsâ est effectum intentum, & media simul omnia omnes causæ efficientes omnium partium adaptationem includunt. Facillimè etiam ad operationes conservationem aut perfectionem totius cujuslibet (quod hisce operationibus eget) accommodari possunt.

possunt ea quæ circa constitutionem diximus. Quandoquidem conservatio est tantum actuum quibus quicquam constituitur perpetuatio. Hinc hæc propositio practica; Necessè est ad conservationem totius Systematis Rationalium pro viribus nostris procurandum, ut quoad possumus omnes ejus partes, earumque inter se unitatem (qualem talis Systematis perfectio postulat) tueamur. Hæc, inquam, parilem habet evidentiam illi theoreticæ quæ de identitate inter totum ac partes unitas pronunciat. In illâ autem rectè intellectâ fundamenta Legum omnium Naturalium ostendemus contineri. Quæ autem scripsimus de reductione practicæ hujus facillimæ primi problematis Euclidæi solutionem docente, propter paritatem rationis universalitèr intelligi volumus. Nihil enim prohibet quin illorum omnium solutio perfectè in theorematis proponi possit, de quibus in problematis quæri solet. Itaque Archimedes secundo de spherâ se è problematis quorum solutio è propositionibus constat, praxin dirigentibus, Theoremata fecisse apertè profitetur. Et Ramus eum secutus in Geometriâ sua Euclidæa problemata omnia in Theoremata convertit. Et in Analytica speciosa, quæ est fœlicissima ars problemata solvendi, in fine operis theoremata semper exhibetur, solutionem problematis indicans. Nec sanè dubium est quin ut Cartesius, Vieta, Wallisius aliique praxes in Mathesi pura (Arithmetica & Geometria) requisitas per Theoremata Analyticè inventa atque exhibita expedire fœliciter docuerint: ita etiam praxes in mixta Mathesi, non solum in Astronomia (quod egregiè præstitit Cl. Wardus) sed in Mechanica, statica, &c. & in magna physiologiæ parte præstari possint. Quin & Analyticam (quo nomine non solum radicum extractionem, sed & totam Arithmeticam speciosam complector) velut præstantissimum Scientiæ exemplar aliquatenus imitari potest, & debet Disciplina moralis & civilis. (1) Praxium suarum Regulas, Totamque disciplinæ suæ substantiam per universalia aliquot theoremata

mata tradendo. Ubi observandum cenſeo ejus certitudinem non magis labefactari, aut uſum minui, eò quòd in operationibus externis circa materiam multiplici circumſtantiarum varietate intricatam nos præciſas determinationes non poſſimus aſſequi; quàm principiorum Geometricorum, circa lineas, ſuperficies, aut ſolida menſuranda, veritas & utilitas evertitur, ex eo quòd nec ſenſuum nec instrumentorum ope efficere poſſumus ullam extra nos lineam exactè rectam, aut ſuperficiem perfectè planam, ſphæricamve; aut corpus omnimodò regulore, aut ad talia reducibile. Sufficit quòd ad *anxiſiam* adeò propè accedamus, ut nihil quod ullius ſit momenti ad uſus humanos omittatur. Id autem etiam vi principiorum doctrinæ moralis aſſequi licebit. Fatemur interim in materia prudentiæ moralis ea, quæ dantur, ſeu ut cognita ſumuntur, quæ ſunt Deus, & homines, eorùmque actus, & relationes mutuæ, non adeò accuratè notæ eſſe, ac ea quæ in certa menſura ſeu quantitate dantur in Matheſi; ideòque quæ ex iis colliguntur eodem defectu *anxiſiam* laborare. Methodus tamen, regulæ operationum, & ratio deducendi alia ex aliis eadem eſt: nec opus eſt *anxiſiam* ad uſus vitæ; quemadmodum ea non requiritur in praxi menſurandi planities ac ſolida,

(2) Methodo incipiente à maximè compositis & involutis, ubi nota cum ignotis immiſcentur in æquatione data, tandem diligenter inter ſe res comparando, ſimplex quidam reperit ex quo composita conſtitui poſſent, & ignota per nota explicari. Sic etiam Moralis Philoſophia imprimis contemplatur finem valdè involutum, mediæque variè perplexa. Finis enim eſt Aggregatum ex omnibus bonis in noſtra poteſtate ſitis, quæ Regnum Dei, Mundum Intellectualem, ſinguláſque ejus partes exornare poſſunt. Media quibus obtinendus eſt, ſunt omnes liberi actus nobis circa omnia poſſibiles. Et, ex æquilitate datâ inter has notiones, utpote inter vires cauſæ & adæquatam earum affectum, eliciendæ ſunt omnes morum regulæ, omneſque virtutum actus

actus ab iis imperati. Hæc autem inter se æquari manifestum est, quippe finis est integrum effectum producendum, & actus nobis possibiles integram exhauriunt vim efficientis. In eo autem consistit ars vitæ ut adeò diligentè expendat tum omnia bona publica, quæ nobis sunt possibilia, tum singulos actus nostros, eorûmque ordinem quo alii aliis materiam præparare, aut vres adicere possunt; ut repertis tandem facillimis actibus qui ad finem deserviant, eorûm ope ad difficiliore progrediamur quousque ad ultimos facultatum nostrarum terminos illos intricacissimos pervenerimus. Atque hæc praxis Analysis praxi est valde similis.

(3) Quemadmodum Analysis ignotam, quærendamve adhuc quantitatem prolepsi quâdam mentis qualitercunque supponit, & suo caractere notat, atque hoc posito datas relationes ejus ad notas quantitates depingit, è quibus ipsa tandem innotescit: ita etiam Ethica finem, seu effectum quæsitum utcûmque animo concipit, ope relationum quas habet ad notas quadantenus (saltem in genere) operationes nostras, eum nomine summi Boni, vel felicitatis distinguit ab aliis quæ menti obversantur, quamquam nòrit illum nondum existere, & licet distinctè non noverit qualis tandem reipsâ ex operationibus, rerûmque extra nos positarum concursu emerget, unde merito dicatur ignotum: sed ope actuum illorum & facultatum, ad quos ut Effectum ad Causas refertur, adeoque ex iis totum certissimè pendet, tandem parlatim notum fit. Hinc etiam referendum est quòd cum finis cujusque sit totum illud, maximumque bonum, quod universo, sibiq; suo loco facere quis possit, &c. sequatur finem concipiendum esse ut aggregatum seu summam effectuum bonorum tam Deo gratissimorum, quam hominibus univèrsis maximam, quæ ex efficacissimo serie industriæ nostræ exerendarum per omne futurum tempus produci potest. Contingit autem sæpe (curandumque est ut quam sæpius id fiat), potentia nostræ effectus bonos secundum

dum Geometricam progressionem crescere; ut in Lucris per Anaticisquam, vel etiam ex Agriculturâ & Mercaturâ, cum unoquoque anno prioris anni proventus forti additur, nade ingens ultra quod quisquam definite præfagire possit, oritur incrementum felicitatis communis, & private.

(4) Cum manifestum sit hominem sine Deo nihil, sine aliorum hominum consensu, ac ope penè nihil posse ad commune Bonum (Dei gloriam, hominumque felicitatem:) contra autem actu aliquo inerte, aut conservante societatem cum Deo, hominibusque, quemvis in publicum (comparatè loquendo) plurimum conferre posse; necesse erit ut Judicium Rationis hominem determinet ad Actum, qui societatem ejusmodi spectet constituendam, aut tuendam. In societate autem inter homines nihil ferè agitur quod à numerorum & mensuræ scientiâ non dependat; adeoque si omnia accurate tractentur, ad evidentiam ac certitudinem Mathematicam quæ fita circa præces reducuntur. Hujusmodi sunt determinationes valorum tam rerum, quam operarum, seu actionum humanarum, sive per earum collationem inter se, sive per comparationem singulorum cum tertio, nempe Nominate, cujus etiam varix sint Species, Arithmetica opus est sive naturali, sive artificiali ad reducendos variarum specierum valores ad nomen notissimum communissimumque. Huc pertinent numerationes pretiorum in omni commercio, & temporum calculatio: Investigatio Proportionis Lucri, aut damni cujusque in Societate assignandi. Insuper penè esse si Mathematicos usum in re tractata, in Navigatione, in machinarum omnigenarum inventione ac usu, in dimetiendis agris, propugnaculis, ædificiis conatur enarrare. Sufficiat paucis dicere tam in re cujusque privata, quam omnium publica eam esse certè, justèque agendi, ubicumque, *siquæ* exigitur, præcipuum adjumentum. Quod à me non dicitur ad laudem Mathematicos (quod supervacuum foret) sed ad asserendam

dam

dam certitudinem in regulis vitæ, ac morum, eo nomine quòd perpetuò ferè certæ scientiæ ministerio, aut principiis per se notis prudentia naturalis utatur. Huc referendum puto quòd cùm nescitur quid sit futurum, sciri tamen possit quid possibile sit: possibiliæque inter se comparari possunt; sciri que certò possit quòdnam è duobus possibilibus non modò pluris aut minoris valebit si quando existant, verùm etiã quòdnam è pluribus causis, quòd à paucioribus nunc existentibus aut mox extituris fieri possit: quòd autem pluribus modis fieri possit, magis probabile est futurum esse, plurisque valet ejus expectatio. Magni autem in rebus agendis usus est certè saltem scite cujus rei, vel effectus spes major sit, plurisve æstimanda. Quippe ea est vitæ humanæ conditio ut impendenda sit ferè opera nostra, ac sæpè sumptus, immò ipsa vita necessariò periculis exponenda propter spem rerum ad conservationem, foelicitatẽve nostram aut alienam facientium, licet spes illa non sit certa, sed tantum probabilis; in ipsis pacis occupationibus, Agriculturã, Mercaturã, multoq; magis in Belli alea. Analytica autem, quam naturalitèr exercent omnes, etiã hæc optimè docet expendere, & quo pacto talia certam habent determinationem ex Analyticã secundum artem expolitã pulchrè admodum clariss. Christ. Hugenius docuit exemplo ratiociniorum quæ circa ludum Aleæ contingunt; uti videre licet ad finem Exercitationum Mathematicarum miscellanearum à Schotenio in lucem emissarum.

Huc pertinet quòd quemadmodum in rebus ex prudentia gerendis experiundum est quandoque aliã atque aliã viã, priusquam certò sciamus an res hoc, an alio modo secundum vota succedet? priusquam certò sciamus an assequi possimus quòd videbatur expetendum: itã etiã in examine analytico antitheses aliquandò variã, variã nonnunquam divisiones aliãque reductionis modi tentandi veniunt priusquam ad solutionem propositi alicujus problematis perveniatur. Non esset alienum ab

hoc loco similitudinem inter has artes ulterius profsequi, ostendendo quomodo utriusque processus hypothesein quandoque falsam, & impossibilem detegit non multò minùs utiliter, quàm invenit aliam esse veram aut possibilem: atque insuper exhibendo quomodo signa negativa oppositos motui destinato motus repræsentarent, & quo pacto diversorum hominum in eundem finem consentientium operæ motibus implicatis unam Lineam describentibus responderent. Verùm cum res hujusmodi non sint admodum claræ, & aliqua etiam dissimilitudo haud rarò interveniat, visum est fatius esse hîc subsistere, quò necum pervenire possunt qui principiis Matheseôs vel levitèr fuerint imbuti, aut ingenio scientiis capiendis paulò fœliciùs disposito à naturâ præditi; quàm ex comparatione cum re minùs notâ, caliginem pro luce rebus moralibus inferre.

CAP.

CAPUT V.

De Lege Naturæ ejusque obligatione.

MUnitâ jam viâ ad ea quæ sequuntur omnia, caput hoc auspicabimur à Definitione Legis Naturalis. *Lex Naturæ est propositio à natura rerum ex Voluntate Prima Cause menti satis apertè oblata vel impressa, actionem indicans Bono Rationalium communi deservientem, quam si præstetur, premia; sin negligatur, pœna sufficientes ex naturâ Rationalium sequuntur.* Hujus definitionis pars prior Præceptum, posterior sanctionem continet: & utraque à Naturâ Rerum imprimitur. Illa autem *premia pœnaque sufficient*, quæ tanta sunt, & tam certò distribuuntur, ut manifestò magis conducat ad integram singulorum fœlicitatem (quam per Naturam Universi obtinere possunt, & necessariò expetunt) si publico Bono perpetuò serviant, quàm si quicquam in contrarium attentarent. Contrariæ huic fini actiones & omissiones iisque annexa mala hoc modo videntur paritèr & indicari & prohiberi, siquidem privationes ex oppositis suis optimè intelliguntur. Rectum enim est Index sui & obliqui. Quod autem à dato termino, seu rerum statu ad finem hunc optimum viâ brevissimâ proficiscitur, id translatione à Mathematicâ rectæ proprietate factâ, Rectum dicitur. Actio effectum optatissimum citissimè attingens, viâ proficiscitur brevissimâ ad finem. Ergo est recta. Ipsaque illa Comparatio, quâ inventa est, supponit omnia adeò perpensa, ut sciantur & quæ ad finem minùs proficiunt, multòque faciliùs quæ ei producendo obstant.

Verùm expendemus Definitionem datam. Propositio] nempe vera, uti sequentia docent: simplicius hoc & apertius videbatur verbum, quàm Phrasis *Dictamen rectæ*

Rationis, quæ semotâ tandem ambiguitate illuc recidit. Nec visum est generis loco orationem ponere, quod fecit Hobbius, ne quis verborum aut signorum quorumlibet arbitrariè institutorum usum, & notitiam ad legis essentialiam requiri falsò reputaret. Actionum humanarum, & effectuum bonorum majorumque humanæ naturæ, præsertim. verò præmiorum, pœnarumque iis cohærentium notitia, seu conceptus animo formati, & in propositionum practicarum, quales descripti, formam redacti sufficiunt ad legis essentialiam constituendam: Hujusmodi autem cogitationes in animis eorum qui surdi nati sunt ex observatione generari possint, licet verborum sonum, aut vim non capiant, atque adeò etiam illis innotescant leges naturales.

A naturâ] Efficientis mentio in hac definitione faciendâ erit, quoniam non Legis simpliciter Definitio requiritur, sed Legis Naturæ, quæ vox authorem, seu Efficientem exprimit. Natura rerum] non solum inferiorem hunc mundum, cujus nos pars sumus, sed & ejus Conditorem, Rectoremque Deum significat; nempe in hunc effectum ut verè judicemus de actibus ad bonum publicum necessariis, concurrant & Mundus extra nos, præcipuè homines quorum res agitur, qui objectivè nos excitant ad eorum apprehensionem & considerationem; & Nosmetipsi tam ut partes humani generis, quàm ut nostrorum actuum causæ liberæ; & insuper Deus, ut communis omnium causa, & rector, cujus autoritas sæpè venit consideranda. Certum autem est solas veras propositiones, sive theoreticas, sive practicas à natura rerum menti nostræ imprimi; quoniam actio naturalis id solum indicat, quod existit, ejusque causa est in quo nihil unquam est falsi: Id enim totum provenit à voluntariâ temeritate notiones conjungente, aut separante quas natura non conjunxit aut separavit. Si itaque naturâ cohæreant termini, vera de iis affirmata fiat propositio. Termini autem cohærent cum ab eadem re diversimodè consideratâ, aut cum rebus diversis comparatâ,

diversi

diversi ejus conceptus (plerumque inadæquati) menti ingeruntur: De negativis autem veris ex his facile est pronunciare. Interim justè admodum hæ Leges, seu propositiones naturæ ascribuntur, cum ea & ipsarum Terminos & Terminorum cohærentiam menti exponat observandam. Ita insuper agentia rationalia computata sunt ut dum in hoc statu morantur, ex necessitate quadam suæ naturæ, earum Terminos percipiant, seu apprehendant, sed & ex intrinseca propensione feruntur ad eos inter se conferendos, ut propositiones efficiant affirmatas de consentaneis, negativas de dissentaneis, immò & ad binas propositiones ita inter se disponendas, ut ex iis præmissis tertiam seu conclusionem deducant. Scilicet hæc flagitat ipsa natura rationalitatis ut & propositiones (præcipuè de actuum nostrorum effectibus circa nostram, aliorumque fœlicitatem) fiant per se evidentes, quales sunt primæ Leges naturæ; & ex iis deducantur aliæ, seu, Conclusiones, quæ secundariæ, seu minus nota ejus Leges dicantur. De natura rerum Creatorum dubitare non possumus quin tam res externæ cogitationes nostras excitantes, quàm mens nostra eas componens, causæ sint necessariarum varietatum. De natura autem Creatoris, quin ea earum causa dicenda sit non dubitabimus, si seriò perpendamus tum ea quæ antea dicta sunt, tum hoc quod annectere visum est; nempe omnis veritas est à prima Causa rerum illarum in quibus fundatur, nec ullam habet tincturam à labe hominum præternaturali, sed est incontaminatum effectum, seu opus Dei. Ideoque si qua vera propositio indicet quid sit faciendum, à Deo indicat hoc esse faciendum. Nec certius est res naturales illas à Deo esse factas ad suos effectus producendos naturales, veluti solem ad illuminandum aërem, & pluviam ad humectandam terram; quàm hujusmodi propositiones, quæ naturalitèr regunt actiones nostras, à Deo datas esse nobis in Regularum officium: hoc enim unum facere possunt, n. dirigere; idq; faciunt necessario ex intrinseca sua natura.

Satis

Satis apertè offertur, aut imprimitur ab objectis propositio, cujus Termini, eorúmque cohærentia in rerum naturá sensibus, ac cogitationibus ita exponuntur, ut adulti hominis animus, nullo laborans morbo, si velit attendere, seu advertere, illam faciliè observet; utpote quæ obviâ, seu vulgari innotescit experienciâ *v. g.* Homini occidi posse copiosâ sanguinis effusione, præfocatione, inediâ, &c. vitam aliquandiu conservari acris respiratione, victus ac vestitus usu: operam hominum mutuam ad beatiorém vitam multum facere.

§. II. Quòd si quis his rationibus aliam ab effectu velit adicere, nempe Leges Naturæ ita dici quia ejus necessitatibus subveniunt, eamque maximè perficiunt; is me non habebit repugnantem; quia appellationis causæ rebus impositæ eidem homini variæ esse possunt, & multò magis plures in idem nomen rei imponendum à diversis causis proveantur.

Verùm quoniam alio sensu definitur Lex, seu Jus (nam eodem sensu hæc verba ibi sumuntur) Naturæ ab Ictis Cæsareis, tam in *Pandectis*, quàm in *Institutionibus Lib. 1.* *Id quod Natura docuit omnia animalia*; & ita distinguunt à jure Gentium, quo Gentes humana utuntur, quòdque naturalis ratio inter omnes homines constituit: visum est tantæ authoritati & authoritatem opponere æqualem, & rationem quæ pluris apud Philosophos valere solet. Priorem quod attinet, idem Justinianus in *Institutionum Lib. 2.* de rerum divisione singularum hæc habet verba. *Quærendum rerum dominium nanciscimur jure naturali quod, sicut discimus, Jus Gentium appellatur.* En ut jam Jus naturale idem apud ipsum significet, cum Jure Gentium, cujus Definitio apud ipsum cum nostrâ Legis naturalis consentit. Quin & ipse Cicero, qui Latinè loquendi gloriâ ne Imperatori quidem cedit, *Officiorum* tertio hæc dno velut idem significantia posuit. *Naturâ, id est jure Gentium*: & legi naturali Religionis præcepta annumerat, quæ homini propria sunt, non cæteris animalibus

com-

communis. His itaque priscis Authoribus licet jura Naturæ & Gentium pro iisdem sumere; ut supervacaneum jam sit recentiores Philosophos sic loqui solitos evincere. Ratio autem quæ me impellit ut Leges naturæ homini tantum proprias esse dixerim, hæc est, quoniam sunt propositiones de effectibus ab actionum causalitate pendentibus, seu decreta Judicii terminos componentis, aut dividendis, quorum summa autoritas pendet ex eo quod à Deo sciuntur profiscisci. Nihil autem reperio, quod arguat bruta animalia propositiones facere, ejusmodi præcipuè; multò minùs sciere possunt eas à Deo sibi impressas; ac ad illas tanquam normas actiones suas exigere.

§. III. Indicat Non me latet illud Modestini F. tit. 3. de Legibus. *Legis virtus hac est Imperare, vetare, permittere, punire*, quibus etiam addi potest, remunerare seu præmia conferre. Et tamen nihil horum in definitione Legis Naturæ posui, quam tamen vires, seu virtutes has omnes habere agnosco. Hæc autem omnes ex una hæc indicatione notionem ad bonum commune maximè spectantium, quæ intrinseca est earum forma, videntur sequi. Philosophia & notitiæ à rebus impressæ, quales ea sunt, & quid faciant, exhibent. Illa autem verba *Imperare*, &c. magis accommodata videntur esse formulis verborum quibus Magistratus ad voluntatem suam significandam utitur, quàm simplicissimis rerum indicis: è quibus tamen præceptorum, prohibitionum, pœnarum, præmiorumque vis tota faciliè deducitur.

Nam postquam Rector satis declaravit velle se bonum publicum, cum indicat quid eò tendat satis imperat, & eo imperio contrarias actiones, omissionesque manifesto prohibet. Quisque cujusque privatam fœlicitatem, & conscientie pacem à conatibus hæc præstandi, & in publica contineri, ac ab ea pendere voluit, actioni commune Bonum procuranti certum præmium decrevit; vitiòque opposito pœnam sancivit; carentiam nempe suæ partis boni quæ è publico, nisi per ipsum stetit, oriretur.

Per-

Permittere, dicatur Lex naturæ quæ indicat non necessariò requiri ad bonum commune, & tamen cum eo consistere posse. Talia autem si non necessariò impedirentur à Rectoribus, apertè læderetur natura, quæ in motu ad perpetuam varietatem tendente consistit. De pœnis & præmiis adjectivis alibi. Omnia hæc melius innotescunt postquam publici boni naturam & causas exposuero.

Quæ sequuntur verba materiam legibus subjectam innuunt, nempe actiones quas humanas vocant Scholz, eas nempe quas consilio regere possumus, quaque ideo nec omninò necessariæ sunt, nec impossibiles. Lex enim naturæ, seu ratio perpendens naturæ vires, non potest finem impossibilem nobis proponere, nec media fines potentiz nostræ excedentia usurpanda præscribere, quia utrumque frustraneum est, & facultatibus nostris incongruum. Ratio autem à frustraneis & incongruis planè abhorret.

Enimvero quanquam contingere potest per improvisum concursum causarum externarum, ut res (hæc scilicet in vitâ) prosperè admodum cedant illis qui mediis ad suam felicitatem, quæ in suâ erant potestate optimis, uti neglexerint: quoniam tamen hujusmodi effectus sunt purè, respectu nostri, contingentes, & quidem rarò; patet rationem seu judicium nostrum actiones eò ducentes non præscribere, nedum ut lex naturæ tale quicquam præcipiat. Hoc interim ratio naturalis satis evidenter docet, ad felicitatem longè probabilius conducere, ut è provisò fine, mediisque quæ possumus optimis, adaptatis agamus, quàm ut seposito consilio nos totos incertæ rerum aleæ committamus. Nec majorem spondet lex naturæ felicitatem, quàm quæ è rationali erga Deum, hominésque conversatione emerget ultra eam quæ è vitâ temerariè ac fortuitò transactâ sperari potest. Fundamentum autem majores spei in hoc collocatur, quod ratio nostra bona aliunde, sine curâ nostra, proventura non impediet, sed iis adjiciet omnia quæ

quæ vel ipsa efficere possit, vel à Deo hominibusque imperrare. Quinetiam humanæ actionis nomine excludere vellem eas quæ sine omni probabili causâ bonum potius quam malum eventum sperandi rem totam fortunam conjiciunt.

Actio hæc descripta universalitèr est intelligenda, non unius tantum hominis actio, nec quæ unius sunt diei; sed omnes omnium humanæ actiones per omne tempus ad commune omnium bonum diriguntur. De hominum autem solorum actibus expressè libet agere, quoniam nobis quotidianâ experienciâ sunt notissimi; & siquid è lege naturæ circa actus Dei, ac Angelorum philosophandum erit, id ex analogiâ hæc fundata deducendum est.

Verba [agentis rationalis] in definitione posita indefinita quidem sunt, adeoque ad unum quemlibet hominem, v. g. protoplastam adhuc solitarium applicari possunt; & tum commune Bonum esset quicquid Deo atque ipsi gratum esset. Verùm quoniam in materiâ versamur quam Scholæ necessarium vocant, indefinita illa se intelliguntur diffundere ad omnes & singulos homines, conjunctim aut divisim sumptos, postquam plures in rerum naturâ extiterint. Id autem hac de causâ annotandum hæc censui quoniam notissimæ Leges Naturæ, quæ ad charitatem ac justitiam inter homines exercendam dirigunt, eos in numerum jam crevisse supponunt, & id præcipuè agunt ut manifestum iis fiat quibus actibus inter se mutuò elicitis se invicem possint sceliciores reddere. Multos itaque simul alloquuntur Leges naturales, uti & Civiles facere solent. Hinc legem commune præceptum dicunt. J. Cti. & à Solone (uti memini) lege cautum accepimus, ne de uno quovis Lex fiat. Præterea plurimum juncti conatus, actusque aliquid, quod notabilitèr ad bonum commune contribuat, efficere possint; adeoque evidentior est veritas hujusmodi propositionis, Fides, gratitudo, *σὸφία*, aut Innocentia omnium, aut multorum ad bonum publicum conducit, quàm quod ejusmodi actus à singulari quovis elicti idem faciant.

§ IV. Verùm præcipuus character legum naturalium ex effectu (publico nempe bono) quem actiones in ea præscriptæ producunt, desumitur. Quod & res ipsa fieri postulat. Actionum quippe, quæ Legum sunt objecta, natura intrinseca in effectis optimè perspicitur. Leges autem hæ, utpote propositiones, adeoque è notionibus inter se combinatis constitutæ, ab objectis differentiam sibi sumunt specificam. Quare legum ipsarum intrinseca natura in effectibus ad quos dirigunt, conspicitur Effectum autem agendis rationalis, quatenus ejus Idæa animo præconcepta eum & movet, primò ad intentionem illud producendi, & tandem actionibus illuc destinatis terminum ponit, Finis dicitur. De Fine interim fatentur omnes necessarium esse consultò agenti (1) Ut eum sibi proponat, (2) Ut media, quibus is obteneatur, disquirat, eligat, atque applicet. Consentaneum est igitur ut Leges Naturæ rationali penitus accommodatæ & finem ostendant optimum, & media quæ illum obtineant maximè idonea. Quare in datâ definitione, Finis loco propono bonum publicum (latiore sensu quàm Ulpianus, qui definit pub. Bon. quod ad statum reip. Romanæ spectat, & in sacris, Sacerdotibus, & Magistratibus consistit.) Id enim ego ad ea quæ omnes homines & ad Dei honorem spectant pertingere volo, quod verè est maximum quod nobis est possibile. Mediorum autem manus præstant actiones omnium, quæ in nostrâ sunt potestate, in datis circumstantiis illud efficacissimè attingentes.

Quoniam autem & nomina Finis & Mediorum ambiguarum admodum sunt significationis, & liberam agentis rationalis intentionem, variis modis mutabilem, & incertò cognitam connotant, adeoque materiam demonstrationibus minus idoneam cogitationibus nostris ingenerant; visum est mihi, re, quæ præ manibus est, non mutatâ, sub aliâ notione eam considerare. Scilicet quoniam magis conspicuus est nexus, planèque insolubis inter causas

das efficientes & effectus indè oriuntos; perpetuæque experientia, & observatio frequens quales effectus datas sequantur apertius edoceat; ideoque Bonum publicum tanquam Effectum, Actiones autem virésque nostras à quibus aliquid ejusmodi speratur tanquam causas Effectrices, in definitione protulimus. Hoc enim pacto Quæstiones morales & politicæ de fine & mediis, in terminos vertuntur Philosophis naturalibus usitatos. An hæ causæ efficientes hunc effectum producere valeant, necne? Hujusmodi autem quæstionibus responsum detur demonstrabile ex olim observatâ humanorum actuum efficaciam, spectatorum tum per se, tum in concursu cum aliis Causis, iis, quæ nunc ponuntur, non ab similibus. Quemvis enim, dum deliberamus, liberi meritò dicamur, & effectus postmodum è nostris actibus futuri, respectu illius libertatis, omni jure dicantur contingentes; postquam tamen nos determinavimus ad agendum, nexus inter actus nostros, & effectus omnes indè pendentibus necessarius est, ac planè naturalis, adeoque demonstrationi subjectus; quod videre licet in effectibus Geometricis, quæ non minus liberè fiunt, quàm aliæ quævis actiones humanae. Ideoque quemadmodum longa series consequentiarum ultra spem imperitorum, de ratione linearum, aut angulorum inter se deduci potest demonstrativè, ex eo quod quis paucas lineas duxerit juxta præces in Geometriâ præscriptas: ita è principiis Physiologiæ demonstrari possunt multa consecutura actum humanum motum imprimenter notum corpori intra notum systema aliorum corporum; adeoque sæpè quid hominis vitæ, membrorum sanitati, integritati & locomotivæ Facultati (in cujus usu libertas incarcerationi opposita cernitur) aut etiam bonis quæ quis possidet noxam afferet; quidve contrà in cujuscumque, aut plurium cedit emolumentum. Evicit autem (si quid ego judico) præstantior physiologia mutationes omnes corporum omnium, etiam humanorum, quæ ab extrâ veniunt (nam excipiendæ sunt determinationes ab internâ voluntatis

libertate) five in melius, five deterius fieri secundum ea de motu theorematâ; quæ per *Analysin Geometricam* inveniuntur & demonstrantur. Pauca fateor sunt, licet magni momentj, quæ adhuc eâ de re fuerint exhibita; ostensa tamen est methodus motus, quantumvis implicatos, calculo Geometrico subjiciendi, & theorematâ de Lineis, Figuris, motusque determinationibus inde ortis quotcunque adinveniendi, atque adeo (cum totâ naturâ Corporea in ejus extensionem, figuras, motusque variè implicatos resolvenda sit) generis monstrata est via effecta ejus omnia sub Demonstratione reducendi. Hæc autem à me ideo tantum dicta sunt obiter, ut ostendam quâ methodo insistendum sit ut ea perfectè, & necessaria coherentia terminorum, habeamus demonstrata, quæ ex communi observatione, perpetuâq; experientiâ satis sunt comperta existere in naturâ rerum, atque ab invicem pendere, ut causas & effecta, quæque alii aliis è principiis physicis conantur deducere. Qualia sunt actus illi quibus homines alii aliorum vitas, libertates, fortunâsque eripere, aut è contrâ conservare solent.

§. V. In reprehensionem hîc incurrunt Stoici, qui nihil bonum præter virtutes, nihil malum præter vitia dixerunt. Quippe incauti dum virtutis egregiam bonitatem, vitiorumq; insignem malitiam stabilire satagunt; unicam illam causam quare virtus bona est, vitiumque malum penitus tollunt. Ideo enim virtus bonum est (& quidem maximum verè censetur) quia actus humanos determinat ad effectus, qui boni publici naturalis partes sunt præcipuè adeoque nititur ut & universos homines animi & corporis perfectionibus naturalibus cumulatifsimos reddat, & Dei honorem per imitationem beneficentiæ divinæ maximè promoveat. Præterea cum altera pars justitiæ universalis quæ est ipsissima virtus inter homines conspicua consistat in Innocentiâ, hoc est in abstergendis ejusmodi actibus qui homicidii, furti &c. nomine veniunt, manifestum est rationem nullam esse
Legis

Legis prohibentis noxas tales, nisi agnoscant tales actus, scilicet ereptionem vitæ, aut bonorum in quibus vitæ, aut bonorum (in quibus vitæ causæ conservantes consistunt) innocentis, etiam antecedentèr ad ullam legem, adeoque sine respectu ad virtutem illi legi obtemperantem, homini cuius, aut etiam pluribus esse mala, seu noxia. Hoc nescio an negaverit Hobbius, nam damnum esse in talibus actibus apertè concedit, & illud malum esse ei qui noxam patitur *de Cive cap. 3. §. 4.* his verbis. *In civitate si quis alicui noceat, quicum nihil pactus est, damnum ei inferi cui malum: injuriam soli illi qui Civitatis habet potestatem.* Alibi tamen apertè contendit *Leges Civiles esse Regulas boni & mali, ideoque quod Legislatores præceperit, id pro bono; quod veuerit id pro malo habendum esse; & seditiosum esse dicere Cognitionem boni & mali pertinere ad singulos. Cap. 12. §. 1.* Libenter hæc inter se conciliarem ambigui vocabuli distinctione, ponendo malum in priore loco significare id quod Naturæ noxium: in posteriore autem id quod Legibus incongruum. Verùm non placebit, opinor, illi hæc conciliatio; quoniam ex hoc fundamento inferri poterit quædam scire posse ante Legis definitionem mala, seu noxia vel singulari alicui homini, vel aggregato, e pluribus, & exinde etiam probari aliquas constitutiones Civiles malas esse, seu noxias populo. Ideoque ab hoc incommodo prudentèr admodum cavet *Cap. 17. §. 12. in qua Definitio in tota Methesi, Philosophia Naturali, aut Civili, ne qua ratiocinatio hominum in illis disciplinis rata sit, nisi accedat auctoritas Civilis.* Nempe quod negat de Christo eum venisse in hunc mundum ut Logicam doceret, id ad Monarcharum, omniumque summarum potestatum prærogativam pertinere contendit. Hi scilicet in thronum e-
 vecti sunt ut Logicam doceant, cæterasque Scientias naturales. Fælicia sanè tempora non nostra solùm, sed & omnium gentium omnia! Reges & Respublicæ omnes philosophati sunt perpetuò; omniumque decreta semper fuere *rationis dicta, ratæ sententiæ, utcumque*
 vel

vel ipsi sibi, vel alii aliis contradixerint. Sed ipse sua hæc inter se scilicet conciliet; simulque oro illum eximat scrupulum, quomodo necessaria sint agentium naturalium, ipsorumque hominum effecta omnia, atque addè illa quibus noceant, vel prosint alii aliis, indè bona, malæve dicantur; & tamen à mutabili arbitrio principum pendeat determinatio utrum eadem sint bona an mala? quæ duo præcipua sunt ipsius dogmata, sed adversis inter se frontibus pugnantis. Quinetiam pugnat posterior sententia cum necessariò & essentialitèr requisitis ad societatem, agnitis ab ipso Hobbio pro legibus naturæ, viz. Rejectione juris in omnes & omnia, fide pactorum servanda, Gratiitudinæ, de quibus ipse *cap. 3. de Civ.* Certè si quis princeps leges generales his contrarias sanciret ad civitatem suam stabiliendam, pari successu id faceret ac si decerneret usum veneni, aut aëris, vestiumque peste infectorum ad sanitatem civium conservandam. Paritèr enim immutabilis est vis & efficacia rerum ejusmodi ad mala discordiæ hominibus inferenda i. e. ad cædes & rapinas &c. ac venenorum, pestisque vis ad sanguinem corrumpendum. Non paritèr Xerxi verberatus Hellespontus; nec noxia in utilità mutari possunt principum decretis. Cogitetur Lex, quæ jubeat homines cujusvis regni omnes obvios sibi concives sine Sexùs, Etatis, aut factorum discrimine occidere; pacta omnia violare; ingratos omnibus se prestare: Et si cives hujusmodi edictis parerent, vide an non internecionem civium statim introduceret (non obstante obligatione in foro interno, quam ille agnoscere videtur, ut incautis imponat) ut subditorum unus tantùm cæteris omnibus superesset, quem aliorum omnium cæde superbum nullas metus potentie majoris (unicum vinculum ab Hobbio agnitum) coerceret ab interficiendo principe quem illo minùs robustum licèt supponere. Ostendat porro quomodo tota philosophia demonstrativa sit, & necessariò vera, cum à nullo adhuc principe fuerit confirmata; sed è contrà multa ejus dogmata,

ut

ut illud de necessitate oppositum libero arbitrio à principibus plerisque omnibus qui Christianismum profiterentur, condemnaretur,

Quicquid sit quod ille sentiat, id ad rem non multum attinet; mitius tamen est judicare vel deceptum esse verborum *Boni & Mali* ambiguitate, vel decipere voluisse incautos Lectores; quam credere illum eò insanitæ pervenisse, ut existimaret bonum & malum naturale, *i. e.* actiones, præsertim humanas, eas quæ juvant, aut lædunt corpora, mentesve hominum, sive singularium, sive multitudinum non esse suâ naturâ, seu ex se determinatas ad sua effecta naturalia; sed pro arbitrio principum prodesse vel nocere.

§. VI. Liceat itaque supponere quæ sequuntur sensuum testimonio nota phænomena è Physiologiæ principiis, si nondum demonstrata, saltem tandem aliquando demonstranda quæ perpetuâ constant experientiâ (cujus causas Physiologia tradendas suscipit, effectâque inde demonstrare tenetur) Nempe homines diætæ prudenter institutæ, & mutui amoris vi, permittendo singulis ut suâ aliquâ operâ vitæ & validudini necessaria acquirant, agenda aliis innoxia aut utilia, pactorum observandâ, gratitudine erga beneficos, peculiari ^{supra} erga liberos, & consanguineos, tam in lineâ ascendente (quàm descendente qui notabili caractere identitatis, seu dependentiæ principiorum naturalium à commune fonte à cæteris quadantenus distinguuntur) profuisse sibi invicem olim, & posthæc quo magis hæc facient magis invicem profuturos esse, quam quoad corporum sanitatem & robur, quàm quoad mentium scientiam, prudentiam, gaudium, ac in omni tranquillitate, ipsâque adeò morte spem bonam. Contrâ autem contrariis actibus animorum errores, anxiosque doloris oriri; corporibus autem membrorum mutilationem, morborum insultus, famis, sitisque incommoda, ipsamque necem multis hominibus inferri

interri; cùm alitèr agendo, quod in nostrâ potestate est, tanta mala potuissent præcaveri. Scilicet è discordiis, ebrietate, violatione fidei, &c. bella oriuntur, ut è naturalibus causis. Atque hinc clades, direptiones bonorum, incendia æquè necessariò & naturalitèr, ac è peste hominum interitus; aut ex ingenti aliquando Terræ motu urbis ruina & absorptio; ut utraque paritèr mala naturalia, & non uni propria, sed multis communia. Quemadmodum diæta per experientiam limitata, mutua concordia, fides, gratitudo publica sunt bona ex intrinsicâ sua vi, velut aër omnibus salubris, apt benignus Solis in totum terrarum orbem influxus. Possunt enim harum dispositionum vires (licèt sparsæ per singulos homines operantur) junctim considerari, & earum effectum in totum aggregatum humani generis, magnamve ejus partem verè ascribuntur iis veluti causis physicis. Eodem planè modo quo varia animalium, plantarumque semina licèt locis cuique propriis natura disjuxit, iisque tantum suas edant vires; simul tamen considerari possunt, deque iis affirmetur verè quòd sint vitæ, incrementi, reliquorumque effectuum, qui innumeri in plantis animalibusque cernuntur, principia, ac causæ necessariæ. Quippe aggregatum effectuum, cum aggregato causarum non minùs cohæret, quam singuli effectus cum causis suis per se spectatis.

Ratum itaque sit propositiones æternæ varietatis, seu immutabiles fieri posse de effectibus ab actionibus humanis, quales sunt virtutes, & vitia, orituris, quodcumque principia hominibus interna eos ad actiones externas determinaverint: ac è contrâ ex effectis humanæ actionis noxiis, vel commodis singulis, præsertim verò multis, sciri posse an principia interna practica publico fuerint salubria an nocua, *i. e.* naturalitèr bona vel mala. Tota autem difficultas præsciendi an ex actione aliqua datâ effectus secuturus sit bonus an malus, inde oritur quòd quis aliarum causarum cum illâ concursus futurus

futurus sit, sæpe ignoretur. Exinde enim fit ut quod primò visum fit in melius tendere, vergat tandem in partem debiliorem. Hinc de abstractè & generalitèr consideratis actibus nostris & per se quid efficiunt, uti & effectu motuum Physicorum abstractè consideratorum (ut in genesi Linearum, ac figurarum ex iis, faciunt Mathematici) nonnulla nec difficultèr demonstrantur. Hinc etiam summus prudentiæ Moralis ac Civilis apex consistit in penitissimâ circumstantiarum cum actionibus humanis ad effectus suos concurrentium, vel obstantium notitiâ; cujus pars præcipua est hominum singularium quibuscum agendum, aut contra quos, intimior cognitio tam quoad Intellectûs vires, & principia cujusque practica, quàm affectuum peculiare cuique propensiones, nec non quoad amicorum, fervorum, rei que familiaris, subsidiâque quibus quisque (fundatâ jam potitiâ) utitur.

§. VII. Summa rei huc redit, considerationem virium, actionumque nostrarum, ut causarum, finisque expetiti, ut effectûs, commodissimam videri methodum generalem morum regulas in naturæ phænomena, seu observata feliciter resolvendi; qui præcipuus esse debet scopus scribentis de lege Naturæ, ut et viventis ad naturæ normam. Scientia enim naturalis judicare docebit, datis actionibus, seu motibus impressis, & objecto in quod agitur (quod est hic homo vel hominum multitudo) an sequetur objecti conservatio ac perfectio, quæ Bonum; an verò ejus corruptio aliquâ & diminutio, quæ Malum dicitur? Hoc itaque pacto in consilium ac deliberationem vocatur id omne quid scimus, sive de naturâ virium nostrarum, causarumque aliarum, quæ nobiscum concurrunt, sive etiam de naturâ illorum circa quos sumus operaturi, ut ex his quâlis effectus consequetur prævideamus. Consideratis autem & inter se collatis variis effectibus qui varias actiones in nostrâ potestate positas sequentur, illa duo satis curabimus (1) ut finem (seu effectum) semper aggrediamur possibilem, & eorum quos possumus assequi optimum; (2) ut media (seu causas)

G c

nempe

nempe actiones adhibeamus, quæ effectui præviso adæquate conveniunt. In illis autem duobus totius prudentiæ Moralis & Civilis summa consistit. Dictata autem prudentiæ actiones humanas ubivis gentium ad bonum publicum (commune rationalium omnium) hominibus possibile dirigentia sunt ipsissimæ leges naturæ. Et si Intellectus cujusvis hominis assensum impetrent, adeoque actu ejus voluntatem determinent ut juxta eorum tenorem agat, & in memoriâ repositâ ad determinationem hominis pro re natâ recurrant in mentem, habitum constituunt virtutis Moralis. Iis autem si quid accedat quod civitatis alicujus peculiarem respiciat constitutionem, aut cujusvis in eâ officium publicum, aut res privatas, fit ea tum prudentia Civilis, Politica, vel privata prout additamentum illud postulaverit. Verùm hæc nimia fortè videantur quæ hac occasione dicentur.

§. VIII. Pergo ad Commune (quod & publicum dico) bonum enucleatius explicandum. Illis autem verbis Intellectum velim Aggregatum seu summam bonorum omnium quibus operâ nostrâ cumulari possunt singula entia rationalia conjunctim considerata, & secundum ordinem quem inter ea constitutum reperimus, aut ad eorum felicitatem constituendam necessariò requiruntur. Considero enim Deum, hominesque universos propter aliqualem similitudinem in ratione, seu naturâ intelligente sub unâ notione repræsentatos, cui notio *Omnis*, seu summæ, addita facit ad singulos se diffundere. Facilis autem est cuivis homini generalis entis rationalis notio, & syncategorematis illius [*Omnis*] quo summa indicatur. Brutis autem quæ nec abstrahunt à singularibus, nec numerant, ut summas colligant (multò autem minùs Naturam, quæ Deus & homines conveniunt, percipiunt) harum notionum, neu competit. Quâ de causâ inter alias commune bonum spectare nequeunt, nec virtutis, aut Societatis cum hominibus (quæ
in

in illius consideratione fundatur) capacia sunt. Quamquam autem rationalium commune bonum spectari immediatè in legibus naturæ nostræ dixerim, non tamen negaverim quin ex naturam inferiorem, planèque irrationalem, & corpoream curæ nostræ demandent. *v. g.* Animalium pastum, plantarum sationem, ipsiusque agricultum, quatenus hæc ad Dei honorem, hominúmque fœlicitatem deservire possint ; verùm id dum agitur, non propriè, saltem non ultimò, spectatur harum rerum perfectio, sed ipsarum usus, & concursus cum actionibus nostris ad rationalium bonum intenditur : Observamus enim dum naturam scrutamur corpora omnia à Deo, *primo rationali*, regi : nostra autem, iisque median-
tibus, alia per quàm multa à ratione humanâ determinari necessariò, dum ad nutum judicii & voluntatis nostræ experiemur moveri musculos nostros, multaque corpora vicina, atque ideo corpora subordinata ex naturæ universalis constitutione reperimus. Quippe inter id quod determinat & ea quæ determinantur mens non possit non ordinem quendam concipere, ut determinans sit prius, determinatum posterius in agendo. Interest autem nostrâ ut ordinem, quem à naturâ constitutum invenimus, conservemus inviolatum, & quoad possumus, perfectionem nostram indè promoveamus. E quibus non immeritò obiter concluderim eum, qui agentium rationalium bonum summum quæsierit, totius systematis Mundi bonum atque ordinem quærere ; & ex observatâ in naturâ motuum determinatione qualicumque aliquam ordinis, & dependentiæ notionem in mente generari ; quæ cum proficiscitur à judicio animi rationalis *regimen* propriè dicitur. Hæc autem cum & in naturâ nostrâ experiamur intimè, & naturali sensuum judicio videmus his paria extra nos fieri ; meritò affirmemus, nos à naturâ Ordinis ac Regiminis idæam accepisse. Verùm hæc sufficiant de verbo *publicum* seu *commune*.

§. IX. *Bonum* in definitione positum illud Intellectum velim, quod à philosophis bonum *Naturale* appellari solitum est, quòdque jam antè definivimus respectu naturæ creaturarum, quòd eam conservet aut perficiat, seu fœliciores faciat: respectu autem naturæ divinæ utpote ex se beatissimæ, id quod ipsi gratum est aut placet, ut *μακαριστός* analogicè scilicet, quoniam quæ nos conservare, aut perficere sentimus grata dicimus nobis; *i. e.* animum tranquillum relinquunt & gaudii plenum: quoniam autem conservari, & perfici apertè repugnant infinitæ perfectioni, tranquillitas autem, & gaudium, seu complacentia separatim ab imperfectione concipiuntur, hæc tutò divinæ majestati tribui possunt:

Verùm nè longiùs ab hominibus digrediar, naturalia illis sunt bona duùm generum (1) Quæ animum exorant, & exhilarant, quorum omnium fundamentum positum videtur in iis, quæ cognitionem perficiunt ac judicium; cui si consentiat voluntas paritèr perfecta est (2) Quæ corporum vires tuentur atque roborant. Enimvero publicæ bona eadem sunt cum singulorum bonis; & ex Idæâ verâ Fœlicitatis cujusvis hominis facili analogiâ deduci potest Fœlicitas quærenda sive Civitati alicui, sive etiam universis hominibus simul consideratis. Quippe è singulis conflata Politia tum demum fœlix est, cum singula ejus membra, præcipuè autem principalia, & mentes habent naturalibus perfectionibus Intellectus ac voluntatis præditas, & corpora sana, vegetisque viribus animis famulantia. Observandum autem est me hæc *bona naturalia* dixisse eo sensu quo voces istæ velut latius parentes (adcoque generaliores & priùs naturâ notæ) distinguuntur à *bonis moralibus*; illa enim tantùm sunt Actiones voluntariæ legi alicui præsertim naturali conformes. Ideoque bonum hoc sensu non est sumendum quùm definitioni Legis naturalis inseritur, quippe definitio absurdè fit per ea quæ defaictum jam antè notum supponat. Multa autem sunt bona naturalia, h. e. quæ ali-

quid

quid conferunt ad fœlicitatem hominis, quæ non sunt moraliter bona, utpote nec voluntariæ actiones, nec ullâ lege imperata: qualia sunt acumen Ingenii, Scientiarum ornamenta, Memoriz vis singularis, Corporis robur, rerum externarum adjumenta, &c. Contrâ verò existimo nullam Actionem voluntatis ex lege naturæ imperari, aut commendari, adeoque moraliter bonam esse quæ non ex suâ naturâ aliquid faciat ad fœlicitatem hominum. Supponitur à morali philosopho è physicâ aut experientia notum quid conserveat, aut augeat animi vires, quidve vitam vegetiorem, durabilemque faciat, atque inter cætera quosdam actus humanos, qui virtutum nomine insigniuntur ad hos effectus plurimum conferre, aliisque cum aliis bene consistere. Mens humana suæ potestatis ad tales actus eliciendos conscia, hæc observans in singularibus instantiis, seu exemplis ad se, vel alium notum hominem pertinentibus, propter naturarum similitudinem, concludit ejusmodi actus homines omnes beatiore effecturos; aut cum omnium beatitudine probè consistere; & generales hujusmodi conclusiones sunt leges naturæ. Sic ex observata similitudine inter corpora humana, & probatâ utilitate esculentorum, potulentorumque, somni & exercitiorum, totiùsque materiæ medicæ generales efformati sunt Aphorismi Diætetici, & Therapeutici, qui ubique gentium sunt; licet multa præcepta Medicinæ pro varietate Regionum, Climatùmque sint mutabilia, & respondeant varietati, quæ inter Leges diversarum Regionum Civiles invenitur. Postea verò cum harum conclusionum indicio ejusmodi actus exeramus, eosque cum iis conferamus, illos his conformes reperimus; unde actibus his præternaturalis bonitatis ante notam appellationem, accedit etiam illa quòd moraliter boni sunt ex conformitate talium morum cum legibus naturæ jam factis. Nihil hic addam de verbo [possibilem] quod inserui, quia ultimi fines obligationis ad actiones nunquam excedunt limites facultatis obligatæ. Quanquam magnum quiddam sonat *bonum publicum*, nemo

nemo ad illud ultra vires suas promovendum obligatur: Illud [maximè] insinuat Leges naturæ affirmatas, seu actum præcipientes (quales tantùm hîc descripsi, quia negativæ faciliè exinde colligantur, & videtur natura (quæ tota è rebus positivis constat) has tantùm immediatè imprimere) comparata esse dictamina, easque actionem (earum quæ in datis circumstantiis in nostrâ sunt potestate cogitare & dicere) optimam præcipere; *αὐτὸ βέλτιστον*. Notandum tamen quod optimo æquale optimum meritò dicatur, seu cùm nihil interest (quantum assequi possumus) quidlibet agamus. Atque hujusmodi casibus locus est libertati à lege naturali concessæ seu permissæ.

§. X. Postrema definitionis nostræ verba (quibus innuitur *Legem naturæ semper indicare actiones ad bonum commune solas valere ad integram, summamque singulorum agentium felicitatem procurandam, &c.*) sanctionem harum Legum exprimunt, notam ex annexâ earum observationi beatitudine, ac violationi miseriam. Integram autem summamque dixi felicitatem possibilem in iis spectari, quoniam naturalitèr, ac necessariò singuli appetunt non illud tantùm aliquam particulam, sed eam totam quæ ipsis secundùm voluntatem primæ causæ possibilis videtur. Estque hic appetitus summè rationalis, ac perfectior manifestò quàm appetitus minoris cujuslibet boni. Ex hoc autem fonte illud fluit (quod magni est ad justitiam universalem momenti) non eam propositionem pro Lege Naturæ reputandam esse, quæ indicet quales actiones corporis voluptatem, aut divitias, aut honores, aut aliam quamvis felicitatis particulam ad tempus comparare valeant; sed eas tantùm, quæ certò prænunciant quibus modis summam maximam bonorum omnium, præsertim verò maximorum, quæ Mentis nostras beant perpetuò, acquiramus. Hanc ob causam necessè est etiam ut deliberemus, & statuamus apud nosmet ipsos non tam de partibus exiguis vitæ nostræ (v. g. quid hodiè agere expediat, ut felicitèr hunc diem transigamus) sed de

de totâ vitâ futurâ, quid semper, & in omnibus circumstantiis ad perpetuam conducat fœlicitatem. Quoniam in integrâ serie actionum per totam vitæ futuræ decursum eliciendarum, velut in causâ, continetur integrâ illa fœlicitas; quæ in nostrâ est aut erit potestate, quàm naturalitèr expetimus. Pleraque autem omnia improborum flagitia indè nascuntur, quod gaudia tantùm corporis, eaque mox fruenda spectant, & actiones ad hunc scopum dirigunt; de iis verò quæ ad animum pertinent, aut quæ post longam hujusmodi actionum seriem evenitura sint minimè solliciti.

Verba autem illa [singulorum fœlicitatem, &c.] innuunt partem aliquam bonorum illorum quæ voluntate primæ Causæ quasi in Communem fœlicitatem collocata sunt in creatione, in ordinariâ conservacione Mundi eodem actu concessam esse, datamque singulis; atque adè partis uniuscujusque mensuram à ratione humanâ determinari posse per proportionem illam quâ singulum cum toto rationalium aggregato comparantur. Quemadmodum cor eadem circulatione massæ sanguinis totius animalis vitam conservat, & singulis membris proportionatum distribuit alimentum. Hoc tantùm interest, quòd à corporis membris sua proportio sine ratione imbibitur: in hominibus autem judicium rationis singulorum proportionem considerans, bonorum eam partem sibi vendicat quæ cum totius salute consistit.

§. XI. Antequam descendo ad species actionum ad bonum publicum necessarias, vel cum eo consistentes, necessarium visum est hæc duo ostendere (1) Quod in hac nostrâ Definitione ea comprehenduntur omnia (saltem facili consequentiâ indè deducantur) quæ requiruntur in natura generali Legis (2) Ea etiam quæ Legi naturali peculiariter sunt.

Pri-

Primum quod attinet, opportunè occurrit illud Modestini è Digistis modò citatum, Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire, quibus addi potest in nonnullis legibus etiam præmia conferre: In his certè verbis continetur id quod Metaphoricis verbis Obligandi & debitum constituendi à nonnullis exprimitur. Obligatio à Justiniano Instit. lib. 3. tit. 14. definitur Juris vinculum quo necessitate astringimur alicujus res solvenda secundum nostra civitatis jura. Ubi ut mittam quòd sux solum, scilicet Romana, civitatis jura respicit; cum tamen alibi Papinianus longè rectius (Digest. lib. 46. tit. 3. lege stichum parag. naturalis) Naturalem agnoscat obligationem à Civili distinctam, quæ solo vinculo æquitatis sustinetur. Illud obscuritatem parit quòd Metaphoricis verbis, quæ dubii plerumque sensus sunt, uti placuit. Illa enim verba vinculum & obstringimur non faciliùs intelliguntur, quàm obligatio definienda. Verùm si rem consideremus, apertum est illud innui viz. Annexas esse pœnas atque insuper etiam immunitates, & privilegia legibus ab auctoritate eas ferente, hominèsque partim spe boni ex observantiâ, partim metu mali ex contumaciâ proventurî determinari, aut saltem moveri quadantenus ad agendum secundum Legum præscripta. Non alia enim nècessitas voluntatem humanam ad agendum determinat, quàm malum in quantum tale esse nobis constat fugiendi; bonumque quatenus nobis aparet prosequendi: hæc autem necessitatem, quæ quidem cum liberrimâ potestate disquirendi de rerum bonitate consistit, naturæ humanæ intrinsecam esse agnoscunt (quantum scio) omnes. Summa itaque vis obligandi hæc est, Legis auctorem legum suarum observationi bona, transgressioni mala, scilicet naturalia, adjunxisse, quorum prospectu moventur homines actiones potius legibus conformes quàm ab iis dissentientes elicere: Bona autem conjuncta observationi Legum naturalium sunt ipsissima illa quæ Felicitatem hominis summam

con-

constituunt, adeoque planè maxima: Mala etiam, quæ statum perpetuum legibus iis contrarium consequuntur, ea sunt quæ summam Miseriam efficiunt. Horum conjunctio cum actibus humanis naturalis est & necessaria i. e. non totalitèr pender ab arbitrio Rectorum (quanquam in omni civitate pars aliqua pœnarum & præmiorum secundum voluntatem Gubernantium distribuitur) sed si nullum fieret Civile Regimen, partim ex naturâ actuum sequerentur, partim à Privatis necessariò adjicerentur: & cum Civile Regimen ubique existat, naturæ omnibus Civitatibus communis conservandæ notissima necessitas Rectores ad pœnas exigendas, & præmia conferenda (licet cum aliqua diversitate in diversis locis & temporibus) ubique determinat.

§ XII. Verùm quia præcipuum hoc est *κρίσιμον* hujus controversiæ, accuratius ostendendus est Nexus inter actiones in tota vita (quoad fieri potest) omnes cujusque Singularis ad bonum publicum; & maximam possibilem Univrsusque felicitatem ac perfectionem. Est autem duplex (1) Immediatus, (2) MediatuS propter bona ab hominibus, ipsòque Deo per hujusmodi actus conciliata.

De priore primùm agemus, quia inseparabile est ab ipsa actione virtutis præmium, & facilius demonstrabile, quoniam præsens nullis futuri incertis casibus obnoxium, nec multiplici Causarum varietate (à quâ futura præmia dependent) implicatum. Nexus autem Immediatus inter Felicitatem animi cujusque hominis maximam, quæ in ejus est potestate, & Actiones, quas elicit, ad Bonum commune Dei, hominùmque maximè facientes, hic est, quòd earum ipsissimæ sunt actiones, in quarum exercitio, sensuque intimo felicitas cujusque (in quantum in ipsius est potestate) consistit. Eadem actiones consideratæ quoad specificam suam differentiam ab objectis, seu materia circa quam versantur, & effectu externo latissimo dicuntur Actus tendentes ad bonum commune: consideratæ ut ipsius agentis exercitium virtutum maximarum, seu Perfectiones

nes maximæ, tranquillitatem, gaudiûmque ipsi ex earum sensu maximum afferentes, *Felicitas* ejus (quam ipse sibi conferre potest) *Summa*. Eodem modo quo nexum intelligimus inter sanitatem corporis, & illæsas vires, actionesque tam Naturales circa alturam & generationem, quàm Animales. Supponimus notum esse Physiologiâ, vel experientiâ observatum, hæc quæ in hoc Paragrapho sequuntur ad naturalem animi humani perfectionem pertinere (1) Generatim, ut Facultates ejus, Intellectus nempe & Voluntas, agant circa omnigena quidem objecta, præcipuè verò circa Deum, hominésque. Illi enim naturam habent animo cujusque similem, aut analogam, adeoque ex actibus nostris, quorum necessariò consciî sumus, cognoscibilem; & præterea illorum actus plurimè intimè nos tangunt; iique (utpotè agentes secundùm rectam rationem) actibus nostris moveri possint ut in nostram nobiscum conspirent *Felicitatem*.

(2) Speciatim ad Intellectûs perfectionem requiri (1) Ut Notiones Universales à Singularibus abstrahat, & compareret cum aliis, earûmque Attributa necessaria ad alia, quæ occurrunt, individua pertinere observet *v. g.* ut à sui cognitione singularia abstrahendo discat essentialitèr connexa cum rationali, aut animali &c. Et inter alia in omnibus conatibus quosdam ad suam ipsorum conservationem, perfectionemque. (2) Ut causas rerum (quoadtenus à nostrâ potestate pendentium) Generantes, Conservantesque scrutetur. (3) Ut Similia Similibus de casibus judicet; secundumque, postquam rectè judicaverit, semper consentiat. (4) Ut Conclusiones non Theoreticas tantùm, sed Practicas è notis principiis Inferat. (5) Ut ordinem naturæ, prout quæsiti conditio postulat, scètetur, nunc Analiticum, nunc Syntheticum. Ad hoc caput revocandum est notum illud, Ad perfectionem agentis Rationalis requiriti, ut priùs statuat de Fine, quàm de Mediis: seu Effectum intentum quantum potest benè perpendat priùs, quàm causas applicet ad illius productionem concursuras. Adeoque ut priùs sibi totius vitæ futuræ finem proponat, quàm ex rationis

onis præscripto accingere se possit ad actus; quorum veluti mediorum, seu causarum influxus ad totius vitæ statum pertingat, eamque vel foeliciorum efficiet, vel minus foelicem. Hujus autem observati usum facile percipiamus in iis, quæ sequuntur, ubi omnes omnino actus nostros, & ad summam vitæ foelicissimæ facere posse, immò ei aliquid addere vel detrudere necessariò videamus; & rationem jubere, ut singulos, qui futuri sunt, in hunc finem dirigamus uniformitèr. Quinetiam eodè rem perducit Ordo Syntheticus tractandi actionum voluntariarum decursum integrum. Nam si actio voluntaria abstractè, seu ut universale, consideretur, ejus objectum, effectumque est Bonum latissimè etiam diffusum, sive facienti, sive aliis quibuslibet gratum. Deindè procedendum est ad Nolitionem mali cujuscunque, sive illud unius, sive plurium; sive nostro sive alièno repugnet Bono. Volitiones autem, & Nolitiones pro boni malique præstantiâ, aliisque circumstantiis variorum affectuum hinc Amoris, Appetitûs, Spei, Gaudii; illinc Odii, Metûs, Fugæ, Tristitiæ induunt nomina. Tandem devenitur ad considerationem particularium actuum, tam qui in præsentì, quàm qui tempore probabiliter futuro exerantur; & illius inter illos ordinis, cujus ope bonorum faciendorum, fruendorumque per totum vitæ decursum, velut progressionis cujusdam Summa maxima exoritur, quæ *Fœlicitas cujusque*, seu *Summum bonum* dicitur.

Ad voluntatis humanæ naturalem perfectionem requiri judicamus, ut ea rectissimam sequatur Rationem, tam in placidioribus electionibus, quæ simplices dicuntur Volitiones, Nolitionesque; quàm in vehementioribus illis, qui Affectuum nomine venire solent.

Ex his etiam videre licet, quòd his contrarii actus imperfectiones sint & morbi Animi, quemadmodum Claudicatio, motus Paralitici, & Convulsivi morborum Corporis sunt indicia. Tales sunt assensus contradictoriis propositionibus dati, quia certum est alteram contradictoriarum non esse veram: Dissimilia in rebus similibus judicia &c.

§ XIII. Non libet curiosius inquirere an *Fœlicitas* Hominis sit *Aggregatum* actionum vegetissimarum, quæ à *Facultatibus* nostris provenire possunt; an potius *sensus* earum gratissimus cum tranquillitate, ac gaudio conjunctus, qui *Voluptas* à nonnullis dicitur. Individui hi sunt cõmites & uterque ad *Fœlicitatem* necessarius. Illud dicam, *Potentiam* nostram nihil majus continere in se, quo *fœlices* nos faciat, quàm *Actiões*: Nec *Actiões* alius augmenti capaces esse, quàm quod in ipsarum intrinseco vigore, & objecti, seu effecti excellentiâ naturali conspiciuntur. Commune igitur *Hominum*, Deique bonum cum sit objectum, & opus quod possumus maximum, præstantissimumque (quippe in singulis illorum *Fœlicitas* cujusque perfectionem complectitur, commune autem bonum *Fœlicitatem* singulorum conjungit) vegetissimi circa illud actus, eorumque *sensus* nos maximè omnium, quæ ipsi possumus, beabunt. Enimvero cordatiores plerique *Philosophi* in *Actiõne*, & quidem utriusque facultatis mentis humanæ, ejus & beatitudinem ponunt & virtutem; quod paucis complexus est *Plutarchus* in *Consolatione* Ἐξ ὀρθῶν ἐπιλογασθῆναι εὐσθεῖν διαθεσιν τελειῶντων ἡριται τὸ μακάριον. Non interim omnes satis explicare solent circa quod objectum atque effectum directè, & adæquatè omnes illæ *Actiões* beatificæ occupentur. Nam quod dicitur circa finem, seu *fœlicitatem*, non satisfacit: quoniam cum ipsa *Fœlicitas* aggregatum quoddam sit, cujus partibus perpetuò fruimur, & in *Actiõne* dicitur consistere, idem erit dicere *Agimus* propter *fœlicitatem*, & *agimus* ut *agamus*. Cùm autem dicitur actionum nostrarum beatorum constituentium objectum, effectumque esse *Dei* honorem & gloriam, aliquid sanè dicitur, sed pars tantum materiæ circa quam versantur, qui benè, beatèque vitam agunt. Dici quidem potest è studio gloriæ divinæ deduci posse *Cognitionem* sui, aliorumque, nec non *Charitatem*, & *Justitiam* erga homines. Verùm *Cognitio*, *Dilectiõ*que nostrum-ipsorum, aliorumque hominum intrinsecam habent & sibi-met-ipsis propriam perfectionem naturalem (in cujus possessione pars aliqua hu-

manæ

manæ Fœlicitatis consistit) quam scire licet absque consequentiâ à Dei honore petirà. Immò videtur prius sciri Homo, & diligere, quàm mens affurgat in Cognitionem, Dilectionemque Dei, cujus existentia, & bonitas amabilis ex operibus suis. homine præcipuè, agnoscuntur. Sit itaque ratum, directum & adæquatum objectum Actionum, queis beamur primariò, esse Deum, hominésque, effectum circa eos quod ipsis gratum bonumque est. Certè objectum actionum beatificarum majus haberi nequit, quàm quod omnia eorùmque ad invicem ordinem complectitur; nec illud sub notione universaliore, perfectiore, ac suaviore considerari potest, quàm quâ exhibetur in verbis illis, *Commune Bonum*. Quippe præterquam quod *Bonum* æquè latè patet, ac Ens, adeoque ad singula rerum, præfertim rationalium, individua pertingat; hoc habet insuper quod non tantum intrinsecas & essentielles rerum perfectiones respiciat; sed ea omnia, quæ illis postea accrescere possunt, ornamenta, sive singulæ per se spectentur, sive prout omnimodò ad invicem referuntur: atque insuper Entia spectantur tantum, prout Bonum facere possunt, vel recipere, cum legibus diriguntur actus voluntarii circa illa. Hinc fit ut hujusmodi objecti Latitudo immensam omnem amplissimarum Facultatuum vigorem evocet, exerceat, adæquet, & perpetuam amantem (nihil enim Bono ac Fœlicitate cujusunque tandem sit amantius) easdem oblectet. Stupidus certè est, quem ipsarum arborum, immò & herbarum vere ac æstate florentium aspectus tunc non magis delectet, quàm cum hyeme defloruere. At hominem prorsus exuit, qui humani generis *Summam Fœlicitatem*, quæ ex optimarum legum observantia nasceretur animo saltem prospiciens, Magnam voluptatem ex aliquali ejus spe non persentiscit. Oculorum vitio imputatur, si ictericus suo tantum colore res tinctas sentiat; aut si quis suam tantummodò imaginem aspiceret; multò magis mentis Imperfectio est, & Infœlicitas, de corporis tantummodò unius sibi conjuncti (aliis omnibus neglectis) conservatione cogitare.

§. XIV. Interim certum est Naturam homines plerisque omnes, dum mente ac corpore fruuntur sanis, tantis intruxisse viribus, ut absque ullo sibimet damno illato plurima possint, quæ aliis emolumentum afferant non exiguum, nobis ipsis autem nulli ferè sunt usui. Qualia sunt aliis Consilium dare, quo vita, aut valetudo conservetur; viam monstrare, &c. Quòd si vires hujusmodi occasione datà non exercentur frustraneæ sunt, aut tantùm cedunt in perpetuum Domini sui Opprobrium; uti solet ager incultus, & semen per negligentiam corruptum, quod cum fructu simul & laude feri potuisset. Enimvero ipsum *agere* (quod certè facimus, dum aliis servimus) nobis & salubrius est, & jucundius quàm prorsus otiosi; exercitio enim & sentimus de novo quid possumus, quod volupe est valentibus; & Facultatum vigor conservatur, sæpe etiam augeatur; Habitúsque, quorum ope promptiùs agimus, corroborantur: alioquin autem, & habitus evanescerent & vires torperent. Est autem manifestum, quòd nulla actio circa alios cum necessariis, & rectis actionibus circa nostrum bonum consentire possit, nisi dictata practica, quibus ad ea determinamur, planè consona sint iis, quibus ad nostram Felicitatem quærendam dirigimur, i. e. nisi iis talia velle præcipiant qualia nobismet-ipsis: nam rebus, quæ necessariò similes judicantur (quarum conditio nihil habet notabiliter differens respectu effectuum ad totius ordinem sperandorum) similia velle necesse est; nisi vel Intellectus judicium à rebus, aut à se dissentiat, vel Voluntas judicio repugnet; quorum neutrum cum internâ pace ad felicitatem requisitâ consistit. Hinc aliis pariter innocuis, aut utilibus; pariter vel liberis, vel obligatis, &c. ejusmodi bona, qualia nobis volumus. Atque hujusmodi Judicia aded intrinsecè in Intellectu continentur, ut qui secundùm hæc fecerit, naturæ suæ intellectuali congruè fecerit. Naturæ autem congrua eam voluptate perfundunt.

Hæc tamen non impediunt quòd minùs ex generatione in Familiis, ex pactis in Civitatibus inæqualitas quædam oriatur, quâ alii aliis præstantiores sint. Quinetiam quoniam
 animo

animo humano gratissimum est operam suam maximo cum successu impendere, & ingratum admodum frustra quicquam conari, idèd foeliciùs in benefaciendo multis operam suam collocabit, quàm in lædendi conatibus. Quippe plurimi libentissimè illam excipient etque obsecundabunt, qui si nos illos lædere velle conspiciant, strenuè se nobis oppugnabunt; ut sapissimè frustra simus illud attentantes. Bona autem illa, quæ ad vitæ conservationem necessaria sunt, idèd determinatiùs cognoscuntur, & expetuntur ab omnibus, quia Causarum etiam necessariarum nexus cum effectibus suis naturalitèr determinatur, & unice ex iis investigari possunt: earumque Investigatio, & Applicatio ad suos effectus jucundior est humano ingenio certitudinem quàm minimè fluctuantem anhelanti. Adde etiam opus conservandi, perficiendique naturam v. g. humanam opus esse majorem postulans & Scientiam circa rerum naturas, & Solertiam, ac Industriam in inveniendis, utendisque mediis eum in finem, quàm opus perdendi & corrumpendi eandem naturam humanam. Id enim à mero neglectu, aut ignorantia facile fieri potest, à viribus hominis admodum imbecillis, aut alterius contemptissimi animalis perpetratur sæpiùs. Maxima autem ad Boni publici prosecutionem (quod omne omnium hominum bonum complectitur, adeoque maximum est) requiritur Sapiencia: & quævis stultitia illud aliquatenus minuerè & turbare potest. Sapienciam autem cuiusvis rationali naturæ magis naturalem esse & intrinsecam supponimus, quàm Stultitiam. Adeoque actus voluntatis, & externi conatus ad conservationem communis Boni facientes naturalitèr sanè perfectiores gratioresque sint necesse est, magisque convenientes eidem naturæ rationali: nisi fortè error aliquis Judicii, aut habitus indè enatus, atque ideo malus, animo accesserit: unde fiat, ut quæ naturam lædunt grata tamen ipsi videantur, velut aquæ nimix potus hydropico, aut febricitanti. Certum enim est perfectionem intrinsecam & naturalem voluntatis, seu animi, hominisve in eo consistere, ut ea velit, quæ Intellectus sapien-

sapientissimus (plurima, & maxima plenissime comprehendens) rectissime statuerit rebus plurimis ac maximis esse summe bona. Quippe Consensus & Harmonia inter actus ejusdem hominis, quorum unus, scilicet Actus Intellectus rectus, & naturæ perfectivus esse agnoscitur, evidentissime meliorem animi statum indicant, quam dissensus, quod idem à seipso divellitur, ac sese oppugnat: ideoque ubi Intellectus ponitur perfectissime agere (quod fit, cum plurima, maximeque perpendit, atque inter se componit ut optimus Universi status atque ordo in Idæa exurgat, omniaque præsentia rationalia commodissime sibi invicem conveniant) ibi necessariis perfectionis voluntatis in comprobatione talis iudicii sese exeret. Adeoque cum circa futurorum actuum sive inmanentium, sive transeuntium determinationem utraque Facultas exerceatur, determinatio ad optima plurimis facienda mox sequetur. Hujusmodi autem actiones esse; quæ in curâ *boni communis*, velut maximi finis, requiruntur, evidentius est quam ut probatione careat: adeoque has intrinsecas mentis perfectiones includi: non actionem solum, sed & circa Bonum, idque etiam nobilissimum, nobis conjunctissimum, & quidem omnium maximum quod omnibus simul adesse potest, ex consensu, ac naturali ordine omnium facultatum nostrarum eliciendam.

§. XV. Rationem hanc quæ probavimus *Fœlicitatem* voluntatis in diffusissimâ benevolentia positam esse, magnoperè firmat *Experientia*, cujus ope ingentem sentimus suavitatem in Amoris, Spei, Gaudiique exercitio circa bonum, non nostrum solummodo, sed & alienum. Nempe beatitudinis partes essentielles sunt hi affectus, & intrinsecam sibi habent jucunditatem, & experimur indies nos alienam veri fœlicitate: Magnâ itaque *Fœlicitatis* suæ parte hominem spoliât, qui illi adimit suavissimum affectum Amoris & benevolentia erga alios, gaudiique circa aliorum *Fœlicitatem* occupati. Angusta admodum est circa nostra tantummodo contenta *Latitæ* materia; sed eadem erit am-

amplissima si aliorum omnium *Fœlicitas* cordi nobis sit. Quippe hæc ad illam eandem habebit proportionem, quam habet immensa *Beatitudo* Dei, totiùsque humani generis, ad curtam illam fictæ *fœlicitatis* suppellestem, quam uni homini eique invidio, & malevolo fortunæ bona possint suppeditare. Nulla certè virtus ejus animum exornat qui benevolos erga genus humanum affectus ejecit. Immo odium & livor, quæ animum hominis sua tantùm spectantis replent, molestiam ac tristitiam, metum ac solitudinem necessariò secum ducunt : quæ vitæ beatæ planè adversantur. Facultates si percurramus singulas, videbimus eas postquam maturi evasimus vigore suo, & *Fœcunditate* quasi turgere, majorésque esse quàm ut exerceantur circa nosmet-ipsos. Intellectus pronus admodùm fertur in considerationem eorum, quæ aliis, non minùs quàm nobis, sint utilia. Hinc ortum duxere *Scientiæ* omnes summo studio inventæ, & in publicum commodum evulgatæ. *Voluntatis* autem *Affectus* suaviores (qui bonum spectant) *Amor* tempè, *Desiderium*, & *Gaudium*, quorum usù secundùm *Rationem* beaurur maximè, vix locum habent in *Timore* aliquo *Misanthropo* ; certè non possunt se latè diffundere, nec admodùm dulces esse, nisi multorum *Bonum* diligentèr moliamur. *Ratio* autem communis omnium hominum, dum præcipit ut quàm possumus *fœlicissimi* esse contendamus, jubet ut explicemus has animorum nostrorum vires & in latissimi communis *Boni* campum eas effundamus confertim ; ut eum quàm possumus *indultrià* colentes, & publicæ *Fœlicitatis* florem deosculantes, nostræ *Beatitudinis* mel innocuè delibemus.

§. XVI. Quoniam autem multa, quæ dicturus sum de *Moribus*, hinc pendènt, alia adjiciam eodèr facientia. Cùm certum sit è naturâ *Voluntatis*, *Actiõis*ve *Voluntariæ*, *maximi Boni* effectiõnem esse *Finem* maximum à *ratione* præscriptum, illud erit vel maximum *Bonum* commune (quò refero quicquid cum eo consistit) vel maximum quod possibile videtur cuivis *singulari*, ut suum quisque finem, max-

ima nempe, quæ sibi cupere possit commoda, prosequatur, omniâque huic subordinare conatur. Nam Familiæ alicujus, vel Civitatis Bonum, vel nondum supponitur spectari, vel, si spectetur, iisdem fere consequentiis urgetur, quibus prosecutio privati alicujus Boni. Non permittit ratio ut cujusvis singularis Bonum maximum quod cupere possit vel imaginari, pro ultimo fine statuatur. Quippe cum Bona certissimè sit Actio, quæ ad finem verè ultimum recta, seu maximo compendio perducet, positæ diversis finibus ultimis quorum causæ sint oppositæ, oppositæ sibi invicem erunt Actiones verè Bonæ; quod est impossibile. *v. g.* Si recta Ratio Titium doceat ejus Fœlicitatem possibilem, finemque quærendum consistere in fruitione pleni Domini in fundos, quos occuparunt Seius & Sempronius, eorûmque personas, atque aliorum omnium fundos: non potest vera Ratio Seio & Sempronio dictare eorum Fœlicitatem quærendam positam esse in Fruitione pleni Domini in fundos, & personam Titii, aliorûmque paritèr omnium. Hæc enim apertam includunt Contradictionem, adeoque alterum tantum dictamen verum supponi potest. At cum nulla sit Causa cur unius horum Fœlicitas ipsi sit ultimus finis magis quàm alteri sua, colligere licet rationem dictare nemini, ut suam tantum Fœlicitatem sibi ut finem maximum proponat; verùm unicuique suam potiùs cum aliorum Fœlicitate conjunctam; atque hoc est quod quærendum contendimus commune Bonum. Nempe illud solum est unus ille *Finis* cum summa possibili singulorum fœlicitate consistens, eamque maxime promovens; in quem & naturæ Impetus suum, & Ratio commune bonum spectans conspirent. Et sanè pertinet ad intrinsecam perfectionem Rationis practicæ, seu Prudentiæ (in quocunque tandem sit Subjecto,) ut omnibus à recta Ratione dirigendis unus finis proponatur, qui omnibus communis sit mensura Boni & Mali: seu ut rationalia omnia unum effectum spectent; cujus & Partes Essentialles, & Causæ, n. Efficientes, Conservantes, Perficientésque, Bona dicuntur: quæq; illius productionem, &c. impediunt, Mala. Vaga quippe alitèr

liter erunt Bona, Malique nomina, prorsus æquivoca, aliud significantia cum ab aliis usurpantur; & quicquid uni Bonum dicitur, quia propriis illius usibus inservit, id alii omnes, quia ipsorum cupiditatibus non deservit, Malum dicent; quod scientiæ, & cognitionis communicationi, quæ finis est sermonis, incongruum est. Sed si hæc verba applicentur ad ea, quæ communiter humani generis intersunt, sensum habent determinatum, & longè omnibus utilissimum. Addo etiam, quod si quis solum tantummodo bonum respiciat, eoque omnia agentia Rationalia velut ad Summum suum Finem, cui unice deserviant, pertrahere laboret, is nihil efficiet, nisi fortasse ut ipse se perdat. Quippe manifestè impossibile est, ut res omnes & personæ secundum voluntates singulorum hominum contraria voluntium dissonantur. Effectus enim voluntatis cujusque in res externas est Determinatio quædam motus Physici; uti patet in assumptione Cibi, Vestium, Comitatus, &c. Determinationes autem oppositæ corporum naturalium se invicem tollunt. Nam, si in oppositos terminos simul moveretur quodlibet corpus, necessariò in pluribus simul esset locis. At, si impossibile sit singulis omnes, & omnia sibi subicere, ratio, quæ hunc finem proponit singulis, qui uni tantum contingere potest, sæpius quam millies proponeret Impossibile, & semel tantum Possibile; ideòque recta magis an erronea foret facili calculo quivis computabit. Cæteri enim homines & suas habent vires naturales, & appetitus innocuos, quibus sive velit ille, sive nolit obtemperabunt; & suæ præterea Rationis fruuntur luce, cui ad majora quam unius hominis voluptatem quaerenda dirigenti meritisimè obsequentur, facileque se ab unius, aut paucorum insolentiæ tutabunt; ut vestanus sit oportet, non rationalis; qui talia non prævideat, sed bellum moveret contra omnes, ut armis experiat, an sibi asserere possit portentosum illud jus Hobbianum. Illud ipse definit esse *facultatem agendi secundum rectam rationem*. Ego vero illam tantummodo rectam rationem practicam esse dixerim, quæ possibilia tantum aggredi permitteret, hominem-

que vetet sibi soli in omnes, & omnia dominium frustraneum, aut ipsi perniciosum arrogare. Vide ejus *Cap. 1. §. 10, 12.* Contrà verò, dum publico quivis deservit, operam nunquam ludit, sed ejus vis licet unum fortè attingat immediatè, ipsum sæpè multis utiliozem reddit, nobisque ipsis aliquandò nihil præter animi gaudium ex alienâ prosperitate sperantibus nostræ beneficentiæ messem non ingrattam rependit. Præterea Bono Communi studere cujusvis rationalis intrinsecæ illi perfectioni Voluntatis, quæ in innocuâ Philautiâ consistit, addit Actiones. pariles multas, & nobiles, circa objecta sibi similia: habitumque indè enatum complect, n. *φιλαυτοπία* (cujus particula tantum *φιλαυτία.*) Suum autem bonum supponimus quemlibet quærere, idque agere ad perfectionem ejus pertinere. Ergo similiter insuper agere erga alios (inter quos Deus ipso longè præstantior) perfectionem ejusdem Naturæ cum illâ, quæ in actione circa suum bonum consistit, adjiciet, Lætitiâ scilicet ex actionum suarum consensu inter se oriundam. Gratius enim est menti humanæ consensum in se, & actibus suis observare, quàm in consonantiis Musicis & figuris Geometricis. Nempe ut similiter judicare de rebus similibus, ita & similiter erga eas esse affectum ad perfectionem pertinet mentis humanæ. Contraria judicare de rebus, quæ inter se conveniunt, contradictionem implicat, & insania quædam est, ideoque velut morbus animi vitatur in theoreticis judiciis; nec minor est Imperfectio, sed mera est Contradictio in practicis dictaminibus, quando in casu prorsus simili, meo *v. g.* & alieno, dissimiliter agendum esse statuimus in judicio practico, & voluntate illud consequente. Immo verò, quoniam suâ cuique Natura utpotè semper præfens, singulis notissima est; & exindè etiam aliorum hominum non minus nota, (quoad essentialia ea & generalia, in quibus omnes conveniunt, & in quibus ut nostrum, ita aliorum jus ad media vitæ conservandæ necessaria fundatur) sequitur illum, qui in simili alterius hominis jure statuit aliter, quàm in suo, sibi contradicere in materiâ notissimâ, & perpetuò sibi obviâ; talis autem contradictio,

tradictio, præ aliis, mentis Sanitatem, Pacem, & in agendo Contentationem maximè violat : ut in his uniformitas maximam affert Tranquillitatem.

§ XVII. Ad hoc Caput pertinet, quòd, qui actus quòsdam ad suam Fœlicitatem necessarios judicaverit, non possit, salva Ratione, non consentire ut alius quilibet similiter statuatur ad suam Fœlicitatem facere similia, & ut paritèr eos ex hoc judicio exequatur, Itaque, si quis accuratius observet quid in propositionibus practicis quemque ad sui conservandi studium determinantibus contineatur, videbit aliquid quod aliis, juxta ac ipsi imperet suam conservationem curare ; idque vetabit eum oppugnare alios quoslibet idem facientes. Enimverò in hac propositione, *Licet Hobbi naturæ humanæ ea sibi sumere, quæ facultates suas conservabunt, aut perficient*, includitur velut prior naturâ hæc indefinita (quæ necessariâ Terminorum identitate transit in universalem) *Licet Naturæ humanæ (cuius) ea sibi sumere, vel agere, quæ facultates ejus conservabunt aut perficient*. Dicat mihi Hobbis, quid faciat additio Nominis proprii, quo magis prior propositio sit evidens Rationis Dictamen, *i. e.* Lex Naturæ, quàm posterior, quæ tantundem pronunciat pro quovis alio ? Sin fateatur jus esse cuius indè ortum ad quidlibet faciendum, uti *Cap. 1. §. 10.* contendit, quoniam absurda quæ exinde sequuntur antea ostendimus ; his visum est hoc tantum regere quòd determinatio generalis istiusmodi Legis ad singularis cujuslibet hominis (*v. g.* Hobbii) Naturam non potest immediatè, vel per bonam consequentiam contradicere pari ejus determinationi ad alium quemvis : nec potest cujusquam jus seu libertas ab ullâ Lege relicta eò extendere, ut liceat oppugnare ea quæ aliis eadem Lege imperantur facienda. Immodò proculdubio cujusque in bonâ lege delectatio, & propensio ad Actiones uniformes, & erga Legislatorem reverentia efficiunt, ut dum absque ullâ sibi noxâ fieri potest, ad alios in ejusdem Legis observantiâ juvandos propendeat, quod efficiet ut Communi Bono unusquisque inserviat,

serviat, qui ad principia suam conservationem imperantia probè animam advertat. His argumentis coronidem imponet, & ad sequentia ab effectis mediatis viam muniet hæc Ratiocinatio. Actiones nostræ, quæ faciunt ut intimè sentiamus, nos (quantum possumus) fecisse ad nostram ipsorum aliorumque simul felicitàtem, suavissimâ nos lætitiâ perfundunt, adeoque nos beant. Actiones ad bonum commune collimantes hoc faciunt. Ergo, &c. Major à felicitàtis nostræ (quatenus quidem est in nostrâ potestate) definitione sumitur, ideoque probatione non eger. Minor autem facillimè probatur, considerando eam esse Naturam humanam, ut non possit non intimè persentiscere quicquid ipsâ consultò agat; qualiter semper agentem supponimus Sapientem boni communis studiosum. Suam autem felicitàtem negligere nequit, qui sapienter quærit, ut omnibus, quorum ipse unus est, profit. Finis cura efficiet ut suas vires perfectionesque omnes conservet, augeatque; quia media sunt, quibus finem assequatur. Immo verò nihil magis efficere potest; ut Deum, homines, omnesque causas efficacissimas sibi conciliet, & adjungat sibi in societatem operæ, quâ suam juxta ac aliorum felicitàtem quærit. Quid enim efficacius Deum hominesque sollicitare potest in ejus auxilium quam sinceri hujusmodi affectus, ac conatus omnibus grata faciendi? Certè cum nihil majus sit in hominis facultatibus, nihil majus à Deo, hominibusve ab illo potest expectari: denique præmiis immediatè à Naturâ annexis; studio boni communis annumeranda est multifaria illa Voluptas, quæ provenit ab exercitio virium & propensionum omnium quas humanæ naturæ inesse, & in hunc præcipuè finem adaptari fusè ostendimus in Capite de *Humanâ Naturâ*, quò referendus est Lector.

§. XVIII. Transeamus ad considerationem effectuum bonorum à Deo certè expectandorum & ab hominibus longè potiùs, si per vitæ decursum benevoli simus illis, quam si dolo malo aut vi omnia per totum pariter vitæ decursum nobis

nobis arrogemus. Clarior erit prælagendi ratio, si integer vitæ status utrobique conferatur, quam si pauci tantum actus; & sufficit deliberantibus de futuris actibus, quorum alterum necesse est eliciamus, illud evincere, longè certiorum esse Boni majoris ex hac parte expectationem, cum neutrobi fit locus certæ demonstrationi. Atque hæc equidem de causâ non immeritò questus est olim Seneca, homines etsi de *partibus vitæ suæ deliberent, de totâ tamen* (quo nempe modo uniformiter transigatur) *non deliberare.* Hoc certè si facerent, non possent non evidentissimè conspiciere hominem, qui Dei, hominumque aliorum omnium jure insuper habito omnia sibi semper arrogaret, quique se solum unicum omnium suarum Actionum finem faceret, Deo hominibusque omnibus exosum fore, & necessariam in caput suum acersere perniciem. Contrâ verò illum, qui Amore, & Obsequio in Deum, Innocentiâ & Benevolentia eorum homines omnes felicitatem suam cum alienâ consistentem, & ab horum operâ pendentem quæsierit, consultius agere & meliorem successum meritissimè sperare posse. Quanquam enim judicium nostrum de futuris aliorum hominum, quos demereri studemus, actibus sit tantum probabile, quoniam tamen maximam habet evidentiam eorum, quæ circa talia contingenter futura sunt, haberi possunt; & rerum gerendarum necessitas postulet, ut Mens futuros hominum actus prospiciens non sit indifferentè pendula, sed hos potiùs quam alios futuros esse prælagiat; hinc fit, ut rationabilius sit id agere, quod major suadet probabilitas in nostram felicitatem cessurum esse; quam vel nihil agendo negligere omnes occasiones hominum operam nobis conciliandi, vel vi, ac dolo homines adoriendo, incertæ magis belli alexæ spes nostras committere. Enimverò inter incertò futura alla aliis longè probabilius futura sunt: & horum spes pluris longè valet quam illorum. Ratio autem experientia nixa differentiam inter spei hujus & illius valores investigare novit, & exactè calculo Mathematico determinare (quod ostendit Hugenius in Ratiociniis *de ludo alexæ.*) Eadem igitur rectissima Ratio jubebit viam ad felicitatem aliquam

liquam propter auxilium ab hominibus probabilius ducentem eligere, ubi major Certitudo obtineri non potest.

Ex his etiam concludere licet quod, si de omnibus (quantum possumus) bene merendo bona externa, sive ad vitam necessaria, sive tantum ad vitæ jucunditatem requisita acquirere non possumus; tùm demùm judicanda sunt inter *τα εὐχρηστὰ ἢ μὴ*: atque hoc est fundamentum Regulæ illius Juris naturalis *Quod licitè non possumus inter impossibilia censendum est.* Hoc autem in re præ manibus idèd tutius jubetur, quoniam profus certum est, quod agendo ob Bonum Universi summa rei in tuto collocatur: Quippe hoc pacto nos, quod in nobis est, maximamque est ad vitam beatam momenti præstabimus; uti supra ostensum est: & Dei favor (cujus nutu reliqua omnia reguntur) certissime conciliabitur, uti mox è principiis ab Hobbio & Epicuro concessis ostendemus. Nam, cùm homo nihil majus persolvere potest quàm amorem, ejusque consequentiã erga omnia entia Rationalia (quorum caput est Dèus) certissimum est naturali lumine eum nihil ultra debere, (quippe nos non tenemur ad Impossibilia;) atque adèd nihil amore majus ab eo requiri. Eos autem, qui, quæ sui sunt officii erga Dèum hominèsque, præstiterint, Dèum egregiè faventem experturos esse nemo, qui eundem mundi Rectorem è rerum naturã agnoverit, unquam negabit. Non opus est itaque ut demonstrativè sciamus alios homines nobiscum benevolè, gratòque animo acturos esse, & bonã fide pacta servaturos esse, priusquàm ratio nobis dictare possit ad foelicitatem nostram juxtã ac alienam hoc facere, ut à vi & fraude nos abstineamus, nosque aliis benevolos commodosque præstemus.

§. XIX. Paucis complectar sententiã nostrã summam. Obligatio cujusque hominis ad eliciendos actus communi omnium bono deservientes (quæ summa est Legum Naturalium) innotescit iis modis, quibus cognoscimus Dèum primam rerum omnium Causam velle tales actus ab hominibus præstari, aut in ordinariã hujus mundi gubernatione
ita

ita rerum omnium vires disposuisse seu determinasse, ut tales actus præmiis cohonestarentur, iisque contrarii pœnis mulctarentur. Nihil autem refert, an distributio hæc pœnarum ac præmiorum fiat statim, an ad tempus differatur; modò temporis illud intervallum præmiorum ac pœnarum magnitudinè compensetur; idque aded certò præsciri possit, ut rationum hoc suadentium pondus manifestò superet omnes quicquam in contrarium suspicandi causas.

Seposita autem Revelatione per Prophetas in Scripturis facta, voluntas Dei his de rebus naturalitèr cognoscitur (1) Ex iis de Deo cognitis, quæ voluntatem hæc certò executionem in ordine Synthetico distinctæ cognitionis antecedunt. (2) Ex effectis à voluntate ad hæc olim determinatà provenientes. De posteriore hæc voluntatem divinam cognoscendi viâ diximus nonnulla, & plura quidem restant dicenda. De priorè autem quoniam vix quicquam concedent Adversarii, omniâque Dei attributa ex effectis à nobis Analyticâ Methodo eruenda sunt, parcius loquemur.

Visum est tamen hæc pauca hoc in loco suggerere. Necessè est ut systematis mundanè Opificem summâ Ratione, Sapientiâ, Prudentiâ, & Constantiâ præditum esse concipiamus. Sunt enim hæc perfectiones, quarum partem aliquam in nobismet ipsis (illius effectis) sentimus; nec fieri potest ut in effectis quicquam perfectionis reperiatur, quod in causâ non continetur; At hæc perfectiones voluntatem ejusmodi quam quærimus antecedunt, & ad eam quasi perducunt. Ergo cognoscatur ejusmodi Voluntas Deo inesse. Minor autem declaratur & probatur exindè quod necessarius sit consensus inter rectam hominis Rationem practicam ac Voluntatem indè consequentem, & Rationem seu Judicium ac Voluntatem Dei eodem de objecto. Judicium enim utriusque, hoc ipso quòd est rectum, est eidem rei conforme; adeoque à se invicem dissentire nequeunt. Res autem de quâ statuitur quicquam in judicio practico, est vel Finis, vel Media ad finem; de quibus utrisque pronunciat, quid sit optimum. Quare eundem finem optimum esse, seu Boni Naturalis plurimum in se complecti Deus judicabit,

dicabit, quem Ratio cujusvis hominis verè statuit ita se habere; pariterq; de mediis pronuntiabunt. Exemplo res fiat apertior. S quis hominum rectè statuat Bonum commune omnium, qui secundùm normam rationis agent, majus esse Bonum quàm Bonum seu Fœlicitas unius hominis; (hoc autem perindè est ac si judicaret totum esse majus suâ parte) dubium non est quin idem sentiat Dèus. Et eodèm res recidet, si pronuncietur fœlicitatem omnium majorem esse, quàm fœlicitatem similem cujusvis numeri, qui minor sit. Fœlicitas autem quavis aliâ major est maxima. Nec ab hoc diversum est judicium, quo pronunciamus Fœlicitatem summam, quæ rationalibus universis competere potest. Finem esse maximum, seu summum, quem quisquam rationalium prosequi possit. Quippe Finis possibilis nihil aliud est, quàm bonum illud, aut ea Fœlicitas quàm sibi proponat quispiam prosequendam. Ideoque dubitari non potest, quin Dèum hîc quoque habeamus consentientem. Quoniam autem ipse est à Rationalium numero, nec intelligi potest rationalitèr agere finè fine, quem sibi proponat, nec major esse potest finis, quàm dictum Bonorum omnium Aggregatum, necessariò intelligimus eum hunc finem judicare eorum omnium optimum esse, quos sibi proponere potest. Nec dubitari potest quin Ens perfectissimum illum Finem prosequi velit, quem rectè judicavit esse optimum, omnibus circumstantiis accuratè expensis. Quippe nulla ratio esse potest, cur infra illum subsisteret; nec finè ratione, multò minùs contra illius dictamen, agere potest Voluntas perfectissima. Quanquam enim hîc obligatio Legis propriè dicta quæ à Voluntate superioris alicujus provenit, locum non habeat, intrinseca tamen ipsi, constantissimâque perfectio longè rectiùs & constantiùs ipsam in consensum cum intellectu omniscio determinabit. Contradictionem enim implicat eandem voluntatem esse simul Divinam seu perfectissimam, & ab Intellectus Divini dictamine perfectissimo dissentire. Posito autem quòd Commune Bonum sibi velut finem Deus proponat, facilè colligitur eum velle homines eundem finem prosequi; & manifestum est distribu-

tionem

tionem præmiorum & poenarum inter homines medium esse summè necessarium quo ipsi certissimè ducantur in consensum cum Divina voluntate, aut huic fini promovendo libenter cooperentur, & ab actionibus illi contrariis deterreantur. Vult itaque Deus poenas & mercedes quas ipse novit ad tutandum hunc finem sufficere, Vult, inquam, illas & decernere & reipsà opportunè distribuere. Unde colligatur quodd siquid necessarium ad hunc finem hanc in vità defuerit, id à Deo in vità futura suppletum iri. Atque hanc præsertim ratione nixa sunt Ethicorum præfagia de fœlicitate, aut miseriâ hominum hanc vità functorum, prout Actiones illorum fuerint bonæ vel malæ. Verùm hæc ex ipsorum scriptis facile distantur.

§. XX. Ego ex iis quæ de Ratione ac fine Dei ostensa sunt hoc potiùs colligendum esse monerem, ex his demonstrari posse Benignitatem, Justitiam, Æquitatem, cæteraque attributa quæ analogiam quandam habent cum Virtutibus hominum, Deo, ejusque actionibus reipsà inesse; ipsùmque aded velle homines per præcepta præmiis ac poenis munita regere; quod quidem Epicuri ἀπορρησία funditus everit. Manifestum enim est, & hæc omnia attributa huc spectare, & totum insuper regiminis (seu Providentiæ Divinæ pro quâ contendimus) negotium in hoc solo nobis noto consistere, ut commune Rationalium omnium bonum per media maximè idonea promoveatur. Idque clariùs constabit ex iis quæ de Virtutibus & de Regimine Politico postea dicenda veniunt.

Hic hoc solum adjicere visum est, frustra Epicureos Deo Beatitudinem tribuere & Majestatem nisi in eo agnoscant Sapientiam, seu Prudentiam, & Justitiam, omnimodamque aded Virtutem. Omnes enim Virtutes in Prudentiâ quæ ad finem optimum per idonea media dirigit velut in fonte continentur, idque ipse agnovit Epicurus. Eæque omnes sunt tantùm partes integrantes Justitiæ universalis. Nulla autem esse potest agentis Rationalis Beatitudo aut Majestas, imò Dignitas nulla, si nulla ei insit Prudentia, nullaque Vir-

tus prudentiæ consentanea. Nec prudentia esse potest ulla, nisi finis optimus sumatur ac media maximè congrua; nec hæc sumi possunt, si non sint suâ naturâ fixa & determinata. Hoc est, si nihil sit bonum antequam eligatur, & alius finis alio non est melior, nec medium aliud medio alio magis idoneum. *v. g.* Si publicum bonum non sit privato majus seu melius, & si Innocentia, Fides, Gratitude, &c. huic fini promovendo non sint aptiora media quàm Feritas, Perfidia & Ingratitude. Certè Potentia, quantacunque cogitari potest, si sine Sapientiâ ac Justitiâ spectatur, Beatitudinem ac Majestatem majorem non habet, quàm quæ in massâ plumbeâ infiniti ponderis reperitur; Pondus enim est instar cuiusvis Potentiæ, uti nôrunt Mechanici. Quinetiam idcirco plaris valet hæc argumentatio contra Epicureos, quoniam ipsi, si Gassendo credamus, aut etiam Velleio, qui apud Ciceronem eorum dogmata tuetur, agnoscunt beatitudinem eorum in hoc quoque consistere quod suâ gaudeat sapientiâ ac virtute. His autem nulla relinquatur materia in qua exerantur, nisi fateantur eum summum illum finem Communem, & media illuc dũcentia curare. His sublatis nomen tantùm Sapientiæ ac Virtutis aut Deitatis relinquatur, res tollitur.

§. XXI. Huic Argumento ab attributis Divinis ducto cognatum est illud quod sumitur à notione primæ Causæ, quâ primò Deus hominibus ex operibus suis innotescit; in illâ enim notione continetur quodd creaturæ omnes, præsertim verò Rationales, à Voluntate Dei acceperint existentiam suam, omnésque aded vires ipsarum Naturæ intrinsecas. Quoniam autem certum est bonum Commune hominum nihil aliud significare præter naturâ ipsorum conservationem, viriùmque ipsis intrinsecarum statum vegetissimum; mens humana non potest non judicare esse longè credibilius, quodd eadem constantissima voluntas à quâ hominibus datum est esse, paritèr mallet ipsos porrò esse & valere, hoc est conservari & fœlicitate frui (quantum patitur necessaria reliqui Systematis (quod simul fecit) natura)

tura) quàm ab illo deturbari de statu, in quo ipsos collocavit, absque ullâ verâ necessitate, quæ à solo respectu ad totius conservationem oriri potest. Suppono enim è verâ Physiologiâ notum esse naturales rerum vicissitudines, interitus, ortusque è legibus motus, quibus integrum Systema Mundi conservatur, semper oriri. Certè ejusdem est bonitatis facere ut homines sint, &, ut juxta conditionem essentia quæ iis data est, efficere ut conserventur & juventur quoad patitur universi ratio. Quoniam autem hominum nec vis nec intellectus assequi potest quicquam majus circa creaturas quàm quod spectat ad generis humani conservationem, necesse est ut existimet hoc maximum esse quod illos curare vellet Deus. Nec dubium est quin, cum hanc curam homini committat, præmiis ejus fidem ac diligentiam cohonestabit, ac pœnis perfidiam aut ignaviam arcebit. Sic scilicet è voluntate creandi cognoscitur voluntas conservandi, tuendisque homines. Ex hæc autem innotescit obligatio quâ tenemur ad inserviendum eidem voluntati nostræ. Eodem ferè modo colligimus velle Deum se ab hominibus honorari: Quoniam enim in creatione & conservatione hujus, quod incolimus, Systematis tot voluit esse suarum perfectionum indicia, hominesque eâ voluit esse conditione ut si Intellectus sui vires exererent, non possint non ea observare, voluit eos scire qualis est, & agnoscere: Quoniam autem voluit homines esse rationales, id est sibi constantes, & omnem contradictionem averfari, vult ipsorum dicta ac facta animorum cogitatis de illius perfectionibus consentire, hoc est, vult ipsos eum colere & honorare.

§. XXII. Secundus autem modus cognoscendi Deum velle actus ad bonum agentium Rationalium commune conducentes ab hominibus præstari; seu, Velle tales actus præmiis decorare, contrarios pœnis coercere, sumitur ex effectis hujusce voluntatis, id est, ex ipsis pœnis & præmiis, quæ propter intrinsicam hominum omnium totiusque hujus Systematis Mundani compagem, Divinâ Voluntate constitutam,

tutam, Actus humanos naturaliter & ordinariò sequuntur ; hominésque aut mulctant malis, aut bonis augeant. Dubitari enim non potest quin Deus qui ita naturalem rerum omnium ordinem constituit, ut talia sint actionum humanarum consequentia erga ipsos actores ; fecitque ut ordinaria hæc consequentia ab ipsis præsciri possint aut summâ cum probabilitate expectari ; voluerit hæc ab iis considerari antequam ad agendum se accingerent ; atque eos his provisus velut argumentis in Legum sanctione contentis determinari. Talia autem effecta sunt tum internæ illæ quæ nobilissimas quasque ad bonum publicum collimantes actiones comitantur, deliciae mentis, ac è contrâ furia illæ, seu metus, & ægritudines animi quæ fugitivos infectantur ; tum etiâ extrinsecus adventantes pœnæ, ac mercedes ab aliis rationalibus, qui secundum rectæ Rationis dictatâ de fine optimo & mediis eo modo genus humanum à pernicie tuentur & communem promovent felicitatem. Cùm enim homines, quotque verè judicant de Bono seu Fine maximo, & de mediis (v. g. bonum commune esse maximum finem qui proponi potest, & pœnas ac præmia esse media eò conducentia) ad hæc judicia practica determinantur à Naturâ Rerum de quibus statuunt, quarum impressiones in intellectum humanum sunt prorsus necessariae, causarum autem hujusmodi necessariarum determinationes omnes à primâ Causâ proveniant ; sequitur, dictata illa rectæ Rationis quibus homines quilibet de necessitate pœnas & præmia distribuendi statuunt in ordine ad bonum commune, velut finem suum optimum, à Deo provenire. Hoc est, homines omnes à Deo, mediante rerum naturâ, determinantur ad judicandum tum bonum commune esse finem optimum, seu bonum maximum quod profèqui possit, & in quo possint homines omnes naturaliter consentire, utpotè quòd privatam singulorum felicitatem (quantum rerum omnium natura patitur) complectitur : paritèrque necesse esse velut medium ad hunc finem ut singuli quoad possint curent, ut pœnæ ac præmia distribuantur, quibus actus huic fini consentanei cohonestentur, contrarii autem reprimantur.

Quoniam

Quoniam autem in his propositionibus de fine optimo & mediis eò ducentibus, seu de bono maximo ejusque causis, quæ in hominum sunt potestate, continentur omnes illæ Conclusiones quas Leges Naturæ dicimus; sequitur, omnes unà cum propositionibus prædictis hominum mentibus à primæ causæ voluntate imprimi, eamque ad eò voluisse ut pœnæ ac præmia distribuerentur, quoad ab hominibus fieri possit, juxta tenorem horum dictaminum practico- rum: undè concluditur, omnem hujusmodi pœnam, & omne præmium sic distributum, secundum ejus voluntatem distribui, eaque omnia affecta esse & indicia voluntatis Divinæ, quæ cognita obligatio hominum inde orta latere nequit. Manifestum insuper est quod idem Deus, sibi semper constans, qui voluit homines bonum commune pœnis præmiisque quoad ipsorum vires valeant tutare, curabit etiam ut ubi hominum vires illud satis defendere nequeant, suâ id potentia pariter protegatur.

Visum autem est huic eò diutius Argumento in hoc opusculo insiltere, quoniam spes est adversarios suæ conservationi ad eò intentos ejus vim libentius agnituros esse; & quia multa rei hujusce indicia in rerum naturâ videantur nobis proponi quæ diligentio- rem postularent explicationem. Resolvimus itaque obligationem moralem (quæ Legum est effectus immediatus) in Causam Principalem primamque earundem, Voluntatem nempe & Concilium Dei commune bonum promoventis, ideòque Propositiones practicas eò dirigentes annexis pœnis & præmiis ad legum formam sancientis. In hominibus autem suæ felicitatis cura quæ facit ut pœnas ac præmia perpendant, istisque moveantur, nulla erit obligationis causa, quippe quæ tota à lege, ejusque latore fluit: Sed erit dispositio quædam in sub- jecto necessariò requisita ut lex per pœnas ac præmia apud hominem quemvis valeat ad officium reipsâ præstandum. Uti Contiguitas inter corpora necessariò requiritur ut aliud ab alio moveatur, moventis autem Vis seu Motus tantum est causa cur mobile impellatur. Illud præterea considerari debet, obligari illos quorum ad eò stupidus est animus ut voluntatem

tem Divinam, & ab eâ legi annexam sanctionem prorsus negligant. Quinetiam ea sui Conservandi Perficiendique cura, quæ Naturalis est, ac ab homine inseparabilis, & ea quæ à rectæ Rationis auxiliis insuper accedit, quàmque factemur inter *σενημύνας* bonarum actionum, (licet non obligationis) causas locum aliquem habere, tota est à Deo: ideoque hujus vis ab illius autoritate, aut honore nihil detrahit, nec suus illi locus erit denegandus.

§. XXIII. Interim tamen sua cujusque felicitas est pars valdè exigua finis illius, quem vir verè Rationalis profectitur, & ad totum finem scilicet Commune bonum, cui à Naturâ seu à Deo intertextitur, eam tantùm habet rationem, quam habet unus homo ad aggregatum ex omnibus Rationalibus, quæ minor est quàm habet unica arenula ad molem universi corporei. Quoniam Deus (inter quem & hominem nulla est proportio) inter Rationales numeratur, ejusque honori, in quærendo Bono publico, imprimis semper litatur, & simul consulitur omnium hominum felicitati, non modò qui nunc uspiam existunt, sed etiam qui per sæcula posthæc unquam futura generabuntur.

Denique ne quis obligationem legum naturalium, quam à voluntate & imperio primæ causæ deduximus, arbitrariam & mutabilem à nobis fingi suspicetur, hoc adjiciendum censui, Benevolentix, Virtutumque adeò omnium exercitium ad felicitatem rationalium singulorum privatam, omniumque communem, habere rationem Causæ Naturalis ad effectum suum planè naturalem, seu medii necessarii ad finem (sepositâ consideratione Imperii Divini) manente rerum naturâ tali, qualis nunc est. Hoc autem ita intelligo, uti agnoscunt plerique omnes, Additionem duarum unitatum duabus prius positis necessariò constituere numerum quaternarium; aut uti Præxes Geometricæ & Mechanicæ problemata proposita solvunt immutabiliter; adeò ut nec sapientia nec voluntas Divina cogitari possit quicquam in contrarium constituere posse. Interim tamen certum est omnem actionem humanam, ejusque omnem

nem effectum à voluntate primæ causæ pendere, ipsâque adèd praxes Arithmeticas, Geometricasque, earumque effecta omnia indè proficisci, seu existentiam suam obtinere. Tota autem nostra disquisitio est de existentia Legum Naturæ, & obligationis earum; quæ à Voluntate primæ causæ omnino derivanda est. Aliam autem non postulamus quam eam quæ rationalium vires, actus, & naturæ suam existentiam fortiantur, uti patebit ex iis quæ sequuntur. Quapropter tantum abest ut hinc colligi possit mutabilitas ulla in obligatione Legum Naturæ, ut è contrario id maximè studuimus evincere; fieri non sine multiplici contradictione, ut Deus simul velit Rationales esse tales quales sunt, & eosdem non obligari legibus iis Naturalibus quas proponemus. Hæc autem unica ratione probari potest quicquam à Deo fieri non posse; potest enim omnia, quæ contradictionem non implicant: Siquis autem putet eum contradictoria simul vera esse facere posse, à paritate rationis verum esse poterit, eum id ipsum simul non posse facere; adeoque frustra erit hoc asserere. Prudentes itaque, opinor, omnes exultabunt me satis immutabilem fecisse legem Naturæ, si ostendero illam sine contradictione mutari non posse; dum Rerum Natura, & Vis actualis (quæ à voluntate Divinâ pendent) manent non mutata. Id autem sufficienter probamus dum evincimus & communem omnium felicitatem è naturali efficacia actionum universalis benevolentia pervenire ostendimus, & singulorum felicitatem ab eâ quæ omnes beantur naturalitèr divelli non posse: partim quidem quia singularum partium salus à totius salute realitèr non distinguitur: partim etiam quia iisdem actibus quibus aliis inservimus nosmetipsos aliquatenus beamus, & quantum possumus alios ad gratam retributionem determinamus. Sic scilicet actus publicè utiles, eorum authoribus præmia naturalitèr conferunt Contrarii autem actus non minùs naturalitèr pœnas ac perniciem in eosdem trahunt.

§. XXIV. Nos itaque, missò illo jure omnium in omnia belloque indè nato, quod uti ostendimus frustra conatur Hobbius stabilire, sumemus id quod manifesta rei Veritate ductus concessit, è violatis iis Rationis dictaminibus, quæ verant ut quis sibi jus in omnia vendideret, jubentque pactis stare &c. in quorum observatione Virtutes consistunt omnes, bellum sequi & omnium perniciem : dicimus hæc belli mala pœnæ naturam habere, quæ cum ejusmodi flagitiis à Rectoris voluntate Universi hujus ordinem constituyente connexa fuerit. Ex eo autem quòd monstrante rerum naturâ (adeoque ejus authore Deo id ipsum indicante) mens humana præmonetur de pœnâ cum tali actu connexâ, indicatur obligatio ad abstinendum ob eo actu ; vel mens sufficiente indicio prohibetur ne ita agat ; eoque magis quòd actum illud aliis juxta ac ejus authori nocivum fore indicatur. Certè mihi Commune bonum (quo nomine liceat Dei honorem cum summâ humani generis sollicitate complecti) ipsâ Vitâ suavius, etque semper anteponendum videtur ; atque adèò mala illa quæ vel Dei honorem minuant, vel undè summa mentium humanarum perfectio periclitatur, ipsâ vitæ cujusvis jacturâ majus malum habentur. Unde etiam in pœnarum naturalium censum refero, quòd legum naturalium violatio peccantis facultates præcipuas lædat, stultitiam ac errorem in intellectum ducat, ac perversam mali sub specie boni electionem.

Verùm quoniam rerum hujusmodi cogitationes, utpote à multâ in mentes nostras reflectione pendentes, non adèò fortitèr feriunt animos eorum qui corporis sui tutelæ, aut delectationibus aliquandiu unice studuerint ; visum est ob oculos ponere mala hæc externa quæ agnoscit Hobbius è violatis virtutis præceptis, utpote necessariis ad pacem mediis, provenire, eaque considerare velut pœnam Legibus Naturæ ab ejus authore annexam, ut exemplo sensibus frequenter obvio commonstrém. Quomodo noxa in homines publicè nocuos è naturali causarum, præcipuè rationalium, constitutione ac intentione recurrentis, & pœnæ definitionem
integram

integram exhibeat, & Legem contra noxas sic punitas e Naturæ Opifice sancitam esse indicet. Eâdem autem operâ elucescet quoddam bona omnia quæ è pace ac concordia communis boni studio stabilitis, efflorescunt, Mercedis rationem induant, & affirmativis virtutum præceptis Legis vim obligativam à Deo datam esse evincant. Deindè verò hinc facillè innotescit quo pacto mentium nostrarum bona aut mala quæ è nostris circa Bonum commune factis aut omissis nobis obventura prævideantur, nec non quomodo gaudia & dolores è perceptâ aliorum fœlicitate aut miseria orituri indicent ad quos tandem actus obligemur. His autem gradibus tandem non difficultè assurgere poterit animus humanus ad suavissimum illius gaudii gustum, qui percipitur ex intellectu mentis nostræ consensu in principiis practicis, cum mente ac voluntate Dei effusissimè benevoli; & ad æstimandam doloris illius acerbiteriam qui exoritur à clarè perceptâ repugnantia inrer cogitationes affectusq; nostros, & affectus divinos in hominum regimine conspicuos. In his autem gaudiis nostræ fœlicitatis apex; & contrà in iis doloribus ætèrrima miseria consistit. Atque idèò præcipuam vim obligandi hinc dictatis rationis accedere affirmo. Unde cum Leges omnem virtutem & efficaciam sortiantur è voluntate Dei eorum observationi præmia, violationi pœnas tantas annexente, non est cur nomen legum Naturalium iis denegetur. Sed à sensibilibus & confessis incipiendum est.

§. XXV. Manifestum est ex ipsis (sicut loquuntur Logici) terminis benè intellectis tantam malorum colluviem à bello, aut minùs sævis omnium in omnes inimicitias humanum genus inundare, ut ad singularium conservationem necessarium sit Pacem quærere; pacis autem Media Neccessaria sunt aliis permittere quæ ipsis necessaria sunt, pactorum Fidem servare, Gratum se Commodumque præstare, ceterasque Virtutes colere, quæ (si intimiùs considerentur) Commune bonum spectant omnes. Hæc autem Hobbius vera esse concedit, ut videre licet *de Civ. c. 1. §. 15. c. 2. §. 3.*

c. 3. §. 1. & sequentibus, eadèmq̃ repetit in *Leviathane*, sed à sui tantùm conservandi curâ deducit; bonum Commune saltem ante constitutas Civitates non agnoscit. Interim tamen illud diligentissimè inculcat bellum in omnes, in quo nullam sperare licet salutem, secururum esse ex actibus quibus quisque sibi jus in omnes & omnia vendicat, utpote qui contrarii sunt apertè necessariis illis ad pacem mediis, quæ Virtutum nomine soleant celebrari. Verissimum certè est homines in omni statu Naturæ suæ conservandæ necessitate impelli ad eos oppugnandos, puniendosque qui vitam ipsis utut innocentibus, aut jura in quibus vitæ conservandæ mediâ continentur, ereptum eunt. Hoc autem ipso quod hæc mala aliis rectæ Rationis jussu infliguntur, propter actus humano generi nocuos, pœnæ sunt; & propositiones illæ practicæ, quæ docent necessarium esse ad pacem, ut aliis faciamus quæ nobis velimus fieri, violationi suæ pœnam hanc ab authore rationalis naturæ annexam habent, atque hinc integram Legum vim, obtinere dignoscuntur: nec jam amplius spectandæ sunt tantùm ut propositiones quædam, practicæ quorundam Problematum Mathematicorum constructionem docentes, quarum usum quispiam tutò negligat; sed propriè sibi vendicant Legum nomen, ac obsequium Legibus debitum.

Scilicet hic (uti in Civitatum Statutis) obligatio Legis è sanctione ejus per pœnas & præmia cognoscitur; jus autem sic sancienti Leges Naturales resolvendum est, in auctoritatem Naturalem Dei, secundum quam omnibus imperat: Legum autem harum vera bonitas innotescit ex actuum imperatorum nexu naturali, ac necessario cum boni Communis conservatione aut incremento: Eo fere modo quo jus sancienti leges Civiles resolvitur in imperantium auctoritatem, & earum bonitas in actuum qui imperantur aptitudinem ad Reipublicæ utilitatem promovendam. Exempli causa, sumamus Universalem illam propositionem quam præmissimus de Benevolentia erga omnes rationales vi ad benevolorum felicitatem procurandam; dicimus hoc nomine ad hujusmodi benevolentiam homines naturaliter obligari,

ligari, quoniam Rector hominum mediis naturalibus efficit, ut homines intelligant & se ita naturaliter animatum esse erga communem felicitatem, & se in ordine Naturæ constituendo ita causas, præsertim Rationales, disposuisse, ut qui communis boni curam susciperent, hæc maximè ratione suæ felicitatis causas sibi conciliarent, in quarum auxiliis præmium Naturale continetur; & qui secus fecerint suæ pernicietis causas in se se concitarent. Enimvero quemadmodum multi Leges Civiles non discunt è scriptis publicè protestantibus aut à vivâ voce Legislatorum, sed è suæ Rationis judicio de boni publici causis idoneis, & ex observatione eorum quæ vident publicè honorata aut permixta aut punita; ita quænam sint Leges Naturæ Rationalis, seu Civitatis Dei, primitus quidem discitur diligentè considerando quænam necessaria sint ad omnium illius maximæ Civitatis subditorum felicitatem, & ad Dei in illâ imperantis honorem; & observando quàm naturaliter ac necessariò homines impelluntur ad illos coercendos qui his contraria sectantur. Non enim dubitari potest quin prima causa illam poenam infligi jusserit, quam recta & necessaria Ratio jubeat infligere; quippe illa à rerum naturâ exactè propensâ profus determinatur, adeoque à Deo rerum omnium opifice. Similiter etiam colligere licet Deum iis actibus præmia decernere, quibus recta hominis Ratio præmia decernit; atque etiam ipsum illas propositiones de actibus aliquid ad Commune bonum facientibus Legum vigorem obtinere velle, quas sancitis hoc modo poenis ac præmiis (præ reliquis veris ac practicis) honoravit. Quinetiam à paritate rationis non obscure colligi potest, quòd si Deus homines judicare doceat necesse esse ad Commune bonum & singulorum proprium ut actus quibus pacis conditiones violantur, postquam ipsi noti sunt, quantum ipsi valent, poenis coerceantur, non solum ipsum ita judicare, sed que ab hominibus factum velle, verum etiam quòd ipse similiter judicet de actibus pariter nocivis qui homines latent, aut quibus puniendis vires illis non suppetunt. Certissimum enim est omne rectum judicium adeoque Divinum,

de

de re prorsus simili similiter statuere ; & occultissimos actus ipsum latere non posse : adeoque nullam esse causam cur à ferendo de iis iudicio abstineat ; quod sapissimè ab hominibus necesse est fieri, ne temerè pronunciando innocentes lædant. Obvia autem est omnibus hæc ratiocinatio, unde nequeunt non secum reputare Deum secretis illorum flagitiis pœnas constituisse, & injurias imbecillioribus illatas futurum : Quippe non est cur quisquam dubitet quin velit ille hunc finem, Commune nempe bonum, prosequi quo & ipsius honos & rationalium omnium fœlicitas continetur. Finis enim major esse non potest : & minor ab illo qui verè iudicat pro summo haberi nequit. Hinc Conscientiæ angores, & obligatio à regimine Dei originem trahunt.

§. XXVI. Verùm revertamur ad pœnas ab Hominibus inflictas propter violationem conditionum ad pacem necessariarum : plura enim restant de obligatione (quam inde monstrari dicimus) explicanda. Notandum enim est quòd etsi ejusmodi crimina aliquando evadant hominibus impunita, verè tamen affirmantur illi à Naturâ suâ rectaque Ratione determinari ad ea puniendâ, quantum in ipsis est ; adeoque per accidens fieri ut flagitiosos impunes abire quandoque permittant : Quemadmodum & alia effecta quæ facimus aut fieri sinimus per ignorantiam aut imbecillitatem naturalem casui potiùs quàm humanæ naturæ imputantur, & inter rarò contingentiâ à prudentibus numerari solent. Talia autem ut quisquam speret sibimeteventura, ac ut inter ejusmodi eventus media sibi quærat ad suam fœlicitatem, recta Ratio morum formandorum præcepta tradens nunquàm cuiquam suaserit. Immo verò è contrâ tutissimam esse per benefacta viam commonefaciet, quæ vel hoc nomine Deo nostræque Naturæ unicè grata sit ; in quâ nec metuendæ veniunt pœnæ à Ratione Divinâ constitutæ, quas nec vis hominum nec latebræ possunt eludere ; nec illæ quas minantur homines, quæ saltem ut probabiliter futuræ spectandæ sunt. De his enim utut contingentibus, hoc tamen certum habet recta ratio, quòd, Quemadmodum bona

bona quæ contingentèr tantùm futura sunt ratum quandam valorem, & veram aliqualem boni naturam in se continent, quam ex observatione causarum à quibus pendent, prudentes certo pretio nunc solvendo nòrunt æstimare; idque quotidie fit in emendâ spe redditus è fundo v. g. aut officio etiam post mortem cujusciam proventuri, & in similibus: ita etiam mala his contraria in quibus poenæ, quas ratio infligere docet, in omnes aliis innocentibus nocivos numerari debent, quanquam contingentèr futura sint, præsentium & certorum malorum aliquantò minorum æstimationem recipiunt. Sic periculum amittendi vitam, sanitatem, oleum & operam, quod rebus inter homines gestis accidit, laborum pretium summâ cum Ratione ubique gentium auget; adeoque certo & præsentî commodo pensatur, non minùs quàm præsens certumque malum emergens & lucrum cessans. Quamobrem ratio Naturalis rectâ luculentèr docet poenæ imminentis periculum, licèt contingere aliquando possit ut effugiat reus, certi alicujus præsentisq; mali æstimationem subire. Sed quod minuetur quidem secundum gradus spei, quam quis ex optimâ circumstantiarum omnium notitiâ habet poenas illas evadendi. Cogitetur itaque poena illa cujus periculo se exponit rei alienæ invasor aliquantò minor, quàm futura est, si modò reipsâ illi post crimen commissum infligatur; id est, subducatur ab ejus magnitudine quantum ratio jubet, eo nomine quoddam incertum sit an infligetur necnè; & tamen restabit plus mali quàm quod compensari possit lucro ex invasione factò: excessus autem ille mali poenalis sanctionis vinculum dictamini Rationis de non invadendis rebus alienis adjicit. Hunc in finem illud facit magnoperè quòd ratio naturalis omnes etiam citra Civilem disciplinam edoceat eum in modum actuum iniquorum poenas augere, ut quanquam iis multum detrahatur incertæ executionis nomine, restet tamen longè plus mali in poenarum prævisarum æstimatione quàm quòd lucrum è nequitiâ proventurum præponderet. Hoc autem manifestum est, tam in poenis quæ jure belli ex utraque parte infliguntur ob injurias etiam leviores in eos illatas qui eadem

eidem regimini Civili non subjiciuntur, quàm in iis casibus in quibus Leges Civiles arbitrio subditorum, quibus injuria fit, sceleris poenam permittant. *e. g.* Ultio in eos qui alienas domos noctu effringunt, aut qui in viis publicis latrocinantur. In hujusmodi casibus homines in statum eum, qui Hobbio dicitur naturalis, quadantenus deveniunt, & in eo etiam leviora crimina capite plectuntur: Nec iniquè, quoniam propterea quòd sæpè Magistratus Civilis de hujusmodi flagitiis non potest cognoscere, sæpè evadunt impunita; ideòque quòd cum sumi potest poena, sumitur gravissima, ut quòd magis audacia ex spe frequentis impunitatis creverit, tantò magis eadem summi supplicii metu retundatur: Atque hæc mihi videtur vera Ratio cur horrenda admodum vindicta in bello quandoque sit necessaria, immò & cur in Civitatibus graviores infliguntur poenæ quàm quibus opus esset, si omnia quæ perpetrantur crimina in judicium venirent ut statim punirentur. Hæc autem id manifestum facere mihi videntur, poenæ præsertim gravioris periculum (etiamsi ejus executio non certò sciat eventura) ab animo humano prævisum, vim habere constantem & perpetuam actus voluntarios è rationis consilio susceptos determinandi in eorum summi supplicii quibus poenæ illæ intentantur. Paritèr etiam prævisio maximi boni probabiliter saltem futuri semper in se habet pondus idoneum quod ad eos actus homines determinet, qui illi procurando ullatenus deservire possint. Vel ut metaphoram explicemus, hæc argumentum suggerunt necessariò concludens, praxin legi conformem in causis foelicitatis completæ, quàm naturaliter expectimus, contineri, quod ad obligationem inferendam plurimum facit. Obligatio enim Legum naturalium quæ hominibus naturalis dici potest, non aded tollit liberi arbitrii vires, quin obligati suo periculo aliter facere possint: Sed idoneum suppeditat argumentum seu causam impulsivam sufficientem, cujus consideratione moveatur obligatus, ut agit aut ab agendo absteat, prout Ratio vel Lex ei præceperit.

§. XXVII. Hic autem; ne videar discedere à communi verborum usu; placuit paucis ostendere; Quomodo ea quæ dixi satis consistant in receptâ obligationis definitione. *Justinian. Instit. lib. 3. tit. 14.* hanc exhibet definitionem. *Obligatio est Juris vinculum, quo necessitate astringimur alicujus rei solvenda secundum nostræ Civitatis jura.* Patet autem ea quæ de solutione dicuntur, & de suâ civitate specialia esse, adeoque in generali obligationis notione, quam quærimus, omittenda esse. Quæ autem iis præmittuntur generalia quidem esse; sed obscuritate quâdam è metaphoris oriundâ laborare. Vinculis enim propriè non astringitur animus humanus. Nihil est quod necessitatem quicquam faciendi aut omittendi menti humanæ de futuro deliberanti afferre potest; præter cogitationes seu propositiones exhibentes indicia boni aut mali, aliis aut nobis ex iis quæ faciemus proventuri. Quoniam autem naturali quâdam necessitate ad bona prævisa præsertim maxima quærenda, ad mala autem fugienda determinemur; hinc dictata illa Rationis quæ faciunt ut hæc ex actibus quibusdam nostris proventura esse videamus, necessitatem quandam eos exerendi vel cohibendi nobis inferre dicuntur, & nos obligare; quippe bona illa cum felicitate nostrâ quam naturalitèr appetimus, necessariò sint conjuncta, actusque nostri ad illorum affectionem planè sint necessarii. Ego itaque Obligationem Moralem sic universalitèr nec incormodè definiri posse arbitror: Obligatio est actus Legislatoris quo actiones Legi suæ conformes eis quibus lex fertur necessarias esse indicat. Actio autem agenti rationali tum necessaria esse intelligitur, cum certum est eam contineri in causis necessariò requisitis ad felicitatem illam quam naturalitèr adeoque necessariò expetit. Sic obligamur ad Boni Communis prosecutionem quando indicatur mentibus nostris è Naturâ rerum (Causarum præsertim Rationalium) nostræ observationi expositâ hunc actum esse causam necessariò requisitam ad constitutionem completæ nostræ felicitatis, eamque adeò naturalitèr pendere à studio

Boni Communitatis omnium Rationalium, ut sanitas membri pendet à sanitate ac vitâ totius corporis animati, aut ut efficaç esse nequit conservatio virium in manibus nostris infitatum, nisi prior habeatur ratio conservandi vitam virisq; que per totum corpus nostrum diffusas. Quippe propria cujusque felicità non minùs naturalitèr dependet ab influxu Primæ Causæ, & operâ mutuâ aliorum rationalium Communitatis Boni studio conciliandâ, quàm manus à reliquo corpore; quanquam dependentia unius hominis ab aliis in paucioribus consistat, & sæpè sit ea quæ est inter causas remotas ac effecta sua, adeoque non est aded perpetuò manifesta: Præterea verò antea ostensum est prosecutionem Boni Communitatis ad felicitàtem cujusque requiri ut causa ejus intrinseca; nempe in ejusmodi actibus status facultatum nostrarum felicitàssimus consistit; hæc autem discimus iis actibus ejus conservationem & perfectionem ulteriorem à Deo hominibusque aliis efficacissimè conciliari. Omnia autem resolvimus in actus illos voluntarios Primæ Causæ quibus facultatum nostrarum mensuram, indèque oriendam propriam iis felicitàtem determinavit, & quibus nos in tali Systemate dependentes ab aliis causis rationalibus constituere voluit & conservare. His enim positis ponitur necessariò & fundamentum obligationis & ejus naturalis indicatio, nostraque indè hausta notitia & actualis obligatio. Tantundem autem dicitur cum dicimus Obligationem esse actum Legislatoris, seu Causæ Primæ, ac si dixissemus esse actum Legis, scilicet naturalis hoc in loco. Obligat enim Legislator per Legem sufficientèr promulgatam. Eamque satis promulgat dum mentibus nostris hoc ostendit Prosecutionem Boni Communitatis esse Causam necessariò requisitam ad felicitàtem quam singuli necessariò appetunt. Hoc indicato obligantur homines universi, sive illud tantisper apud illos valeat ut eorum animos in eam quam suadet partem profus flectat, sive pluris valeant quæ in contrariam sententiam afferuntur. Ponderus habent majus seu conatum versus centrum terræ majorem etiam illa corpora quæ à pondere minore in bilancis alterâ parte posito bilancis vi-

tio attollantur: Verùm notandum est eam esse vim Argumentorum obligantium quæ certò prævaleret nisi hominum Ignorantiâ, Affectus perturbati aut Temeritas, velut vitium in bilance, eorum efficaciam repugnarent: Quippe quæ præter pœnas aut mercedes manifestatas seu expressas, majores insuper (si opus est) juxta summi Rectoris arbitrium annecti posse indicant: Positâ autem obligatione ad prosecutionem Communis Boni ut finis necessarij, hinc sequetur universalem & communem omnibus obligationem in dictatis Rationis de mediis ad Communem omnium felicitatem necessariis notam esse: Illorum autem omnium summa in propositione nostrâ de Benevolentia rationalium singulorum in omnes continetur; undè patet lædendi voluntatem, seu bellum in omnes ad Communem perniciem pergere, nec ullâ ratione medium esse posse ad omnium felicitatem, aut cum mediis eum in finem consistere, adeoque nec à Ratione rectâ dictari posse nec permitti.

§. XXVIII. Quanquam autem dixerim me supponere summam cujusque felicitatem propriam necessariò à singulis appeti, absit tamen ut cogitarem eum esse finem singulorum integrum, & (ut loquuntur scholæ) adæquatum. Id sumere volui quod concedent adversarij, sed ut illos, si fieri poterit, unâ mecum deducerem ulterius: Quippe quemadmodum corporis nostri compages subsistere nequit, aut valere, nisi magnum illud quo versamur Systema corporum aliquid ad hunc effectum afferat, nec quisquam naturam rerum rectè intelligens velle potest aliter id fieri, quia novit esse impossibile: ita integra hominibus cujusvis singularis felicitas à benevolentia Dei, aliorumque hominum naturaliter dependet; ea autem benevolentia Dei erga quemlibet à respectu ad suum honorem divelli nequit, nec aliorum hominum propensus in nos animus à suæ felicitatis curâ separari potest; immò hanc in illis potiore agnoscimus necessariò quàm nostri studium: quare fieri nequit, ut qui naturam rationalium rectè expendit, illud expe'erer, ut illi nobis succurrerent, nisi ipsorum conservatio curetur:

^a deoque ille non poterit suam ipsius foelicitatem separatim
^b aliorum foelicitate in finem adæquatum sibi proponere.

Verùm sigillatim hæc, quæ modò breviter suggestimus, consideramus, & Primò quidem suam cujusque foelicitatem à Dei benevolentia tanquam causâ necessariò requisitâ pendere nemo, qui providentiam Divinam à rerum naturâ satis testatam agnoverit, denegare potest. Quis autem divinam benevolentiam è rationis rectè præscripto sperare poterit, nisi Deo ipse honorem quem ipsi gratum esse noverit animitus persolvat? Hinc autem varia Religionis præcepta obligandi vim trahunt; immò verò Justitiæ, omnigenæque Virtutis inter homines mutuo exercendæ præcepta hinc ostenduntur necessaria ad cujusque foelicitatem media continere, adeòque singulos obligare; quoniam certissimum est rectorem Universi minimè honorari, nisi omnes ejus subditi innocentèr se gerentes, secundùm pacis Universalis conservandæ conditiones, *i. e.* secundùm Virtutum præcepta, rectè, commodè, benevolè tractentur.

§. XXIX. Quòd autem insuper innuimus, unumquemque ab aliorum hominum benevolentia aliquatenus pendere, id quidem verissimum esse reor: sed non ita obvium quin attentiorè postulet considerationem eorum quæ mox dicemus, & aliorum fortasse quæ cujusvis experientia facillimè suggerat. In primis autem foelicitatem uniuscujusque in magnâ plurimorum bonorum complexione consistere, eamque non satis esse tutam nisi in futurum è longinquo prospiciamus, & omnes causas, quæ hunc in effectum aliquid conferre possint, quantum in nobis est, nobis concilièntur. Hoc enim innumerarum causarum concursui locum facit, adeò ut vix ulla mundi hujus aspectabilis pars sit, quæ cuiquam sit profus inutilis, multò minùs quisquam est inter homines qui nec fuerit, nec sit, nec esse poterit inter causas, aliquid saltem, ad nostram conservationem aut perfectionem aliquantulum conferentes. Nemo enim (postquam auctus supponitur hominum numerus) cogitari potest, quin à duobus (ut minimum sumamus) ejus foelicitas

licitas vitæque gaudia immediatè pendeant ; illorum autem duorum uterq; duobus aliis eget, ut beatè vivat, paritèrque populus quilibet duorum populorum eget commercio ; atque hoc modo procedendo omnes omnibus opem ferre comperimus. Interim non est necesse ut quid finguli nobis conferant minutim expendamus, sed sufficit ut omnes aliquid in Commune conferre agnoscamus, quod parili à nobis operâ in Commune conferendâ compensandum fit. Hujusmodi autem actiones humanæ motibus rerum naturalium universalibus, qui ad multa simul effecta deserviunt, aptè mihi videntur respondere.

Deindè verò considerandum est Benevolentiaë nomen latissimo à me sensu positum esse, ut ei acceptum feramus, quicquid vel infimis gradibus Innocentiaë, Fidei, Gratitude, aut qualiscunque Humanitatis aliorum hominum debemus. Possit enim quilibet, suo licèt cum periculo, mille modis innumeras aliis creare molestias latissimè se spargentes : hoc autem si non fiat, si homines se contineant citra vesanam illam malevolentiam, quæ bellum, hoc est, maxima quæque mala omnibus intentet, benevolentiaë alicui gradui tribuendum est. Quicquid fit ad pacem conservandam & generalem quandam amicitiam inter homines suâ naturâ vel tantillum conducent, id à plurimorum capitibus gravissima arcet mala, adeoque utilitatem habet non contemnendam.

Infinite effem, si minuta omnia, quæ ad Utilitates quas omnes omnibus præstant, conarer persequi. Notissimum etiam est eos qui vel minimum possunt, aliis tamen prodesse aut commutationibus rerum & operarum suarum, aut pactorum fidem servando, aut fiducia nostræ locum faciendo etiam citra pacta, aut exemplo (si non magnorum gestorum tamen) industria, patientia, aut innocentia. Hæc autem, etiam extra Regiminis considerationem, in hominibus observanda veniunt, & vim suam per totum Terrarum orbem spargunt. Ipsæ denique imperfectiones, & infirmitates hominum hoc ipso quodd naturaliter commiserationem movent, & Regiminis necessitatem ostendunt, ad il-

Iud

lud constituendum, conservandúmque omnes potenter suadent, adeoque insignem omnibus præstant usum, in quantum commodorum societatis sanè ingentium causæ sunt aliquatenus adjuvantes. Fatemur nihilominus parùm esse quod à multis præsertim remotis accipiunt singuli; sed idèò consimilem tantùm operæ nostræ partem in compensationem reposcimus. Nec tutò possunt hæc negligi, quoniam è minutis hujusmodi humanitatis officiis, quæ plurimorum curâ cumulantur, tota singulorum eaque satis magna succrescit Beatitudo, eo ferè modo quo ex ordinatis minutiarum materiæ motibus & figuris pulcherrima mundi corporei compages confurgit. Verùm (quoniam in capite de *Naturâ humanâ* plura congeessimus, quæ manifestum faciunt homines & posse alios multos juvare, & in illud, si modò salva sit eorum foelicitas, propendere) sufficiant quæ hic monui paucula, ut in præsentiarum, velut satis probatum, sumamus, Homines causas esse, inter res creatas, præcipuas à quibus unusquisque suam foelicitatem tam præsentem, quàm futuram in Terris pendere necessariò agnoscat. Eandem ob rationem plura hîc non opus est addere ad probandum Non sperari posse cum Ratione, homines illis beahdis libentèr operam impendere velle, quos nôrint in se esse malevolos, perfidos, ingratos, inhumanos; sed pro comperto sumi posse, alios homines in hoc consensuros esse, ut tales poenis condignis coerceantur, aut extirpentur.

§. XXX. Observandum autem est quoddã arctissima intercedit inter rationales omnes necessitudo, quæque per totum vitæ humanæ decursum monet, ut frustra sit qui se suæ foelicitati satis consuluisse judicet, si huic, aut uno tempore omnia humanitatis officia præstiterit, alteri verò aut alio tempore eadem pro libitu violarit. Id enim liquet non solum ex eo quod modò diximus, nempe Quoniam singulorum hominum foelicitas perpetuò pendet, immediate quidem à multis, remote verò, & quoad minutiores ejus partes à plerisque omnibus qui Commune bonum spectant;

ſpectant : ſed & quoniam idem omnibus proſpicit Pater omnium Prima Cauſa ; & denique quoniam quicquid eorum quiſquam è rectæ Rationis conſilio factum vult ſibi aut aliis, id etiam omnes verè rationales in quantum id ſciunt, neceſſariò velint, & ſempèr. Conſentiunt enim omnes (Deus & homines) qui eadem de re rectè ſentiunt. Hinc autem fit ut ſi cuiquam denegentur ſua, id eſt neceſſaria ſine quibus hono Communi deſervire nequit, id contra Communia omnium commoda, & contra ſententiam, ac voluntatem omnium rectè judicantium ſempèr fiet ; undè ſequitur cuilibet in ſtatu æqualitatis, hic ſuppoſiro, ad pœnas ſumendas jus dari, ad id ſtimulos ſubdi, datà occasione quæ hominibus omnibus diù deeſſe raro poteſt, Deo verò nunquam, quippe contra illum nec latebræ, nec vires, nec ipſa mors ſceleſtum defendere poſſunt. Eo autem præcipuè ſine hoc obſervatum velim, ut inde innotefcat obligationem ad ſtadium boni Communis (in quo ſumma Legum Naturalium conſiſtit.) quæ indicatur naturalitèr per pœnas contrariis actibus annexas, & præmia congruos huic fini actus conſequentia, perpetuam planè eſſe, ac in quibuſlibet circumſtantiis firmam permanere, adeoque ſufficere ad efficiendum ut juſtè quivis agat, ac benevolè, ſecretò æquè ac palàm, erga imbecilles juxtà ac fortes. Enimverò quandoquidem hinc patent omnes proſus Rationales tum per rectæ ubicunque ſit Rationis conſentionem neceſſariam, tum per eaſdem Communis ſœlicitatis cauſas inter ſe uniri ; atque inſupèr oſtenſum ſit ſpeciatiù eum qui quicquam acturus ſit quod aliis obſit, aut proſit, à cæteris rationalibus adèd pendere, ut ſœlicitas omnis, quam neceſſariò quærit, ab illorum operà aut permiſſione ſaltem liberà, accipienda ſit, propter vitæ erga illos benevolè tranſactæ præmium, aut tranſigendæ ſpem ; Sequitur nemini, ut imbecilli, ne clanculùm quidem jus ſuum denegari poſſe, quin ab invaſore alieni communis boni cura tantisper adjiciatur illudque adèd aliquo gradu minuat, atque omnes quibus hoc eſt cordi, id eſt, omnes verè in Practicis rationales ad talia facta pœnis coercenda excitentur. Eſt enim Com-

mune

mune Bonum unicus ille finis in cujus prosecutione rationales omnes inter se consentire possunt ; quoniam omnium foelicitatem quoad fieri potest, in se complectitur ; & certissimum est illam tantum rationem practicam esse veram, in quâ finis & ad eum media omnibus indicantur, in quibus omnes verè judicantes possunt inter se consentire, eosque adeo secundum veram rationem practicam agere, quibus hic finis cordi est, & necessaria ad illum media in usum veniunt. Ex his autem colligere licet etiam extra Societatem Civilem oculatissimam Dei Rationem, hominumque quotquot verè rationales sunt, ad detegendam omnem juris alieni invasionem seu injuriam invigilare ; ut nulla sit spes divinam cognitionem effugiendi, exigua tantum sagacitatem humanam eludendi : postquam autem detecta est nequitia nec voluntatem nec vim Deo hominibusque defuturam esse, quæ injuriam attentatam propulser, aut perpetratam ulciscatur.

§. XXXI. Paucis hic adjiciam quòd ipse juris alieni Invasor, hoc ipso quòd consentienti circa Commune bonum rationi repugnat, veritatem deserit, rectæque adeo Rationis Practicæ nativâ perfectione hætenus se spoliat, & admissio uno errore practico innumeris in eo genere viam munit, cæcisque affectibus se ducendum tradit inter innumera præcipitia. Hæc enim omnia quia & mala sunt, & actum malum ex ordine Naturæ divinitus constituto sequuntur, pœnæ nomen merito sibi vendicant. Ideo autem in omni deliberatione de futuris suis actibus necesse est, ut homines considerent quid de iis sentiant alii Rationales, quoniam (præterquam quòd illi nobilissimum constituunt rerum genus) illi sunt causæ præcipuæ, necessario, perpetuæque requisitæ, & universales foelicitatis illius quam agendo quærunt : Talium enim causarum conciliatio diligentissima imprimis & semper est cuique necessaria, qui sibi velit cum ratione consulere. Universales autem eas dico causas quæ ad plurima alia, aliorumque generum effecta concurrunt, præter illud de quo nunc agi-

tur :

tur. : Nec opus est opinor ut multis ostendam Dei hominumque voluntate ea omnia disponi, quæ cujusque vitam beatiorem faciunt; eorumque operam aut permissionem liberam non minùs esse necessariam ad cujusque felicitatem quàm exortus solis ad fugandas noctis tenebras Sufficiat hinc monuisse quòd quemadmodum in Scientiis propositiones quæ generalissimas rerum causas aut proprietates explicant (e. g. leges motùs, aut triangulorum affectiones sumantur) in casibus particularibus nulla contradictione impugnantur, licèt ibi plurimùm varientur : Ita in praxi, cura causarum universalium (rationalium puta junctim consideratorum) nunquam seponi, nedum oppugnari potest ab eo qui effectum, suam scilicet felicitatem; reipsà, & verà cum ratione profectur : sed è contrà cura conciliandi sibi causas primò & præcipuè necessarias ita ad inferiorum omnium acquisitionem viam aperit, & acquisitionum usum sedit regitque, quemadmodum generalissimarum veritatum cognitio ad aliquid in omni casuum varietate determinandum peritos juvat, & ad plura indies invenienda manuducit. Hoc itaque comperto quòd extra nosmet-ipsos auxilium verè rationalium (hoc est Dei, hominumque illorum qui ad quærendum commune bonum conati sunt) est medium ad felicitatem nostram universalissimum, primò, præcipuè, sempèrque necessarium; id statim sequitur nihil per totum vitæ decursum clam aut palam in quenquam committendum esse, quo hoc auxilio destituamur; id est, nihil unquam alieni invadendum esse, sed è contrà omnibus modis sempèr annitendum ut hoc nobis perpetuum concilietur. Opportunè autem illud insuper contingit, quòd intra nosmet-ipsos nulla fit vis quæ intimiùs & pleniùs nos beate possit, quàm liberrima Contemplatio, Amor, & Gaudium circa illa se exerentia quæ Deo hominibusque talibus, nobilissimis sanè objectis, grata esse, aut à nobis fieri possint : atque hujusmodi actus omnigenos suadet, & sponte fundit universalis illa, quam inculcavimus, Benevolentia; quæ suà idè naturà auxilium Rationalium omnium potentissimà benefactorum suadà implorabit,

bit, exorabitque; quo factò felicitatis nostræ causæ nobis intrinsecæ extrinsecis aptissimè conjungentur; & indè Virtus omnis, Religio, & Societas enascetur. Est autem hæc ratio (quâ primus locus in perpetuum vindicatur curæ conciliandi primas & præcipuas causas finis expetiti) generalissima quidem, & præceptis Logicæ (quæ priora sunt Moralibus) consentanea; sed non ideò minùs experientia, & naturali humanarum operationum ordinì congrua, quòd contra argutias quasdam Dialecticas, imperitè ad praxim translata, meritò nonnunquam objicitur.

§. XXXII. Id ut luculentius constet rem totam illustrabimus primò ab oppositi, deinde à paris casùs consideratione. Opponitur autem perpetuò Boni Communis studio (quo universales has felicitatis nostræ causas demeremur pro virili) quivis illius neglectus voluntarius; ideòque tali quovis actu felicitatem nostram in Dei hominùmve manu relinquimus aut profus auferendam, aut minuendam eum in gradum qui ipsorum rectæ Rationi videbitur necessarius ad nos aliòsve à tali neglectu sufficiente pœnà deterrendos. Immo verò qui per Universalis hujusce benevolentia negligèctum universales illas quas dixi felicitatis suæ causas negligit, alias sempèr minùs idoneas in earum locum surrogat, suas-ipsius fortè vires aut dolos, aut paucorum sibi similibus auxilia; hinc novæ in animum admittuntur Praxeos regulæ, quæ hoc ipso quòd paritèr non sint rationales, seu ad finem consequendum aptæ ob intrinsecam sibi deformitatem, displicent; & quia prioribus contrariantur, mentis tranquillitatem pugnâ perturbant. Sobolem insuper mòx in nobis, aliisque nostri sequacibus generant perniciosissimam, passiones intelligo inquietissimas, ac vitia paci infestissima, odium, invidiam, timorem, tristitiam, *μετανοίας*, superbiam, &c. quæ (ut de viperinâ prole dici solet) matris exedit viscera. Quippe si quis in his persistit, certam sibi tam ab intrâ quàm ab extrâ perniciem accersit; sin ad sanam mentem redeat adeò utrinque accisam sibi reperiet felicitatem, ut satius sibi fuisse publici boni curam

curam nullatenus seposuisse nunquam dubitabit. Minus certe solaminis (ne quid gravius dicam) è præteritorum malefactorum memoriâ sumet qui ad se rediit, minor restabit in futurum feliciter progrediendi spes, siue illa internas cujusque respiciat facultates maleficio jam læsas (quæ constantè benefaciendo firmiores evasissent) siue aliorum auxilia in quos deliquimus, quæ parcius inde expectemus. Atque hæc quidem necessariò, velint nolint delinquentes, eveniunt mala è voluntario quovis neglectu Deum hominesque nobis perpetuò demerendi: undè hoc nullo in casu committendum esse ex annexâ naturalitèr pœnâ concludere licet: quod suscepimus ex opposito declarandum. Quin & ipse Hobbis talia mala, si Deum naturæ authorem agnoscimus, pœnas divinitus inflictas dici posse agnoscit, *Leviath. Cap. 28.* in consequentiâ sextâ quam deduxit à suâ Pœnæ definitione.

§. XXXIII. Restat ut ostendamus Universales has, & præcipuas humanæ fœlicitatis causas primò, & perpetuò curandas esse ut si rem expetitam assequamur; ope exempli seu praxeds similis in re quæ vitam spectat & valetudinem, quam diligentèr admodum curant etiam illi qui justitiâ, ac probitatem spernunt. Id autem eo tantum sine faciemus ut rationis, modò positæ, vis & scopus clariùs conspiciatur; probationis enim nervos in hujusmodi *εὐχαισ'α* nemo sanus expectabit. Agnoscunt omnes solis & aëris ingentes esse vires, & planè necessarias ad vitæ humanæ conservationem. Nempe hæ sunt causæ illæ universales quæ præterquam quòd alia faciant innumera, in hoc etiam effectu præcipuas sibi partes vendicant. Ita tamen ut multas insuper postulent causas sibi quadantenus subordinatas: qualia sunt corporis nostri iusta temperies, & organorum apta conformatio, solum salubre, victus & vestitus copia, hominum mutua auxilia, & quæ tamen omnia ab universilibus illis causis dependent. Solis enim radii ita indies alterant, & ad omnigenas generationes disponunt Terram, communem omnium Matrem, plantas & animalia exire

I i 2 nata,

nata, & nutrita, atque ipsum sanguinem hominibus vitalem è vegetabilium, animaliumque succis haustum, ut omnes qui paulò attentius rerum causas introspiciunt, solem, præ cæteris rebus creatis, generalissimam esse causam omnium, quas in nobis experimur, mutationem ad vitæ tutelam, non inviti fateantur. Quandoquidem igitur dependentia vitæ humanæ à benigniore solis influxu analogæ est, quodammodo, dependentiæ humanæ fœlicitatis à divino favore, sequitur necessitatem curæ Deum nobis conciliandi per benevolentiam seu charitatem universalem (quæ cultum Religiosum & Justitiam omnem complectitur) eadem ratione doceri quàm docemur necesse esse ut iis commoremur locis in quibus solaris influxus beneficio perfruamur. Eadem pariter ratione præmonemur, ne illius iræ per flagitia contraria nosmet subjiciamus, quàm prohibemur ab iis locis incolendis ubi haberi nequeunt calidi innati auxilia, quæ hic à sole indiès mutudò accipimus : aut quàm docemur nos ab iis locorum & tempestatum caloribus subducere, in quibus sol sanguinem spiritusque vitales dissipet.

§. XXXIV. Verùm missâ hæc similitudinis parte, quoniam naturalem Theologiam non libet fusè prosequi, transeamus in alteram illam ab aère desumptam, cujus tanta est necessitas ad hominis vitam, ut singulorum dependentiam à circumfusâ aliorum hominum multitudine exindè visum est adumbrare; atque huic comparationi diutiùs immorabimur, quoniam hominum ad se invicem officia, quæ præcipuè suscepimus explicanda, hinc licet illustrare. Aër autem quantoperè sit ad vitam humanam necessarius, & vulgus, experientiâ doctum, libentè agnoscit, & Philosophi è luciferis quæ adinvenerunt experimentis luculentius demonstrarunt. Testantur hoc animalia sanguine prædita, quæ in ingeniosissimâ Clarissimi Boylæi machinâ pneumaticâ exsucto aère statim interière. Idem testantur canes ab erudito Domino Hockio dissecti, qui præcisâ Arteriâ asperâ infra Epiglottidem, & abscissis etiam costis, diaphragmate, & pericardio, aère tantùm recente per folles

les in pulmones inflato, ultra horam vixerunt. Certum est itaque apud omnes illum inter necessarias vitæ causas numerandum esse, & proinde salubris ubiquè quæritur; quanquam aëris essentia, & modus quo in nos operatur nondum satis sit compertus. Pari ratione (supposito quòd plures simul extra Civilem societatem existerent homines, eorùmque vires naturales sufficerent ut alii alios juvent, aut etiam impediant, quòd minùs rebus necessariis ipsaque adeò vitæ perfruantur, quæ pars est sanissima hypothesis Hobbiana) certum est ipsos ne vivere quidem posse ad vitæ terminos à Naturâ præstitutos, nisi consentiant alii in aliorum bonum seu salutem, hætenùs saltèm quòd à noxâ mutuò inferendâ manus cohibebunt, & unicuique usum necessariorum, quæ Natura produxit, permittent: Hæc itaque consensio eo ferè modo quo aëris usura ad Vitam est necessaria, & aliqualem benevolentiam, majorem certò quàm status Hobbii bellicus, includit; nam & finem respicit benevolentia, & eo ipso quòd est actus voluntarius circa media naturalitèr idonea, eorum usum respicit. Immò verò unusquisque suas etiam vires intermedia ad plurium salutem idonea necessariò censèbit, earùmque idèò usum aliis commodabit, cùm hæc ratione sibi nihil detrabi sentiet, sed augeri potiùs eas tum exercitio, tum etiam compensationis spe; atque ita in hæc solâ consensione non innocentia solùm sed & beneficentia continebitur; quæ duo utramque benevolentia generalis, legisque Naturalis tabulam constituunt. Exindè verò quòd necessaria sit unicuique talis consensio, quoad possumus perpetuò annitendum erit, ut ab hominibus eam obtineamus, quanquam hominum non magis quàm aëris interiora intelligamus, nec præscire possumus id omne aut bonum aut etiam malum, quod ex eorum consortio exoriatur; uti nec novimus quis aëris haustus salubris sit penitèr, quis morbi contagium secum ferat; novimus autem quòd sublata respiratione certa sequatur mors, eaque positâ ut plurimùm ingens vitæ obtineatur ad jumentum. Quinetiam universalis ille hominum aliorum influxus, in uniuscujusque fœlicitatem id postulat, ut adeò assiduè

affiduè his conciliandis, nemine prorsus neglecto, aut ultrò laceffito, operam demus, ut nunquàm patiamur nos indè divelli, ut alios sc̄ctemur fœlicitatem quærendi modos, causâsque particulares, v. g. lucrum, aut gloriam, aut voluptatem, quanquam suo loco, salvâ semp̄r causarum generaliorum curâ, non sint inutiles. Quippe nemo sanus necessario aëris usu se privabit, & cum Vitæ dispendio in profundum mare sese immerget, ut sc̄ctetur thesauros rerum pretiosissimarum, quæ in illius fundo hîc & illic sparguntur. Ineptissimum enim esse nôrunt paucis aliquot vitæ casibus consulere, atque interim summum futuræ fœlicitatis, ejusque causas requisitas necessariò ipsâmq̄ aded vitam negligere. Quapropter eadem ratio quæ docet ut Respirationis organa (quæ ex parte aliquâ voluntatis nostræ jussu impediri possunt aut cieri) cæterôsque voluntarios corporis nostri motus dirigamus, ut aëris semp̄r salubris usu, quantum in nobis est, fruamur, monebit etiam, ut affectus interiores omnes, actûsque externos qui ad homines universim referuntur, eâ *φιλανθρωπία* regamus, ut, quoad possumus, efficiamus ut omnes salutari suâ benevolentia nos excipiant reficiantque. Cavemus ne noxiis vaporibus halitibusque tectorum aëra repleamus, præsertim verò ne pestis aliorûmq̄ morborum contagiosorum effluviis perpetuum hoc vitæ nostræ & alienæ pabulum inquinetur: quod innocentia exiguum est specimen, ejusque necessitatem in omnibus actionibus docet. Haultum inter pulmones aërem môx è pectore refundimus; aut si rantillum ad sanguinem ac spiritus vitales reficiendos ad tempus retineatur, id unâ cum ipso sanguine spiritûque vitali veluti cum fœnore per insensibilem transpirationem postmodum in auras remittitur reciproco Naturæ motu, cui aliquid voluntarii admiscetur, hoc pacto gratitudinem præstante, ejusque necessitatem ad universi bonum docente. Interim verò, quia proprius cujusque sanguis, vitalisque spiritus hoc aëre pascitur, & exindè præterea succus genitalis ad speciei conservationem naturalibus organis elaboratur, limitata quadam sui & posteritatis cura eâdem operâ demonstratur,

tur. Tandem verò quoniam vires humanæ respiratione reparatæ ad communem omnium usum naturaliter sunt versatiles, & aer ipse, quem è pulmonibus refundimus, in commune omnium commodum remittitur, leve quoddam humanitatis officium respirando adumbramus. Verùm naturalis hæc actio, quatenus motus est corporeus, qui à brutis & dormientibus peragitur, meram habet earum virtutum umbram: umbra tamen hæc vivæ virtutis membra singula, eorúmque inter se nexus aptissimos, ejusque motus, seu effectus reales exactè refert; quod quidem illis constabit qui, quæ modò diximus, conferent cum iis quæ diximus de actibus necessariis ad bonum Commune: atque insuper cogitabit Virtutem nihil aliud esse præter constantem voluntatem obsequendi Legibus Naturalibus, quæ actus ad eum finem necessarios præcipiunt. Quatenus autem ipsa respiratio, aliisque actus brutis communes, rationis consilio in homine geruntur, si fiant cum perpetuo respectu ad finem nobilissimum, commune scilicet bonum Civitatis Dei, quo Dei Reëtoris honos hominúmque ei subditorum fœlicitas continetur, tum demùm actus hi in verarum Virtutum familiã transeunt; uti Epulæ, & Jejunia Religionis fiant exercitia, cum ad fines religiosos observantur.

Denique ne nimius sim in persequendâ hæc similitudine hæc solum adjicere libet in quo ulterius hæc duo sibi mutuo respondent; nempe, quamvis & hominum erga quemlibet benevolentia & aeris fruendi copia generalis sit ac necessaria causã hinc vitæ, illinc fœlicitatis; neutra tamen est effectus indè pendentis causã totalis, & (ut loquuntur) adæquata (multa enim præterea desiderantur ad vitam ac fœlicitatem tutandam, nihil tamen quod has causas ullatenus excludat) neutrius insuper determinatio ad affectum appetitum est prorsus nota; neutra porro est penitus in eorum potestate qui iis indigent. Hinc autem fit ut, his quantum possumus curatis, non tamen planè certi simus optatum nos effectum affecuturos esse, nisi aliæ quas determinare non possumus concurrant causæ. Hoc tamen neminem à Virtutis seu universalis Benevolentia studio deterrere debet; quo-

quoniam videmus firmam planè Rationem nemini suadere ut aëris salubris hauriendi curam abjiciat & se conjiciat in loca tam diro pestilentiae contagio infecta, ut ne unus è multis millibus inde salvus possit evadere. Talis certè aër ballo omnium in omnes similis esset; atque is status necessarib' sequitur ubicunque à communi bono, actionum regulâ, non sumitur, sed suum solius commodum quisque sibi in omnium suarum actionum finem, & alienarum mensuram proponit. Hoc solummodò è malis, quæ virtutis sectatoribus accidant, colligi potest, omnes scælicitatis gradus non posse semper viribus nostris obtineri etiam cum illæ à præceptis optimis moralibus penitus reguntur. Interim illud certum erit nos ex obedientiâ his præstiturâ id totum facturos esse quod in nostrâ est potestate ut beatè vivamus; id quod unice præstandum suscepit moralis disciplina, seu recta Ratio practica. Atque hinc tantus nascetur fructus ut certissimè innumeras, quas vitiis sibi accersunt plurimi, calamitates effugiemus, easque quæ vitari nequeunt placidè ferendo superabimus. Sanâ, interim, & serenâ, forti ac tranquillâ mente perfruihur; quæ è suavissimo rectè factorum sensu præsentî gaudio, ac futuræ mercedis spe nos beabit. E contrâ autem, qui potest habito Communis Boni studio Dei, hominûmque spernunt benevolentiam, hæc tantum ratione concludam, hoc ipso quod negligunt præcipuas quibus, velint nolint, pendent causas, suæ scælicitatis fundamenta scientes suffodiunt, & amicitiam, quam ipsi norunt sibi esse necessariam, in odium meritissimum convertunt. Undè fieri non potest quin metuant poenas, & postquam mala sentiant irruentia, se suarum calamitatum auctores agnoscunt, & turpissimæ semetipsos redarguant dementiæ, quod sibi solis vivere voluerint qui sibi solis nequiquam sufficerent.

§. XXXV. Verùm de his hætenus eum tantum in finem egimus, ut ostenderemus præceptum illud de methodo utilissimum, *ἡ ἀρετὴ ἡ ἀρετὴ*, de universalibus quæ vera sunt universalitèr statuendum esse, in Regulis quoque praxeos humanæ

manæ (quibus fœlicitatis quærendæ Ars traditur) locum sibi vindicare ; ac proinde universales ejus causas (Deum nempe & homines, seu agentium Rationalium auxilia) universaliter esse curandas, seu conciliandas, omni tempore, loco, &c. ita ut nunquam profus negligantur, nedum ut in pugnam contra nos concitentur. Id autem fiet, si quibusvis in circumstantiis etsi clam, aut raro, quicquam in Commune Bonum committetur. Quod suave est in vitiis citissimè transit : Sed illatæ in Deum, hominésve injuriæ in æternum manent. Tenax enim est & ipsius peccantis memoria, quæ crimen & ipsi exprobrat, & eo invito sæpe prodat : Tenax etiam eorum memoria quos publici commodi violator læserit : quæ idèd, si præsens tempus vindictæ occasionem non concedat, intervire poterit futuris opportunitatibus ; aut seræ posteritati rem tradat ulciscendam. Præsertim verò flagitiorum non obliviscitur Deus, etiam cum judicium differt. Ex his autem, aliisque quæ cuivis occurrunt, colligitur, Rationem causas omnes è quibus cujusslibet fœlicitas necessariò pendet rectè expendentem nunquam pronunciare posse quòd iis salvis, adeòque salvâ suâ ipsius omni ex parte fœlicitate, quicquam in commune bonum committi possit. Illud nunc agamus ut clarè pateat obligationem ad vitandos ejusmodi actus communitè notuos è prævisione hujus pœnæ innotescere, & pari ratione è spe boni ab aliis retribuendi probabili ratione nixâ sciri posse homines obligari ad alios omnigenâ benevolentia demerendos : unde obligatio deducetur ad omnes actus virtutis (qui benevolentia universalis varii tantum sunt modi) exercendos ; & ad omnia vitia (quarum natura, virtutibus cognitis, latere nequit) fugienda. Nempe quoniam pœnarum hujusmodi evitatio, & præmiorum consecutio in essentiali conceptu nostræ fœlicitatis quam naturæ necessitate experimus continentur ; utpote quæ est complexio bonorum omnium quæ consequi possumus. Motiva, ut loquuntur, seu argumenta hinc peti ad Leges observandas concedunt omnes. Ego verò obligationem Legum nihil aliud esse reor præter vim insitam omnium illorum ar-

gumentorum quibus Legislatores (Deum puta) utitur, ad universalem benevolentiam suadendam. Præmia autem à rectâ hominum Ratione universali benevolentia annexa, ideo præcipuè ad obligationem inducendam faciunt, quoniam amicitiam insuper Dei Rectoris summi Rationalis spondent; poenæ autem similiter ab eadem inflictæ sunt Divinæ insuper vindictæ partes quædam nunc subeundæ, & futuræ certissima præfagia. Recta enim Ratio in Deo ab eadem in hominibus nequit dissentire: quod naturali lumine satis notum esse ostendit illud Ciceronis in primo *de Legibus*, ubi Deum respiciens hoc pronunciat. *Quibus ratio est Communis, iisdem & rectam rationem esse Communem.* Nec sanè quicquam intelligere possum quod animum humanum necessitate ullâ possit astringere (in quâ vim obligationis ponit definitio Justiniani) præter argumenta bonum aut malum ex actibus nostris proventurum indicantia; quorum cum maxima sint Dei favor, aut ira, eorum nexus cum actibus nostris satis monstrat, quid ipsius autoritas suadeat, quæ est vera natura Obligationis.

Meminisse interim oportet in præmiõrum ac poenarum censum referenda esse omnia illa bona aut mala quæ ex ordinatione Divinâ in rerum Naturâ conspicuè cohærent cum actibus liberis ad bonum aut malum commune spectantibus: Sive ea connexio sit Immediata, ut cum actus quispiam Deo honorificus pluribusve hominibus utilis propter intrinsecam quam experientia omnium degustat dulcedinem suum secum ferat præmium (exempli gratiâ, sumamus utilissimas quasque contemplationes, aut amoris erga Deum hominésque exercitium: aut è contrâ dolores illos, & ægritudines animi, quæ invidos, iracundos, & omnes malevolos discruciant:) sive connexio illa Mediata sit, ita ut bona aut mala actus nostros consequantur interventu longioris seriei causarum, sive illæ fuerint necessariae, sive liberae, ut cum ex consilio entium Rationalium, Dei hominûmve, aliquid poenæ aut mercedis nomine adjicitur actibus humanis. Dei autem consilio poenas ac præmia etiam post

post mortem distribui, naturalis. hominum id nolentium ratio persentiscit.

Cavendum autem est præcipuè nè è solis extrinsecis & contingentibus hæc in vitâ poenis præmiisque sanctionem Legis Naturalis mentiamur. Hoc enim esset indicia obligationis longè maxima negligere, unde pronum esset eam contemnere; & siquid boni fecerimus ex horum solummodo bonorum spe, aut malorum metu, abjecti illud esset animi signum & mercenarii. At si insuper internum illud quo Mens cohonestatur præmium & æternum Dei favorem quænaveris; dum illi cooperatis in boni publici studio, nunquam hinc deesse tibi potest idoneus ad virtutem stimulus, & omnem suspicionem vilis animi evitabis. Honestæ certè sunt hujusmodi præmia, praxi virtutis semper conjuncta. (1) Amplior cognitio Dei, Hominumque, Causarum nobilissimarum, non tuæ solùm lælicitatis sed & Communis omnium rationalium. Et dum Deo Homini- bûsque grata facere studes, propter dependentiam hominum à Deo, & ab ope mutua, senties te virtutem omnem haurire è fontibus essentiæ, conservationis, perfectionisque naturæ humanæ, qui nunquam exhauriri possunt. (2) Conformitas Naturæ nostræ cum Divinâ, consistens in imitatione Benignitatis Divinæ, quæ in Providentiâ ejus circa universos conspicua est. (3) Dominium Rationis tuæ in affectus omnes, motûsque corporeos. Scilicet hinc patet ipsam Pietatem ac Justitiam (quæ in modò dictis consistunt) earumque incrementa, ac effectus immediatos, gaudium nempe & tranquillitatem, ex eorum sensu oriundum esse præcipuam partem præmii virtutis. Ex his autem conciliari potest sententia Stoicorum, aliorumque qui virtutem appeti volunt propter se. Ego enim hanc mercedem intimè illi conjunctam esse agnosco, ut nullis infortuniis ab eâ separari possit. Verùm quia separatim saltem considerari potest hoc præmium, & virtuti proprium est, & præsciri velut præmium, visum est necessarium illud considerare sub notione sanctionis annexæ dictamini practico de prosecutione Boni Communis (seu de omnigenâ virtute colen-

dâ) atque hæc peculiari notâ hoc dictamen ab alijs omnibus practicis quæ quidem vera sunt, sed à singulis non necessariò observanda, distinguitur. Talia sunt dictamina circa solutionem problematum in Arithmetica & Geometria, quæ non sunt Leges universales quia sanctione carent hujusmodi. Lex enim est dictamen practicum de prosecutione Boni publici, sanctione à præmiis pœnive munitum.

Denique observet Lector, me non explicare causas obligationis Legum per respectum ad sanctionem hujusmodi (aliud assignavi efficientem, aliud finem longè majorem) sed tantum partem illam definitionis ejus, quæ respicit necessitatem illam, quæ singulos proximè attingit: unde actiones à Legibus imperatæ dicuntur necessariæ. Intelligi nequit necessitas absoluta, qualis est in motibus mechanicis, sed relativa & hypothetica, nempe respectu alicujus effectûs, si illum velimus producere. In Lege autem universalissima, quam præcipuè spectamus, de prosecutione Boni Communissimi, seu Honoris Dei cum felicitàte Hominum, manifestum est actionem imperatam non esse necessariam ad effectum aliquem superiorem majorémve, cum nullus ejusmodi sit aut esse possit. Manifestum est præterea quòd si prosecutio hæc dicatur esse necessaria ad productionem ipsius illius effectûs, erit propositio identica, nullumque subdet ad agendum stimulum; itaque intelligenda est prosecutio seu productio illius effectûs (quoad possumus) esse necessaria ad effectum minorem inde pendentem, scilicet ad procurandam per opem causarum omnium felicitàtem nostram quam meritò supponimur expetere. Sic intellecta propositio maximè stimulat ad agendum. Interim tamen libentissimè agnosco, quòd postquam hujus obligationis existentia ex effectûis, uti ostendimus, fuerit nota, multum ei accedit roboris considerando causam efficientem à qua illam deduximus, Voluntatem nempe Primæ Causæ. Indè enim certum est & intellectum Divinum sapientissimum has Leges earumque sanctionem probasse, omnésque Naturæ Divinæ perfectiones essentielles in eundem effectum conspi-

conspirare. Nunquam enim ulla esse potest dissentio inter voluntatem Dei cæterisque ejus perfectiones. Quapropter eæ omnes hominem animabunt in majorum præmiorum spem, & certa dabunt præfagia majorum pœnarum, quibus sanctio harum Legum, & obsequii necessitas confirmetur.

Origo omnis tam Ignorantiæ circa Leges Naturæ, quam Incuriæ circa earum observationem hæc mihi esse videtur, quòd plerique non satis expendant, aut quæ sint veræ partes suæ felicitatis & alienæ, quæque sit inter eas proportio, ut intelligant quæ plus, quænam minus boni in se contineat; aut deinde non expendunt earundem veras Causas, & quæ causâ plus, quæ minus contribuât ad hunc finem, seu effectum. Utroque nomine culpanda veniunt principia Hobbiana statum naturalem dirigentia, tum quia finem proponunt minus angustum, conservationem vitæ, ac membrorum, neglectis mentis perfectionibus, ac æternitatis spe: tum etiam quia Causarum Rationalium (Dei Hominumque) vim ad reprimendam omnium jurium invasionem nullius momenti esse contendit citra Civitatis constitutionem. Ego verò etsi libenter agnoscam, è societate Civili plurimum roboris eis accrescere, contendo tamen non opus esse ut felicitatem quæramus alios præoccupando palam aut ex insidiis, seu ruendo in statum belli, semoto per hypothesein Regiminis statu, sed Dei hominumque naturam abundè satis causæ continere, cur potius velimus omnes benevolentia universali, omnique adè virtute ad Pacem, Benevolentiam, & ad Societatem demum Civilem & Sacram sollicitare.

§. XXXVI. Expositâ jam quâ potui brevitate, summâ sententiæ nostræ de obligationis naturalis essentiâ, & origine, necessarium duxi scrupulos duos eximere qui melioris notæ mentes inquietare possint. (1) Quòd incertæ videntur vitiorum pœnæ, nec satis certò cognita virtutis præmia, ut indicia sint sufficientia obligationis Naturalis, & voluntatis primæ Causæ. (2) Quòd ex hæc sententiâ videri

videri possit Commune Bonum cujusque privatae felicitati postponi & subordinari. Neutrum autem horum verè in nostram sententiam objici posse ostendemus. Primum quod attinet, quo suggeritur incertum esse poenarum ac præmiorum nexum cum actibus publicè utilibus aut noxiis, hæc habemus quæ regèrenda videntur. Incipiamus autem à poenarum nexu cum nequitia, de quo plura dicemus, quia res est difficilior, & quæ mercedem spectant rectè factorum, inde facillè possint æstimari.

(1) Quanquam aliquod poenarum genus, ultio scilicet humana, ab actibus aliquot flagitiosis separari posse contingat, non tamen omnem prorsus poenam ejusmodi crimina effugiunt; adeoque nec deficit obligatio à consideratione poenæ certè secuturæ. Non possunt enim à scelere divelli gradus aliqui ægritudinis animi è conflictu inter saniora rationis dictata, quæ officium suadent, & temerarios illos impetus, qui in scelera homines rapiunt, enascentes: Accedunt etiam metus (qui præsentem afferunt dolorem) ultionis tam Divinæ quàm humanæ, & propensio ad eadem crimina, aut etiam deteriora; quæ quia mentis facultates lædit, mihi inter poenas quoque enumeranda videtur: Ipsa etiam malitia & invidia quæ omni juris alieni invasioni intrinseca est, animum omnem malevolum necessariò ac naturaliter angit; susque adeò veneni partem magnam scelestus ebibit.

(2) Poenarum illarum quæ non certè, sed contingenter & probabiliter actus malos secuturæ sunt, consideratio & æstimatio necessariò cohæret cum prudente consideratione actuum, quos in aliorum noxam quispiam perpetraturus est, aut olim perpetraverit. Cùm autem mali contingenter eventuri expectatio ostensa sit superiùs præsentis alicujus certique mali valorem habere, sequitur malum illud (quod in quantum, Rectore saltem approbante, inferri possit, poenæ rationem subit) argumentum esse à summo Rectore datum subditis suis, quo suadeat ne propter spem commodi ex alieno malo proventuri, se in periculum tantum conjiciant; adeoque certam habere obligandi vim apud

apud omnes eos qui omnia suæ felicitati repugnantia cum Ratione expendunt.

Consequentia hæc ex iis quæ paulò antè tradidimus de naturâ Obligationis satis patet, illud nunc breviter ostendendum est, Considerationem actuum humanorum aliis Rationalibus noxiõrum necessariò mentem hominis deducere in cogitationem ingentis periculi, à pœnâ quam gravissimæ monent causæ metuendam esse, etsi exinde quid eventurum sit certò prædicere non possumus: id autem ex his quæ sequuntur luculenter patet.

Inprimis autem manifestum est actibus humanis noxiis, hoc ipso quòd tales sunt, vim inesse causæ meritoria, quæ rationales quolibet, eos præcipuè qui quicquam indè mali patiuntur, impellere possit ad eos quoad poterunt pœnis coercendos, qui aliis innocentibus nocuerint. Vis hæc impulsiva non est vis commentitia & imaginaria, sed prorsus realis, quemadmodum quilibet motus ab objectis sensus nostros feriens. Fatemur interim vim hanc per se solam non sufficere ad pœnas noxiis infligendas; sed ideo observandam illam esse duximus, quoniam necessarium est, ut, qui secundum Rationem velint agere, suorum actuum vires & effecta omnia expenderent; inter cætera autem præcipuè cogitare oportet, an illi alios Rationales commovere possint, ut Boni Communis defendendi causâ ipsos punire velint necne. Inter causas socias & adjuvantes meriti vis numeratur; & cum viribus objectorum allicientium, occasionis, & auctoris rectè conjungitur; eâque de causâ non est negligenda, quoniam hinc mens deducitur ad considerandum actuum nostrorum vim cum plurimarum aliarum causarum viribus consociari posse, adeoque cum iis concurrere ad ingentia effecta quæ ab ipsis solitarie spectatis non essent expectanda. Atque hæc de causâ verissimum est illud quod modò posui paradoxum, nempe cum pendente consideratione actuum nostrorum necessariò coherere considerationem pœnarum, quæ propter causarum extrinsecarum concursum non planè necessariò verum contingentè tantum, licèt probabiliter sint futura. Certum interim

interim est quòd si à maleficiis abſtineamus, perniciem in noſtrum caput non accerſemus : è contrà verò ſi eadem perpetrare velimus, certum eſt nos unam & quidem primam cauſam ſeu procatarteticam ponere, quæ facile cum aliis concurrat ad exitium nobiſmet ipsis inferendum . Quàm probabile autem ſit quòd aliæ etiam ad hunc effectum concurrant cauſæ, ex iis quæ ſequuntur colligamus. Sed nonnulla priùs de aliis actuum malorum effectis, quæ ad pœnarum executionem certioreſ faciendam conducunt, ſunt adjicienda.

§. XXXVII. (2) Certum eſt omnem actum à malevolentiâ erga alios profiſcentem, naturâ ſuâ vergere ad plures in infinitum ejuſmodi actus malevolos generandos; Communi ſællicitati adverſantes, adeoque ipſius malevoli ſællicitatem (quæ à communi multis modis dependet) minuentes : Partim quia ad habitum pravòſque mores viam munit ; partim quia ipſi penè neceſſarium facit, ut ſcelere ſcelus defendatur : quòd dolo & tectè coeptum eſt, vi & aperto Marte conſummandum venit : partim etiam quia Exempli contagium alios atque alios latiffimè corripit. Maniſteſtum autem eſt, quòd, quò magis vires ſuas ſpargat malevolentia, eò apertius omnia ruunt in ſtatum Belli, qui ſeveris nimium abundat pœnis, & non minus ſcleris duci certam, quàm omnibus metuendam perniciem interminetur. Quanquam igitur inanis ſit proſus metus belli omnium in omnes undequaque juſti, quippe quòd nunquam exiſtere poteſt, uti antea oſtendimus ; ſummâ tamen cum ratione quilibet, extra ſocietatem Civilem ſuppoſitus, metuere poteſt ne ſuo ſcelere bellum in ſe juſtum concitet, ſocietatis plurium viribus ad ſua conſervanda, aut pœnas ſumendas. Metuat etiam ne, ſi fortè plures in ipſius defenſionem pertraxerit, belli injuſti calamitatibus ſocios unâ ſecum obruat. Immo ſi fortè, præter cauſæ ſuæ meritum, victor evaſerit, metuat tamen ne proſperum illius ſcelus aliis animum accendat, ad illius jura pariter invadenda, ejuſdem ſucceſſus ſpe fretis. His equidem modis oriri poſſe
bella

bella luculentissimè scire licet & ex humanæ naturæ contemplatione, & ex observatione eorum quæ geruntur inter populos confines. Patet etiam hæc bella non minùs singulorum conservationi inimica esse, quàm si è fictitio Hobbi jure omnium in omnia traxissent originem. Quapropter cum ille contendat bellici sui statûs calamitates sufficientem, immò necessariam præbere causam, quæ homines ubique gentium impellat ut sepositis quæ sumpserunt armis Imperio absoluto, Legibusque quibuslibet imperantium se subjiciant, ipse sibi repugnabit, si non è peritate rationis concedat prospectum belli non minùs periculosi, quod ex alieni Juris invasione, aut quovis scelere oritur, sufficienter eisdem homines impellere posse ut ab iniuste factis, seu Communi bono repugnantibus, abstineant, & omnia pacis officia erga se invicem ab initio colant, adeoque nè unquam bellum illud, quod somniat in omnes, aggrediantur. Ratio enim recta illud apertissimè dicit eadem belli mala certò prævisa sufficere ad homines determinandos ne in bellum ruant, quæ movere valent ut à bello cæpto desistant. Quòd si calamitosa hæc actuum injustorum effecta quæ in ipsum criminis reum recurrunt, crimini cohærere intelliguntur virtute ordinis inter omnia constituti à prima Causa, summoque Rectore, pœnæ divinitus constitutæ naturam sibi vendicabunt. Et propositio illa quæ rerum naturâ (adeoque naturæ Rectore) nos determinante fit, pronuncians actum illum non esse bonum seu eliciendum qui simul aliis nocet, & in nostrum caput malum accersit, Lex erit naturæ. his indiciis se satis manifestans, quòd & pronunciet de actibus publicè noxiis aut utilibus (quæ propria est Legum materia) & pœnam habet à Rectore annexam, quæ sanctionis efficaciam superaddit.

Consentimus cum Hobbio prospectum malorum belli multum facere posse ut homines pacis officia, Virtutes omnigenas exercendo, erga se invicem præstent; sed prospicimus tantùm bellum hinc justum illinc injustum possibile, non jus datum omnibus reipsâ belligerandi ut omnia sub-

met vendicent quod ille fecit, *de Civ. c. 1. §. 10.* Nostrum de alieno prius distinguimus è necessitate rerum ad fines necessarios : necessaria autem à natura rerum determinari immutabiliter agnoscimus; nec ea solùm quæ singulis figillatim spectatis necessaria sunt, sed & ea quæ pluribus aut etiam omnibus conjunctim consideratis necessaria sunt, naturaliter sunt determinata, uti ostendimus propositiones insuper veras *i. e.* determinationi naturæ congruas, quæ quales actus humani ad Commune hominum bonum necessarii sunt, quales eidem fini repugnent, indicant, Leges naturæ esse obiter definivimus : earum summam unâ propositione generali exhibuimus & ad pauca Cápita reduximus, quæ speciatim ab iis præcipiantur priusquam de jure quicquam agendi, præsertim verò bellum gerendi, pronunciare ausi fuerimus, & in his quidem ab Hobbio satis dissensimus. Nunc autem, cum de Obligatione agitur, quæ velut Effectus est Legum proprius, & se in sensus nostros ingerit per præmia ac pœnas Legum observationem, violationemque consequentes, & idè aptum est earum indicium, licet id sumere quod ipse cum Ratione concessit, dummodo caveamus ne errores quos admisit multos, simul imbibamus. Id autem satis certè curavimus, tum propter ea quæ modò dixi, tum quia justum hoc bellum de quo nunc agimus, asserimus effectum esse Legum Naturalium, naturæque rationalium earum notitiâ præditæ, quæ ut se suæque defendat, & invasores coerceat, ad arma procurret; quæ ideo justa sunt, quia necessaria hoc in casu media ad Commune bonum. Hobbius è contrà bellum ponit omni ex parte, tum invadentis, tum resistentis, justum, antequam Leges naturæ primæ justitiæ regulæ nascantur, easque contendit media proponere necessaria quorum ope bellum hoc, quod simul undequaque justum esse docet & omnibus perniciosum, evitetur. *Lib. de Civ. c. 1. §. 12, 13, 15. & ad finem capitis tertii.* Verùm de his alibi.

§. XXXVIII. Præsentì nostro instituto sufficit id quod vix quisdam est sobrius qui non concesserit; nempe ju-
ris

ris alieni invasionem quamlibet ad contentiones movendas & bella concitanda suâ naturâ plurimum facere, sanamque Rationem cuiuslibet hoc suadere, è mota hac Malorum omnium Camerina plus damni metuendum esse quàm quod Lucelli ex injuria quærendi spe compensetur, in eo præsertim statu ubi nullum esse supponitur Regimen, quod iram & vindictam intra modum aliquem & finem coerceat; & ubi contentio una alias in infinitum generet; omnisque altercatio vitam in discrimen perducatur. Certissimum enim esse reor quòd in pugna inter duos ubi paria sunt omnia, ut alterutrius quæ facillè mors aut vita obtingere possit, spem vitæ alterutrius statim postquam belli alexæ committitur, dimidio sui valoris esse diminutam. Quemadmodum si quis alterâ manu viginti solidos comprimatur, alterâ nihil & homini ejus quod factum est, inscio optionem det, id quod alterutrâ, quam maluerit, manu clauditur sumendi, certum est tam hujus donum quàm illius spem antequam elegerit, valere decem solidos, hoc est, dimidium totius summæ quæ periculo exponitur, hoc velut æquilibrium vacillanti. Atque hanc ob causam pariter certum est, Rationem res expendentem rectè non permittere, ut quisquam in tale discrimen vitam suam conjiciat (etiam si vitæ nostræ non minùs quam nunc pecuniæ essemus domini) nisi ob lucrum, cujus anceps spes tanti apud nos valet, quanti est semissis pretii vitæ nostræ, vel quod eodè recidit, ob lucrum cujus certa acquisitio certâ amissione vitæ nostræ redimenda esset. In compensationem autem hujus periculi, damnsque tantò æstimandi nihil ferè certò acquirit rei alienæ invasor; evanescit enim in auras victi vita, victori prorsus inutilis. Bona autem quæ, quia ipsi reverà fuerant necessario, sua dixerat, victori pariter necessaria non erant, nec ideo in hoc statu illi erunt propria. Meritò enim in statu Communitatis supponimus ac statuimus, & quantum necesse est singulis Naturam liberaliter porrexisse, ubi non defecerit humana industria, & ea quæ uni reverà fuerint necessaria alteri non fuisse pariter necessaria. Posterius hoc priori probatur. Quæ autem non erant, nec ex morte victi jam sunt

L 1 2

necessariæ

necessaria, eorum jam certa acquisitio non tanti est ut certa Vitæ jacturâ redimenda esset. Verùm post victoriam in statu Communitatis quam Hobbius supponit manebunt adhuc omnium Communia, ut præter periculum vindictæ ab aliis sumendæ nihil victori accedat.

Securitas autem quam Hobbius in hoc statu quæri docuit alios vel palâ vel ex infidiis præoccupando, *de Civ. cap. 5. §. 1.* nullius est aut saltem non tanti pretii. Nam cum jam deliberemus an incipienda sit invasio, & an danda sit aliis belli causâ necne, necessariò supponuntur innoxii, quique non, nisi ereptione necessariorum tentatâ cogantur, arma caperent, aut saltem nondum arma sumserint: ubi autem nulla metuendi adhuc ratio ponitur, securitas Vitam in pericula conjiciendo non emeretur. Multò autem minùs quisquam sanus securitatem sibi è bello in omnes speraret.

Diximus autem in hac disquisitione *de obligatione Legum naturalium*, & de prospectu pœnarum ex earum violatione metuendarum in invasione juris alieni necessariò homines supponi innoxios; tum quia concedimus licere noxiis bona vitamque ipsam pœnæ nomine eripere; tum quia vesanæ temeritatis est præsumere in hominibus qui nondum ulla dederunt signa animi in nos malevoli, inesse lædendi voluntatem; ideòque eos palâm aut ex infidiis adoriri ac trucidare, ut ab iis simus securi; quæ tamen summa est juris Naturalis Hobbiani: (confer *Cap. 1. cum cap. 5. §. 1.*) tum quia illud ex Hypothesi Hobbiana colligi posse videtur, licèt huic sæpe contradicat. Supponit enim in statu suo naturali plures simul homines exortos & adultos *c. 8. §. 1.* Quæritur an dicet eis Ratio recta ut statim ac se invicem intuentur, pacis officia erga se invicem colant, *i. e.* an ut benevolos se, fideles, gratosque præstent, an potius ut in bellum omnium in omnes ruant? eorum status cum nondum quicquam boni aut mali inrer se mutuò fecerint aut decreverint facere pax est an bellum? Pax est inquam ego, spectandique sunt omnes adhuc velut innocentes, dicatque Ratio ut pacem hanc conservent fidem dando eamque inviolatam servando, gratos se, commodosque præstando,

stando, idque actibus externis. Idque partim quia hi actus suâ naturâ suavissimi sunt, suamque secum mercedem quadrantenus ferunt : contrarii actus ut odium ac invidiam necessariò indicant, ita à dolore affectibus illis essentialiter conjuncto, divelli nequeunt ; quæ prima nostra fuit ratio : partim verò quia quisquis in alios malevolus est, eisque quæ secundùm rectam Rationem postulant, denegat in belli hujus periculum se conjicit in quo gravissimas reor pœnas contineri, quæ secunda ratio est quam jam tractamus. Præterea cum agnoscat Hobbius in statu Naturæ legem Naturæ primam esse [Pacem esse quærendam] idemque insuper doceat, *de Civ. c. 14. §. 3. Jus esse libertatem Naturalem a Legibus relictam*, necessariò sequitur homini in hoc statu nullum jus competere faciendi contra leges Naturæ, ruendo in bellum, cum nondum constet pacem haberi non posse ; aut arrogando sibi jus in omnia, cum Lex Naturæ vetet hominem illud retinere, etiamsi supponatur illud aliquando habuisse, quorum utrumque Hobbius docuit *de Civ. cap. 2. §. 23.* Evasio Hobbii indè petita quòd Leges hæ nondum obligent ad actus externos propter defectum securitatis, alibi à nobis examinata est ; hinc illud tantùm dico, eas nullam habere obligandi vim, adeoque nec quicquam participare de Legum Naturæ, nisi actus externos respiciant. Quoniam impossibile est pacem cum aliis quærere, aut decedere de jure suo, actu aliquo interno ; hi enim actus naturâ suâ sunt transeuntes ejusmodi qui homines extra nos positos respiciunt. Quòd si respondeat eos improprie dici Leges, uti innuit *de Civ. c. 3. §. 33.* hoc rehero. Ea quæ nunc attulimus, quæque mox afferemus, propriam legum naturam in iis evincere. Interim verò quod ad Hobbium attinet, hoc necessariò sequetur, si nullæ sint Leges proprie dictæ in statu naturæ, nulla sunt ibi jura proprie dicta, hinc jus illius ad omnia, & ad bellum cum omnibus gerendum improprie jura esse, & improprie fundamenta Moralis ac Civilis disciplinæ. Non enim magis proprie sunt jura quàm sunt concessa seu relicta nobis à Legibus proprie dictis : nec aliæ sunt eo in statu

statu léges præter Naturales. Quare si leges Naturæ non sint propriè leges, nec jura Naturæ sunt propriè jura ; & Hobbius dum hæc tradit pro principiis Moralis Philoſophiæ, ac Civilis Diſciplinæ erit impropiè Philoſophus, impropiè Politicus ; & quæ hinc pendent omnia ac pro legitime demonſtratis ab Hobbio venditantur, ſunt impropiè demonſtrata.

§. XXXIX. Verùm tædet harum contradictionum. Tranſeamus itaque ad tertiam Rationem quæ pænæ metum Legum Naturalium tranſgreſſoribus merito incuriat. Ea autem ſumitur à Natura Rationali quæ Deo hominibúſque communis eſt ; quæque cauſa eſt proxima pœnas ſumendi. De hac autem hæc habemus comperta, è quibus quid fit futurum uniuſcujuſque animus non proteſt non præſagire. Certum eſt rectam Rationem (adeoque etiam Divinam) dictare neceſſarium eſſe medium ad bonum Commune ut decernantur pœnæ in actus humanos illi adverſantes, quarum acerbitate & rationabili metu coerceantur malevoli. Unde patet licere per rectam Rationem de talibus pœnas ſumere, eóſque adeò pœnæ obnoxios eſſe quandoque alii eam ſumere velint & poſſint. Certum eſt inſuper omnes, quibus cordi eſt Commune bonum (in quo cenſu Deus eſt, omnéſque boni) & omnes præterea, quorum intereſt ut alieni inſaſio ab aliis non fiat (quo nomine plerique omnes etiam mali comprehenduntur) reipſâ velle pœnas iis infligere, quos compererint aut talia perpetrâſſe, aut etiam voluntatem talia perpetrandi indicâſſe. Quinetiam quamvis Voluntas Dei hominúmq; locum aliquem veniæ quandoque indulgendi reliquerit, certum eſt tamen Rationem cum reſpectu ad bonum Commune eò uſque ubique valere (quoniam omnium intereſt ut illud ſatis muniat) ut nunquam tanta veniam ſperandi cauſa detur, quin manifeſtè conſtet, fatius eſſe non peccare, & veniã non carere. Ratio enim omnium id immutabiliter poſtulat ut Communi omnium bono adverſantia pœnis ad id tutandum ſufficientibus oppugnentur, pœnâſque nullas ſufficere poſſe

posse si major relinquatur causa sperandi veniam, quàm metuendæ vindictam. Hinc etiam necesse esse dicitur Ratio ut omnis pœnas evadendi spes multum superetur, partim earum frequentia, partim acerbitate : Exigua enim differentia inter causas metus ac spei vix potest sentiri. Necesse est autem ut frequentiam potius quàm acerbitate pœnarum quæ reipsa sumuntur, impunitatis spes tollatur : Quoniam hac ratione proportio inter crimina & pœnas melius observabitur, & querelæ illi locus non relinquitur, quæ obijciatur iniquè aliquorum pœnas majores fieri ut alii pari in crimine evadant impuniti : denique quia nihil ab hominibus ultra mortem infligi potest. Mors autem etiam si foret certa, mihi non videtur eorum flagitia satis punire qui pluribus aut publicè longè utilibus vitam eripuerunt, & horrendis insuper cruciatibus illos torserunt. Officium suum desereret ratio communis, id est contra rationem faceret, hæc si negligeret ; hominesque hæc nisi vindicta persequerentur, malevolos lucri ex impunita nequitia provenientis spe, ad injurias sibimetipsis inferendas, velut dato pretio sollicitarent. Quod si dubitetur non an velint Rationales sed an possint illos qui in publica peccant commoda apprehendere & punire, illud statim occurrit ; Divinam Scientiam & potentiam nihil profus effugere posse : nec dubitari potest quin ad id faciendum propendeat Dei Voluntas, quod ad summum finem necessarium esse recta, adeoque Divina ratio decreverit. De hominibus autem dum extra ; Regimen Civile in statu æqualitatis juxta Hobbianam Hypothesin considerantur, facile esset evincere, cum necessaria tantum quilibet sua dicere posset, paucioribus locum esse criminibus, eaque facilius detegi posse, nec difficulter puniri ; præsertim si plures inter se consenserint ad coerendum malevolum, cujus nequitia omnibus hoc in casu pariter cogitetur periculosa. Cum itaque omnium interfit ut qui Commune bonum Legum Naturalium violatione oppugnant, puniantur ; atque insuper Natura hominibus singularem præ cæteris animalibus solertiam dederet, quæ possint latitantes flagitiosos apprehendere, & gloriæ calcaribus

caribus quæ à cæteris animalibus non sentiuntur, ad communes hos hostes coercendos acriter omnes extimulet, gravissimæ sunt pœnas metuendi causæ, & exigua restat eas evadendi spes.

§. XL. Verùm tædet tam longæ tractationis de indiciiis Obligationes à pœna, aut ejus periculo desumptæ: præsertim quoniam bona illa seu præmia quæ cum foelicitatis Communis studio conjunguntur (etsi illa à plerisque inter Legis characteres, & Obligationis indicia non numerentur) mihi tamen videntur clariora & priora Divinæ Voluntatis indicia, quàm pœna oppositos huic studio actus certissimè consequentes; eaque nunc à nobis veniunt consideranda. Supponimus autem hîc, uti priùs, nexum omnem seu concatenationem inter antecedentia & consequentia in rerum natura à primæ Causæ Voluntate proficisci: eadem quippe ratio quæ res ipsas à prima Causâ factas esse probat, ordinem omnem seu nexum inter easdem naturalem ab eadem provenire demonstrat. Ea propter etiam ibi disquiritur an prima Causâ mundum dictatis practicis, seu Legibus Naturalibus regere voluerit necne, hîc tamen tanquam Concessum sumi potest, Consequentia actuum humanorum tam bona quàm mala ex ejus Voluntate eos sequi semper.

Duo autem hîc paucis expedienda sunt. (1) Ostendimus ex Naturæ ordine experientiâ noto, bona tales actus sequi, & quidem tanta, quanta ex oppositis vitiis cum Ratione sperare non possumus. (2) Horum bonorum consecutionem indicium esse Naturale sufficiens Voluntatis Divinæ tales actus imperantis. Nec opus erit multa hîc congerere, quia quæ dicenda forent ex iis quæ de pœnis diximus velut ex oppositis parallelis facillè colliguntur. Inprimis autem in bonis his numeramus securitatem à malis in caput suum accersendis quæ multoties improbos premere modò ostendimus; nec ea libet repetere. Hoc tantùm hîc visum adjicere fugam metùmque mali eodem modo boni prosecutionem & acquisitionem exprimere quò duobus negativis affirmatio enunciatur, Malum enim bonorum

norum quæ natura flagitat carentiam denotat, ejusq; evitatio reipsa est boni prosecutio, quæ idè tantùm per averfationem malorum exprimitur, quia plurimi licèt bona quibus fruuntur non satès diligenter custodiant, eorum tamen absentiam cum sentiunt, aut imminere metuunt, ad ea prosequenda aut defendenda fortius excitantur. Interim tamen licèt conceptus hujusmodi negativi ac verba eos referentia ab hominibus usurpantur, id in natura rerum quod eos ad agendum impellit est bonum illud positivum, cujus acquisitio, aut retentio ex amolitione causarum illi contrariarum speratur. Privationes & negationes Voluntatem humanam non movent : nec alià ratione fuga mali est illius objectum, quàm quatenus conservacionem alicujus boni significat. Quicquid virium tribui solet pœnis, malisve naturalibus ad excitandos homines in eorum fugam, id totum resolvendum est in vim impulsivam, aut attractivam illorum bonorum, quibus, à pœnis aut malis, privarentur. Ea omnia quæ ob Mortis aut Egestatis metum fieri dicuntur, magis propriè & Philosophicè ex amore Vitæ, aut Opum fieri dicenda sunt. Nullus esset Morti locus nisi Vita præcessisset ; nec posset illa metui nisi hæc prius expeteretur. Par est ratio in omnibus malis, idèoque necessariò in omnibus actibus voluntariis amori, seu conatui versùs bonum prior est locus, quàm fugæ mali. Omnis sanè Motus promiscuè denominationem habet nunc à Termino à quo, nunc à Termino ad quem ; sed speciem (ut vocant) seu perfectissimam naturæ suæ limitationem accipit à Termino ad quem. In Moribus autem Voluntariis peculiaris est ratio cur à bono potiùs demonstrarentur, quoniam non illuc solùm tendunt, sed etiam ab ejus vi primùm excitantur.

Visum est autem hoc annotare inprimis ut oppugnem ratam illam Epicuri sententiam summam Voluptatem (quæ ipsi est summum bonum & finis) in amotione doloris collocantis : cui affinis videtur Hobbii sententia qui homines societatem querere docuit ex metu mali ; cum spem saltem boni indè orituri facile esset videre : nec majus ullum

è rerum humanarum conditione haberi potest quàm quod profert societas. Siquidem dominatio illa omnium in omnes unde bonum societate majus Hobbius hauriri posse autumat, manifestò est impossibilis: vide *lib. de Civ. c. 1. §. 2.* Deinde verò, & quidem præciquè hæc monuimus, ut pateret, indicia obligationis, à bonis ac præmiis studium boni communis consequentibus desumpta, eandem profusè vim habere cum iis quæ à pœnis sumi solent; licèt hæc vulgo, sed confusâ cognitione, magis agnoscantur. Immo verò pœnarum vim si quis distinctè velit cognoscere, sentio eam ad naturale felicitatis nostræ tuendæ augendæq; studium esse reducendam. Nam, Quemadmodum Conclusiones Theoreticæ quæ demonstrationibus apagogicis, ad absurdum aut impossibile è positione contrarii deducuntur probantur, longè meliùs & magis naturaliter è definitionibus aut proprietatibus indè fluentibus deducantur: ita & practicæ Conclusiones quæ ad actus quosdam nos determinarent; quoniam mala ex oppositis actibus sequuntur, longè meliùs è bono præsertim maximo indè directè profluente probantur. Optimam certè compendium Ethicæ est veræ felicitatis unicuique possibilis, ejusque causarum omnium suo ordine dispositarum idæa. Hinc enim & vis & fructus actionum humanarum, nec non eorum locus opportunus statim conspicitur, ut plane nihil desit quod voluntatem dirigat & flectat. Quanquam autem Legum Civilium Laiores hæc uti methodo non videantur, quoniam rara est præmiorum, crebra verò pœnarum in iis mentio; nihilominus tamen rem ipsam si intimiùs perscrutemur, videbimus ex respectu ad hunc finem; felicitatem scilicet quatenus societate Civili promoveri potest, omnes Leges Civitatum inveniri, suaderi, ac stabiliri, quandoque etiam mutari, aut relaxari, vel etiam abrogari.

Idque facile esset innumeris Exemplis è jure Civili, aut etiam nostro probare. Immo & ipsa æquitas ex qua Leges vel interpretationem accipiunt, vel etiam quandoque correctionem, ad utilitatem Communem respicit. Uaicam tantùm citabo Legem *Digest, l. 1. tit. 3. leg. 25. Nulla juris*

juris ratio, aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ salubriter prouilitate hominum introducuntur. ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad severitatem, è Modellino. Innuitur autem tum leges, tum etiam æquitatem ad Hominum commoda cumprimis spectare, quo nomine omnia foelicitatis auxilia, quæ legum ope obtineri possunt, comprehenduntur. Hæc autem sunt obedientiæ Legibus præstandæ præmia sanè amplissima. Quoniam autem protectio ab injuriis indèque nata securitas, reliquæque Civitatum bene constitutarum commoda communia sunt omnibus subditis, & ex obedientia omnibus simul legibus præstanda nascuntur, ideo opportunum non erat magna hæc beneficia in una aliqua lege polliceri: sed singulæ leges, si ipsarum finis probè consideretur, suum secum præmium apportant. Obedientia autem jis omnibus præstita, aggregatum omnium commodorum, quæ in qualibet Civitate vi Regiminis obtinentur, & conservantur, habet pro præmio. Miseriæ, evitabilis fuga, metusque, si quando è distincta cognitione procedat, possibilis foelicitatis notitiâ posterior est, & indè derivatur. Quare vel hoc nomine longè præstantior est methodus antiquorum Philosophorum, qui virtutes earumque regulas, leges naturales, colendas esse docuerunt, ut media necessaria ad foelicitatem, finem omnium perpetuum, quam illa Hobbii, qui eas esse voluit tantum conditiones pacis faciendiæ, seu finiendi bellum quoddam omnium in omnes quod nemo sanus unquam susceperit; sed pacem servaret potius, utpote quam inter partes, aut media foelicitatis tuendæ quærendæque semper numeraverit. Pax enim non necessariò bellum prævisse denotat, nec per ejus remotionem definienda est, uti eam definit Hobbius *de Civ. c. 1. §. 12.* ut Hypothesi suæ, quam postea stabilire voluit, inserviret: est enim status quo concordia, & Officiorum mutuorum beneficiis rationales inter se perfruuntur; & bellum per sublationem pacis definiendum est: planè uti sanitas definienda non est per absentiam morborum, sed morbus per naturam suam sanitati contrariam. Primum semper locum habet Natura,

M m 2 èique

eique proximè coherent tum Causæ ejus conservantes, tum Effecta ejus seu functionès prorsus illæzæ : tandem per Comparationem cum his morborum, omniumque oppositorum cognitio distincta acquiritur. Sanitas non expetitur ut morborum dolores fugiamus, sed propter se : Sic pax ob sua commoda, non ut belli clades vitemus. Verùm de his non est hic ulterius disquirendi locus ; sufficit quòd inter bona virtutem consequentia, numeratur securitas tum à malis internis, turbulentis nempe affectibus, irrequietâ conscientia &c. tum ab externis pœnis quæ, in statu Hobbii naturali, bella dicuntur, quæ in suum caput à flagitiosis accersuntur. His sese malis non mutant boni, etsi aliundè gravia quandoque patiantur, quæ aliis pariter imminet.

§. XLI. Transeamus nunc ad majora illa præmia, quæ Natura proponit, & certissimè persolvit iis qui bono Comuni student ; quippe quæ illi intimè & essentialiter conjunguntur. Illa autem sunt Mentis perfectiones intrinsecæ, Virtutes Morales simul omnes, Religiones Naturalis fructus universi, vitæ æquabilitas, quâ sapiens secum perpetuò consistit, tranquillitas animi, & gaudium è suavissimo horum omnium sensu natum, quod & perpetuum est, &, quia à nobis ipsis oritur, intimiùs nos afficit, & explet. Compendio studens hæc omnia velut in fasciculum collegi, in quibus ipsi etiam Ethnici, ac Philosophi, qui aliàs inter se pugnant acerrimè, consentiunt tamen delicias longè maximas degustari, & hæc cum foelicitate humana intimè conjungi.

Facile hïc esset mirum hæcenus consensum ostendere inter Peripateticos, Academicos veteres & novos, ipsosque etiam Epicureos, quanquam alii virtutem unicè bonam alii tantum è bonis præcipuum, alii eam ipsissimum esse finem contenderint, alii medium ad illum consequendam maximè idoneum & summè necessarium. Hoc enim ipse Epicurus frequenter iuculcat, tam in dictis *de sapiente*, quàm in *ratis sententiis*. Quinetiam id ipsum suo exemplo comprobavit (saltem si qua fides ipsius dictis novissimis quæ mihi Hyperbolem

bolem sapere videntur.) Ait enim se vesicæ, & exulcera-
“ ti ventris tormenta tolerare, ulteriorem doloris accessi-
“ onem non recipientia; esse nihilominus sibi illum diem
“ beatum propter animi lætitiã à memoria Rationum, In-
“ ventorúmque suorum natam. Legantur, si libet, ejus
verba apud Laertium in Epistola ad Idomenen. Certè etfi
aliquid in his fit jaçantia, illud saltem probant eum ag-
novisse apertè, animi lætitiã insignem è vera Naturæ cog-
nitione, & è vita ex Rationis consilio transacta suboriri;
quæ homini vehementissimis doloribus afflicto possit sub-
venire; & instar præmii ad virtutem animos hominum
stimulare. Solam ille contendit virtutem à voluptate esse
inseperabilem: voluptas autem apud ipsum est summæ Fœ-
licitatis nomen. Quòd si hæc in confesso sint apud Philo-
sophum, qui omnium turpissimè lapsus in Naturæ investiga-
tione (quippe nullum sapientiæ aut bonitatis, & providentiæ
divinæ vestigium in insigni adeò ordine & utilitate rerum
omnium agnovit) quantò majores ii sentiunt delicias in vir-
tute, ac boni communis studio, qui è penitiorè consideratio-
ne longissimæ & ordinatissimæ seriei causarum naturalium ad
producendos effectus pulcherimos consummatissimósq;ue
conspirantium, demonstrare possunt failè, fieri non posse ut
universum hoc è principiis Epicureis consurgere potuerit;
sed necessariò requiri ut divina vis, & consilium rebus na-
turalibus, præsertim verò humanis, movendis, ac disponen-
dis intersit? Hinc enim statim agnoscent Deum ipsum
universi conservationem, quod bonum est Commune, per-
petuò moliri, & (uti ostendimus) id ipsum ut agant pro
virili hominibus imperare; unde mox percipient suavissi-
mum concentum inter suas actiones & Divinas: ex hac
autem cum Deo consensione percepta necessariò sequitur
jucundissima animi lætitiã & tranquillitas, veluti sub tu-
tissimo illius præsidio; nec non ingens spes beatæ immor-
talitatis ab illius benignitate accipiendæ. Sola Epicuri
secta è tot Philosophorum Scholis Deum bonum universi
curare, adeoque Justitiæ (quæ idem agit) inter homines
favere negavit. Cujus hæc mihi videtur ratio, quòd uti
Cicero,

Cicero, cum Possidonio, in *Lib. de Nat. Deorum* saepe innuit, illum Naturam Divinam oratione quidem relinquere, sed reipsâ tollere voluit: Ideoque quæ de Diis dixit invidiæ tantum, & periculi devitandi causâ locutum fuisse. Inter multa autem quæ in nefandum hunc errorem eum perduxerint, hoc mihi videtur non minimum fuisse quod Naturæ cognitio, quâ fretus providentiam Divinam ausus est rejicere, tenuis admodum illi erat, & minimè profunda. Quanquam enim non me lateat multa in ejus defensionem à Gassendo dici; iis tamen non obstantibus, perspicuum est ejus Physiologiam in principia quædam resolvere, quæ multa postulant non concedenda; & tamen quæ si forent concessa, non sufficerent ad constituendum hoc quod conspiciamus pulcherrimum Systema. Scilicet omnia is fieri supponit ex atomis duplici Motu Naturali per inane volitantibus, altero perpendiculari, altero declinante, eâq; ab innata gravitate motum accipere. Ac si gravitas quicquam esset distinctum à Motu, vel conatu deorsum, aut ejus causâ non esset quærenda. Sed non immorabor his refutandis, quippe hæc recensuisse in sæculo cui nota sunt meliora, est abundè satis refutasse. Leges Motûs is nequam intellexit, nec satis observavit insignem illum ordinem, concatenationem, & dependentiam, qui conspicitur inter innumeros illos complicatos motus, è quibus perpetuæ in hoc systemate generationumq; mutationumque omnigenarum vices prodeunt; in his tamen, & in proportionibus figurarum, motuumque exinde ortis, tota fere consistit naturæ corporeæ pulchritudo; & in his investigandis sublimioris Physicæ, dicam an Matheseos, vires imprimis occupantur (conjuncta est enim sublimiorum harum scientiarum cognitio.) Confessum autem est, Epicuri tantam in Mathesi fuisse incitiam ut figuram superficiæ terrestris sphericam esse non agnoverit: sed planam esse contenderit: quod è primis Geometriæ elementis facillè refutatur. Ecquis ab hoc homine quicquam sani expectaverit, de totius mundi systemate, & de ordine pulcherrimo inter partes ejus motusque insigniores, è quibus & primi motoris

ris Existentiæ, & ejusdem in iis regendis Providentiæ demonstraretur? Certè mihi summum in eo animi stuporem indicate videtur, quòd curiosam adeò plantarum omnium & animalium structuram è cæco atomorum confluxu, absque ulla rationis opera exortam esse tradit. Citius crediderim Urbes, in quibus ædificia ac templa niteant columnis, cæteroque apparatu, qui architecturæ Vitruvianæ ornamenta omnia exhiberent, & superarent, è confusâ lapidum concussione per diuturnum terræ motum constructura fore. Verùm ipsum se superavit insaniâ, cum humanam mentem, ipsamque adeò Rationem, Sapientiam, Artésque ac Scientias omnes, absque ope Rationis, è fortuito earundem atomorum concursu ortum habuisse tradidit: Hæc autem prius credenda sunt quam ex illius Physiologia discere possis, Religionis & Justitiæ præcepta mentibus nostris non suggeri à natura rerum Dei Voluntate gubernata, & priusquam spes amplissimi propter observantiam eis præstitam præmii, metusque vindictæ imminentis eorum violatoribus humanis animis excuti poterit.

Verùm mittamus Epicurum cum suo grege nuper licet aucto: Est aliquid quòd apertissime in *patris Sententiis* agnoscit, Justum ex sua virtute hanc consequi felicitatis partem, quòd sit maxime omnium ab animi perturbatione immunis seu tranquillus. Nec mirari licet eum non fateri Numinis Rationem, ac perfectiones cæteras actionibus humanis intrerelle, qui eas in totius mundi constitutione ac conservacione conspici posse denegavit. Eo autem ipso quòd necesse habuit hæc negare ut homines ob suos actus nihil à Deo sperarent, aut meruerent, satis ostendit se etiam sensit amplioris præmii Justitiæ tribuendæ spem, & vindictæ metum non minus esse rationalem, quam certum est mundum ratione Divinâ constitui, & disponi. Cùmque hoc ab aliis luculenter sit probatum, nos rem nostram huc perduxisse contenti, id ulterius non persequemur: satis certè probatur ea propositio, Lex esse naturalis, quæ probatur pœnis præmiiisque sanciri ab ea causa quæ ordinem inter antecedentia & consequentia omnia in mundi compage universa constituit.

§. XLII. Videbit interea prudens Lector me virtutes omnes, eamque, quam secum ferunt, mentis perfectionem, inter consequentia foelicia seu præmia Naturalia Benevolentiae universalis numerare : Sunt autem, uti postea ostendemus, eo fere modo dictaminis practici eam imperantis consequentia, quemadmodum peritia demonstrandi, construendisque varios casus quibus generale aliquod problema Geometricum obnoxium est, è notitia Methodi generalis illud problema solvendi sequitur ; in cujus tamen usu notum est requiri animum præsentem, qui ad ea omnia in quibus varii casus differunt, diligenter attendat ; aliter enim facilis erit in errores lapsus. Interim tamen, quoniam singulae virtutes sunt amoris hujus diffusissimi partes, variisque modi eum exercendi adeoque reipsâ eæ simul omnes eum constituunt, seu cum eo (si cum Scholis loqui liceat) identificentur, Virtutem sui præmii partem esse magnam agnoscimus, & plurimum illius foelicitatis, quam quærimus, in ea contineri monemus. Hoc autem ita intelligo quemadmodum dicimus sanitatem magnam esse partem foelicitatis quam quærant animalia. ille status est animi functionibus suis rite peragendis idoneus ; hic corporis parilis est conditio : uterque status placidum sui sensum animo imprimit, indeque lenem quidem sed constantem generat lætitiâ, etiam cum res aliæ mindis foeliciter succedunt. Non liber autem hac in materia distinguere inter sanitatem hanc animi & ejusdem sensum, seu fruitionem, quandoquidem Natura hæc aded intimè conjunxit, ut liberi virtutum actus & earum perceptio seu conscientia divelli nequeant à se invicem : nec tamen litem illis movebo qui virtutem malint dicere foelicitatis formalis causam efficientem proximam, modò de re consentiant, eam & præsentem hominis statum parte foelicitatis essentiali & nobili locupletare, & ad majorem illam postea acquirendam viam munire ac spes erigere. Nihil enim impedit quin eadem sit aggregati alicujus successivè existentis (tale enim est humana foelicitas) pars, & tamen aliarum partium ejusdem

aggregati quæ postmodum existent causâ efficiens ; scil. ut idem homo Civitatis Romanæ pars fit, & pater filii de eâdem Civitate futuri.

Innumera quidem sunt apud Philosophos, à Stoâ præfertim & Academiâ, quæ luculentè simul & nervosè evincunt virtutes foelicitatem secum necessariò apportare, utpote ipsi essentialiter conjunctas : quæ, quia Doctorum manibus quotidie versantur, non existimavi esse transcribenda. Sufficiat quòd libentissimè agnoscam eas esse eximias partes foelicitatis humanæ, aded ut nec sine iis quispiam (aliis licèt bonis cumulatissimus) foelix esse possit : nec eæ dum affuerint, miser, quamvis calamitosus. Dignæ itaque sunt quæ propter intrinsicam sibi perfectionem appetantur, etiamsi nulla esset Naturæ Lex quæ illas imperaret : idque diligentius probarem nisi non modò concessum, sed & fusè probatum viderem à Torquato apud Cicer. I. *de Fin.* dum ipsius Epicuri sententiam defendit. Nos autem ex his Philosophorum observatis probatis, aut concessis contendimus dari naturale indicium, quod à voluntate primæ causæ præmium talibus actionibus annexum fuerit ; adeoque quòd eadem causâ voluerit homines, quos prævidere docuit præmia consecutura, ita agere ut præmonstratam foelicitatem assequantur. In hujusmodi voluntatis indicio consistit legis promulgatio, & inde immediatè sequitur Naturalis, & Moralis obligatio. Atque hoc est ad quod videntur satis non respexisse etiam illi Philosophi qui Virtutem velut summam foelicitatem sectandam proposuerunt. Videtur enim mihi multum ponderis accedere ad argumenta à suavissimis virtutum fructibus ducta, si illi considerentur velut præmia à voluntate primæ causæ virtuti adjuncta, eo consilio, ut hominibus indicaret velle se eos ea potius facere quæ naturalibus, & facile provisis præmiis cohonestavit, quàm iis contraria quæ ex natura suâ, in systemate rerum omnium ab eo constituto, sciuntur ad perniciem homines deducere. Impossibile enim est ullis signis naturalibus hominibus apertius & efficacius suadere, ut quicquam agant aut cum autoritate indicare hoc à Re-

Etore imperari, quàm si perpetuis, & Naturalibus præmiis actus tales ab Authore Naturæ decorentur. Signa arbitraria, ut verba pronunciata, aut scripta, ad indicandas suas Leges nemo sanus in ordine Naturæ à Deo expectat; nec si darentur, posset eorum significatio tam certò intelligi, quàm cognoscitur vis præmii ad impellendas hominum mentes ad ea faciendâ quæ conspiciunt eo honorari. E conjecturis enim, quibus utimur adhuc pueri, non profus demonstrativis colligimus, quid verbis, quibus homines inter se utuntur, singuli velint indicare: hæc tamen sufficiunt ut plerumque intelligamus Civilium Legum sententiam. Præterea verò observavi plurimos ita esse animatos ut mentis suæ perfectionibus nuncium libentè remitterent, & contenti essent eâ foelicitate carere, modò liceret cupiditatibus quibusdam indulgere; qui tamen, ubi sufficiente indicio constat Voluntatem Dei legem præmiis poensque sanxisse quæ cupiditates illas coercet, & aliò eorum studium operamque avocet, eam reverentur & observant, & facillè conjiciunt majora bona aut mala ex actibus suis per interpositam Voluntatem Dei sequi posse, quàm quæ distinctè prospici possint. Indicium enim etiam leviusculum, modò certum sit, Voluntatis supremi rerum Domini, ingens apud omnes verè Rationales habet momentum; quoniam maxima quæque ab ejus favore & irâ meritò expectentur. In hoc præmiorum genere continetur beata illa Immortalitas, quam bonorum, mentes à corpore separatas manere dicit ratio Naturalis, quia percipit mentem aliam esse à corpore substantiam, utpote nobiliorum operationum causam, eandemque sentit constanti proposito munitam, perpetuam Benevolentiam, omnèsque aded Virtutes exercendi. Manifestum autem est illam substantiam beatâ fruituram esse Immortalitate, quæ corporis morte propter naturæ suæ diversitatem non læditur; quæque aded vitam agit suavissimâ pristinæ virtutis memoriâ satiatam, & ad omnes quas æternitas feret virtutem exercendi opportunitates paratam. Nam propter ea quæ proximè dicta sunt, quæque omnis testatur experientia, bonorum beatitudo à virtutis

virtutis memoriâ, & exercitio nequit divelli. Verùm sufficit hoc breviter indicâsse, quod ab aliis latius pertractatum est.

§. XLIII. Tertio demum loco inter præmia naturaliter consequentia boni Communis studium, censenda veniunt omnigena Societatum Politicarum commoda: illæ enim omnes boni Communis curâ constituuntur primitus, & postea conservantur. Habent sanè Civitates peculiarem quendam ad suos Cives respectum; ita tamen ut imperantes cum primis prospiciant, ne aliis extra suam Civitatem degenribus noxam inferant, fidem violent, aut ullum gratitudinis, aut humanitatis officium denegent: In his enim capitibus præcipua pacis, bellique jura continentur; quæ mediante imperantium operâ, à singulis Civibus bonis erga reliquos terræ populos observantur. Ex hoc autem principio deducendam esse Civitates omnes constituendi rationem alibi explicabo latius, si opus videatur. Interim ingentia esse societatum commoda, easque constituti non posse aut conservari, nisi præcepta virtutum pleratumque in Legis Civilis partem, & autoritatem assumantur plurimis in locis concedit Hobbius; ut hîc plura adjicere non videatur necesse. Illud itaque solum annotare visum est, in hunc censum à me referri bona illa Societatis, quibus licet aliquando nonnulli careant, adeoque contingentia sint dicenda, sunt tamen talia quæ cum aliquâ probabilitate sperari possint. Habent enim bona contingentia hujusmodi valorem & æstimationem in hâc quæstione nequaquam negligendam. Talia sunt rerum necessariorum copia, vitæ securitas, honores, divitiæ, liberorum foelicior educatio, amplior eruditio, &c. Hac certè non omnibus, saltem non æqualitè contingunt è societatis beneficio. Existimo tamen omnes longè pluribus hujusmodi bonis exindè frui, quàm possint eis obvenire, si nullum inter homines vigeret boni publici studium, nullæque essent societates Civiles; sed omnes in ferino illo statu degerent in quem Hobbius rectam singulorum Rationem omnes deducere

contendit, antequam Civitates constituantur. Ideo autem necesse est ut contingentium hujusmodi bonorum valorem æstimemus in deliberationibus de iis quæ cum hominibus acturi sumus ; quoniam omnia effecta quæ à liberis ejusmodi agentibus sperare possumus per actus nostros erga illos obtinere, ex naturâ suâ subjiciuntur hujusmodi contingentia : aded ut aut profus nihil boni ab illis obtineri posse sperandum est, quod perpetuæ repugnat experientiæ ; aut aliquo pretio æstimandum est illud Civile bonum quod incertæ plenum est aleæ. Ego certè commoda (quæ dixi) è societate Civili immediatè, sed è Legis Naturalis observatione, è studio boni Communis primùm orta, tanti æstimo, ut ipsam vitæ jacturam (quam Leges Naturalis aliquando facere jubent pro patriâ) iis abundè compensari & superari animatùs crediderim. Educatio enim liberalis, Eruditio, securitas Civilis suavisque hominum Convictus, cæteraque quibus è mutuis auxiliis fruimur ornamenta, ea sunt quæ vitam faciunt vitalem ; ideóque postquam ea beneficio Civium bono publico inservientium per aliquot annos accepimus, Cives ejusmodi non iniquum postulant si jubeant, ut vitam ab iis acceptam, & toties conservatam iis reddamus, aut in illorum utilitatem impendamus. Immo debitores sumus Patriæ nostræ, seu Concivibus nostris, si ex illorum jussu raro, & in extremâ tantùm Patriæ necessitate, illi rependamus, quod ipsa nobis tribuit indies, ac perpetuó. Pauci sunt qui alios lædere voluerint propter observationem Præceptorum Legis Naturalis, ideóque ad earum sanctionem præmia minora, aut majorum obscura indicatio sufficient : Verùm quia plures persecuciones oppugnant ea quæ fidei, aut disciplinæ Christianæ peculiaria sunt, ea propter ad Christianos confirmandos opus erat ut Resurrectio, & Gloria regni Cœlestis revelaretur, ne aliis Christiani essent miseres.

§. XLIV. Ostensó jam eorum quæ suscepimus primo, bona nempe maxima actus humanos ad bonum publicum spectantes sequi in eorum præmium ; restat ut secundum
expe-

expediamus, nempe Collationem horum bonorum seu præmiorum à Causæ primæ voluntate factam, sufficiens dare naturale indicium, Deum velle seu mandare ut homines in actibus suis bonum publicum perpetuò prosequerentur. Quoniam autem hoc mihi videor satis ostendisse, ubi de pœnis, & ubi de mentis felicitàte cum virtute conjunctâ egi, hic probationis hujus vim in Syllogismum unicū colligam. Rector, seu Causa prima Rationalis, cujus voluntate res ita disponuntur, ut hominibus fati evidenter indicetur Actus quosdam illorum esse media necessaria ad finem ipsis necessarium, vult homines ad hos actus obligari, vel hos actus imperat. Dei autem voluntate res ita disponuntur, ut indicetur sufficienter hominibus studium boni Communis medium esse hujusmodi ad finem ipsis planè necessarium, ipsorum nempe felicitàtem in Communi bono contentam, & exinde solùm cum Ratione sperandam. Ergo voluit eos ad hoc studium, seu actus indè promanantes obligari : hoc est, imperat mandátque Univesalem Benevolentiam Legum naturalium summam.

Major sumitur è Definitione obligationis quàm antea investigavimus. Minor modò est probata. Ergo. Monendus autem est Lector Fœlicitatem hinc spectari veram, integrámque, quæ mentis simul & corporis perfectiones, quæ obtineri possint, complectitur, & ad vitam, non præsentem modò sed & futuram (quatenus naturaliter innotescit) se extendit. Paritèr autem Actuum illorum nomine, qui hujus felicitàtis media supponuntur esse, intelligimus præcipuè ac primò seriem integram actionum per totum vitæ decursum eum in finem eliciendarum ; quanquam etiam quilibet actus singularis, qui ad procurandam veram aliquam partem solidæ illius felicitàtis necessarius est, hoc argumento evincitur ab Auctore Naturæ mandari. Necessarium autem est ad constantem, solidámque (qualem spectamus) singulorum felicitàtem, ut singuli Rationales de constante aliquo tenore actionum eò facientium aliquid secum stant. Causarum autem omnium à quarum cursu procurando illa pender, talis est naturalis constitutio

tio, ut Ratio hominum recta (id est Naturis hominum conformis, quæque effectum expetitur à causis id re ipsa producturis pollicetur) nihil aliud indicare possit quod à nobis factum eum ad finem producendum valiturum est, præter hoc unicum, nempe ut Universali Benevolentia Deum hominésque quoad possumus, nobis conciliemus. Vel, quod eodem recidit, Dei, hominúmque Natura rectè expensã hoc indicat, Unumquemque bono Communi constantè deserviendo suam fœlicitatem (quæ boni illius pars est) optimã, quæ in ejus potestate est, ratione procurare posse: adeoque necesse est, ut hoc agat, si quantum in se est, se velit fœlicem esse. In hoc omnes rectè judicantes de Divinã, humanãque Naturã, in quã fœlicitatis singulorum causã continentur, salvã sui boni curã, consentire possunt, & sufficientit us indiciis à naturã rerum, ejusque aded Auctore datis, mœventur, seu sollicitantur, ut actu consentiant hanc propositionem esse perpetuò veram, perpetuãque actionum regulam sive legem. Scilicet etsi in rarioribus quibusdam casibus contingat, ut singulari alicui homini majores aliqua commoditates ad tempus obtineri possint, quàm quæ cum Communi bono consistunt; quoniam tamen, spectato integro durationis nostræ decursu, amplior obtineatur beatitudo eas negligendo, quàm persequendo, earum fruitio inter partes fœlicitatis maximæ eidem possibilis non potest numerari. Sub hoc autem unico dictamine valdè generali, tota Moralis, ac Civilis, & Oeconomica Philosophia, ac quicquid uspiam est veræ prudentiæ, & virtutis continetur. Hæc ratione & illis, & nobismet-ipsis prospiciemus optimè; nec tamen ordinem quem in rerum naturã reperimus, conturbabimus, ut omnia nobis subordinemus, quod secundo in loco objectum est.

§. XLV. Pergamus itaque ad solvendam eam objectionem quã suggeritur, nostrã methodo investigandi obligationem Legum Naturalium effici, ut Commune bonum adeoque Dei honos, & omnium aliorum hominum fœlicitas privati cujusque fœlicitati postponatur, & ei inserviat, velut

velut fini supremo. Absit autem ut ego tale quicquam docerem: immò verò id hîc stabilire conor, quod ejusmodi sententiam funditus subvertit, quippe nemini jus ad vitam, aut necessaria ad vitam conservandam competere monui, nisi in quantum cujusque vita boni Communis aut pars est, aut causa, aut cum eo saltem consistit. Verùm distinctè ostendemus, quomodo hæc inter se cohæreant.

Inprimis itaque observandum est quòd non eodem ordine investigetur à singulis hominibus obligatio Naturalis, quo in naturâ rerum ab ejus Auctore fundatur, & constituitur. Necessè enim habemus nos ordine primùm uti analytico, procedendo ab effectis quæ proximè nos afficiunt ad varias complicatasque admodum causas secundas; tandemque ad primam ascendimus. Illi tamen nequaquam sumus injurii, si tandem agnoscamus necessaria omnia quæ priùs observâssemus effecta ab ejus voluntate originem traxisse, eisque acceptam referamus omnem quam notaveramus in iis perfectionem. Sic in re nostrâ, inprimis Naturam nostram quadantenus agnoscimus, & necessaria quædam esse ad ejus fœlicitatem, nec non conatus quosdam planè Naturales versùs necessaria hujusmodi: actus porro nostros liberos quosdam observamus ex naturâ eorum, quibuscum versamur, velimus nolimus oppugnari & quantum in ipsis est coerceri videmus; alios verò actus nostros (qui nempe aliis sunt benefici) sentimus reciproco affectu libentissimè compensari: quin & nosmet-ipsos ità à Naturâ comparatos reperimus, ut propendamus absque deliberatione ad *Vim vi repellendam*, & *par pari referendum*; nec aliud suadet Ratio consultissima. Ex hujusmodi innumeris perpetuisque observationibus, aliisque qualia suggestimus nos antea, persuasum fit menti humanæ benevolentiam aliorum erga alios, aliorum paritèr omnium hominum ad præmia ac fœlicitatem viam munire; eoque magis, quòd magis fit diffusa. Postquam autem hoc totum ab Auctore Naturæ valdè provido fieri considerat, dubitare nequit, quin is hoc ab hominibus spectari velit, uti reverà est, ut idoneum argumentum à Rectore datum, quo impellerentur ad Benevolentiam uni-

ver.

versalem exercendam : hoc est (uti ostendimus) ut indicium obligationis, & certissimus Legis character eam imperantis. Quamquam autem hoc ultimò inveniatur, hîc tamen primùm incipit obligatio Legum Naturalium, nempe à cognitâ Voluntate Dei, quem ex operibus didiceramus Ens esse perfectissimum, omnium causam, cujusque à nutu omnium, nostraque aded (de quâ naturalitèr foliciti sumus) fœlicitas tota pendet. Non aliter ab amore nostræ fœlicitatis oritur obligatio, quàm à fide sensuum testimoniis datâ oritur veritas propositionum de existentia rerum Naturalium, & primæ earum Causæ, quæ exindè eruitur. Nemo tamen dixerit nos ideo sensus nostros toti mundo, ipsique Deo anteferre ; quandoquidem ipsorum existentiam usumque omnem à Deo velut Causâ primâ, & à mundi systemate, velut Causis ipsi subordinatis, pendere libentèr profiteremur. Primum est in Naturâ, ad quod ultimò in ordine hoc retrogrado pervenitur. Quamquam igitur hic ordo cognitionis sit planè naturalis & usitatissimus, ac insuper affectus nostri, variisque appetitus ita exercentur prout bonorum malorumque cognitionem acquirimus ; non tamen exinde pronunciare licet quid sit aut cognitu dignissimum, aut præ aliis rebus amandum. Verùm quemadmodum sensuum ope principia quædam valdè generalia à mentibus nostris addiscuntur, v. g. Arithmeticæ, & Geometriæ theoremata universalissima, quorum vi errores, quos plurimi à sensibus malè intellectis haurire solent, fœliciter corrigantur ; pari ratione è Naturali nostræ fœlicitatis amore prudentèr gubernato perveniunt verè Rationales ad eam rerum naturalium, ipsiusque Dei cognitionem, ad eos affectus-erga ipsius honorem, ac Communem omnium fœlicitatem, quibus omnis perversâ φιλαυτία aut præcavetur, aut extirpatur. Limitati planè intra breves admodum fines, & omnis culpæ expertes sunt primi Naturales, ac necessarij illi, quos in hominibus supponimus sese conservandi beatique appetitus, aut eorum saltem aliqui ; uti errore careant simpliciora sensuum nostrorum indicia circa propria ipsorum objecta in circumstantiis requisitis. His enim negatis

gatis nulla vel Naturam sciendi, vel actiones nostras secundum regulas Naturæ accommodandi spes esset reliqua, sed frustranea perpetuò Sceptis in locum Scientiæ, & fortuita prorsus actionum determinatio in locum Prudentiæ, certique Regiminis affectuum necessariò succederet; nihilque interesset inter sapientem & stultissimum. Quoniam autem è notitiâ & amore effectorum, quæ nos proximè afficiunt, animus noster naturalitèr acquirit cognitionem, & amorem omnigenarum causarum à quibus pendemus, rationalium præsertim; utpote quæ non modò causalitatis suæ vi, sed naturæ similitudine in intellectum, & affectus nostros sese insinuant; patet primas illas nostrum-ipsorum notitias, & propensiones erga nostram foelicitatem esse tantùm velut gradus ad sublimiores notitias, & ad affectus diffusos magis, magisque intensos, prout rationes bonitatis perfectionisq; in objectis conspicuæ postulaverint. Er certè notius est quàm ut probatione careat, amoris nostri gradus, & mensuram non pendere ab ordine temporis, quo res cognoscitur, aut amatur; sed è judicio nostro de mensurâ Naturalis bonitatis in personis & in rebus repertæ. Ostendimus autem quidlibet bonum judicari non per relationem ad nosmet-ipsos tantùm, quod solum in statu Naturali agnoscit Hobbius; sed propter vim quam habeat conservandi, perficiendique quoslibet alios; præcipuè verò aggregatum ex omnibus in *Cap. de Bono*. Hæc autem bonitas seu perfectio facile agnoscetur major esse in toto genere humano, quàm in quovis singulari; in Deo autem longè maxima; proindèque summè erit amandus.

Summa itaque Rei huc redit; excitamur curâ foelicitatis nostræ (quam velut effectum possibile spectamus) ad considerandas Causas è quibus pendet; eas præsertim quæ & in efficiendo præcipuas habent partes, & ad eam augendam, aut minuendam actionibus nostris impelluntur; quales quidem sunt Deus, hominèsque quilibet. Harum autem causarum naturam dum diligentius introspicimus, in iis observabimus perfectionem, bonitatèmq; seu aptitudinem ad conservandum, meliorandùmque Universi statum, simili-

lenti

lemplanè ei quæ nosmet nobis reddidit amabiles: in Deo autem infinitè majorem. Præterea verò singulas reperimus non minùs à ratione suà determinatas ad ea quærenda quæ suæ foelicitati sunt congrua, quàm sumus ipsi nosmet; ut nulla planè sit causà cur omnes nobis potiùs quàm aliis, ac sibi defervire cupiamus, aut speremus.

§. XLVI. Unicus superest modus, quem suggerit Ratio è notitià summæ seu aggregati ex additione singulorum quæ rationalibus peculiaris est, quo omnes omnibus adeoque singulis (quantum universi ratio patitur) conciliantur, nempe ut consentiant omnes in unum finem ab omnibus prosequendum, Commune bonum. Id autem singuli facillè possunt, quoniam natura cujusque Rationalis intellectu prædita est illud quadantenus capiente, & voluntate ad id prosequendum idonea. Hæc quippe ratione singulorum foelicitati, quantum universi natura patitur, consulatur; singuli enim pars sunt communitatis: ea autem foelicitas quam quispiam temerè optare possit quæ non consistit cum foelicitate communitatis è rationalibus omnibus aggregata, reverà est impossibilis: utpote non consistens cum determinata vi causarum longè majorum, quàm voluntas eam optantis; adeoque non potest cum Ratione optari.

Id autem hic præcipuè observatum velim quòd quam nostræ foelicitatis cura ad causarum rationalium naturam considerandam nos deduxerit; ipsis tamen omnibus intrinseca ratio, ac voluntas, naturalitèr ad foelicitarem sibi possibilem determinata, omnisque ea, quam agnovimus in ipsis, perfectio bonitatisque ad stitum Universi relata efficit ut & possint communem hunc finem sibi proponere, & necessarium fit ut reipsà eum prosequi statuam, si quid cum rectà Ratione de praxi suà statuere velint. Quippe unicus est finis in quo prosequendo omnes consentire possint; & certissimum est, nihil secundum rectam Rationem statui posse, in quod omnes non possint consentire. Ideoque à communi rationali naturâ oritur necessitas ut quisque universalem

versalem exercendo benevolentiam, commune semper quarat bonum, suumque tantum ut ejus partem, eique aded subordinatum, quæ Legis Naturalis summa est.

Quoniam autem in hoc ratiocinalem systemate unus est omnium Auctor, Conservator, & Dominus, cujus arbitrio quæ ad aliorum omnium felicitatem necessaria sunt disponuntur præcipue; adeoque ab ejus voluntate ex iis quæ fecit notâ, necessitas hunc finem prosequendi, & idoneas actiones (velut media eò facientia) exerendi proficiscitur; obligatio itaque ad tales actus ejus veluti imperantis voluntati soli merito adscribitur. Quanquam natura aliorum omnium rationalium, inter quos suam quisque numeret, indicet nobis quid rebus ita constitutis factu sit necessarium, ut assequamur finem nostrâ felicitate majorem, qui tamen eam quatenus obtineri potest secum feret, ut eâ plenissime potiamur.

In hac autem analysi quæstionis quam proponimus de modo acquirendi singularis cujuslibet hominis felicitatem in quibuslibet circumstantiis, id contingit, quod plerisque mirum fortasse videatur; quod tamen in analysi Geometricâ sæpè solet accidere; nempe ut in disquisitionis fine inveniatur non id solum quod primò quærebatur, sed & alia ad rem pertinentia, de quibus qui quæstionem movet nequaquam erat sollicitus. Invenitur enim primò responsio, seu solutio generalis, quæ non unicus illius hominis circumstantiis accommodata est, sed cujuslibet alterius, utpote pariter à Deo hominibusque aliis pendentis; Immo integræ gentes eadem viâ ad suam felicitatem diriguntur. Universalis scilicet hæc benevolentia, & ea omnia quæ in Communis boni curâ continentur præcepta, & singulos homines & integras nationes eandem ob causam obligant, propter quam singulari alicui sunt observanda, ut considerando patet. Secundò etiam ex eadem analysi ostenditur quomodo limitanda sit quæstio (quæ sine limitatione proponebatur) ut solutio ejus sit possibilis ac certa. Nempe requiritur ut proposita cujusvis animo felicitas, talis sit quæ consistat cum naturâ, ac determinationibus aliarum causa-

rum rationalium, quarum vis est major ; hoc est, ut consistat cum honore Dei, & bono hominum Communi, eisq; inserviat. Aliam si quis expectet sibi foelicitatem, hæc solutione monetur, votum suum spectandum esse velut problema impossibile adeoque prorsus rejiciendum. Abstineo ab exemplis hujusmodi solutionum Geometricis, quoniam ea Analytices peritis abundè sunt nota, aliis verò ingrata forent, ac à re nostrâ nimis aliena viderentur. Atque hæc sit prima pars responsionis nostræ ad propositam objectionem.

§. XLVII. Adjicimus autem secundò Finem Legislatoris, nec non illius qui legem Naturalem implet longè majorem esse & sublimiorem quàm est evitatio pœnæ, aut affectio præmii quibus lex sancitur, & quæ unumquemque subditorum proximè tangit afficitque ; quanquam his proximè indicetur obligatio subditi cujuslibet ad obsequium præstandum. Finis enim, *i. e.* effectum intentum directè ab utroque est Commune bonum, honos Reetoris, salûsque subditorum omnium. Hæc autem manifestò majora sunt quàm unius obedientis foelicitas. Nemo autem verè legi obsequitur, nisi hunc finem animum cum Reetore respiciat. Si autem in hunc finem directè & constantè collimet, sinceritati obedientiæ nihil detrahitur, propterea quòd suæ foelicitatis admonitu primò cœpit cognoscere Reetorem suum jussisse, sublimiorem finem spectare. Frustra sancirentur leges pœnis & præmiis, nisi utilis esse possit eorum consideratio, ad adducendos singulares subditos, quorum foelicitatem augent minuuntve, ad sinceram integrâque obedientiam. Quippe sanctio istiusmodi legi eo fine adjicitur, ut ea subditos perducatur ad majorem finem prosequendum quàm est sua cujusque beatitudo. Cùm itaque Ethicæ scriptores, de Beatitudine cujusque formali, tanquam sine illius ultimo loquuntur, libentè eos interpretor quòd sit præcipuus finis inter eos qui agentem ipsum solum spectant ; & non dubito quin unusquisque bonus finem habeat, *i. e.* effectum intendat majorem, scilicet Dei honorem,

rem, aliorumque hominum statum feliciorem. E nostrâ enim aliorumque rationalium felicitate (quam pro datâ occasione molimur) unum finem summum seu effectum optimum conflare concipio. Non enim nunc quaeritur quodnam è diversis bonis possibilibus sit majus, ac majore ideo studio quaerendum, (ut sæpe fit inter antiquos Philosophos) sed supposito quòd felicitas humana, è multorum quæ diversi sunt generis bonorum confluxu coalescat, & successivè per totum durationis homini naturalis decursum fruenda sit, dum continuam ejusmodi bonorum, aut etiam majorum, quaerimus successionem, id nunc disceptatur, an causarum rationalium natura, à quibus pendet hujusmodi felicitatis spes, postulet, ut eas nobis conciliemus commune omnium bonum privatæ meæ felicitati anteferendo, eamque considerando tantùm ut partem communis felicitatis, quæ nisi salvo toto conservari non potest ? an verò causarum rationalium natura potius moneat, ut securitatem mihi quaeram præoccupando alios palàm, aut ex insidiis, utpote qui naturalitèr sibi solùm consulant, mihi que aded sint hostes ? quod satis apertè docet Hobb. *de Civ. c. 5. §. 1.* Ego verò in agentibus Rationalibus eam agnosco Naturæ bonitatem quæ propendat ad alios universalitèr juvandos, si modò illi in Commune bonum consentient. Hæc autem indè oritur quòd omnes quò majore polleant ratione, eò magis pròni sint in hunc finem, ut omnium maximum, consentire, ac judicare suam felicitatem hæc unicâ methodo perfectissimam fore: Indè verò sequitur eorum quemlibet prònum esse aliis hunc finem dictis aut factis proponere, & suadere, quampriùm datur congregiendi opportunitas, nec quenquam posse rectà cum Ratione consensum suum denegare; aded ut de nemine præsumere licet eum in hunc finem nolle consentire, nisi sufficiens sit causâ credendi eundem rectam Rationem exuisse; alios autem omnes ac si nobiscum expressè consensissent tractandos esse. Hoc autem ipso quòd quispiam tecum statuat Commune bonum præ aliis singulorum commodis profèqui, ex suâ & aliorum felicitate conflatum finem sibi proponit, ejusque partem

partem aliquam assequitur, quotiescunque aut aliis, aut sibi vel tantillum prodest cæteris illæsis. In hanc rem plurimi refert observare finem esse non id solum quo quispiam fruatur, qualis est propria cujusque fœlicitas, sed & effectum omnem quem agens rationalis sciens, volens, & ex intentione producit, aut conatur producere. Atque hinc ea quæ consultò facimus ut aliis profimus, aut placeamus, non minùs rectè fines nostri habentur, quàm intrinseca illa cuique fœlicitas quæ formalitèr beamur. Ipsa interna cujusvis beatitudo non alià ratione mihi finis cujusq; videtur dici, quàm quatenus ejus partes omnes sunt effectus quidam ad quos, velut præstitutos motuum terminos, actiones & affectus nostri à ratione diriguntur. Nec ulla prorsus est causâ quò minùs ejusmodi actus et affectus qui ad alios effectus veluti terminos quosdam extra nos positos ab eadem ratione diriguntur, eadem de causâ Fines dicantur. Porro inter fines hujusmodi is meritò præcipuus dicitur, cujus consideratione libentèr, è necessario rationis, veræ præscripto, limitamus operationes nostras circa alios fines quoscumque, etiam illos qui ad nostram fœlicitatem spectant. A consideratione autem Communis boni velut integri & adæquati finis, nostræque fœlicitatis velut exiguæ ejusdem partis, determinamus omnes operationes quæ nosmet-ipsos spectant. Ergo Commune Bonum præcipuum finem facimus in methodo quam actionibus humanis hîc præscribimus.

Mineris probatio manifesta est in iis quæ capite primo docuimus, ubi mensuram bonorum unicuique propriam non alitèr determinandam esse ostendimus quàm per proportionem, quam quisque nostrum habet, ad systema omnium rationalium, seu ad totum Civitatem Dei naturalem. Prorsus uti nutrimentum idoneum ad conservationem & incrementum singulorum membrorum in animali sano determinatur per rationem quam illud habet ad totius corporis statum optimum.

§. XLVIII. Adhanc autem limitationem nostræ fœlicitatis (quam speramus) faciendam, necessariò nos deducunt prin-

principia quæ nos posuimus exhibentia Deum, aliósq̄e homines velut illius causas voluntarias, adèd ut nobis necesse fit (earum naturà id postulante) voluntatem Dei hominúmque nobis conciliare, concedendo ea omnia quæ ipsis, ut totius communitatis naturalis partibus longè maximis, & præcipuis satisfaciant, priusquam cum ratione sperare possumus eos nobis commodaturos esse operam suam rebus nostris planè necessariam. In operando enim propter finem, rationi prorsus repugnat effectum aliud sperare, aut intendere, quàm quod ex naturà causarum omnium, præsertim principalium, eò concurrentium determinetur. Adeóque cum causæ principales nostræ felicitàti sunt alia, præter nosmet agentia rationalia, ea tantùm ejus mensura erit speranda quam hujusmodi causarum naturaliter necessariarum voluntas & ratio permiserit. Scilicet quanquam in investigatione causarum (uti in resolutione problematum) procedimus ab effectis, quæ confusè plerumque animo concipimus, aut tantùm optamus (quale quiddam est felicitàti sua cujuspue possibilis generali notione animo comprehensa;) in operando tamen (analyfi jam peractâ, causisq̄e cum effectis suis proximis distinctè jam repertis, & in mente ordinatis) progredimur syntheticè ab expensis primò curatisq̄e (quæ naturà sunt priores) causis singulis (Deo scilicet & hominum aggregato) ad bona illa effecta circa publicam felicitàtem, quæ ex illarum viribus determinationibúsque cum nostris conatibus concurrentibus obtineri possunt. Prorsus uti in constructione problematum Geometricorum synthesi utimur ordinatâ (quam analyfis invenerat) quæ à punctorum positione, aut à simplicissimarum linearum ductu imprimis cautissimè peracto aut supposito, notisq̄e proprietatibus, ex ipsarum veluti causarum naturà fluentibus, effecti quæsitæ naturam penitè determinat. Facili (si placet) rem *ἐκκρίνα* adumbremus Geometricâ: Observat quispiam ad usus suos necessariam esse Mediâ proportionalem inter duas lineas datas reperire; mox analyticè inquirens causas quibus ea determinari potest, comperit Peripheriâ circuli, cujus diameter fit datarum linearum

arum summa, rem commodissimè expediri posse; vide *Eucclid. l. 6. prop. 13.* En aliud jam opus, & quidem majus quàm ductio unius rectæ, Mediæ nempe proportionalis quâ caruit, Geometræ nostri cogitationibus proponitur: *Connectendæ sunt inter se duæ datæ, & inveniendum est punctum medium in lineâ ex utrisque constitutâ.* Hoc centro, & intervallo à termino alterutro lineæ modò constitutæ desumpto scribendus est circulus, à cujus peripheriâ perpendicularis demissa in punctum connectionis rem expedit. Perspicuum est in constructione hac, methodo locum esse syntheticæ; & Geometræ nostri operationes non dirigi solùm per respectum rectæ illius quàm desiderat longitudinem, sed & per considerationem naturæ centri, diametri, circuli, & perpendicularis in punctum datum demittendæ: ex harum enim naturis seu definitionibus ac relationibus mutuis praxeôs vis ad obtinendum finem requisitum demonstratur; immò insuper ex his probatur, eandem constructionem non ad unius hujusce lineæ tantùm determinationem sufficere, sed & ad innumeras ejusmodi alias aliorum fortè usibus accommodandas. Quoniam ea diameter dividi potest in quovis sui puncto in duas alias lineas rectas, idemque circulus mediam proportionalem inter illas exhibet, alteri fortè, aut ipsi, aliâ occasione utilem futurum. Parili sanè modo singuli homines, dum suæ foelicitati naturalitèr prospiciunt, comperiunt quærendam esse mensuram quandam bonorum, necessitatibus suis proportionatam, quæ distinctior paulò est idæâ foelicitatis quæsitæ. Postea verò diligentius causas investigantes, à quibus speranda sunt hujusmodi bona, & à causis aliquot proximis ad eas quæ in rerum systemate à nobis remotissimæ analysin instituentes, naturæ ductu intelligunt, circumfusos undique rationales omnes, tanquam causas à quibus aliquantisper pendemus, respiciendos esse, & generali benevolentia conciliandos. Quapropter analysis hæc majorem post hæc finem prosequendum esse docet, quàm qui primitus ob oculos nostros versabatur, utpote cui ex naturâ universi (cujus pars sumus) nostra foelicitas, quantacunque possi-

possibilis est; necessariò implicatur; ideòque vel ea simul cum nobiliore fine, bono nempe publico, honore Dei, humanæque generis foelicitate quærenda erit, vel omnis ejus spes, in rerum naturâ fundata, erit abjicienda. His ex analysi, seu causarum naturâ perspectis ad illius nobilioris finis prosecutionem (in quo foelicitas nostra plenissimè continetur) mens se accingit, causarumque omnium ordinem, ac dignitatem æstimat, juxta mensuras virium, ac determinationum hunc finem spectantium, quas in iis reperit. Hinc cum Deum & homines ad hunc finem plurimum posse ac velle percipiat, eorum vires causas esse, seu media maximè idonea agnoscit; uti & illorum Commune bonum est finis: ideòque se iis adjungit, iisque modo eorum naturæ rationali ac dignitati congruo utitur; nempe vel iis proponendo quædam agenda quæ in hunc finem conducant, vel consentiendo cum iis in actionibus quas illi nobis suadent velut necessarias, aut saltem salvo hoc fine, permissas esse indicant. Hæc autem omnia cum fiant unice propter nobilissimum hunc finem, sequitur nos per totam operationum nostrarum seriè, adeòque per totum vitæ secundum hanc rationem institutæ decursum, nosmet iis adjuncturos esse causis, quas scimus ad illius prosecutionem plus posse ac velle *i. e.* Deo cum primis ac hominibus præstantissimis: & majores partes hujus finis prælaturos esse partibus ejus minoribus; *v. g.* publica commoda privatis, &c. Scilicet (ut propositæ modò similitudinis ductum sequamur) cum ad operationem manus admovemus, imprimis curabimus ut centrum ac principum primum nobilissimi, quod querimus, effecti inveniamus, justamque ab eo distantiam observemus; id est, Deum spectamus & voluntatis illius indicia quæ in ejus effectis sunt conspicua; deinde verò percurrentes animo singulos, qui nos undiquaque cingunt, homines, velut infinita peripheriæ puncta, omnium ordinem ac positionem à primâ causâ determinatam inviolatam servantes, ope motûs cujusdam reciproci, seu beneficiorum permutatis vicibus præstitorum, innoxiam tandem observamus opportunitatem, veluti punctum in datarum linearum

commiffurâ, in quâ nobis quantum fufficit concedatur fine noxâ aliis illatâ, atque adeo à circumfufis aliis omnibus determinatur quantum noſtræ conditioni proportionatum fit, ut toti ſyſtemati inferviamus, uti à peripheriâ longitudo mediæ proportionalis quæſitâ. Interim tamen è nobiliſſimo hoc reciproçæ Beneficentiæ motu fit, ut alii ſimilia, & sæpe quidem, prout occaſio tulerit, majora ſibi decerpant beneficia, quàm ea fuerint quæ nobis quæſivimus ; quemadmodum ex ejuſdem circuli ductu non ſolùm media proportionalis inter duas nobis datas lineas inveniatur, ſed & ſimiles inter infinitas alias in quas eadem Diameter dividi poteſt ; eæque mediæ ſæpiſſimè majores ſint quàm quæ nobis fuerint neceſſariæ, quæ quidem aliorum uſibus ſint idoneæ. Denique non ex Unico quovis Efecto, quod præſtare poteſt circuli deſcriptio, ejus vis, perfectio, ac ordo dignitatis inter figuras à Geometriæ perito æſtimatur, ſed è conjunctis omnibus effectis, ſeu ex omnium problematum conſtructione quæ quovis modo indè pendeat. Pari planè ratione quivis Rationalis perfectionem, ac vim intrinſecam cauſæ primæ, totiùſque generis humani non æſtimabit, è ſolâ quam in iis comperit efficaciâ circa ſuam tantùm felicitàtem, ſed è ſtupendâ illâ affectorum varietate, & magnitudine, quæ ex his cauſis jam provenerunt, aut poſthæc poſſint provenire ; præcipuè verò è Bono Univerſi, ſeu Comuni omnium Rationalium quod horum viribus indies conſervatur, aut etiam promovetur. Vis enim quævis ex omnium effectornm indè profluentium aggregato unicè meſurari poteſt, adeoque vis beneficiendi è ſummâ omnium beneficiorum indè emanantium æſtimanda eſt. Et naturalis ordo dignitatis inter cauſas beneficas is eſt quem indicat meſura hujusmodi Beneficentiæ, ut minùs benefici effuſiùs beneficiſ inferioribus, ſeu subordinati reſpectu hujus attributi dicantur, ut in ſerie creſcente ſeu aſcendente minores numeri dicuntur inferiores.

§. XLIX. Ex his autem manifeſtum eſt, quòd rerum naturæ, & intrinſecæ vires animas noſtris ſatis offerunt, unde
eorum

eorum judicia, seu æstimationes de rerum bonitate, ordine ac dignitate dirigantur; idque non è respectu ad nosmet ipsos homunciones, sed ad totum aggregatum entium rationalium, seu integram civitatem cujus caput est Deus; quanquam suæ fortassis foelicitatis cura ad diligentiorum rerum omnium naturas disquisitionem quempiam primò deduxerit. Patet etiam quòd si finis, quem diximus, nobilissimi partes inter se libeat comparare, atque ordinem inter ipsas contemplari, superior erit finis pars quæ perfectioni convenit intrinsecæ majori: ut summa sit Dei gloria, deinde sequatur hominum plurium meliorumque foelicitas, & hæc sit inferior cujuslibet unius beatitudo. Inter media autem, seu causas hujus finis aut effecti unaquæque majorem æstimationis, amoris, curæque (si desideretur) partem vendicabit, quæ ad finem illum plus poterit: unde summus hinc Deo dabitur locus, proximus plurimorum hominum ac optimorum auxiliis, singularis autem quilibet (adeoque is qui secum de suis rebus deliberat) inferiore adhuc loco contentus erit, si rerum Naturæ auscultabitur. Atque hæc sanè mihi videntur abundè sufficere ad amolendam omnem suspensionem, ne è methodo nostrâ quicquam deducatur, quo singularis cujusvis foelicitas honori Divino, aut publico bono præferatur. Ne tamen cuiquam offendiculo sit quòd ipsa causa prima, totumque aggregatum hominum considerentur velut medium ad finem illud nobilissimum, cujus pars exigua est singularis cujusvis beatitudo; visum est hinc id apertè enunciare quòd sæpiùs innui, nempe vocabula hæc *finis* & *medii* esse tantum denominationes extrinsecus effectis causisque attributas in quantum ab agentium rationalium consilio & intentione proveniunt: quodvis effectum ab his destinatum *finis*, & quævis causa cujus vis huc quicquam confert, *medium* appellatur. Denominationes autem hujusmodi in se non continent idoneas mensuras perfectionis rebus intrinsecæ, aut existimationis quam apud alios obtinent. Notissimum enim est quòd nec Deus, nec homines simul omnes quicquam de suâ dignitate aut honore amittant, quoniam

niam sponte aliquid contribuant ad inferioris cujuslibet foelicitatem. Effectus aliquis particularis ipsius causâ longè potest esse inferior, talisque solet reputari, ideoque & finis particularis ad quem agens rationalis actionis suæ vim dirigat ipso agente minùs fit nobilis; sufficit si finis illius totus seu adæquatus ejus dignitati congruat. Interim tamen causarum superiorum honori satis cautum est, etiam cum ad effecta minima se demittunt, tum quia sub consilio ac sponte id faciunt, tum quia non alius datur modus, quo quispiam certò sibi comparet harum auxilia, quàm consentiendo quòd libenter iis deserviemus, charissima quæque nobis denegando, si quando Communis boni ratio id postulaverit.

Immo præterea maxima illa lætitia, in quâ singularis cujusque hominis foelicitatis pars magna consistit, in illo animi nostri sensu fundatur, quo percipimus, nos in vitâ antea factâ id egisse ut Deo hominibusque placeremus, paratòsque esse perpetuò idem agere; ac in sincera voluntate alios omnes beandi, atque in eorum illis beatitudinem congratulando. Adeò ut fieri non potest, ut qui hujusmodi foelicitatem sibi quærit, perversæ alicujus *omnium* reus peragatur. Hæc enim ratione foelicitatem ab aliis acceptam in eosdem impendit, sicut rivulus undas ab oceano missas in eundem refundit.

§. L. Sublatis tandem (uti spero) his difficultatibus quæ partem aliquam methodi nostræ Leges Naturales earumque obligationem investigandi, videbantur obtenebrare, progrediamur tandem ad examinationem principiorum Hobbianorum quibus omnem omnino Legum Naturæ obligationem ad actus externos conatur tollere; adeoque Nomen tantum Legum, & quidem improprie dictarum eis relinquit; & jus concedit singulis eas pro libitu violandi in statu Naturæ, id est, quotiescunque Civilis imperii auctoritas aut filet, aut eludi potest, uti videre licet, *de Civ. c. 3. §. 33, 27. c. 5. §. 1, 2, 3.* Unica autem est ratio propter quam obligationem earum eo in statu ad externos actus pro sùs denegat in locis citatis, nempe quoniam *Securi esse non possumus quòd alii*
eas

*eas observabunt, in iis quæ ad nostram spectant conservati-
 onem; hinc infert, unicuique spem omnem securitatis suæ in
 eo esse sitam, ut viribus artibusq; propriis proximum suum
 vel palam, velex insidiis præoccupet. Scilicet hoc est Achil-
 leum illud argumentum quod illi satis validum videtur ad om-
 nem Legum Naturalium vim extra statum Civilem prorsus
 frangendam. Quanquam enim videri vult aliquam illis vim
 relinquere, quâ in foro interno obligent ad studium pacis,
 manifestum est illud ab eo dici tantum, ut incautorum oculis
 tenebras offundat; quippe cum pleræque omnes Leges Naturæ
 de actibus externis tantum loquantur, idque solum jubeant,
 ut in illis nemo sibi omnia arroget; sed, ut abstineat à no-
 cendo innocentibus, pacta servat, beneficiis bona retribu-
 at, &c. cæcus est qui non videt harum Legum vim penitus
 tolli, ubi in actibus externis iis contraria jure perpetrari
 posse contenditur, uti in locis antea citatis & Cap. 14. §. 9.
 Lib. de Civ. & alibi.*

Respondemus itaque primò non opus esse securitate (eâ præsertim quæ ab omni metûs causâ libera fit) de aliorum hominum observantiâ, legibus naturalibus pariter præstan-
 dâ, ut obligemur ad actus externos iis conformes. Volun-
 tas enim cognita Primæ causæ quâ Leges has de actibus
 externis præcipientes sancit, sufficiens est & adæquata ra-
 tio obligationis ad ejusmodi actus; eaque manente obliga-
 tio non potest tolli. - Cognoscatur autem hæc Dei Voluntas
 iis, quos explicavi, modis; etiamsi aded pravi sint multo-
 rum hominum mores, ut sæpè justè facientibus iniqua re-
 pendant. Luculentius hoc fiet ex comparatione cum obli-
 gatione Legum Civilium, quâ ad externam obedientiam
 Cives omnes teneri Hobbius non diffitebitur. Homines
 autem omnes, etiamsi sub eodem imperio humano non sint,
 sunt tamen in amplissimâ Civitate Dei. Notissimum in-
 terim est, quòd, qui eidem imperio humano subjiuntur,
 perfectè securi esse non possunt, aut quòd Concives sui
 Leges Civiles observabunt, abstinendo à rebellionem & ab
 omni invasionem alieni, aut quòd summus eorum Imperator
& poterit Legum suarum transgressores punire (præsertim
 ubi

ubi Factiones sunt potentes) & voluerit bono publico, quantum potest, invigilare. Cautissimis eorum qui religionis omnia vincula exuerunt satis esse videtur securitatis ad obligationem Legum Civilium, si probabilius sit Magistratum Legum suarum authoritati & posse, & velle prospicere, obediens tutando, & puniendo transgressores. At viris pietatem in Deum exercentibus (qui Cives sunt longè optimi) satis firma videtur Legum Civilium obligatio, etiamsi & vacillet Potentia Imperantis, & in multis ab officio suo deficiat ejus voluntas, dummodò ex obedientiâ suâ suis mentibus tranquillitas accedat, & Divini favoris spes ratione fulta; vel (ut verbo dicam) quamdiù naturalia indicia obligationis ad studium boni Communis manent immota. Ex hac itaque comparatione patet, quòd si Hobbiana ratiocinatio esset valida, omnis simul Legum Civilium obligatio collaberetur; nec aliter fieri potest, quin earum vis labefactetur ab omnibus principiis quæ Legum Naturalium vim tollunt, aut minuunt, quoniam in his fundatur & regiminis Civilis auctoritas, ac securitas, & Legum à Civitatibus latarum vigor. Adde etiam impossibile quiddam postulari, si postuletur absoluta seu perfecta securitas de futuris actibus humanis, sive in statu Naturæ, sive sub regimine Civili. Ex Naturâ enim suâ homines agunt contingentèr.

§. LI. (2) Si Securitatis nomine appellare placeat statum à metu seu periculo infelicitatis liberiores, asserimus Deum hoc omnibus manifestum fecisse (per ea quæ circa obligationis indicia ostensa sunt) quòd etiam extra regimen Civile à malis omnigenis simul consideratis tutior erit qui actibus externis Leges Naturæ constantissimè observabit, quàm qui, juxta doctrinam Hobbianam, vi, aut insidiis alios omnes conando præoccupare, securitatem sibi quæsierit; ideòque securitas hæc comparative dicta, à Deo datur omnibus etiam in statu Naturæ consideratis. Necessè est autem ut cum pericula, aut securitatem justorum (tales verò sunt soli qui Leges Naturæ etiam actibus externis

externis observant) ac injustorum inter se comparatis, ad investigandum utri horum plus datur securitatis, in rationes veniant non ea solum mala, quæ ab hominibus aliis, utrisque imminent, sed & ea quæ injusti in seipsos accersunt, per inconstantem, ac sibi-contradictorium vivendi Modum, per Effectus inordinatos, Invidiam, Iracundiam, Intemperantiam, &c. atque ea insuper quæ à Deo cum ratione metuuntur. Præterea etiam conferenda sunt hæc non in uno aliquo casu, aut in paucis circumstantiis, sed in omnibus quæ per totum durationis nostræ decursum obvenire possunt; aliter enim impossibile est ut verè pronunciemus quis vitæ status, nempe uniformis justitia, an multiformis iniquitas sit magis securo. Ostensum autem est à me antea, longè sceliciores esse eorum conditionem qui perpetuo actionum omnium tenore, legem Naturæ sequuntur, quæ nolo repetere.

Hic tantum placet adjicere, ipsum Hobbium, quanquam ubi agit de securitate requisita ad observantiam Legibus Naturæ præstandam, totus insistat in securitate ab invasione aliorum hominum, & contendat quia ea non datur, idè neminem teneri ad actiones externas Justitiæ, sed habere jus ad omnia, & jus belli in omnes *cap. 5. §. 1.* alibi tamen velut sui oblitum nonnulla agnoscere, licet parè admodum, quæ indicant eum videre obligationem dari sufficientem ad externam etiam conformitatem cum Lege Naturæ, ne in alia incidamus mala præter ea quæ ab invasione hominum metuuntur. Exempli gratiâ, cum probare conatur fidem servandam esse cum omnibus *de Civ. c. 3. §. 2, 3.* indè rationem petit, quòd *qui pactum violat, incidit in contradictionem*; quam agnoscit esse absurditatem in humanâ conversatione. Cum itaque in hoc casu admittat satius esse pactum non violare quàm violare, ne incidamus in contradictionem, quid in causâ est, quò minus inferamus universalitèr de omni Lege Naturali, ejusque obligatione etiam ad actus externos; satius esse eam non violare actu externo in statu Naturæ, quàm violare; quia violatio ejusdem contradictionem, & absurditatem in conversatione

fatione secum trahit necessariò? Quisquis enim entium omnium, præsertim rationalium, naturam diligenter considerat, agnoscat suam felicitatem possibilem à Comuni naturalitè pendere, velut à Causâ adæquatâ; ideòque utramque conjunctim vult quærere: quodcumque autem ullam Naturæ Legem violat, sua commoda à publicis vult divellere, quæ duo contradictoria sunt & intestinum in hominis animo bellum movent, ejusque tranquillitatem miserè perturbant. Ea misèria poenæ, ob peccatum naturalitè inflictæ, pars est non contemnenda, ejusque securitatem tollit.

Simile est quod in *Cap. 31. Leviath. §. penultimâ* agnoscit, dari poenas naturales, quibus ex ordine Naturæ puniuntur Legum Naturalium transgressiones, easque in Anglicanâ Editione expressè agnoscit à Deo provenire. Sic vim inferentes punit vis aliena, intemperantiam morbi, &c. In Latinâ Editione mutilantur hæc aliquantulum: agnoscuntur tamen poenæ Naturales. Quòd si poenæ hæc Legum Naturalium violationes in actibus externis ex insolubili rerum concatenatione divinitus constitutâ sequantur, proculdubio Leges illæ ad externos actus iis conformes homines obligabunt. Non enim potest poena infligi ob actum ad quem quispiam non obligetur; ac securitas vi præoccupando alios frustra quæritur, si poenam huic invasioni opposuit Deus.

Denique etsi è solâ consideratione periculorum, quæ ab aliis hominibus cuivis impendent, æstimanda esset justorum securitas (quod tamen falsissimum est) manifestum esse reor plus esse securitatis justis omnibus per omnes vitæ eorum partes consideratis, quàm omnibus injustis qui ex Hobbii consilio securitatem quærerent vi alios aut dolo præoccupando, si eorum omnes paritèr circumstantiæ expendantur. Nec quicquam in contrarium facit quòd exempla aliquot in quibus contrarium quiddam acciderit, afferri possunt. Quemadmodum certum est 35. esse casus contra unum quòd quis duabus tesseris duos primo jactu non jacet Senarios; etsi hoc etiam sæpè fieri manifestum sit.

§. LII. Quoniam autem multa jam antè diximus quibus hoc probetur, hîc duo tantùm addam argumenta quæ Hobbium magis quàm alios premunt. Primum autem suggerit præsumptio Legum Civilium in nostro, aliisque plerumq; regnis : quæ ostendit quid judicent Reges de humanâ Naturâ. Nempe, Quilibet præsumitur esse Bonus donec contrarium probetur ex actu aliquo, sufficiente testimonio cognito. Quoniam autem Hobbius rationem Civitatis, seu Reſtoris, unicè rectam, veramque esse ubique docet; necesse est ut agnoscat alios homines non debere existimari tam insigniter flagitiosos, ut occidere illos etfi adhuc innocentes oporteat ad nostram securitatem. Cogitandi sunt potius tam boni, ut tutò cum illis fidem & pacem colamus; tutius certè quàm ruendo in bellum contra omnes. Ideo autem validior est contra Hobbium hæc præsumptio, quoniam securitatem illam, quam in Civitatibus agnoscit sufficientem dati, resolvit in pœnas quibus Magistratus omnes coercent juris alieni invasores. At certissimum est nullas in Civitatibus infligi pœnas nisi secundùm sententias Judicum, qui secundùm hanc præsumptionem semper pronunciant. Aut ergo vera est hæc præsumptio, adeoque idonea quæ dirigat actiones in statu Naturæ, aut ne in Civitatibus quidem datur sufficiens securitas per pœnas juxta hanc tantùm inflictas; adeoque ne Civiles quidem Leges obligant ad actus externos; atque ita omnis Civitas dissolveretur. Quoniam autem experimur judicia publica, secundùm hanc præsumptionem pronunciantia, vitam humanam ut plurimum tutam facere; longè certè tutiorem quàm si omnes, qui coram tribunali sistuntur, præsumerent esse publicos hostes; & per Hobbianam præoccupationem, morti omnes addicerent; sequitur & privata singulorum judicia de aliis secundùm hanc præsumptionem facta, ad omnium securitatem plus conducere, quàm præcepta illa de universali pravitate hominum præsumptio Hobbiana, quæ alios quoslibet dolo, aut vi præoccupandos esse suadet.

§. LIII. Secundum autem argumentum quod evincit
Q q viola-

violationem Legum Naturalium, in actibus externis ad alios præoccupandos, minus securitatis officere quàm justa eorum observatio, inde petitur quòd, Hobbio fatente, hinc necessariò sequetur bellum omnium in omnes; & verissima est consequentia, si omnes ejus consilium sequerentur, bellum ejusmodi evitari non posse, licèt nusquam esset justum. Posito autem hoc bello, omnes statim miserimos, & mox perituros esse rectissime agnoscit; unde infero frustra hæc viâ securitatem quæri, nullamque esse ejus spem, quod tamen Hobbius docuit *Civ. c. 5. §. 1. & Leviathanis cap. 13. In mutuo hominum metu, securitatis viam meliorem habet nemo Anticipatione*; nempe ut unusquisque vi & dolo cæteros omnes tam diu subicere conetur, quam diu alios esse à quibus sibi cavendum esse viderit. Id autem erit donec unus solus superfit, totæque terra commune fiat aliorum omnium sepulchrum. Auxilia sibi comparare in hoc statu nemo poterit; quia pacta mutua fidei, quibus solis alios sibi quisquam in societatem adjungere potest, ad actus externos neminem in hoc statu obligabunt *Civ. c. 2. §. 11. Nulla itaque est per anticipationem hæc securitas*: Adeoque si vel tantillum sit securitatis in naturâ, ratione, aut conscientia hominum, si vel minimum propendeant eorum saltem pauci in prosecutionem Communis boni, quo sua ipsorum felicitas continetur, homini parcent innocenti, & benevolo, qui actibus externis eos omnes demereri satagit: ejusque adeò securitas erit major quàm ex Anticipatione sperari possit; quia illa profus nulla est.

Quinetiam ipse Hobbius in statu suo naturali aliquem saltem esse posse agnovit qui secundum æqualitatem naturalem permittet cæteris eadem omnia quæ sibi *cap. 1. §. 4.* & si vel pauci hujusmodi homines inter se socientur pactis, quæ illi agnoscent in Commune bonum, cui student, esse valida, pauci illi à cæteris omnibus, mutuis odiis & bellis inter se flagrantibus, sese facile tuebuntur.

Mirum interim est quòd Hobbius non viderit mala illa innumera status belli in omnes sufficere ad deterrendos omnes in statu Naturæ à vesana libidine alios omnes præoccu-

occupandi; quoniam nihil aliud posuit præter malum hujusmodi belli, quibus homines in statu Civili jam positi deterrerentur à crimine læsæ Majestatis, & à seditionibus, quibus Civitas dissolvitur, & Legum Civilium obligatio omnis tollitur. *De Cive c. 14. §. 21, 22.* Contendit enim Peccatum illud quod per Legem naturalem est crimen læsæ Majestatis *legis Naturalis transgressionem esse, non Civilis*; ideoque rebelles, ac proditores puniri non ut malos Cives, sed ut Civitatis hostes; nec jure imperii, sed jure belli. Obiter dicam, Crudè nimis & temerè inter se opponi illas duas Leges, Civilem & Naturalem. Immò periculosum est, & ad seditionem facit, affirmare Crimen læsæ Majestatis non esse transgressionem legis Civilis, & rebelles non puniri ut malos Cives, jure imperii; verùm huic rei non hæc insistam. Quæro autem ab Hobbio, an poena hæc jure belli infligenda, mors scilicet ejusve periculum, sufficiens sit indicium quoddam lex illa Naturalis de fide servandâ, adeoque de abstinendo à Crimine læsæ Majestatis obliget, etiam quoad actus externos? Si negat, jus dat committendi Crimen læsæ Majestatis; nullumque relinquit naturale indicium quo sciri potest illa lex obligare Cives ad abstinendum à rebellionem. Si affirmet hanc poenam sufficienter indicare obligationem Civium ad præstandam actibus externis fidem; dicat mihi cur non eadem poena pari jure belli infligenda in statu Naturæ non satis indicet parem obligationem ad præstandam actibus externis fidem aliis omnibus extra Civitatem? Et par est ratio de cæteris legibus Naturæ. Hobbius hæc in re perplexè loquitur, nam in *Leviathane cap. 28.* in ultimâ consequentiâ è definitione suâ Pœnæ deductâ, hæc habet. *Malum insitum hosti manifesto nomine Pœnæ non comprehenditur, quia hostes Cives non sunt: Quanquam autem Cives antiè fuerint, si se hostes tamen postea declaraverint, non ut Cives, sed ut hostes patiuntur. Sequitur hinc si Civis factus, aut verbo sciens, & deliberato Personæ Civitatis Authoritatem negaverit (quæcunque Pœna Crimini læsæ Majestatis Lege præscripta fuerit;) puniri tamen, cum se jam hostem Civitatis esse declaraverit, pœnâ arbitrariâ*

riâ jure potest tanquam hostis. Multa sunt in his verbis culpanda, quæ tamen omnia sequuntur ex iis quæ antea docuerit in Libro *de Cive* loco citato: pauca tantum annotabo. (1) Contradicit sibi cum in eorum initio malum hosti inflictum Pœnæ nomine non comprehendit, & contra in fine dicit rebellem qui se jam hostem declaraverit, Pœnâ arbitrariâ puniri ut hostem: nam pœna arbitraria sub pœnæ nomine comprehenditur. (2) Culpandum est illud, quod malum hosti manifestò inflictum pœnam dici nollet. Sequitur enim malum rebelli inflictum ob crimen læsæ Majestatis, quia is jam hostem se Civitatis declaret, non esse pœnam. Certè pœna nihil aliud est quàm malum ob transgressionem legis inflictum: & qui negat malum inflictum esse pœnam, negat illud infligi propter crimen, seu legis transgressionem; & insinuat hostem, adeoque etiam rebellem, qui jam hostis est, propter crimen non pati, seu Legem aut non violasse, aut eâ violatione pœnam non meruisse. Et sanè cum hostes omnes sint in statu naturæ Hobbianò, suis principiis consentaneè loquitur, si dicat nullius criminis conscios illos esse; quia jus habent quilibet agendi: Rebelles autem ex ejus doctrinâ sunt hostes, ideoque nullum illis crimen imputandum est. Possunt tamen arbitrariè occidi, non autem pœnâ aliquâ coerceri, nisi velis cum Hobbiò priùs dictis contradicere. Usque adèd necessariò rebelles à pœnâ & reatu flagitiorum suorum absolvit Hobbius, qui hostibus omnigenis jus dat ad omnia, negatque leges naturæ (quarum transgressio una est crimen læsæ Majestatis) ad actus externos obligare. Nullamque relinquit pœnam propriè dictam perduellionis, qui mala belli in quod, violando Leges naturæ, quispiam se conjecerit, pœnas esse negaverit; & Anticipationem hostilem per vim & dolum, quæ initium dat hujusmodi bello optimam ad securitatem viam esse contenderit. Nos interim nobis probasse videmur innocentiam, fidem, gratitudinem actibus externis conspicuas, & auxilia quæ hinc comparari possint majorem extra statum Civilem securitatem quivis præstare: ideoque etiam in statu Naturæ omnibus satius esse cohibere

bere manus ab invasione aliorum, quàm conari alios præoccupare.

Adde etiam ipsum Hobbiū agnoscere securitatem hujusmodi comparativè dictam sufficere ut obligemur ad actus externos obedientiæ Legibus, non modò naturalibus, sed etiam omnibus insuper Civilibus præstandæ; quippe ubi hanc securitatem de industriâ describit *Lib. de Civē cap. 5. §. 3.* hæc habet verba. *Ad hanc rem (securitatem scilicet idoneam) excogitari aliud non potest, quàm ut unusquisque auxilia idonea sibi comparet, quibus invasio alterius in alterum adeò periculosa reddatur, ut satius sibi uterque putet manus cohibere, quàm conferere.* Manifestum est securitatem hanc non esse omnibus numeris absolutam, sed totam ejus vim in hoc consistere, quòd si benè comparentur inter se pericula utrinque imminentiâ, minùs periculosum fit manus cohibere, quàm conferere. Quanquam autem non illibentè concesserim ex auxiliis in Civili societate acquirendis propter fidem, quam plerique subditi Magistratibus præstare solent, concivis invasionem plerumque reddi periculosiorem; contendo tamen quòd sepositâ hæc Civilium auxiliorum ope, sufficiens datur ratio, cur unusquisque putet satius sibi fore ab invasione abstinere, quàm in bellum, idque contra omnes, se conjicere propter ea quæ reipsâ non sunt necessaria. Neesse est autem ut Hobbius periculum ex hujusmodi bello secuturum omnibus periculis majus esse fateatur, adeoque sufficiens ad quemvis in statu naturæ deterrendum ab invasione aliorum; quoniam ex ejus principiis, prospectus malorum ex hujusmodi bello in singulos irruentium unica est causâ quæ deterreat omnes postquam eives facti fuerint, ne Leges Civiles, simul & Naturales contemnant, ac ne, per rebellionem Civitates dissolvendo, in statum Naturæ relabantur.

§. LIV. Nihil video quod his regerere possit Hobbius nisi confugere velit ad principium illud ipsi peculiare, quod antea refutavimus. Nempe in hoc statu *unusquisque est judex de suis actionibus, jure fiant an injuriâ.* Pronunciabit

bit autem de violationibus Legum Naturæ, eas ad sui conservationem, & animo pacem querendi fieri. Ergo jure fiunt *cap. 1. §. 10. in Annot.* Ipse derivatur hoc quod addit in *Annotatione ad cap. 3. §. 27. Fustum & injustum in statu naturæ non ex actionibus, sed è consilio & conscientia agentium æstimandum esse. Quod necessario, quod studio pacis, quod sui conservandi causâ fit, rectè fit.*

1. Illi si sententiæ vellet adhærere, respondeo. Non opus fuisse hæc distinctione de obligatione tantum ad actus internos, animamque observandi Legem Naturæ, ubi actu externo illum observare non placet, si tutum esset hoc refugium: quia cum ipse judex fit, non minus tuto concedere possit Legem obligare ad externos actus; & tamen de facto suo pronunciare, vel se illud non fecisse, vel factum illud Naturæ legem non violasse. Quippe conspicuum est sententiam judicis de facto non minus valere, quam ea quæ de jure, seu lege fuerit probata. Scilicet eadem vi judicis sententia facere potest ut iniquè factum æquum sit, aut ne factum quidem; quâ eam efficere docet ut jus cuiquam competat quidlibet in quolibet faciendi, ea tantum de causâ quoniam ipse judex cum sit, de suo jure, deque rerum usu ad sui conservationem necessario, ita pronunciat. Frustraque planè est legum naturalium cauta investigatio, dum è statu naturæ non transiit homo Hobbianus. Quilibet enim ejus sententia de necessariis ad vitæ suæ tutelam Lex est, & jus ipsi dat quidlibet faciendi, etsi ea mille aliis sententiis ab ipso prolatis contradicat.

2. Secundò itaque supponimus, quòd etiam in hæc deliberatione supponit Hobb'us, hominem nondum pro arbitrio, & temerè statuissè, sed jam dubitare, & cautiùs dispicere velle, an satius sit manus cohibere an conferere? id est, supposito aliorum jure pari, aut non multum differente, an ad suam felicitatem, civitate nondum constitutâ, probabilius conducet, pacem cum aliis colere permittendo iis ut paribus secum fruantur commodis è terrâ enatis, operum etiam suam iis accommodando, ubi citra molestiam fieri potest; summatim, agendo juxta leges naturæ? an potiùs alios

alios indifferentè aggredi, aut in bello jam cœpto perflittere, ut omnia in suum vendicet dominium, aliorum pari aut proportionato jure insuper habito? Profectò si quid ego judico, non admodum ardua est quæstio, sed facilè mediocris ingenii homo percipiet nullam esse salutem in bello tam iniquo, quo unus in omnes militat; aliquam autem licèt ancipitem esse spem fundatam in dictaminibus rationis omnes docentis ad communem, adeoque singulorum propriam foelicitatem facere, ut omnes Commune bonum in finem sibi proponant. Idem insuper probat experientia. Exemplum habemus in Civitatibus universis inter se finitimis inter quas pax esse potest, & omnium interest ut sit, aliquando diuturna, licèt alium non habent omnibus superiore præter Deum. Hobbius necesse habet negare Leges Naturæ, etiam illam de fide mutuâ servandâ obligare reges diversorum populorum ad actus externos illis conformes. Verba ejus sunt aperta *Cap. 13. §. 7. Status Civitatum inter se naturalis, id est, hostilis est. Neque si pugnare cessent, idcirco Pax dicenda est, sed respiratio: in quâ hostis alter alterius motum vultumque observans securitatem suam non ex pactis, sed ex viribus & consiliis adversarii æstimat.* Eodè repiciunt illa quæ scripsit *Cap. 10. §. 17. Quid autem aliud sunt plures respublicæ quàm totidem castra, præfidiis & armis contra se invicem munita; quorum status (quia nullâ communi potantiâ coercentur, utcunque incerta Pax, velut breves induciæ, intercedat) pro statu naturali, hoc est pro statu belli habendus est.* Idem etiam apertissimè docuit *Cap. 2. §. 11. Pacta mutue fidei in statu naturæ frustrata esse & invalida; Nempe cum utrinque aliquid ex contractu præstandum est, si alteruter metuat ne alter non sit præstiturus quod pollicitus est, non tenetur præstare quod ipse prius facere pacto suscepisset.* An autem justè metuit, ne alter non sit præstirurus, ipse metuens est judex. Undè suo more conclusum vult eum justè metuere quandocunque metuit. Hæc autem ratio aded generalis est ut siquid habeat in se solidi, concluderet pacta non modò in quibus nihil ab alterutra parte præstitum est, esse invalida, sed & ea in quibus quicquam,

quam, quod ullius sit momenti, maneat adhuc utrinque præstandum. Potest enim qui nollet ulterius fidem suam servare metuere, ne alter fidem suam fallat, & quidem justè, se judice; ideòque ratio illius quæ semper est recta, non præcipiet ut pactum suum præstet, sed erit illud planè invalidum. Quod de novâ causâ metus requirit in Annotatione additâ pacta esse invalida, non prohibet si valeat ratio in sectione II. allata, quippe metus de alterius fide oritur vel è memoriâ pravi ingenii hominum, quod ante pactum metuens non satis considerasset; vel quemlibet actum licèt innocentissimum alterius sumit pro sufficiente signo voluntatis non præstandæ. Nec quicquam saltem in statu naturæ hominem meticulosum de aliorum fide prorsus securum facere potest ut ad præstationem pacti, quæ externa est actio, obligaretur, ipso Hobbio id docente *Cap. 5. §. 1, & 2. & cap. 7. §. 27. securitatis*, inquit, *omnis spes est ut possit alios palàm sive insidiis præoccupare*. Nempe hoc est egregium illud inventum quo magistrum suum Epicurum excellit Hobbius. Enimvero ille justitiam satis à se convulsam censuit cùm asseruit in *Ratis sententiis*, eam nullam esse inter eas nationes quæ non potuere aut noluere inter se invicem pacisci quòd nec læderent nec læderentur. Pactorum autem vim inconcussam reliquit, etiamsi nullus esset qui utrasque nationes coerceret Rector. Hobbius autem dilectissimo suo affectui, *Metui*, etiam hoc tribuit, ut in statu naturali (qualis est Civitatum diversarum) pacta mutux fidei violare jure possit.

§. LV. Facile cuivis hinc deducere licet gravissima toti humano generi incommoda. Perit enim statim Legatorum incolumitas, quantumvis innocentium. Tollitur omnis fœderum inter principes, & civitates diversas vis; ea frustra sunt & invalida, Hobbio apertè pronunciante. Omnis denique Mercatorum securitas, adeòque omne commercium, & hospitii jura peregrinantibus necessaria, prorsus everuntur; nullaque restat civitatibus minoribus à potentiorum vi securitas, quibus experientia quotidiana contradicit.

dicit. Quippe fœdera indiès iniri videmus; quorum præstatio futuro tandem tempore ab utrâque parte expectanda est; atque aded sunt pacta quæ ille dixit mutuz fidei. Quinetiam Legati, Mercatores, aliique peregrinantes in regna extera, satis sunt tuti, etsi ex hac sententiâ sunt hostes; et qui in potestatem exterorum jam devenerint; Hobbi-ana enim ratio docuit externos utpote *fortiores, his infirmiores ad præstandam cautionem futuræ obedientiæ, (ni vé- lint potius mori) jure cogere posse, & nihil absurdius cogitari posse, quàm ut quem debilem in potestate tenes, eum admittendo; fortem simul & hostem facias.* Cap. I. §. 14: Verba autem illa cautionem futuræ obedientiæ satis innuunt; id quod postea pluribus exprimit. Nullam cautionem illi videri sufficientem præter unionem quâ in eandem concedant homines civitatem, eidemque imperio per omnia subjiciantur: quod quàm malè cum Legatorum, & commerciâ jure congruat, nemo non videt. Verùm si & jure possint & velint legati, aliique peregrè agentes, sese aliis per omnia subjicere, nulla Lex naturæ exteros (ex Hobbi sententiâ) obligaret ad ullos benevolentæ actus externos, sed liberum illis esset eligere, an velint significare ullo indicio, quod actum externum postulat, se hanc deditionem acceptare, an innocentum sanguine oculos suos pascere mallent. Non movebunt hæc opinor Hobbium, aut ejus discipulos qui reconditionibus ejusdem disciplinæ mysteriis pensitios fuerint imbuti. Perspecta enim ipsis & exoptata sunt hæc & hujusmodi alia innumera consecutaria: Visum est tamen ea obiter attingere, & simul ob oculos ponere; ut experiantur ingenia eò usque nondum depravata, an ipsorum ratio, totâ que iis insita humanitas ab hujusmodi dogmatum monstris non abhorreant. Hujus autem loci scopus is tantùm est, ut ab actibus hominum, velut ab effectibus observatione & perpetuâ experientiâ notis evincam tam hominibus singulis (seposito societatis Civilis influxu) quàm civitatibus diversis majora ut plurimum accrescere commoda ex Innocentiâ, Gratitude, Fide, & Humanitate, cæterisque Virtutibus lege naturali præscriptis; quàm à Violentiâ, Ingratitu-

dine, Perfidiâ, Vitiisque cæteris, ibidem vetitis, ut hoc velut naturali præmio, ac contrariis malis, velut pœnis ex ipsâ hominum naturâ talibus actibus annexis & accedentibus intrinsecâ foelicitati quæ in virtute continetur, clariùs innotescat obligatio naturalis ad externam his legibus observantiam præstandam, Conspicimus innumeros, quorum nihil planè interest, ad commune incendium restinguendum sponte suâ, absque ullâ legum Civilium vi, concurrere. Conspicimus indies mendacia, fraudes, vim tenuioribus illatam etiam si in foro Civili nequaquam detegantur, nedum puniantur, adeò exosos, sæpe etiam contemptos miserósq; homines reddere, ut ipsâ ignominia, quæque indè sequuntur angustia, amicorum inopia in pœnis meritò censentur. Non rarè etiam contingit, ut illi quorum fugitia eos exosomeritissimè fecerunt, mori prætulerint, quàm infames vivere; aliisque (animo satis scelerati) infamiæ vitandæ causâ se à multis flagitiis contineant: Pari etiam ratione observare licet observantiam Legibus naturalibus præstitam ab honore, quem plerique nullo legum Civilium jussu bonis deferre solent, Honestatis nomen aqud Ethnicos adhuc Romanos obtinuisse, Innumeræque sunt commoda quæ absque auctoritate legum, solo privatorum arbitrio, quotidie tribuuntur Innocentibus, Gratis, Fidis, Benevolisq; potius, quàm Improbis (qualia sunt Contractus mandati, oppignorationis mutuò dati, societatisq; executio testamentorum, & successio in bona defuncti;) eaque satis ostendunt pronos esse homines ad probitatem remunerandam. De Civitatibus autem divertis, quæ perfectissimè sunt in statu Naturæ, manifestum est (1) quanquam aliquando inter eas bella contingant, ea tamen non ideo esse utrinq; justa (vide Grot. *de jure belli Lib. 2. c. 1.*) idque utraque pars bella gerentium fatetur, quanquam unâ tantùm justè bellum suscipere potest: & (2) quod hîc maximè spectatur, factum præterea neminem unquam vidisse, vel antiquissimis monumentis legisse, omnes Civitates in omnes bella gessisse, quod tamen Hobbius se demonstrasse jactitat *Cap. 1. §. 12.* (3) Imò videmus multas Civitates cum aliis fœdera

foedera mutæ fidei per multos annos summâ religione servasse : & hinc utrique utilissima in pace commercia extitisse, auxiliâque mutua pro re natâ in bello misisse, etsi periculum ipsis exindè impendebat. Hoc autem aded manifestum est ut frustra sit ex historiis exempla afferre, cum vix ullum uspiam bellum quod magni esset momenti gestum sit, quin vel utrinque, vel ab alterâ saltem parte socii ex aliis Civitatibus aliquam periculi partem subière.

§. LVI. Hic autem si quis relegendum censeat id fieri, ut Civitatum diversarum vires in æquilibrio quodam servantur atque ob metum aliarum, ne crescente unius potentiâ, ipsæ tandem absorbeantur. Respondeo Nos hoc in loco de facto tantùm quærere, an soliti fuerint homines in statu Naturæ alii aliis subvenire, pactâque mutæ fidei præstare etiam quæ periculum habeat conjunctum; atque ex hoc dato deducere velle paria in paribus casibus ab hominibus probabili ratione expectanda esse; adeoque nec frustra esse etiam illo in statu Naturæ fidei pacta, nec sine ratione eum facere qui prior præstat id quod se facturum susceperit, ut ostendamus esse causam cur quispiam (etiamsi non sit ejusdem cum alio civitatis) incipiat illi benefacere, nec necesse habeat homini ejusmodi velut feræ dente minanti vim inferre. Enimvero Hobbius hominem homini lupum esse (nisi sub eodem sint imperio Civili) strictiore sensu, quàm qui adagio locum facit, esse contendit, ut illic etiam nobis necesse sit ad ferinam rapacitatem recurrere. Videantur ejus verba in Epistolâ Dedicatoriâ *Lib. de Cive* præmissa; Immò illa mollius & pro Genio Epistolico civiliter dicta sunt. Postea in *lib. de Homine Cap. 10. §. 3.* ubi feverius philosophatur, homines docuit *lupos, ursos, serpentes (qui ultra famem rapaces non sunt, nec nisi lacessiti) rapacitate & savitiâ superare.* Hæc ego in humani generis contumeliam profus indignam dicta existimo (rectè an secus judicent lectores humani,) eadèmq; experientiæ perpetuæ repugnare. In his tamen fundamenta suæ Politicæ jecit Hobbius, quæ quidem si vera essent impossibile planè

planè esset tam rapacia animalia congenerum sanguinem semper sitientia, in Societatem reducere.

Hobbiana enim methodus hoc faciendi, nempe per pacta, quibus singuli jus suum resistendi in personam Civilem transferre dicuntur, nihil efficiet. Talia enim animalia pactorum seu promissorum conscientiam non contineri possunt in officio, quin potestatem Principi datam statim fibimet reposcant & resumant.

At si maxima pars Civium pacta, quibus principem fecerunt, irrita facere voluerit, evanescit omnis illa vis pœnis coercendi datæ fidei violationem; propter quam solam contendit Hobbius pacta in statu Civili esse valida, quæ in statu Naturæ ad actus externos non obligarunt. Homines si tam malæ essent fidei, quàm ab illo dicuntur esse, nihil virium principi quem eligerunt contribuere possunt, quibus aut rebelles in seipsum, aut injurios subditis suis puniret; ideòque propter defectum securitatis dissolveretur, secundùm illius principia, Civitas, statim postquam constitueretur, & omnes in statum belli, quem finxit naturalem esse, reciderent. Necessè est ut pacta obligent ad actus externos illos per quos datur principi vis puniendi Legum suarum violatores, & per quos eadem illi vis conservatur. Non possunt autem pacta hæc hanc obligandi vim recipere à principe jam constituto, & conservato. Causæ enim vires priores sunt viribus effecti ab illa constituti; ideòque necessè est ut vis pactorum quibus civitas constituitur, resolvatur in aliquid quod naturam prius est, & antiquius viribus puniendi, quas habet civitas postquam constituitur. Nec quicquam idoneum reperiri potest præter naturam hominum, & voluntatem, ac naturam primæ causæ inde aliquatenus cognitam. Hæc si non sufficiant ad legum naturalium notitiam, ac reverentiam hominis cujusvis menti ingenerandam, & ad mores etiam illius externos ad innocentiam, fidem, gratitudinèmq; conformandos; frustra est sperare hominem malum, futurum esse civem bonum. Nam suffossis fundamentis corrui ædificium quantumcunque elegantiam iis superstructum, & chylus depravatus

tus in sanguinem salubrem nunquam transit. Verùm sufficiant hæc de definitione & obligatione Legum Naturalium generalitèr dicta.

§. LVII. Horum quæ diximus summam in hæc propositione accipiat lector ; quam ad imitationem Datorum Euclidis (quæ praxi commodissimè adaptantur) efformavimus. Datis à rerum naturâ à voluntate primæ causæ determinatâ manifestis indiciis, quodd bonum Commune rationalium omnium, bonorum omnium in hominum potestate sitorum maximum sit, & quodd ejus prosecutio diligentissima, summa, quam singuli assequi possunt, felicitate naturalitèr remunerabitur, ejus autem neglectus parili miseriâ mulcabitur, datur scire causam Primam voluisse homines ad illius prosecutionem diligentissimam obligare, vel, quod eodèr recidit, datur promulgatio primæ, & generalissimæ Legis Naturalis. Vel sic brevitèr ; Datâ notitiâ necessariæ dependentiæ felicitatis singulorum à prosecutione boni Communis, datur scire singulos teneri illud prosequi. Probatnr hæc propositio evidentissimè, è solis definitionibus legis naturæ, & obligationis, quas antea dedimus. Dari autem illa omnia quæ in subjecto hujus propositionis supponuntur, latissimè è phænomenis naturæ rerum omnium, hominum verò præsertim, evicimus. Eorum autem summa in hoc Lemmate fundamentali continetur. Qui quantum in ipso est optimè consulit toti rationalium aggregato, optimè paritèr consulit partibus eidem toti intrinsicis, & ab ejus influxu omnia accipientibus ; sibi que aded speciatim : quia, ut plurimum, in potestate uniuscujusque est plus ad suæ mentis & corporis statum optimum conferre, aliis prorsus illæsis, quàm alterius cuiuscunque ; atque hoc idem totius aggregati perfectionem adauget. Notissimum autem est singulorum hominum felicitatem, præsertim externam, ab auxilio, aut saltem à permissu aliorum penè omnium rationalium, saltem remotè & aliquâ ex parte, pendere. Ita scilicet experimur voluntate primæ Causæ omnes Systematis mundi partes, & vires inter

inter se mutuò implicari, ut nihil sit quod non alteri cuivis corpori, aut momentum afferre possit, aut impedimentum, si non nunc, saltem posthæc. Hoc idem in humanis potentiis magis est conspicuum, quia (propter accedentes motibus nostris corporeis mentis vires) facultates eorum latius se diffundunt. Rem meliùs explicare nequeo quàm per comparationem cum librâ. Manifestum enim est particulas minimas ponderis in alterâ lance positi aliquid facere ad retinendum pondus quantumcunque æquale in oppositâ lance suspensum in æquilibrio ; suæ nempe parti momentum addit, & oppositâ impedimentum. Similitèr in rerum naturâ, si Peripateticorum sumatur hypothesis, Quævis Terræ particula, ad totius Terræ Librationem supra suum Centrum nonnihil confert. Aut si magis arrideat hypothesis Cartesiana, Unaquæque hujus, quo volvitur, vorticis pars propter omnium conatum ad recedendum à centro est veluti in Librâ reversa, & pro ratione suæ soliditatis, ac motûs aliquid contribuit ad æquilibrium illud inter totius systematis partes simul consideratas, quo totum systema conservatur. Haud dissimili ratione considerare solent rerum Civilium periti diversarum Civitatum potentias, velut inter se libratas : unde fit ut altera alteram absorbere non possit. Et pari planè modo si singuli homines considerentur sine Communi, cui subjicerentur, rectore (uti nullum habent diversæ Civitates) restat tamen illis proportio quædam inter vires naturales quibus se tuentur, & inter necessitates quibus omnes urgentur : Eademque Argumenta quæ efficiunt ut civitates diversæ exerceant inter se commercia, & contra hostes Communes confociantur, curèntque ne una alias absorbeat, valerent paritèr apud singulos, ut pacta inter se inirent quibus mutua ipsorum commoda muniri possint, & iridiès augeri. Similitudo inter casus, seu condiciones omnium hominum planè naturalis est ; & naturalis paritèr est illis necessitas ratiocinandi à periculis, nec non à bonis, quæ similibus conspiciunt obvenire, ad paria quæ ipsis etiam contingere possint. Hinc omnes spe, vel metu moventur propter ea quæ aliis similibus

similibus fiunt, & sibi mox illum mala minitari necessarîo censent quem vident innocentem invadere; suæque securitatis judicant fundamenta convelli ab illo qui pacta violat, aut gratitudinis dirumpit vincula. Moveri argumento à similitudine casuum ducto non minus est homini naturale, quàm naturale est corporibus impetu & pondere impelli: quippe ratio ipsis est pariter naturalis. Nec difficile est ostendere rationem totam quæ futura respicit (quæ solâ reguntur actus humani propter finem elicti) à similitudine tali inter causas & effectus præteritos & futuros deduci. Naturæ itaque suæ conditione impellentur singuli ad innocentiam tuendam, fidem servandam & gratitudinem exercendam. Hinc autem necessarîo librantur aliorum potentia ab aliis; & constituentur aliqua amicitia, in quibus societatum jacentur fundamenta. Quanquam autem hæc aliquando à quibusdam exuantur ad tempus, & in quibusdam casibus, certum tamen est id non sæpius ab ipsis fieri quàm exiit ipsa ratio, seu naturæ hominis pars potissima. Eadêmque principalia ipsis redeunt, non minus certò quàm redit repulsa natura (nempe ratio ad tempus excæcata) seu quàm ipsi ad se redeant. Ratio itaque Naturalis, naturali hominum similitudine ducta, homines plerumque (plerumque enim generalia rationis principia apud ipso valent) impellit in mutua auxilia, præsertim verò ut vices rependant iis qui ipsis benefecerent, pro virili universis.

§. LVIII. Hæc autem diximus ut causam ostenderemus cur consideremus homines universos velut totum quoddam cujus partes non à naturæ & necessitatum similitudine quodammodo connectuntur, & spem esse probabilem amicitia inter eos conciliandæ, præcipuè postquam quis ipsos benevolentia demereri cœperit. Lemnatis autem illius veritas, cujus mentionem paulò antea fecimus, quanquam, quoad externa foelicitatis humanæ adjumenta ex his aliisque antea dictis declarerur, luculentius tamen patet in iis foelicitatis nostræ partibus quæ in propria cujusque potestate præcipuè sunt positæ; id est in tranquillitate animi secum per
omnia

omnia consentientis, in regimine affectuum, & lato rectè factorum sensu; seu gaudio quoddam ad finem maximum per media maximè idonea pro virili contenderit; & in rationalibus divini favoris præfagiis. Cætera nempe bona quæ benefaciendo assequi non possumus velut *ὅτι ἐφ' ἡμῶν*, ex ipsis Lemmatis verbis excluduntur, adeoque ejus veritatem incertam facere nequeunt, licet ipsa sint incerta. Non enim expectandum est ut quæ hominibus sunt impossibilia actuum humanorum, ad bonum commune aliquid conferentium, præmia sint naturalia: Abundè sufficit ad probandum quoddam prima naturæ causâ ad boni publici prosecutionem nos obligare vellet, quod ea quæ jam diximus præmia certa fecerit; atque insuper majorem dederit certitudinem quod hæc ratione hominum benevolentiam, ac auxilium conciliabimus, quàm quoddam vi, & dolo omnes aggrediendo securitatem nobis acquiremus. Effecta hæc actuum aliorum hominum naturaliter sunt contingencia, ideoque ratio humana suo officio fungitur, si dirigat ad eam partem sumendam, quæ contingit ut plurimum. Lucri enim ut plurimum contingentis certus quidam est valor (ut patet non modò in Lusibus alexæ, cæterisque illi similibus, verùm etiam in agriculturâ, & mercaturâ, isque ferè omnibus in quibus humana occupatur industria) atque hoc est præmium naturale prudentioris electionis. Quanquam itaque aliquando contingere possit, ut qui Hobbianis artibus, vi nempe, & dolo, securitatem sibi quæsierit, damna quædam evadat quæ prudentia potius expectaret illum obruitura esse, aut etiam aliqua sibi acquirat commoda, quæ prudentiùs agenti desint, hæc tamen non probant eorum ratiocinationes rectiores fuisse, nec naturam hæc præmia ejusmodi actibus ut plurimum conjunxisse. Quemadmodum contingere potest ut, qui susceperit duabus aleis duos primâ vice conjicere senarios, vincat eam qui æquâ forte contenderit illum id non effecturum, nihilominus demonstrabile est à naturâ, seu figurâ cubicâ alexæ dari 35 casus in quibus id non eveniet, contra unum in quo id contingat; atque aded tantò plus valere hujus quàm illius expectationem: atque

atque hanc inter expectationum valores differentiam meritò æstimari posse velut lucrum seu præmium naturale prudentioris electionis. Similitérque de damno, ac pœnâ imprudentis electionis pronunciandum est. At si exemplum è Physiologiâ desumptum magis allubescat, (quanquam illic ad calculi *æspirationem* res perducì nondum possit) hoc statim occurrit. Ventriculus ac intestina alimentum concoquendo, hepar bilem separando, cor systole & diastole suâ fungendo, directè quidem totius corporis valetudini inserviunt, simul etiam suam sanitatem quantum in ipsis est optimè tuentur : contingat tamen aliarum partium defectu aut morbo, ut hæ, sine suo vitio, debito alimento defraudentur. At quoniam id certius eveniet si ipsæ toti corpori desint, hoc ipso quòd ut plurimùm contingat ipsas per suarum functionum ministerium diutius conservari, reportant aliquid quod præmii naturalis imaginem gerat, adeoque rei nostræ illustrandæ inserviat. Quoniam autem Lemmatis hujus verissimi cognitio, uti aliarum omnium veritatum de effectis causisque naturalibus notitia, menti humanæ imprimitur è rerum natura à voluntate Causæ Primæ ad id determinatâ, manifestum est causam primam efficere ut illud verum esse cognoscamus. Præterea autem, cum assensus huic Lemmati datus naturalitèr suadeat, & impellat ut publico bono studeamus, non minùs verè dicitur Causam primam hoc idem hoc modo suadere. Nullum enim est periculum ne causam primam ullius mali auctorem faciamus, dum effecta tantùm naturalia ac necessaria illi velut causæ tribuimus. Mala enim omnia moralia fiunt per interventionem humanæ ignorantie, inadvertentie, temeritatis ex aliquo libertatis nostræ abusu. Suadet itaque prima causa eadem illa quæ suadet rectæ, id est, veræ rationis judicium de necessariis ad finem hunc summum per media maxime idonea obtinendum. At qui suadet per argumenta à maximis præmiis, pœnisque, quas ipse omnibus major sapientiâ, bonitate & potentiâ, actionibus nostris, fuisse monitis annexuit, ejus monitum *Lex* est ; & hoc ipso nomine quòd sic nobis quicquam suadeat, est *Legislator*. Quod factu op-

S f

timum

rimum iudicârat Senatus Romanus, etiamfi propter defectum in numero eorum qui convenissent, aut in loco, aut tempore, aut propter intercessionem Tribuni, in legem ratam non transiret, Auctôritatis tamen nomen sibi vindicavit, ut indicat Dio Cassius *Lib. 55.* multò verò magis auctoritate munitum censèbitur quicquid ad bonum commune factû optimum esse sine ullo defectu causâ prima indicavit, & præmiis pœnisque (mediate licet causarum secundarum naturâ ab ipso determinatâ) sanxit. Ejus enim voluntas, semper hoc ipso quòd est prima, causâ suprema est, sapientissima, optima potentissimâque, aliæ enim nihil habere possunt quod ab ipso non acceperint : & propter infinitam suam perfectionem Voluntas ejus ab Intellectûs sui dictatis dissentire non potest.

His tandem peractis facile est ostendere quomodo Leges Naturales sic definitæ vim habeant imperandi, vetandi, permittendi, &c. nec difficile est definitionem nostram cum illis quæ apud probatissimos Authores reperiuntur, per commodam ambiguum verborum, quibus usi sunt, interpretationem conciliandi. Verùm hæc Lectorum curæ relinquere visum est.

CAPUT VI.

De iis quæ in Lege Naturæ generali continentur.

§. I. **S**Tabilito in præcedentibus universali præcepto de prosecutione Boni Communis, necessarium videtur in iis quæ sequuntur, explicare (1) Quænam illa sint quæ intra ambitum Boni Communis complectimur? (2) Quænam actiones ullatenus pertinent ad ejus prosecutionem, atque adeò hæc lege quadatenus dirigantur?

De priore hæc tantùm breviter hic dicenda veniunt, & iis quæ in capite *de Bono* diximus adjicienda. Quoniam Systematis illius, cujus bonum hic præcipuè spectamus, partes

tes sunt Deus & homines, sequitur ea omnia huc pertinere, quæ in Dei honore seu gloria, & hominum felicitate integra continentur, aut quæcunque eorum mentes & corpora perficiunt. Patere quoniam aggregatum hominum omnium (ut alia pleraque è multis conflata) commodissime resolvitur primò in partes majusculas, mox illæ in minores, atque hæ tandem in minimas; scilicet, primò in gentes seu nationes varias, deinde in familias, & ultimò in homines figillatim spectatos; pari ratione quæ hominibus bona sunt, ea gentibus integris aut etiam pluribus aut universis profunt; qualia sunt ea de quibus præcipit *Moralis Philosophia* & *Jus Gentium* (quæ duo inter se admodum sunt affinia;) alia sunt uni Civitati, seu hominibus sub uno regimine Civili commoda, de quibus leges eorum Civiles præcipiunt; alia unicæ familiæ utilitates spectant, de quibus oeconomicæ agunt regulæ: Denique alia sunt unico cuivis homini propria commoda, de quibus præcipiunt tum *Logica*, & *Diætetica*, tum *Disciplinæ* omnes prædictæ, quatenus *Ethica* limitat actiones singulorum ad propria commoda spectantes, per respectum ad Bonum omnium rationalium; Dei scilicet honorem, aliorumque omnium hominum jura: *Politice* autem *Leges* quemque limitant per respectum ad Civitatis salutem; *Oeconomica* per familiæ curam. Una autem generalis *Naturæ Lex* simul prospicit & toti rationalium systemati, & partibus ejus juxta rationem quam illæ habent ad totum.

§. II. Multorum sanè errorum occasionem dedisse videtur, quòd aliqui crediderint *Ethicam* hominem velut solitariam instituere, sine respectu ad alios; cum tamen *Justitia* universalis, quæ omnia virtutem *Moralium* est summa, sit ἀλλότριον αγαθόν, totaque ferè ad alios referatur. Immo si res penitus introspeciat patet veram *Ethicam* homines instituere ad societatem longè amplissimam cum Deo, hominibusque universis ineundam, & conservandam. Abstrahunt sanè multa ejus præcepta à consideratione tam societatis Civiles, quam Sacræ, i. e. ad neutram harum limitan-

tur ; sed tamen ad eas omnes pertingunt, iisque omnibus summam virtutem & decus impertiunt. Notandum enim est minores omnes societates, earumque potestates, & actiones limitari è respectu ad Bonum societatis majoris ac sublimioris. Sic Civitates nihil præcipere tenentur contra Jus Gentium. Leges intelligo illas Naturales quibus diriguntur omnium Civitatum, & singulorum hominum actiones erga universos, à quacunque fuerint Civitate ; aut (si nondum velut in Civitatis formam redacti spectentur) quales sunt quæ præcipiunt de Innocentiâ erga innocuos, & Fide ac Gratitude : Pari ratione, nec ad familiæ, nedum ad unius hominis commoda acquirenda, violandæ sunt Leges Civiles, quibus Civitatis salus continetur.

§. III. Motus animi hæc ritè curantis est prorsus Analyticus, à magis compositis ad simpliciora procedens ; ut prior & potior sit totius ratio, partium deinde succedat cura : nihil interim partibus decedit ex hac methodo, sed è totius Fœlicitate illæ omnes suam sibi decerpunt proportionatam fœlicitatem. Totum enim nihil aliud est quàm partes conjunctim, & in suo ordine, mutuæque ad invicem relatione consideratæ : adeoque totius Bonum nihil est aliud quàm Bonum per omnes partes secundum naturalem earum ad se invicem relationem diffusum. Ideoque cum requiritur ut totius prior ratio habeatur, nihil aliud requiritur quàm ut imprimis curetur ne violentur fides, gratitudo, cæteraque auxilii mutui vincula ; quibus omnes inter se conjunguntur, omniumque ordo ad alios constituitur, & conservatur. His enim velut vas sanguiferis & Nervis per totum corpus dispersis humani generis partes velut unius corporis membra uniantur inter se & officia mutua sibi præstant ; sive fuerint ejusdem Civitatis, sive non. Per hæc enim vincula fit ut sæpenumerò aliorum consiliis & prudentiâ sapiamus, aliorum virtutibus meliores evadamus, aliorumque viribus invalescamus, ad ea quæ nobis usui sunt acquirenda, & conservanda ; aliorum denique divitiis ditescamus : Quoniam autem notum est perfectiones illas animi, quæ virtutum intelle-

tellektualium, & moralium nominibus innotescunt, nec non corporis vires, ac divitias ea esse bona quorum copia singulorum Felicitas rectè æstimari solet; sequitur hæc omnia cum per pactorum fidem, gratitudinem, humanitatem, &c. in commune conferentur, esse bona communia, Felicitatem communem constituentia. Is fateor communis Felicitatis cumulum auget qui vel uni prodest, aliis omnibus illæsis; at hoc consultò fieri non potest sine curâ ne aliorum jura violentur; nec hoc curabitur sine benevolentia erga omnes diffusa, quæ Jura Dei, & Gentium aliarum, Patriæ & Familiæ nostræ spectat; in quibus omnibus latissimum Bonum pluribus Commune continetur; ideòque hoc necesse est curari, si vel uni prodesse velimus sine culpâ; ejusque cura in omnium Legum (non modò naturalium, sed & positivarum quæ promulgantur, siue factæ fuerint siue civiles) considerationem & observantiam nos deducet. Certissimum enim est omnes leges bonas, immò & omnia sapientia parentum monita, ac Philosophorum consilia, eundem finem ultimum respicere; adeòque prout magis vel minus necessaria fuerint ad hunc finem, ac magis vel minus manifesta è rerum naturis, eatenus ad Legum Naturalium vim accedere, aut ab eâ recedere.

§. IV. Denique si quis id culpet quodd aggregatum omnium rationalium habere in se diversas Nationes, Civitates, & Familias jamjam distinctas supponam, & earum genesin è Chao confuso non explicem. Respondeo (1) Confusum aded statum humani generis non esse necessariò supponendum ad explicandam civitatum & familiarum genesin; immò, solâ ratione judice, probabilius esse humanum genus, omnésque aded civitates, ac familias ex unius viri cum femina conjugio prodisse, omnémque aded authoritatem à paternâ naturalissimè ortum sumpsisse. 2º autem etiamsi omnes homines nullâ inter se cognatione teneri supponerentur, methodum tamen nostram ad Civitatum, & minorum civitatum genesin explicandam sufficere; quoniam naturalitè manifestum est necessarium, primúmque medium ad Bonum com-

commune hoc esse ut eorum aggregatum (si ad constitutionem unius civitatis non consentirent omnes quod videmus nunc non existere) in diversâ corpora politica divideretur uni Deo subordinata ; atque hæc in minores societates, ac familias distribueretur ; ut ita singulis tandem bona quædam propria fierent in commune ab illis conferenda, juxta præcepta posthæc tradenda : prorsus uti si statum materiæ, motusque particularum è quibus fiat animal, consideremus in ovo nondum incubato, manifestum est ad earum omnium communem perfectionem facere hoc tantum, ut comprimis illæ in distinctas animalis partes formarentur, quibus singulis sua tribuerentur munia ad communem sanitatem inservientia. Sed ut Medici supponunt animalium partes formatas, ita *Philosophi Morales* societates constitutas. Nihilominus illa quæ diximus de Origine Domini in res necessarias, sepositâ cognitione eorum quæ in *Historiâ Sacrà* traduntur, pariter explicant *Originem dominiorum in Personas, Paterni & Civilis* in familias & Civitates, adeoque fundamenta (quæ ratio sola assequi posset) jurium in omni societate necessariorum.

§. V. Ad 2^{am} quæstionem sic universalitèr respondemus: Omnes actionis humanas quatenus ratione, consilio, aut habitu in hominem introducto ordinari possunt ut media ad Bonum commune, intelligimus ad illius prosecutionem conducere. Sûntque vel actus elicitus intellectus, aut voluntatis & affectuum, vel actus imperati, id est, voluntariè determinati corporis.

Imprimis itaque in Lege Naturali (quæ prosecutionem Boni communis pro virili nostrâ imperat) præcipitur ut vires exeramus naturales intellectus, seu ingenii nostri circa res omnes, & personas quæ huc à nobis ullatenus dirigi possint, ut Habitum illum acquiramus animi qui præ cæteris huc facit, & *Prudentia* dicitur. Illius autem fundamentum positum in verâ Naturæ quidem universæ, præsertim verò rationalis, scientiâ : præcipuè autem ejus partes sunt finium præcipuorum, (quorum maximus est is quem quærimus)

rimus) & mediorum illuc facientium cognitio practica. Tota enim consistit in assensu practicis dictaminibus dato. His autem utrisque acquirendis inserviunt operationes animi (1) *Inventio*, quæ est presentium observatione, & ex opportuna recordatione præteritorum consistit: & (2) *Judicium* tam noeticum, quam dianoeticum in ratiocinatione, & methodicâ veritatum dispositione consistens: Unde colligere licet naturam veræ Logicæ usum nobis commendare; atque etiam intelligamus quo sensu imperentur naturaliter illi actus, habitusque qui dicuntur in *Inventione sagacitas, εὐβουλία, Cautio, ἀγχιότης, Δουβότης.*

In *Judicio οὐρανοί, γυμνά* &c. si artificialibus nitatur argumentis, dicitur, at si *Judicium* idoneo nitatur testimonio, *Fides* appellatur. Hæc omnia in quantum in singulorum Potestate sunt, ac necessaria ad summum finem, illa lege præcipiuntur.

§. VI. Effecta autem Prudentiæ immediata, generalissima, nobisque intrinseca sunt (1) *Animi Constantia*, quâ dictaminibus ejus, utpote quæ sunt immutabilis veritatis, & omnibus circumstantiis sunt accommodata, sine ullâ fluctuatione adhaeremus. Est enim quædam *judicii practici de fine & mediis optimis, ac voluntatis illud sequentis immutabilitas*, quæ immediatè procedit è perceptâ immutabili veritate propositionum practicarum, in quibus de fine & mediis necessariis pronuntiatur: Prudentia ita se habet ad inconstantiam, uti *Scientia* ad assensum contradictoriis simul propositionibus datum. Constantia autem in prosecutione maximi hujus finis, dum pericula imminent, & difficultates obstant, est *Fortitudo*; eadem permanens dum mala patimur, dicitur *Patientia*.

2. *Moderatio* est effectum Prudentiæ affectus & conatus intra eum modum (seu mensuram) continentis qui finis bonitati, & mediorum necessitati ac utilitati maximè convenit. At quia Prudentia animum semper dirigit ad finem optimum integrum, seu secundum omnes ejus partes querendum, & ad usum omnium mediorum necessariorum, ea propter

propter vera Moderatio ab *Integritate* divelli non potest, nec a *Diligentiâ* seu *Industria*. Supponimus autem in data descriptione Moderationis, notum esse & concessum affectus intensissimos, ac conatus vehementissimos hominum circa summum finem, mediâque ad illum summâ necessariâ ex lege Naturæ generalissimâ imperari: Hoc autem dato, & inventâ propositione inter quemvis alium finem, ac summum, uti & inter usum ac necessitatem aliorum quorumlibet mediorum, parilis proportio inter affectus & conatus his in casibus debitos poterit reperiri.

§. VII. Ab hac autem Moderatione quam cum summo & vehementiâ circa finem & mediâ optima conciliavimus, nihil (ut opinor) distat *Mediocritas* illa, quam velut virtutis originem formatam depredicant Peripatetici, si benignâ interpretatione explicetur. Fatemur interim moderationem in actibus voluntatis ac affectuum præcipuè conspici; quoniam tamen investigatio ac determinatio mensuræ, ac proportionis, quæ illi est intrinsicæ, est peculiaris quædam vis intellectus; atque insuper quoniam modus quidam figendus est inquisitionibus intellectus, ne dubitatio & cautio in perpetuam abeat sceptin, ac ne diligens causas inquirendi studium facessat in ineptam curiositatem, visum est hanc moderationem imperatam esse ostendere, indeque ad actus voluntatis eadem lege mandatos transire: Illi autem omnes generalissimo nomine *Benevolentia* amplissimæ quidem & efficacissimæ comprehendi possunt. Hæc enim sese exerit in omnigenis affectibus, & conatibus quibus quæ Deo, hominibusque grata sunt, procurentur, aut horum alterutri ingrata sunt moveantur. Quoniam autem ejusdem est *Benevolentia* curare ne quid fiat Bono Communi oppositum, & id ipsum, si quo casu admissum fuerit, corrigere ac emendare, hinc generalis hujusce virtutis pars quædam intrinsicæ est *Aequitas* illa quæ voluntatem denotat per prudentiæ regulam præparatam ad ea corrigenda, quæ *Lege* forsitan, aut *Judicio* civili secus fuerint determinata quam *Boni Communis ratio* in datis *Circumstantiis* postulare. Fit enim

enim haud rarò ut per verborum generalitatem, aut aliquant humanæ mentis in ipsis Legislatores & Judicibus imbecillitatem, omnes qui evenire possint casus providere nequeunt, ab hoc scopo in quem sincerè collimaverint, Rectores aberrant. Postulat autem Boni communis amor ut ipsi (postquam casus præsentis circumstantias plenius expendunt, quàm ab ipsis fieri possit cum è longinquo propiceretur) illa emendent, è perfectiore notitiâ rerum cõmpositarum, quæ minùs fœlicitè constituta fuerint de rebus iisdem eminèns & imperfectiùs prospectis.

E lege hæc naturali omnem suam auctoritatem derivat Sententia ex æquo & bono pronunciata, adeoque hæc verus est æquitatis fons : nec importuna est ejus mentio hoc in loco ; quamquam fatemur usum ejus valdè conspicuum in corrigendis legibus civilibus non aded distinctè hic explicari posse, ubi Legum Civilium constitutio seu generatio nondum fuerit explicata. Nihilominùs quoniam alios ea habet usus, nempe in casibus in quibus silent Leges Civiles, & in legibus civilibus ferendis quæ æquæ sunt faciende, ea hoc in loco non erat silentio prætereunda.

§. VIII. Summa eorum quæ hætenus dicta sunt huc redit, quòd prudens erga rationales universos Benevolentia generalissimam Naturæ legem implet. Hæc affectibus, nec non conatibus omnigenis finem proponet optimum, modèque eis eum præscribet qui optimi finis affectuoni maximè inservit, qui, hoc nomine, eorum modus est naturalitèr optimus. Non enim opus est (ut sentire videntur multi) ut variorum affectuum regimini diversas virtutes assignemus, quandoquidem eadem cura finem quemlibet assequendi efficiet ut quæ illi favent *amemus*, eaque absentia *cupiamus*, ac *speremus* si probabilitèr futura videantur, & iis præsentibus *letemur* : ac pari ratione faciet ut quæ illi sunt adversa *odio* habeamus, eaque dum absunt *fugiamus*, ac *metuamus*, iis præsentibus *dolore* afficiamur. Ideoque si finis quem querimus is sit quem Lex Naturæ imperat, & si illius acquirendi studium eidem Legi sit conforme,

T t

omnium

omnium affectuum motus (utpote qui hinc ex humana Natura conditione pendent) illi studio naturaliter erunt proportionati, nisi contingat intellectum in discernendis eorum objectis seu causis particularibus excoecari; quod tamen propter debitum quem supponimus finis amorem, unusquisque quantum in ipso est, præcavebit. Eadem hæc universalis Benevolentia, quatenus motus omnes voluntarios Bono communi oppositos in nobis coercet, corrigitque, eos præfertim quibus privata nostra commoda publicis præponimus, *Innocentiam* in se complectitur, nec non *Lenitatem, Resipiscentiam, Restitutionem, & sui Abnegationem*: quatenus constans, efficax & apertum benefaciendi propositum continet, efficiet ut benigne de aliis sentiamus, quod *Conditoris* est; & bona aliis promittamus, & præstemus, quod *Fidei* munus est. Eadem verò, quoniam Bona communis notas causas majorem in modum diligit, *summè gratus* homines efficiet. Est enim *Gratitudo* nihil aliud quam extrema Benevolentia erga pridem benevolos; nec ea sanè quemquam obligat nisi ubi collatum est nobis beneficium sine injuriâ aliis allatâ; & ad vices rependendas quoad possumus stimulat, sed absque publicæ utilitatis detrimento. Denique idem Amor universalis etsi omnibus systematis Rationalium partibus grata facere studet, eos tamen præ cæteris respiciet, qui vel toti Communitati magis prodesse possunt & volunt (quales sunt Deus, & qui ab ipso rebus Civilibus aut Sacris præponuntur) vel quibus per naturæ nostræ conditionem & statum majorem in modum quisque prodesse potest; ut potest quisque *sibi, suæque familie, posteris & consanguineis* in pluribus inservire. In his autem paucis primæ Speciales Naturæ Leges, ac virtutum omnium & societatum (Sacræ nempe, Civilis, & Oeconomica) fundamenta continentur; atque insuper ostensum est quomodo idem affectus erga bonum Commune ad omnia hæc munia sufficit naturaliter, quia naturaliter oppositis sibi motibus repugnat, & causas partemque sui affectus juvat. Unde liquet eandem legem quæ hunc affectum imperat, imperare simul ut ei oppositi motus pro virili coerceantur, atque

cum

cum eo conspirantes juventur, nec non ut objecti illius proprii partes omnes, præsertim verò ex quas dixi, respiciantur.

§. IX. Denique, hic suggerere visum est distinctionem inter actus necessarios, & indifferentes ortum sumere è relatione quam illi habent naturaliter ad effectum, seu finem in universali hæc lege propositum. Illi scilicet sine quibus fieri nequit ut dictum finem promoveamus, necessarii sunt. Illi verò quibus dantur alii æquipollentes, seu pariter efficaces in ordine ad hunc finem, indifferentes erunt: utpote de quibus Lex Naturalis non determinat an hoc vel illo modo facere oporteat, sed sollicita tantum est ut aliquo saltem modo tantundem bono communi conferamus. In his autem locus est amplissimæ libertati; atque etiam legibus positivis ejusmodi libertatem intra fines angustiores limitantibus. Ego apud me hanc distinctionem inter actus necessarios, & indifferentes illustrare soleo per comparationem eorum cum praxibus ad constructionem problematum Geometricorum inservientibus. Earum enim nonnullæ adeo sunt necessariae ut sine illis problema construere non potest: in plurimis autem quæstionibus multi se offerunt modi Problema datum construendi sine ullo in Geometriam peccato, ut liberum sit Geometrix nunc hæc, mox aliâ uti constructione, ita tamen ut in omni quem sumere potest praxeos modo, certis quibusdam regulis ita determinetur, ut in fine ad eandem prorsus quæstionis solutionem perveniat. Prorsus uti liberum est Terrâ hominibus jam repletâ, in cœlibatu, aut conjugio vitam transigere, in utroque tamen statu legibus quibusdam obstringimur ne quid contra commune bonum committamus; sed eî pariter utrobique studeamus.

§. X. Interim tamen non æstimavi necessarium esse ut hæc omnia in Legum Naturalium formam reducerem, & sub eâ coram oculis exponerem Lectori ea singula quæ in lege generalissimâ contineri ostenderim. Suo quisque

Marte exhibere potest legem de acquirenda & exercenda (perpetuò in ordine ad prosecutionem boni publici.) Prudentià, Constantià, Moderatione, Benevolentia, &c. si modo recorderet earum formam è phænomenis naturæ manifestam hanc esse, vel huic similem. Voluit prima naturæ rerum causa notum omnibus facere necesse esse ad communem felicitatem, & ad privatam singulorum ex illius prosecutione unice sperandam, singulos commune Bonum cum Prudentià, Constantià, &c. profèqui: Vel datà Legè de prosecutione Boni Communis pro virili nostrà, datur Lex imperans Prudentiam, Constantiam, Fidem, &c. Nec dispar est ratio legum quæ jubent fidem dare & servare, ac gratitudinem exercere; hæc enim in actibus erga omnes prorsus rationales pariter locum habent. Alii verb multi sunt actus humani qui licet totius communitatis Rationalium bono inserviant, certis tamen illius partibus immediate & peculiari modo appropriantur: ideòque Proprietatis ac Dominiij (paulò laxiore sensu verborum quàm qui apud JCcos civiles in usu est) origo querenda est.

CAPUT VII.

De origine Dominiij & Virtutum Moralium.

§. I **Q**uemadmodum Animalis Oeconomia verè quidem, sed non satis plene explicatur dicendo, Totam corporis fabricam à perenni sanguinis motu in sese refluxo sustineri; ita etiam Societas omnium rationalium verè quidem dicta est conservari reciprocis officiis in publica commoda collatis; at non satis plane explicabitur, donec ostensum fuerit quales tandem actus præcipuis ejus partibus in hunc finem necessariò tribuendi sint, & propriis earum usibus destinandi; uti ad pleniorè Naturæ Animalium explicationem requiritur ut ostendatur qualis proportio sanguinis per cerebrum & superiores corporis partes circulanda

culanda est, qualis etiam per inferiores ut hepar & hypochondria, & quâ ratione succus nutritius aliis saltem nobilioribus corporis partibus distribuatur.

Notandum est autem quod vasa quæ spiritus & nutrimentum uni parti deferunt, non privato tantum illius commodo, sed etiam publicæ totius valetudini eadem operâ inserviunt, quandoquidem omnis pars corporis toti aliquatenus est utilis: pariter planè se res habet in iis quæ singulis hujusce societatis partibus propria usquam fiunt; ea scilicet non desinunt toti commodissime deservire.

§. II. Videtur origo Juris in res & personas (quod Proprietatis, & Domini nominibus liceat indigitare) ex iis quæ antea diximus hæc ratione deduci posse. Quoniam ostensum est in communi felicitate & Dei honorem summum, & humanarum mentium, corporumque perfectiones contineri; atque insuper è natura rerum notum est ad hos fines necessariò requiri, & multas actiones hominum, & multos rerum usus, quæ eodem tempore aliis usibus inservire nequeunt; sequitur necessè esse ut homines qui Bonum Commune profèqui obligantur, obligentur etiam consentire ut rerum usus ac personarum operæ quatenus singulis necessariæ sunt, ut bono publico inserviant, ipsis ita concedantur; ut, manente prædictâ necessitate, ab iis auferri licitè non possint; hoc est, ut illa ipsis, ad illa saltem tempora, fiant propria, adeoque *sua* eatenus dicantur. Quoniam autem hujusmodi tempora, & casus singulis continuâ serie succedunt, perpetua quædam proprietas seu jus ad usum rerum, & opem personarum necessariorum sequetur, usquequò natura vitam largitur. Quinetiam si eadem res (ut fundi aut arbores) in finem prædictum sufficient per varios dies aut annos, eadem ratio quæ jus ad eas dedit primo die, parile jus conferet die sequente, & porro quidem si cætera maneant paria. Et hujusmodi quidem gradibus deducit homines ratio ad consensum de constituendis Dominiis plenis in res; tandemque etiam in personas seu personarum operas ad communem felicitatem necessarias.

Obli-

Obligatio enim ad prosecutionem finis (quam antea evicimus) introducit obligationem ad medium unice necessarium, nempe consensum singulorum ad aliquam divisionem rerum & operarum humanarum; quoniam impossibile est ut eadem res, eisdemve hominis opera innumerorum hominum pugnantibus voluntatibus obsequantur. Res enim quibus utimur, & membra hominum quibus opera illorum externa in aliorum auxilium peraguntur sunt corpora, atque adeo ad unum locum quovis tempore limitata, eorumque adeo modis quibus cuivis inservire possunt ad unum quovis tempore terminum dirigitur, indeque fit quod idem victus, & vestitus necessarius qui unius vitam conservat, non possit eodem tempore idem prorsus alteri prestare, licet remotè quidem, seu mediante illius operâ multis utile esse possit. Manifestum est itaque rerum Naturam indicare necesse esse ad singulorum felicitatem, vitam, ac valetudinem à quibus alia omnia pendent commoda, ut limitentur, saltem ad tempus, rerum usus singulis, exclusis aliis. Manifestum inde est porro idem ad communem omnium felicitatem pariter necessarium esse: quia Totum à partibus simul sumptis non distinguitur. Denique manifestum est ob paritatem rationis in omnibus, quæ succedunt, temporibus limitationem hanc ad tempus factam necessariò continuandam esse ad eundem finem, vel in iisdem rebus vel in aliis quæ tantundem prestare possint. In continuatâ autem hac limitatione rerum ac operarum humanarum ad singulorum vitam ac valetudinem integrâque felicitatem necessariam tota essentia, vis & virtus Proprietatis & Domini continetur: quanquam adjuncta quadam illi è legibus civilibus addi possint. Natura itaque manifestò docet dominium in res & personas ad commune omnium bonum necessariò continendum esse (si supponatur in primo momento non constitutum;) aut potius velut jam constitutum à prima causa accipiendum esse & conservandum.

S. III. Reducuntur hæc in legis naturæ formam hoc modo.

Nullus sine consensu aliorum obsequatur
Rerum

Rerum à primâ causâ factarum natura aperte indicat illam voluisse omnes actiones voluntarias Rationalium, quæ necessariae sunt ad conservandam constituendamque singulis proprietatem in aliquibus rebus aut personis, necessariae prorsus esse ad debitam prosecutionem Boni communis, adeoque Rationales omnes eâdem Lege iisdemque præmiis ac poenis obligari ad dominii cuiusdam constitutionem aut agnitionem & conservationem, quâ obligantur ad prosecutionem boni publici quantum in ipsis est. Vel sic breviter; Data Lege de procuranda communi omnium felicitate, datur Lex naturalis de constituendis aut conservandis juribus singulorum propriis, in iis quæ ad singulorum felicitatem sunt manifestò necessaria, tam in personis eorumque actibus ad auxilium mutuum requisitis, quàm in rebus aliis.

In hac autem Lege duæ hæ partes continentur: (1) Deo dentur quæ sua: (2) Hominibus pariter quæ sua: Utrumque fieri necesse est ut salvus Deo suus sit Honos, & ut salva sint hominibus ea bona quibus ipsi se conservent ac perficiant, aliisque omnibus usui esse possint; quorum utrumque in fine Proposito, Communi nempe Bono, continetur. Visum autem est uti indefinitis illis verbis, *Proprietatis vel Dominii cuiusdam*, quoniam libenter fiteor Naturam non semper indicare necessariam esse ejusmodi proprietatem quæ cum plenâ rerum divisione conjungitur; sufficit ad essentiam veræ proprietatis aut dominii ut quispiam jus habeat Lege munitum ad tenenda aut disponenda certa quædam commoda in re, verbi gratiâ, in fundo indiviso, quo cum aliis communiter utimur fruimurque, & à quo aliis non licet nos excludere. Si quis verbum hoc, *Proprietatis* scilicet aut *Dominium*, minus rectè hoc in casu pertenderit, nolo cum eo de vocabulo litigare, de re totus sum sollicitus. Grotius *de Jur. Belli lib. 2. cap. 2. sect. 2.* agnoscit usum ejusmodi juris universalis esse vice proprietatis. Nec potui commodius verbum reperire quo significarem Boni communis prosecutionem postulare ut aliquid ita singulis suum fiat, ut aliis non liceret id illis negare aut eripere; atque ut hoc modo ostenderem non esse licitum illud

illud bellum Hobbianum quod è ficto illius jure omnium in omnes necessariò oriretur. Manifestum est in Civitatibus optimè constitutis multa à multis indivisim possideri, eorúmque alios jus habere ad majorem totius proventus partem quàm alii, eoque pacatè frui; nec dubium est quin (semotà animi abstractione) potestate Civili idem contingere possit. Tale jus ad usum & dispositionem rerum, atq; ad auxilia quædam hominum quod à nemine tolli potest, salvà reverentiâ Legis Naturalis, Detque eam sancientis, *Proprietatis aut Dominiis cujusdam* nomine appellamus.

§. IV. His ita explicatis visum est adjicere Legem, quam modò posui, Naturalem eam ipsam esse quâ Justitia universalis imperatur. Nihil enim aliud præcipit præterquam quod in Justitiæ definitione Justinianea commodè explicata continetur; quæ sic se habet, *Justitia est constans & perpetua Voluntas jus suum cuique tribuendi*. Nos autem omnes actiones voluntarias imperari diximus eadem lege quæ prudentiam summam, adeoque constantiam ac moderationem nec non benevolentiam, &c. imperat: ideoque satis curavimus ut voluntas in his occupata constans sit & perpetua. Quod autem ille *cuique tribui* dicit, id nos contendimus ad omnes Rationales ipsamque adeò Deum spectare. Hinc res alias divinas, alias humanas quasdam sacras, quasdam profanas esse debere dicimus. Denique ita intelligimus jus tribui, ut quicquid cuique proprium aut à Deo, aut ab hominibus antehac factum fuerit agnoscatur, illis conservetur inviolatum; atque insuper ut res quæ nondum in singulorum proprietatem cesserint, eo modo inter omnes distribui consentiamus, qui maxime conducat ad pacem inter omnes & communem sclicitatem conservandam & stabiliendam. Non incommodè verba ita explicentur; & certè ejusdem est virtutis, & animi res operasque humanas ad commune bonum parti, & partitas in eundem finem conservare, divisionem facere, & factæ consentire. Quapropter eadem generalis Naturæ Lex utrumvis horum actuum imperat, eum scilicet quem datus rerum
status

status postulaverit in ordine ad finem quem imprimis respici jubet. Quinetiam, addere licet eandem Legem satis apertè homines dirigere ad agendam poenitentiam, atque ad reparationem damni faciendam quoad possumus, si quid contra eam admissum fuerit. In Legibus enim naturæ non spectantur verborum apices ut fit plerumque in positivis, sed effectus expetiti Prosecutio efficacissima. Nempe Bonum Commune optimè obtinetur per Justitiam nusquam aberrantem, proximè autem per resipiscentiam & restitutionem, si quid secùs factum fuerit, quod per humani generis imbecillitatem sæpe contingit.

§. V. Amplissimus hîc sese offert locus disquirendi (1) de Jure Dei in Res & Personas, & de modo quo illud ipsi competere homines ediscunt: (2) de Dominio hominum seu de iis quæ nostra sunt aut jure communi omnium, aut nostro singulari: de quibus utraque agit Decalogi tabula; & latè Grotius de *Jure Belli* lib. 2. cap. 2. & sequentibus multis. Verùm prius omitto ne in controversias incidam Theologicas; & secundum, ne in immensum crescat quod scripturus sum volumen. Visum est tamen hîc illud monere, Generalem hanc legem differentiam quandam figere inter Res & Personas quæ Deo consecrantur, & eas quæ communibus hominum usibus permittuntur. Efficit enim hæc distributio Dominiorum, ut præter universale illud dominium in omnia quod Deo competit, quod consistit cum subordinatâ hominum proprietate in res easdem, sint præterea quædam Deo peculiaris, tum inter Personas, ut Reges & Sacerdotes, tum inter res, tempora, & loca, ut quæ illi consecrantur. Atque insuper ex hoc fonti derivari omnes leges bonas quæ homines limitant aut dirigunt in rebus Deo dicendis, quales sunt quibus immunitates quædam illis conceduntur, aut à contra quibus modus quidam præscribitur rebus, quæ in *Mortuam* (ut loquuntur I&I) manum devenire possunt: Ego hæc

U u u

obiter

obiter tantum indicasse contentus sum, quoniam precipuus in quem collimo scopus is est, ut ostendatur Jus omne quod à nobis acquiritur esse aut in nosmet ipsos, quod *libertas* dicitur, aut in res per occupationem aut per divisionem, aut in personas à nobis diversas ex generatione, consensu, aut delicto nobis concessum esse à voluntate Primæ Causæ sancientis primariam illam Legem de prosecutione Boni Communis. Hinc enim evincitur per inductionem; Omne jus hominum à Lege deduci, & eadem Lege singulorum jura ita limitari, ut nemini jus sit publica commoda violandi, aut alteri cuivis qui communitatem non læsit eripiendi vitam & quæ illi necessaria sunt ut communi bono deservire possit.

§. VI. Quoniam autem hæc (postulante Legum propriè dictarum naturâ) creaturarum rationalium conditioni adaptavimus, curavimus tamen ut omnia ita traderentur ut omnia Deo tribui possint, quemadmodum analogicè illi attribuitur Legum naturalium observatio, dum Justus, Liberalis, Misericors ab omnibus agnoscitur. Nemo certè sanæ mentis cogitare potest Primam causam legibus ullis subjici, si leges sumantur pro dictaminibus practicis (seu actionum regulis) à superioris voluntate, præniâ, præmiòve sancitis; adeoque nec cogitare potest dominium ejus in creaturas in lege sic intellectâ fundari aut regulari. E contrâ autem nemo potest honorificè de Deo sentire qui non agnoscat ipsius sapientiam optimum illi finem proponere, suum nempe honorem & aliorum rationalium fœlicitatem, per usum intellectûs & voluntatis ipsis naturalis; eandemque postulare ut necessaria saltem singulis ita concedantur ut ea violare non liceat, velut medium ad hunc finem necessarium. Hoc autem est jura singulorum distincta seu dominium præscribere & constituere. Nec minùs intrinsicè includitur in perfectione naturæ Divinæ voluntas in prosecutionem summi hujus boni per idonea media,
Prudentiæ

Prudentiæ infinitæ consentiens; in hoc autem consensu summa includitur Benevolentia. Quoniam autem necessarium est ad summum Dei honorem, atque ad totius systematis rerum conservationem perfectionemque, ut Deus omnia regat & disponat juxta intellectus sui consilium, Sapientia ipsius non potest non hoc ipsi dicere: nec cogitari potest in illo voluntas ab hoc dictamine suæ sapientiæ dissentiens. Manifestum est porro dictamen intellectus divini de fine, & mediis illuc ducentibus esse instar legis naturalis, & necessitatem persistendi in voluntatis suæ perfectione, seu consensu cum intellectu sapientissimo, omnem legis sanctionem per pœnas & præmia in effectu longè superare. Hinc omnes ejus actus dictaminibus sui intellectus de prosecutione finis optimi, Communis Boni, erunt conformes; adeoque eadem ratione justæ dicentur quâ dictamina illa legum vim habere agnoscuntur. Eodemque modo potestas disponendi, prout ipsi videbitur, de rebus omnibus, quatenus consistit cum hoc fine & mediis necessariis, dicetur jus Dei, seu dominium in res & personas, ex intrinsicis (ut ostendimus) ipsius perfectionibus (quatenus legis naturalis vim omnem includunt) ab æterno profluens. Ego certè nihil invenire possum quod impediat quò minus hoc dictamen intellectus Divini, *Necesse est ad Bonum Commune ut plenissima & suprema Omnes creaturas gubernandi Potestas à Deo assumatur ipsisque reservetur*, plenam vim habeat Legis, solidumque adeò sit domini divini fundamentum, nisi fortè alicui id obstare videatur quòd illud à superiore nullo præscribatur & sanciat. Verùm ad essentialem Legis vim sufficit quòd à Supremo perfectissimòque dictetur, verèque pronunciet de optimo fine mediisque ad eum necessariis, etsi à superiore (quod hoc in casu est impossibile) non proveniat. Extrinseca commendatio dictaminis hujus ab alio Auctore non potest esse necessaria, ubi intrinseca ejus perfectio (materia nempe nobilissima, & forma quæ est

luculenta veritas) est absoluta ab omni imperfectione, & ubi ipse dictaminis Auctor aliis omnibus qui existere possunt infinite perfectior est. Nec eget illud dictamen sanctione per pœnas aliunde infligendas, quæ propter intrinsecam voluntatis Divinæ propensionem ad Bonum hoc maximum violari ab ipso non potest. Quippe si supponatur voluntas divina ab optimo fine, mediisque ad illud necessariis recessisse, simul supponitur excidisse infinitam suam perfectionem (perfectior enim esset si non recessisset;) id est, supponitur exuisse Deitatem quod involvit contradictionem. Eodem igitur modo dictamina Divini intellectus sancuntur in Leges apud ipsum valituras, per immutabilitatem suarum perfectionum, quo dicere solemus juramentum Dei ratum fieri cum jurat per ipsum seu vitam suam; id est, perfectiones suas immutabiles æternamque duraturas. Interim verò reservatio hæc summi in omnia dominiis quam Deo attribuimus ab omni injuriæ suspitione hoc nomine libera est, quoniam nulla cogitari potest. Lex antiquior quæ hoc facto violetur, nullaque afferri potest ratio competitionis ex parte creaturarum, quæ adhuc tantum ut possibiles spectanda sunt, quarum futuritio, jusque omne futurum ad quaecunque dominium, tota pendet à divinæ voluntatis benignitate. Præterea verò finis ille in ordine ad quem necesse esse diximus ut Deus hoc sibi dominium assumeret, scilicet Bonum Commune, tam plene respicit creaturarum felicitatem, ut nemo (nisi suam intervenerit culpam) lædi possit per hoc aliudve ullum medium ad ejus prosecutionem necessarium. Denique hæc resolutio Divini juris in dictamen hujusmodi Divini intellectus cæterasque perfectiones voluntatis illius proprias idem videtur admittenda, quoniam nulla unquam creatura ex opinione suæ Sapientiæ, Bonitatisve, nedum Potentiæ, arrogare sibi posset ex hoc exemplo jus dominiis in alias creaturas. Contrà autem Hobbiana resolutio Dominiis divini in potentiam ejus irresistibilem, ad eum apertè homines ducit ad querendum in alios quoslibet dominium per vim

aut

aut dolum, per fas aut nefas, ut mihi dubium non sit illud ab eo fictum fuisse Deoque attributum in eum tantum finem, ut juri suo omnium in omnia patrocineretur.

Addi tamen potest quod Lex Naturæ strictè dictæ quæ mentibus humanis infidet, & quæ propter voluntatem Dei quem, modo jam jam explicato, Rectorem agnoscimus, homines obligat ad deferendum ipsi honorem & cultum, meritò dicatur ei jus dominii tribuere, quatenus nos obligat ad hoc in eo agnoscendum, & ad idem ipsi ultro deferendum. Manifestum enim est quod si nos nobismet ipsis finem hunc nobilissimum, uti par est, proponamus, non possumus illud prudentius prosequi quàm Deo imperandi gloriam tribuendo, nobisque reservando obsequii tantum laudem; atque adèò jus ad res & personas, ipsi subordinatum, & Bono Communi. Notum enim est jus hujusmodi subordinatum ad usum rerum multarum, & auxiliorum humanorum, ad hominum vitas virisque sustinendas esse planè necessarium, adeoque ad cultum & honorem omnem quem illi Deo in hæc vitâ præstare possint; Deo interim immortalis his rebus minimè carente, adeoque eas non deposcente præterquam ad alendos liberalius quosdam homines, qui peculiari præ cæteris ratione ipsi in terris inserviunt ipsiusque personam gerunt, quales sunt Magistratus Civiles, & rerum Sacrarum Ministri.

§. VII. Solebam ipse quidem, cum aliis plurimis, antequam dominii jurisque omnis originem universalitèr & distinctè considerassem, dominium Dei in creationem velut integram ejus originem resolvere: cogitabam enim per se notum esse quemlibet suarum virium, quæ à cuiusque essentiâ parùm distinguuntur, esse dominium, ideoque etiam effectum illius esse à cuius viribus totam suam essentiâ acciperet, ut sit in creatione, quæ tota rei substantia è nihilo producit. Verùm quoniam dominium omne Jus quoddam est, omne autem jus est
Potestas

§. VIII. Resumamus itaque considerationem Legis illius, quam paulò antè invenimus, quæ præcipitur ut singulis necessaria saltem concedantur, & muniantur ab omni violatione: hoc est, ut ea ipsis, saltem ad tempus quo necessaria sunt, fiant propria, unde & Sua jura dicuntur. Oportuit autem eam generalibus ejusmodi quibus usi sumus verbis proponere, ut eadem regula obligare possit & dirigere homines tam in statu qui divisionem rerum, & officiorum mutuorum per consensum factam supponatur antecedere, quàm in statu qui ejusmodi divisionem sequeretur. In primo statu obligat illa ad limitatam tantum occupationem, usumque rerum & auxiliorum humanorum, qualis scilicet cum aliorum commodis consistere possit: talis cogitari potest casus protoplastarum, si nihil de viri in fœminam potestate iis divinitus revelatum supponatur: Atque in hoc statu multa contigisse supponatur, quæ manifestum omnibus facerent è re omnium futurum esse, ut consentirent ad divisionem faciendam rerum & operarum mutuarum, qualia sint contentiones multorum ubi minus manifestum esset quid cuique necessarium esset, atque aliquorum ignavia, communes agros colere negligentium, & his similia. In hujusmodi casibus leges de fine & de mediis necessariis applicatæ datis circumstantiis obligarent ad divisionem pleniorum dominiorum faciendam, eademque illos & cæteros postea natos homines obligarent ad hanc divisionem summo fini commodè inservientem conservandam. Hæc ratione sua gradatim jura constituentur singulis hominibus, familiis, oppidis, populisque, eaque non solum in res, sed etiam in operas personarum; unde nascuntur commercii & amicitiae jura, nec non jura regiminis in familiis, & civitatibus, idque in rebus tam Sacris quàm Civilibus.

§. IX. De faciendâ autem divisione non dicemus multa, quoniam eam jam factam omnes invenimus, atque

ita

ita quidem factam ut satis manifestum sit eam ad finem summum sufficere, tum ad honorem Deo deferendum, tum etiam ad homines universos beandos, nisi ipsi sibi desint. Paucis itaque tantum dicam quod sicubi divisio ulterius factu sit necessaria, & oriatur dissensio inter eos quorum necessitas postulat ut ea fieret, manifestum est ad communem eorum felicitatem magis conducere, ut ea committeretur cujusvis prudentis arbitrio cujus non interest uni parti potius quam alteri favere, quam bellicis viribus, fraudibusve experiri, quid eveniet. Probabilius enim est quod cujusvis ratio eum modum prescribet qui cum noti finis, Communis nempe Boni, affectione convenit, quam quod a caeco belli impetu alteruter in eum scopum incideret in quem neuter collimat. Supponimus enim cum Hobbio in ejusmodi bello utrumque suam solum salutem e victoria quaerere. Quod si casus aliquis contingat in quo dissentientes de nullo inter tot homines arbitrio inter se convenire possint, dicabit ratio forti potius quam bello divisionem, aut totius rei dominium, si dividi non possit, tradendam esse; Quoniam in bello utraque pars perire potest, adeoque sine sperato excidere, quod contingere nequit si forti res committatur: Quod obiter monendum censui, ut causam videremus cur acquiescendum sit in modis quibusdam res & officia distribuendi, qui fortis naturam magis quam rationalis electionis sapiunt, quales sunt, praeter fortitionem, primogenitura, & prior occupatio.

Verum eadem ratio & Lex naturae, quae, ad promovendam communem felicitatem, jubet divisa in res & personas dominia constituere, jubet etiam evidentius ea (postquam jam constituta sunt, & experientiam comprobata ad hunc finem sufficere) inviolata servare. Manifestum autem est eam divisionem dominiorum quam reperimus a majoribus factam, & consensu, aut permisso omnium Gentium, Civitatumque stabilitam suffecisse ad singulorum, qui nunc sunt, procreationem, & conservationem, & ad affectionem naturae felicitatis quantam videmus hu-

X x x

manum

manum genus nunc possidere: atque insuper, ejus virtute ea dari inter homines commercia, easque mutui auxilii opportunitates è quibus ad majores felicitatis gradus tam in hac vitâ quàm in futurâ, omnes possint assurgere. Manifestum præterea est felicitatem hanc quâ ex hac divisione fruimur, & quam exinde cum summa ratione expectamus, majorem esse quàm prudens quispiam sperare possit se assecuturum esse violando, & evertendo omnia divina humanaque jura quæ nunc stabilita reperimus, & conando introducere novam dominiorum omnium divisionem, quæ cujusvis judicio aut affectibus magis arderet. Notissimum enim est hoc opus esse majus quàm ut possit intelligi à quovis homine, aut hominum cœtu, atque etiam facile est providere tam diversas fore tot hominum hæc de re sententias, ut bellis & miseriis omnia statim complerentur. Quapropter injustum est (quia huic legi cum bono publico conjunctissimæ adversatur) innovandi studium, in rebus ad dominium pertinentibus. Ideoque non tantùm cum Grotio exosculor illud Thucididis *ὅπερ ἐδέξατο τις χῆμα τῆς πόλεως, τῆτο δίκαιον συνδιασώζειν*: verùm etiam quod ille de unicâ cujusvis civitate pronunciavit, ampliandum censeo ad amplissimam omnium Rationalium Societatem (quam Civitatem Dei dixerim) & non limitandum esse tantùm ad Politicæ formam in qua divisio præcipuorum officiorum continetur, sed extendendum ad omnium omniná rerum divisionem: atque in hæc latitudine asserendum censeo, Justum esse ut antiqua divisio dominiorum in Res & Personas, tam intra populos diversos, quàm in singulis Civitatibus inviolata conservetur. Illam enim & experientia comprobavit ad finem optimum idoneam esse, & nullæ cogitari possunt leges Naturales quæ, salvo hoc fine, divisionem ejusmodi antiquitùs fieri prohiberent; eaque ideo nemini esse potuit injuria. Sed eadem ratio quæ pridem homines obligavit ad divisionem introducendam, propter necessarium verè judicantium consensum, obligabit eorum successores ad eandem comprobendam &

Ita-

stabiliendam. Fatemur equidem varias vitæ actionumque humanarum vicissitudines necessariò efficere ut multiplices contingant jurium antiquitùs stabilitorum translationes, multaque etiam de novo circa illa constituantur; verùm quoniam omnes jurium translationes, novæque constitutiones fiunt per eorum voluntatem quibus jura hæc saltem mediatè olim fuerint concessa, antiqua jurium divisio conservatur, hoc ipso, quòd observatur eorum voluntas. Nam primæ divisionis auctores intelliguntur voluisse conferre potestatem ea jura transferendi, multaque de novo constituendi, tum ipsis primis possessoribus, tum etiam eorum successoribus. Nam in dominio continetur Potestas, de re aut operâ nostrâ disponendi; Pactum autem consistit in consensu duorum de tali aliquâ dispositione, ideòque Pactum eadem lege validum fit quâ rata fit cuique Potestas de re aut operâ suâ disponendi. Quoniam autem hæc potestas seu ipsum dominium cuique datum, est tantùm in ordine ad Bonum Commune, sequitur nec Pactum ullum (cujus vis tota inde fluit) quemquam obligare posse ad ea, quæ manifestò huic fini repugnant, seu quæ lege naturali sunt illicita; ideòque ex eodem fonte, & vis, & limites pactorum derivantur.

§. X Stabilito tandem in Res & Personas dominio, è generali admodùm Lege Naturali, datur jam singulis unde possint de suo aliquid aliis donare, aut promittere absolutè, aut etiam cum aliis pacisci sub conditione ab iis præstandâ, quæ supponuntur antequam locus sit fidei servandæ. Nam hoc ipso quòd donatio libera eam ob causam valida est, propter quam constituitur dominium, in quo potestas donandi continetur, nempe propter Commune rationalium omnium Bonum, eorum autem præsertim quibus hæc Potestas in quovis casu particulari conceditur, manifestum est Deum, omnesque ipsi subordinatos domini auctores, semper velle homines in hunc finem consentire in omnibus donis conferendis & recipiendis, sine quo talibus actionibus nullus à Lege Naturæ

Naturæ daretur locus. Quapropter qui beneficium accipit intelligitur ipso facto convenisse, se velle donationem illam unde beneficium habet sub eâ lege ac conditione valere, ut communitati melius sit, illi præsertim cujus à potestate beneficium provenit. Consensus autem hic in se includit tacitum quoddam Pactum vices rependendi, prout occasio tulerit, in quo Gratitude vires omnes sese explicant: atque insuper consensus ejusmodi est tantum approbatio Legis universalissimæ de prosecutione Boni Communis, & de constitutione dominiis eum in finem: ideoque Gratitude hinc satis evidentè mandatur. Hinc etiam quod quispiam alteri de suo largitur fit ut debeatur Gratitude, atque ut possimus agnoscere eorum benevolentiam, qui ultra id quod nostrum est in nos contulerunt. Porro autem è mensurâ eorum quæ nostra sunt per respectum ad bonum publicum determinatâ (ut ostendimus) sumuntur limites honestæ *φιλαυτίας*, seu curæ nostrum ipsorum: semper enim dum nobis consulimus, ab invasione alieni, curandumque ut publico inserviamus. Limitata autem hæc *φιλαυτία* in Temperantia, Frugalitate & Modestâ præcipuè se explicat. Denique eadem Lex Naturalis quæ dominia distribuit, eademque justitia seu voluntas jura sic cuique data conservandi, quæ aliis proficit & nobismet-ipsis, uti ostendimus, dirigit insuper, limitatque effectum illum parentum erga suos liberos qui *σοφῶν* dicitur, & communi bono præ cæteris utilissimus est. Sunt enim liberi mistum quiddam è nobismet-ipsis & aliis; ideoque necesse est ut virtus, quâ determinamur ad nostri & aliorum curam, peculiari ratione spectet eos in quibus nos cum aliis jungimur & commiscemur, & utraque pars objecti hujus virtutis conjungitur. Atque hinc tam sedula est in omni Republicâ posteritatis cura, in Legibus de successione in bona & sæpe in officia defunctorum. Ex hoc autem articulo facile cuivis patet & Beneficentiam erga alios, Pactorum vim ac fidem, Gratitude, Temperantiam, Frugalitatem,

litatem, Modestiam, σοφην non posse plenè explicari, nisi priùs tradatur, aut supponatur jurium divisio quæ nostrum ab alieno distinguitur; & præterea elucelcit eandem Legem universalem, quâ hæc divisio fit & conservatur, ad harum omnium virtutum exercitium homines obligare, atque ad omnes reliquas quæ aut in his continentur, aut exindè profeminantur.

§. XI. Denique omnes particulares morum Regulæ, seu Leges, tam quibus populorum diversorum jura ab invasione aliorum muniuntur, quàm quibus summorum imperiorum auctoritas fundatur, ac conservatur à seditionibus res novas molientium, & subditorum jura à potentiorum vi defenduntur, ex eodem præcepto de distribuendis dominiis, cum respectu ad Commune Bonum, derivantur. Dixi autem in hoc præcepto auctoritatem Civilem fundari, quoniam manifestum est regiminis Civiles constitutionem longè efficacius esse medium ad communem humani generis foelicitatem pacemque tuendam, quàm æqualis divisio rerum quæ cum dominio civili non consistit. Hobbius tamen æqualem hujusmodi distributionem rerum, juriumque omnium Lege Naturali præcipi contendit, & in hæc æquitatem naturalem voluit consistere, vocabulorum scilicèt similitudine ductus; uti illum decuit qui ratiocinationem omnem à verbis pendere frequenter inculcat. Hanc autem doctrinam de æquali jurium distributione guttatim instillat, *Lib. de Civ. cap. à sect. 13. ad 19.* Non tamen libet iis refutandis immorari, quoniam & nihil habent quod prudentem fallere possit, & præterea id cui cætera omnia innituntur, nempe necessarium esse ad pacem consequendam, ut pro æqualibus habeantur omnes homines, *artic. 13.* ipsi Hobbio non videtur idoneum medium ad eundem finem, nempe pacem & securitatem acquirendam, sed potestatis coercivæ constitutionem requirit quæ ejusmodi æqualitatem statim absorbebit, uti patet ex ejus *capite 50.* Perniciosum nihilominus est docuisse distributionem

butionem æqualem Legibus Naturalibus præcipi, quoniam ipso fatente illæ sunt prorsus immutabiles *cap. 3. §. 29.* ideoque ex illius principiis inæqualis distributio dominiorum, etsi necessaria sit prorsus ad constitutionem Monarchiæ, nunquam esse poterit licita, quia erit Legi Naturali contraria.

§. XII. Id potius hęc annotandum est, distributionem omnigenorum dominiorum à nobis deductam esse è Lege quæ Civitatis nullius constitutionem supponit, adeoque non pendet à voluntate Magistratûs Civilis, unde apta est dirigendis actionibus Civitatum diversarum, & limitibus assignandis, quinè à principibus quidem sunt perrumpendi. Quoniam autem tali tantum Lege necessaria ad singulorum fœlicitatem contra omnium omnino hominum invasionem muniuntur, sequitur tali tantum Lege pacem inter omnes posse stabiliri, & eam reipsâ stabilitam fore quantum fieri potest virtute Legis, & potestatis seu juris hominibus inde concessi, nec majus quicquam quærendum. E contrario autem si dominiorum limites è solâ voluntate eorum qui summâ rerum potiuntur in quâlibet Civitate figantur, & refigantur pro libitû, nullâque sit regula à naturâ finis optimi seu Boni Communis mediiorumque illuè naturaliter tendentium determinata cui parere tenentur illorum volutates in actibus externis (quod ubique docet Hobbius,) nihil est quod Legis vigorem habet quo civitates omnes à perpetuis inter se bellis coerceat; nulla Lex Civitatum rectores ad quærendum bonum publicum subditorum, & ad conservanda ipsis sua jura in Actibus externis obligabit; ipsorum enim voluntas, quam solam Legem is agnoscit, in contrariam partem ferri potest. Nulla insuper Lex factionem satis potentem ad evertendam Civitatem prohibebit à læsæ Majestatis crimine. Hoc enim ipso quod ponitur factio Civitate potentior, nullâ restat in Civitate potentia coerciva quâ, vel obedientes tueatur vel rebelles puniat; ideoque juxta principia Hob-

biana

biana non datur securitas necessariò requisita ut Leges naturales, v. g. de servanda fide, obligent ad externos actus, ideòque hæc Lex non obligabit, sed licebit Civitatem pactis constitutam dissolvere: adeòque quælibet Civitas in plures comminui poterit in infinitum, idque licitè per Hobbianam doctrinam, quoniam non violabitur ulla Lex eo in casu obligans; scilicet, nec Lex Naturæ, quia illa propter defectum securitatis eo in casu non obligabit ad actus externos, juxta ejus *cap. 3. §. 27.* nec lex Civilis, quia illæ rebellionem aut crimine læsæ Majestatis non violantur juxta illius dicta *cap. 14. §. 21.*

§. XIII. Lex autem illa universalis justitiæ quam proposuimus, hoc ipso quòd in respectu ad Commune Bonum generale ponit fundamentum domini divini & humani in res & personas, Regimen omne Naturalitèr constitutum (quale est Dei in omnes creaturas, & parentum in suam sobolem) docet agnoscere ac tueri: Atque hoc imprimis medio succurrit humanæ Naturæ necessitatibus, & secundùm exemplaria commodissimas politiæ formas, sicubi desint, constituendas esse monet, ac pacem cum iis colere qui non sunt sub eodem regimine. Ideòque hinc fit, ut & auctoritas Legum Divinarum concedatur dictatis Rationis multa generalitèr circa bonum universi clarè præcipientibus naturalitèr, id est à voluntate Primæ Causæ naturam rerum constituentis: & ut locus amplissimus relinquatur Legibus (ut) appellant) positivis, quas specialitèr in datis circumstantiis dirigentes, aut Revelatio Divina, aut auctoritas humana in eundem finem superaddit. Quinetiam generales illæ Leges Naturales de curâ Boni Publici, & constitutione & conservatione Domini postulant, ut & Deus & homines videant, ut, siquando Legem ullam positivam ferre velint, evidentia satis dent indicia voluntatis suæ de novæ Legis sanctione; hæc enim ad illius promulgationem sunt

sunt necessaria, sine quâ nemo potest obligari. Hinc
 successit, ut si Deus per Revelationem quicquam velit
 imperare, manifestum prius fiat illud imperium cum ejus
 Legibus immutabilibus naturâ notis, per omnia consistere.
 Certum enim est divinam rationem sibi non posse
 contradicere; atque insuper requiritur ut voluntas ejus
 de additione novæ Legis indicetur iis quibus illa fertur,
 donando nunciis suis vim futura contingentia sine errore
 aut furo prædicendi, aut edendi vera miracula. Hinc
 etiam homines qui summâ rerum potiuntur, cum Leges
 sanciant, imprimis monent, eas ad publicam utilitatem
 spectare, adeoque ad eundem scopum cum Legibus Na-
 turalibus collimare; aliâque addunt signa aut testimo-
 nia quibus notum fiat eas illorum auctoritate reipsâ
 promulgatas fuisse.

CAPUT

C A P U T VIII.

De virtutibus Moralibus sigillatim.

EXplicato tandem Domini ortu, ac progressu ejus per omnem societatem, Sacram nempe, Civilem, eamque quæ inter diversas conspicitur Civitates, nec non inter Familiæ partes obiter indicato; transire jam libet ad specialem virtutum Moralium minùs latè patentium descriptionem. Nonnulla quidem de iis suggestimus in præcedentibus, ubi eas ostendimus contineri ut partes in Benevolentia universalì à Naturæ Lege imperatâ. Verùm quia earum actus proprii in eâ solùm conspiciuntur materiâ, quæ in nostra est, de jure, potestate, & in iis distinguitur inter debita & gratuita, inter superiores & inferiores, inter diversas civitates, & ejusdem civitatis membra, ac inter Ecclesiæ aut Familiæ partes, aliquid generatim de constitutione domini in Res & Personas; è quo hæ omnes differentiæ oriuntur, necessario erat tradendum; idque è principiis quæ non supponerent obligationem ad speciales actus virtutum, erat deducendum.

Imprimis autem notandum est, quòd quemadmodum Justitiâ universalis ideo est debita morum perfectio, quoniam universalì lege de constituendis & severandis suis cuique juribus præcipitur ejusmodi Voluntas, seu animi propensio, ita virtutes homines particulates ideo nobis inesse debent, seu ideo obligamur ad eas, quia à particulari aliquâ lege Naturæ, quæ in universalì illâ quam diximus continetur, imperantur. Suâ quidem naturâ, si nulla foret Lex, bonæ sunt, quia ad Bonum universi statum faciunt: Sed obligatio Moralìs, & inde nata debitaturaturæ respectu ad Legem saltèm Naturalem intelligi non

Y y y

potest.

potest. Quinetiam ipse honos, à quo actus sua natura boni *honestatis* titulo insigniuntur, seu *honesti* dicuntur, inde totus videtur provenire, quod illi Lego Naturaliter patefacta summi Rectoris laudantur, præmissque maximis (inter quæ censenda est Bonorum laus consentiens) cohonestantur. Rectè tamen illi dicuntur Naturaliter liciti, & honesti, quoniam lex illa, quæ tales sunt, non pendet ab arbitrio potestatis Civilis, sed ex ipsis rerum naturis modo antea explicato necessariò nascitur, estque naturà non mutatà prorsus immutabilis.

§. II. Leges autem speciales Virtutum Moralium hâc ratione ex universalis justitiæ Lege deduci possunt. Datâ lege singulorum jura constituyente, ac conservante unice propter Commune omnium Bonum à singulis promovendum, ad hæc duo tenebuntur singuli in ordinè ad hunc finem: (1) ad tribuendum aliis talem portionem eorum quæ ipsorum fidei committuntur, quæ partem sibi met-ipsis eundem ob finem necessariam non absorbeat: (2) ad reservandum sibi met-ipsis eum suorum usum, quo aliis etiam plurimum profint, aut qui cum aliorum Bono saltem consistat.

Ad harum Legum explicationem observandam venit, (1) quod alii & nos ipsi sunt termini totum systerma Rationalium in cujuslibet animo dividentes; quisque ad Deum atque ad homines indifferentè referantur: unde & illius honos in consideratione Boni Communis ab hominibus erit spectandus; & ipse erga alios Rationales secundant regulas virtutum moralium agere ex analogia facillimè possit intelligi. Lex autem prior quæ propter Bonum Commune alios spectare jubet, *Liberalitatem* præcipit, & virtutes illas quæ stricto sensu *homiletica* dicuntur (tato enim sensu omnis pars justitiæ universalis conservationem cum aliis juvat, adeoque *Homiletica* dicatur:) posterior autem Lex *Temperantiam* imperat & *Modestiam* circa ea quæ nobis ipsis ita reservanda sunt, ut nos interim toti publicis utilitatibus inserviamus, Deo scilicet

scilicet, humano generi, & patriæ ac familiæ nostræ peculiari modo. In utraq; autem utrumque membrum divisionis, id est totum, cuius nos & alii partes sumus, in considerationem venit, adeoque singulæ virtutes publico bono præ cuiusvis privato prospiciunt, licet harum aliæ unam totius partem respicere dicantur immediatius quàm aliam. Hanc ob causam videantur fortè hæc justitiæ partes, adeoque speciales omnes virtutes, non factis à se invicem distingui sed confundi. Verum qui diligentius rem perpenderit, videbit mutuam tantùm earum inter se connexionem naturalem, & reciproca quæ ipsæ sibi invicem ac communi felicitati afferunt auxilia, vix aliter commodius posse exprimi. Ideoque virtutes hæc à nemine dici debent confundi, nisi qui Naturam ipsam confusionis insimularet; quoniam iisdem motibus sanguinis, & iisdem arteriis ac venis totius corporis valetudini prospicit, & unius partis speciatim. Sic, exempli gratiâ, Natura Animalis colatione sanguinis per vasa hepatis hæc duo præstat: (1) aliis omnibus partibus sanguinem idoneum præparat (qui aliter icterum induceret) hepatis nutriendi non obliviscens: (2) hepatis nutrimentum affert, aliarum simul partem non oblita. Sic munus hepatis publicum cum privato naturalitèr quidem complicatur, at non confunditur. Scorsim hæc duo intelligi possunt, & iis sic consideratis nonnulla propria possunt attribui; atque hoc sufficit ad negandam confusionem. Hæc tamen duo à se invicem reipsâ separari non possunt in statu valetudinis, seu dum natura manet imperturbata. Sic nec salva Justitiâ aut Bono publico, subordinatæ illæ virtutes à se invicem realitèr divelli possunt; nulla tamen est confusio dum singulæ scorsim considerari possunt, per respectum ad partes quibus immediatè prospiciunt; licet ultimò totius felicitati inserviant. Idem est utriusque legis, adeoque omnium virtutum in iis imperatarum finis ac effectus ultimus; proximi autem quos spectant fines, & effectus quos assequuntur, non minùs sunt varii quàm variz

variae sunt partes systematis Rationalium agentium, quibus singulis in ordine ad totius statum optimum conludere licet.

§. III. Hinc autem intelligere licet quam ob causam (non admodum explicitè) hominum animis semper observatur Commune Bonum, etiam cum secundum virtutis normam agunt; Partem scilicet ejus aliquam immediate prosequuntur, sed quam aliunde probe norunt cum cæteris ejus partibus foeliciter congruere, & ad totius hujus constitutionem requiri. In omni autem actu secundum virtutem multa sunt quae evincunt Communis Boni curam nunquam seponi. In iis enim semper curatur ut unusquisque se intra fines suorum jurium contineat, ac ut aliena non invadat. Limitata autem hujusmodi jura spectari nequeunt, sine aliquo respectu ad aliorum jura, adeoque ad aliorum omnium Bonum, propter quod singulorum dominia sunt limitata. Civitatis omnes earumque fundatores explicitè respiciunt & agnoscunt divisionem generalem Dominiorum, quæ Deo quaedam tribuuntur velut sacra, aliisque Gentibus sui assignantur limites, hoc ipso quod ditionis suæ terminos agnoscunt, Religionem exercent, cum aliis Civitatibus ineunt foedera & commercia. Privati autem hoc ipso quod se suæ civitatis legibus subjiciunt, ac intra earum fines se continent, dum virtutibus operam navant, necessario hætenus cum suâ Civitate cæterisque consentiunt de generali illâ Dominiorum divisione velut necessariâ ad universi Bonum. Denique quoniam in singulis virtutibus paratus habetur animus ad jura sua tribuenda Deo hominibusque omnibus, nempe tum aliarum Civitatum, tum concivibus nostris; eadèmq; familiâ sociatis, idque hoc semper ordine ut primas partes teneant jura Dei, secundas ea quæ pluribus Gentibus communia sunt, tertias Civilia, & sequantur minorum Societatum vineula, qualia sunt Municipia, Collegia, Familiae; hinc facitè inferitur præcipuum finem earum esse Commune totius Systematis Rationalium Bonum: quippe hoc reipsâ non distin-

distinguitur à Bono partium illarum in eo inter se ordine consideratarum, illque societatis vinculis inter se unitarum. Ex hoc fine, ejusque partibus ordine jam insinuatō spectatis sumenda est mensura actuum, & affectuum omnium, ita ut illi excessu aut defectu peccare merito dicantur, si quando plus vel minus ulli parti tribuerint quam totius Bonum hoc modo conservandum patiatur. Hęc ratione è certis notisque regulis, nempe Legibus quę jura Dei, Gentium, Civitatis cujusque proprię, partiumque singularum minorum Societatum determinant, certus modus actionum facile inveniri potest, ut extra dubium sit eos omnes actus intra mediocritatem consistere, qui nullam ex his Legibus violent; certum etiam omnem actum inde discedere seu vitiosum esse qui aliquam harum Legum violet. Supponimus autem Leges has intra se consentire ita ut minorum Societatum jura cum juribus Superiorum per omnia consistant. Nempe in familiis nihil imperari jure posse quod adversetur Legibus Civitatis, cujus eę partes sunt. In Civitatibus nihil juberi contrarium Legibus omnes Gentes obligantibus, (quales sunt de dividendis dominiis, seu proprietatibus non violandis, de fide servandā, &c.) In his nihil adversari Dominio Dei in suas creaturas. Tota enim obligandi vis quę inferioribus Legibus inest, ab illis Superiorum derivatur; ideoque eā penitus caret quicquid prioribus illis Legibus repugnat. Inferior enim Potestas superioris Legem nequit abrogare, quanquam libertatem à superioris lege relictam multis modis limitare possit; quoniam potestas ulterius determinandi in casibus à superiore non determinatis cum subordinatione optime consistit, immo & præcipua est ratio ob quam subordinati Rectores constituuntur.

§. IV. Explicatā jam mensurā mediocritatis quę in Virtutibus Moralibus requiri solet, facile est ipsas sigillatim describere, quoniam earum essentia consistit in propensione voluntatis ad obsequium præstandum Legibus è generali

generali Lege Justitiæ deductis. Consideremus itaque duas illas Leges, quas è Lege dominia propter Bonum Commune constituyente derivari paulò antè indicavimus. Earum prior huic in finem jubet ita aliis nostra communicare, ut interim nobis reservemus id quo nostram foelicitatem prosequamur. Satis intelligitur hoc imperari, quoniam manifestò necessarium est ad Communiem foelicitatem, sine quâ ineptum est privatam nostram sperare, uti antehac latè deductum est. Hæc Lege continentur tum monitum de donationibus, in quibus retributio vel nulla expectatur, vel tota relinquitur voluntati & opportunitatibus illius qui beneficium accipit; tum etiam præceptum de illâ benevolentia, minore quidem sed utilissimâ, quæ in omnigenis conventionibus, pactis, & commerciis exercetur, in quibus aliquid aut pollicemur, aut præstamus aliis sub conditione ab illis implenda. Impertiamus autem aliis vel res nostras, vel operam, vel utrumque. Voluntas huic Legi obsequendi spectatur vel in operibus beneficis, quæ ejus effecta sunt propria, adeoque signa naturalia; vel in ejus signis voluntariis. Ad caput prius pertinet Liberalitas; ad posterius Homileticæ Virtutes.

§. V. Liberalitas itaque est justitia in operibus conspicua, aliis nostra gratis impertiens. Placuit autem justitiam loco generis ponere, ne cogere pluribus verbis voluntatem Legi Naturæ obsequendi exprimere; atque ut eodem verbo ejus necessitatem, veramque mensuram à Lege sumendam indicarem. Justitiæ enim omnis pars ad Legem exigenda est, immò & omnis Lex cui agens subest consideranda est, nempe Dei tam naturalis lex quàm positiva, leges Gentium, & Civiles, & Municipales, atque minorum Societatum, antequàm actio pronunciari possit justa seu virtutis naturæ congrua. In his enim omnibus finis optimus ejusque partes singulæ spectantur; nempe Dei honos, Civitatum diversarum pax & commercia inter se, propria singularum politia, minorum Societatum

focietatum ac familiarum opulencia & securitas: & vetatur omnis excessus ac defectus in donationibus liberis quo quicquam horum labefactetur; præcipitur autem ejusmodi rerum, operarumque erogatio libera, quæ singulis partibus hujusce finis suo ordine stabiliendis & ampliandis interserviat.

Quoniam autem impossibile est erogationem liberalem tueri nisi accedat honestum acquirendi, & quæsitæ conservandi studium, jubetur hoc etiam præceptis monitisque deductis à consideratione ejusdem finis ejusque partium singularum eodem ordine consideratarum; adeoque eadem liberalitas quæ primario rectè erogandi voluntatem demorat, secundo saltem connotat voluntatem ejusmodi præceptis obsequentium in acquirendo & conservando: illa dicitur *Providentia*, & opponitur tum *Rapacitati*, tum *improvidæ Negligentiæ*: hæc autem *Frugalitas* aut *Parismonia*; quæ opponitur hinc *Sordida* Euclionum *parcitati*, illinc *τῆρασθία*. Sic scilicet *Justitia* in acquirendo, & in conservando sint definitiones *Providentiæ* hujusce & *Frugalitatis*, eademque *justitiæ* in erogando analogæ sunt eisque ministrant.

Pro varietate autem objectorum in quæ præcipitur erogatio, variis nominibus insignitur *Liberalitas*: Nam si illa se exerat in rebus quæ publicis usibus insigniter deserviunt, *Generositas* dicitur, cui opponitur hinc ambitiosorum profusio, illinc sordidorum homuncolorum abjectus animus. Erga miseros *Misericordia* appellatur, & speciatim erga pauperes *Elesimosynarum donatio*. Erga peregrinos *Hospitalitas* dicitur, præsertim si domo excipiantur. In his autem omnibus *beneficentiæ* mensurâ definitur ex eo quod maxime ad varias summi finis partes, scilicet ad *Pietatem* quæ Societatem quædam inter Deum & homines continetur; ad *mutua auxilia*, fidem & *commercia* inter varias *Civitates*; ad *Concordiam* reliquaque officia partium ejusdem *Civitatis*; & ad *florantissimum statum* minorum *Societatum* ac *Familiarum*, qui salvis prioribus obtineri potest. Hæc autem visum est

est distinctius inculcare in determinandâ hujus primæ specialis virtutis mediocritate, ut non esset opus plura adjicere ad indicandam rationem quâ sequentium virtutum vera mensura certissime investigetur.

§. VI. Transeamus jam ad Homileticas Virtutes quæ in obsequio eidem huic Legi prædito consistunt. Universaliter autem eas sic definio. Virtus Homiletica est justitia aliis benefaciens per signorum voluntariorum usum Communi Bono opportunum.

Finis expressam mentionem feci in definitione non propter necessitatem, quia respectus ad illum in justitiæ generali notione includitur quippe illa tota eo collimat, sed propter perspicuitatem.

Signorum autem *arbitrariorum* nomine intelligo, præcipuè quidem Sermonem, verum etiam præterea respicio ad corporis Gestum, & Habitum, nec non ad omnes vultus motus qui animi indicium voluntarium significant. In his omnibus verum modum servant *Gravitas*, & *Comitas*. In sermonibus autem speciatim intra optimos limites nos coercent *Taciturnitas*, *Veracitas*, quæ in promissis *Fidelitas* dicatur, & *Urbanitas*: de quibus sigillatim pauca dicemus.

Gravitatem & *Comitatem* melius explicare nequeo quam considerando quod in actibus omnigenis justitiæ erga alios requiruntur vera agentium *Prudentia*, & *Benevolentia* amplissima, uti antea ostendimus. Conversatio autem hominis in quâ omnimoda conspiciuntur justæ *Prudentiæ* signa, *Gravis* dicitur. Ea autem in qua eximia *Benevolentia* signa omnia relucet, *Comis* est. Quapropter *Gravitatem* definirem virtutem homileticam quæ *Prudentiæ* signis idoneis conspicua est. *Comitatem* verò virtutem homileticam eximia benignitatis indiciis insignem. Facili autem hæc duo inter se conveniunt, uti *Prudentia* & *Benignitas* vera, quarum indicia præferunt. Hinc eorum opposita faciliè intelliguntur: nempe *Gravitati* repugnant, hinc affectata quedam *Severitas* morum &

& rigor, cum quis aut pluribus hujusmodi signis utitur quam finis natura postulat, aut iis quæ vel honori divino, vel hominum felicitati (quæ partes illius sunt) commodè non inserviunt, aut ubi quisquam dum signa studiosè sectatur rem ipsam negligit: illinc autem eidem repugnat *Levitas*, quam è contrariæ virtutis vitisquæ descriptione facilè intelliget lector. Pari ratione *Comitati*, ac morum benignæ elegantix opponuntur illinc *Afsentatio*, seu adulatorix Gnathonis artes; illinc *Morofitas*. Verùm quoniam Sermo Mentis interpres est præcipuus, & humano generi proprius, ideòque Lex Naturæ de prudenti benevolentia erga alios opportunè significanda specialius & distinctius verbis nostris modum præscribit, eumque varia virtutes diligentèr observant. Imprimis enim præcipitur ut aliquando à sermone abstineamus, quoties nempe aut Reverentia erga Deum, aut alios nobis superiores id postulat; aut ne arcana imperii Civilis, aut amicorum, aut familiæ, aut quæ nos ipsos spectant, revelentur in ullius detrimentum, dum salvo communi Bono felicius celari possent; hujusmodi *Legibus* obsequitur *Taciturnitas*, quæ est virtus homiletica silentium agens communi Bono opportunum. Huic in excessu opponitur intempestiva sermonis *Parcitas*, quæ communicationi scientiæ præcipuisque societatis humanæ beneficiis mirum in modum officit. Deinde verò eadem lege præcipitur ut ad Bonum commune opportunè alios alloqueremur; non autem occurrit unius virtutis nomen quod observantiam huic Legi præstandam adæquatè uno verbo exprimat: *Prudens* fortasse illa dici possit *παιρησια*, seu loquendi Libertas iusta debitaque; & consistit in animi promptitudine ad ea omnia verbis exprimenda quæ ratio dictat communitati rationalium ullatenus profutura. Verba autem de quibus hæc lex præcipit vel respiciunt præterita ac presentia, de quibus hunc in finem jubet ita rem enunciare uti illa se habet quatenus nobis compertum est, atque hoc præstat *Veracitas*; vel respiciunt futura à nobis faciendâ,

Z z z

de quibus

362 De virtutibus Moralibus *ſigillatim.*

de quibus præcipit ut ea promittamus aliis quæ in communem cedant utilitatem; idque vel abſque conditione, vel ſub conditione, prout finis optimi natura poſtulerit. E promiſſis autem de quibus inter plures convenit, fit conventio, contractus aut pactum, atque hinc omne ferè commercium inter rationales. Non occurrit tamen ſpeciale aliquod nomen virtutis quæ ad faciendas promiſſiones hujusmodi ac contractus bono publico utiliſſimos rationales determinet, at virtus illa quæ promiſſa ac pacta ejuſmodi ſervet, *Fidei* aut *Fidelitatis* nomine ubique celebratur. Ejuſdem interim eſt animi & virtutis pacta talia inire velle, & inita obſervare: Nec licitum quidem eſt pacta obſervare, niſi talia ſint quæ per leges naturæ ſalvo communi Bono, ſeu licitè fieri poſſent. Tantùmque abeſt ut juſtitia omnis (quæ propriè conſiſtit in Legum obſervantiâ) reſolvi poſſit in fidem pactis præſtandam, ut è contra antea quam ſciri poſſit an pactum aliquod implendum ſit, certum eſſe debet illud pactum Legum Naturalium juſſu aut ſaltem permiſſu in initum eſſe. Denique ſumma Benevolentia in ſermonibus noſtris non exprimitur, niſi jucundum quiddam iis opportunè, pro cujuſque facultate, admiſceatur; quod præſtat *Urbanitas*. Huic autem virtuti ab omnibus maximi finis partibus limites iidem ſiguntur, qui cæteris. Cautum enim eſt univerſaliter ut nihil, ne per jocum quidem, dicatur quod Dei honorem aut humani generis ſœlicitatem minuat; atque hoc fiet ſi nec Religionis Leges, nec jura Gentium, nec Civilia, nec minorum Societatum, ac familiarum, aut ſingulorum hominum, turpi & procaci dicacitate omnibus contemnendâ & deridendâ propinentur. Iſti autem qui dum jocos ſectantur in has Leges impingunt, *Scarrilitatis* meritò inſimulantur. Iſti autem qui ſermonis *Festivitatem* innocuam aut in ſua converſatione prorfus negligunt, aut in aliena condemnant; in *Ruſticitatem* incidunt. Sufficiat autem hæc dixiſſe de primâ Lege ſpeciali, è juſtitia Lege univerſali derivatâ, ac de ejus ramulis diverſis, unâ cum virtutibus quæ iis ſunt conformes. §. VII.

§. VII. Secunda autem Lex specialis virtutum Moralium sic derivatur ex universalis justitiæ lege. Datâ lege (justitiæ universalis) singulorum jura constituyente ac conservante, unicè propter Commune omnium Bonum à singulis promovendum, tenentur singuli secundo sibi-ipsis in Bonorum suorum usu ita consulere ut aliis etiam universis plurimum inserviant, aut illorum saltem Communi bono nihil detrahant. Hæc autem verba eandem habent sententiam cum iis quæ scripta sunt paulò antè, ubi duas Leges speciales è justitiæ Lege generali deduximus. Huic Legi obsequium præstat limitatus ille erga nosmet-ipsos amor, qui intra illos limites se continent quos universalis justitiæ Lex, Deo, hominibusque aliis omnibus sua jura tribuens, præscribit. Quoniam autem limitata hæc *φιλαυτία* in hac lege naturali imperatur, idque in ordine ad finem nobilissimum, non potest non esse justa & honesta. Immo verò quemadmodum ostendimus singulis quædam jura necessariò danda fuisse, ut omnibus benè esset; pari ratione colligendum est, necesse esse ut singulis imperetur constans rerum suarum usus in suam ipsorum Fœlicitatem, totius communitatis fœlicitati subordinatam; quoniam totius Fœlicitas è singularum partium fœlicitate constat; adeoque illius curâ imperatâ, hujus quoque curam in illa imperari necesse est; nec singulorum fœlicitas ab aliis procurari potest, si ipsi seiplos negligant.

Quandoquidem autem singulorum partes essentielles sunt Animus & Corpus; utriusque cultus idoneus ad Communis Boni procuracionem; isque per media huic fini aptè congruentia (qualia sunt tantum jura nostra in res & personas) imperari intelligitur. Non opus est autem quicquam de cultu animi specialitèr hic inculcare, quoniam tota Moralis Philosophia, eaque omnia quæ ipsi inserviunt, est ille cultus Mentis quo ipsa in hunc finem instituitur. Corporis autem nostri cura in ordine ad hunc finem imperatur in iis Moralis Philosophiæ præceptis,

ceptis, seu legibus, quorum observatio *Temperantia* nomine insignitur. Leges enim Morales de cibo, potu, somno, exercitiis & venere hinc distinguuntur à præceptis Diæteticis de iisdem rebus quæ traduntur à Medicis, quòd ad finem superiorem in Moralibus dirigantur hæc omnia, quæ Medici ad singulorum valetudinem (qui finis Medicinæ est immediatus) facere contenti sunt indicâsse. Ego certè illum *Temperantiâ*, i. e. virtute præditum non dixerim, qui præcepta Diætetica universa diligentissimè observârit, si ad *Leges* communi Bono prospicientes, atque adeò ad earum finem nullatenus respexerit. Sufficiet tamen ad virtutem si in agentis animo generalis sit propensio ad ea facienda quæ Deo, & hominibus universim grata sunt, quæ ex habituali intentione hunc finem prosequendi oritur, adeoque ex assensu practicis ejusmodi propositionibus, legibusque olim dato. Tota enim vis habituum practicoꝝ oritur ex assensu intellectûs practicis propositionibus olim dato, & in memoriâ adhuc permanente.

§. VIII. *Temperantia* itaque Definitio sit hujusmodi, Est *Justitia* erga nosmet-ipsos in corporis curâ bona Communi subordinatâ occupata. Si quis enim dum corpori suo indulget aded mentis suæ obliviscitur ut ejus facultates obruat, vel minuat, ut rebus sacris aut humanis, civilibus aut domesticis minus aptus sit, intemperans erit, etsi id aliquando salvâ suâ valetudine ideoque salvis Medicorum Regulis Diæteticis fieri possit. E. g. Si quis jejunium Religiosum, quod salvâ sanitate vel observari possit, vel negligi, violârit; aut absque Valetudinis dispendio aded lautè epuletur ut rem familiarem perdat, & tributis reip. causâ solvendis impar sit, omnîm Intemperantiæ insimulandus erit. Quinetiam qui voluptates sectando suam labefactant valetudinem, non sibi solum, sed & amicis suis, suæque civitati quadantenus, obsunt; quatenus nempe valetudinis defectu minus apti sunt omnibus demerendis. Hoc astimare licet è certâ proportione quam

quam habet valetudo ad vitam. Leges autem Civiles (quæ de rebus majoris tantum momenti sollicitæ sunt) judicare solent hominem qui sibi met-ipsi vitam eripit, non sibi solum, sed & republicæ noxium esse; illam enim cive spoliat, idque inter flagitia maxima merito numeratur. Huic autem crimini contra bonum publicum commissio eatenus accedit omnis voluntaria valetudinis nostræ diminutio, quatenus vera valetudinis æstimatione ad æstimationem vitæ appropinquat, in ordine præcipuè ad munera publica, quorum functio aliqualis ab omnibus expectatur.

Res adhuc clarior evadet si speciatim consideremus, curam corporis nostri consistere in moderatione cupiditatum naturalium quæ spectant ad conservationem vel individui, vel speciei.

Ad Individui conservationem pertinet *Appetitio* (1) *Ciborum*, cui à fine prædicto, ejusque omnibus partibus modum præscribit *Abstinentia*: cui opponuntur & nimia sui *Maceratio*, & *Ingluvies*. (2) *Potuum*, quorum desiderio limites ponit *Sobrietas*, cui *Ebrietas* opponitur. (3) *Somni*, cujus appetitioni præsidet *Vigilantia*, quæ sibi oppositam excutit *Somnolentiam*. (4) *Recreationum* seu *Exercitiorum*, cui virtus mensuram statuens nomen proprium non habet (quantum nemini,) nec vitia ei in defectu, aut excessu opposita. (5) *Ornamentorum* ad Decorum externum in utensilibus, vestibus, & ædificiis pertinentium. In his modum observat *Mundities* & *Elegantia* singulorum conditioni proportionata; cum autem superat animus delicatus, & ab eo deficit, *Sordities* ac *Squalor*.

§. IX. Ad speciei denique Conservationem pertinet appetitus *Veneris*, cui ab iisdem regulis terminos figit *Castitas*, quos perumpit *Incontinentia*: illius autem varias species nimis sanè notas non opus est enumerare. Atque faciliè hinc perspicere licet quâ ratione multis modis injuriæ simus aliis dum Genio nostro indulgemus; nempe,

tum

tum quatenus qui seipsum lædit, vulnus infligit membro Familiaz, Civitatis, Humani generis quod, dum sanum est, innumeris modis in aliorum cedit emolumentum; tum quatenus hinc sequitur neglectus aliquis pietatis, ac omnium severiorum studiorum, quibus prorsus inidoneus fit *Intemperans*, unde detrimentum patitur totum systema Rationalium, quod hinc emolumentum jure possit postulare. Mitto quòd ex Intemperantiâ stimuletur animus ad aliena rapienda quo suis cupiditatibus satisfiat; quod annonæ accendatur pretium in egenorum grave incommodum. *Quid non ebrietas designat, &c?* Publica autem incommoda quæ ex Incontinentiâ fluunt, & turpiora sunt quàm ut salvâ Verecundiâ enarrari possint, & magis manifesta quàm ut ea dicere opus sit. Sufficiat dixisse in perpetracione scelerum hujus generis socium necessariò requiri, unde vitium intra unius pectoris claustra contineri nequit, sed ad plures dimanat; hinc familiæ & hæreditatum jura perturbantur; unde malum latens serpit, omnésque premit qui è læsa familiâ, aut hæreditate quicquam jure speraverant; atque aded Civitates integræ in angustias hinc rediguntur, totiùsque generis humani conditio fit deterior.

Nec minùs manifestum est notas Civitatis leges tam in Cœlibatu, quàm in Conjugio id agere ut non solùm castorum mentes ac corpora juventur, verùm etiam ut familiæ subindè novæ fundentur, veterésque conserventur, ut amicitiaz per affinitates è nuptiis ortæ latiùs spargantur; unde oritur arctior necessitudo, & societas inter partes ejusdem civitati, atque etiam inter membra diversorum regnorum, totiùsque aded generis humani.

Hanc opinor, ob causam Ratio naturalis gentes plerasq; omnes docuit, postquam auctum esset multarum familiarum numero genus humanum, & avitæ cognationis per originem ab iisdem primis Parentibus tractam memoria penè esset extincta, conjugia prohibere inter personas quæ sanguine se mutuo proximè contingerent, ut amicitiaz, & necessitudines arctiores contraherentur inter
familias

familias à se invicem longius disjunctas, ubi nullam vim haberet cognatio ad eas sibi invicem conciliandas. *E. g.* Nuptiæ inter fratres & sorores dictatis rationis Communi hominum bono consulenti per latiore sparsionem amicitia ex affinitate oritura nunc prohibentur, quæ in Mundi primordiis licita fuerunt; quia necessaria ad ejusdem generis humani propagationem, atque ad ortum earum familiarum quas nunc (prohibendo ejusmodi nuptias ad latius spargendas amicitias) conservare conatur ratio.

Sic eiusdem Finis summa bonitas justum facit & illam libertatem in initio concedere, & eandem mutato rerum humanarum statu denegare.

Denique quoniam appetitus prolem conservandi, qui *seey* dicitur, est tantum continuatio illius appetitus quo animalia feruntur ad procurandam primam proli suæ existentiam: Manifestum est *seey* à respectu ad eundem summum finem, ejusque partes singulas, & excitandam esse & limitandam. Eatenus, scilicet, diligendos esse liberos, quatenus id conferat ad servandum Deo suam in terris honorem, ad gentium omnium, singularum civitatum, ac familiarum felicitatem. Manifestum interim est felicitatem totius generis humani quod præsentis sæculo succedet, à proli educandæ curâ dependere. Et quoniam proles nostra mistum quiddam est è nobis & aliis, patet ejus curam specimen exhibere virtutum tam ad nos, quàm ad alios relatarum.

§. X. Verùm ut rite quisque seipsum curet in ordine ad Commune Bonum, non spectanda sunt tantum partes à quibus singuli constamus, Mens nempe & Corpus, de quibus hætenus egimus; sed consideranda sunt insuper media etiam remota, quorum ope utraque pars nostri nonnihil juvari possit, quæ generali nomine apud Juris-consultos *Bona nostra* dicuntur, & *jura in res & personas*, è quorum copia consistunt *Divitia & Honores* singulorum;

Eadem

8 De virtutibus Moralibus sigillatim.

Eadem itaque Lex naturalis quæ voluntatem, omnemque aded affectus nostros erga nosmet-ipsos limitat è respectu ad finem optimum, pari ratione à consideratione omnium partium illius finis affectus omnes limitabit circa acquisitionem, & conservationem divitiarum & honorum. Hæc enim ab omnibus non aliâ ratione quærentur quàm ut media ad possidentium fœlicitatem; cujus mensuram non aliam à singulis expectandam esse ostendimus, quàm quæ Comuni omnium fœlicitati subordinatur, aut cum eâ saltem consistit. De limitatâ curâ acquirendi, conservandique divitias tanquam de medio ad Liberalitatem necessario obiter antè diximus; eademque sufficiant ad limitandas cupiditates nostras circa eas ut media ad nostram fœlicitatem.

Restat itaque ut paucis moneamus Lectorem hæc lege omnibus illud imperatum esse, ut sibimet honores quærant eâ tantum mensurâ, iisque mediis quæ non solum consistunt cum corporis, animisque sui sanitate, sed etiam cum familiæ suæ curâ (ne illam pessundemus honores aucupando,) & cum reipublicæ pace, ne seditionem quis molitur ut seipsum evehat; cum cæterarum gentium tranquillitate, ne jura gentium violentur ad ampliandos titulos nostros cum pietate denique in Deum, ne quis in majestatem Divinam, aut in res & officia sacra involet, ut hinc nominis sui gloriam adaugeat. Voluntas his legibus conformis mediocritatem veram adepta est circa honores appetendos, & circa vitandam infamiam; ejusque Virtus *Modestia* dicitur, quæ definiatur Justitia erga nosmet-ipsos in honorum curâ, bono communi subordinatâ, consistens. Eadem autem vera *modestia* quatenus voluntatem deprimit ne sublimiora quærat quàm quæ cum hoc fine consistunt, *Humilitas* dicitur: quatenus autem animum elevat ad maximorum honorum appetitionem, qui in rectâ hujus finis prosecutione se offerunt, vera est *Magnanimitas*. Notum interim suppono ejusdem esse virtutis honorem quærare, ac conservare & infamiam evitare, ac depellere. Ex his autem,

famiam evitare, ac depellere. Ex his autem, oppositorum natura facile æstimatur: *Humilitati* enim directè repugnat *Superbia*, quæ in ambitione, arrogantia, & inani gloriatione sese exerit. *Magnanimitati* autem paritèr contrariatur. *Pufflanimitas*.

§. XI. Percurramus tandem singulas virtutes, & in iis singulis contineri vidimus respectum aliquem ad Bonum totius systematis Rationalium (quod Civitatem, vel regnum Dei latissimo sensu liceat appellare) sive illæ aliis prospiciant, sive nobis ipsis; utrobique tamen id in fine semper agitur ut omnibus optimè consulatur. Mens autem hominis secundùm virtutem agentis Commune hoc bonum prosequitur ordine tam genetico, quàm analytico. Priorem imitatur methodum privatus, dum incipiens à suis unius rebus ita curat ut constitutio, conservatio, aut exornatio familiæ suæ suadet, aut saltem patitur; familiæ interim suæ non alitèr prospicit, quàm major civitatem conservandi cura permittit: Civitatis autem suæ eam tantùm habet rationem quam suadet, aut finit gentium aliarum quarumcunque fœlicitas illibata, aut etiam promovenda: Genus humanum denique non alitèr curat quàm ut salvus sit majestatis divinæ honos, conserventurque jura Regni Dei, quibus res humanæ divinæque omnes continentur. Jura autem omnium jam antè constituta & distributa ut plurimum supponit. At, qui præfunt aliis, & potestatem habent hujusmodi distributionem jurium faciendi à respectu ad totum systema, initium faciunt, adeoque analyticam methodum potius sectantur. Civitati Dei satis consultum esse pronunciant si Deo velut summo Regi officia summi honoris præstentur, & gentibus universis velut ejus subditis sua in res & personas limitatas jura tribuantur. In singulorum autem juribus propriis curanda sunt jura minorum societatum, præsertim familiarum, in his autem singularis cujusque bona. Hæc itaque methodo uti in primâ distributione potestatis in

A a a a

res

res & personas, seu in primâ constitutione jurium priorum, cum primi parentes (juribus suis Deo reservatis) reliqua omnia inter filios suos dividebant, & facillimum erat, & planè necessarium. Quippe totius systematis rationalium felicitas finis est ille unicus, naturâ suâ optimus & maximus (quippe summa est omnium bonorum, adeoque naturalitèr melior & major quâlibet sui parte, seu quovis alio bono,) quem qui rectè intelligunt non possunt non prosequi, ejusque prosequendi necessitas necessariam facit distributionem, & limitationem potestatis in res & personas, *b. e.* & legibus universis, & singulorum juribus indè natis dat originem. A totius autem curâ cum ad partium curam procedimus, notum est hanc methodum locum habere. Stabilitis autem hisce legibus quibus societas cum Deo inter diversas gentes, necnon inter membra ejusdem civitatis ac familiæ continetur, dantur certæ normæ pietatis, omnigenarumque virtutum, ut earum nomen actionibus jura religionis, gentium, civitatum, aut familiarum evertentibus impositum neminem posthæc deludat. Constat enim omnes partes Justitiæ universalis (quas breviter recensuimus) omnesque actus singularum virtutum, legibus hisce unice propter Bonum Commune imperari, idque quia perpetuâ experienciâ manifestum est tales actus humanos naturalem habere vim ac efficaciam aut bonorem Deo exhibendi, aut promovendi gentium diversarum pacem & felicitatem, aut Civitatem aliquam, aut minorem societatem, aut singularem aliquem hominem bonis cumulandi: ex his autem partibus hoc ordine consideratis Commune Bonum integratur.

§. XII. Quinetiam hinc apertissimè explicari potest, quænam sit illa recta ratio prudentis qui justam actionibus humana mediocritatem meritò præscribat. Tota enim consistit in hujusmodi propositionibus practicis que maximum nobis proponunt finem, & media in nostrâ potestate idonea indicant quibus illa consequamur. Illa autem sunt actus illi, humani, quos imperant (r)
Cultus

De virtutibus Moralibus sigillatim. 371

Cultus leges, (2) cæteraque gentium inter se commercia conservantes; (3) deinde verò civiles & domesticæ, ac singularis cujusque dictata experientiæ de naturali efficaciam actionum humanarum conformia. Sic ultima tandem resolutio fit in vires naturales actionum ad homines juvandos, aut nocendos, sive sigillatim, sive conjunctim spectatos, ut in familiâ, populove uno, aut pluribus. Ex analogiam ductam ab iis actibus qui ad honorandos homines faciunt, judicamus de iis quæ ad Dei honorem spectant. Experientia autem non minus evidenter docet quales actus humani proficui sunt, aut nocivi plerisque omnibus, quam ostendit qualia edulia plerisque nutriunt reficiuntque, qualia contra morbos generant, mortemque accelerant.

§. XIII. Nec sanè difficilius experientiam discimus harum propositionum veritatem (*Necesse esse ad Commune Bonum ut fiat distributio rerum, & operarum mutuarum; atque ut ea servetur, ita agendo tam erga alios quam erga se met-ipsos, uti conservatio Gentium, Civitatum, familiarumque, quarum pars sumus, postulaverit*) à quibus omnes leges naturæ & virtutes profluunt; quam discimus necesse esse ad corporis animati vitam ac valetudinem, ut nutrimentum omnibus ejus partibus impertiat, atque ut distributio à naturâ facta conservetur ejusmodi functionibus singulorum membrorum circa se cæterasque partes, quibus partes primò principales, deinde verò etiam minus principales, infimæque ab obstructionibus liberentur & reparentur, sicubi quicquam absumptum sit, atque ad præscriptam à naturâ mensuram ac vim crescant.

Utrobique veritas in has, aliasque similes propositiones resolvitur; quòd *Conservantia totum conservant, omnes ejus partes, & quòd Conservatio partium minus principalium seu subordinatarum profuit è conservatione principalium; quæ quia è definitionibus ejusmodi causarum patent, à naturâ rerum experientiæ nostræ indicari merito dicantur*

tur. Definitiones enim è naturis rerum experientiâ cognitâ discuntur.

§. XIV. Quinetiam, quemadmodum ab immutabili efficaciâ causarum ejusmodi corporearum ad productionem suorum effectûrum in corpore animato omnis Physiologiæ & Diætetici certitudo proficiscitur; paritèr ab immutabili influentiâ actuum humanorum in conservati-
onem, aut in derrimentum singulorum Hominum, Famili-
arum, Civitatum, Gentiûmque univesarum provenit
omnis certitudo propositionum practicarum; quæ Leges
sunt Naturales, quæque Moralem constituunt Philoso-
phiam, & virtutum omnium naturam determinant.

Porrò varietas actionum quæ hominibus præcipitur
in variis eorum conditionibus, Familiis, Civitatibus,
cæterisque circumstantiis non magis repugnat necessariâ,
& constanti curæ omnes quas sæpe diximus finis optimi
partes conservandi & perficiendi, quàm diversitas Diætæ
in diversis regionibus, ætatibus, & temperamentis homi-
num repugnat constanti omnium curæ ubique omnia
sua membra nutriendi, & ubique satisfaciendi naturali-
bus necessitatibus famem sitimque arcendi, somnum ca-
piendi, exercitiis, veneri & affectibus modum præscriben-
di, juxrà naturæ ejusque exigentiam. Scilicet in his,
ut in rebus ad bonum publicum necessariis, non possu-
mus pro arbitrio quidlibet agendo finem assequi: Sed
limites quosdam finis natura determinat, quamquam In-
tellectus noster ad *arithmeticam* mathematicam in his assign-
andis non perveniat. Saniè commode vitam nostram
curamus sine Lessianâ alimentorum ponderatione: &
Bono paritèr communi pro virili verè inservimus, etsi
quod præcisè optimum est in singulis casibus non poterim-
us assequi; si modò id, quantum in nobis est, in datis
Circumstantiis assequi conemur.

Addendum hîc illud censeo, Commune Bonum ratio-
nalium omnium, eo ipso quòd bonorum omnium natura-
lium est Collectio adeoque bonum maximum, esse aptissi-
mam

mam mensuram à naturâ determinatam, ut è comparatione aliorum bonorum cum hoc pronunciare verè possimus, an illa magna sint an parva; adeóque an summopere sint expetenda, an aliis postponenda. Eadem autem mensura quâ bonorum inter se ratio æstimatur, malorum pariter omnium æstimationem veram præbet, adeóque indicat quid magis, aut minùs fugiendum aut dolendum sit. Hin itaque dicemus quinam effectus aliis prævalebunt, quinam etiam cedent; siquidem certum est eum tantùm omnium affectuum modum naturæ rationali ac naturæ universi congruum esse, qui exactè respondet veræ æstimationi bonorum & malorum è quibus excitantur.

§. XV. Quoniam autem maximi momenti res est regimen affectuum nostrorum, utpote à quo omnis virtus, omnisque Fœlicitas (quatenùs illa est in nostrâ ullatenùs potestate) proficiscitur, illudque (ut priùs innuimus) totum dependet ab agnitione veræ mensuræ bonorum maiorumque omnium, secundùm quam judicanda sunt magna vel exigua; ideòque paulò latius explicandum duxi quod paulò ante affirmavi, nempe, Commune Bonum hanc esse mensuram, càmque à naturâ rerum determinantam esse. Hoc autem ex eo patet, quod antea ostendimus, viz. *Bonum omnium rationalium commune, esse finem ad cujus prosecutionem omnes naturalitèr tenentur.* Finis autem & notior mediis, & è naturæ rationalis conditione necessaria est mensura ex quâ mediorum omnium bonitas major aut minor æstimatur: & posito hoc, velut fine primario, bonum cujusvis singularis habebit rationem mediæ ad bonum totius systematis rationalium, uti sanitas membri cujuslibet in animali est medium ad sanitatem totius animalis.

Nec insolitum sanè est, rerum quantitates explorare ope mensuræ quæ rerum mensurandarum quantitatem excedat; modò hoc unum provisum fuerit, ut mensura dividatur in partes quantumlibet exiguas quarum singulæ no-
tam

tam habeant ad totum, rationem. *E. g.* Regulâ bipedali aut tripedali utamur quæ dividitur in pedes, pedumve partes duodecimas, centesimas, aut millesimas ad explorandam lineæ longitudinem quæ decimâ pedis parte brevior sit: Pari planè modo quamquam Bonum Commune fit longè maximum, quoniam tamen notæ sunt ejus partes tam majusculæ, quàm admodum exiguæ, earumque omnium ratio ad totum satis intelligitur; ideòque hâc mensurâ commodissimè determinare possumus, & quantum sit unumquodque bonum, & inter bona quodnam sit majus, minúsve.

§. XVI. Partes autem in quas Bonum Commune, velut Regula consideratum, dividitur, sunt omnia omnium bona quæ in sælicissimo systematis rationalium statu continentur, eidemque subordinantur: qualia sunt quæ pertinent ad Cultum Dei, seu Religionem; ad gentium pacem & subsidia mutua; quæque ad singularum Civitatum, Familiarum, Personarumve conditionem beatissimam, quæ servato hoc ordine partium inter se ad totius conservationem, per industriam humanam obtineri potest. Quinetiam quemadmodum è divisione regulæ in pedes, pedis in partes decimas, vel duodecimas, aliàsve quilibet, harumque in centesimas, & sic deinceps, nota fit ratio minimæ particulæ ad totum: ita è noto ordine, ac ratione variorum bonorum, omniumque ad bonum commune, facilè investigatur ratio boni cujuslibet dati ad maximum illud quod ex omnibus aggregatur. Scilicet è notâ ratione veræ alicujus propositionis ad scientiam, scientiæ ad animi tranquillitatem, & affectuum regimen, hujus ad personæ sælicitatem, personæ ad familiam, familiæ ad Civitatem, Civitatis ad gentes universas, harum ad totum Systema rationalium; tandem intelligitur quantum unius veritatis notitia conferat ad bonum universi. Similisque est ratio in æstimandis bonis corporis, ut in sanitate, membri minimi vel in vi vestis cujusvis, aut cibi ad corpus conservandum. Corporis

ris etiam rationem ad hominem integrum, ad familiam, ad civitatem, & tandem ad universum pari modo invenire licet. Denique accuratissimi mensurarum Magistri, Geometras intelligo, hæc uti solent methodo quantitatum rationes determinandi, per collationem earum cum maximâ ad quam ullatenus referantur. Hujus autem methodi ratio ad rem nostram facillimè accommodatur. Nempe, quoniam minimæ quantitates & sensum fugiunt & intellectum, mediæ inter maximas & minimas sunt infinitæ, nec ulla est ratio cur earum una potius mensura fieret, quàm altera; immò & eadem respectu minorum quantitatum magna dicitur, quæ respectu minorum quantitatum magna dicitur, quæ respectu majorum parva habetur. Maxima autem una est, & præ cæteris intellectui nostro magis exposita; quare *aptissima est quæ pro mensura sumeretur, in quâ requiritur ut sit determinata & magis nota.* Sic enim Mathematici linearum circulo inscriptarum magnitudinem investigant per earum collationem cum diametro quæ omnium inscriptarum maxima est. Eodémque recidit determinatio finium per collationem cum radio in canone mirifico. Sinus enim sunt semisses inscriptarum subtendentium duplum arcuum suorum, & radius est semissis diametri. Notúmque est eandem esse rationem semissis ad semissem, quæ totius ad totum. Sic etiam corpora Regularia mensurantur per comparisonem cum spherâ; corpore nempe maximo cui cætera omnia inscribuntur. Verùm in hujusmodi exemplis nolo multus esse.

In eum tantùm finem hæc de mensurâ bonorum diximus, ut bonum malúmve reputemus magnum, non prout nos solos magis juverit aut læserit, sed prout communi Fœlicitati plus adjecerit, vel detraxerit: & in comparisonem bonorum illud existimemus esse majus, quod publicæ fœlicitatis pars est major; illud minus, quod publicis utilitatibus minus adjicit.

§. XVII. Visum est enim hinc universale remedium deduci posse in omnes Inordinatos affectus, è sui amore nimio plerumque ortos, quibus mens humana aut aliis infert injuriam, aut sibi met-ipsi adimit tranquillitatem. Nihil unquam ille perversè cupiet, cui inter bona nihil magnum videtur, præterquàm quod ad communem salutem multùm confert: nunquàm ille in publica commoda aded peccabit ut criminis ullius conscientia perturbetur; quòd si quid detrimenti patiantur res humani generis ex aliorum flagitiis, aut è causis quæ vires humanas superent, hoc illi non eripiet mentis suæ tranquillitatem; partim quia hæc novit extra suam potestatem collocari, partim quia mutabilitatis cui omnia subjiuntur probè conscius talia multa indies eventura præsentit & expectat; præsertim verò quia tot seculorum experientia certissimum est, innumeràs rerum humanarum vicissitudines totius universi statum meliorem potius quàm deteriozem nobis reliquisse, unde spes justa nascitur vix fieri posse ut posteris res aliter succedat.

CAPUT IX.

Confectaria.

§. I. **D**Eductis tandem è Naturâ præceptis circa mores generalissimis, & virtutibus Moralibus indè figuratim explicatis, visum est paucis indicare quomodo hæc quæ tradidi præcepta generalia ad alia magis limitata, & vulgò magis usitata nos deducant: hinc enim probabitur etiam specialia illa à Deo per signa naturalia mentibus humanis simul imprimi, eaque iisdem præmiis & pœnis sanciri: hoc autem ostendemus considerando breviter Decalogum & leges Civiles.

Decalogus in duas solet dividi tabulas, quarum prior præcepta continet de moribus nostris erga Deum, posterior de iisdem erga homines tractat: utraque impletur Amore in Deum, hominésque. Manifestum autem est, præceptum quod è Naturâ hausimus de Benevolentia universali, seu de studio Boni Communis quatenus Deum respicit ut systematis intellectualis caput, & homines velut ei subditos, hæc duo in se complecti. Prima autem tabula speciatim continetur in eâ parte Legis Justitiæ universalis quâ ostendimus doceri, Necessè esse ad bonum commune, atque aded ad nostram singulorum fœlicitatem indè solùm hauriendam, ut Deo tribuatur quod suum sit, nempe omnia quæ necessaria sunt ut ipsius honos super omnes quantum possumus emineat. Scilicet ut agnoscat omnium maximè interesse ut ipse Dominium habeat in omnes & omnia supereminens. Exercitium talis Domini percipimus eò ipso quod est causa omnium prima liberrima & prorsus independens. Jus autem seu necessitatem talis in eo Do-

B b b b

mini,

minii, in ordine ad Bonum Commune, indè intelligitur; quòd hunc finem perfectissimè assequi possit & velit ille solus qui sapientià præditus est perfectissimâ finis hujus omnes partes & media aptissima comprehendente, & voluntate finem optimum, mediâque maximè idonea propter intrinsecam cum sapientiâ harmoniam semper amplectente, & potentiâ denique quæ in iis quæ sapientissima voluntas elegit præstandis nunquam deficiat.

§. II. Cognitâ autem ex his naturalibus, atque adeo æternis Dei perfectionibus hâc necessitate Domini Divini in ordine ad Commune, quod summum est, Bonum, cognoscitur Lex naturalis illud ei tribuens secundùm ea quæ antehac explicuimus. Manifestum enim est rationem rectam Divinam (quæ Lex quædam est ei Naturalis) ab æterno illud sibi in hunc finem assumpturam esse; & rationem rectam humanam cum primùm existit, & hoc percipit, necessariò consensuram esse; quippe quamdiu recta est, à ratione Divinâ nequit dissentire. Datâ autem lege de agnoscendo hoc dominio Divino, dantur leges imperantes summum erga illum Amorem, Fiduciâ, Spem, Gratitude, Humilitatem, Timorem & Obedientiam, & si quid amplius est quod exprimitur in Invocatione Divini nominis, & actione Gratiarum, & auscultatione Verbi Divini, & in devovendo res, loca, tempora, & personas illius solius honori.

§. III. Hinc satis cavetur ne alium paris Cultûs confortem admittamus, quod primò præcepto vetatur. Neve illum hominibus, aliisve animalibus similem, aut figurâ limitatum corporèâ reputemus; quod prohibetur in secundo. Ne perjurio iram ejus provocemus, quod tertium inculcat; atque ut idoneam temporis nostri partem ejus cultui destinemus, quod quartum præceptum insinuat, exemplo Sabbati. Pari ratione secunda Decalogi tabula deduci potest ex eâ parte legis naturalis de Justitiâ universali quâ diximus eam præcipi; Quia necessarium est

est ad commune bonum ut constituentur, & inviolata serventur inter homines singulos distincta dominia in res & personas, eorumque actus: *b. e.* ut fiat distributio ad optimum finem prudenter accommodata, atque ut ea servetur quam ita factam invenimus, quâ singulis saltem necessaria concedantur ut è suis singuli se conservent, & aliis usui sint; quorum utrumque ad publicam facit felicitatem. Idè autem necessaria in hunc finem est hæc rerum & actionum seu operarum humanarum partitio inter singulos, quoniam nemo vivere potest, nedum foelix esse sine usu & rerum multarum, & ope ac permisso voluntario multorum hominum; & quoniam salus totius generis humani, quod Bonum Commune apertius respicit, in salute hominum singularium consistit. At si pressius queramus quid necessario singulis concedendum est ut omnibus bene sit, comperiemus hæc, (1) Vitam ac membrorum suorum integritatem conservandi potestatem singulis necessario tribuendam esse, dum nihil in publica commoda, unius vitæ majora, peccent. Hanc autem salvam esse jubet præceptum sextum, atque aded limitatam permittit, immò præcipit munitque, *φιλαυσίαν*. (2) Pactorum bono publico subordinatorum vim, fidemque; singulis necessario firmandam esse. Inter ejusmodi autem pacta illud de conjugio cumprimis est humano generi salutare; utpote quo spes omnis successionis, & ingruentis senectutis auxilium continetur. Hanc thori fidem ratam itaque esse jubet singulis præceptum septimum, atque aded ad affectum eximium erga prolem cujusque hæc ratione certius cognitam munit viam. (3) Partem quandam in rebus aliis, & operis hominum, singulis necessariam esse, cujus ope vitam suam ac familiam in prioribus concessam sustentare valeant, ac aliorum insuper commodis inservire. Ad bonum itaque Commune requiritur ut & talia singulis bona in primâ divisione faciendâ dentur, & postquam data sunt, inviolata conserventur. Hoc autem jubet præceptum octavum. Quinetiam ad publicum bonum facit ut singuli in omnibus

quæ

quæ ipsis hætenus concessa sunt illæsi sint non solum ab aliorum factis, sed etiam à verbis & cupiditatibus. De his autem præcipitur in nono, & decimo mandatis. Ex obsequio præceptis hæc negativis simul omnibus præfrito confurgit *Innocentia*.

§. IV. Interim manifestum est ad Commune Bonum conducere non modò ut ab aliis lædendis abstineamus, sed ut porrò effectibus, verbis & factis alios, datâ occasione, juvemus, in iis quæ mandata hæc innuunt ad finem esse necessaria, quo latissima exhibetur humanitas. Atque his equidem modis bono publico consulitur, tollendo ejus impedimenta, & ponendò affectus benevolos qui per omnes systematis rationalis partes se spargant, & singulis necessaria impertiant. Verùm quemadmodum systema corporeum (juxta principia mechanica) conservatur quidem per motum in omnes ejus partes diffusum, sed requiritur ut ille motus in se recurrat, atque hæc ratione perennis fit: Pari ratione incepta semel universalis Benevolentia per reciprocas Gratitudeis vires reparatur indies, & illius auxiliis, sive etiam illius prospectu, ac spe novas acquirit vires, & in æternitatem adolescit. Per se satis manifestum est peculiarem Benevolentiam rectè ordinatam erga pridem benevolos (quæ definitio sit Gratitudeis) ad communis boni perennitatem multum conducere. Rectè autem ordinari intelligitur è dictis capite præcedente, quando ita Benefactori prodest ut jus nullius personæ, familiæ, civitatis, nedum Gentium invadat: eamque ob causam visum est de illâ agere postquam ex aliis præceptis ostendissem aliorum jura nullatenus esse violanda. Verùm hæc virtus in quinto Decalogi præcepto mandatur, ubi quidem expressius jubetur Gratitude erga parentes, qui benefactores sunt primi post Deum communem omnium parentem; sed hoc exemplo propter rationis paritatem docemur omnibus; qui qualitercunque nobis profuerint, vices rependere. In his paucis leges omnes naturales singulis præscriptas contineri arbitror

tror, eisdemque legibus ad actus diversorum populorum inter se applicatis Jura Gentium omnia limitari.

§. V. Ab hac epitome Legum Naturæ universaliorum commodus dabitur transitus in considerationem illorum dictaminum rationis quæ omnes dirigunt ad constituendas servandasque societates in quibus Imperium cum potestate coercivâ intelligitur. Hæ enim ideo sunt necessariæ ut Leges hæ melius observentur in honorem Dei, generisque humani felicitatem; eorum verò speciatim, qui hujusmodi Societatum membra sunt. Ideoque datâ lege naturali quæ hujusce finis prosecutionem imperet, datur Lex quæ medii adedè necessarij, societatis scilicet cum imperio constitutionem, ac conservationem præscribat. Necessitas autem hujus medii ad hunc finem facile discitur è communi omnium experientiâ, in iis quæ familiæ curam spectant, aut ædificationem domûs, aut cujuscumque effecti ad quod plurium hominum dispar opera requiritur: in his percipimus frustra omnem insummi operam nisi alii regant, alii verò parent. Manifestum enim est procurationem boni maximi cujus capax est tota rationalium communitas, effectum esse iis quæ dixi magis complexum, & intricatum, idque necessariò pendere à concurrentibus auxiliis singulorum, per operam mutuam valdè disparem; ideoque impossibile esse ut provisum illud, expetitumque effectum certò, & constantè obtineatur, nisi rationalium alii aliis perpetuâ serie subordinentur, omnesque adeo summò numini, utpote primo, perfectissimòque rationali parent, Leges quas explicavimus Naturales omnibus gentibus communes observando.

Hæc ut opinor ratiocinatio in multiplici & obviâ experientiâ fundata, ordinis constituendi necessitatem evincit apud homines præjudicio non occæcatis. Verum quoniam demonstrationes importunè nimis flagitare solent adversarii nostri, conabor digitum intentare versus principia quædam Mathematica quibus univèrsaliter demonstratur necessitas

necessitas notæ subordinationis inter causas quotlibet corporeas quæ cooperantur ad productionem effecti certò provisi, & destinati: quale est Commune Bonum apud omnes qui Legi Naturæ generalissimæ obtemperare velint. Non aliam enim necessitatem ordinis constituendi esse contendimus, quàm quæ fluit è necessitate hujus finis. Colligimus scilicet è Geometriæ Cartesianæ *lib. 2* simplicissima effecta è motibus inter se implicatis orta (descriptiones scil. & proprietates linearum curvarum) posse quidem accurate cognosci, & certò produci, si plures illi motus è quibus oriuntur ita se mutuò consequantur, ut posteriores è prioribus regantur; non autem si talis absit subordinatio. Nec dubium est quin ut linearum, ita etiam superficierum omnimodarum indè generabilium certa determinatio, eandem requirat motuum determinationem. Ab eadem itaque proveniet omnimodarum figurarum, quibus corpora terminantur, certa generatio. Deinde verò Phytologia (genuina scil. illa quæ è Mathesi prognata est) effecta omnia naturalia è motibus implicatis, & è figuris corporum certà hujusmodi subordinatione limitatis, produci docet. Ideoque etiam illa effecta naturalia, quibus publica commoda per hominum industriam promoveri certò possint, parili subordinatione motuum ab humanis corporibus proficiscentium esse producenda docebit. Manifestum certè est motus quosdam corporeos hominum requiri ut alii aliis profint, præsertim in Dominii in res & personas acquisitione, usu aut alienatione, in quibus summa Justitiæ continetur. Ideoque subordinationem inter ejusmodi illorum motus, atque aded inter homines ipsos constitui necesse est, ut ad ejusdem effecti, Communis scilicet Boni, procurationem conspirent. Denique dum longiusculam hanc deductionem attentius considero, video illam plurimum contrahi posse hoc modo: Si ne minimum quidem effectum motuum implicatorum, *v. g.* Descriptio Curvæ Geometricæ, absque subordinatione motuum certò peragi possit, multò minus poterit tam complexum plurimarum causarum effectum,

effectum, quale est Commune Bonum, sine tali subordinatione certâ ratione procurari.

Nolui tamen rejicere priorem deductionem, quoniam aliquibus fortasse gratum erit videre aliqualem esse nexum inter Physiologiam, & disciplinam Civilem.

Nihilominus quanquam necessitas ordines constituendi ut plures foeliciter vires suas uniant in magno quovis effecto conficiendo, ex hujusmodi principiis demonstrari possit; ea tamen non hinc primum ab hominibus discitur, sed ex obviis quotidie experimentis, qualia antè suggestimus.

Deductâ generalitèr Regiminis necessitate ex ejus fine, facilè hæc applicari poterunt regimini domestico seu familiaris, & deinde regimini Civili, ut partes optimi finis obtineantur: nempe Fœlicitas Familiarum primo, mox Civitatum, tandem verò Universi.

§. VI. Ego de his hoc tantum adjiciam, quod Quemadmodum in Geometriâ primum subordinationis exemplum est inter duos motus, quorum alter ab altero regitur, ordo autem magis conspicuus ac notabilis est cum inter causas paulò plures exhibetur subordinatio: Ita cum de hominibus agitur, primum quidem exemplum ordinis esse inter virum ac foeminam, in qua naturalitèr vir est superior, utpote qui plerumque majores habeat intellectus vires, & majus corporis robur, adeoque plus confert ad effectum ex eorum societate quaesitum, Commune scilicet utriusque bonum in rebus Sacris & humanis. Nihilominus magis conspicuum est Imperium paternum, postquam liberi è priore illâ Societate nati fuerint. Ideoque hinc sumendum est exemplar, hinc etiam petenda est vera origo potestatis tam Civilis, quam Ecclesiasticæ. Utramque enim in patre primo fuisse necesse erat, propter finem quem dixi necessarium; atque aded Familia primâ erat Societas ordinata, prima scil. Civitas, primaque simul Ecclesia. Ex auctis autem in numerum familiis, in numerum paritèr creverunt Civitates

vitates & Ecclesiæ. Atque hæc sanè ut cum naturâ rerum, rectâque adoratione quæ indè derivatur, consentiunt, ita historiæ antiquissimæ, fidissimæque (Mosaicam intelligo, quæ etiam Divina est) per omnia consonant.

Notandum porrò est, quòd ab eodem fine propter quem constituitur Imperium, seu Potestas Civilis, naturaliter & necessariò limitatur. Omne quippe medium fini suo exactè adaptandum est, ut nec ab eo deficiat; nec eum excedat. Ideòque manifestum est, quòd in ordine ad honorem Dei, Gentiumque omnium fœlicitatem, non potest fundari Imperium quod jus habeat hæc evertendi. Verùm cum omnia ad hæc absolutè necessaria pauca sint, & admodum manifesta, & in Decalogo uti ostendimus fati apertè exhibeantur, amplissimi sanè sunt limites Potestatis Civilis.

Nihil illis vetitum est, nisi ne necessariam Dominionum divisionem violent, quâ Deo sua, hominibusque aliis sua assignantur: neve cæteras leges naturales evertant, ad quas conservandas ipsa fundatur, & quarum viribus tota debetur regnantium securitas ac fœlicitas. Ideòque hinc nihil illis durius imperatur à Naturæ Conditorè, quàm ne suæ fœlicitatis, suisque Dominiis fundamenta subruant, neve ipsi se simul cum aliis perdant, necessaria ad Commune Bonum impugnando. Interim tamen, quoniam dictamen Rationis quo constitutio & conservatio regiminis præcipitur est Lex naturalis (uti constat à dictis,) sequitur illud à Deo originem suam trahere, atque ab eo solo assignari limites eos quos diximus, quod ad honorem Imperii plurimum facit.

§. VII. Illud autem peculiare est Summarum Potestatum privilegium, quod Deus nullam infra se constituit potestatem Coercivam, cujus sit illas punire si quid in Leges Naturæ circa suos subditos peccaverint. Hoc enim si fieret, eadem de causa, alia supra hanc constituenda esset Potestas, quæ ipsam puniret si iniquè punivisset summam quam prius supposuimus potestatem; & pari ratione superiores

periores summis in infinitum essent constituendi quo nihil absurdius cogitari possit. Subsistendum est itaque in iis quibus summum demandatur imperium, isque nullis pœnis à suâ Civitate sunt obnoxii. Illi verò qui eos pœnis subicere nituntur, ipsam essentiam Imperii Civilis hoc facto quantum in ipsis est tollunt; quia in subditorum statum summos redigunt. Non minus enim repugnat naturæ regiminis ut in eo omnes sint subditi, quam ut in eo omnes sint summi. Ordinis (qui regimini intrinsecus est) ratio necessaridè postulat ut aliquod sit primum, eoque nihil prius: adeoque, in re nostra, necesse est ut sit inter homines in eadem Civitate aliquod primum subjectum Potestatis coercivæ, à quo illam cæteri omnes accipiant; at qui illam ab eo acceperunt, certum est nullam ab eo habere potestatem puniendi ipsum authorem suæ potestatis. Hæc autem non impediunt quo minus à Deo puniantur, si quid in Leges Naturæ deliquerint summa inter homines imperia. Nam in Civitate Dei, seu Universo subditi sunt qui in Civitate humanâ sunt summi. Ideoque non potest dici eos jus habere ea faciendi, quæ impunè faciunt inter homines: quoniam Jus significat potestatem ab omni Legge cui subjicimur concessam, adeoque actus jure facti à nullo Legislatore puniri possunt; cum tamen delicta etiam Imperatorum in Leges Naturæ admissa à Naturæ Conditorum meritò puniantur. Verum hæc ratione distinguendo inter impunitatem secundum Leges Civiles, & plenum jus quod è Legibus Naturalibus & è fine Legum Civilium metiendum est, existimo & Cæsari datum esse quod suum est, & Deo reliquisque ejus subditis quod suum est esse reservatum.

§. VIII. Quàm ampla autem summis Imperiis intra fines Legum Naturalium tribuatur Potestas facile æstimabit qui perpenderit eas, juxta prius dicta, se extendere universaliter ad res Divinas & Humanas, Exterorum & Concivium, Belli & Pacis; unde Magistratus ut secundum

cundùm eas Bonum Commune proſequatur, erit Cuſto
 utriuſque Tabulæ Decalogi, & cum exteris jus habebit
 Bellum Pacemque faciendi inter ſuos autem Leges ferendi,
 judicandi puniendi, & honores, munera publica, com-
 modaque omnigena conferendi. Quoniam autem publi-
 ca ſœlicitas tam totius generis humani, quàm ſingularis
 cujuſlibet Civitatis, per inſtituta, mores, Legesque ad-
 modum varias perinde ferè (quantum humana aſſequi
 poteſt prudentia) procuretur, & ſalvâ Republicâ nunc
 his, nunc illis honores commodaque diverſa distribuun-
 tur, ſæpe etiam peccatorum venia indulgeatur, aut re-
 gidijs pœna irrogetur, ubi in meritis nihil eſt discrimi-
 nis; manifeſtum eſt innumera Regnantium arbitro per-
 mitti, & tutò poſſe, & ſolere, quamvis ſemper ad finis
 immutabilis curam & permulta media naturalitèr neces-
 ſaria obligentur. Atque hæc ſanè neminem latere poſ-
 ſunt ſine notabili detrimento ſuz reipublicæ, qui obſer-
 vavit mutationes quæ indies ſubditorum fortunis è prin-
 cipum beneplacito licitè fiunt, aut qui variorum per Eu-
 ropam regnorum, aut rerum-publicarum inſtituta inter
 ſe contulerit, videritque in ſingulis prudentes non inte-
 flicitèr vivere poſſe, omnèsque has Civitates multipli-
 cibus commerciis in pace, & auxiliis mutuis in bello ita
 ſe invicem librare, ut à ſingulis multum conferatur ad
 eam quâ nunc floret Europa ſœlicitatem. Quanquam
 enim in ſtatu Europæ multa ſint quæ adhuc deſiderentur
 bona, multa etiam quæ meritò conqueramur eſſe mala;
 eſt tamen ille valdè felix, ſi bona omnia quibus fruimur
 Societatis Civilis, & inter Gentes exteras, numeremus
 & rectè æſtimemus; conferendo illa cum miſeriis quæ
 ſequentur, ſi omnes juxta rationem Hobbianam ſibi ſolis
 conſulerent, & ſinguli indè jus in omnia ſibi vindica-
 rent, ſeque in bellum contra omnes conjicerent. Opor-
 tet autem ea omnia bona tanquam effecta principiorum
 concordix & propenſionum in Commune Bonum nume-
 rare, quæ abeſſent, ſi principia tantùm discordix & illi-
 mitatæ *diviſas* locum in hominibus obtinerent; quæſta
 ſunt

sunt ea quæ pro rationis rectæ dictatis in statu naturali fuggeffit Hobbius. His tandem universalitèr ostensis, non opus erit ad nostrum institutum ad singulæ summorum Imperiorum jura minutim explicanda descendere; nec necesse erit varias Civitatum formas, causasque è quibus generentur aut corrumpantur exponere, (quod opus est Politicorum;) sed abundè sufficiet ad evincendam nostrorum principiorum utilitatem in disciplinâ Civili, si paucis probavero, adèò Civitatum omnium constitutioni & firmitati repugnare doctrinam Hobbianam iis oppositam, ut per eam, aut nunquam constitui possint, aut statim necessario dilaberentur.

§. IX. Huc faciunt imprimis omnia illa quæ in omnes homines Hobbius dixit probra, dicta etiam sunt in summa Imperia cujuscunque generis, atque adèò in ipsos Reges, ideòque etiam in nostrum Regem. Ipsi enim Reges humanam naturam non exuerunt cum induebant purpuram. Immò Regum natura manet, qualis esset si nulla unquam Civitas aut Regnum pactis Hobbianis constitueretur. Tantum scilicet abest ut ab iis mutetur principis animus, in melius, ut apertè doceat Hobbius illis eum non obligari, *de Civ. cap. 7. §. 12.* adèò ut nullam Civibus injuriam facere possint quantumcunque ipsos læserint, §. 14. Itaque quæ in homines universalitèr tanquam naturalitèr & necessariò vera dixit & pro fundamentis doctrinæ suæ Civilis posuit, scilicet eos lupos, ursos & serpentes, (qui ultra famem rapaces non sunt, & non nisi lacissimi sæviunt) sævitiâ & rapacitate superare, *Libro de Homine cap. 10.* Naturamque eos dissociavisse, & ad mutuam eadem aptos produxisse, *Leviath. cap. 13.* aliisque id genus multa. Hæc inquam omnia in Regiam impingunt Majestatem. Ecquis quem talem esse credit, amare possi? Ecquis ei vitam suam ac bona, & spes omnes poterit concedere? Nonne necessariò singuli metuerent ne ipsos sigilatim absorberet? Eadem esset, aut major potiùs ratio cur ipsum fugerent, & pro hoste

haberent, quàm omnes alios; quia par illi inesset lædendi voluntas, omnibus Hobbius affinxit necessariam, & major potentia, quippe unitæ in eo essent omnium vires.

§. X. Eodem modo Dignitatem Monarcharum, omnemque prorsus Politiam subvertunt ea omnia quibus suadere conatur Rationem humanam prorsus ineptam esse quæ sit morum regula; utpote quæ inter Bonum & Malum non discernat, nisi quatenus illud nobis ipsis fieri cupimus, hoc autem fugimus *de Civ. cap. 14. §. 17.* Bonum (Inquit) & Malum delectatione, aut molestiâ propriâ omnes æstimamus. Scilicet nemo, ne Rex quidem, considerare potest aut vult quid aliis proſit aut obſit si doctrina Hobbiana esset vera. Nullaque relinqueretur ratio cur ad Commune Bonum constitueretur aut referretur, quoniam natura hominis (ne Rege quidem excepto, aut Concilio cui summa rerum conceditur) juxta illum, ut in capite *de Bono* ostendimus, Bonum aut malum non intelligit, nisi cum relatione ad personam quæ verbis illis utitur. Ideoque quicquid Rex imperat velut Bonum intelligendum est Bonum Regi seu personæ Civitatem representantis, *Loviath. c. 6.* non autem ipsius Civitatis nedum universi, ut alii existimant eos actus esse qui & Deo honorum offerunt, & aliquid conferunt ad generis humani felicitatem. Scilicet hæc ratione omne Regimen inidoneum esse facit ad finem propter quem expeteretur, ideoque nimis apertè insinuat illud prorsus rejiciendum esse. Nec sanari potest hoc vulnus summis imperiis inflictum ope omnium illarum blanditiarum quibus postea imperantes adulatur, Bonum nempe aut malum esse, justum aut injustum quicquid ipsi tale pronunciant, quodque justa omnia faciunt imperando, injusta vetando, *de Civ. c. 12. §. 1.* unde sequitur ipsos in judiciis & pronuntiatis hujusmodi esse infallibiles, nec opus illis esse ut Legis-consultos interrogent, aut cum viris expertis consilium ineant, ut præsentiant quid in
feli-

fœlicitatem suæ Civitatis, quid in ejus detrimentum ces-
 surum sit. Nec juvabit quod definiverit Peccatum id so-
 lum esse quod quis fecerit vel omiserit, dixerit aut vo-
 luerit, contra rationem Civitatis, *de Civ. c. 14. §. 17.* seu
 illius qui personam Civitatis gesserit, ut alibi sese inter-
 pretatur: quodque hujus rationem pro rectâ semper à
 Civibus habendam esse docuerit, *Cap. 2. Annot. in §. 2.*
 quoniam & ipse docuit Civitatum imperata esse posse
 contra rectam rationem (*de Civ. c. 15. sect. 18.*) in rebus
 religionis, & contra legis naturalis (in rebus humanis)
 quæ sunt dictamina rectæ rationis, *cap. 6. sect. 13. & cap.*
7. sect. 14. & præterea regulam omnem sustulit à natu-
 râ rerum desumendam secundum quam sua Civitates
 mandata efficere possint recta, cum expressè docuerit
Lev. c. 6. nullum esse Boni, Mali ac vilis communem
 Regulam ab ipsorum objectorum naturâ derivatam.
 Quin & alibi satis apertè docet, se non credere Civitatis
 rationem esse reverâ rectam rationem, sed ad finiendas
 Controversias debere litigantes pro rectâ ratione Judicis
 hujusce Rationem voluntariè constituere, cujus pronun-
 ciatis utraque pars obliganda est; alioquin controversia
 aut non omnino aut armis dijudicanda est, propter de-
 fectum rectæ Rationis à Naturâ constitutæ, *Leviath. c. 5.*
 Ubi postea Rectam Rationem comparat chartæ domi-
 nanti cui in lusu cum chartis pictis partes præcipuæ,
 partim ex consensu ludentium, partim etiam casu tribu-
 untur.

§. XI. In his hoc certè sanum est, in controversiis quas
 nocesse finire, ad Commune Bonum facit quòd utraque
 pars litigans Rationi Civitatis earum decisionem libentè
 relinquat, & in eâ planè acquiescat. Atque hoc commu-
 nis rectissimæque suadet ratio; quoniam certum est, de-
 cisionem hanc aut omninò Rectam fore, aut rectiorem,
 salvo Communi Bono, habere non posse. Atque hæc ratio
 & satis evidens est, & idè Hobbiana præferenda, quia
 supponit alicubi esse inter homines rectam rationem
 practi-

practicam; dirigitque eos ita ut eam vel præciſè aſſequantur, vel quod ei proximum eſt; quod ad felicitatem humanam, & ad officium noſtrum ſufficit. Hobbii autem Ratio ſupponit nullam eſſe Rectam Rationem à naturâ conſtitutam; atque hoc nomine jubet nos ſtare Rationi Civitatis tanquàm Rectæ, quo nihil abſurdius aut pernicioſius dici poteſt. Contradicit enim præmiſſarum altera concluſioni inde deducendæ; adeò ut multò veriùs colligi poſſit, poſito quòd nulla exiſteret Recta Ratio à naturâ conſtitutâ, idèd Rationi Civitatis non eſt ſtandum. Eò autem periculoſius eſt Hobbianum hoc ratiocinium, quoniam apud incautos facilè eveniat ut perſpecta præmiſſæ falſitas concluſionem quam inde deducere vellet haud inutilem ſuſpectam reddat; aut concluſionis nota veritas efficiat, ut præmiſſa illa falſiſſima è quâ Hobbiius eam deducit, videatur eſſe vera. Interim nihil imperantibus magis contumelioſum dici poteſt, quam ipſorum Leges non eſſe quidèd dictata Rectæ Rationis, ſed tantùm habendas eſſe pro talibus, quia per ipſorum fortunam & noſtram conſenſum illi ſupremum jam locum occuparunt; aliàs autem & planè contradictorias hiſce omnibus Leges paritèr ducturas eſſe ad Communem felicitatem, parèmq; reverentiam ſibi meritò vendicare poſſe, ſi ex alea belli, aut callidorum conſiliorum ſucceſſu contingat male ſani capitis hominem ſuperiorem evadere, qui leges ferret crudelitati, perfidiæ, ingratiſtudini, & libidini omnium dominandi in omnes & omnia faventes. Nihil eſt quod homines perditiffimos magis animare poſſit ad ſeditiones moliendas, ut ipſi, excuſſis è throno dominis qui nunc regnant, in eorum loca ſuccedant; atque ut inde ipſorum malè ſanæ opinionones, pravique affectus exinde profecti, rectæ rationis juſtorumque actuum honorem conſequantur.

§. XII. 2. Hobbiana doctrina de jure omnium ad omnia (quam in primo capite explicavimus, & refutavimus) in ſtatu naturali homines eà imbutos in Societatem Civilem coire

coire non patitur, eoque quidam in statu Civili sunt eam imberunt ad excutiendam omnem Legibus Civilibus obedientiam disponit, hoc est (ipso interprete) ad Crimen læsæ Majestatis. Pars prior hujus assertionis sic probatur. Totum illud jus omnium ad omnia ab ipso Hobbio demonstrativè deducitur è jure se conservandi & defendendi quod recta ratio unicuique tribuit (si credamus illius principiis *cap. 1. sect. 7, 8, 9, 10. lib. de Civ. traditis.*) Porro ipse etiam dixit jus quodvis hoc tantummodo transferri posse in alterum, cum signis idoneis quispiam declarat, velle se non amplius sibi licitum fore resistere alteri hoc juris accipere volenti, prout ei resistere jure antea poterat, *cap. 2. sect. 4.* neminem autem pactis hujusmodi obligare posse alteri non resistere mortem, vulnera, vel aliud damnum corporis inferenti, *c. 2. sect. 18.* & unumquemque ait retinere jus seipsum contra vim defendendi, illudque in Civitatem non transferre cum consentit unionem illam quæ fit Civitas, *cap. 5. sect. 7.* Ergo (inquam) retinet etiam jus ad omnia & ad bellum contra omnes ipsamque Civitatem gerendum si modo illud è jure se conservandi defendendique deduci potest, adeoque in statum Civilem non potest transire.

Facile esset hic ostendere quemlibet secundum principia Hobbiæ esse judicem, an Civitas ipsi mortem aliudve damnum sit illatura necne, adeoque an rebellio ad ipsius defensionem sit necessaria necne; illudque ostendere necessarium esse medium ad cujusque conservationem aut defensionem quod ipse, utpote judex, tale esse pronunciaverit; immò & rectam illam rationem, quæ antea omnia ad singulorum conservationem necessaria esse docuerat, non postea posse sibi met contradicere, & affirmare pauciora sufficere. Sed hæc quivis Lector Hobbianæ doctrinæ gnarus ipsi objiciat, nec video quid Hobbius regerere possit, Propero itaque ad secundam assertionis nostræ partem quam ægrius (opinor) feret Hobbius.

§. XIII. Probari possit hoc eodem argumento, quo modò probavimus jus omnia sibi bello vendicandi transferri non posse; indè etiam sequitur unumquemque juxta Hobbium, retinere sibi jus in quemlibet adeoque in suam Civitatem bellum gerendi, nisi ipsa singulis jus ad omnia concedat, quod tamen manifestum est, in nullà Civitate concedi posse. Verùm potius audiamus Hobbium ipsum; is è jure se conservandi & defendendi prorsus illimitato apertè admodum Civibus concessit libertatem contra Civitatis summam potestatem se defendendi conjunctis viribus armatis. Capite 21. *Leviath.* his verbis quæstionem proponit, eique respondet, “ Quid autem si multi simul, “ contra Civitatis Summam Potestatem crimen aliquod “ commiserint capitale, propter quod nisi se defendant “ expectant mortem, quæret aliquis, utrùm libertatem “ illi conjunctis viribus se mutuò defendendi habeant? “ habent certè. Nam vitas suas defendunt tantùm, id quod “ & Innocenti & Nocenti æquè licet. Injustitia quidem “ erat officii violatio prima, sed quòd arma postea ad se “ defendendos sumpserint, crimen novum non est. In Angli-
 canà Leviathanis editione hæc eadem habentur, sed & aliquid audacius, nam loco ultimæ clausulæ, hæc duæ ponuntur. “ Armorum sumptio primam officii violationem “ subsequens, quamvis esset ut tuerentur id quod fecis-
 sent, non est novus actus injustus: & si sit tantùm ut “ suas tueantur personas non est omninò actus injustus. Ego sanè laudendum censeo quod perversam adeò doctrinam in Latinà editione aliquantùm correxerit, nihilominus etiam secundæ illæ cogitationes perniciosæ admodum videntur, & perduellionem spirare. Cogitemus enim crimen illud capitale, quòd supponit multos commississe hoc fuisse, Conjurarunt multi inter se Regem occidere, defertur hoc crimen ab ejus conscio ad Regis aures. Metuunt hinc conjuratores quam meruere mortem. Licet illis (inquit Casuista noster) arma sumere ut se mutuò defendant, atque id facere crimen novum non est. Ego verò existimo conjuratores hujusmodi arma capeffentes
 contra

contra suum Regem, ut pœnam quam meruere propul-
sent, bellum gerere illicitum, verèque perduellionis reos
esse; adeoque hinc aliud eos crimen conjurationi adjicere;
quanquam sub eodem aliquo generali nomine utrumque
crimen paritèr cadat, utrumque sit violatio fidei datæ, est
tamen novum crimen, hoc est aliud priori recens addi-
tum, omnique actu quo bellum hoc prosequantur scelera
sua cumulant. Ad seditionem enim & bellum Civile du-
cit armorum sumptio contra Summam Potestatem flagi-
tiosos ad meritum supplicium trahere conantem: Nec si
hoc permittitur, vetari possunt ipsum Regem manus
alicui eorum injicientem interficere; quod quàm per-
niciosum sit, aliorum judicio relinquo.

§. XIV. 3. Nonnulla etiam quæ de Legibus Naturæ
tradidit omni Imperio Civili ruinam minitantur; ea præ-
sertim quæ de pactorum, de juramentorum obligatione
tradidit. Periculosum est Civitatibus quòd pacta (quorum
vi solà illas constitui & conservari docuit) non obligare
asserit, nisi cum fides habetur promittenti. Hoc autem in-
finuatur in ipsa pacti definitione ab eo datâ, *de Civ. c. 2.*
§. 9. quam explicat, ejusque usum docet, *c. 8. §. 3. &*
9. ubi de servorum obligatione loquitur. " Obligatio
" (servorum scilicet) ex pacto oritur; pactum autem
" nisi fide habitâ nullum est, ut patet è *c. 2. §. 9.* ubi de-
" finitur Pactum esse promissum ejus cui creditur. Cum
" beneficio ergo vitæ condonatæ conjuncta est fiducia
" quâ dominus eum in libertate corporali relinquit, ita
" ut nisi intervenissent obligatio & vincula pactitia non
" modò aufugere, sed etiam Dominum conservatorem
" vitæ ejus vitâ spoliare possit. His paria subjungit se-
" ctione ejusdem capituli 9. ubi explicans quibus modis
" servi à servitute suâ liberantur, postremo in loco affir-
" mat. " Servum qui in vincula conjicitur, vel quoquo
" modo libertate corporali privatur, alterâ illâ obligati-
" one pactitiâ liberari. " Non enim (inquit) existit pa-
" ctum nisi ubi paciscenti creditur, nec violari potest

D d d d

" fides

“ fides quæ non fit habita. Immò docet apertiùs §. 4. ejusdem capituli, fervos si carceribus aut vinculis cohibentur nihil facere contra Leges naturales si dominum suum interfecerint. Hæc autem omnia ab eo dicuntur ad explicanda jura Imperii, seu Civitatis naturalis quæ acquiritur potentiâ aut viribus naturalibus, quam tum demum constitui aît, cum bello capti, vel victi, vel viribus suis diffidentes victori vel fortiori promittunt se ei servituros esse, ut patet è §. 1. ejusdem capituli. Et ex historiis fidissimis notum est, pleraque omnia quæ nunc florent Imperia hæc ratione fuisse constituta. Perniciosum itaque est omnibus hujusmodi Imperiis, ut (per Hobbiana principia) statim postquam Princeps ullo indicio ostenderit se aliquibus suorum subditorum obedientiam promittentibus non credere, liberentur illi suâ subjectione, & pactis non obstantibus, absque violatione Legum naturalium Regem suum illis interficere liceat. Si subditus incarcerationem & carcerem perfringere possit, aut custodes corrumpere ut evadat, à pactâ juratâque Regi fidelitate ab Hobbio absolvitur, rebellionem moveat sine crimine. Ideo autem periculosiora sunt hæc, quoniam signa quorum ope dijudicamus an Principes nobis fidem habeant necne, valdè sunt incerta, eorumque salus multam postulat cautelam, unde homines suspicaces facillè concludent fidem sibi non haberi, seque adeò à subjectione liberari. Quòd si solam incarcerationem seu privationem libertatis corporalis pro signo sufficiente fidei non habitæ sumamus (quòd tamen Hobbius non probavit,) ea tamen sæpe fit ut custodiantur examinandi qui fortè sunt innocentes & ob leviora crimina, nunquam ut signum sit voluntatis Principis de subdito à subjectione pactis debita liberando.

§. XV. Præterea civitatum omnium fundamenta subvertit quod in libro *de Cive* c. 2. §. 11. docuit, pacta in quibus paciscentes utrinque sibi invicem credunt, neutro quocquam statim præstante, si justus ex utrâvis parte metus oriatur

riatur, ne pars altera non sit præstitura quod promisit esse invalida, seu non obligare. Certum enim est pacta quibus Civitates (juxta Hobbium) constituendæ forent, fieri in statu Naturæ, & utramque partem, nempe tam illam quæ regendi potestatem susceptura est adeoque Protectionem pollicetur, quàm illam quæ promittit Obedientiam, nondum posse ea præstare quæ pollicentur; nec dubium est quin metu aliquis in paciscentium animis subinde novus oriatur ne fides illorum fallatur, iisque hunc suum metum justum esse senserunt, adeoque (Hobbio docente) justus est, quoniam ipsi sunt iudices, & nemo est qui utramque partem cogere possit: Erga pacta hæc invalida sunt; adeoque Civitas quæ iis videbatur constitui, velut ædificium labili nixum fundamento, corruit. Verùm sufficiat paucis hîc illud indicasse, nam totam hanc rem de obligatione Legum Naturalium, illius præsertim quæ pacta respicit, latè tractavimus antea suo in loco.

§. XVI. Pergamus itaque ad ea quæ Hobbius tradidit de juramentis quæ maximum certè Societatis Civilis stabilimentum inutile faciunt, adeoque Societatem reipsâ tollunt. Quippe c. 2. §. 22. in margine hoc habet. *Fusjurandum nihil superaddit obligationi quæ est ex pacto.* At in textu magis æquivocè loquitur. *Pactum nudum non minus obligare quàm id in quod juravimus.* Libentè agnoscimus pactum, cum nondum ei accesserit juramentum, esse obligatorium. Addimus etiam exinde certum esse, Deum juxta preces licitè jurantis, puniturum fidei datæ violationem, quoniam est transgressio legis naturalis quam Deus sanxit in commune bonum; atque hoc notum esse è naturâ rerum, adeò ut non opus sit Revelatione, aut Personâ aliquâ vicem Dei gerente qui votum hujusmodi acceptum esse indicet, quod insinuare videtur Hobbius c. 2. §. 12, 13. Accedit tamen nova obligatio post juramentum, quia alteri tunc legi divinæ obsequium debetur, quâ vetamur sub pœnâ novâ gravissimâque nomen Dei invocare temerè, & ad falsi confirmationem. Nec contra hoc

valet exceptio Hobbiana, quâ aſſerit eum qui in juramento divinæ renunciat miſericordiæ, niſi præſtiterit promiſſum non obligare ſe ad pœnam, quia ſemper licitum eſt pœnam utcunq̄e provocatam deprecari, atque divinâ, ſi concedatur, frui indulgentiâ; Obligantur enim tum ad cautionem ne mereantur pœnam, tum etiam ad eam ferendam patienter etiam illi quibus licet pœnam commertam deprecari. His probe expenſis cogitent, oro, Lectores quid reliquit Hobbius ſtabile in Societate Civili, qui nullam obligationem è juramentiſ ſupervenire contendit. Falluntur Reges, fruſtraneæque ſunt eorum Leges quibus imperatur ut eorum ſubditi juramentum præſtent fidelitatis. Fruſtra jurant qui illis in ſecretioribus inſerviunt conſiliis, aut qui iis proximè miniſtrant in rebus domeſticis, aut armati quibus ſtipantur ſatellites. Nullatenus inde magis obligantur in judiciis publicis, aut Teſtes, aut Judices. Levi ſcilicet ratiocinio omnes ab obligatione hæc abſolvit Hobbius, eadêmque operâ Regimen Civile ſuſtulit.

§. XVII. 4. Doctrina Hobbiana de Origine Potestatis Civilis principia quædam continet ejus ſtabilitati planè repugnantia. Ejus autem origo in civitate, quam vocat Inſtitutivam, hæc eſt. Transferunt multi propter mutuum metum jura ſua omnia in unam perſonam Civilem (hominem ſcilicet ſingularem aut Concilium) per pactum hujusmodi cum ſingulis Concivibus futuris factum. Ego transfero meum jus in hanc perſonam eâ conditione ſi tuum jus transferas in eandem, *cap. 6. ſect. 20.* & ſimiliter *Leviath. c. 17.* Hoc poſtquam accepit perſona in imperium deſtinata, facta eſt Civitas. Reliqua duo genera Civitatum, Deſpoticum nempe quod eſt Imperium victoris in victos ſervatos qui ſervi dicuntur, & Paternum quod eſt in liberos ſuſceptos & educatos, adeoque a morte quam Parens inferre potuit ſervatos, ex iſdem pactis conſtitui inquit; non quod em expreſſis, ſed implicitis & intellectis; quoniam Ratio ſcilicet docet Victores

res Parentesque non aliis conditionibus parcere vitis in suâ jam potestate positis ; eadêmque ratio victosque liberosque jubet sub his conditionibus vitas suas accipere: Hæc facile inferri possunt è dictis *cap. 1. sect. 14. & c. 8. sect. 1, & c. & c. 9. sect. 2.*

Brevitèr itaque totâ res resolvitur in translationem jurium per pacta. At si quæramus quomodo secundùm Hobbium transferunt jura, docet *c. 2. sect. 4.* id ait tum demum fieri, cùm quis declarat velle se non licitum sibi amplius fore alteri resistere, certum quid agenti, prout antea ei jure resistere poterat. Ideoque cives Hobbiani in pactis cum personâ summum imperium gesturâ id solum illi promittunt, se nolle ei resistere quilibet agenti, aut imperanti (salvâ semper sui conservandi curâ.) Atque ex hoc principio rectè infert Hobbius, *cap. 6. sect. 13.* obligationem ad præstandam obedientiam simplicem non immediatè nasci è pacto quo jus omne nostrum in Civitatem transtulimus. Illud scilicet pactum obligat tantùm ad non resistendum, non ad obediendum imperanti. Et profectò curta admodum erit potestas Civilis, si ex pacto illo quod integra est causa eam constituendi nemo teneatur illi obedire, sed tantùm non impedire, ne Rex, verbi gratiâ, faciat quæ potest suis manibus. At (inquit Hobbius) *ex hoc pacto mediatè nascitur obligatio ad obedientiam, nempe ex eo quòd sine obedientiâ jus imperii frustra esset, & per consequens omninò constituta civitas non fuisset.* Ego vero illud potiùs indè sequi assero, Hobbianum pactum de jure transferendo, quod nihil aliud in se continet quàm promissum de non resistendo, veram & sufficientem Civitatis genesin non explicare; quippe hujusmodi jus Imperii frustra conferri potest, adeò ut (ipso fatente) eo collato Civitas non sit constituta, quia nemo teneretur ad obedientiam imperanti præstandam. Et secundùm Hobbiana principia, translatio juris alitèr fieri non potest; quoniam is, in quem jus quodvis transferendum est, supponitur illud antea habere; habet enim jus in omnes & omnia, quo tamen nti non potuit, quia alii jus habebant

bant illi reſiſtendi; unde hoc tantum pacto removen-
dum erat obſtaculum, ut jus in omnes regnandi, quod
unicuique competit naturæ ſuæ cœvum, (c. 15. ſect. 5.)
ſublatis impedimentis ſeſe exerat.

Verum tranſiliamus hanc difficultatem, & demus Hob-
bianos Cives cum pacto de translatione ſui juris compli-
cuiſſe pactum de præſtatione tantæ obedientiæ quanta
ſufficeret ut jus imperii non eſſet planè fruſtrà. Nimis
tamen anguſtis limitibus clauditur Imperium, quod eſt
tantum non fruſtraneum ſeu nullum. Præterea, cum ad
nullam certam menſuram obedientiæ ſummis Imperiis præ-
ſtandæ ſubditos obliget Hobbius, ſed ad tantam ſolum
ut jus Imperii non ſit fruſtra conceſſum, atque hoc ip-
ſum per conſequentiam è pacto de translatione ſuorum
jurium ab ipſis deducendum ſit, neceſſariò illos reliquit
judices hujus quæſtionis, *Quanta obedientia neceſſariò præ-
ſtanda eſt ut jus imperii ab ipſis non ſit fruſtra tranſlatum?* ipſi
enim finem ab ipſis intentum in tali pacto ineundo op-
timè intelligent; nec ſciri poteſt an actus aliquis ſit
fruſtraneus niſi ab eo qui finem illius actus plenè intel-
lexerit. Hoc autem quàm ſit conſtituto Imperio pericu-
loſum nemo non videt. Arbitrio enim ſuo ſubditi limi-
tes ponent obedientiæ ſuæ, cum ſolis legibus à Deo da-
tis, quæ arbitrio hominum mutari non poſſent, limitan-
di erant Imperantes, ut antea oſtendimus: iisdemque
Legibus naturalibus obligandi erant ſubditi ad præſtan-
dan obedientiam in omnibus manifeſtâ Lege naturali
non vetitis. Obſervabit ex his prudens Lector, primari-
am directamque cauſam ſummæ poteſtatis in unâquaque
Civitate, ſecundum Hobbium, eſſe jus illud imaginari-
um ad omnia quod fingit ille Naturam omnibus dediſſe,
adeoque inter cæteros illi qui in Imperium Civile deſti-
natur: pacta autem cæterorum de translatione juris ſui
in illum tantum remove impedimentum ſeu reſiſtenti-
am aliorum quâ cohibeatur exercitium juris illius natu-
ræ Imperantis cœvum: metumque non aliter eſſe cau-
ſam

ſam conſtituendi Civitatem, quàm quatenus adegit ad remotionem illius impedimenti; & naturam quam hominibus affingit pluſquam belluinam non aliter eſſe neceſſariam ad Hobbiana Civitatis conſtitutionem, quàm ut eſt cauſa huiuſce metùs; id eſt, ut cauſa remota propter quam neceſſe ſit pactis tollere reſiſtentiam illam cæterorum quâ unius in omnes imperandi juſ cohibebatur. Apertè ſatis hoc docet ubi de origine juſ Civem puniendi diſſerit *Leviath. c. 28.* in initio, ubi hæc ſunt verba. *Juſ puniendi quod habet Civitas, id eſt is qui perſonam gerit Civitatis, fundatum non eſt in conſeſſione Civium. Sed ante Civitatis conſtitutionem unicuique quidlibet agendi quod ad conſervationem ſui videretur neceſſarium juſ erat naturale. Atque hoc juſ quod habet Civitas Civem puniendi fundamentum verum eſt. Et poſtea. Itaque illud juſ illi (qui ſummam habet poteſtatem) non datum eſt ſed relictum.* Maniſteſtum autem eſt in hac poteſtate & vim Legis ſanciendi, & eaſdem executioni mandandi, & bellum gerendi, adeoq; omnes Imperii nervos contineri. At quid hoc eſt aliud quàm dicere Imperii cujuſvis jura omnibus illis argumentis everti poſſe quibus evertatur juſ omnium in omnia, quod ipſum ſe perimit infinitis contradictionibus? quòdque oſtendimus in capite primo nullâ ratione niti? Hic illud tantùm adjiciam, ſecundùm hæc principia quemlibet hoſtem ac invaſorem Domini alieni par habere juſ interficiendi Reges Legitimos, ei juri quod Hobbius dat Regibus quo rebelles ſuos ſubditos puniant; id quod ſubditos negligentiores faciet in Regibus ſuis defendendis ab hoſtium invaſione, Nempe hoſtis jure iuvadit quia juſ habet ad omnia. Atque Rex rebellem puniendi juſ habet, quia juſ habuit in ſtatu Naturæ ad omnia, illudque ei adhuc relictum eſt. Immo quoniam (Hobbio fateante) ſubditus rebellionem hoſtis ſit, hoſtis autem omnis juſ habet illud primævum quemlibet pro ſuo arbitrio puniendi æque ac Rex, ſequitur rebellem ſubditum ipſâ rebellionem juſ idem obtinere ad Regem ſuum pro libitu ſuo

suo puniendum, quod habet Rex ad subditum suum propter quævis flagitia mulctandum.

§. XVIII. 5. Omnia illa quæ juriū nomine summis Imperiis tribuit, ultra ea quæ reliqui de Civili Disciplina scriptores agnoscunt, Civitatum potentiam & stabilitatem necessariò minuunt, si in usum trahentur; eadēque ipse iis alibi denegat, unde adulationis causā primū ea scripsisse meritò suspicemur. Duas, sed eas quidem præcipuas, afferam instantias. (1) Jus quod illis tribuit quicquid illis libet statuendi per Leges Civiles de nostro & alieno, justo & injusto, honesto & inhonesto, bono & malo. (2) Quod illos liberos pronunciat ab omni pactorum obligatione. De priore hæc Hobbius de Civ. c. 12. §. 1. *Quod Legislatoꝝ præceperit id pro bono, quod vetuerit id pro malo habendum: is autem Legislatoꝝ est qui in Civitate summum habet Imperium; & paulò post, Ante imperia justum & injustum non existere, ut quorū natura ad mandatum est relativa, Actioque omnis suā naturā est adiaphora.* Lib. de homine. c. 13. sect. 9. *Nisi in vitā Civili virtutum & vitiorum communis mensura non invenitur, quæ alia esse non potest præter uniuscujusque Civitatis Leges.* Nam Leges (inquit) naturales, constitutæ civitate, Legum Civilium sunt pars. Hinc peccatum desinit, quod quis fecerit, omiserit, dixerit vel voluerit contra rationem Civitatis, id est, contra Leges Civiles, c. 14. sect. 17. Innumera sunt quibus hæc iaculcat loca, præcipuè c. 6. §. 9. ubi in fine addit: *Leges Civiles esse ejus, qui in Civitate summā præditus est potestate, de Civium futuris actionibus mandata.* Scilicet quicquid ille facere jufferit, quam è subitaneo aliquo affectu justum illud provenerit, & scriptis Legibus ejusdem deliberatis contradictorium fecerit, Lex tamen est, & Honesti unicum indicium. Docet enim, quòd Leges promulgatæ procedant ab eo qui summum habet Imperium, sciri accuratè & philosophicè non posse nisi ab iis qui ab ore ipsius Imperantis eas acceperint. c. 14. §. 13. Applicare autem

autem singulis casibus Leges hujusmodi, mandata nempe arbitraria, hoc est, judicare secundum Leges, ut in fine ejusdem sectionis docet, sive illud fiat ab ipso summo Imperatore, sive ab alio cui commissa est potestas Leges has promulgandi aut interpretandi. Magnum autem illud Imperantium privilegium (si sic loqui liceat) quod hinc deducere conatur, hoc est, eos nempe peccare non posse, adeoque nec cum ratione culpandos unquam esse; quoniam scilicet non subjiciuntur Legibus Civilibus, quia nemo obligatur sibi, ut docet *c. 12. sect. 4.* Ideoque alienum invadere non possunt, cum ex ipsorum voluntate quæ Lex est Civilis quicquid voluerint esse suum, suum est; nihil inhonestum perpetrare possunt, quoniam id solum est inhonestum quod ipsi inhonestum esse volunt, adeoque vetant; sibi metipsis autem nihil vetant, nemoque sibi obligatur. Et subdolè sanè dictum est ab Hobbio Imperantes Legibus Civilibus non teneri, quia sunt sanè multæ Leges Civiles quæ subditis tantum ferentur, eosque ideo tantum obligant. At Hobbius majus quoddam mysterium insinuare cupit, ipsos nempe nec Naturalibus Legibus, nec aliis per revelationem à Deo datis obligari. Quippe apertè docuit, Leges Naturales non esse propriè Leges, adeoque non propriè obligare, nisi quatenus pars sunt Legis Civilis, (ut antea ostendimus;) ac impossibile esse ut iis contrarietur Lex Civilis *c. 14. sect. 10.* & præterea hujus syllogismi duas dedit præmissas, conclusionem à quolibet colligendam relinquens. Summum Imperium non tenetur Legibus Civilibus: Præcepta secundæ tabulæ Decalogi sunt Leges Civiles, *cap. 14. sect. 9. cap. 6. sect. 16. cap. 17. sect. 10.* Ergo præceptis illis Decalogi (quæ reverà Naturales sunt Leges) non tenentur. Alibi etiam docuit Scripturas Sacras integras non aliter esse Leges nisi quatenus à summo Imperio in Legis Civilis (quam pro arbitrio licet mutare) partem assumuntur, ideo scripturæ præceptis non tenebitur,

¶

Lev:

Lev. 6. 33. His ſcilicet rationibus curavit Hobbius pro ſumma ſua erga Imperantes quoſlibet veneratione, ut proſus inculpabiles ſint quantumcunque flagitioſi ab aliis omnibus habeantur,) immò ut juſtiſſimi ſanctiſſimique ſint, quoniam illorum actiones ſuæ voluntati erunt conformes, adeoque ſemper conveniunt cum unica illa morum Regula. Ego verò nihil Principibus magis probroſum dici poſſe autumo, nihilque quod ipſos omnibus, tam ſubditis ſuis quàm extraneis magis exoſos, atque adeò nihil quod certius avertat omnium benevolentiam, quæ firmiſſimum eſt regnantium præſidium. Hæc enim pro illis apologia apertè admodum concedit ea omnia, quæ contra principes objicere ſolent eorum hoſtes infeſſiſſimi. Eorum ſcilicet actiones nullis certis regulis ceu Legibus depromptis è natura optimi finis aut mediorum naturaliter illi fini adaptorum, ullatenus regi: atque adeò proſus enormes eſſe. Apertè in his profitetur ſe non aliter eos à criminibus objectis defendere poſſe, quàm conando oſtendere eorum actiones non eſſe exigendas ad Normam Legum naturalium aut ſcripturarum eo ſenſu quo alii iis obtemperare debent, ſed ſelectendas eſſe has regulas ad arbitrium Principum ut nihil aliud ſignificent quàm quod illi voluerint, & hæc tantum ratione illos probari poſſe immunes à flagitiis, quæ falſò plurimumque iis objiciunt ſeditioſi. At certè tale patrociniſmum rejicient omnes boni Principes, ut apertè falſum non minus quàm ipſis contumelioſum. Immo inter malos nemo eſt adeò perditis ex omni parte moribus, quia aliquas ſuarum actionum certè aliquam regulam præter ſuam voluntatem probari ſuſtineat, cupiatque; ideoque Hobbianam hanc deſenſionem merito aſpernetur.

§. XIX. Præterea, dum hæc ratione culpam omnem à Principibus amoliri conatur Hobbius, nequiſſimè iis injurius eſt; quoniam eadem operam omnem ab iſis ſuſtulit

stulit sapientiæ ac justitiæ laudem. Hæ enim virtutes (cæteraque ideo omnes quæ ab his prosuunt) in operationibus illis tantùm conspici possunt quæ reguntur à certis regulis è natura materiæ circa quam versantur derivatis. Sapientia enim practica consistit in ea peritia quâ finis seu effectus operâ nostrâ naturalitè dignus destinatur; & quâ media naturalem vim habentia sufficientem ad effectûs destinati productionem, eliguntur & applicantur. Ipsaque justitia universâlis nihil aliud significat quàm constantem voluntatem cum illâ sapientia consentientem quæ effectum destinat aliis omnibus majorem & meliorem, Commune scilicet Bonum, ut antea ostensum est. Nalla itaque virtutis ullius laus relinquitur Principibus, si juxta doctrinam Hobbianam absque omni respectu ad naturam finis ac mediorum & agant ipsi, & aliis agenda imperent. Nemo certè Principum sapiens aut justus est habitus, quia quicquid ipsi in animum venerit, aut quicquid voluerit, id absque respectu ad naturam Dei hominûmque, rerûmque ipsis inservire aptarum effecerit. Si quævis actio sapienter esset instituta, justaque & bona ideo solùm quia à Principe volita, nullum relinqueretur discrimen inter Neronem, hostem humani generis à Senatu judicatum, & Titum quem delicias humani generis dixerunt. Nihil in his laudum generibus quo distinguerentur Tiberius & Caligula, ab Antoninis, Pio nempe & Philosopho. Omnes paritèr suæ quæ Imperantis erat voluntati actiones elicerunt consentaneas. Atque hoc nomine paritèr erant Bonæ, Justæ, Honestæ. Verùm humanum genus non potest adeò excæcari quin videat salutem Reipublicæ cujusvis (adeoque illam omnium Gentium) effectum esse naturale, quod non à quibussibet actionibus Principis aut Civium produci potest, sed quod necessariò procurandum est quærendo applicandoque (in Ligeibus, Judiciis, totaque Administratione reipublicæ) causas naturales idoneas ad conservandas vitas, fortunas, mentesque hominum in statu perfecto.

Illæ autem Causæ non aliæ sunt quam actiones tales, quales antea ostendimus in Naturæ Legibus imperari. Voluntaria nempe divisio rerum & operarum mutuarum, quæ singulis saltem necessaria ad vitam, valetudinem, mentisque institutionem tribuantur, eadèmq; inviolata conserventur; virtutum omnigenarum exercitium, & Regiminis Civilis, sicubi deesset, constitutio, aut conservatio illius quam constitutam invenimus. Ideoque nisi Principes Leges ita condiderint, itaque summam reipublicæ administrarint ut pateat eos ad finem hunc respicere, & media necessariis illis aliquatenus consentanea adhibere, Legum reverentia necessario minuetur. Quippe naturam suam homines, utpote rationales verique notitiâ aliquatenus præditi, illud solum necessario magnum faciunt quod constat esse magnum; adeoque illam reipublicæ administrationem quam cernunt ad bonum publicum, quod omnium effectuum humanæ industriæ est longè maximum, maximi faciunt & velut divinam venerantur. At quoniam è contrâ infra dignitatem vulgarium hominum subsidunt qui in rebus etiam levioribus agunt absque respectu ad finem, aut media sumunt inidonea; & multo magis est infra dignitatem Principum in re gravissimâ, ubi interest totius Civitatis, cæco prorsus impetu agere sine Communis salutis cura per media naturalitèr huic fini accommodata; ideòq; non possunt homines tanti facere Principum Leges in quibus manifestò deprehendunt aliquid contrarium & repugnans mediis ad hunc finem necessariis, quæ in Legibus Naturæ antea explicatis continentur. Fatemur interim quod ubi actibus diversorum generum idem finis bonus obtineatur, (tales autem actus adiaphori dicuntur,) non est expectandum ut gravis aliqua indicaretur causa cur unum genus adiaphorum potius imperetur quam aliud. Sufficit quod eo qui imperatur modo finis querendus obteneatur. Tale enim Imperium est verè rationale; nec minus rationale est obsequium

quum tali imperio præſtitum, ſive in rebus Eccleſiaſticis, ſive in Civilibus. Præterea etiam fatemur non opus eſſe ut Legis omnis tota ratio particulatim omnibus exponatur; ſufficiat ſi ſummo fini mediisque neceſſariis eò ducentibus non repugnet, aut eò aliquatenus conducat; ideoque ſolent Principes in Præſationibus Legum rationes ex utilitate publica, notisque æquitatis regulis breviter proponere, ut manifeſtum eſt è multis conſtitutionibus Juſtiniani & Leonis in corpore juris Civilis conſpiciendis, tum etiam in plerisque regni noſtri ſtatutis. At è contrariò, apertè docere, è Civitatis ſeu Legis tantum Imperio fieri ut actus ullus bonus ſit, contrariuſque malus, adeoque utiliſſimos actus, ſi non imperentur, ad bonum publicum nihil facere, bonuſque effectum ex iis naturaliter ſecuturum eſſe præſcribi non poſſe à Legiſlatoribus, (quæ ſequuntur ex Hobbiana opinione,) hoc eſt brutum ſeu irrationale facere Principum Imperium, & brutam Civium obſervantiam; quorum utrumque, & utriſque contumelioſum eſt, & Civitatis ruinam minatur. Quippe ſi quidlibet bonum fiat hoc ipſo quòd à Principe imperetur, nullo opus concilio in quo deliberarent quibus tandem mediis Civitatis ſalutati optimè conſuleretur. Quodlibet medium hoc ipſo quòd imperatur optimum fieret. Eadem enim vis quæ dare poſt actionibus naturam boni, dare poterit etiam gradus quoſlibet bonitatis, adeoque quaſlibet actiones optimas facere ſeu rei publicæ præ cæteris omnibus maximè ſalutare. Princeps autem qui hanc ſuo Imperio vim ineſſe crediderit, fruſtrà cum expertis conſultabit. Imperium ejus, utcunque temerarium, optimum ſemper exiſtimabit: Experiatur autem talia ſibi ſuiſque pernicioſiſſima.

§. XX. Ideò autem Principibus pernicioſior eſt hæc doctrina, quoniam eadem operà quæ illos in temerarietatem impellit, omnem ſimul ſpem tollit corrigendi quicquam

quam in eorum Legibus, si fortè quicquam in iis per humanam imbecillitatem minùs rectè statutum fuerit. Sustulit enim Hobbius omnem mensuram Boni præter solam voluntatem Imperantium, utque adeò nihil reliquit quo illa emendetur si forte peccaverit. Nihilominus videmus omnes ubique civitates Regesque ingenuè & libenter agnoscere in Legibus subsequen- tibus se observasse multa non satis provisã in Legibus priùs latis, multaque se per experientiam didicisse Reipublicæ esse minimè salutaria, quæ antea existimârunt fore saluberrima; adeòque apertè profitentur se ex effectis naturalibus actuum humanorum comperire quales tandem sint publicè utiles seu boni, nec posse bonos facere quoscunque actus libeat imperare. Huc pertinet omnis correctio Legum Civilium & Judicio- rum secundùm eas latorum, per æquitatem & notas regulas Legis Naturalis. Cui nullus relinquitur locus si sola Lex Civilis (seu Principis voluntas iis signis promulgata) esset morum norma. Certum est autem nullam Civitatem diu consistere posse in qua tali æ- quitati non sit locus: Atque adeò in omnibus quas novimus Civitatibus multa (præter Legum sententiam) ex æquo & bono dijudicanda relinquuntur. Quapropter privilegium hoc quod Hobbius Principibus conce- dit ab ipsis ubique rejicitur. Denique ipse etiam Hob- bius sibi hac in re contradicit, admittitque Civita- tibus quod ipsis priùs indulserat. Sic c. 6. §. 13. postquam attulisset exemplum aliquod mandatorum iniquorum in quibus obedientiam præstare Civitati negat Civem teneri, ut si jubeatur seipsum interficere, vel Imperantem, vel Parentem, addit hæc verba. *Multi alii sunt casus in quibus cum mandata aliis quidem facta inhonesta sunt, aliis autem non sunt, obedientia ab his præstari, ab illis negari jure potest: atque id salvo jure quod imperanti concessum est absolutum. Nam illi in nul- lo casu jus admittitur eos interficiendi, qui obedientiam ne- gabunt.*

gabunt. Caterùm qui sic interficiunt, etsi jure concessò ab eo qui habet, tamen eo jure aliter atque recta ratio postulat utentes peccant contra *Leges Naturales*, id est contra *Deum*. In his verbis observo (1) *Hobbium* fateri quædam esse quibusdam inhonestum quæ illis imperantur voluntate summæ potestatis seu *Lege Civili*; unde sequitur *Legem Civilem* non esse unicam mensuram *Inhonesti*, quod tamen alibi docuit. (2) Eum fateri *Imperantes* dum puniunt cives *Legibus* suis obedientiam negantes peccare posse contra rectam *Rationem*, *Leges naturales*, & *Deum*; quanquam alibi docuerat eorum mandata esse non posse contra *Legum Naturæ*, propter pacta subditorum de obedientia *absoluta c. 14. sect. 10.* (3) *Contradictionem* implicat quod affirmat *Imperantes* posse jure suo uti aliter atque recta ratio postulat. Nemo enim potest habere jus agendi contra rectam rationem, quoniam jus *Hobbio* ipso definiente est libertas quam quisque habet facultatibus naturalibus secundum rectam rationem utendi *c. 1. sect. 7.* Quin & alibi, nempe *c. 7. sect. 14.* docet summa *Imperia* multis modis peccare contra ceteras *Leges Naturales*, ut *Crudilitate*, *Iniquitate*, *Contumeliâ*, aliisque vitiis quæ sub stricta injuriæ significatione non veniunt; id est, non sunt pactorum violationes.

De postremo hoc crimine videbimus posthæc. Hic notandum tantum est eum agnoscere multis vitiis inquinari posse voluntates eorum qui jus habent *Leges Civiles* ferendi; unde sequitur ipsum certum quendam agendi modum ipsis *Imperantibus* præscribere, adeoque non omnia relinquere illorum voluntati: unde colligere licet subditos certè non minus talibus *Naturæ Legibus* obligari, adeoque non omnes eorum actus *Imperantium* arbitrio relinquere, nisi velint in *Deum* peccare ut homini obtemperent. Atque hæc sanè factus est *Hobbius*, agens de officiis quæ hominibus debeat.

bentur. His paria agnoſcit in iis quæ ratio naturalis præcipit, circa cultum & obſervantiam Deo debitam. Nam *c. 15. ſect. 18.* poſtquam docuiſſet obedientiam præſtandam eſſe Civitati Deum ſub imagine colere jubenti (hoc eſt apertè imperanti idololatriam) aliâq; id genus abſurdiſſima, fatetur hujusmodi imperata eſſe poſſe contra rectam rationem, ideòque peccata eſſe in iis qui imperant: & *c. 14. ſect. 10.* agnoſcit Civitates reſpectu Dei non eſſe ſui juris, nec diei Leges ferre, adeòque leges ferre non poſſe in contumeliam Dei. Unde infero rationem Civitatis non ſemper eſſe rectam, adeòque nec ſemper eſſe meſuram Boni, Honneſti & Juſti; ſed tum demum cum conformis eſt naturæ rerum aut actionum de quibus pronunciat; atque ideò Hobbium ſibi repugnare dum alibi, nempe *c. 14. ſect. 17.* peccatum definit nihil aliud eſſe præterquam quod fit contra Rationem Civitatis.

§. XXI. Reſtat ſecundum exemplum enormis po-
teſtatis quam Civitatibus tribuit Hobbius, quod minus
latè patet quàm prius, & ſub eo potuiſſet compre-
hendi: verùm quia ſeorſim illud tradidit Hobbius, &
quia peculiaribus premitur abſurditatibus, viſum eſt
illud ſeorſim conſiderare, nempe Eos qui in ſummo
ſunt imperio, nullis cuiquam pactis obligari: Noſtrum
erit oſtendere, hoc iſtis Juris nomine datum, ipſorum
potèſtatem reverà minuere aut peſſundare; ipſumque
ne hîc quidem ſibi ſatis conſtare. Hoc ab ipſo ge-
neraliter pronunciat *c. 7. ſect. 14.* & deducitur è
dictis *ſect. 7. 9. 12.* ejuſdem capituli, in quibus de pa-
ctis tantum cum Civibus ſuis loquitur, quibus Imperan-
tes negat obligari, ideòque nullam Civibus ſuis injuriam
facere poſſe.

Inauditum

Inauditum sanè hoc est dogma, & purè Hobbianum Epicurus enim, è quo cætera pleraque hausit, quanquam reliquas justitiæ partes plurimum labefactaverit, usque non aliam tribuat vim quàm quæ à pactorum i. de derivetur, hanc tamen in omni statu inconcussam esse voluit. Audiamus itaque rationem Hobbii quâ tam insolens Paradoxum fulcitur. Ea vero tota petenda est *o cap. 7. Sect. 7.* ubi Populum nemini Civium obligari docuit. Cætera enim summarum Potestatum genera, nempe Curia Optimatum, & Monarcha, à populo juxta doctrinam Hobbianam omnia sua jura recipiunt, adeoque eâdem ratione à pactorum obligatione liberantur quâ liberatur Populus. Eam autem Hobbii verbis dicto loco positis accipite. “ Postquam
 “ Civitas constituitur, si Civis cum Populo paciscitur
 “ frustra est, quia Populus voluntate suâ voluntatem
 “ Civis illius (cui supponitur obligari) complectitur,
 “ ideoque liberare se potest arbitrio suo, & per conse-
 “ quens jam actu est liber. Nempe vis hujus ratiocinii in hoc fita est, quoniam Civis potestatem habet quemlibet liberandi ab obligatione pactorum cum se initorum, renuncians nempe suo juri, omnemque suam potestatem transtulit in populum; ergo populus potest se liberare à suis pactis; & quod potest facere, vult. Respondemus autem (1) Nullâ ratione probari posse quòd in Civitatis constitutione futuri Cives consenserint hoc etiam Populo dare, ut possit se omni pactorum cum ipsis faciendorum obligatione liberare. Non est enim hoc necessarium ad Civilis Imperii constitutionem, immò est prorsus contrarium fini propter quem constituitur, communi nempe omnium saluti. Neesse est (fatemur) ut renuncient omni juri cogendi eos qui summum Imperium obtinent. Verùm alia manet obligatio quâ tenetur Populus pacta cum Civibus inita servare. Obligatio nempe Legis naturalis, ex auctoritate & sanctione divinâ fluens. Hujus beneficium & tutò possint Cives sibi reservare, & præsumendum est quòd id volunt, quia ad finem communem est necessarium. Immo sanè credo nec licitum esse Civibus hanc

dare Imperantibus licentiam fidem suam violandi, nec licitum Imperantibus eam oblatam accipere, propter vim Legis naturalis indispensabilem, quâ propter commune bonum utraque pars Dei auctoritate tenetur, quantum in ipsis est, facere ut fides pactorum sit inviolabilis. (2) Respondeo falsam esse illam consequentiam è quâ immediatè deducitur Hobbii conclusio. Potest Populus se liberare arbitrio suo, Ergo actu est liber. Ejus autem falsitas indè constat, quoniam pari planè consequentiâ contradictoria conclusioni Hobbianæ propositio inferri potest, Nempe sic. Potest populus se non liberare (à pactorum obligatione) arbitrio suo, Ergo actu non est liber. Utrobique à posse ad velle in agentibus liberis non valet consequentia. Tota ratio propter quam, secundùm Principia Hobbiana, magis valet prior quàm posterior consequentia, hæc est, quòd præsumat ille humanum genus, ipsòsque aded Imperantes, id semper necessario velle quod aliis est malum, si vel tantillo major potentia volentibus indè accedat. Verùm observet obsecro Lector, quantopere Civibus suis exosos, indèq; reipsâ impotentes, hoc faciat Imperantes. Quidni paritèr inferamus Populum velle negligere securitatem Civibus necessariam? quia potest hoc facere; indeque omnis statim Civitas dissolveretur, quia nemo (juxta Hobbium c. 6. §. 3, 4.) intelligitur Civitati se submisisse seu transisse è statu belli adversùs omnes, si ipsius securitati non sit satis consultum, pœnis nempe tantis ut apertè majus sit malum Civem læsisse quàm non læsisse. Potest autem Civitas licitè aliquando de pœnis fontibus infligendis dispensare. Nihilominus perniciosum est indè colligere eam liberam esse ab obligatione ad pœnas malis infligendas.

Manifestum opinor ex his factum est, Hobbium non satis probasse insotens hoc Dogma quod Imperantes obligatione pactorum cum suis Civibus initorum liberos pronunciat. Eadèmq; operâ nonnulla suggestimus è quibus patet illud Civitatibus perniciosum esse. His tamen

consistere in cognitione variorum modorum quibus per Fœdera librentur hostium vires : his autem nullus esset locus si pacta mutuae fidei inter diversas Civitates essent invalida, juxta doctrinam Hobbianam. Hæc si vera fuissent Rex noster, dum per invalescentem in Britannia rebellionem è ditionibus suis exulabat, jure potuisset (horresco referens) occidi à Gallis, Hispanis, Batavisque apud quos commorabatur; idque postquam amicitiam illi per pacta promississen. Verùm Deus ipos meliora docuit per Naturæ Leges eorum mentibus impressas; quamvis Hobbius eo ipso tempore doctrinam suam perfidiæ faventem, velut demonstratam in *Cive* suo per Galliam & Bataviam venditabat, eandemque in *Leviathane* tum editio inter Anglos inculcabat. Denique si status Civitatum inter se necessariò hostilis esset ac bellicus, & in eo vis & dolus essent virtutes cardinales ut docet Hobbius *Leviath.* 13 nullum esset inter Civitates, commercium, undè plurimis omnes carerent commodis quibus nunc fruuntur; nulla Regibus è commerciis accrescerent vestigalia, adeoque magna pars divitiarum quibus nunc muniuntur tolleretur; nulla esset Legatorum incolumitas, immò nullus eorum usus; frustra enim esset inire fœdera; si, cum quælibet interveniat suspicio de præstatione statim fiunt invalida, juxta *Leviath.* 14. Hæc scilicet sunt privilegia quæ munificè Regibus offert Hobbius hæc *δῶρα ἄδωρα* quæ illis donat. Nihilominus operam aded sedulam quam videri vult Principibus navare ipse meritò suspectam fecit, quoniam apertè profitetur quòd adulari aliis est ipsos honorare, quia (scilicet) signum est quòd Protectione vel auxilio eorum indigemus *Leviath, cap. 10.* Editionis Latinæ p. 45. Notum autem est quod falsa etiam quæ non credimus de quopiam dicere, modò magna videantur, est essentielle adulationi. Meritò ergo suspicentur Principes Hobbium tanta illis tribuere, non quia vera crediderit, cum sibi toties contradixerit; sed quia videbantur esse, & quia crediderit se illos honorare adulando.

§. XXIII. 6. Quæ de crimine læsæ Majestatis in subditis docuit Hobbius, si conjunctim cum præcipuis illius opinionibus propriis considerentur, ad perpetrandum hoc crimen eos animant, adeoque ad Regiminis Civilis subversionem aperte faciunt. Docuit enim c. 14. §. 21, 22. hoc peccatum Legis Naturalis transgressionem esse, non Civilis. Adeoque hujus Criminis reos puniri non jure Imperii, sed jure Belli; non ut Cives malos, sed ut hostes Civitatis. Pronum autem est hinc colligere, Civem rebellionem suam se eximere posse à statu subditi, & se transferre in statum hostis, seu statum naturalem. Indè verò mox sequetur rebellem hunc recuperasse jus naturale morte mulctandi Regem suum à quo defecit, pariter atque Rex jus habet illum occidendi. In statu enim hostili, seu naturali Hobbiano paria sunt utrinque jura. Sequitur insuper Civem non aliam poenam dignum esse ob crimen læsæ Majestatis, quam illam cui exponitur, si jus suum ad necessaria vitæ conservandæ tueatur in statu naturæ. Tunc enim ut hostis tractabitur ab alio quovis, qui jus ad omnia sibi vendicet. Immò verò aperte docuit Hobbius *Leviath. c. 28.* malum hostibus (quanquam antea Cives fuerint) inflictum nomine poenæ non comprehendit. Undè sequitur nulli poenæ obnoxios esse rebelles, quanquam exponantur calamitatibus status naturalis. Præterea cum innumera sint in plerisque Civitatibus, nostrâ præsertim, Leges Civiles quæ poenas gravissimas statuerint in reos criminis læsæ Majestatis, nihil Legibus magis repugnans dici potest quam eos sub poena non cadere, aut eorum crimen non esse transgressionem Legis Civilis quæ poenam illis interminatur. Ridicula est evasio, quæ dicit superfluum esse obligationem ad id ad quod antea obligati erant, per Legem nempe Naturalem. Pluribus certè vinculis fortius ligatur, qui uno prius ligatus fuerat. Præterea ipse multis modis Legis naturalis obligationem minuere vel etiam tollere conatus est, ideoque auxiliis à Lege Civili ferendis opus erat, ut qui ab eo docti omnem iis reverentiam excusserant, Civilis potestatis metu in officio aliquatenus continerentur.

tamen hoc adjiciendum esse confeo. Summa Imperia nec constitui posse nec conservari ab hominibus ratione sua utentibus, nisi propter finem iis communem: id est, nisi constet eorum regimen futurum esse medium ad publicam salutem, eorum præsertim à quibus constituitur & conservatur. Hoc autem quoniam est futurum, dependens ab Imperantium voluntate, non aliter constare potest quàm è promissis pactisve (quibus addantur juramenta) imperium gerentium, & ex eorum cura ut hæc impleantur fidelissimè. Sublatà itaque ab Hobbio talium pactorum obligatione, tollitur omnis ratio cur subditi sperarent Imperantes hæc pacta præstituros esse; omnis pariter evanescit ratio cur Imperantes de fide sua servanda sint solliciti; adeoque omnis tollitur ratio cur aut constituerentur aut conservarentur Imperia, ipsaque ideo collabuntur necessariò. Porro, ut nulla profus securitas subditis relinqueretur é verbis imperantium, adjicit Hobbius Juramentum obligationi Pactorum nihil addere c. 2. §. 22. Ideoque ubi obligatio pactorum nulla est (ut in casu quo Principes paciscuntur juxta doctrinam Hobbianam) Juramentorum similiter iis additorum in Coronatione & Fœderibus nonnullis, nulla erit obligatio. Hoc autem non solum miseram facit Subditorum conditionem, sed & Principum, quibus, si vera foret hæc assertio, nulla unquam fides à subditis suis deberetur, nullaque iis relinquatur via qua certos faciant homines qui de iis benè merebuntur, eos præmiis quæ promiserunt esse fruituros. His autem sublati vires Principum evanescunt, nervisque omnes Regiminis Civilis succiduntur, quibus suos cedere possint ad quicquam fideliter aut fortiter agendum in Bello aut Pace.

§. XXIII. Videamus nunc quid sentiat Hobbius de Civitatum pactis cum aliis Civitatibus. Id autem facile intelligamus ex iis quæ antea dicta sunt de statu Naturæ, in quo Leges naturales contendit non obligare ad actus externos. At fidem servare seu pacta præstare est Legis naturalis mandatum, a quoque externus hic requiritur. Sic *cap. 5. sect. 2.* affirmat inter arma (seu in statu belli omnium contra omnes)

nes) filere Leges naturales, si ad actiones externas referantur. Modumq; illum, qui observari solet in bello nationis contra nationem, non esse ita accipiendum tanquam ad id astringerentur Lege naturali. Verum apertius alibi quaestioni nostrae respondent, nempe c. 13. §. 7. *Status, inquit, Civitatum inter se naturalis, id est hostilis, est; neque si pugnare cessent, idcirco pax dicenda est, sed respiratio, in qua hostis alter alterius motum vultumque observans securitatem suam non ex pactis, sed ex viribus & consiliis adversarii aestimat. Atque id jure naturali, ut cap. 2. artic. 11. ostensum est, ex eo quod pacta in statu naturae quoties justus metus intercedit sunt invalida; ostensum est & in Leviath. c. 13. Reges, inquit, & personae summam habentes potestatem omni tempore hostes inter se sunt, &c. Quanam autem sit justa causa metuendi ne altera pars non praestitura sit quod promisit, ea qua metuit erit judex, c. 2. sect. 11. idedque quaelibet nova suspitionis causa sufficiet, ut pactum mutuae fidei (qualia sunt omnia foedera inter Civitates) irritum fiat, ut patet partim ex antea citatis, partim è *Leviathanis* c. 14. quoniam (scilicet) nulla est potentia coerciva supra utramque Civitatem, quae faciat ut haec ab illa non decipiatur. Ex his principiis Hobbius Principibus jus dedit quoties libuerit fidem aliis Principibus datam fallendi: Hoc autem etsi libertatis specie illis adblandiri videatur, reipsa tamen eorum vires plurimum minuit, omnemque fere iis adimit securitatem. Nulla enim Civitas sibi sola sufficit, nec se tueri valet contra omnium vicinarum impetus, nisi cum aliis societur per foedera commercii ac mutui auxilii. Atque hoc sentiunt etiam illi Principes qui aliis sapius, & magis temere fidem violant. Quippe statim postquam cum uno populo aut Monarcha ruperunt foedera, necesse habent se corroborare per foedera cum aliis injta, ne soli contra omnes dimicent. Ideoque mutant pacta, non omnia rejiciunt; & suam condemnant perfidiam hoc ipso quod in aliorum fidem se recipiunt. Praeterea manifesta constat experientia, civitates omnes aliorum potentiam Foederum ope limitare; & praecipuam partem Prudentiae politicae consistere*

tinerentur. Manifestum enim est ea omnia quæ obligationem Legum naturalium minuunt aut tollunt, illius præsertim quæ de pactorum fide servandâ præcipit, eatenus crimen læsæ Majestatis aut extenuare aut tollere, adeoque homines in pessimum illud scelus pellicere. Ideoque, velit nolit Hobbius, in hoc crimen homines sollicitat, quoties affirmat Dictamina hæc rationis improprie dici Leges, & esse tantum Theoremata de iis rebus quæ ad conservationem hominum conducunt, ut *Leviath. cap. 15. & de Cive, cap. 3. sect. 33.* ubi dicit ea quatenus à Deo in scripturâ lata sunt proprie esse Leges, sed si ab illo quaramus unde Scriptura Sacra Lex sit? Respondet *Leviath. c. 33.* Illos quibus Deus non revelavit supernaturalitèr quoddam Scripturæ ab illo sint, nullâ, ut eas recipiant, Auctoritate obligari præterquam ejus qui summam habet in Civitate potestatem. Is enim solus est Legislatores. Ex his colligitur, Legem naturalem etiam quatenus in Scripturâ continetur, proprie non esse Legem nisi per auctoritatem Civilem. Quanquam enim agnoscit paulo antè esse eam Legem Dei, & auctoritatem habere manifestam. Quoniam tamen auctoritatem hanc non aliam esse docet quàm quæ omni doctrinæ morali, si vera sit, attribuenda est, innuere vult eam non esse sufficientem ut Leges proprie dictæ fiant nisi civilis accesserit auctoritas. Ex his sequitur crimen læsæ Majestatis nullâ Lege proprie dictâ vetari, adeoque proprie non esse crimen. Nam Lex naturalis quæ eam vetat, non est Lex proprie dicta secundum Hobbi-um; & secundem eundem, hoc crimen non est transgressio Legis à Civili Auctoritate stabilitæ. Huic etiam Crimini illa favent omnia loca quibus docuit Leges naturales (sumamus exempli gratiâ hanc de pactis servandis quam perduellio vetatur) non obligare ad actus externos (v. g. non vetare actum externum Regicidii) nisi sufficiens cuius detur securitas ab injuriis aliorum omnium, ut *cap. 5. §. 1, 2, &c.* per Civilem potestatem, quæ cogere possit utramque partem ad obedientiam Legibus naturalibus præstandam. At hic docet Imperium illud Civile nec constitui, nec conservari posse tutum à crimine læsæ Majestatis, nisi virtute obligationis

obligationis Legis naturalis; quæ si ad externos etiam actus non pertingat, non erunt securi Reges a perduellione. Quapropter necesse est ut fateatur Imperium Civile, atque obligationem ad obedientiam Civilem e cujus violatione totali nascitur crimen læsæ Majestatis, fundamento niti quod ipse docuit esse plane invalidum, nisi dum sui effecti viribus fulciatur. Impossibile autem est ut effectum dum nondum existit vires subministret suæ causæ, cujus ope producendum est primo, & deinde conservandum. Quicquid autem invalidum facit fundamentum obligationis ad obedientiam civilem, id crimen læsæ Majestatis (qua tota simul obedientia Civilis excutitur) minuit, vel potius nullum esse declarat. Denique ad perduellionem homines animant principia Hobbiana, quatenus omnia summi Imperii jura æqualiter concedunt iis qui per seditionem, aut nefarium Regicidium ad thronum ascenderunt, ac Regibus titulo justissimo auctoritatem suam acquiruntibus. Patet hoc, quoniam aperte profitetur c. 15. §. 5. e naturali jure omnium in omnia unicuique esse jus in omnes regnandi ipsi naturæ coævum. Ideoque quicumque potentiam omnem superiorem quacunque ratione excutere potest, hoc ipso removet impedimentum omne quò prohibetur jure suo uti; & postquam thronum occupaverit, secundum hæc principia dicetur jure imperare, adeoque non erit Tyranus. Hinc est quòd Hobbius suis opinionibus satis congrue affirmat, in tempore seditionis & belli Civilis duo fieri summa Imperia ex uno, c. 6. §. 13. Scilicet Belli Civilis auctor rebellionem suam summum acquisivit in ejusdem sceleris conscios Imperium, & jure se suosque contra Regem suum defendere potest; ut antea ostendimus e disertis verbis *Leviathanis*. Hinc etiam rectissime, in Epistola *Leviathanis* præmissa, fatetur, se ita summas potestates defendere uti olim Anseres Capitolini Romanos qui Capitolium tenuerunt, clangore suo defendebant; non enim illis magis favebant quam Gallis eorum hostibus, sed parati fuerunt eodem modo Gallos defendere, si illi Capitolium occupassent. Comparet Lector (si tanti videatur) epistolam præmissam Anglicanæ Editioni *Leviathanis*, quæ prodiit quo tempore triumphabat in Britannia rebellio, & Rex legitimus exulabat (ubi apertius hoc profitetur) eum eadem Latine edita & aliquantisper immutata, ubi visum est illud rectius innuere, postquam Rex optimus jura sua recuperasset, Mihi ea quæ hætenus dicta sunt satis videntur probare, Hobbium, dum præ se fert munera Principibus una manu offerre, altera manu gladium in eorum Pectora perfide adigere.

F I N I S.

